

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

Journal of MCU Nakhondhat

P-ISSN: 2586-923X ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2561)

E-ISSN: 2630-0362 Vol.5 No.3 (September – December 2018)

💧 วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และมีใช้ความรับผิดชอบของวารสาร คณะบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน)

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน – ธันวาคม

💧 เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

เลขที่ 3/3 หมู่ที่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 086-4345903 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : tak.puyada@gmail.com

❖ ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ.,ดร.

ที่ปรึกษาอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระราชปริยัติกวี, ศ.,ดร.

อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพปัญญาสือ

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.,ดร.

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการ

พระราชปริยัติมณี, ผศ.,ดร.

คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

❖ บรรณาธิการบริหาร

พระครูอรุณสุตาลังการ, ผศ.,ดร.

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❖ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระครูโฆสิตพัฒนานุกุล, ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❖ กองบรรณาธิการ

พระครูสิทธิธรรมาภีรต, ผศ.,ดร.

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. รงค์ บุญสวยขวัญ

สำนักวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

อาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

คณะปรัชญาศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิชภาพรรณ คูวิเศษแสง

คณะปรัชญาศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ดร. จันทนา อุดม

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ดร. ไพโรจน์ บุตรชีวัน

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ดร. อุทัย เอกสะพัง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

◆ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย

ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด

ผู้อำนวยการส่วนงานสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

นักวิชาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

◆ ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสาโรจน์ ธมมสโร

พระมหาศักดิ์ดา สิริเมธี

พระมหากษิณันท์ นนทภาณี

พระบุญญฤทธิ์ ภททจารี

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

◆ ฝ่ายกฎหมาย

นางสาวฉัตตมาศ วิเศษสินธุ์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

◆ ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

◆ จัดรูปเล่ม

พระมหากษิณันท์ นนทภาณี

◆ พิมพ์ที่

บริษัท โรงพิมพ์ดีชัย จำกัด

1/7 ถนนพัฒนาการคูขวาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-322-955, Email : dchai@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 3 ประจำปีพุทธศักราช 2561 วารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 5 ได้รับการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพวารสาร จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้มีมาตรฐานอยู่ในกลุ่มที่ 1 (จนถึง 31 ธันวาคม 2562) และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEN Citation Index-ACI ต่อไป เพื่อรักษาคุณภาพของวารสารให้เป็นไปตามเงื่อนไขและกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 ประกอบด้วย บทความวิชาการ 4 บทความ และบทความวิจัย 28 บทความ รวม 32 บทความ ดังนี้

บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย โดย พระครูกิตติวรานุวัตร, พระฉัตรชัย อธิปญโญ, พระอุดมสิทธินายก การสังเคราะห์หลักธรรมาภิบาลผ่านพุทธธรรม เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร โดย พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ) ดีเยี่ยม วัดมุงคลพระเครื่องกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา โดย พระสุริยา คงคาไหว, พระมหาอภิรักษ์ คำหารพล ว่าด้วยความรักเชิงกามารมณ์ (EROS) : มุมมองจากปรัชญาเต๋าและขงจื้อ โดย นวฤ แชนด์ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง) การจัดการศพและอัตลักษณ์ของสัปเหร่อในบริบทพื้นที่นาภาคใต้กรณีศึกษาชุมชนวัดมัมขมิณภูผา (ดอนกลาง) อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย ดำรงค์พันธ์ ใจท้าววีระพงศ์, เกียรติวา บุญปรากฏ, ณัฐพงษ์ จิตรนิรัตน์ ปรีศนาธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โดย สันติ อุณจะนำ การวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์

พระพุทธศาสนาเถรวาท โดย พระมหาพุทธวิงศ์ ฌณฐณฺญ (สุวรรณรัตน์) รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดย สุทิน ยลทรัพย์ศิริ, พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ปัญหาอำนาจฟ้องและเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครอง โดย พิพากษ์ เกียรติกมลเศศ แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท โดย อภิวัฒน์ โพธิ์सान บทบาทของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปรีสุทโธ) ในการพัฒนาชุมชน โดย พระณัฐนันท์ คุณากโร (เพชรสวัสดิ์) ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย โดย สุรัตน์ พักน้อย, อินทกะ พิริยะกุล ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย โดย ภัชพรพรรณ กรรณ, ประเวศ เพ็ญวุฒิกุล การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ โดย ธริศร เทียบปาน, นรินทร์ จุลทรัพย์, วันชัย ธรรมสังการ ระบบนิเวศเกษตรและการจัดการทรัพยากรของชุมชนในพื้นที่รอยต่อชายแดนกาญจนบุรี-ทวาย โดย สมภาพร เรืองสังข์, ตรีสุคนธ์ เจริญชัยชาญกิจ การพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษา โดย ปริญญญา เรืองทิพย์, ภัทราวดี มากมี, กนก พานทอง, ปิยะทิพย์ ประดุงพรม, และประวิทย์ ทองไชย ศักยภาพชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา องค์การบริหารส่วนตำบลสะเลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ โดย สามารถ ใจเตี้ย, กานต์ชัยญา แก้วแดง, จันจิราภรณ์ จันตะ, ฉัตรศิริ วิภาวิน ประสบการณ์การเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ โดย อัญญา ปลดเปลื้อง, อัจฉรา มีนาสันติรักษ์, ดวงใจ เปลี่ยนบำรุง, ชุตินา รักษ์บางแหลม, ศรีเสาวลักษณ์ อุ่นพรมมี คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย โดย กมลภู สันตะจักร, กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย โดย กรรณิการ์ ผิวสะอาด, ฐิตาภรณ์ สิ้นจรรยาศักดิ์ รูปแบบการใกล้เคียงคดีข้อพิพาทเชิงพุทธบูรณาการ : ศึกษาเฉพาะกรณีคดีครอบครัวศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง โดย ฐิตินา บุญประเสริฐ, พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอยางตลาด จังหวัดเขียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ โดย วรพต ลือเลิศ, พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยางตลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดย อิดา ชุนสิทธิ์ ประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร โดย นิวัฒน์ รังสร้อย การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอ ถลาง จังหวัดภูเก็ต โดย พระชนพล กนต์สีโล (เรือนเพ็ชร), พระครูอรุณสุตาลังการ, เดชชาติ ตีรทรัพย์ ระบบการควบคุมภายในที่ดี และธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ ออมทรัพย์ในประเทศไทย โดย สราวุธ ดวงจันทร์, ฐิตาภรณ์ สีนจรัญศักดิ์ แนวทางการ เสริมสร้างคุณธรรมแก่บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา โดย เสริมสุข วิจารณ์สถิตย์ การพัฒนา ศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนสำหรับครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม โดย นลินี ณ นคร, สักรินทร์ จักรกระโทก หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในการ ส่งเสริมการบริหารงานของคณะสงฆ์ โดย เดชชาติ ตีรทรัพย์, ณิชารีย์ ปรีชา แนวทางการ พัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ โดย สรัญญา แสงอัมพร, บุญส่ง ทองเอียง, อีรักษ์ หนูทองแก้ว, ส.สมบัติ มีสุนทร

ปิดท้ายเล่มนี้ด้วยบทความวิจัย เรื่อง ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการ ปฏิบัติงานของการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช โดย ปุณณดา จงละเอียด บทความนี้นำเสนอในประเด็น “สภาพการณ์การ ปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชี การพัฒนาศักยภาพ และปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนา ศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา เขตนครศรีธรรมราช”

กองบรรณาธิการวารสารมหาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิก และท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็น อย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการ ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้ บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูอรุณสุตาลังการ, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ (ก)

บทบรรณาธิการ (จ)

บทความวิชาการ : Academic Article

บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย 468

THE ROLES OF SANGHA IN CONTINUING THE THAI CULTURES.

พระครูกิตติวราวุฒ์, พระฉัตรชัย อธิปัญญา, พระอุดมสิทธินายก

การสังเคราะห์หลักธรรมาภิบาลผ่านพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร 488

THE SYNTHESIS OF MAIN GOOD GOVERNANCE THROUGH BUDDHISM TO DEVELOP ORGANISATIONAL CULTURE.

พระครูปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ) ดีเยี่ยม

ว่าด้วยความรักเชิงกามารมณ์ (EROS) : มุมมองจากปรัชญาเต๋าและขงจื้อ 505

ON EROS: VIEWS FROM DAOISM AND CONFUCIUS PHILOSOPHY.

นวกู แซ่ตั้ง

วัตถุมงคลพระเครื่องกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา 520

SACRED AMULETS WITH THE REGISTRATION OF INTELLECTUAL PROPERTY.

พระสุริยา คงคาไหว, พระมหาอนันต์ คำหารพล

บทความวิจัย : Research Articles

การวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนา 539

เถรวาท

AN ANALYSIS OF NIBBĀNA IN BUDDHADĀSA'S PERSPECTIVE BASED ON THERAVĀDA BUDDHIST SCRIPTURES.

พระมหาพุทธวิงศ์ ญาณบุญ (สุวรรณรัตน์)

สารบัญ (ต่อ)

รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา	551
THE ADMINISTRATION MODEL OF ENGINEERING ACCORDING TO THE BUDDHISM.	
สุทิน ยลทรัพย์ศิริ, พระราชปรียัติมนู (เทียบ สิริญาโณ), แม่ชีกฤษณา รักษาโณม	
ปัญหาอำนาจฟ้องและเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครอง	568
THE PROBLEMS OF STANDING TO SUE AND THE COURT JURISDICTION ON ENVIRONMENTAL CASES OF THE COURT OF JUSTICE AND THE ADMINISTRATIVE COURT.	
พิพากษ์ เกียรติกมลเลิศ	
แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท	593
A CONCEPT OF OPPOSITE PAIRS IN THE PAIRS CHAPTER OF DHAMMAPADA COMMENTARY.	
อภิวัฒน์ โพธิ์สาน	
บทบาทของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปรีสุทโธ) ในการพัฒนาชุมชน	617
THE ROLES OF PHRAKHUWISUTTHIBUNYADIT (NUAL PARISUTTHO) IN COMMUNITY DEVELOPMENT.	
พระณัฐนันท์ คุณมาโร (เพชรสวัสดิ์)	
ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย	636
THE IMAGE OF BUDDHISM IN THE VIEW OF THAI BUDDHISTS.	
สุรัตน์ พักน้อย, อินทกะ พิริยะกุล	
บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอบึงนาราง จังหวัดนครศรีธรรมราช	654
THE ROLES OF THE BUDDHIST MONKS IN COMMUNITY DEVELOPMENT IN THE AREA OF YANGKHOM SUB-DISTRICT, PIPUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE.	
พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง)	

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียน 672

การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้

MODEL DEVELOPMENT OF THE ACADEMIC ADMINISTRATION TO ENHANCE THE STUDENT QUALITY IN THE CHARITABLE SCHOOLS OF BUDDHIST TEMPLES IN AREAS OF SOUTHERN PROVINCES.

ธริศร เทียบปาน, นรินทร์ จุลทรัพย์, วันชัย ธรรมจักร

ระบบนิเวศเกษตรและการจัดการทรัพยากรของชุมชนในพื้นที่รอยต่อชายแดน 689

กาญจนบุรี-ทวาย

AGROECOLOGY AND RESOURCES MANAGEMENT OF COMMUNITIES LINKING IN BORDERING AREA OF KANCHANABURI – DAWEI.

สมาพร เรืองสังข์, ตรัสคุณธ์ เจริญชัยชาญกิจ

การพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาในระดับ 706

อาชีวศึกษา

THE DEVELOPMENT OF LIFE SKILLS IN SOCIAL AND EMOTIONAL SKILLS OF STUDENT IN THE VOCATIONAL.

ปริญญญา เรืองทิพย์, ภัทราวดี มากมี, กนก พานทอง, ปิยะทิพย์ ประจุพรม, ประวิทย์ ทองไชย

ศักยภาพชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธ 730

ศาสนา องค์การบริหารส่วนตำบลสะลองอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

THE POTENTIAL ON SOCIALS HEALTH PROMOTION OF ELDER PEOPLE' S ACCORDING BUDDHISM DOCTRINES IN SALUANG SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION, MAERIM DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE.

สามารถ ใจเตี้ย, กานต์ชัยญา แก้วแดง, จันจิราภรณ์ จันต๊ะ, ฉัตรศิริ วิภาวิน

ประสบการณ์การเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ 745

LEARNING EXPERIENCE OF HUMANISTIC CARE.

อัญญา ปลดเปลื้อง, อัจฉรา มีนาสันติรักษ์, ดวงใจ เปลี่ยนบำรุง, ชุติมา รักษ์บางแหลมศรี, เสาวลักษณ์ อุ่นพรมมี

สารบัญ (ต่อ)

**คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการใน
ประเทศไทย 771**

THE DESIRABLE CHARACTERISTICS OF THE ACCOUNTANTS IN THAILAND 4.0 OF
GOVERNMENT IN THAILAND.

กมลภู่ สันตะจักร์, กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์

**ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรใน
ประเทศไทย 791**

THE FACTORS INFLUENCING THE PERFORMANCE EFFICIENCY OF TAX AUDITORS
IN THAILAND.

กรรณิการ์ ผิวสะอาด, ฐิตาภรณ์ สันจรรณศักดิ์

**รูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทเชิงพุทธบูรณาการ: ศึกษาเฉพาะกรณีคดี
ครอบครัวศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง 809**

A MODEL OF THE BUDDHIST INTEGRATED MEDIATION: A CASE STUDY OF THE
JUVENILE AND FAMILY COURT.

จิตติมา บุญประเสริฐ, พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), แม่ชี กฤษณา รักษาโณ

**การจัดการศพและอัตลักษณ์ของสัปเหร่อในบริบทพื้นที่นาภาคใต้ กรณีศึกษา
ชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช 824**

FUNERAL MANAGEMENT AND UNDERTAKER IDENTIFICATION IN CONTEXT OF NA IN
SOUTH AREA CASE STUDY OF WATMATCHIMPHUPHA (DONKLANG) COMMUNITY,
RONPIBOON, NAKHON SI THAMMARAT.

ดำรงค์พันธ์ ใจท้าววีระพงศ์, เกียรติวาท บุญปรากฏ, ณัฐพงศ์ จิตรนรินทร์

**การพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนสำหรับครูโครงการโรงเรียนพระ
ปริยัติธรรม ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ด้วยแนวคิดทุนสังคม 842**

DEVELOPMENT OF CLASSROOM ASSESSMENT COMPETENCY OF
PRAPARIYUTTITHAM TEACHERS UNDER THE PROJECT INITIATED BY HER ROYAL
HIGHNESS PRINCESS MAHA CHAKRI SIRINDHORN THROUGH SOCIAL CAPITAL
FRAMEWORK.

นลินี ณ นคร, สัจจวรรณ จัดกระโทก

สารบัญ (ต่อ)

ประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร	859
THE EFFECTIVENESS OF MUSICAL SKILLS DEVELOPMENT PROJECT BANGKOK.	
นิวัฒน์ รังส้อย	
แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมแก่บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา	872
THE GUIDLINE TO BUILD UP VIRTUE MORALITY FOR THE CHILDREN SINCE IN WOMB.	
เสริมสุข วิจารณ์สถิตย์	
ระบบการควบคุมภายในที่ดี และธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย	895
THE GOOD INTERNAL CONTROL SYSTEM AND GOOD GOVERNANCE AFFECT PERFORMANCE OF SAVINGS COOPERATIVES IN THAILAND.	
สราวุธ ดวงจันทร์, ฐิตาภรณ์ สันจรรย์ศักดิ์	
การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพะพรม จังหวัดนครศรีธรรมราช	914
THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY PRINCIPLES APPLIED IN THE LIFE OF THE PEOPLE MOO 5 TAMBON NA PHRU, PHRA PHROM DISTRIC, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE.	
ธิดา ชุนสิทธิ์	
ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย	926
FACTORS AFFECTING DISCLOSURE QUALITY ON KEY AUDIT MATTERS IN AUDITOR'S REPORT IN THAILAND.	
ภัชพรพรรณ กรรณ, ประเวศ เพ็ญวุฒิกุล	

สารบัญ (ต่อ)

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต	943

THE PROMOTION OF ELDERLY LIFE QUALITY OF THEPKASATTREE SUB DISTRICT MUNICIPALITY, THALANG DISTRICT, PHUKET PROVINCE.

พระชนพล กนดลีโล (เรื่อนเพ็ชร์), พระครูอรุณสุตาลังการ, เดชชาติ ตรีทรัพย์

การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัด เชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ	955

THE PROMOTION OF CONSERVE ARCHAEOLOGICAL SITES AT WIANG CHIANG SAEN DISTRICT CHIANG RAI PROVINCE WITH THE BUDDHIST INTEGRATION.

วรพรต ลือเลิศ, พระราชปรีดิมนี (เทียบ สิริญาโณ), แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

ปริศนาธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช	973

DHAMMAPAZZLE AND BELIEF ON BUDDHA'S RELICS IN NAKHON SI THAMMARAT.

สันติ อุณจะนำ

หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารงาน ของคณะสงฆ์	995

GOOD GOVERNANCE IN THE SANGKHA ACTS TO SUPPORT THE SANGKHA ADMINISTRATION.

เดชชาติ ตรีทรัพย์, นิชาธิ์ ปรีชา

แนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช	1012

GUIDELINES FOR DEVELOPMENT CURRICULUM MANAGEMENT ON MASTER OF EDUCATION PROGRAM OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY SRIDHAMMASOKKARAJ CAMPAS

สรัญญา แสงอัมพร, บุญส่ง ทองเอียง, อธิรักษ์ หนูทองแก้ว, ส.สมบัติ มีสุนทร

สารบัญ (ต่อ)

ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของการเงินและ 1028

บัญชีในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

CONDITION FACTOR OF POTENTIAL DEVELOPMENT AFFECTED TO FINANCING

AND ACCOUNTING OPERATION IN MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA

UNIVERSITY NAKHONSITHAMMARAT CAMPUS.

บุญญาดา จงละเอียด

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

ณ-ม

บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย

THE ROLES OF SANGHA IN CONTINUING THE THAI CULTURES

พระครูกิตติวรานุวัตร

พระฉัตรชัย อธิปญโญ

พระอุดมสิทธินายก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา และในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึง สามารถใช้บทบาทดังกล่าวในการถ่ายทอดประวัติหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา สู่ ความเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นและเด่นชัดยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้ที่มาท่องเที่ยววัดได้รับความรู้ความ เข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวัดอย่างแท้จริง เพราะศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัด ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือรูปปั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการนำเอา เรื่องราวในพุทธประวัติหรือหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาถ่ายทอดออกเป็นศิลปะ ทำให้ นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถชมและได้รับความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, การสืบสาน, วัฒนธรรมไทย

Abstract

Monk plays an important role in continuing Thai cultures, especially conservation of language, traditions and culture, way of life, and beliefs in Buddhism. And as a monk is the successor and missionary of Buddhism, he should play the said role to convey history and doctrine of the Buddha to be more concrete and evident for those who come to visit monastery, get accurate

knowledge about Buddhism and the monastery, because fine arts whether the murals, the Uposatha hall, shrine-hall, preaching hall, or statues, is mainly used to bring the history of Buddhism or the principles of Buddhism into the arts enabling the visitors or interested ones watch and gain knowledge about Buddhism as well.

Keywords: monk's roles, continuing, Thai culture

บทนำ

วัดและพระสงฆ์คือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญหน้าที่หลักของพระสงฆ์คือการศึกษาปฏิบัติธรรมและการสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาให้แพร่หลายและสืบต่อคำสอนของศาสนาให้คงอยู่ในสังคมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา วัดในฐานะองค์กรที่สำคัญองค์กรหนึ่งในสังคมไทย และเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในอดีตวัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชนเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือและเป็นศูนย์รวมในด้านจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยนัยนี้วัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักที่สำคัญของประเทศชาติ (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), 2552)

พระสงฆ์เป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและชอบเสียสละ ดังนี้ เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่าง ๆ หรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากนานัปการของประชาชน จึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจดังกล่าวแล้ว และพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชุมชน เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนจากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่าประชาชนได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของคนภายในชุมชนจึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับชุมชนที่พัฒนาแล้ว เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นเป็นผู้ที่เกิดและเติบโตในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหาความยากจนของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอดการใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่งแต่ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิงจึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชน ซึ่งมองในอีกมุมมองหนึ่งก็คือการช่วยเหลือพ่อแม่ญาติ

พี่น้องของตนในทางอ้อมนั่นเอง หากเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนถ้าหากชุมชนขาดแคลนมีความทุกข์ยากหรือด้อยพัฒนาแล้ววัดจะดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกิน พระสงฆ์จะมีฉันอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัดและวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพที่เกิดขึ้นมาโดยตลอด ทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยาก มีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้จากการที่พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใด ๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชุมชนได้ดีอีก ทั้งยังเป็นการช่วยเสริมภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย ประเวศ วะสี จึงได้เสนอบทบาทของพระสงฆ์ไว้ดังนี้ (ประเวศ วะสี, 2539)

1. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัดอุประสงค์ของการบวชคือ เพื่อเรียนรู้ ดังนั้น สงฆ์คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ การเรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ การเรียนรู้สังคมปัจจุบันให้เท่าทันสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน และการเรียนรู้ติดต่อสื่อสารให้เป็นที่น่าสนใจของผู้คนให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า “อนุสาสนีปาฏิหาริย์” รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

2. การศึกษาของสงฆ์ควรร่วมกับทางโลกพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์

3. พระสงฆ์ควรทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัด คือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น ถ้าวัดเข้มแข็งจะทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชน และสังคมอ่อนแอไปด้วย

4. พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระบบในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา จำนวนกว่า 30,000 โรงเรียน เพราะโรงเรียนเหล่านี้ยังไม่สามารถผลิต

คนที่มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดหากวัดสามารถจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

5. พระสงฆ์ควรแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่าง ๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร มีขอบเขตแค่ไหน มีกี่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผล จะพัฒนาวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นอย่างไร

6. พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิธีแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้อย่างถูกต้อง และวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนรู้วิถีทางดับทุกข์ และรู้มรรควิธีที่จะดับทุกข์

7. ช่วยพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชน และชาวบ้าน พัฒนาด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม บทบาทดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรมและการปฏิบัติธรรมเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางด้านวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วยและการเป็นผู้นำชุมชนพระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่ามีคุณูปการกลมกลืนเกล้าผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคมทั้งนี้ บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบัน คือ สั่งสอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน และเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม

ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

กล่าวได้ว่า ลักษณะที่สัมพันธ์กับการแสดงออกของบทบาท ได้แก่ สังคมและบุคลิกภาพโดยสังคมได้กำหนดบทบาทที่สังคมคาดหวังแก่คนในสังคมที่ดำรงสถานภาพต่าง ๆ ซึ่งเมื่อบทบาทที่สังคมคาดหวังได้เข้าสู่กระบวนการรับรู้ของแต่ละบุคคล โดยผ่านลักษณะบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ อาทิ ความสามารถ อารมณ์ ทัศนคติ อุปนิสัย ความต้องการ แรงดลใจ รูปแบบการรับรู้ ค่านิยม ฯลฯ โดยบุคลิกภาพที่แตกต่างกันเหล่านี้ได้ส่งผลต่อการกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคล และการเลือกที่จะยอมรับ

หรือปฏิเสธรบบาทในรูปแบบที่แต่ละบุคคลต้องการ จากนั้น จึงเป็นการแสดงบทบาท ซึ่งบทบาทที่แสดงนั้นจะมีลักษณะร่วมระหว่างบุคลิกลักษณะกับสังคม เพราะถึงแม้ว่าบทบาทที่แสดงออกจะเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล แต่การแสดงออกนั้นมีผลต่อสังคมเพราะบุคคลต้องอยู่ในสังคมจึงต้องปฏิบัติในกรอบของสังคม

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีย่อยในทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ และลักษณะของปัจเจกบุคคล แล้วชี้ให้เห็นว่าตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์และสังคมนั้นคือบทบาท สังคมมนุษย์คือโรงละคร มนุษย์แต่ละคนคือตัวแสดง มีบทละคร เป็นตัวกำกับ มนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรมตัวละคร เชื่อฟังผู้กำกับ มนุษย์ทุกคนก็ปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่าง ๆ (Generalized Others) และประการสุดท้าย ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญตน ช่วยในการแสดงอาศัยศักยภาพของตน และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย เป็นสไตลส์ของตน ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น (สัญญาสัญญาวิวัฒน์, 2536)

ประเภทของบทบาท ได้แก่ 1) บทบาทในอุดมคติเป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมาย 2) บทบาทที่บุคคลเข้าใจเป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และ 3) บทบาทที่แสดงออกจริงเป็นการกระทำที่เกิดจากการกระทำของบุคคลจริง (จางันต์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2532) ส่วนลักษณะบทบาทของคนในสังคม ได้แก่ 1) บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้ 2) บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้ และ 3) บทบาทที่กระทำจริง (Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อความคาดหวังตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ (กรรณิกา ขวัญอารีย์, 2535) ขณะที่ ฐานะตำแหน่งและบทบาททางสังคมของบุคคลมีลักษณะต่าง ๆ คือ บทบาทมีอยู่ทุก ๆ สังคมและมีอยู่ก่อนที่คนจะเข้าไปครองบทบาทมีอยู่ในตำแหน่งแต่ละตำแหน่ง วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็นการที่คนเราจะทราบฐานะตำแหน่งและบทบาทได้ เป็นเพราะการ

ปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมนั้น ๆ และบทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับพฤติกรรมจริง ๆ ของคนที่อยู่ในฐานะตำแหน่งนั้น ๆ

ในเชิงทฤษฎีทางประติมากรรม สัญลักษณ์นิยม (Symbolic Interactionism) โดยเปรียบเทียบเหมือนกับ “การเล่นละครบนเวที” (Dramaturgical Approach) ซึ่งประกอบด้วย ความคาดหวัง (Expectation) ทั่วไป 3 ประการ คือ 1) ความคาดหวังจาก “บท” (Expectation from the Script) หมายถึง ภาวะความเป็นจริงต่าง ๆ ทางสังคม (Social Reality) จะสามารถเปรียบเทียบได้เช่นกันกับบทละคร (Script) ซึ่งประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ มากมาย โดยมีบรรทัดฐาน (Norms) เป็นตัวกำหนดว่าบุคคลจะมีพฤติกรรมเช่นใดในสังคม กิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ทางสังคมจะถูกจัดระบบและควบคุมโดยบรรทัดฐานที่แตกต่างกันไป ตามสถานการณ์ และเงื่อนไขทางสังคมที่แตกต่างกัน 2) ความคาดหวังจากผู้ร่วมแสดงคนอื่น ๆ (Expectations from other players) หมายถึง การที่สังคมมีบรรทัดฐานซึ่งเปรียบเสมือน Script ที่กำหนดบทบาทของบุคคลในความสัมพันธ์กันทางสังคมดังกล่าวแล้ว บุคคลในสังคมจึงต้องมีการสวมบทบาท (Role taking) ซึ่งกันและกัน เพื่อที่บุคคลจะได้คาดหวังพฤติกรรมของบุคคลอื่นในสังคมที่แสดงออกและสามารถมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ที่ถูกต้องได้ตามคาดหวังของสังคมและบุคคลอื่น และ 3) ความคาดหวังจาก “ผู้ชม” (Expectation from the audience) หมายถึง ความคาดหวังของบุคคลในสังคมที่อยู่ในสภาพต่าง ๆ กัน ซึ่งจะต้องคาดหวังและสวมบทบาทของบุคคลอื่น เพื่อเป็นเครื่องนำทางไปสู่การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างถูกต้อง และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นที่คาดหวังร่วมกัน (ประภาส ศิลปธรรม, 2543)

ดังนั้น การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้นเรียกว่าเป็นบทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงหมายถึงการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขาความไม่ตรงกันของบทบาทถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น

บทบาทพระสงฆ์

นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อวันเพ็ญเดือนวิสาขะ 45 ปี ก่อนพุทธศักราช การอุบัติของพระพุทธองค์ได้ชื่อว่า “การอุบัติขึ้นของเอกบุรุษที่หาผู้ใดมาเปรียบมิได้ในโลก เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ยากในโลกเป็นการอุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลเพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกคือพระตถาคต

อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบุคคลผู้เป็นเอกนี้แลเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พุทธองค์ทรงอุบัติขึ้นเพื่อแสดงแบบแนวทางแห่งการครองชีวิตอันประเสริฐแก่โลก ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเกิดขึ้นในโลกนี้เป็นพระอรหันตตรัสรู้ชอบได้ด้วยตนเองอย่างสมบูรณ์ถึงพร้อมด้วยวิชา (ความรู้) จรณะ (ความประพฤติ) ดำเนินไปเพื่อความรู้แจ้งแทงตลอดแห่งโลก เป็นสารถีฝึกคนได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของพรหมเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน สามารถจำแนกธรรมออกเพื่อสั่งสอนสรรพสัตว์ ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตทำให้แจ้งซึ่งโลกแก่เทวดา มาร พรหม และหมู่สมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นได้รู้แจ้งตาม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมากและความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลาย อย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันถึงพร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายผู้ที่มีกิเลสบังปัญญาจตุลในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะโทษที่ไม่ได้ยินได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อมจากคุณที่จะฟังได้ฟังถึงผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีอยู่ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระอริยสาวกทั้ง 60 องค์ ได้เที่ยวจาริกไปตามชนบทหมู่บ้านน้อยใหญ่แสดงธรรมแก่ประชาชนที่ท้านได้ผ่าน พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลเริ่มมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างกว้างขวางตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาปัจจุบันนี้ พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายสู่ส่วนต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในสังคมไทยได้รับแนวคิดตามรูปแบบพุทธศาสนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำรงชีพ คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของสังคมไทยมาตลอด และพระสงฆ์ในฐานะเป็นบุคลากรทางศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของชุมชนโดยปริยาย เพื่อบำรุงให้แก่ประชาชนทั่วไปโดยฐานะ 5 คือ

1. ด้วยกายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา
2. ด้วยวจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา
3. ด้วยมโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา

4. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตูคือเต็มใจต้อนรับ

5. ด้วยการจัดหาอามิสทานถวายอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542) ได้กล่าวว่าหากมองกลับมาในด้านประวัติศาสตร์ไทยในทุก ๆ สมัยเราจะเห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ได้สร้างคุณูปการต่อสังคมไว้หลายประการด้วยกัน

1. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำของคนในสังคม พระสงฆ์ในทุก ๆ สมัย ถือว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่าความน่าเชื่อถือและเป็นที่เคารพของคนในสังคม แม้ว่าในทางบ้านเมืองจะมีผู้ปกครองอยู่แล้ว แต่ก็ไม่พ้นที่จะต้องพึ่งพาพระสงฆ์ในยามบ้านเมืองมีวิกฤติอยู่ดี อย่างในเวลาที่จะต้องออกรบในสมรภูมิแห่งสงครามคนในสังคมจะเข้าหาพระสงฆ์ เพื่อขอให้ท่านอำนวยการบิณฑบาตให้ การรบในครั้งนั้น ๆ ประสบชัยชนะเหนือศัตรู หรือขอให้ตนเองมีชีวิตรอดปลอดภัยจากการรบในครั้งนั้น ๆ

2. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูของคนในสังคม สมัยแต่ก่อนยังไม่มีโรงเรียนเกิดขึ้นอย่างกลาดเกลื่อนแฉกเช่นในปัจจุบัน คนในสังคมจึงพากันเข้าไปศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในกำแพงวัดพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้อยู่ภายในวัดจึงทำหน้าที่เป็นครูสอนคนในสังคมโดยปริยาย วิทยาการส่วนใหญ่ที่สอนกันนั้นยังไม่กว้างขวางมากนัก ส่วนใหญ่คนในสังคมจะพากันเรียนเอาเฉพาะหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น คือเรียนเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) พุดง่าย ๆ ก็คือว่า คนในสมัยนั้นเรียนวิชาความจริงของชีวิต กล่าวคือพอเรียนมาแล้วก็สามารถนำความรู้ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ในทันที คนในสมัยแต่ก่อนจึงมีความผูกพันกับพระสงฆ์และวัดมาก

การบริหารองค์การชาวพุทธควรกระจายอำนาจให้มากขึ้น แม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการ และคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนการบังคับบัญชาที่ชักช้าไม่ทันการณ์โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำเอเนจเนียริงให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์อีกประการหนึ่ง การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชา

กันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

โดยประเพณีพระสงฆ์ก็ไม่ได้มีหน้าที่สอนธรรมอย่างเดียว หากยังมีบทบาทในทางโลก เช่นสอนวิชาชีพุดบ่อน้ำสร้างสะพานและเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้งในหมู่บ้าน เป็นต้น วัดจึงไม่ใช่สถานอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยาและประกอบพิธีกรรมเท่านั้น (พระไพศาล วิสาโล, 2546) ขณะที่ พระสงฆ์ก็มีบทบาทเพื่อสังคมมากขึ้นโดยการใช้ปัญหาของสังคมเป็นตัวชี้้นำ กิจกรรมที่ทำ คือ เข้ามาสนองตอบปัญหาเป็นบางส่วนและมองปัญหาแยกส่วนและแคบลง พระสงฆ์บางรูปให้บริการสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน แม้ปัญหาท้องถิ่นเล็ก ๆ แต่มีพลังมาก อีกทั้งไม่แยกส่วนปัญหาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอีกด้วย และที่สำคัญการมองปัญหาต่างจากมุมมองที่เป็นอิสระจากการครอบงำของทุนนิยมวัตถุนิยมและบริโภคนิยมของพระสงฆ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543)

นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังศึกษาหลักธรรมคำสอนมากขึ้น เพื่อนำไปเผยแผ่แก่ประชาชนให้ทราบ เพราะประชาชนทั่วไปต้องนำมาหาเลี้ยงชีพจึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนให้แตกฉานแล้วจึงนำหลักธรรมที่ได้ศึกษามาอบรมสั่งสอนประชาชนให้รู้ตามด้วย (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2539) ขณะที่ พระสงฆ์ได้รับการยอมรับและได้รับความศรัทธาจากชาวบ้านมาตลอด ทั้งนี้ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน หากมองย้อนกลับไปในอดีตจะพบว่าชาวบ้านเมื่อประสบกับปัญหาหรือเกิดทุกข์ร้อนใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือจิต ก็จะไปวัด ไปพบพระสงฆ์เพื่อปรึกษาและระบายความทุกข์ ดูเหมือนว่าพระสงฆ์จะสามารถแก้ปัญหาความทุกข์ร้อนของพวกเขาได้ทุกอย่าง เพราะฉะนั้น วัดและพระสงฆ์ในอดีตจึงมีบทบาทมาก (สมพร เทพสิทธา, 2538) อนึ่ง พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในทางศาสนาและในทางโลกพระสงฆ์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาและการควบคุมสังคมพระภิกษุส่วนใหญ่ซึ่งได้บวชและจำพรรษามาเป็นเวลานานจะได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น และยังคงมีอิทธิพลเหนือชาวบ้านอยู่มาก โดยเฉพาะพระสงฆ์ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางสงฆ์มักจะได้รับความสะดวกนับถือและเป็นผู้มีอิทธิพลในชุมชนชนบท และชาวบ้านให้ความเคารพเชื่อฟังมากเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านทั้งทางโลกและทางธรรม (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2536)

นอกจากนี้ ภารกิจที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ คือ การอบรมสั่งสอนชาวบ้านในทางที่ถูกที่ควร ชาวบ้านได้ให้การอุปการะปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ ให้มีกำลังศึกษาปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงอนุเคราะห์ชาวบ้านเป็นการตอบแทน (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2549) อนึ่ง บทบาทของพระสงฆ์ในแนวทางของการพัฒนา ได้แก่

1. ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและชอบเสียสละ ดังนี้ เมื่อและพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่าง ๆ หรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากนานัปการของประชาชน จึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจดังกล่าวแล้ว และพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบทเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน

2. จากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่าประชาชนได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของคนภายในชุมชน จึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับชุมชนที่พัฒนาแล้ว

3. เหตุผลทางด้านจิตวิทยา เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น เป็นผู้ที่เกิดและเติบโตในชุมชนนั้นจึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหาความยากจนของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด การใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิตถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิงจึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชนซึ่งมองในอีกมุมมองหนึ่งก็คือการช่วยเหลือพ่อแม่ญาติพี่น้องของตนในทางอ้อมนั่นเอง

4. เล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลนมีความทุกข์ยากหรือด้อยพัฒนาแล้ววัดจะดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกินพระสงฆ์จะมีฉันอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กันบ้านพึ่งวัดและวัดพึ่งบ้านเป็นสภาพที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้นเมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

5. พุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูง

ชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใด ๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย (สมบุญ สุธาสารณ, 2540)

ดังนั้น บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ สรุปได้ดังนี้

1. พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนอบรมศีลธรรม และส่งเสริมให้ชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง
2. พระภิกษุอาวาสหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอม และบางครั้งทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย
3. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยขจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนส่วนมากเชื่อฟังพระสงฆ์ผู้ทรงศีลอยู่แล้ว
4. พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กดื้อที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตนเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า
5. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐานซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่างปรับปรุง การเกษตร เป็นต้น และในปัจจุบันพระสงฆ์ได้เรียนรู้วิธีการสาธารณสุขแล้วนำไปเผยแพร่แก่ประชาชนให้รู้จักการสร้างบ่อน้ำ การรักษาสุขภาพ ตลอดจนรู้ถึงหลักการสาธารณสุขทั่วไป
6. พระสงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำและสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในประเทศที่สำเร็จไปได้นั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ
7. พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางจิตวิญญาณโดยเป็นที่พึ่งทางใจ พระสงฆ์สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้เดือดร้อนใจ
8. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูตและพระธรรมจาริกซึ่งเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวเขา ทำให้ชาวเขาเกิดความรู้สึกรักชาติ ไม่ทำไร่เลื่อนลอย และหันมานับถือพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีสติปัญญา แนะนำสั่งสอนประชาชน ให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด ส่วนในด้านสังคมก็ได้แนะนำ สั่งสอน และสร้างจิตสำนึก นำทางสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและจิตใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้ฝึกฝนให้พัฒนามีวิสัยแห่งการพัฒนาไปอย่างสูงสุด โดยอาศัยการศึกษาอบรม

(สิทธิ บุตรอินทร์, 2533) ยิ่งไปกว่านี้ พระสงฆ์ยังเป็นตัวแทนของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาตลอดมีอิทธิพลต่อการกระตุ้นหรือแนะนำให้เกิดกิจกรรมในสังคมและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้มาก ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีความสำคัญยิ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะพบได้ว่าพระสงฆ์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้านมีหน้าที่สำคัญในการชี้นำการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นส่วนใหญ่ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยา และกิจกรรมทางโลก จึงอาจกล่าวได้ว่าพระสงฆ์เป็นสถาบันที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจและเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางพระพุทธศาสนาแล้วยังทำหน้าที่ให้บริการอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อสร้างบูรณาการในชุมชน พระสงฆ์นับเป็นสถาบันที่ได้รับความเคารพ เป็นที่พึ่งทั้งทางจิตใจและร่างกายของชาวชนบทที่ห่างไกลการพัฒนาของรัฐ นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังให้วัดเป็นศูนย์พิธีกรรมทางประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน จึงไม่เป็นเพียงศูนย์รวมทางจิตใจเท่านั้นแต่ยังเป็นศูนย์รวมด้านนันทนาการและความบันเทิงอีกด้วย พระสงฆ์ในชนบทเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ถ้าพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจและวัตถุเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เรื่องนั้นมักได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธา (ทินพันธ์ นาคะตะ, 2539)

สรุป โดยส่วนมากพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในทางพระพุทธศาสนา และในทางโลก พระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาและการควบคุมสังคม พระภิกษุส่วนใหญ่ซึ่งได้บวชและจำพรรษามาเป็นเวลานานจะได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น และยังคงมีอิทธิพลเหนือชาวบ้านอยู่มากหน้าที่ทางสงฆ์ มีหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติคือศึกษาเพื่อให้ตนปฏิบัติได้ถูกต้องและพร้อมทั้งสามารถแนะนำแก่ผู้อื่นได้ด้วย ในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคม ศฤกษณ์ก็มีหน้าที่ในการศึกษาการเผยแผ่และการสงเคราะห์

บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อวัฒนธรรม

คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนามานานนับเป็นพันปี ซึ่งพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ดังจะเห็นได้จากคนไทยมีนิสัยโอบอ้อมอารี เมตตาสงสาร ไม่นิยมความรุนแรง ไม่ชอบบฏรานใคร ไม่ชอบเอาเปรียบใคร มักมองคนอื่นในแง่ดี ไม่ผูกอาฆาตพยาบาท ให้อภัยคนง่าย และจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนานี้เองที่ทำให้คนไทยมีใจกว้าง ไม่นินสยักัดกันหรือเบียดเบียนชนชาติอื่นหรือศาสนาอื่น มีไมตรีต่อทุกคน ตลอดจนทำให้คนไทยยอมรับและปรับตัวเข้ากับสิ่งที่มาจากต่างวัฒนธรรมได้ง่าย

พระพุทธศาสนามีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากเป็นที่ทำบุญฟังเทศน์ และร่วมพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่เล่าเรียนของบุตรหลาน เป็นที่ประชุม เป็นที่พักของคนเดินทาง บางแห่งเป็นสถานที่รักษาความเจ็บป่วย และเป็นที่รวมของศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. ด้านศิลปะ

วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปะ อันมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้เกิดจากความศรัทธา ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่สำคัญ คือ

1.1 สถาปัตยกรรม ถาวรวัตถุ และสิ่งก่อสร้างที่สำคัญภายในวัด เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระปรางค์ หอไตร เป็นต้น ถูกสร้างขึ้นตามคติและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นผู้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการดูแลรักษาและอนุรักษ์ไว้คู่กับพระพุทธศาสนาให้สืบทอดเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง

1.2 ประติมากรรม เป็นงานศิลปะที่เกิดจากการปั้น หล่อ และสลัก ฉลุ หรือฉลุ ผลงานประติมากรรมของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ พระพุทธรูป นอกจากพระพุทธรูปซึ่งเป็นประติมากรรมรูปคนแล้ว ยังมีประติมากรรมรูปสัญลักษณ์ ซึ่งสร้างเป็นเครื่องหมายแสดงความเชื่อทางศาสนา เช่น งานปั้น หรืองานแกะสลักรูปดอกบัว ซึ่งเป็นเครื่องหมายของการประสูติของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

1.3 จิตรกรรม สมัยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้ามาสู่ประเทศไทย ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสอน โดยเพิ่มเติมการถ่ายทอดภาษาพูด และภาษาเขียนด้วยภาษาภาพ หรือเล่าเรื่องด้วยภาพ เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนได้ดียิ่งขึ้น อนึ่ง ภาพจิตรกรรมของไทยโบราณ มักเป็นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา หรือคติตามความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา ดังนั้น การเขียนภาพจิตรกรรมจึงมักเขียนกันบนฝาผนังภายในโบสถ์หรือวิหารของวัดต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ ชาดก นรก สวรรค์ ซึ่งเป็นอุดมคติตามพระคัมภีร์ที่ระบุไว้ตลอดจนกิจกรรมทางสังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ภาพจิตรกรรมประเภทนี้จึงเป็นศิลปะที่สั่งสม สืบทอดจนกลายเป็นจิตรกรรมไทยแบบประเพณีที่เปรียบเสมือนภาพบันทึกประวัติศาสตร์ได้อย่างหนึ่ง

1.4 วรรณกรรม วรรณกรรมเป็นงานนิพนธ์ที่แสดงออกมาด้วยดีอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ ปาฐกถา เทศนา คำปราศรัย สุนทรพจน์ สื่อบันทึกเสียง ภาพ เป็นต้น วรรณกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของไทยที่สำคัญ คือ ศิลปจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหง และไตรภูมิพระร่วงซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาที่ 1 หรือพญาลิไท กษัตริย์พระราชวงศ์พระร่วง ในขณะที่ทรงผนวชได้รวบรวม เรื่องราวของ พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์โบราณ ด้วยมีพระประสงค์ในการแต่ง คือ เพื่อเทศนาถวายพระราชมารดาและเพื่อเป็นธรรมแก่บุคคลทั่วไปดั่งการพรรณนาถึงนรกตอนหนึ่ง ดังนี้ “คนผู้ง怠อัน เจริจ่าซื้อสิ่งสินทาน...แลตนใส่กลเอาสินทานด้วยตาซังก็ดี...ครั้นว่าเมื่อตายได้ไปเกิดในนรกนั้น ผู้ยมบาลเอาคีมคาบลิ้นเขาชักออกมา แล้วเอาเบ็ดเหล็กเกี่ยวลิ้นเขา ลำเบ็ดนั้นใหญ่เท่าลำตาล เทียรย้อมเหล็กแดง ลูกบมีเหือดสักเมื่อ...” นอกจากไตรภูมิพระร่วงจะมีคุณค่าทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อคนไทยตราบจนถึงปัจจุบัน ด้วยเป็นวรรณกรรมที่ปลูกฝังให้คนไทยนิยมยกย่องคนมีบุญที่มีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม วรรณคดีไทยซึ่งเป็นวรรณกรรมล้ำค่ายิ่งที่มีถ้อยคำไพเราะอีกเรื่องหนึ่ง คือ ลิลิตตะเลงพ่าย ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส พระองค์ทรงเป็นปราชญ์อย่างแท้จริง ทรงมีฝีมือเป็นเลิศในการแต่งโคลง ฉันท์ และลิลิต ซึ่งทรงพระนิพนธ์ไว้มากมาย

1.5 โบราณสถานและโบราณวัตถุ โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง ที่มีอายุกว่า 100 ปี ส่วนโบราณวัตถุ หมายถึง สสังหาริมทรัพย์ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ศิลปจารึก ที่มีอายุมากกว่า 100 ปีขึ้นไปเช่นกัน หลักฐานแห่งการประดิษฐ์หรือหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุจะต้องเป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ

โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่บอกความเป็นมาของกลุ่มชน หมู่บ้าน เมือง และประเทศชาติ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาดังกล่าว แสดงพัฒนาการของผู้สร้างในสมัยอดีต ส่วนการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุเพื่อไว้ให้ประโยชน์ เป็นหน้าที่ของคนรุ่นปัจจุบันและต่อ ๆ ไป ที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมนี้ ดังกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้เมื่อ พ.ศ. 2506 ในวโรกาสที่เสด็จประพาสจังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่า “โบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อธิฐเก่า ๆ แผ่นเดียวก็มีค่า ควรจะ

ช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุขุทัย อยุธยา และกรุณาแล้ว ประเทศไทยก็ไม่มี ความหมาย ” โบราณสถานและโบราณวัตถุล้วนเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติ เป็นสิ่งแสดงถึงเผ่าพันธุ์ วิถีชีวิต ความเอื้อเฟื้อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา โดยมีต้นกำเนิดจาก พระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทในการสืบทอดพระศาสนา ตลอดจนทั้งเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่สำคัญยิ่ง

2. ด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรม หมายถึง ชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มสังคมใดกลุ่มสังคมหนึ่ง เช่น วัฒนธรรมจีน วัฒนธรรมไทย เป็นต้น คุณลักษณะที่เด่นที่สุดของวัฒนธรรม คือ เป็นมรดกทางความคิดที่สืบทอดต่อกันมา โดยมีการถ่ายทอดใน 3 ลักษณะ คือ

2.1 ด้านวัตถุ ศาสนาวัตถุ เป็นมรดกทางความคิดที่ถ่ายทอดกันมาในรูปศิลปะต่าง ๆ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และวรรณกรรม ซึ่งล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น จากอดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่สั่งสอน อบรม รวมทั้งสร้างสรรค์และอนุรักษ์วัฒนธรรมทางวัตถุไว้เป็นมรดกแก่พุทธศาสนิกชน

2.2 ด้านจิตใจ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่ง 3 ประการ คือ การงดเว้นจากการทำชั่วทั้งปวง การสร้างสมความดีให้เกิดขึ้น และการชำระจิตตนให้บริสุทธิ์ หลักทั้ง 3 ประการนี้ ผังรากลึกจนกลายเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจของผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะการชำระจิตตนให้บริสุทธิ์นั้น ทำให้พุทธศาสนิกชนรู้จักทำใจให้สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน หรือเรียกว่า การทำสมาธิ ให้รู้จักทำปัญญาให้เกิดขึ้นด้วยการคิด การฟัง และการอ่าน หรือศึกษาเล่าเรียนด้วยการลงมือปฏิบัติ หรืออบรมให้เกิดปัญญา ซึ่งเรียกว่าญาณความรู้ หรือวิปัสสนา การทำสมาธิเพื่อให้เกิดปัญญา เป็นข้อปฏิบัติอบรมจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ผ่อนคลายความโลภ หรือเห็นแก่ตัวได้ยอมคลายความโกรธและความหลง อันเป็นเหตุให้ระงับดับทุกข์ได้

2.3 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พระพุทธศาสนามีศาสนพิธีและพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง ได้แก่ ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีการอุปสมบท ประเพณีทอดกฐิน เป็นต้น (คุณ โทชน์, 2547)

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้รับอารยธรรมตะวันตก ชาวไทยได้พัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคมที่เจริญขึ้นกว่าเดิม แต่การพัฒนายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังมีปัญหา

ทางการ พัฒนาบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและศาสนา การพัฒนาประเทศจะดำเนินไปด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้นย่อมจะขึ้นอยู่กับลักษณะต่าง ๆ ของประชากรในประเทศนั้น ๆ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคคลโดยเฉพาะด้านจิตใจให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสังคมด้านอื่น ๆ ด้วยพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่จำเป็นของสังคมอันจะขาดไม่ได้ แม้จะถูกกระทบกระเทือน หรือตกต่ำในบางครั้งบางคราว ทั้งนี้ เพราะชีวิตมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยวัตถุเพียงอย่างเดียวเพราะวัตถุไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการที่ไม่รู้จบสิ้นของมนุษย์ ดังนั้น ศาสนาและวัฒนธรรมจึงถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะเป็นแกนกลางทางจิตใจเป็นกรอบแห่งความประพฤติของประชาชนในสังคม พระพุทธศาสนา นอกจากจะมีพระธรรมคือคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีวัดและพระสงฆ์ วัดและพระสงฆ์กับประชาชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด วัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนวัดก็กลายเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือศรัทธาและความร่วมมือ (คุณ โทษณ์, 2547)

อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์แสดงบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดโดยให้เหตุผลที่สรุปได้ว่าการที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปวัดและพระสงฆ์จึงควรมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งการทำหน้าที่ในการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยวิธีการแบบเดิมเพียงอย่างเดียวนั้นอาจไม่เพียงพอและไม่น่าสนใจสำหรับผู้ที่มาศึกษาหาความรู้และมาเที่ยวชมวัด ดังนั้น วัดและพระสงฆ์จึงมีการปรับกลวิธีในการเผยแผ่พุทธศาสนาใหม่โดยการเผยแผ่พุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัด เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมวัดพุทธศาสนาในบางครั้งก็อาจต้องการข้อมูลคำแนะนำหรือข้อความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัด เช่น ประวัติความเป็นมาของวัดโบราณสถาน โบราณวัตถุลวดลายจิตรกรรมฝาผนังและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ของวัด ตลอดจนกิริยามารยาทอันควรปฏิบัติเมื่อท่องเที่ยววัดซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้บุคคลที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดได้ดีที่สุด คือ เจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสงฆ์ที่ประจำอยู่วัดนั้น ๆ อีกทั้งในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงสามารถใช้บทบาทดังกล่าวในการถ่ายทอดประวัติหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสู่ความเป็นรูปธรรมให้มากขึ้น และเด่นชัดยิ่งขึ้นให้แก่ผู้ที่มาท่องเที่ยววัดให้ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวัดอย่างแท้จริง เพราะศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัดไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรมฝาผนัง โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญหรือรูปปั้น

ส่วนใหญ่จะเป็นการนำเอาเรื่องราวในพุทธประวัติหรือหลักธรรมของศาสนามาถ่ายทอดออกเป็นศิลปะทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถชม และได้รับความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคุณค่าในศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัดจากพระสงฆ์ตลอดจนการสนทนาธรรมซึ่งเป็นอีกวัตถุประสงค์หนึ่งของการท่องเที่ยวได้อย่างซาบซึ้งและเข้าใจในพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดจึงเป็นบทบาทที่พระสงฆ์พึงกระทำเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาศึกษาพระธรรมตลอดจนข้อความรู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับวัดให้มากขึ้นและไม่เกิดความรู้สึกลำบากหน่ายต่อกิจกรรมการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบเดิมอีกต่อไป อีกทั้งยังเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปที่สนใจทุกระดับชั้นให้หันมาศึกษาหาความรู้มากยิ่งขึ้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดการเผยแผ่พุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวกับศาสนา ซึ่งการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสงฆ์และปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดสำเร็จลุล่วงได้ นั่นคือปัจจัยด้านบุคลากรอันได้แก่พระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มีลักษณะบทบาทที่สัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวอย่างใกล้ชิด โดยเป็นผู้ที่ถ่ายทอดข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหากมีปัญหาที่เกิดจากตัวพระสงฆ์ก็จะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมได้ (รลิกา อังกูร และคณะ, 2544)

นอกจากนี้ บทบาทของวัดในพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย พอสรุปได้ ดังนี้ 1) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชน 2) เป็นสถานสงเคราะห์ 3) เป็นสถานที่สัปปายะ คือเป็นที่สบายกายสบายใจ 4) เป็นสถานที่จุฑาพิพิธภัณฑสถาน 5) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา 6) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่าง ๆ 7) เป็นศูนย์กลางการบริการหรืองานปกครอง เช่น การเรียกประชุมเพื่อแจ้งกิจการหรือข่าวสาร 8) เป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง 9) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม 10) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี 11) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของเครื่องใช้ส่วนรวม 12) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเป็นที่ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน 13) เป็น฼าปนสถานสงเคราะห์แก่คนยากจน 14) เป็นสถานดำเนินกิจการทางการเมือง 15) เป็นตลาดนัดและตลาดได้รุ่ง (คุณ โทชน์, 2547)

ดังนั้น จากการที่สังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ววัดและพระสงฆ์จึงควรมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันซึ่งการทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการแบบเดิมเพียงอย่างเดียว นั้น อาจจะไม่เพียงพอ และใน

ฐานะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากเป็นที่ทำบุญฟังเทศน์ และร่วมพิธีกรรมทางศาสนา แล้ว ยังเป็นสถานที่เล่าเรียนของบุตรหลาน เป็นที่ประชุม เป็นที่พักของคนเดินทาง บางแห่งเป็นสถานที่รักษาความเจ็บป่วย และเป็นที่รวมของศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักสำคัญในการอนุรักษ์ และสืบทอดพระพุทธศาสนา

สรุป

ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงสามารถใช้บทบาทดังกล่าวในการถ่ายทอดประวัติหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา สู่ความเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นและเด่นชัดยิ่งขึ้นให้แก่ผู้ที่มาท่องเที่ยววัดให้ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวัดอย่างแท้จริง เพราะศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัดไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรมฝาผนัง โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญหรือรูปปั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการนำเอาเรื่องราวในพุทธประวัติหรือหลักธรรมของศาสนามาถ่ายทอดออกเป็นศิลปะ ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถชม และได้รับความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาคุณค่าในศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัดจากพระสงฆ์ตลอดจนการสนทนาธรรมซึ่งเป็นอีกวัตถุประสงค์หนึ่งของการท่องเที่ยวได้อย่างซาบซึ้งและเข้าใจในพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์บทบาทของพระสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดจึงเป็นบทบาทที่พระสงฆ์พึงกระทำเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาศึกษาพระธรรม ตลอดจนข้อความรู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับวัดให้มากขึ้นและไม่เกิดความรู้สึกน่าเบื่อหน่ายต่อกิจกรรมการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบเดิมอีกต่อไป อีกทั้งยังเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปที่สนใจทุกระดับชั้นให้หันมาศึกษาหาความรู้มากยิ่งขึ้น ดังนั้น การเผยแผ่พุทธศาสนาจึงสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวกับศาสนา ซึ่งการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสงฆ์และปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดสำเร็จลุล่วงได้

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา ขวัญอารีย์. (2535). *บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต: คณะสังคมสงเคราะห์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คุณ โทชนธ์. (2547). *พุทธศาสนากับชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2539). *ประวัติพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิอิทธิธรรมหาธาตุวิทยาลัยจัดพิมพ์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2532). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. (2536). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2539). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ประภาส ศิลประสิทธิ์. (2543). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ*. กรุงเทพมหานคร: รายงานวิจัย กองวิจัยและประเมินผล กรรมการพัฒนาชุมชน.
- ประเวศ วะสี. (2539). *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). *มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิกจำกัด.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2552). *การบริหารวัด*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: เอสทีพีเพรส จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- รสิกา อังกูร และคณะ. (2544). *ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยผ่านการนำชมศิลปวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายพัฒนาและเผยแพร่งานวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมบุญ สุธาสำราญ. (2540). *การพัฒนาชนบทแนวพุทธกรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวดยจำกัด.
- สมพร เทพสิทธา. (2538). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สภาอุปัชฌาย์พุทธิกสมาคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2536). *ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิ บุตรอินทร์. (2533). *พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2549). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.

การสังเคราะห์หลักธรรมาภิบาลผ่านพุทธธรรม

เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร

THE SYNTHESIS OF MAIN GOOD GOVERNANCE THROUGH BUDDHISM TO DEVELOP ORGANISATIONAL CULTURE

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ) ดีเยี่ยม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

บทคัดย่อ

หลักธรรมาภิบาลถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครอง การบริหาร การจัดการ ควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามครรลองครองธรรม และการบริหารจัดการที่ดีสามารถนำไปใช้ได้ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน หลักธรรมที่แฝงในการบริหารนี้ ซึ่งมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องชอบธรรม ซึ่งคนในองค์กรพึงปฏิบัติ เช่น ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ สิ่งเหล่านี้ถือได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรได้อย่างดี เมื่อคนในองค์กรปฏิบัติตามก็จะเกิดเป็นพฤติกรรมหรือแนวการปฏิบัติ จนกลายมาเป็นค่านิยม และท้ายสุดกลายมาเป็นวัฒนธรรมองค์กร เช่น คนในองค์กรต่างทำงานอย่างซื่อสัตย์ สุจริต และขยันหมั่นเพียร ทำให้องค์กรพัฒนาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และส่งผลให้บุคคลนอกองค์กรเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์กร อันทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: วัฒนธรรมองค์กร, หลักธรรมาภิบาล, หลักพุทธธรรม, การพัฒนา

Abstract

The main good governance is an important appliance in governance administration, management and control corporate responsibility then follow the trail of the Dharma. Also the good management can be useable both government and private agencies. These secret principles Dharma have principles of Buddhism

in administration such as morally, moral, virtue, ethics and righteousness. People in the organization should practice transparency and check, those can be considered as guideline for developing the great corporate culture. When people in the organization follow as their behavior or practice it until turn in to popularity value and finally become the corporate culture. For example people in the organization work honestly, and diligently then make the organization grow faster and effective. And the outsider's organizations have gained confidence then trust in their organization, cause continuous development.

Keywords: Corporate culture, Good governance, Principles Dharma, Development

บทนำ

นับตั้งแต่มีการปฏิรูประบบราชการ การบริหารงานภาครัฐ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการให้ใกล้เคียงกับภาคเอกชนมาโดยตลอด โดยอาศัยหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสู่ความทันสมัย รวดเร็ว เที่ยงธรรม โปร่งใส ชัดเจน ซึ่งนำมาเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังนั้น ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่องค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องปรับบทบาทหน้าที่ของตนให้สอดคล้องกับ การทำงานขององค์กร ซึ่งปัจจุบันการปฏิบัติงานภาครัฐเป็นช่วงเวลาที่ข้าราชการของรัฐทุกคน ต้องระดมความคิด ความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การบริหารงานในระบบราชการไทยที่มีภารกิจในการบริการสาธารณะครอบคลุมทั่วไปทุกพื้นที่ ทำให้ระบบราชการไทยมีระบบของการบริหารงานปฏิบัติตามระเบียบ และวิธีการบริหารที่เป็นมาตรฐาน แต่อย่างไรก็ตามต้องอาศัยการร่วมมือของคนในองค์กรจึงจะทำให้งานสำเร็จ เช่น ค่านิยมที่เกี่ยวกับงาน ในหน่วยงานที่ตนปฏิบัติงานกลายมาเป็นวัฒนธรรมองค์กร

วัฒนธรรมองค์กรถือเป็นเครื่องมือทางการบริหาร และการพัฒนาองค์กรชนิดหนึ่งที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นระดับสูงสุดในการพัฒนาองค์กร วัฒนธรรมองค์กรจึงเป็นกรอบวิธีปฏิบัติคนที่อยู่ในองค์กรนั้น นอกเหนือจากกฎระเบียบที่มีอยู่แล้ว วัฒนธรรมองค์กรยังสะท้อนให้เห็นถึง

ขบวนการคิด การตัดสินใจ การวางแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร ที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร

ดังนั้น วัฒนธรรมองค์กรจึงเป็นกรอบบังคับการทำงานขององค์กร (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์., 2547) และลักษณะพื้นฐานที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ ด้านนวัตกรรม และความกล้าเสี่ยง การมุ่งเน้นรายละเอียดในการปฏิบัติงาน การมุ่งเน้นผลสำเร็จในการดำเนินงาน การมุ่งเน้นบุคลากร การมุ่งเน้นการทำงานเป็นทีม การเน้นเชิงรุก และการสร้างความมั่นคง ดังนั้น ในแต่ละหน่วยงานจะมีลักษณะวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปตามลักษณะงานที่ปฏิบัติ

เมื่อข้างต้นพูดถึงวัฒนธรรมองค์กรซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริหารองค์กรอย่างมาก ถ้ามองถึงในมิติของการบริหารงานองค์กร ย่อมพูดถึงเรื่องหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ถ้าผู้บริหาร ตลอดจนบุคลากรในองค์กรมีหลักธรรมาภิบาลในตนเอง องค์กรนั้นย่อมพัฒนาได้อย่างรวดเร็วและสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แน่แน่นอนเมื่อนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นหลักในการบริหารต้องมีหลักพุทธธรรมเข้ามาเป็นตัวอธิบายหรือสังเคราะห์หลักของการบริหารที่ดี จนนำไปสู่พฤติกรรมรวมของคนในองค์กรและนำไปสู่ค่านิยมที่ดีในองค์กร

วัฒนธรรมองค์กรในมุมมองของนักวิชาการ

วัฒนธรรมองค์กร (Corporate culture) เป็นค่านิยมร่วม แบบแผนพฤติกรรม สภาพแวดล้อมในการทำงาน ที่กำหนดจากปฏิสัมพันธ์ของคนในองค์กร เป็นพฤติกรรมของผู้คนในองค์กรที่มีค่านิยม ความเชื่อ ลักษณะการทำงาน ภาษาการทำงาน ระบบการทำงาน แบบเดียวกันยิ่งกว่านั้น แต่ละคนในองค์กรยังนำเอาลักษณะนิสัยเฉพาะเข้ามาในองค์กรด้วย ดังนั้น วัฒนธรรมองค์กรจึงรวมไปถึง มาตรฐานพฤติกรรมของคนในองค์กรบนพื้นฐานของค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ และการให้ลำดับความสำคัญกับสิ่งต่าง ๆ ของคนในองค์กร และวัฒนธรรมของคนในองค์กรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกลุ่ม มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงสูงตามสถานการณ์ในองค์กรหรือสังคม คนที่อยู่ในองค์กรหรือกลุ่มจะปลูกฝังค่านิยมและแนวปฏิบัติของกลุ่มให้กับสมาชิกใหม่ที่เข้ามา คนที่เข้ามาใหม่ก็จะได้รับการบอกให้ทำตามหรือปฏิบัติตามแบบแผนพฤติกรรมของกลุ่มจากเพื่อนร่วมงานหรือคนในองค์กร (อำพร ไตรภักดิ์, กรกฎาคม-ธันวาคม 2550) ดังนั้นนักวิชาการทั้งชาวต่างชาติ และชาวไทยให้คำนิยาม ดังนี้

วัฒนธรรมองค์กรเป็นค่านิยม ความเชื่อ ความเข้าใจและวิถีคิด (Way of thinking) ร่วมกันของคนในองค์กร และถ่ายทอดให้แก่สมาชิกใหม่ วัฒนธรรมจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เกิดความผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยม และความเชื่อขององค์กร และ ยังกล่าวอีกว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็นระบบของทุก ๆ อย่าง ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ในแนวทางปฏิบัติ และแนวทางการทำงานในองค์กรนั้น ๆ (Daft, R.L., 2018)

ส่วนนักวิชาการไทยหลาย ๆ ท่านก็ได้ให้นิยามของคำว่า วัฒนธรรมองค์กรในหลากหลายความหมาย เช่น กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในองค์กร ซึ่งมีระเบียบแบบแผน อันเกิดจากการสร้างค่านิยม ความเชื่อ และบรรทัดฐานร่วมกัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อโครงสร้างกิจกรรมและพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรเพื่อร่วมกันทำงาน ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรนั้น ซึ่งสอดคล้องกับ (วิรัช สงวนวงศ์วาน, 2550) กล่าวว่า ค่านิยม และความเชื่อที่มีร่วมกันอย่างเป็นระบบที่เกิดขึ้นในองค์กร และเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมของคนในองค์กรนั้น วัฒนธรรมองค์กรจึงเป็นเสมือน “บุคลิกภาพ” (Personality) หรือ “จิตวิญญาณ” (Spirit) ขององค์กร

จากข้อความข้างต้น วัฒนธรรมองค์กร คือ การดำเนินชีวิตในองค์กร ที่มีค่านิยม ความเชื่อร่วมกัน จากความเชื่อและสิ่งที่คาดหวังเหล่านี้จะกลายเป็นกฎระเบียบของพฤติกรรม การปฏิบัติหรือบรรทัดฐาน มีลักษณะเด่นที่ช่วยยึดเหนี่ยวระหว่างกัน สร้างความเชื่อมั่น สร้างแรงบันดาลใจ ที่ทุกคนมีส่วนร่วมเรียนรู้ด้วยกัน และปรับเข้าหากันเพื่อให้องค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์นั้น

วัฒนธรรมองค์กรกับความสำคัญใน

วัฒนธรรมองค์กรเป็นรากฐานที่กำหนดทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม องค์กรถือได้ว่าเป็นสังคมขนาดเล็ก ย่อมมีวัฒนธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิตถือเป็นแบบแผนในการทำงานโดยที่คนในองค์กรไม่รู้ตัว (Kluckhohn & Kelly, W.H., 1945) เรียกวัฒนธรรมในองค์กรว่า วิถีการดำรงชีวิตที่ทำให้องค์กรมีเอกลักษณ์ของตนเองต่างไปจากองค์กรอื่น ๆ และแบบการดำรงชีวิตนี้ สามารถแลกเปลี่ยนกันและกัน หรือแพร่กระจายออกไปได้ในหมู่สมาชิกของสังคมโดยมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม วัฒนธรรมนี้เปรียบเสมือนเป็น

หลักที่ยึดองค์กรให้กลมเกลียวไม่เกิดการแตกแยก ความสำคัญของวัฒนธรรมองค์กรได้แยกออกเป็น 3 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมองค์กรสามารถกำหนดรูปแบบพฤติกรรมขององค์กรได้ เช่น วัฒนธรรมองค์กรที่คนส่วนมากมักวางเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร เมื่อวิถีชีวิตในองค์กรสร้างแบบแผนการวางเฉยต่อปัญหาพฤติกรรมการปฏิบัติในองค์กรคนในองค์กรก็จะซึมซับและเรียนรู้ในเรื่องการวางเฉยจนกลายมาเป็นวัฒนธรรมการวางเฉย และกลายเป็นแบบแผนสำหรับพฤติกรรมของคนในองค์กร

2. รูปแบบพฤติกรรมองค์กรที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมองค์กรอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสินใจแก้ปัญหาในการบริหารงาน กล่าวคือ วัฒนธรรมจะส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กร เช่น ในกรณีที่องค์กรมีปัญหาที่เกี่ยวกับงาน และจำเป็นต้องแก้ไขปัญหานั้น แต่เมื่อพฤติกรรมของคนในองค์กรเกิดจากการยอมรับอำนาจของผู้นำ และไม่มีความกล้าหาญในการริเริ่มแก้ไขปัญห พฤติกรรมเช่นนี้จะเป็อุปสรรคในการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหที่ตนประสพร่วมกัน และอีกนัยหนึ่งการริเริ่มสร้างสรรค์ถือเป็นความคิดที่จำเป็นเมื่อแบบแผนถูกปิดกั้นก็จะเกิดการวางแผนปฏิบัติขึ้นมา วิธีการนี้เรียกว่า การแก้ไขปัญหที่ยอมรับในกลุ่ม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญควรแก่การระลึกรถึงในการศึกษาปัญหาขององค์กรทั้งโครงสร้างกระบวนการพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมในองค์กร

3. Paul Bate and M.E.P. Seligman กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์กรมีอำนาจชักนำให้เกิดภาวะการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีความสำคัญกับองค์กรหรือการเรียนรู้ภาวะช่วยตัวเองไม่ได้ (Learned helplessness) ซึ่งเป็นสถานภาพทางจิตที่คนจะมีต่อเมื่อเขารับรู้ว่าเขาไม่สามารถควบคุมเป้าหมายในชีวิตของเขาเองได้ และถ้าการรับรู้เช่นนี้ได้รับการยืนยันโดยผู้ที่มีประสบการณ์ตรง และผู้นั้น พบว่า เป็นเช่นนั้นจริงก็จะทำให้การสนใจในการเผชิญกับปัญหาหายไป กลายเป็นคนที่ท้อต่ออุปสรรค จึงก่อเกิดพฤติกรรมสิ้นหวังในองค์กร (สุธาสินี วรรณเจริญ, 2555)

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมองค์กรถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นรากฐานของความคิดของคนในองค์กรที่จะต้องปฏิบัติตาม จนกลายมาเป็นพฤติกรรมองค์กร แต่ละองค์กรก็มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป และวัฒนธรรมองค์กรโดยรวมแล้ว สามารถแบ่งออกเป็น

3 ประการ คือ วัฒนธรรมองค์กรสามารถกำหนดรูปแบบพฤติกรรมขององค์กรได้ รูปแบบพฤติกรรมองค์กรที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมองค์กร และวัฒนธรรมองค์กรมีอำนาจชักนำให้เกิดภาวะการณ์เรียนรู้ต่าง ๆ

ค่านิยมสู่วัฒนธรรมองค์กร

การพิจารณาค่านิยมใดมีความสำคัญและเหมาะสมกับองค์กรหรือไม่นั้น ผู้นำจำเป็นต้องวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมภายนอกองค์กร วิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ขององค์กร ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมของแต่ละองค์กรจึงแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามถ้าเป็นองค์กรอย่างเดียวกันมักมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน เพราะดำเนินงานภายใต้ภาวะแวดล้อมที่คล้ายกัน ค่านิยมที่ดีขององค์กรควรมุ่งที่ความมีประสิทธิภาพ เช่น ภายใต้ภาวะแวดล้อมที่มีการแข่งขันสูง (Competitive Environment) ย่อมต้องการความยืดหยุ่น (Flexibility) และความสามารถตอบสนอง (Responsiveness) ต่อผู้มาใช้บริการได้สูงและรวดเร็ว ดังนั้น องค์กรจึงควรมีวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการปรับตัวเป็นหลักมากกว่ายึดค่านิยม “ดี” หรือ “เลว” เท่านั้น โดยผู้นำจะต้องสามารถผสมผสานค่านิยมเหล่านี้ให้อยู่ในจุดที่ลงตัว ผู้นำที่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมที่เป็นวัฒนธรรม (Cultural values) กลยุทธ์ขององค์กร (Organizational strategy) และบริบทแวดล้อมภายนอก (External environment) ได้ดีย่อมเกื้อหนุนต่อผลของการปฏิบัติงานสูงยิ่งขึ้น

เมื่อจัดค่านิยมขององค์กร กลยุทธ์องค์กร และบริบทแวดล้อมภายนอกได้เหมาะสมแล้วจะเกิดวัฒนธรรมองค์กรขึ้น 4 แบบ โดยความแตกต่างของวัฒนธรรมทั้ง 4 มาจาก 2 มิติ ได้แก่ (1) ระดับของเงื่อนไขภาวะแวดล้อมภายนอกว่าต้องการความยืดหยุ่น (Flexibility) หรือความมั่นคง (Stability) อย่างไร (2) ระดับของเงื่อนไขด้านกลยุทธ์ว่าต้องการเน้นภายใน (Internal) หรือเน้นภายนอก (External) เพียงไร มิติทั้ง 2 ผสมการเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กรขึ้น 4 แบบ โดยแต่ละแบบมุ่งเน้นค่านิยมที่ต่างกัน ได้แก่ วัฒนธรรมแบบปรับตัว (Adaptability Culture) วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ (Achievement Culture) วัฒนธรรมแบบเครือญาติ (Clan Culture) และวัฒนธรรมแบบราชการ (Cureaucratic Culture) โดยองค์การหนึ่ง ๆ อาจมีวัฒนธรรมองค์กรมากกว่าหนึ่งแบบ หรือครบทุกแบบก็ได้ อย่างไรก็ตาม องค์การที่มีความสำเร็จสูง มักมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเพียงแบบเดียว ดังจะกล่าวต่อไป

1. วัฒนธรรมแบบปรับตัว (Adaptability Culture)

วัฒนธรรมแบบปรับตัวเกิดขึ้นจากการที่ผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic Leader) มุ่งสร้างค่านิยมใหม่ขององค์กรที่เอื้อต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการตีความหรือคาดการณ์ภาวะแวดล้อมภายนอกเพื่อให้เกิดพฤติกรรมในองค์กรที่สามารถตอบสนองได้ตลอดเวลาพนักงานขององค์กรจึงได้รับความอิสระในการตัดสินใจเอง และพร้อมลงมือปฏิบัติได้ทันทีเมื่อเกิดความจำเป็นโดยยึดค่านิยมในการสนองผู้ให้บริการเป็นสำคัญ ผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับองค์กรด้วยการกระตุ้นเจ้าหน้าที่ให้กล้าทดลองคิดทำสิ่งใหม่ ๆ และเน้นการให้รางวัลผลตอบแทนแก่ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นพิเศษ หลายองค์กรได้เปลี่ยนนโยบายใหม่มาเป็นเน้นเรื่องของการมอบหมายอำนาจในการตัดสินใจให้แก่เจ้าหน้าที่ (Employee Empowerment) เน้นกลยุทธ์ความยืดหยุ่น และความสามารถตอบสนองได้รวดเร็วเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว

2. วัฒนธรรมมุ่งผลสำเร็จ (Achievement Culture)

ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จคือ การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนของเป้าหมายองค์กร ผู้นำมุ่งเน้นผลสำเร็จตามเป้าหมาย เช่น ตัวเลขยอดขายเพิ่มขึ้น ผลประกอบการมีกำไรหรือมีเปอร์เซ็นต์ ส่วนแบ่งของตลาด (Market Share) สูงขึ้น เป็นต้น องค์กรมุ่งให้บริการลูกค้าพิเศษเฉพาะกลุ่มในภาวะแวดล้อมภายนอก แต่ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีความยืดหยุ่น และต้องเปลี่ยนแปลงความรวดเร็วแต่อย่างใด องค์กรที่ยึดวัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จจึงมีค่านิยมแบบแข่งขันเชิงรุกความสามารถริเริ่มอย่างบุคคล และพึงพอใจต่อการทำงานหนักในระยะยาว จนกว่าจะบรรลุผลตามเป้าหมาย ค่านิยมที่มุ่งการเอาชนะจึงเป็นเสมือนการเชื่อมทุกคนในองค์กรเข้าด้วยกันหลายบริษัทที่มีวัฒนธรรมผลสำเร็จจะให้ความสำคัญกับแข่งขันการเอาชนะพนักงานที่มีผลงานดีจะได้ผลตอบแทนสูงในขณะที่ผู้ที่มีผลงานต่ำกว่าเป้าก็จะถูกไล่ออกจากงาน

3. วัฒนธรรมแบบเครือญาติ (Clan Culture)

วัฒนธรรมแบบเครือญาติให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพนักงานภายในองค์กรเพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองให้พร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากภายนอกเป็นวัฒนธรรมที่เน้นความต้องการของพนักงานมากกว่าวัฒนธรรมแบบอื่น ดังนั้น องค์กรจึงมีบรรยากาศของมวลมิตรที่ร่วมกันทำงานคล้ายอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ผู้นำมุ่งเน้นเรื่องความ

ร่วมมือ การให้ความเอาใจใส่อาหาร ทั้งพนักงานและลูกค้า โดยพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความรู้สึกแตกต่างกันทางสถานภาพ ผู้นำจะยึดมั่นในการให้ความเป็นธรรมและปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาอย่างเคร่งครัด มีบางบริษัทที่ยึดวัฒนธรรมแบบนี้แล้วประสบผลสำเร็จ เช่น SAR Institute ในสหรัฐอเมริกาที่ให้ความสำคัญสูงต่อค่านิยมการดูแลเอาใจใส่ต่อความเป็นอยู่และความต้องการของพนักงาน เพื่อให้เกิดความให้เกิดการเพิ่มผลงาน พนักงานจะได้รับการอบรมในการจัดระเบียบชีวิตส่วนตัวได้อย่างสมดุลมากกว่าการทำงานเพิ่มชั่วโมงขั้นหรือทำงานหนักเกินไปหรือมีจิตใจมุ่งแข่งขัน นอกจากนี้ ยังมีเรื่องความเสมอภาค ความเป็นธรรม และความร่วมมือ เนื่องจากพนักงานบริษัทให้ความร่วมมือและใส่ใจต่อเพื่อนร่วมงานบริษัทเยอะขึ้นส่งผลให้บริษัทสามารถปรับตัวพร้อมกับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้ดี

4. วัฒนธรรมแบบราชการ (Bureaucratic Culture)

เป็นวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อภาวะแวดล้อมภายใน ความคงเส้นคงวาในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดความมั่นคง วัฒนธรรมแบบราชการจะมุ่งเน้นด้วยวิธีการความเป็นเหตุผลความมีระเบียบของการทำงาน มุ่งเน้นเรื่องให้ยึดและปฏิบัติตามระเบียบยัดหลักการประหยัดความสำเร็จขององค์กรเกิดจากความสามารถในการบูรณาการและความมีประสิทธิภาพในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ มีองค์กรน้อยมากที่สามารถดำเนินงานภายใต้ภาวะแวดล้อมที่มั่นคงผู้นำส่วนใหญ่จึงพยายามหลีกเลี่ยงวัฒนธรรมแบบราชการเนื่องจากต้องมีความยืดหยุ่นคล่องตัวมากขึ้นนั่นเอง ดังภาพต่อไปนี้

ความยืดหยุ่น

ภาวะ แวดล้อม ภายใน	วัฒนธรรมแบบเครือญาติ (Clan Culture)	วัฒนธรรมแบบปรับตัว (Adaptability Culture)	ภาวะ แวดล้อม ภายนอก
	มีค่านิยมเน้น: - ความร่วมมือ - ความเอื้ออาทร - รักษาข้อตกลง - ความเป็นธรรม - ความเสมอภาคทางสังคม	มีค่านิยมเน้น: - ความริเริ่ม - การทดลอง - ความกล้าเสี่ยง - ความอิสระ - ความสามารถตอบสนอง	

วัฒนธรรมแบบราชการ (Bureaucratic Culture)	วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ (Achievement Culture)
มีค่านิยมเน้น: -ความประหยัด -ความเป็นทางการ -ความสมเหตุผล -ความเป็นระเบียบ -ความเคารพเชื่อฟัง	มีค่านิยมเน้น: -มุ่งเน้นการแข่งขัน -ความสมบูรณ์แบบ -ปฏิบัติเชิงรุก -ความเฉลียวฉลาด -ความริเริ่มส่วนบุคคล

ความมั่นคง

รูป 1 วัฒนธรรมองค์กร

ที่มา: (Daft, R.L., 2002)

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมแต่ละแบบดังกล่าว สามารถสร้างความสำเร็จให้แก่องค์กรได้ทั้งสิ้น การยึดวัฒนธรรมแบบใดหรือผสมผสานมาน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับจุดเน้นด้านกลยุทธ์ของแต่ละองค์กร และความจำเป็นของเงื่อนไขแวดล้อมภายนอกเป็นสำคัญ จึงเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของผู้นำที่ต้องมีให้องค์กรหยุดชะงักกันอยู่กับวัฒนธรรมเดิม ซึ่งอาจเหมาะสมกับอดีตแต่ไม่อาจทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จได้อีกต่อไป

สังเคราะห์หลักธรรมาภิบาลผ่านหลักพุทธธรรม

ธรรมาภิบาลหรือ Good Corporate Governance หรือที่เรียกกันว่า CG ซึ่งเกี่ยวข้องกับทุกระดับ ตั้งแต่ระดับตัวบุคคล สังคม กิจการ จนถึงระดับประเทศชาติ ในระดับของกิจการเรียกว่า “บรรษัทบาล” ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยแปล CG อย่างเป็นทางการว่า “การกำกับดูแลกิจการที่ดี” ระดับภาครัฐ อาจใช้คำว่า “ธรรมรัฐ” หรือ “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ไม่ว่าจะนำ CG ไปใช้ที่ใด หรือในระดับใด แนวทางและหลักการพื้นฐานของธรรมาภิบาลคล้ายคลึงกัน คือ การตั้งอยู่ในความถูกต้องและเป็นธรรม สังคมชุมชนก็จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข หน่วยงานหลายแห่งทั้งในระดับสากล และภายในประเทศได้กำหนดหลักการพื้นฐานของธรรมาภิบาลไว้ ดังตัวอย่างเช่น ธนาคารโลก องค์การสหประชาชาติ องค์กรเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (หรือ OECD: Organization for Economic

Co-operation and Development Centre) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ (สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2556) ประกอบด้วย

1. หลักนิติธรรม (The Rule of Law) คือ การตรากฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับ และกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม กล่าวโดยสรุป คือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่กระทำกันตามอำเภอใจหรืออำนาจของบุคคล

2. หลักคุณธรรม (Morality) คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริตความเสียสละ ความอดทนขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

3. หลักความโปร่งใส (Accountability) คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยมูลข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของภาครัฐและภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน

4. หลักความมีส่วนร่วม (Participation) คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ และขจัดกาผูกขาดทั้งโดยภาครัฐหรือโดยภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

5. หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) คือ การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness or Economy) คือ การบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยมองค่าน้ำหนักความคุ้มค่า ประหยัดใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

การบริหารองค์กรเพื่อให้เกิดการพัฒนาและประสบผลสำเร็จนั้น องค์กรต้องมีหลัก ธรรมาธิปไตยที่ทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและผลงาน ยึดหลักธรรมมาเป็นหลักในการบริหารงาน คือ ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร อดวิชชพละ กำลังงาน ที่ไม่มีโทษหรือความสุจริตและสังคหพละ กำลังสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์พละหรือกำลังแห่ง คุณธรรม 4 ประการ ผู้บริหารองค์กรปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริการ จะ สามารถวางแผน จัดองค์กร มอบหมาย อำนาจการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ (อง. นวก. (ไทย) 23/5/439-441) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2539) ธรรมที่ส่งเสริมให้มีการบริหารเจริญก้าวหน้ามีทั้ง “สุกกธรรม” ธรรมฝ่ายกุศล อันเปรียบด้วยสีขาวและเป็นไปเพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตและ เทวธรรม ธรรมที่ทำให้บุคคลให้ เป็นเทวดา หรือให้เป็นผู้รู้เรื่องนอกจากธรรมที่เป็นพื้นฐานของการบริหารงาน โดยมี

1. อริยทรัพย์ 7 คือ

ศรัทธา (Faith) หมายถึง ความเชื่อที่มีเหตุผลและมั่นใจในหลักการ

ศีล (Morality) หมายถึง การรักษากายวาจาใจของตนให้เรียบร้อยมีความประพฤติ ต้องดีงาม

hiri (Moral shame) หมายถึง ความละอายต่อบาปและการทำความชั่วของตน

โอตตปปะ (Moral fear) หมายถึง ความเกรงกลัวต่อบาปและความชั่วของตน

พาหุสัจจะ (Great learning) หมายถึง ความเป็นผู้ได้ศึกษาระเบียบข้อบังคับ

จาคะ (Charity) หมายถึง การเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกและ

ปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเหตุผลความ ถูกต้องและผิดคุณ และโทษของสิ่งต่าง ๆ รู้จักคิดและรู้พิจารณา (อง. นวก. (ไทย) 23/5/439-441) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. ขรवासธรรม 4 และเบญจศีลและเบญจธรรม

การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้การครองตนครองคน ครองงาน สำหรับการครองตน หมายถึง การที่บุคคลมีหลักยึดในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิด ความเจริญรุ่งเรืองประสบความสุขอยู่เย็นเป็นสุขในชีวิตที่ถาวรด้วยการปฏิบัติศีล 5 ให้ครบถ้วน ถือได้ว่าเป็นคนดีและยังต้องยึดหลักขรवासธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน (ส.ส. (ไทย) 15/246/345), (จี. ปา(ไทย) 11/315/294-303) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่

สังกะ คือ ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองเป็นสำคัญและต่อผู้อื่นด้วยเช่นตั้งใจแน่ว แน่วว่าจะไม่ประพฤติชั่ว

ทมะ คือ การฝึกตัวเองเมื่อเราตั้งใจอะไรไว้แล้วก็ต้องฝึกตัวเองให้เพิ่มพูนตลอดเวลา เพื่อจะได้สามารถทำไปถึงเป้าหมายรู้จักข่มใจต่อสิ่งเย้ายวนรอบกายฝึกตัวเองพัฒนาศักยภาพ อย่างต่อเนื่อง

ขันติ คือ ความอดทนในที่นี้มี 4 ระดับ คือ อดทนต่อความลำบากตรากตรำอดทนต่อ ทุกขเวทนา อดทนต่อการกระทบกระทั่ง และอดทนต่อสิ่งที่เย้ายวนใจ หรือ กิเลสซึ่งทนได้ยาก

จาคะ คือ ความเสียสละทั้งวัตถุสิ่งของ มีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น และไม่เก็บอารมณ์ขุ่น มัวไว้ในใจ ทำให้เราผ่อนคลายอยู่เสมอ ๆ คนเราจะประสบความสำเร็จได้ต้องรู้จัก จาคะให้ความ ช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นด้วย คนไหนที่เริ่มเติบโตในหน้าที่การงานแล้วมีน้ำใจต่อผู้ร่วมงานรอบ ข้างไม่โดดเดี่ยว

เบญจศีล หรือศีล 5 หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อยการรักษาปกติตามระเบียบวินัยข้อบังคับปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การ ควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน

เบญจธรรม คือ หลักธรรม 5 ประการอันเป็นคู่ของ เบญจศีล) แต่ละข้อมีความหมาย ดังนี้ เมตตา กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขและช่วยเหลือเขาให้พ้นทุกข์การไม่ทำร้าย ผู้อื่น สัมมาอาชีวะ การตั้งใจทำมาหาเลี้ยงโดยสุจริต การหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบธรรม กามสังวร การระมัดระวังในเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ความยินดีทางกามารมณ์ การยินดีเฉพาะในคู่ครองของตน และการไม่คิดหมกมุ่นอยู่แต่เรื่องความรักใคร่จนเกินขอบเขต สัจวาจา การรักษาวาจาให้ได้จริง

การพูดความจริงเป็นธรรมที่ใช้คู่กับศีลข้อ 4 ที่ให้เว้นจากการพูดเท็จ สติสัมปชัญญะ เป็นการฝึกตนไม่ให้ประมาทมีสติรอบคอบรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังทำอะไร พูดอะไร

3. สุจริต 3

การมีความประพฤติดีประพฤติดชอบ คือ กายสุจริตความสุจริตทางกายทำสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยกาย วาจาสุจริตความสุจริตทางวาจาพูดสิ่งที่ดีงามความถูกต้องประพฤติชอบด้วยวาจาและมโนสุจริตประพฤติชอบทางใจคิดสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งหมดรวมกันเรียกว่าการปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรม 10 (ที.ปา. (ไทย) 11/305/259-26) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. สาราณียธรรม

สาราณียธรรมเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของเราทั้งหลายให้เกิดความสามัคคีปรองดองเกิดกลมเกลียวในองค์กรนำความผาสุกมาสู่สังคมส่วนรวม ได้แก่ เมตตาโมกขกรรม คิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดี และปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เมตตาวัจกรรม การพูดแต่สิ่งที่ดีงามด้วยความรัก และความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน เมตตากายกรรม การทำความดีต่อกันช่วยเหลือการทางด้านกำลังกาย อ่อนน้อม รู้จักสัมาคาราวะ ไม่เบียดเบียน หรือ รังแกกันทำ ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันมีความเสียสละต่อผู้อื่น สาธารณโภคี รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ รู้จักแบ่งปันเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สีสสามัญญตา การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันเชื่อมั่นในหลักรู้จักแสวงหาจุดร่วม และสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกันยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ (อง. ฉก. (ไทย) 22/12/427-428); (ที.ปา. (ไทย) 11/323/321-322.) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

5. ทิศ 6

ทิศ 6 ครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมเล็กที่สุดแต่การเอาใจใส่ดูแลครอบครัวของตนเองให้เจริญก้าวหน้าไม่เหลียวแลกลุ่มคนที่อยู่รอบข้างสังคมของเราถึงได้อ่อนแอตลอดมา ทิศ 6 เริ่มจากตนเองเป็นแกนกลางบุคคลอีก 6 กลุ่ม แต่ละกลุ่มล้วนสัมพันธ์กับตัวของเขาตามฐานะ

และหน้าที่ที่แตกต่างกันไป (ที.ปา. (ไทย) 11/244/200) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ

ปรัถมิตติ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดา

ทักษิณาทิศ ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูบาอาจารย์เป็นบุคคลสอนเรตั้งแต่ให้รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะให้รู้จักการรักษาเนื้อรักษาตัวให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ตลอดจนสอนให้รู้จักการทำมาหากิน

ปัจฉิมทิศ เบื้องหลัง ได้แก่ ภรรยาหรือสามี

อุตฺรทิศ เบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหายที่คบค้าเป็นผู้คอยช่วยเหลือให้เราข้ามพ้นอุปสรรคและภัยอันตรายต่าง ๆ ในเวลาเดียวกันก็ยังเป็นกำลังสนับสนุนให้เราสามารถบรรลุความสำเร็จอีกด้วยเป็นทิศที่ใหญ่ที่สุดที่เราต้องเกี่ยวข้องคบหากับผู้คน

เทวภูมิทิศ เบื้องล่าง คนรับใช้ หรือ ลูกน้อง คอยเป็นฐานเป็นกำลังเป็นที่มาแห่งทรัพย์สินเงินทองสำหรับเอาไว้ใช้เป็นกองเสบียงในการหล่อเลี้ยงชีวิตของเรา

อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน สมณะชีพราหมณ์ทั้งหลายของชาวพุทธก็มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจเพราะท่านเป็นผู้ที่สูงด้วยคุณธรรม (ที.ปา. (ไทย) 11/266/212-218) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

6. ทัศนคติที่มีกตประโยชน์

เป็นธรรมที่เรียกว่า หัวใจเศรษฐี หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้นเพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วย ธรรม 4 ประการ คือ อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรเลี้ยงชีพด้วยประกอบการงานเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงาน อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม กัลยาณมิตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว สมาคมกับผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียงรู้ (องคก อ. 3/3/114; องคก ฎีกา. 3/30/128) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์และเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้รายได้เหนือรายจ่าย

กล่าวโดยสรุป เมื่อกล่าวถึงธรรมาภิบาล ซึ่งแปลว่า วิธีการใช้อำนาจในการบริหาร ทรัพยากรขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ หรืออีกนัยหนึ่ง สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการบริหาร

กิจการบ้านเมืองที่ดี โดยหลักธรรมาภิบาลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หน่วยงานต่าง ๆ เช่น ภาครัฐบาล เอกชน และประชาสังคม ฯลฯ โดยมีเป้าหมายหลักของการใช้หลักธรรมาภิบาลคือ เพื่อเกิดความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งวิธีการที่จะสร้างให้เกิดธรรมาภิบาล ประกอบด้วย ความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ ถูกต้องตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วม ดังนั้น ธรรมาภิบาลจึงเป็นเรื่องของการบริหารแนวใหม่ ที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริหารงาน แต่เป็นหลักในการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานแล้วจะเกิดผลและความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดี คือ ความเป็นธรรม ความสุจริต และความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ซึ่งสิ่งเหล่านี้แฝงไปด้วยหลักธรรมที่นำมาปรับเปลี่ยนค่านิยมในองค์กร เช่น หลักอริยทรัพย์ 7 ขรรวาสธรรม 4 เบญจศีลและเบญจธรรม สุจริต 3 สาราณียธรรม ทิศ 6 และทิวรรธมมิกัตถประโยชน์

สรุป

วัฒนธรรมองค์กรเป็นการดำเนินชีวิตในองค์กร ที่มีค่านิยม ความเชื่อร่วมกัน จากความเชื่อเหล่านี้จะกลายเป็นกฎระเบียบของพฤติกรรมกาปฏิบัติหรือบรรทัดฐาน ที่ทุกคนมีส่วนร่วมเรียนรู้ด้วยกัน เพื่อให้องค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์นั้น วัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้องค์กรเจริญ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ และในทางตรงกันข้ามก็สามารถทำให้องค์กรนั้นล้มเหลวได้เหมือนกัน ดังนั้น หลักธรรมาภิบาลจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาองค์กรสู่การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งหลักธรรมาภิบาลสามารถสร้างความสำเร็จให้แก่องค์กรได้ กล่าวได้ว่า ธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารที่ดี หรืออีกนัยหนึ่งคือ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยหลักธรรมาภิบาลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หน่วยงานต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายหลักของการใช้หลักธรรมาภิบาลคือ เพื่อเกิดความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งวิธีการที่จะสร้างให้เกิดธรรมาภิบาล ประกอบด้วย ความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ ถูกต้องตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วม

ดังนั้น ธรรมาภิบาลจึงเป็นเรื่องของการบริหารแนวใหม่ แฝงไปด้วยหลักธรรมที่นำมาปรับเปลี่ยนค่านิยมในองค์กร เช่น หลักอริยทรัพย์ 7 คนในองค์กรต้องมีความเชื่อที่มีเหตุผลและมั่นใจในหลักการ รักษากายวาจาใจของตนให้เรียบร้อยมีความประพฤติต้องดีงาม ละอายต่อบาปและการทำความชั่วของตน เป็นผู้ได้ศึกษาระเบียบข้อบังคับ เสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การ

ช่วยเหลือเพื่อนสมาชิก และความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเหตุผลความถูกต้องและผิดคุณ และโทษของสิ่งต่าง ๆ รู้จักคิดและรู้พิจารณา หลักธรรมาธรรม 4 บุคคลในองค์กรต้องมีหลักยึดในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองประสบความสุขอยู่เย็นเป็นสุขในชีวิตที่ถาวร ด้วยการปฏิบัติศีล 5 ให้ครบถ้วน เบญจศีลและเบญจธรรม บุคคลในองค์กรต้องมีความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยการรักษาปกติตามระเบียบวินัยข้อบังคับ ปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน สุจริต 3 คนในองค์กรต้องมีความประพฤติดีประพฤติชอบทั้งกายวาจาใจ สาราณียธรรม คนในองค์กรต้องมีความสามัคคีปรองดองเกิดกลมเกลียวในองค์กรนำความผาสุกมาสู่สังคมส่วนรวม ทิศ 6 คนในองค์กรต้องเอาใจใส่ดูแลครอบครัวของตัวเองให้เจริญก้าวหน้า และทิวทัศน์มีกตลประโยชน์ คนในองค์กร ต้องปฏิบัติตัวให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ในสังคม นำมาซึ่งประโยชน์สุขขั้นต้น

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์. (2547). พฤติกรรมองค์กรและการจัดการตลาด พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิรัช สงวนวงศ์วาน. (2550). การจัดการและพฤติกรรมองค์กร . กรุงเทพมหานคร: วี.พริ้นท์ (1991).
- สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . (2556). ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่ 2 ทศตวรรษ . กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ .
- สุธาสินี วรรณเจริญ. (2555). การพัฒนาการทำงานเป็นทีมของบุคลากร กรณีศึกษา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม ตำบลแม่กลอง อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อำพร ไตรภัทร. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2550). วัฒนธรรมองค์กรที่พึงประสงค์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 . ขอนแก่น: สารวารการประกันคุณภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Daft, R.L. (26 August 2018). The Leadership Experience. เข้าถึงได้จาก
<http://pirun.ku.ac.th/~g4968073/report/475521/Organization_Culture_by_2.doc>

Kluckhohn & Kelly, W.H. (1945). The concept of culture . New York: In R. Linton
(Ed.) The Science of Man in the World Culture. Columbia University .

ว่าด้วยความรักเชิงกามารมณ์ (EROS) :
มุมมองจากปรัชญาเต๋าและขงจื้อ
ON EROS: VIEWS FROM DAOISM AND
CONFUCIUS PHILOSOPHY

นวฤ แชนด์
นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการสำรวจทัศนะว่าด้วยความรักเชิงกามารมณ์ (Eros) ในปรัชญาขงจื้อและเต๋า โดยทั่วไปแล้วนักวิชาการทางปรัชญาจีนมักจะมองว่าปรัชญาจีนให้ความสำคัญกับความรักในรูปแบบอื่นๆ เช่น การรักครอบครัวหรือรักมนุษย์ มากกว่าความรักเชิงกามารมณ์ บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่า ความรักและความรักเชิงกามารมณ์มีความสัมพันธ์กัน ถึงแม้ปรัชญาขงจื้อให้ความสำคัญกับความรักมนุษย์ ในขณะที่ปรัชญาเต๋าให้ความสำคัญกับความรักในฐานะการเข้าใจความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติหรือ “เต๋า” แต่ทั้งสองก็สัมพันธ์กับความรักเชิงกามารมณ์ ในปรัชญาขงจื้อความรักเชิงกามารมณ์อยู่บนพื้นฐานของความรักที่ประกอบด้วยมนุษยธรรมหรือจารีต ในขณะที่ปรัชญาเต๋า ทั้งความรักและความรักเชิงกามารมณ์คือการจัดการตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง ความรักเชิงกามารมณ์ทั้งในปรัชญาเต๋าและขงจื้อจึงถูกล้อมกรอบไว้ด้วยระบบคุณค่าบางประการ แต่ทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อต่างก็มีทัศนะเหมือนกันว่า ผู้ที่จะรู้จัก “รัก” จำเป็นที่จะต้องถูกเรียนรู้ปลูกฝังขัดเกลาเป็นอย่างดีผ่านแนวทางของปรัชญาในแต่ละสำนัก

คำสำคัญ : ขงจื้อ, เต๋า, ปรัชญาจีน, ความรักเชิงกามารมณ์

Abstract

This article aims to locating Eros in Daoism and Confucius Philosophy. In general, many scholars think that Chinese Philosophy focus on the other form

of love such as family love or humanity love instead of eros. This article will show that love and eros are related. Confucius Philosophy focus on love of humanism, while Daoism think that love is the understanding of the natural relation. However, the love in Confucius Philosophy and Daoism are related to eros. In Confucius Philosophy, love relate to humanity and tradition, but love and eros in Daoism is the positioning of self. For Daoism and Confucius Philosophy, people who can love must be polished by Daoism or Confucius Philosophy.

Keyword: Confucius, Daoism, Chinese Philosophy, Eros

บทนำ

ราวกับว่าปรัชญาเต๋าและขงจื๊อได้พูดถึงเรื่องความรัก หากแต่เมื่อพิจารณาดูอย่างละเอียด เราอาจพบเรื่องราวของความรักปรากฏหลบซ่อนอยู่ในความคิดของทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื๊อ แม้ “ความรัก” ในบริบทของปรัชญาทั้งสองสำนักดูจะตรงกันข้ามกับความรักที่เรามักจะเข้าใจกันก็ตาม เพราะ “ความรัก” มีอยู่ในหลายๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความรักระหว่างเพื่อน ความรักของพ่อแม่ หรือความรักเชิงกามารมณ์ ซึ่งปรัชญาจีนจะให้ความสนใจเรื่องความรักในกรอบครัวเสียมากกว่า หรือพูดให้ชัดเจนกว่านั้นคือความกตัญญูต่อบิดามารดานั่นเอง

อาจไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่า ความรักเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในปรัชญาจีน โดยเฉพาะสำนักขงจื๊อที่ให้ความสำคัญกับความรักในฐานะความกตัญญูต่อบิดามารดา และสัมพันธ์กับเรื่องของมนุษยธรรมหรือ “เหริน” อันกลายมาเป็นมโนทัศน์พื้นฐานที่สำคัญในจริยศาสตร์แบบขงจื๊อ หรือแม้แต่วรรณคดีที่ดูเหมือนจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์เท่ากับปรัชญาขงจื๊อ แต่ในบทหนึ่งของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ก็กล่าวว่า “อาวุธของสวรรค์คือความรัก ผู้ใช้อาวุธแห่งสวรรค์จะไม่มีวันพินาศ” (พจนา จันทรสันติ, 2525) อาจพูดได้ว่าสำหรับปรัชญาเต๋าลแล้ว ความรักก็ถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งด้วยเช่นกัน สิ่งที่น่าสนใจคือ ในสำนวนแปลทั้งหลาย ฉบับของ (พจนา จันทรสันติ, 2525) แปลว่าความรัก ในขณะที่ฉบับของ (Ch'en Ku-ying, 1977) ใช้คำว่า commiseration และฉบับของ (Roger T. Ames and David L. Hall, 2003) ใช้คำว่า compassion ซึ่งแปลว่าความเห็นอกเห็นใจ

ในที่นี้จะกล่าวถึงในฐานะ “ความรัก” เพื่อให้สอดคล้องกับบทความ ผู้เขียนคิดว่า ความเห็นอกเห็นใจเองก็สัมพันธ์กับความรักด้วยเช่นกัน โดย Ch'en Ku Ying อธิบายว่า ความเห็นอกเห็นใจเป็นส่วนผสมของความรักและความสงสาร (Ch'en Ku-ying, 1977)

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่านิยามของความรักที่ขงจื้อและเต๋าพูดถึงจะไม่ได้รวมถึงความรักเชิงกามารมณ์ (Eros) โดยเฉพาะปรัชญาขงจื้อที่ให้ความสำคัญกับครอบครัว คงปฏิเสธไม่ได้ว่าความรักเชิงกามารมณ์เป็นพื้นฐานสำคัญของครอบครัวด้วยเช่นกัน บทความนี้จะแสดงให้เห็นว่า ปรัชญาขงจื้อและเต๋าพูดถึงความรักในฐานะคุณธรรมที่สำคัญ แต่ความรักในแบบของขงจื้อและเต๋าดังกล่าวแตกต่างออกไปจากความรักเชิงกามารมณ์ ทั้งนี้ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นถึง “ความรักเชิงกามารมณ์” ในมุมมองจากปรัชญาเต๋าและขงจื้อ ซึ่งผู้เขียนคิดว่าถึงปรัชญาทั้งสองจะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องความรักเชิงกามารมณ์โดยตรงไปตรงมา แต่เราสามารถเข้าใจได้จากนัยที่แฝงอยู่ในตัวบทแต่ละบท ถึงแม้ความรักในทัศนะของปรัชญาขงจื้อและเต๋าดูจะปราศจากมิติของความรักปรารถนาอันปรากฏอยู่ในความรักเชิงกามารมณ์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความรักและความรักเชิงกามารมณ์ในบริบทของปรัชญาทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน และปรัชญาทั้งสองสำนักก็มิได้ปฏิเสธความรักในลักษณะดังกล่าวแต่ประการใด

พื้นที่ของ “ความรัก” : เมื่อความรักสัมพันธ์กับครอบครัว

ปัญหาประการหนึ่งที่สำคัญในการทำความเข้าใจปรัชญาจีนอาจเป็นเรื่องของภาษาที่แตกต่างกัน ภายใต้กระบวนการแปลตัวบทระหว่างภาษาอันสัมพันธ์กับธรรมชาติของภาษาอาจทำให้คำบางคำไม่อาจหาคำที่แปลได้อย่างสมบูรณ์ เช่นเดียวกันกับคำว่า “ความรัก” ในภาษาไทยที่อาจมีความหมายที่ไม่ได้เหมือนกันกับในภาษาจีนทั้งหมด ดังนั้นเพื่อความชัดเจนผู้เขียนจะเริ่มต้นจากการพูดถึงนิยามของ “ความรัก” ตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์หลุนอี่วี่ของขงจื้อและเต๋าต่อจิงของเต๋า ซึ่งแตกต่างออกไปจากความรักเชิงกามารมณ์ (Eros)

ในปรัชญาของขงจื้อ หากพูดถึงความรักที่ขงจื้อให้ความสำคัญ คงจะหมายถึงความรักที่มีต่อมนุษย์ด้วยกัน การพูดถึงความรักในบริบทของปรัชญาขงจื้อคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องพูดถึงมนุษยธรรมด้วย ทั้งนี้เพราะความรักและมนุษยธรรมในปรัชญาขงจื้อต่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังที่ปรากฏในหลุนอี่วี่เล่มที่ 4 บทที่ 2

เล่มที่ 4 บทที่ 2

อาจารย์กล่าวว่า “มีแต่ผู้มีมนุษยธรรมเท่านั้น สามารถรักมนุษย์
สามารถเกลียดมนุษย์” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

ในบทดังกล่าว อาจเข้าใจได้ว่า สำหรับขงจื้อแล้ว มนุษยธรรมเป็นพื้นฐานของความรักและความเกลียด การรักมนุษย์เป็นเครื่องหมายแสดงความอาทรระหว่างมนุษย์ในมุมหนึ่ง การรู้จัก “รัก” และ “เกลียด” อาจมีเพียงแต่ผู้ที่มีมนุษยธรรมเท่านั้นที่จะรู้จัก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้ที่มีมนุษยธรรมผ่านการขัดเกลา จึงทำให้มีสภาวะทางอารมณ์ที่ละเอียดอ่อนและเข้าใจถึงความ “รัก” และ “เกลียด” ผู้ผ่านการขัดเกลาอย่างดี จึงรู้จักรักและเกลียดมนุษย์ได้ หากการขัดเกลากับมนุษยธรรมเกี่ยวข้องกับความรัก อาจไม่ผิดนักถ้าจะบอกว่าการรู้จัก “รัก” เป็นคุณสมบัติหนึ่งของวิญญูชน โดยในปรัชญาขงจื้อวิญญูชนเป็นผู้เกี่ยวข้องและยึดมั่นในมนุษยธรรม ดังที่แสดงในหลุนอี่ว์เล่มที่ 4 บทที่ 5.2 – 2.3

“หากวิญญูชนละทิ้งมนุษยธรรม จะสมนามได้อย่างไร”

“วิญญูชนไม่กระทำสิ่งที่ขัดกับมนุษยธรรมแม้เพียงช่วงเวลาอาหารมื้อเดียว เวลารีบเร่งก็ยึดมั่นในมนุษยธรรม เวลาถูกบีบคั้นก็ยึดมั่นในมนุษยธรรม” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

เมื่อการรักมนุษย์เป็นคุณสมบัติหนึ่งของผู้ที่มีมนุษยธรรม หรือในอีกนัยหนึ่งคือวิญญูชนผู้ผ่านการขัดเกลาเป็นอย่างดี ปัญหาคือการขัดเกลานั้นคืออะไร ปรัชญาขงจื้อเชื่อว่า การรักมนุษย์อาจพัฒนามาจากเรื่องของความกตัญญูต่อบิดามารดาเป็นเบื้องต้น (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554) เนื่องจากจริยศาสตร์ของจีนเน้นถึงการปฏิบัติได้ของคำสอนทางศีลธรรม ดังนั้นคุณธรรมอันเป็นหัวใจของจีนจึงได้แก่ความเมตตาอย่างหนึ่ง และความรักต่อบิดามารดาอีกอย่างหนึ่ง (Hsieh Yu-Wei, 1968) ในคัมภีร์หลุนอี่ว์จะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในหลายๆ บทของหลุนอี่ว์ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ เล่มที่ 18 บทที่ 10

เล่มที่ 18 บทที่ 10

“โจวกงกล่าวว่ากับหล่งกว่า “วิญญูชนไม่ละทิ้งวงศ์วาน ไม่ทำให้เหล่า
อำมาตย์บั่นพ้อว่าไม่มีโอกาสรับใช้ ข้าราชการเก่าแก่ที่รับใช้มานาน

หากไม่มีเหตุใหญ่ไม่ถอดถอน ไม่เรียกร้องผลที่สมบูรณ์จากคนคนเดียว” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

ความสำคัญของครอบครัว “วิญญูชนไม่ละทิ้งวงศ์วาน” ปรากฏในคัมภีร์หลุนฮิวหลาย ๆ บท หากบอกว่าความกตัญญูเป็นรากฐานของความรัก นั้นหมายถึงความกตัญญูเป็นเหมือนบทเรียนบทแรกในแง่ของการขัดเกลาอารมณ์ความรู้สึก ความกตัญญูจึงมิได้เป็นเรื่องที่ทำไปอย่างนั้น หากแต่เป็นเรื่องที่จำเป็นที่ต้องถูกขัดเกลา อารมณ์ความรู้สึกที่ตึงตังแสดงออกผ่านความเคารพ ในเล่มที่ 2 บทที่ 7 บันทึกไว้ว่า

เล่มที่ 2 บทที่ 7

“จื่อโหยวถามเรื่องความกตัญญู อาจารย์ตอบว่า สมัยนี้ความกตัญญูหมายถึงการเลี้ยงดูบิดามารดา แต่เราก็เลี้ยงดูม้าและสุนัขด้วยมิใช่หรือ ถ้าขาดความเคารพแล้วจะมีอะไรเพื่อแยกแยะการเลี้ยงดูแบบหนึ่งออกจากอีกแบบหนึ่งเล่า” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

ความรักที่สำคัญในปรัชญาขงจื๊อจึงเป็นความรักมนุษย์ ทั้งนี้ความรักมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดจากการขัดเกลา ผู้ที่มีความรักต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยธรรมหรืออีกนัยหนึ่งคือวิญญูชน ปรัชญาขงจื๊อเชื่อว่าความรักเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องถูกขัดเกลาและเรียนรู้ การเรียนรู้ที่พื้นฐานที่สุดคือการเรียนรู้ผ่านสถาบันครอบครัว นั่นคือการแสดงความรักกตัญญูต่อบิดามารดา เมื่อผ่านการขัดเกลาจากสถาบันครอบครัวแล้ว ผู้คนจึงจะมีศักยภาพในการรู้จักที่จะรักมนุษย์ได้

สำหรับปรัชญาเต๋า ดูเหมือนกับว่าจะมิได้กล่าวถึงหรือให้ความสำคัญกับความรักมากนัก แต่ในบทที่ 67 มีการกล่าวถึงความรักว่าเป็นหนึ่งในทรัพย์สามประการที่สำคัญ ในขณะเดียวกันยังแสดงให้เห็นถึงว่า “ความรัก” ต้องมาพร้อม “ความกล้า” และเพราะว่า “ความรัก” จึงมีชัยในการจู่โจม เพราะความรักเป็นอาวุธของสวรรค์

บทที่ 67

คนทั่วโลกพากันกล่าวว่า

“คำสอนเกี่ยวกับเต๋านั้นคล้ายกับสิ่งโง่ๆ มากนัก”

ด้วยเต๋ายังใหญ่แท้เชียว

จึงคล้ายกับสิ่งโง่ๆ

ถ้าไม่คล้ายกับสิ่งใดๆ
 เตาก็คงหมดความยิ่งใหญ่ไปนานแล้ว
 ข้าพเจ้ามีทรัพย์อยู่สามประการ
 ซึ่งข้าพเจ้ายึดถือและสวณรักษาไว้
 ประการแรก คือ ความรัก
 ประการที่สอง คือ การทำแต่พอควร
 ประการที่สาม คือ การไม่เป็นเอกในโลก
 ด้วยความรัก จึงไร้ความกลัว
 ด้วยการทำแต่พอควร จึงมีความกว้างขวาง
 ด้วยการไม่เป็นเอกในโลก
 จึงอาจเป็นเอกในบรรดาผู้ปกครอง
 หากใครละทิ้งความรัก ถือเอาแต่ความกล้า
 ละทิ้งความพอควร ถือเอาแต่อำนาจ
 ละทิ้งการอยู่หลัง ถือเอาแต่การอยู่หน้า
 ชีวิตของเขาจะต้องดับสูญลง
 ด้วยอาศัยความรัก
 จึงมีชัยในการจูโจม
 และปลอดภัยในการป้องกัน
 อาวุธของสวรรค์คือความรัก
 ผู้ใช้อาวุธแห่งสวรรค์จะไม่มีวันพินาศ
 (พจนา จันทรสันติ, 2525)

ข้อสังเกตประการหนึ่งในบทดังกล่าว คือ คำว่า “ความรัก” ผู้เขียนพบว่าในฉบับแปลของพจนา จันทรสันติใช้คำว่า “ความรัก” ในขณะที่ภาษาไทยสำนวนอื่น เช่น ของ (จำง แซ่ตั้ง, 2553) ใช้คำว่า “เมตตา” ในขณะที่ฉบับของ (Ch'en Ku-ying, 1977) ใช้คำว่า commiseration และฉบับของ (Roger T. Ames and David L. Hall, 2003) ใช้คำว่า compassion ซึ่งแปลว่าความเห็นอกเห็นใจ ความเศร้าโศกเสียใจ แต่อย่างไรก็ตาม Ch'en

Ku-Ying อธิบายว่า ความเห็นอกเห็นใจเป็นลักษณะที่สัมพันธ์กันของความรักและความสงสาร (Ch'en Ku-ying, 1977) ถ้าพิจารณาแต่เท่านี้ อาจกล่าวว่าการรักในทัศนะของเต๋ามีลักษณะเป็นความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ และเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม มีบทที่ 17 อีกบทหนึ่งที่กล่าวถึงความรัก ในบทที่ 17 ดูราวกับว่าความรักจะได้เป็นเรื่องที่เต๋ายกย่องเท่าใดนัก

บทที่ 17

ผู้ปกครองที่ดีที่สุดนั้น

ราษฎรเพียงรู้ว่าเขามีอยู่

ที่ดีรองลงมา

ราษฎรรักและยกย่อง

ที่ดีรองลงมา

ราษฎรกลัวเกรง

รองลงมาเป็นอันดับสุดท้าย

ราษฎรชิงชัง

เมื่อนักปกครองขาดศรัทธาในเต๋า

ก็มักต้องการให้ประชาชนมาศรัทธาในตน

(พจนา จันทรสันติ, 2525)

แม้ว่าบทนี้จะเกี่ยวข้องกับปรัชญาการเมืองการปกครองเสียมากกว่า แต่ข้อที่น่าสนใจคือคำว่า “รัก” ที่ฉบับแปลทุกๆ ส่วนจะใช้คำว่า “รัก” และ Love เหมือนกัน หากอ่านระหว่างบรรทัด คำว่า “รัก” ในที่นี้ดูจะแฝงด้วยนัยของคำว่าศรัทธาหรือการทุ่มเททางความรู้สึกต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่คำว่า “รัก” ยังคงเป็นร่องสภาวะของการเพียงรู้ว่าเขามีอยู่ และถ้าพิจารณาดูแล้ว การพูดว่า “ผู้ปกครองที่ดีที่สุด ราษฎรเพียงรู้ว่าเขามีอยู่” และ “เมื่อนักปกครองขาดศรัทธาในเต๋า ก็มักต้องการให้ประชาชนมาศรัทธาในตน” อาจทำให้เข้าใจได้ว่า “เต๋า” ทำให้เกิดสภาวะเพียงแต่การรับรู้ มิได้รู้สึก ในขณะเดียวกัน เมื่อย้อนกลับไปดูบทที่ 67 การพูดถึงทรัพย์สินสมบัติ 3 ประการของ “ข้าพเจ้า” สะท้อนนัยของการ “รวมเป็นหนึ่ง” นั้น หมายถึงเราอาจไม่สามารถเข้าใจผ่านคำว่า “ความรัก” ในแง่ของความเห็นใจและเข้าอกเข้าใจเพื่อนมนุษย์อย่างเดียวได้โดยปราศจากคุณสมบัติที่เหลือ นั่นคือ การทำแต่พอควรและการไม่

เป็นเอกในโลก เมื่อพิจารณารวมกันทั้ง 3 ประการ ความเห็นอกเห็นใจที่ประกอบด้วยการทำแต่พอควรและไม่เป็นเอกในโลกจึงจะสอดคล้องกับความ “รับรู้” ในบทที่ 17 เพราะภาวะของการรับรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นย่อมต้องประกอบด้วยความเห็นอกเห็นใจต่อบุคคลอื่น อันชี้หมายถึงจิตใจที่ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดี หรืออีกนัยหนึ่ง การที่เราจะ “รับรู้” ถึงบุคคลอื่น เราจำเป็นต้อง “เห็นอกเห็นใจ” บุคคลอื่น เพราะเมื่อเราปราศจากการเห็นอกเห็นใจ เราคงมีอาจรับรู้ถึงการมีอยู่ของบุคคลอื่นได้ ในขณะที่มีความเห็นอกเห็นใจ การทำแต่พอควรและไม่เป็นเอกในโลกก็เป็นเสมือนสิ่งที่ดึงดูดมนุษย์ให้อยู่ในภาวะของ “เต๋า” หรือความปกติตามธรรมชาติได้

การพูดเช่นนี้จึงดูเหมือนว่าความรักในทัศนะของเต๋าเป็นเรื่องของการรับรู้และเข้าใจไปตามครรลองของธรรมชาติ ปราศจากอารมณ์ความรู้สึก แฝมยังสะท้อนนัยปัจเจกบุคคลอันเด่นชัด แต่อันที่จริงแล้วผู้เขียนเห็นว่ามิใช่ออย่างนั้น เพราะการรับรู้และเข้าใจไปตามครรลองของธรรมชาติดังที่กล่าวมาจำเป็นต้องผ่านการฝึกฝนและเข้าใจ “เต๋า” นั้นหมายถึงว่าเฉพาะจิตใจของผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วจึงจะสามารถ “รัก” ในแบบของเต๋าได้ การให้ความสำคัญกับการฝึกจิตใจของมนุษย์จึงมีอาจละเลยบุคคลอื่นในฐานะส่วนหนึ่งที่หล่อหลอมลักษณะของมนุษย์ไปได้ ลองพิจารณาบทที่ 54

บทที่ 54

ผู้ที่มั่นคงไม่หวั่นไหวง่าย

ผู้ที่จับไว้แน่นไม่พลัดหลุดง่าย

จากชั่วอายุคนหนึ่งสืบทอดไปยังลูกหลาน

พิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษจะไม่สิ้นสุดลง

นำไปใช้กับบุคคล คุณความดีก็มีจริงแท้

นำไปใช้กับครอบครัว คุณความดีก็มากล้น

นำไปใช้กับหมู่บ้าน คุณความดีก็เพิ่มทวี

นำไปใช้กับประเทศ คุณความดีก็รุ่งเรือง

นำไปใช้กับโลก คุณความดีก็แผ่ขยายครอบคลุม

ดังนั้นตนพึงพิจารณาถึงตัวตน
คนในครอบครัวพึงพิจารณาถึงครอบครัว
คนในหมู่บ้านพึงพิจารณาถึงหมู่บ้าน
คนในประเทศพึงพิจารณาถึงประเทศ
คนในโลกพึงพิจารณาถึงโลก
เหตุใดข้าพเจ้าจึงทราบว่าโลกเป็นเช่นนั้น
ก็ด้วยเท่า
(จาง แซ่ตั้ง, 2553)

ในบทนี้แสดงให้เห็นลักษณะของการเรียนรู้ฝึกฝนของมนุษย์ได้อย่างชัดเจน และดูราวกับว่าจะเป็นบทที่เชื่อมโยงกับความคิดของปรัชญาขงจื๊อได้ชัดเจน การเริ่มต้นจากหน่วยที่เล็กที่สุดอย่างตัวตนไปสู่หน่วยที่ใหญ่ที่สุดอย่างโลก สะท้อนถึงการเริ่มต้นจากตัวเองไปสู่หน่วยทางสังคมอื่นๆ ในแง่นี้เข้าใจได้ว่าบุคคลอื่นย่อมสัมพันธ์กับปัจเจกบุคคลอย่างแน่นนอน ในขณะเดียวกัน การ “สืบทอด” และ “พึงพิจารณา” สะท้อนนัยของการฝึกฝนเรียนรู้ในสำนวนแปลของ จาง แซ่ตั้ง ได้แสดงทัศนะว่า บทนี้สะท้อนให้เห็นถึงการศึกษา ฝึกฝน สร้างสรรค์ โดยเริ่มจากจิตใจตัวเอง จึงจะทำให้เราสามารถขยายพรมแดนออกไปสู่มิติทางสังคมอื่นๆ ได้ (จาง แซ่ตั้ง, 2553) ผู้เขียนเห็นว่าหากหน่วยย่อยที่สุดอย่างตนเองเป็นเรื่องสำคัญ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นก็มีบทบาท หน่วยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งนอกจากตัวบุคคลคงหนีไม่พ้นครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาขงจื๊อ เพราะเมื่อความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมีบทบาทในแง่ของการเรียนรู้ฝึกฝน หน่วยย่อยที่ถัดมาจากตนเองคือครอบครัว และสถาบันครอบครัวก็เป็นสถาบันที่ใกล้ชิดกับบุคคลมากที่สุด จึงเป็นพื้นฐานที่สุดและน่าจะมีอิทธิพลต่อบุคคลมากที่สุดตลอดจนเป็นหน่วยพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลหนึ่งสามารถเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างเป็นธรรมชาติและใกล้ชิดที่สุดด้วยเช่นกัน

พื้นที่ของ “ความรัก” ในปรัชญาขงจื๊อและเต๋าจึงมีจุดร่วมกัน แม้ความรักที่เต๋าและขงจื๊อสนใจจะแตกต่างกัน กล่าวคือปรัชญาขงจื๊อสนใจความรักในแง่ของความรักต่อเพื่อนมนุษย์ ในขณะที่ปรัชญาเต๋าสนใจความรักในแง่ของการเข้าใจความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติและเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของตนเองโดยสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ แต่สำหรับผู้ที่จะสามารถ “รัก” ได้ ดูเหมือนว่าทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื๊อจะเชื่อว่าจะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการ

ฝึกฝนเรียนรู้มาเป็นอย่างดี หรือในกรณีของขงจื้อคือ “วิญญูชน” และหน่วยย่อยพื้นฐานที่สำคัญในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความรักคงหนีไม่พ้น “ครอบครัว” ในฐานะหน่วยย่อยพื้นฐานที่สุดที่จะทำให้บุคคลได้ฝึกฝนเรียนรู้ขัดเกลาจิตใจตนเองจนทำให้เป็นผู้ที่รู้จัก “รัก” ได้ แต่การประกอบกันเป็นครอบครัวก็มีอาจจะเลยเรื่องของ “ความรักเชิงกามารมณ์ (Eros)” หรือ กามารมณ์ที่เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ของบุคคลสองเพศที่มาด้วยกันสร้างครอบครัวได้

ครอบครัว ความรัก และข้อเสนอต่อความรักเชิงกามารมณ์

หากเรากล่าวว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานของความรัก เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่ากระบวนการสร้างและก่อตัวมาเป็นครอบครัวอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างเพศชายและเพศหญิง แม้ว่าทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อจะไม่ได้พูดถึงความรักเชิงกามารมณ์ไว้อย่างตรงไปตรงมา แต่การอ่านแบบสัมพันธ์บทก็อาจทำให้เราสามารถเข้าใจความหมายหรือข้อเสนอต่อความรักเชิงกามารมณ์ที่ทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อแฝงนัยไว้ในระหว่างตัวบทได้

เราจะเข้าใจ “ความรักเชิงกามารมณ์” อย่างไร ผู้เขียนเห็นว่าเราจำเป็นต้องวิเคราะห์เข้าไปถึงความรักในลักษณะดังกล่าวให้ชัดเจนก่อนที่จะทำความเข้าใจข้อเสนอของเต๋าและขงจื้อที่มีต่อความรักเชิงกามารมณ์ เพื่อความชัดเจนในการทำความเข้าใจเรื่องความรักเชิงกามารมณ์ ผู้เขียนขอแยกความรักเชิงกามารมณ์ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ในแง่ของความปรารถนาทางเพศหรือกามารมณ์ซึ่งสอดคล้องกับรากศัพท์เดิม คือ Eros ที่กลายมาเป็นคำว่า Erotic อันเกี่ยวข้องกับความปรารถนาทางเพศ ในอีกส่วนหนึ่งได้แก่ ความรักในมิติทางจิตใจที่เป็นความรักต่อมนุษย์หรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ซึ่งในส่วนหลังผู้เขียนคิดว่าทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อเองก็คงมิได้ปฏิเสธ แม้เราจะมีความรู้สึกรักต่อมนุษย์แต่ละคนในลักษณะที่แตกต่างกัน แต่สำหรับปรัชญาขงจื้อก็ยอมรับธรรมชาติตรงนั้นที่เราจะรักบุคคลในครอบครัวแตกต่างไปจากบุคคลอื่น ส่วนสำหรับเต๋า ผู้เขียนคิดว่าจากการที่เต๋าเห็นว่าสถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ความรักที่มีต่อบุคคลในครอบครัวจึงอยู่บนพื้นฐานของ “เต๋า” หรือการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นธรรมชาตินั่นเอง ดังนั้น ในส่วนหลังที่เกี่ยวกับความรักของบุคคลจึงดูจะไม่ใช่วิธีหา ปัญหาที่ผู้เขียนจะพูดถึงจึงอยู่ที่ส่วนแรก นั่นคือความปรารถนาทางเพศ

หากเรื่องความปรารถนาทางเพศเป็นเรื่องของกามารมณ์อันสอดคล้องกับคำว่า “กาม” ที่หมายถึงความปรารถนา ความปรารถนาทางเพศอาจไม่ต่างกับความปรารถนาความสุขอื่นๆ ทางโลก ในหลักรั้วมีบางบทที่พูดถึงเรื่องของกามารมณ์ไว้ดังที่จะยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างดังนี้

เล่มที่ 1 บทที่ 7

จื่อเซี่ยกล่าวว่า “เอาปัญญามาแทนกามารมณ์ รั้งใช้บิดามารดาเต็ม
กำลัง อุทิศชีวิตรั้งใช้ผู้ปกครอง มีสัจจาจาในการคบมิตร แม้มีใคร
กล่าวว่ายังไม่ได้รั้งเรียน เรากล่าวได้ว่า ได้รั้งเรียนแล้วอย่างแน่นอน”
(สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

เล่มที่ 9 บทที่ 17

อาจารย์กล่าวว่า “เรายังไม่เคยพบผู้ที่รักคุณธรรมเทียมเท่ารัก
กามารมณ์” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

ราวกับว่าขงจื่อจะปฏิเสธกามารมณ์ ผู้เขียนคิดว่าจากเล่มที่ 9 บทที่ 17 สะท้อนให้เห็นว่า ขงจื่อมิได้ปฏิเสธกามารมณ์ในฐานะธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีความปรารถนาความสุขต่างๆ “เรายังไม่เคยพบเห็นผู้ที่รักคุณธรรมเทียมเท่ารักกามารมณ์สะท้อนให้เห็นว่า ขงจื่อยอมรับว่ามนุษย์มีกามารมณ์ แต่จากเล่มที่ 1 บทที่ 7 ขงจื่อเชื่อว่ากามารมณ์สมควรถูก “แทน” ด้วยปัญญา ซึ่งแน่นอนว่าคำว่า “แทน” ในที่นี้ ผู้เขียนไม่คิดว่าจะหมายถึงการ “ขจัด” กามารมณ์ออกไป หากแต่น่าจะเป็นการคิดถึงเป้าประสงค์ทางปัญญามากกว่าทางกามารมณ์ หากบทดังกล่าวพูดถึงการรั้งเรียน ปัญญาในทัศนะของขงจื่อคงหนีไม่พ้นการขัดเกลาให้มีมนุษยธรรมตลอดจนการเรียนรู้ “หลี่” จากบทดังกล่าวอาจเป็นไปได้ว่าขงจื่อกำลังเสนอว่า ถึงแม้กามารมณ์เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ แต่มนุษย์ผู้ขัดเกลาดีแล้วจะให้ความสำคัญกับมนุษยธรรมและจารีตมาก่อนความปรารถนาส่วนตน

การตีความเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าดูมีเหตุผล หากความรักเชิงกามารมณ์อยู่บนพื้นฐานของ “เหริน” และ “หลี่” จริงๆ แล้ว การตีความนี้ย่อมสอดคล้องกับวัฒนธรรมจีนในอดีต เมื่อ “เหริน” มาพร้อมกับการให้ความสำคัญต่อครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้ว ความรักต่อบิดามารดาจึงทำให้บุตรมีหน้าที่ที่จะรักษาสายเลือดของบิดามารดาไว้ ดังนั้นการแต่งงานจึงประกอบด้วยความรักต่อบิดามารดาอันสัมพันธ์กับมนุษยธรรมและเป็นจารีตในแง่ที่ว่า การ

แต่งงานของหนุ่มสาวจีนอาจไม่จำเป็นต้องถือความรักระหว่างหนุ่มสาวเป็นเรื่องสำคัญ แต่ต้องเกิดจากความเหมาะสมในสายตาของบิดามารดา (Hsieh Yu-Wei, 1968) ในเล่มที่ 5 บทที่ 1 สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตแต่งงานของหนุ่มสาวกับหลีและเหริน ในขณะเดียวกัน ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมจีนที่พูดถึงการครองคู่กันระหว่างหนุ่มสาวต่างต้องเกิดจากความเหมาะสมในสายตาของผู้ใหญ่ด้วย

เล่มที่ 5 บทที่ 1

อาจารย์กล่าวถึงกงเยี่ยนว่าเขามีภรรยาได้ ถึงแม้จะถูกจองจำแต่เขาก็
ไม่ได้ทำความผิด ด้วยเหตุนี้ อาจารย์จึงยกลูกสาวให้เป็นภรรยา
อาจารย์กล่าวถึงหนานหรงว่า ยามบ้านเมืองมีเต้า เขาไม่ถูกถอดถอน
ยามบ้านเมืองไร้เต้า เขาหลบพ้นโทษทัณฑ์และโทษประหาร อาจารย์
จึงยกลูกสาวของพี่ชายให้เป็นภรรยา (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

ในทัศนะของปรัชญาขงจื้อ ความรักเชิงกามารมณ์นอกจากจะเป็นพื้นฐานสำคัญของครอบครัวแล้ว ยังจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความรักที่ประกอบด้วยมนุษยธรรมและคำนึงถึงจารีต หรืออีกนัยหนึ่ง การจะมีความรักเชิงกามารมณ์ได้ จำเป็นต้องเข้าใจถึงความรักต่อบิดามารดาและถูกขัดเกลาศึกฝึกฝนให้มีมนุษยธรรมและรักษาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับระบบจารีตดั้งเดิมให้ได้อย่างเหมาะสม

สำหรับปรัชญาเต๋าแล้ว ประเด็นดังกล่าวปรากฏในบทที่ 12 ของคัมภีร์ เต๋าเต๋อจิง

บทที่ 12

สีทั้งห้าทำให้ดวงตาพร่ามัว
เสียงทั้งห้าทำให้โสตประสาทเลอะเลือน
รสทั้งห้า ทำให้ลิ้นชาด้าน
การพนันและการล่าสัตว์
ทำให้จิตใจของคนขุ่นหมอง
ของมีราคาและหายาก
ทำให้เกิดอันตรายแก่ความประพฤติของผู้คน

ดังนั้นปราชญ์จึงกระทำการ
เพียงเพื่อให้ท้องอิมเท่านั้น
มิใช่เพื่อความสำราญของตา หู และลิ้น
ท่านละเลยในรูปแบบอันเป็นเปลือก
และหันมาเอาใจใส่ในแก่นแท้
(พจนานุกรมสันติ, 2525)

ตามที่กล่าวไว้ว่า หากเรื่องความปรารถนาทางเพศเป็นเรื่องของกามารมณ์อัน
สอดคล้องกับคำว่า “กาม” ที่หมายถึงความปรารถนา ความปรารถนาทางเพศอาจไม่ต่างกับ
ความปรารถนาความสุขอื่นๆ ทางโลก ในบทที่ 12 ของคัมภีร์เต๋าเตอจิงจึงอาจมีนัยรวมถึงเรื่อง
ความปรารถนาทางเพศ “สิ่งที่ทำให้ดวงตาพร่ามัว เสียงที่ทำให้โสตประสาทเลอะเลือน
รสที่ทำให้ลิ้นชาตื้น” การพูดเช่นนี้มิได้ปฏิเสธว่าเราไม่จำเป็นต้องใช้ตามองเห็นสี ใช้หูฟัง
เสียง หรือใช้ลิ้นรับรส หากแต่สำหรับปรัชญาเต๋า การพูดเช่นนี้อาจหมายถึงว่า หากเราให้ความ
สนใจกับความสุขที่ได้รับจากผัสสะมากเกินไป อาจส่งผลร้ายต่อบุคคลนั้นๆ เช่นเดียวกับ
ความปรารถนาทางเพศ หากอาศัยวิธีคิดชุดเดียวกัน ผู้เขียนคิดว่าในทัศนะของเต๋าคงมิได้
ปฏิเสธธรรมชาติของมนุษย์ที่จำเป็นต้องสืบเผ่าพันธุ์ มีความต้องการทางเพศ หากแต่ความ
ต้องการที่มากเกินไปส่งผลร้ายต่อตัวบุคคล ข้อเสนอทางปรัชญาของเต๋าจึงให้แยกแยะระหว่าง
“เปลือก” กับ “แก่น” นั่นคือการกระทำเพื่อ “ให้ท้องอิม” หรือเป็นไปเพื่อการดำรงชีวิต มิใช่เพื่อ
“ความสำราญของ ตา หู และลิ้น” ในแง่ของความปรารถนาทางเพศ ถึงแม้เต๋ามิได้ปฏิเสธเรื่อง
กามารมณ์ หากแต่เต๋าสันนิษฐานให้กระทำเพียงเพื่อเป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ เพื่อสืบ
เผ่าพันธุ์ แต่มิได้เป็นไปเพื่อความสนุกสำราญจนล่องล้าวิถีชีวิตแบบเต๋ออันเน้นไปถึงการกลับไป
เข้าใจธรรมชาติและดำเนินชีวิตภายใต้ระบบความสัมพันธ์อันเป็นปกติของธรรมชาติ ความรักใน
แบบเต๋ากับกามารมณ์ในแบบเต๋าจึงจะสัมพันธ์กันในฐานะที่เป็นไปเพื่อความเข้าใจต่อ
ธรรมชาติและดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตแห่ง “เต๋า” นั่นเอง

ความรักเชิงกามารมณ์ในทัศนะของทั้งเต๋าและขงจื๊อจึงอยู่บนพื้นฐานของการถูกตี
กรอบโดยวิถีชีวิตตามหลักปรัชญานั้นๆ กล่าวคือมนุษยธรรมและจารีตอันสัมพันธ์กับ
ความสัมพันธ์ในครอบครัวตามบริบทของขงจื๊อ และการเป็นไปโดยธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต
ในบริบทของเต๋านั้นเอง

บทสรุป : ความสัมพันธ์ของความรักและความรักเชิงกามารมณ์

ความรักถือเป็นมโนทัศน์หนึ่งที่สำคัญทั้งในปรัชญาเต๋าและขงจื๊อ การอ่านแบบสัมพันธ์บททำให้เราสามารถอธิบายถึงมโนทัศน์ดังกล่าวได้ ในขณะเดียวกันแม้ทั้งคัมภีร์หลุนอวิ๋และเต๋าต่อจิงดูจะไม่ได้พูดถึงความรักเชิงกามารมณ์ (Eros) แต่เมื่อพิจารณาแล้วทั้งความรักและความรักเชิงกามารมณ์ต่างก็มีความสัมพันธ์กัน

ทั้งในปรัชญาเต๋าและขงจื๊อ ถึงแม้จะให้ความสำคัญต่อความรักในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือในปรัชญาขงจื๊อให้ความสำคัญกับความรักมนุษย์ ในขณะที่ปรัชญาเต๋าให้ความสำคัญกับความรักในฐานะการเข้าใจความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติหรือ “เต๋า” พร้อมกันนั้นคือความเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของตนเองโดยสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ แต่ทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื๊อต่างก็มีทัศนคติเหมือนกันว่า ผู้ที่จะรู้จัก “รัก” จำเป็นที่จะต้องถูกเรียนรู้ปลูกฝังขัดเกลาเป็นอย่างดีผ่านแนวทางของปรัชญาในแต่ละสำนัก หรือในกรณีของขงจื๊อคือ “วิญญูชน” และหน่วยย่อยพื้นฐานที่สำคัญในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความรักคงหนีไม่พ้น “ครอบครัว” ในฐานะหน่วยย่อยพื้นฐานที่สุดที่จะทำให้บุคคลได้ฝึกฝนเรียนรู้ขัดเกลาจิตใจตนเองจนทำให้เป็นผู้ที่รู้จัก “รัก” ได้

เมื่อครอบครัวเป็นพื้นฐานของความรัก ประการหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงพื้นที่ของความรักเชิงกามารมณ์ก็คือความรักเชิงกามารมณ์เป็นพื้นฐานของครอบครัว ข้อตกลงระหว่างเพศชายและเพศหญิงผ่านความรักเชิงกามารมณ์และการแต่งงานทำให้เกิดการสร้างสถาบันครอบครัว แต่อย่างไรก็ตาม ความรักเชิงกามารมณ์สัมพันธ์กับความรักที่ปรัชญาแต่ละสำนักให้ความสำคัญ กล่าวคือในปรัชญาขงจื๊อความรักเชิงกามารมณ์อยู่บนพื้นฐานของความรักที่ประกอบด้วยมนุษยธรรมหรือจารีต นั่นคือความรักเชิงกามารมณ์ต้องคำนึงถึงความรักที่มีต่อบิดามารดา และคำนึงถึง “หลี่” ในทัศนะของปรัชญาขงจื๊อ ความรักเชิงกามารมณ์จึงประกอบด้วยเงื่อนไขทางจริยธรรมและสังคมมากกว่าเงื่อนไขเพียงแค่อารมณ์ความรู้สึกของทั้งสองฝ่าย ในขณะที่ปรัชญาเต๋า ทั้งความรักและความรักเชิงกามารมณ์คือการจัดการตำแหน่งแห่งที่ของตนเองโดยสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ หรือบุคคลอื่นๆ กล่าวคือความรักและความรักเชิงกามารมณ์เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับความเข้าใจธรรมชาติและดำเนินชีวิตภายใต้ระบบความสัมพันธ์อันเป็นปกติของธรรมชาติ หากความรักเป็นความเข้าใจบทบาทความสัมพันธ์ของตนเองต่อสิ่งอื่นๆและบุคคลอื่นๆ ความรักเชิงกามารมณ์ก็เป็นความเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะมนุษย์ที่จำเป็นต้องสืบเผ่าพันธุ์ตาม

ธรรมชาติ ความรักเชิงกามารมณ์ในปรัชญาเต๋าจึงถูกล้อมกรอบไว้ด้วยการไม่ก้าวล่วงการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตแห่ง “เต๋า”

ภายใต้คำอธิบายตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ความรักและความรักเชิงกามารมณ์อันประกอบไปด้วยกามารมณ์ทั้งในทัศนะของขงจื้อและเต๋าจึงจะสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาจีนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการศึกษาความรักครอบครัวและความกตัญญูเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามจากที่อภิปรายมาทั้งหมด งานปรัชญาจีนทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อต่างก็ไม่ได้ละเลยความรักเชิงกามารมณ์ระหว่างหนุ่มสาว ประเด็นนี้จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นักวิชาการทางปรัชญาจีนสมควรจะศึกษาและถกเถียงถึงความหมายและที่ทางของความรักลักษณะนี้ในบริบทของปรัชญาจีนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จาง แซ่ตั้ง. (2553). เต๋าเต๋อจิง. นครปฐม: ลูก-หลาน จาง แซ่ตั้ง.

พจนา จันทรสันติ. (2525). วิถีแห่งเต๋า. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

สุวรรณ สภาอนันท์. (2554). หลุนอี่ว ขงจื้อสนทนา. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุคส์.

Ch'en Ku-ying. (1977). Lao Tzu, text, notes, and comments (R. Y. Young & R. T. Ames, Trans.). San Francisco: Chinese Materials Center.

Hsieh Yu-Wei. (1968). “Filial piety and Chinese Society” in Moore, C. A. The Chinese mind: Essentials of Chinese philosophy and culture. Honolulu: East-West Center Press.

Roger T. Ames and David L. Hall. (2003). Dao De Jing : Making This Life Significant. New York: Balantine Books.

วัตถุมงคลพระเครื่องกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา

SACRED AMULETS WITH THE REGISTRATION OF INTELLECTUAL PROPERTY

พระสุริยา คงคาไหว

พระมหาอภินันท์ คำหารพล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

วัตถุมงคลประเภทพระเครื่องกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา มาจากการพิจารณาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดสร้างและการเช่าบูชาวัตถุมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นกำเนิดของวัตถุมงคล เพื่อทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาในการจัดสร้างและการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาวัตถุมงคลได้ดียิ่งขึ้น ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางกฎหมายคือ ขอบเขตความคุ้มครองของงานอันมีลิขสิทธิ์ และประเด็นความเป็นผู้ทรงลิขสิทธิ์หรือเจ้าของในงานอันมีลิขสิทธิ์ รวมถึงข้อพิพาทกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของวัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง อันนำไปสู่ผลการวิเคราะห์จากการพิจารณาวัตถุมงคลพระเครื่องกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญานั้น ว่าสามารถที่จะจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้ หากผู้ประสงค์ที่จะทำการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เป็นผู้สร้างสรรค์วัตถุมงคลประเภทพระเครื่องรุ่นหรือพิมพ์นั้นขึ้นมาด้วยตัวเอง ด้วยเหตุผลที่ว่า การคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์เป็นไปในลักษณะการแจ้งข้อมูลพระเครื่องรุ่นหรือพิมพ์ต่าง ๆ ให้กรมทรัพย์สินทางปัญญา รับทราบเท่านั้น แต่กรมทรัพย์สินทางปัญญามีได้ตรวจสอบงานที่แจ้งข้อมูลว่าละเมิดวัตถุมงคลประเภทพระเครื่องของผู้ใดหรือไม่ หรือผู้แจ้งข้อมูลเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์วัตถุมงคลพระเครื่องในงานชิ้นนั้นเท็จจริงประการใด ดังนั้น การแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์กับกรมทรัพย์สินทางปัญญาจะมีประโยชน์และจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้ ก็ต่อเมื่อผู้ประสงค์ที่จะทำการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้นมาด้วยตัวเองอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : วัตถุมงคล, พระเครื่อง, การจดทะเบียน, ทรัพย์สินทางปัญญา

Abstracts

Sacred object of amulet type with the registration of intellectual property from the conceptual and theoretical consideration on the creation and rent the sacred objects. Especially the origin of sacred objects in order to understand the problems in the creation and registration of intellectual property on the sacred objects better, before analyzing legal issues, it is the scope of copyright protection, and the issue of copyright or the owner of a copyrighted work. Including the dispute with the registration of intellectual property of the sacred object of amulet type, lead to the results of the analysis from consideration of the sacred amulets with the registration of intellectual property that able to register the intellectual property, If the person who wishes to register the intellectual property is the creator of the sacred object of amulet type on models or prints it by himself. The reason is that the protection under copyright law is in the form of information, models or prints to the Department of Intellectual Property only. But the Department of Intellectual Property does not check the work that informs that the abomination of the sacred object of amulet type of the work of any person, or the informer who owns the copyright sacred amulet in the piece of fact. Therefore, to inform the copyright information to the Department of Intellectual Property will benefit and register the intellectual property only if the person who wishes to register the intellectual property is the real creator of the work himself

Keywords: Sacred Object, Amulets, Registration, Intellectual Property

บทนำ

วัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง สามารถจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้หรือไม่ เป็นประเด็นที่คนในสังคมจำนวนไม่น้อย มีข้อสงสัยเกิดขึ้นและยังหาคำตอบไม่ได้ สำหรับพระเครื่องจากพจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ ที่นับ

ถือเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันอันตราย(ย่อมาจากคำว่า พระเครื่องราง) สังคมไทยกับพระเครื่องอยู่ด้วยกันมาอย่างยาวนานแล้ว ตั้งแต่เริ่มรับพระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทย พระเครื่องเป็นสื่อสัญลักษณ์ของชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา และพระเครื่องนั้นยังเป็นที่พึ่งพิงในการระลึกถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมคำสั่งสอน ด้วยความกลัวภัยต่าง ๆ ทำให้คนเราจำเป็นต้องหาและกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวพึ่งพาให้เกิดความปลอดภัย ความมั่นคง ในชีวิตและทรัพย์สินของตน ทั้งนี้ วัตถุมงคลต่าง ๆ โดยเฉพาะพระบูชาและพระเครื่อง ซึ่งมีอำนาจของพุทธคุณ ที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเชื่อว่าพระเครื่องนั้นสามารถคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของตน ได้ ทำให้พระเครื่องเป็นที่นิยมของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ (ณัฐวุฒิ แก้ววิมล, 2558)

ในปัจจุบันอิทธิพลด้านวัตถุได้เข้ามามีบทบาทและเจริญเติบโต ควบคู่กับความเจริญเติบโตและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อิทธิพลด้านวัตถุมงคล ซึ่งถือเป็นวัตถุมงคลประเภทหนึ่งที่มีแนวโน้มว่าจะเพิ่มความนิยมขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในสังคมไทยมีประชาชนนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 95 ของประเทศ (พระเทพเวที(ประยุทธิ์ ปยุตฺโต), 2531) ซึ่งการนับถือศาสนาพุทธอาจเกิดจากการนับถือตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา หรือนับถือตามบิดามารดาตลอดจนนับถือตามความเชื่อ ประกอบกับในการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันเต็มไปด้วยความรีบเร่ง แข่งขันและความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงทำให้คนในสังคมรู้สึกไม่ปลอดภัยขาดความมั่นคงในชีวิต จึงเป็นผลให้มีการแสวงหาหลักประกันเพื่อให้เกิดความแน่นอนมั่นคงในชีวิต ทั้งนี้หลักประกันดังกล่าว สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท (แสง จันทร์งาม, 2534) คือ

1. หลักประกันในกฎธรรมชาติ (Natural Law) ที่ตนสามารถควบคุมได้ มีเหตุผล
2. หลักประกันเหนือธรรมชาติ (Supernatural Law) หมายถึงหลักประกันที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถทำงานได้เหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติ

การที่มนุษย์รู้สึกถึงความไม่แน่นอน ไม่ปลอดภัยและไม่มั่นคงในชีวิตและพยายามหาหลักประกันให้กับตัวเองถือว่าเป็นปกติธรรมดาของมนุษย์ปุถุชนโดยทั่ว ๆ ไป ปรากฏว่ามีร่องรอยความเชื่อและการนับถือในเรื่องวัตถุมงคลอยู่ในวิถีชีวิตของคนในยุคนี้ มาแต่ครั้งอดีต ดังมีหลักฐานปรากฏว่า มีการขุดพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณหลายแห่งในสยามประเทศ ทั้งที่จังหวัดกาญจนบุรีที่บ้านเก่า หรือที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรราชธานี พบว่าโครงกระดูกเหล่านั้นที่

รอบคอบมีลูกปิด มีเปลือกหอยแครงเจาะรูร้อยเป็นกำไล แต่ที่บ้านเชียงยังพบว่ามีกำไลลูกกระพรวนทำด้วยสัมฤทธิ์จำนวนมากใช้คล้องคอ คล้องมือ ข้อเท้า หัวเข่า แท้จริงของเหล่านั้นล้วนเป็นเครื่องรางของขลังที่มนุษย์ยึดว่าเป็นเครื่องช่วยให้พ้นจากอันตรายต่าง ๆ ตลอดจนเชื่อว่าทำให้ฟื้นคืนชีพได้อีกเมื่อตายไปแล้ว (สรพล โสภิตกุล, 2544)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับวัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลังเป็นรูปแบบหนึ่งของศรัทธาของมนุษย์ที่มีมาแต่ครั้งอดีต โดยได้นำเอาวัตถุสิ่งหนึ่งที่พอใจแล้วรับเอามาเป็นเครื่องหมายในตระกูลและเผ่าของตน ซึ่งเรียกว่า การเชื่อเครื่องหมายและเครื่องราง (Totemism) (เสถียร พันธะรังสี, 2521) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการเชื่อถือเช่นนี้ นับว่ามีประโยชน์ในหลายด้าน เช่น การสร้างเสริมความสามัคคีในหมู่คณะหรืออาจก่อให้เกิดกระแสแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือสัตว์บางชนิด เช่น ในประเทศอินเดีย ถือว่านกยูงและลิงเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์จึงมีข้อห้ามไม่ให้ทำร้ายสัตว์เหล่านั้น เป็นต้น

แต่ในปัจจุบัน ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อวัตถุมงคลได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ทำให้การสร้างวัตถุมงคลประเภทพระเครื่องในปัจจุบันได้กลายมาเป็นสินค้าประเภทหนึ่ง ที่เรียกว่า “พุทธพาณิชย์” ซึ่งมีผลต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ประชาชนส่วนมากเปลี่ยนจากความศรัทธามาเป็นการบริโภคนิยม เห็นวัตถุมงคลเป็นที่พึงพาทางใจ มุ่งหาความสำเร็จจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หลงใหลในไสยศาสตร์ ในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้การสร้างและการเช่าบูชาวัตถุมงคลในยุคปัจจุบันกลายมาเป็น “ธุรกิจพุทธพาณิชย์” ซึ่งในอดีตธุรกิจประเภทนี้ไม่เคยปรากฏมาก่อนในสังคมไทยและในต่างประเทศ (ยิ่งเทพ จันทรังษี, 2538)

ในการจัดสร้างวัตถุมงคลในอดีตนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาแต่ในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการสร้างวัตถุมงคลแตกต่างไปจากเดิม โดยจะเห็นได้ว่าแทบไม่มีวัตถุมงคลของวัดใดเลยที่แสดงวัตถุประสงค์ที่จะสร้างเพื่อหารายได้มาสมทบทุนสร้างสิ่งต่าง ๆ หรือซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ หรือสร้างเพื่อเป็นกองทุนสำหรับอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งบ่อยครั้งที่หลาย ๆ วัดไม่มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการสร้างวัตถุมงคลเลย และด้วยแรงศรัทธาและความนิยมของผู้บริโภคในปัจจุบันทำให้นักลงทุนหรือนักธุรกิจหันมาสนใจลงทุนในธุรกิจการค้าวัตถุมงคลประเภทพระเครื่องมากขึ้น ด้วยว่าเป็นสินค้าที่มีต้นทุนในการผลิตไม่สูง แต่มีกำไรในการจำหน่ายสูงคุ่มทุน อีกทั้งในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการหรือกฎหมายใด ๆ เข้ามาควบคุมธุรกิจประเภทนี้ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการในการควบคุมการจัดสร้าง

มาตรการในการควบคุมการเข้าบูชาวัดอุ้มงคล เช่น ด้านราคา ด้านการโฆษณา หรือแม้กระทั่ง มาตรการในการจัดเก็บภาษี ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้กลไกทางธุรกิจชักนำให้กลุ่มผู้ประกอบการ ธุรกิจประเภทนี้สามารถประกอบธุรกิจอย่างไรก็ได้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและหมู่คณะ ทั้งนี้ด้วยสภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับธุรกิจพุทธพาณิชย์ในปัจจุบัน ส่งผลให้ไม่นานมานี้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีเกี่ยวกับการจัดสร้างและจำหน่ายวัตถุมงคล โดยพนักงานอัยการยื่นฟ้อง นายสิทธิกรหรือเสี่ยอู๊ด บุญฉิมกับพวกต่อศาลอาญา ในข้อหาร่วมกันหลอกลวงประชาชนด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จและปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง โดยจำเลยทั้งสองร่วมกันจัดสร้างพระเครื่องใช้ชื่อว่า “สมเด็จพระนพรัตน์” และจำเลยทั้งสองได้ร่วมกันโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อจำหน่ายหรือขายพระสมเด็จดังกล่าวทางสื่อต่าง ๆ ให้ปรากฏแก่ประชาชนว่า มูลนิธิอัฐมราชานุสรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ได้มีโครงการสร้างอุโบสถ “สองกษัตริย์” ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 8 และรัชกาลที่ 9 (ศาลอาญา , 2561) จากกรณีดังกล่าวนี้ ทำให้เห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับมาตรการในการควบคุมดูแลการจัดสร้าง การเข้าบูชาวัตถุมงคลและการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับผู้มีสิทธิหรือผู้ที่สามารถสร้างวัตถุมงคล เนื่องจากในปัจจุบันมีการสร้างวัตถุมงคลขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ทั้งจากวัดเป็นผู้ริเริ่มสร้างและปลุกเสกจากพระเกจิอาจารย์ของวัดเองแล้วจึงนำออกให้ประชาชนเข้าบูชาตนเอง หรือเป็นกรณีที่มีหน่วยงาน บริษัท ห้างร้านต่าง ๆ สร้างวัตถุมงคลขึ้นมา แล้วมาติดต่อกับทางวัดเพื่อขอให้พระสงฆ์หรือเกจิอาจารย์ทำพิธีปลุกเสกให้ หรือแม้กระทั่งเข้ามาเป็นนายทุนให้กับวัดในการจัดสร้างวัตถุมงคลแล้วนำออกให้ประชาชนเข้าบูชา โดยไม่มีการปลุกเสก เป็นต้น จึงทำให้เกิดปัญหาวัตถุมงคลปลอม วัตถุมงคลไม่มีคุณภาพเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้บริโภคในการบริโภค (ศศิวิมล สิทธิโชค, 2557)

แนวคิดเรื่องวัตถุมงคลพระเครื่อง

ในบทความนี้ แนวคิดเรื่องวัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง จะเป็นการศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดสร้างและการเข้าบูชาวัตถุมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นกำเนิดของวัตถุมงคล เพื่อทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาในการจัดสร้างและการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาวัตถุมงคลได้ดียิ่งขึ้น ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทาง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การวิเคราะห์วัตถุมงคลพระเครื่อง กับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา ในหัวข้อต่อ ๆ ไป

วัตถุมงคลประเภทพระเครื่องนอกจากเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนที่หามาไว้เพื่อบูชาตามความเชื่อและความศรัทธาแล้ว ในปัจจุบันจากกระแสความนิยมของประชาชนต่อวัตถุมงคลทำให้มีการจัดสร้างและจำหน่ายเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นรูปแบบของธุรกิจทางศาสนา หรือมักนิยมเรียกกันว่า “พุทธพาณิชย์” โดยการประกอบธุรกิจประเภทนี้ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่เข้ามาควบคุมดูแล ดังนั้นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมารวมถึงอิทธิพลของวัตถุมงคลประเภทพระเครื่องที่มีต่อสังคมไทย จะทำให้การศึกษาปัญหาในการจัดสร้างและจำหน่ายวัตถุมงคลมีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ปัญหาในกรณีดังกล่าวได้ดีขึ้น

ความเป็นมาของวัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง

วัตถุมงคลในทางพระพุทธศาสนา สามารถแยกออกได้เป็นสองประเภทคือ พระเครื่องหรือพระพิมพ์ และเครื่องราง ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะประเภทลักษณะและความเป็นมา ของวัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง ดังนี้ (พระมหามานตรี วสุโก(ป้อมสุข), 2542)

พระเครื่อง ประวัติความเป็นมาของการกำเนิดพระเครื่อง คำว่า “พระเครื่อง” กับ “พระพิมพ์” ถ้ากล่าวในแง่ของวัตถุแล้ว ถือว่าเป็นสิ่งเดียวกันแต่ถ้าพิจารณาจากอายุพระเครื่องจะเป็นวัตถุที่เกิดขึ้นมาใหม่ มีอายุไม่เกินสมัยรัตนโกสินทร์ในขณะที่พระพิมพ์นั้น มีอายุเก่าแก่มากตั้งแต่สมัยทวารวดี หรือศรีวิชัย แต่ในปัจจุบันเมื่อพูดถึงพระเครื่องก็มักหมายรวมถึงพระพิมพ์ด้วย ยังมีเพียงนักวิชาการทางโบราณคดีเท่านั้น ที่ยังเรียกว่า พระพิมพ์ เพื่อให้มองเห็นความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ระหว่างพระเครื่องกับพระพิมพ์ เช่น ในด้านวัตถุประสงค์ด้านความเชื่อ เป็นต้น เพราะว่่านักวิชาการเหล่านี้ เห็นว่า “พระเครื่อง” นั้นถูกกำหนดให้เรียกกันสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง ส่วนพระพิมพ์นั้นในสมัยที่มีการสร้างกันก็ไม่ปรากฏว่าเรียกกันว่าอย่างไร แต่ที่เรียกกันว่าพระพิมพ์ เนื่องมาจากพบพระพิมพ์พร้อมด้วยแม่พิมพ์ในกรุต่าง ๆ และใช้เรียกกันมาก่อนคำว่า “พระเครื่อง” ด้วย

ความหมายของพระเครื่องที่ใช้เรียกกันในปัจจุบันนี้ น่าจะมาจากคำว่า เครื่องรางของขลังนั่นเอง เพราะเป็นคำที่ใช้ควบคู่กันมากับสังคมไทยแต่โบราณแล้ว เครื่องรางของขลังนั้นเป็นความเชื่อด้านไสยศาสตร์ การใช้เวทมนตร์คาถา เพื่อป้องกันอันตรายอันเกิดจากการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติหรืออันตรายต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา โดยพื้นฐานเดิมของ

สังคมไทยก็มีความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังอยู่แล้ว เมื่อมานับถือพระเครื่อง จึงทำให้มีความเชื่อโน้มน้าวไปในแบบฉบับของเครื่องรางของขลังในที่สุด กล่าวคือ เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ทางภาพสามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ด้วยอำนาจภาพของพระเครื่องที่มักเรียกว่า พุทธคุณ เป็นต้นนั่นเอง ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ตรงกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ชาวพุทธปัจจุบันก็ยังมีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่เป็นจำนวนมาก

ในสังคมไทยนั้น การนำเอาพระพิมพ์มาเป็นเครื่องราง หรือพระเครื่องนี้ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นทีหลัง เพราะในสมัยสุโขทัยหรือแม้กระทั่งสมัยอยุธยาเองก็ไม่ปรากฏว่า มีความเชื่อเรื่องพระเครื่องแต่อย่างใด จะมีก็แต่ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เช่น ผ้ายันต์ ผ้าประเจียด ตะกรุด เป็นต้น ซึ่งในสมัยก่อนที่จะมีพระเครื่องนั้น คนไทยไม่นิยมเอาพระพุทธรูปเข้าบ้าน เพราะเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่บริสุทธิ์ควรอยู่ที่วัดไม่ใช่บ้านเรือน การนำเข้ามาในบ้านอาจทำให้เป็นอัมภกมลได้ ด้วยเหตุนี้เมื่อสำรวจและศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่ก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นไป จึงไม่พบเห็นบรรดาพระพิมพ์หรือพระพุทธรูปในบริเวณที่อยู่อาศัยของบุคคลที่เป็นสามัญชนเลย แม้กระทั่งเชื่อกันว่าเป็นวังของกษัตริย์และเจ้านาย ยกเว้นว่าวังหรือพระราชวังนั้นจะถูกยกให้เป็นวัด เช่น พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ตอนสิ้นรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์เป็นตัวอย่างความเชื่อในเรื่องไม่นำพระเข้าบ้านเรือนน่าจะยังสืบเนื่องอยู่จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 4 จึงมีการเปลี่ยนแปลง เพราะอิทธิพลแนวคิดใหม่ ๆ ที่ได้รับมาจากทางตะวันตก ดังจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีบทบาทหลายประการในการเปลี่ยนแปลงประเพณี พิธีกรรม โดยทรงอ้างเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ประกอบ ในสมัยนี้เองที่มีการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปและรูปเคารพที่ศักดิ์สิทธิ์ตามวัดวาอารามที่ร้างและจากที่สิ่งต่าง ๆ มายังกรุงเทพฯอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะพวกเจ้านายและขุนนางก็มีส่วนร่วมด้วย (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2505) ซึ่งอันที่จริงการย้ายพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เคยเกิดขึ้นมาแล้วเช่น ในสมัยรัชกาลที่ 1 ที่โปรดให้ย้ายพระพุทธรูปจากเมืองสุโขทัยและเมืองอยุธยา มาเก็บไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ เป็นต้น แต่ถึงอย่างไรก็มีใช่เป็นการนำเข้ามาเก็บไว้ในบ้านแต่อย่างใด ครั้งรัชกาลที่ 4 นี้ คงมีการนำสิ่งเหล่านี้เข้าวังและเข้าบ้านกันแล้ว และระยะนี้เองก็เกิดความนิยมในเรื่องการเล่นของเก่ากันขึ้น ดังนั้นจึงทำให้เกิดการขุดค้นกรุพระเจดีย์ร้างและโบสถ์ตลอดจนโบราณสถานต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลาย มีทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เพื่อที่จะได้พระพุทธรูปบูชาและสิ่งที่แสวงหากัน

มากที่สุดก็คือ พระพิมพ์หรือพระเครื่องนั่นเอง เนื่องจากในสมัยนั้นเข้าใจว่าพระพิมพ์นั้นได้ถูกกำหนดให้เป็นพระเครื่องไปแล้วในการอุปโลกน์พระพิมพ์ให้เป็นพระเครื่องนั้น ก็เพราะในช่วงเวลานั้นได้เกิดความนิยมในพระกริ่งขึ้นมา ซึ่งในเรื่องนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวว่า “เหตุที่พระพิมพ์กลายเป็นพระเครื่องไปก็เพราะมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในระบบการทำเครื่องรางของขลังขึ้นในช่วงเวลานั้นหรือก่อนหน้านั้น นั่นก็คือ เกิดความนิยมในเรื่องพระกริ่งขึ้น” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2527) ซึ่งพระกริ่งที่เป็นต้นตำรับนั้น สร้างโดยคณาจารย์ชาวอิตี โดยพระกริ่งดังกล่าวสร้างเป็นรูปโกลีชัยคุรุ อันสมบูรณ์ด้วยพุทธภาวะและประกอบด้วยกฤตยาคมต่าง ๆ ตามคัมภีร์มนตรยานของฝ่ายมหายาน ที่เรียกว่า “จตุอาถรรพ์” อันได้แก่ สร้างความเมตตา มหานิยม ปราบศัตรู และเพิ่มพูนความสงบสุขสมบูรณ์สวัสดิให้แก่ผู้มีไว้ครอบครอง (ดวงธรรม โชนเชตประทีป, 2513) ส่วนพระกริ่งที่คนไทยเริ่มให้ความนิยมคือ พระกริ่งตักแตน ซึ่งเป็นพระกริ่งแบบเขมร ต่อมาได้มีการสร้างพระกริ่งแบบไทยขึ้น เช่น พระกริ่งปวเรศ พระกริ่งปรมา พระกริ่งวชิรญาณ เป็นต้น อันมีกิตติศัพท์เลื่องลือในเรื่องพุทธคุณอยู่ยงคงกระพันและตัดรึงขาด เป็นต้น

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการทำให้สังคมไทยมีความเชื่อในลักษณะของ “พระเครื่อง” และสร้างพระเครื่องหลาย ๆ รูปแบบนี้น่าจะได้แก่ “พระกริ่ง” โดยที่พระกริ่งนี้มีพุทธคุณในด้านต่าง ๆ ตามคำเลื่องลือกัน เช่น สร้างความเมตตา มหานิยม อยู่ยงคงกระพันและทำให้ผู้มีอยู่ในความครอบครองมีความเจริญก้าวหน้า เป็นต้น ซึ่งต้องตามลักษณะนิสัยคนไทย ที่มีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้อยู่เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว จึงทำให้เกิดความนิยมในพระกริ่งขึ้นมาในหมู่พุทธศาสนิกชนชาวไทยได้โดยไม่ยากนัก อันนำไปสู่การสร้างพระกริ่ง และพระเครื่องรูปแบบต่าง ๆ มากมาย อย่างเช่นในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระกริ่งที่ถือว่าเป็นต้นกำเนิดของพระเครื่องนั้น มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเครื่องรางของขลังในระบบความเชื่อทางไสยศาสตร์ทั่ว ๆ ไป นั่นก็คือ พระกริ่งถือว่าเป็นวัตถุทางไสยขาว มากกว่าไสยดำ คำว่า “ไสยขาว” ก็คือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เน้นในเรื่องคุณความดีและการแก้ไขป้องกันสิ่งชั่วร้ายอันอาจเกิดจากการกระทำของไสยดำ ที่เป็นไสยศาสตร์ที่เน้นการทำลายล้างและการทำผิดศีลธรรม ดังนั้นการเกิดพระกริ่งขึ้นก็คือการนำเอาพุทธคุณมาผนวกกับเรื่องของไสยขาวนั่นเอง และนี่คือต้นเค้าที่มาของการเกิดพระเครื่องขึ้น

นับว่าเป็นพัฒนาการในระบบความเชื่อไสยศาสตร์ที่เรียกว่า “ไสยขาว” โดยแท้จริง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2527)

ยุคสมัยของวัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง

ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีพระสงฆ์บางรูปเริ่มจัดสร้างพระเครื่องขึ้นสำหรับแจกจ่ายให้ผู้เคารพศรัทธานำติดตัวโดยตรง ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงค่านิยมและความเชื่อเดิมอย่างแท้จริง พระสงฆ์ที่ได้จัดทำพระกริ่ง (พินิจ สุริยาบุตร, 2537) เช่น สมเด็จพระญาณสังวรญาณกรณ ได้จัดสร้างพระกริ่งครั้งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2409 เพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และบรรดาเชื้อพระวงศ์ในสมัยนั้น

จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นเหตุให้มีการจัดสร้างพระเครื่องแจกจ่ายเป็นไปอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ คือการสร้างพระพิมพ์โดยรูปแบบและเนื้อหาที่แตกต่างไปจากที่เคยมีมาก่อนของ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) (บุษยเทพย์, 2528) อดีตเจ้าอาวาสวัดระฆังโฆสิตาราม ซึ่งได้จัดสร้างพระพิมพ์ขึ้นเพื่อการแจกจ่ายให้ผู้ที่นับถือศรัทธานำไปใช้ติดตัวโดยตรงและได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงตลอดมา เนื่องจากผู้สร้างเป็นพระสงฆ์ที่ประชาชนจนถึงพระมหากษัตริย์ในขณะนั้นให้ความเคารพนับถืออย่างมาก และเป็นพระพิมพ์ที่จัดสร้างด้วยส่วนผสมที่แปลกใหม่ ตลอดจนแบบแม่พิมพ์ที่มีรูปลักษณะเป็นเอกลักษณ์ซึ่งออกแบบโดยหลวงวิจารณ์เจียรนัย นายช่างหลวงสมัยรัชกาลที่ 4 หลังจากนั้นเป็นต้นมา พระสงฆ์ร่วมสมัย หรือบรรดาศิษย์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) ก็ได้ยึดถือทั้งรูปแบบการจัดสร้างพระพิมพ์และคตินิยมในการแจกจ่ายพระพิมพ์แก่ผู้ประสงค์จะได้รับไว้สักการบูชา มิได้สร้างเพื่อสืบทอดศาสนาโดยการบรรจุไว้ในสถานที่สำคัญทางศาสนาเพียงอย่างเดียวเหมือนเช่นในอดีต

เหตุที่ทั้งพระกริ่งและพระพิมพ์ ได้กลายมาเป็นพระเครื่องนั้นมีข้อแตกต่างจากบรรดาวัตถุเคารพหรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์ทางไสยศาสตร์ที่มีมาก่อนไม่ว่าจะเป็นผ้ายันต์ ผ้าประเจียด แหวนลงอาคม หรือตะกรุด เหตุเพราะผู้บูชาไม่จำเป็นต้องเรียนรู้และระมัดระวังในเรื่องกฎเกณฑ์ให้เคร่งครัด ดังนั้นจึงเหมาะกับคนทั่วไปที่จะนำติดตัวไปในที่ต่าง ๆ ได้ง่าย เพียงแต่ตั้งจิตอธิษฐานหรือบิณฑบาตและสวดอ้อนวอนขอความคุ้มครองก็เพียงพอ จึงอาจนับเป็นวัตถุมงคลทางศาสนาก็ได้หรือทางไสยศาสตร์ก็ได้ในเวลาเดียวกัน

ดังนั้น การนำพระเครื่องติดตัวและนำเข้าไปในบ้านหรือที่อยู่อาศัยของคนทั่วไปเพิ่งเกิดขึ้นประมาณ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ลงมา ก่อนหน้านี้นั้น ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หรือสมัยกรุงธนบุรี รวมถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงไม่ปรากฏนำพระเครื่องติดตัวและนำเข้าไปในบ้านหรือที่อยู่อาศัยของคนทั่วไป ด้วยเหตุที่ว่าในช่วงเวลาดังแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และที่ 4 นั้นเป็นช่วงเวลาสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทยช่วงหนึ่ง เนื่องจากการมีผู้คนหลายเผ่าพันธุ์ในบ้านเมือง นอกจากนั้นยังมีการติดต่อกันภายนอกทั้งทางด้านตะวันออกและตะวันตกอย่างกว้างขวาง ทำให้ความรู้และความคิดของคนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากในเรื่องนี้ รองศาสตราจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้แสดงความเห็นไว้ในหนังสือพระเครื่องในเมืองสยามว่า นักวิชาการคนสำคัญ เช่น ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ นับได้ว่าเป็นท่านแรก ๆ ที่สังเกตในเรื่องนี้และแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นรูปธรรมไว้ในเรื่องโลกของนางนพมาศ จึงอาจกล่าวได้ว่ายุคนี้มีลัทธิประเพณี และคติความเชื่อทางศาสนา และไสยศาสตร์เกิดขึ้นอีกหลายอย่าง

การนับถือพระกริ่งหรือพระเครื่อง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อในเรื่องการไม่เอาพระพุทธรูปเข้าบ้าน มาเป็นการอนุโลมให้เข้าบ้านได้นั้น มีผลไปถึงเรื่องการสะสมของเก่าที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาวต่างประเทศทางตะวันตก และการขุดพบกรุสมบัติเก่าตามวัดร้างและโบราณสถานต่าง ๆ เพราะพระพุทธรูปที่พบตามกรุสมบัตินั้น นอกจากนำเข้าบ้านไปเป็นพระบูชาในบ้านแล้ว และพวกพ่อค้าคบค้าจึงนิยมสะสมของเก่ากันอย่างแพร่หลาย ผลที่ตามมาก็คือ การเกิดร้านค้าของเก่าขึ้นในสมัยหลัง ๆ ลงมา

ส่วนพระพิมพ์ที่เป็นของที่พบควบคู่ไปกับพระบูชา และสมบัติในกรุในชั้นแรก เป็นของไม่มีราคาค่างวด เพราะไม่ปรากฏอยู่ในบรรดาของเก่าที่ขายกันตามร้านค้าของเก่า แต่ต่อมาเนื่องจากอิทธิพลของพระกริ่งและพระเครื่อง ที่ผู้คนถือเป็นเครื่องรางของขลัง ดังได้กล่าวมาแล้ว พระพิมพ์เหล่านี้ก็ได้กลายเป็นพระเครื่องไป พระพิมพ์รุ่นแรก ๆ ที่นับถือกันว่าเป็นพระเครื่องก็คือ พระรอดลำพูนที่พบในภาคเหนือ รวมทั้งพระพิมพ์สมัยลพบุรี ที่พบในเมืองลพบุรี และจังหวัดใกล้เคียง

ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับทางด้านไสยศาสตร์และพระเครื่องตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาจากองค์พระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระประมุขสูงสุดของบ้านเมืองในสมัยนั้น ทั้งนี้ก็เพราะพระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเป็นผู้นำในหลาย ๆ ด้านในการเลิกคดียและประเพณีบางอย่างแต่โบราณ แล้วทรงสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นแทนที่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกาลเวลาในสมัยนั้นและเพื่อให้เป็นวิทยาศาสตร์แบบตะวันตกมากขึ้น อีกประการหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นจอมปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา อันเนื่องจากการที่พระองค์ทรงผนวชหลายพรรษา ก่อนจะเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์จึงมักจะทรงนำเอาสิ่งที่เป็นพุทธคุณมาปรับใช้และแก้ไขปัญหามากมาย ๆ ประการทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่นการตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นมา เพื่อให้มีการศึกษาพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมเช่น การสร้างพระสยามเทวาธิราชขึ้นเป็นต้น

เพราะฉะนั้น พระเครื่องน่าจะปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ลงมาโดยการเกิดมีพระกริ่งก่อนแล้วต่อมาจึงมีการนำเอาพระพิมพ์ที่เป็นของโบราณตามกรุของวัดจากเมืองต่าง ๆ

การสร้างพระเครื่องหรือพระพิมพ์ขึ้นในแต่ละยุคแต่ละสมัย นับได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของการสร้างพระเครื่องที่มีความต่อเนื่องกันมานับเป็นพันปีมาแล้วและการสร้างพระเครื่องในแต่ละยุคสมัยนั้น มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ที่เป็นแบบฉบับของตนเอง เช่น สมัยทวารวดี มีลักษณะที่คล้าย ๆ ไปทางอินเดียมาก เพราะได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ดังนั้นพระพุทธรูปหรือพระเครื่องต่าง ๆ ก็มีลักษณะความงามหรือลักษณะทางด้านพุทธศิลป์ที่เป็นแขนงอินเดียสมัยศรีวิชัย ในสมัยนี้พระพุทธรูปและพระเครื่องหรือพระพิมพ์มีพุทธลักษณะที่งดงามอ่อนช้อยเห็นแล้วทำให้จิตใจสงบเย็น สมัยสุโขทัย สมัยนี้นับว่าเป็นยุคทองของพุทธศาสนา เป็นยุคที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด ผนวกกับในยุคนี้นี้ที่บ้านเมืองมีความสงบสุขไม่มีเหตุการณ์สงครามต่าง ๆ จึงทำให้ศิลปินเป็นผู้สร้างสรรค์ด้านพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธรูปและพระพิมพ์ต่าง ๆ บรรจงทำให้อย่างงดงามประณีตวิจิตร อย่างที่ยุคไหนไม่เคยมีมาก่อน ศิลปะที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัยนี้ถือว่าเป็นศิลปะชั้นสูง โดยเฉพาะด้านพุทธศิลป์

ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ ถือว่า มีแบบฉบับในการสร้างพระเครื่องที่เป็นของตนเองและถือว่าเป็นยุคทองของพระเครื่องอย่างแท้จริง เนื่องจากได้มีการสร้างพระเครื่องกันอย่างเป็นระบบ และมีจำนวนมากกว่าที่จะนับได้ ซึ่งมีการจัดสร้างกันเกือบทุกวัด หรือแม้แต่ที่มีใช้วัดก็มี การสร้างด้วย เช่น หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชน หรือแม้แต่บริษัทใหญ่ ๆ ก็มีการจัดสร้างด้วย วัตถุประสงค์อันแตกต่างกันออกไป และในปัจจุบันก็ปรากฏว่าพระเกจิอาจารย์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ต่างรูปต่างก็จัดสร้างพระเครื่องในรูปแบบของตน ด้วยวัตถุประสงค์ที่

ต่างไปจากสมัยก่อน และยิ่งไปกว่านั้นการสร้างพระเครื่องในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ มีการสร้างในเชิงธุรกิจ คือสร้างเพื่อการค้าหวังกำไร ทำให้เกิดศูนย์พระเครื่องขึ้นอย่างมากมาย ทำให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกล่าวว่ายุคนี้เป็นยุคพุทธพาณิชย์

อย่างไรก็ตาม การสร้างพระเครื่องของแต่ละยุคสมัยนั้นก็เห็นสภาพสังคม การเมือง หรือแม้แต่ประวัติศาสตร์ในอดีตและปัจจุบันได้อย่างดี ว่าเป็นอย่างไร มีความเป็นอยู่อย่างไร เจริญในด้านไหน และสภาพสังคมในขณะนั้นเป็นอย่างไร เช่น สมัยสุโขทัยพุทธศิลปะในยุคนี้ แสดงให้เห็นว่าสังคมอยู่อย่างสงบสุข ไม่มีสงคราม เป็นสังคมที่อุดมสมบูรณ์พร้อมทุกอย่าง ศิลปินผู้สร้างจึงได้สร้างพระพุทธรูปปฏิมากรได้อย่างประณีตงดงาม สร้างด้วยร่างกายและแรงใจที่สะอาดบริสุทธิ์ ด้วยความศรัทธาในพุทธศาสนา พุทธศิลป์ที่ออกมาจึงมีความงดงามกว่าสมัยอื่น ๆ เป็นต้น ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ หรือสมัยปัจจุบันนี้ ถือว่าอยู่ในยุคที่เจริญทางด้านวัตถุนิยมเกินไป การสร้างพระเครื่องจำนวนมากมายในปัจจุบันแทนที่จะมองว่าเป็นความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา แต่กลับเป็นตรงกันข้ามคือ แสดงถึงสภาพสังคมที่อ่อนแอมีความเชื่อที่มั่วๆไร้เหตุผล อยู่กับวัตถุเหล่านี้(พระเครื่อง) ทั้ง ๆ ที่ยุคนี้เป็นยุควิทยาศาสตร์เป็นยุคที่ต้องการคำอธิบายที่ประกอบด้วยเหตุผลอย่างมีระบบและมีหลักในกระบวนการคิด กระบวนการเชื่อ (ศศิวิมล สิทธิโชค, 2557)

สรุปว่า วัตถุมงคล ในศาสนาพุทธ หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า “พระเครื่อง” กับ “พระพิมพ์” คือรูปสมมุติของพระพุทธเจ้าที่มีขนาดเล็ก สร้างเพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้า และเพื่อสืบทอดพระศาสนา จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นเหตุให้มีการจัดสร้างพระเครื่องแจกจ่ายเป็นไปอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ คือการสร้างพระพิมพ์โดยรูปแบบและเนื้อหาที่แตกต่างไปจากที่เคยมีมาก่อน ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) ซึ่งได้จัดสร้างพระพิมพ์ขึ้นเพื่อการแจกจ่ายให้ผู้ที่นับถือศรัทธานำไปใช้ติดตัวโดยตรงและได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงตลอดมา เนื่องจากผู้สร้างเป็นพระสงฆ์ที่ประชาชนจนถึงพระมหากษัตริย์ในขณะนั้นให้ความเคารพนับถืออย่างมาก และพระเครื่องน่าจะปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ลงมาโดยการเกิดมีพระกริ่งก่อนแล้ว ต่อมาจึงมีการนำเอาพระพิมพ์ที่เป็นของโบราณตามกรุของวัดจากเมืองต่าง ๆ มาเป็นเครื่องรางของขลัง ในสมัยศรีวิชัยพระพุทธรูปและพระเครื่องหรือพระพิมพ์มีพุทธลักษณะที่งดงามอ่อนช้อย เห็นแล้วทำให้จิตใจสงบเย็น สมัยสุโขทัย สมัยนั้นนับว่าเป็นยุคทองของพุทธศาสนา เป็นยุคที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด ผนวกกับในยุคนี้ที่บ้านเมือง

มีความสุขไม่มีเหตุการณ์สงครามต่าง ๆ จึงทำให้ศิลปินเป็นผู้สร้างสรรค์ด้านพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธรูปและพระพิมพ์ต่าง ๆ บรรจงทำให้อย่างงดงาม ประณีตวิจิตร อย่างที่ยุคไหนไม่เคยมีมาก่อน ศิลปะที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัยนี้ถือว่าเป็นศิลปะชั้นสูง โดยเฉพาะด้านพุทธศิลป์ ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ ถือว่า มีแบบฉบับในการสร้างพระเครื่องที่เป็นของตนเองและถือว่าเป็นยุคทองของพระเครื่องอย่างแท้จริง เนื่องจากได้มีการสร้างพระเครื่องกันอย่างเป็นระบบ และมีจำนวนมากว่าที่จะนับได้ ซึ่งมีการจัดสร้างกันเกือบทุกวัด หรือแม้แต่ที่มีวัดก็มี การสร้างด้วย เช่น หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชน หรือแม้แต่บริษัทใหญ่ ๆ ก็มีการจัดสร้างด้วย สมัยปัจจุบันนี้ ถือว่าอยู่ในยุคที่เจริญทางด้านวัตถุนิยมไป การสร้างพระเครื่องจำนวนมากภายในปัจจุบันทำให้มีการลอกเลียนแบบกันในพระเครื่องพิมพ์ต่าง ๆ จนบางครั้งมีข้อพิพาทเรื่องกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของ การออกแบบ หรือผู้สร้างสรรค์ คือผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ในพระเครื่องอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ ในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ตามมาตรา 4 ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ซึ่งในบทความนี้จะได้พิจารณาต่อไปใน วัตถุมงคลพระเครื่อง กับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญานั้นต่อไป

วิเคราะห์วัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง กับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา

การพิจารณาวัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง กับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญานั้น ว่าสามารถที่จะจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้หรือไม่ ต้องการนำเสนอว่าสิ่งนั้นสามารถกระทำได้ในตัวของมันเอง หรือมีเงื่อนไขอื่นประกอบ โดยที่ผ่านมาได้พิจารณาวัตถุมงคลพระเครื่องในบางแง่มุมไปแล้ว แต่ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญานั้น จะพิจารณาบนสถานะ เหล่านี้คือ

การจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยเรื่องลิขสิทธิ์

เมื่อกล่าวถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ โดยกล่าวถึงลักษณะการคุ้มครอง อายุการคุ้มครอง รวมถึงข้อพึงระวังเมื่อคัดลอก ทำซ้ำ หรือเลียนแบบ ดัดแปลงงานของผู้อื่น สำหรับบทความนี้ ขอนำเสนอแง่มุม ที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ในทราบต่อเนื่องกันไป (กล้วย กัลยาณมิตร, 2561)

ขอบเขตความคุ้มครองของงานอันมีลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์อยู่ภายใต้ข้อตกลงตาม สนธิสัญญากรุงเบิร์น ซึ่งเป็นสนธิสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ โดยประเทศภาคีสมาชิกในสนธิสัญญานี้ได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์เสมอเหมือนกัน เสมือนว่าทุก ๆ ประเทศสมาชิกเป็นประเทศเดียวกัน เช่น กรณีสร้างสรรค์งานเกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา งานชิ้นนั้นจะได้รับการคุ้มครองในประเทศไทยตามกฎหมายไทยด้วยเช่นกัน เพราะทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยต่างได้ลงนามในสนธิสัญญานี้ ดังนั้นลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่เมื่อสร้างสรรค์งานขึ้นมาแล้วได้รับการคุ้มครองไปทั่วโลกในประเทศที่ได้ลงนามในสนธิสัญญานี้

ประเด็นความเป็นผู้ทรงลิขสิทธิ์ หรือเจ้าของในงานอันมีลิขสิทธิ์

ผู้สร้างสรรค์คือผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์มิใช่หรือ ถ้าจะกล่าวเช่นนี้ก็ไม่ได้แต่ก็ไม่ถูกต้องทั้งหมด ถ้าจะว่ากันตามตัวบทในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ผู้สร้างสรรค์จะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ด้วยหรือไม่ต้องพิจารณาตามฐานะของผู้สร้างสรรค์ ดังนี้

กรณีผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานในฐานะพนักงานหรือลูกจ้าง ผู้สร้างสรรค์เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น ยกเว้นทำหนังสือข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ทั้งนี้นายจ้างมีสิทธิในงานนั้นออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ตามที่เป็นวัตถุประสงค์แห่งการจ้างแรงงานนั้น(มาตรา 9)

กรณีผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานในฐานะรับจ้างงานของบุคคลอื่น ผู้ว่าจ้างเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น ยกเว้นตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 10) ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือ

กรณีผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานในฐานะผู้รวบรวมงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์มีการคัดเลือก หรือจัดลำดับในลักษณะมิได้ลอกเลียนงานของผู้อื่น และไม่กระทบสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์เดิมที่มีอยู่ในงาน ผู้รวบรวมเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ (มาตรา 12)

สำหรับการสร้างสรรค์งานในฐานะเป็นลูกจ้างพนักงานของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น หน่วยงานเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานที่ได้สร้างสรรค์ ยกเว้นตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร (มาตรา 14)

อย่างไรก็ตามกรณีการสร้างสรรค์งานในฐานะของลูกจ้างพนักงานของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น ถ้าในการสร้างสรรค์งานชิ้นนั้นไม่เกี่ยวข้อง

กับงานในหน้าที่ของตน ผู้สร้างสรรค์ย่อมมีสิทธิในผลงานลิขสิทธิ์นั้น เช่นท่านเป็นอาจารย์สอนในคณะวิทยาศาสตร์ แต่ท่านใช้เวลาว่าง หรือนอกเวลาราชการแต่งเพลงรักเพื่อให้เกิดสุนทรียภาพทางอารมณ์ สิทธิในลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นย่อมเป็นของอาจารย์ท่านนั้น มิได้เป็นของมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานต้นสังกัดแต่ประการใด

งานอันมีลิขสิทธิ์ของประเทศไทย ครอบคลุมงาน 9 ประเภท คำถามคือมีกรณีใดหรือไม่ที่ไม่ถือว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ คำตอบคือมี โดยกฎหมายได้กำหนดไว้ในมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ประกอบด้วย

1. ข่าวประจำวัน ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เป็นเพียงข่าวสารโดยมิใช่งานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ
2. รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย
3. ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง คำชี้แจง และหนังสือตอบโต้ของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น
4. คำพิพากษา คำสั่ง คำวินิจฉัย และรายงานของทางราชการ
5. คำแปลและการรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ตามข้อ 1 ถึง 4 ที่กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่นจัดทำขึ้น

ข้อพิพาทกับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของวัดมุงคลประเภทพระเครื่อง

กรณีข้อพิพาทที่เคยเกิดขึ้นเกี่ยวกับวัดมุงคลพระเครื่อง กับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง (ลิขสิทธิ์ องค์จตุคามรามเทพยอดเสาหลักเมือง ผ้ายันต์พระโพธิสัตว์พางพะกาฬและผ้ายันต์สุริยันจันทรา, 2547) ซึ่งเป็นคดีหมายเลขคำที่ อ.2984/2545 คดีหมายเลขแดงที่ อ.979/2547

ข้อเท็จจริง

เมื่อประมาณปี 2529 หน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชได้มีการวางแผนสร้างศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นโดยมีการตั้งกรรมการขึ้นรับผิดชอบในการก่อสร้างและหารายได้ทั้งนี้มีการออกแบบเสาหลักเมือง ซึ่งมีเศียรขององค์จตุคามรามเทพยอดเสาหลักเมืองและวัดมุงคลเป็นผ้ายันต์หลายแบบ ซึ่งมีผ้ายันต์พระเทวโพธิสัตว์พางพะกาฬและผ้ายันต์สุริยันจันทรารวมอยู่ด้วย

ผู้เสียหายซึ่งเป็นกรรมการผู้รับผิดชอบในการสร้างศาลหลักเมืองเป็นผู้ให้ความคิดในการจัดทำงานศิลปกรรมศาลหลักเมืองและวัตถุมงคลดังกล่าวและมอบหมายให้บุคคลอื่นเขียนลวดลายศิลปกรรม โดยบางครั้งผู้เสียหายได้ออกแบบโดยสะเกตภาพประกอบ ต่อมาผู้เสียหายได้จัดแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลาและสำนักลิขสิทธิ์กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้รับแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ไว้

พนักงานอัยการจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นโจทก์และผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมฟ้องว่า จำเลยทั้งสี่ร่วมกันละเมิดลิขสิทธิ์งานสร้างสรรค์ประเภทงานศิลปกรรม ลักษณะงานประติมากรรมและงานภาพพิมพ์ ของผู้เสียหาย อันได้แก่เศียรขององค์จตุคามรามเทพยอดศาลหลักเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ้ายันต์พระโพธิสัตว์พางค์พระกาฬ และผ้ายันต์สุริยันจันทรา โดยจำเลยทั้งสี่โดยทำซ้ำ ดัดแปลง และขายเศียรขององค์จตุคามรามเทพ เป็นองค์หล่อด้วยโลหะจำนวนประมาณ 10,000 องค์ และทำซ้ำดัดแปลง และขายผ้ายันต์พระโพธิสัตว์พางค์พระกาฬจำนวนประมาณ 300 ผืน และผ้ายันต์สุริยันจันทราจำนวนประมาณ 300 ผืน จำเลยทั้งสี่ให้การปฏิเสธ

ข้อกฎหมาย

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“ผู้สร้างสรรค์” หมายความว่า ผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 8 ให้ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น ...

มาตรา 31 ผู้ใดรู้อยู่แล้วหรือมีเหตุอันควรรู้ว่างานใดได้ทำขึ้นโดยละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานนั้น เพื่อหากำไร ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ต่อไป

(1) ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย ให้เช่า เสนอให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือเสนอให้เช่าซื้อ

(2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน

(3) แจกจ่ายในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์

(4) นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักร

มาตรา 69 ผู้ใดกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงตามมาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 29 มาตรา 30 หรือ มาตรา 52 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสี่ปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงแปดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 70 ผู้ใดกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 31 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือนถึงสองปีหรือปรับตั้งแต่ห้าหมื่นบาทถึงสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (ราชกิจจานุเบกษา, 2537)

ข้อพิจารณา

ผู้เสียหายเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานศิลปกรรมตามฟ้องหรือไม่

ผลของคดี

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางพิพากษายกฟ้อง โดยได้วินิจฉัยว่าผู้มีสิทธิในงานหรือเป็นเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ในฐานะผู้สร้างสรรค์งานไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ทำงานขึ้นหรือก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ ต้องมีลักษณะที่ผู้นั้นได้ใช้ความรู้ วิจารณ์ญาณ ฝีมือ ทักษะ แรงงาน หรือการตัดสินใจที่ทำให้เกิดงานนั้นขึ้น ในคดีนี้ผู้เสียหายมิได้เป็นผู้จัดทำงานขึ้นเอง แต่เป็นผู้ให้ความคิดในการจัดทำงานศิลปกรรมแม้จะได้ความว่าการแสดงความคิดในบางครั้งได้ออกแบบโดยสะเก็ดภาพประกอบ แต่ก็ยังเป็นเพียงภาพวาดที่ไม่ได้ให้รายละเอียดใด ๆ ไว้ เป็นเพียงการแสดงขอบเขตของงานกว้าง ๆ และมีได้แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมตามฟ้อง อีกทั้งผู้เสียหายมิได้ว่าจ้างให้บุคคลอื่นออกแบบหรือจัดทำขึ้น แต่ผู้ออกแบบจัดทำงานศิลปกรรมขึ้นเป็นการอาสาทำให้เพราะเป็นของคู่บ้านคู่เมืองและไม่คิดค่าจ้างเนื่องจากว่าเป็นการออกแบบให้เพื่อประโยชน์ของสาธารณะ ไม่ใช่ผลประโยชน์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะสำหรับการจัดแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์และการรับแจ้งข้อมูลของสำนักลิขสิทธิ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญานั้น ไม่อาจถือได้ว่าผู้เสียหายได้มาซึ่งสิทธิโดยชอบแต่อย่างใด โดยการได้มาซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย การจัดแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ มิใช่การรับรองว่าผู้จัดแจ้งเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ได้นำมาจัดแจ้ง แต่เป็นเพียงการที่

ทางราชการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยังอ้างว่าเป็นเจ้าของงานได้จัดทำบันทึกการสร้างสรรค์งานนั้น ไว้เป็นหลักฐานเท่านั้น

สรุป

การพิจารณาวัตถุมงคลประเภทพระเครื่อง กับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญานั้น สามารถที่จะจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้ หากผู้ประสงค์ที่จะทำการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้สร้างสรรค์วัตถุมงคลพระเครื่องรุ่นหรือพิมพ์นั้นขึ้นมาด้วยตัวเอง ด้วยเหตุผลที่ว่า การคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์เป็นไปในลักษณะการแจ้งข้อมูลพระเครื่องรุ่นหรือพิมพ์ต่าง ๆ ให้กรมทรัพย์สินทางปัญญารับทราบเท่านั้น แต่กรมทรัพย์สินทางปัญญามีได้ตรวจสอบงานที่แจ้งข้อมูลว่าละเมิดวัตถุมงคลพระเครื่องซึ่งงานของผู้ใดหรือไม่ หรือผู้แจ้งข้อมูลเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์วัตถุมงคลพระเครื่องในงานชิ้นนั้นเท็จจริงประการใด ดังนั้นการแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์กับกรมทรัพย์สินทางปัญญาจะมีประโยชน์และจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้ ก็ต่อเมื่อผู้ประสงค์ที่จะทำการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเป็นผู้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้นมาด้วยตัวเองอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กัลย์ กัลยาณมิตร. (12 กรกฎาคม 2561). มหาวิทยาลัยแม่โจ้. เข้าถึงได้จาก

<http://www.erp.mju.ac.th/articleDetail.aspx?qid=66>

ณัฐวุฒิ แก้ววิมล. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเช่าพระเครื่องออนไลน์

เว็บไซต์ G-pra. กรุงเทพมหานคร: เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดวงธรรม โชนเขตประทีป. (2513). พระกริ่ง. กรุงเทพมหานคร: ไทยสัมพันธ์.

บุษยเทพย. (2528). ชิวประวัติ อภินิหาร พระคาถาชินบัญชรของเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุฒา

จารย์(โต) วัดระฆังฯ. กรุงเทพมหานคร: เจริญผล.

พระเทพเวที(ประยุทธิ์ ปยุตโต). (2531). พระพุทธศาสนาในอาเซียน. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2505). พระราชปรารภเรื่องพระพุทธชินราช. จดหมายเหตุกรุงสยาม, หน้า 48-50.
- พระมหามนตรี วรลโ(ป้อมสุข). (2542). อิทธิพลของวัดมุงคล ที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน. พระนครศรีอยุธยา: วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พินิจ สุริยาบุตร. (2537). พระกริ่งปวเรศฯ คณศพระเครื่อง. พระเครื่อง, 21-26.
- ยิ่งเทพ จันทรังษี. (2538). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับ การจัดสร้าง การโฆษณา และการเก็บรักษา วัดมุงคลในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2537). ใน พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2537 เล่ม 11 ตอนที่ 59 ก (หน้า 286-288). กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ลิขสิทธิ์ องค์ตุคามรามเทพยอดเสาหลักเมือง ฝ่ายันต์พระโพธิสัตว์พวงพระกาฬและฝ่ายันต์สุริยันจันทรา, อ.979/2547 (ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง 29 พฤษภาคม 2547).
- ศรีศักร วรลิโถม. (2527). พระเครื่องในเมืองสยาม(พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ศศิวิมล สิทธิโชค. (2557). ปัญหาในการควบคุมการจัดสร้างและการเข้าบูชาวัดมุงคล ตามกฎหมายที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริติ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศาลอาญา. (12 กรกฎาคม 2561). เข้าถึงได้จาก ศาลอาญา: <http://www.crimc.coj.go.th/>
- สรพล ไศภิตกุล. (2544). อาณาจักรเครื่องรางของขลัง:วิถีแห่งความเชื่อของชาวสยาม. เขียนพระ, 16.
- เสถียร พันธรังสี. (2521). ศาสนาโบราณ. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง จันทรงาม. (2534). ศาสนศาสตร์(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์.

การวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์

พระพุทธศาสนาเถรวาท

AN ANALYSIS OF NIBBĀNA IN BUDDHADĀSA'S PERSPECTIVE BASED ON THERAVĀDA BUDDHIST SCRIPTURES

พระมหาพุทธีวงค์ ญาณฐณฺณ (สุวรรณรัตน์)

พระมหาสมบุรณฺ วุฑฺฒิโร

สมิทธิพล เนตรนิมิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ดุชนิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษานิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษานิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ และ 3) เพื่อวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า นิพพานตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาทหมายถึง ภาวะที่จิตหลุดพ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวง โดยภาวะนิพพานเป็นอสังขตธรรมแต่เป็นสิ่งที่มิอยู่และดำรงอยู่ได้เองโดยปราศจากการปรุงแต่งจากสิ่งใด ในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้แบ่งนิพพานออกเป็น 2 ประการ คือ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ และอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังตรัสอธิบายภาวะที่กิเลสถูกระงับด้วยฌานสมาบัติหรือด้วยปัญญาว่าเป็นสันติภูมิ นิพพานบ้าง ติฏฐธัมมนิพพานบ้าง และตถังคินิพพานบ้าง

นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุหมายถึง ภาวะที่จิตใจว่างจากกิเลสคือตัวกู-ของกู ไม่เกิดขึ้นมาในขณะนั้นซึ่งเป็นลักษณะของความว่างทางปัญญาไม่ใช่ความว่างทางวัตถุหรือว่างทางจิต พุทธทาสภิกขุแบ่งนิพพานออกเป็น 3 ระดับ คือ ตถังคินิพพาน วิกขัมภนนิพพาน และสมุจเฉตนิพพาน ซึ่งสามารถสรุปย่อลงเป็นนิพพาน 2 ระดับ คือ ตถังคินิพพานและวิกขัมภ

นิพพานจัดเป็นนิพพานชั่วคราว ส่วนสมุจเฉตนิพพานจัดเป็นนิพพานที่แท้ที่สมบูรณ์ซึ่งได้แก่นิพพานธาตุทั้งสอง

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจะพบว่า ท่านพุทธทาสภิกขุมิได้อธิบายนิพพานธาตุต่างไปจากคัมภีร์แต่อย่างใด ส่วนตถกนิพพาน และวิกขัมภนนิพพานที่ท่านพุทธทาสภิกขุนำมาอธิบายก็ได้ขัดแย้งกับคัมภีร์โดยตรง แต่ท่านนำมาอธิบายโดยอ้อมหรือในความหมายบางแง่บางด้าน จุดมุ่งหมายของท่านในเรื่องนี้ก็เพื่อจะให้พัฒนานำไปสู่การบรรลุถึงนิพพานที่แท้ จึงกล่าวได้ว่า ท่านพุทธทาสภิกขุให้ความสนใจนิพพานในความหมายทางจริยศาสตร์ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ในสภาวะที่เป็นปัจจุบัน

คำสำคัญ : พุทธทาสภิกขุ, นิพพาน, สอุปาทิเสสนิพพาน, อนุปาทิเสสนิพพาน, ตถกนิพพาน, วิกขัมภนนิพพาน

Abstract

This dissertation entitled ‘An Analysis of Nibbāna in Buddhādāsa’s Perspective Based on Theravāda Buddhist scriptures’ has three objectives: 1) to study Nibbāna in Theravāda Buddhist scriptures, 2) to study Nibbāna in Buddhādāsa’s perspective, and 3) to analyze Nibbāna in Buddhādāsa’s perspective based on Theravāda Buddhist scriptures. This is a documentary research.

In the research, it was found that according to Theravāda’s perspective, Nibbāna basically means a state from which one’s mind is freed all defilements; it is unconditioned, it by nature is independent from any conditions. In Theravāda Buddhism, two kinds of Nibbāna are categorized; one is with the substratum of life remaining and without any substratum of life remaining. Besides, sometimes the Buddha used to explain the state whereby the defilements are extinguished through the absorption or wisdom in the name of Sanditṭhikanibbāna, Dittḥadhammanibbāna and Tadaṅganibbāna.

According to Buddhadaśa's perspective, Nibbāna refers to the state where one's mind is bereft of impurities of 'I' 'mine' and in this state the emptiness acquired through wisdom is caused; such emptiness is not material or mental. By virtue of this, three types of Nibbāna, Tadaṅganibbāna, Vikkhambhananibbāna and Samucchedanibbāna are mentioned by Buddhadaśa respectively. The mentioned concepts can be summarized into two levels, Tadaṅganibbāna and Vikkhambhananibbāna by which they become temporary, but Samucchedanibbāna becomes perfect and thereby falling into two kinds as were mentioned earlier.

In analytical aspect, Nibbāna in Buddhadaśa's perspective according to Theravāda Buddhist scriptures. Nibbāna does not divert from the scriptures, Tadaṅganibbāna, Vikkhambhananibbāna was not direct conflict to the scriptures but his explanation was point to some meaning of them. In finally, Buddhadaśa's main purpose is to explain Nibbāna in ethic aspect and aim to develop the understanding to achieve in Nibbāna in present moment. Buddhadaśa's main purpose is to explain Nibbāna in ethic aspect and aim to develop the understanding to achieve in Nibbāna in present moment.

Keywords: Buddhadaśa Bhikkhu, Nibbāna, Saupādisanibbān,

Anupādisanibbān, Tadaṅganibbāna, Vikkhambhananibbāna

บทนำ

ตามจารีตพุทธประเพณีนิยมแบบดั้งเดิมเชื่อว่า นิพพานเป็นเรื่องสำหรับผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบผู้สละโลกแล้วเท่านั้นส่วนฆราวาสยากที่จะมีประสบการณ์กับภาวะแห่งนิพพานได้ พุทธพจน์รวมถึงสาวกภิกษุที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกสามารถตีความตามตัวอักษรได้เช่นนั้น เช่น ในเทวทหสูตร มัชฌิมนิกาย อุปปริยพนัสสัทตัสสว่า การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด เป็นทางมาแห่งธุลี การบวชเป็นทางปลอดโปร่ง การที่ผู้ครองเรือนจะประพาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์

บริบูรณ์ครบถ้วนดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรไถ่ถอนและหนวดยุบหน้ผ้ากาสาหวด พัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือพุทธพจน์ในจูฬทุกขกัณฑ์สูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ที่ตรัสตอบแก่เจ้ามหานามสากยะที่สงสัยว่าตนเองรู้ทั่วถึงธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสว่าโลกะ โทสะ และโมหะเป็นอุปกิเลสแห่งจิต แต่เพราะเหตุใดบางครั้งบางคราวอุกฤษฏธรรมเหล่านี้จึงยังครอบงำจิตใจข้าพระองค์ได้อยู่ ธรรมภายในอะไรที่ข้าพเจ้ายังละไม่ได้ จึงเป็นเหตุทำให้อุกฤษฏธรรมยังครอบงำจิตใจได้อยู่ พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า มหานามะธรรมในภายในนั้นแล เธอยังละไม่ได้ ซึ่งเป็นเหตุให้โลกธรรมครอบงำจิตใจของเธอไว้ได้บ้าง โทสธรรมครอบงำจิตใจของเธอไว้ได้บ้าง โมหธรรมครอบงำจิตใจของเธอไว้ได้บ้างเป็นครั้งคราว ถ้าเธอจักละธรรมในภายในนั้นได้แล้ว เธอก็จะไม่พึงอยู่ครองเรือน ไม่พึงบริโภคมกาม แต่เพราะเธอละธรรมในภายในนั้นยังไม่ได้ เธอจึงยังอยู่ครองเรือน ยังบริโภคมกาม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนในคำสอนเรื่องอนุปปกัปปิกถาที่ตรัสสอนเพื่อชำระจิตของปุถุชนให้หมดจดเกลี้ยงเกลาไปตามลำดับ จากขั้นต่ำแล้วเลื่อนขึ้นไปจนถึงระดับสูงสุด จากนั้นก็ตรัสสาธยายถึงสิกขธรรมเทศนาจนกุลบุตรนั้นหมดความสงสัย ปราศจากความแคลงใจ คำสอนอนุปปกัปปิกถาข้อสุดท้ายคือเนกขัมมานิสังสกถา คือการสละละทิ้งวิถีชีวิตแบบฆราวาสไปใช้วิถีชีวิตแบบบรรพชิต มาถึงขั้นนี้แล้วแน่นอนว่ากุลบุตรคนนั้นต้องมีจิตแนบไปสู่การบรรพชาอุปสมบทอย่างแนบแน่น ต่อจากนั้นพระพุทธองค์จะตรัสธรรมีกถาสอนให้ภิกษุรูปนั้นมีใจอาจหาญ แก่กล้า ชวนใจให้อยากกราบเอาไปปฏิบัติ ไม่นานก็บรรลุถึงนิพพาน นี่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พระพุทธองค์ได้ตรัสชำระจิตมาโดยลำดับ ทรงชี้ให้เห็นโทษของกาม จบลงด้วยการพรรณนาอานิสงค์ของการออกจากกาม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ชี้ว่าทุกคนที่ได้ฟังอนุปปกัปปิกถา จบลงแล้วจะต้องสละโลกทั้งบ้านเรือนนอกบวชเป็นบรรพชิตทุกคนไป ข้อมูลหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกของเถรวาทบันทึกไว้ว่า ฆราวาสที่เป็นพระอริยเจ้าแต่ยังสมครใจอยู่ในเพศฆราวาสตลอดชีวิตก็มีอยู่มากเช่นกัน

ท่านพุทธทาสภิกขุไม่ได้ขัดแย้งกับพุทธพจน์ในพระสูตรข้างต้นที่ตรัสอธิบายว่า การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด เป็นทางแห่งธุลี เป็นต้น แต่ท่านไม่เห็นด้วยกับทัศนคติแบบดั้งเดิมที่เชื่อตามกันมาว่าการจะแสวงหาโลกุตตรธรรมนั้นหมายความว่า ชีวิตจะต้องแลกหรือเสียสละอะไรบางอย่างออกไปเสียก่อน ไม่เช่นนั้นการเข้าถึงบรมธรรมก็เกิดขึ้นไม่ได้ หากเป็นเช่นนั้นจริงปรากฏการณ์เหล่านี้ดูเหมือนว่า พระพุทธองค์จะได้วางแนวทางการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงนิพพาน

ระหว่างฆราวาสและบรรพชิตไว้ต่างกันซึ่งอันที่จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้หนีโลกแต่สอนให้เข้าใจโลกตามที่เป็นจริงโดยปราศจากการปรุงแต่ง หลักพุทธจริยาของพระพุทธองค์รวมถึงวิถีชีวิตของผู้หลุดพ้นตามที่ได้บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นหลังแสดงข้อเท็จจริงที่ว่า พระพุทธเจ้ารวมถึงเหล่าพระสาวกเมื่อบรรลุถึงบรมธรรมแล้วทุกท่านกลับไปหาสังคม และบางท่านเลือกที่จะไปเผยแผร์หลักพุทธธรรมยังพื้นที่ชนบทเป็นถิ่นที่อยู่ของคนด้อยรายก็มี อย่างกรณีของพระปทุมณะ เป็นต้น ปีเตอร์ เอ. แจ็กสัน (Peter A. Jackson) กล่าวว่าการศึกษาพุทธจำนวนมากเชื่อในทัศนะแบบดั้งเดิมที่แยกฆราวาสและบรรพชิตออกจากกันนั้นเป็นเพราะว่า เนื้อหาตามที่ได้บันทึกไว้ในพระสูตรต่าง ๆ บางพระสูตรมีลักษณะเป็นการดูหมิ่นสถานภาพของฆราวาสและยกย่องบรรพชิต นอกจากนี้การที่คติแบบดั้งเดิมกำหนดให้ใช้คำที่แตกต่างกันระหว่างฆราวาสและบรรพชิตก็เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้ไม่ยาก ปีเตอร์ เอ. แจ็กสัน กล่าวว่าเมื่อพระองค์ตรัสว่าปุถุชนหรือชาวโลกถูกครอบงำด้วยโลกธรรมนั้น พระองค์กำลังตรัสแก่บรรดาผู้เข้าเฝ้าที่ล้วนแต่เป็นภิกษุทั้งสิ้นและทรงประทานกำลังใจแก่บรรดาภิกษุเหล่านั้นเพื่อให้ดำรงเพศบรรพชิตต่อไป โดยทรงชี้ว่าการใช้ชีวิตแบบนักรบจะมีประโยชน์มากกว่าการใช้ชีวิตอันยุ่งยากของผู้ครองเรือน (ปีเตอร์ เอ. แจ็กสัน, 2556) นอกจากนี้ในพระไตรปิฎกยังมีพุทธพจน์บางที่อธิบายอีกว่า เมื่อพระภิกษุรูปใดบอกคืนสิกขากลับมาใช้ชีวิตแบบฆราวาสเสพเมถุนธรรม ผู้รู้ทั้งหลายเรียกคนนั้นว่าเป็นปุถุชนแล้ว (ปุถุชนนี้ หีน) ดังพุทธพจน์ในติสสเมตเตยยสูตร ขุททกนิกาย สุตตนิบาตที่ตรัสว่าผู้ใดในเบื้องต้นเที่ยวไปผู้เดียว (ต่อมา) เข้าไปเสพเมถุนธรรม ผู้รู้ทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่าเป็นปุถุชนแล้วในโลกเหมือนยานที่แล่นไป ฉะนั้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สำหรับท่านพุทธทาสภิกขุแล้วโลกุตตรธรรมเป็นสิ่งที่เข้าถึงได้เป็นสาธารณะที่นี้และเดี๋ยวนี้ ทั้งไม่มีการแบ่งแยกระหว่างเพศและสถานะ ท่านกล่าวว่าการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นการปลงใจ ปลงจากมิดมัวเป็นแจ่มใส มันมิใช่เป็นการปลงเพศซึ่งมิได้แน่นอนเสมอไปว่าใจจะถูกปลงด้วย (พุทธทาสภิกขุ, 2544) ส่วนการที่คนกลุ่มหนึ่งสมัครใจถอนตัวเองออกจากสังคมเข้ามาอยู่ในสังฆมณฑล ปลีกวิเวกอยู่เพียงลำพังตามป่าเขาลำเนาไพรเพื่อเข้าถึงบรมธรรมอันเป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา นั้นเป็นวิถีชีวิตที่ประเสริฐและเป็นสิ่งที่พึงจะกระทำได้ วิถีชีวิตแบบนี้มีขึ้นมาเพื่อความสะดวกในการประพฤติปฏิบัติเท่านั้น แต่ไม่ใช่จะเป็นการผูกขาดในการเข้าถึงบรมธรรมแต่อย่างใด เหมือนอย่างที่คัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวถึงบุพกิจแห่งสมาธิภาวนา

เริ่มตั้งแต่การตัดเครื่องกังวลเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงเรื่องอื่น ๆ เช่นตัดปลีโพธ 10 เรียกได้ว่าทำตัวให้เบาสบายที่สุด การละจากเพศฆราวาสเข้ามาอยู่ในสังฆมณฑลก็มีความหมายเช่นนั้น

เพื่อจะทำให้ฆราวาสได้รับประโยชน์จากหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง ท่านพุทธทาสภิกขุจึงได้พยายามเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อนี้เสียใหม่ ทั้งได้ขยายขอบเขตการเข้าถึงนิพพานให้แก่ขยายกว้างขวางครอบคลุมถึงฆราวาสซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคมอีกด้วย แนวคิดสำคัญของท่านในเรื่องนี้คือการนำเรื่องสุญญตามาอธิบายในฐานะที่เป็นบาทฐานของนิพพาน นั่นหมายความว่าเมื่อใดจิตว่างจากตัวกู-ของกูเมื่อนั้นมีการพักผ่อนทางวิญญาณ การพักผ่อนทางวิญญาณนั่นแหละคือความหมายของคำว่านิพพาน จากแนวคิดเรื่องจิตว่าง (สุญญตา) ถูกขยายออกมาเป็นนิพพาน 3 ระดับได้แก่ ตถาคติพพาน วิชฌัมภานนิพพาน และสมุจเฉทนิพพาน สำหรับท่านพุทธทาสภิกขุแล้วนิพพานจะมีกี่ระดับก็ตาม แต่นิพพานทุกระดับจะต้องเป็นภาวะที่บรรลुถึงได้ทีนี้และเดี๋ยวนี้และในขณะที่ยังมีชีวิตจิตใจอยู่นั่นเอง ดังนั้น ท่านพุทธทาสภิกขุจึงไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายอย่างที่แล้ว ๆ มาว่ามีนิพพานบางระดับสามารถจะบรรลुถึงได้หลังจากพระอรหันตรูปนั้นได้สิ้นชีวิตไปแล้ว ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่านิพพานไม่ใช่เรื่องชีวิตหลังความตาย แต่เป็นเรื่องของชีวิตที่ยังมีชีวิตอยู่ หากตายไปก่อนแล้วถึงจะบรรลुถึงนั้นเป็นคำอธิบายที่ไม่ตรงตามหลักพุทธพจน์ที่ว่านิพพานต้องเป็นสันติภูมิคือประจักษ์แจ้งทีนี้และเดี๋ยวนี้อันเป็นปฏิธรรมนิพพาน จากเนื้อหาที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าเมื่อพูดถึงเรื่องนิพพานจะมีทัศนะหลัก ๆ อยู่สองประการ นั่นคือการตีความนิพพานในแง่จารีตหรือเถรวาทเดิมและการตีความนิพพานที่เป็นสมัยใหม่ คำท้วงติงของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ตามที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง “วิวาทะ (ความเห็นไม่ตรงกัน) ระหว่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กับท่านพุทธทาสภิกขุ” (พ.ศ.2549) ผู้วิจัยมองว่านี่เป็นภาพสะท้อนการตีความนิพพานในแง่ของจารีตหรือเถรวาทเดิมได้มากที่สุดทีเดียว นั่นหมายความว่าชีวิตต้องเลือกที่จะอยู่ในสถานะไหน หากประสงค์จะไปนิพพานก็ต้องสละโลก ออกบวชเป็นพระภิกษุ จะมุ่งแสวงหาทั้งสองไปพร้อม ๆ กันเป็นไปไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความแตกต่างระหว่างทั้งสองทัศนะ แต่หลักฐานที่ใช้ในการอ้างอิงตีความคำสอนก็มาจากแหล่งเดียวกันคือพระไตรปิฎกของเถรวาทนั่นเอง

จากที่กล่าวมา นิพพานตามการรับรู้ของคนทั่วไปเข้าใจว่า นิพพานเป็นเรื่องสำหรับผู้ที่เป็นปลีกตัวออกสังคมแล้วเท่านั้น ส่วนฆราวาสผู้ยังหมกมุ่นอยู่ด้วยโลกียวิสัยการบรรลุนิพพานแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย หลายคนมองว่านิพพานเป็นเรื่องที่ไกลเกินเอื้อมหรือเป็นเรื่องที่เป็นไป

ไม่ได้ในโลกแห่งวัตถุ ผู้ต้องการที่จะบรรลุถึงนิพพานจะต้องบำเพ็ญบารมีกันมายาวนานหลายชาติภพ ส่วนชาติสุดท้ายที่จะบรรลุถึงนิพพานเมื่อไหร่ก็ยังตอบไม่ได้ นิพพานอันเป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนาจึงดูเหมือนว่านับวันจะยิ่งห่างไกลจากชีวิตจริงเสียเหลือเกิน ดังนั้น ในงานวิจัยฉบับนี้จึงสนใจจะศึกษาเรื่องการวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวว่า นิพพานตามคำอธิบายของท่านพุทธทาสภิกขุสอดคล้องกับเนื้อหาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหรือไม่อย่างไร อะไรคือนวัตกรรมการอธิบายนิพพานตามทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ และท่านมีเหตุผลอย่างไรจึงได้อธิบายนิพพานในความหมายอย่างนั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษานิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ
3. เพื่อวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

วาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเป็นการศึกษาจากข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ทั้งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary source) และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ที่เกี่ยวกับการนิพพาน วิเคราะห์ตีความเนื้อหาและบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมเอกสาร ประกอบด้วย

1.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก

1.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ วารสารวิชาการ

บทความ และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ประเด็นที่ศึกษาได้แก่ ประวัติการใช้คำว่านิพพานที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ความหมายของนิพพาน นิพพานกับความหมายเชิงปฏิเสธ ภาวะและคุณลักษณะของผู้บรรลุ

นิพพาน และประเภทของนิพพาน โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ วารสารวิชาการ บทความ และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลที่ได้ทำให้ทราบถึงทัศนะเกี่ยวกับนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิพพานในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ ต่อไป

1.2.2 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายนิพพานในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ ประเด็นที่ศึกษาได้แก่ ภาวะแห่งนิพพาน ประเภทและระดับของนิพพาน และภาวะของผู้บรรลุนิพพาน โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ หนังสือชุดธรรมโฆษณ์ของท่านพุทธทาสภิกขุ รวมถึงหนังสือเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ วารสารวิชาการ บทความ และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลที่ได้ทำให้ทราบถึงทัศนะคำอธิบายเรื่องนิพพานในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ

1.3 วิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ

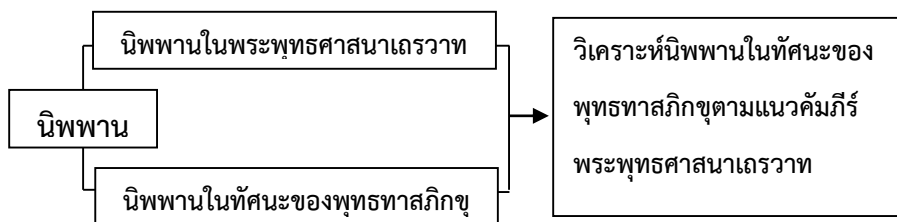
ผลจากการศึกษาวิเคราะห์นิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท และนิพพานในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยจะได้นำมาเป็นการรอบในการวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

1.4 การสรุปผลและการนำเสนอรายงานผลการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยจะสรุปผลการศึกษาวิจัย และนำเสนอรายงานผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบพรรณนา โดยการนำข้อมูลที่ศึกษาวิจัยทั้งหมดมาอภิปรายและสรุปผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้ตั้งไว้ และเสนอแนะแนวทางในการศึกษาต่อไป

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

อภิปรายผล

1. ในคัมภีร์อิติวุตตกะของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้แบ่งประเภทนิพพานออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ และอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ส่วนเกณฑ์สำหรับใช้แบ่งนิพพานธาตุอย่างนี้คือ “อุปาทิ” อรรถกถาอธิบายว่าขั้น 5 นั้นเองชื่อว่าอุปาทิเพราะเป็นสภาพที่กิเลสถือครองคือยึดมั่นว่าเราของเรา อุปาทิคือเบญจขันธ์นั้นเองที่ยังเหลืออยู่ ดังนั้น เมื่อถือตามนัยนี้นิพพานธาตุจึงมีความหมายอีกว่า สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ ดับกิเลสยังมีเบญจขันธ์เหลือ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ผู้ยังมีชีวิตอยู่ตรงกับคำที่ใช้ในยุคอรรถกถาว่ากิเลสปรินิพพาน ส่วนอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์เมื่อสิ้นชีวิตลงก็ได้ชื่อว่าบรรลุถึงอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ซึ่งตรงกับคำที่ใช้ในยุคอรรถกถาว่าขั้นปรินิพพาน นอกจากนิพพานธาตุทั้งสองข้างต้นนี้แล้ว นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสเรียกภาวะที่กิเลสถูกระงับไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถูกระงับด้วยฌานสมาบัติหรือมีปัญญาพิจารณาทำความเข้าใจให้เกิดขึ้นว่าราคะ โทสะ และโมหะที่เกิดขึ้นแล้วมีแต่จะทำตนเองและคนอื่นให้ลำบากเดือดร้อน หรือทั้งทำตนเองและคนอื่นให้ลำบากเดือดร้อน เป็นไปเพื่อดับปัญญาคือความรู้ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นฝ่ายเดียว ย่อมเสวยทุกข์โศกนันทสทังใจ ครั้นเมื่อละราคะ โทสะ และโมหะได้แล้วก็ไม่คิดไปในทางที่จะทำตนเองหรือทำคนอื่นให้เดือดร้อนหรือทำบุคคลทั้งสองฝ่ายให้เดือดร้อน จึงไม่ต้องเสวยทุกข์โศกนันทสทังใจ พระพุทธองค์ตรัสเรียกภาวะที่กิเลสดับลงไปด้วยกิริยาอาการอย่างนี้ว่าเป็นตถังคินิพพานบ้าง ทิฏฐธัมมนิพพานบ้าง เป็นสันทิฏฐินิพพานบ้าง

2. ท่านพุทธทาสภิกขุได้แบ่งนิพพานออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1. ตถังคินิพพาน 2. วิกขัมภณนิพพาน และ 3. สมุทเทณนิพพาน นิพพานทั้งสามระดับนี้สรุปย่อลงได้เป็นนิพพาน 2 ระดับ คือนิพพานชั่วคราวและนิพพานที่แท้ ตถังคินิพพาน และวิกขัมภณนิพพานจัดเป็นนิพพานชั่วคราว นิพพานขมิลง หรือนิพพานชั่วสมัย (สหายิกนิพพาน) ส่วนสมุทเทณนิพพานหรือปรินิพพานจัดเป็นนิพพานที่แท้ที่สมบูรณ์ นิพพานทั้ง 3 ระดับนี้ว่าโดยคุณสมบัติที่เกิดขึ้น

แก้จิตแล้วถือว่าเป็นนิพพานที่แท้จริงเหมือนกันหมด มีรสชาติและหน้าที่อย่างเดียวกันนั่นคือรสว่างจากสิ่งรบกวนจิตใจและทำให้กิเลสเข้ามารบกวนจิตใจไม่ได้ในขณะนั้น ข้อแตกต่างมีอยู่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นคือเป็นนิพพานที่ถาวรและไม่ถาวรเท่านั้นเอง ตทั้งคณิพพาน และวิกขัมภนนิพพานเป็นนิพพานที่จะกำเริบกลับไปกลับมาได้อีกเรียกว่าเป็นกุปปธรรมคือกลับกำเริบได้ ส่วนสมุจเฉตนิพพานเป็นอกุปปธรรม คือเป็นนิพพานที่ไม่กำเริบกลับไปกลับมาได้อีกไม่ว่าจะอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างไรก็ตาม ส่วนหลักเกณฑ์ที่ใช้แบ่งนิพพานออกเป็น 3 ระดับ นั่นคือแนวคิดเรื่องจิตประภัสสรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั่นเอง จิตประภัสสรตามธรรมชาติหรือจิตประภัสสรชั่วคราวก็เป็นตทั้งคณิพพาน และวิกขัมภนนิพพาน แต่เมื่อจิตนั้นได้รับการอบรมพัฒนาจนถึงที่สุดเป็นจิตประภัสสรถาวรถึงที่สุด กิเลสที่ละได้แล้วไม่กลับมากำเริบกลับไปกลับมาได้อีกก็เป็นสมุจเฉตนิพพาน คือเป็นนิพพานที่แท้ที่สมบูรณ์ตามความมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา

3. จากการศึกษาวិเคราะห์นิพพานตามทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทผู้วิจัยได้พบคำตอบว่า นิพพานตามคำอธิบายของท่านพุทธทาสภิกขุมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเนื้อหาในคัมภีร์อยู่บ้างในบางประเด็น แต่ทั้งนี้ไม่ใช่หมายความว่าไม่มีคำอธิบายที่ถูกตรงตามเนื้อหาในคัมภีร์เสียเลยทีเดียว สำหรับท่านพุทธทาสภิกขุแล้วนิพพานคือเย็นหรือการดับลงของสิ่งที่มีความร้อน ความไม่มี ความไม่ปรากฏ และความสิ้นสุดแห่งราคะ โทสะ และโมหะนี้เป็นนิพพานที่แท้ แต่เมื่อราคะ โทสะ และโมหะไม่มี ไม่ปรากฏชั่วคราว ขณะนั้นเรียกว่าจิตได้สัมผัสกับนิพพานแล้วนั่นเอง ท่านพุทธทาสภิกขุเน้นนิพพานในความหมายอย่างนี้มากเป็นพิเศษ การตีความนิพพานของท่านพุทธทาสภิกขุท่านจะสนใจนิพพานในความหมายทางจริยศาสตร์ คือนิพพานในความหมายที่ว่าสภาวะที่ไม่มีกิเลสหรือการหลุดพ้นจากอหังการ มมังการคือตัวกู-ของกูที่นี้และเดี๋ยวนี้ ท่านไม่ได้สนใจจะถูกประเด็นว่านิพพานมีอยู่อย่างไร มีอยู่ที่ไหน แต่สนใจว่านิพพานคือสภาวะที่ไม่มีกิเลส เย็น ไม่มีกิเลสที่นี้และเดี๋ยวนี้ ซึ่งสามารถจะทำให้เกิดขึ้นหรือทำให้ปรากฏภาวะออกมาด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 วิธีนั่นคือ 1.ความดับแห่งตัวกู-ของกูด้วยอำนาจของสิ่งที่บังเอิญประจวบเหมาะแห่งองค์ประกอบ (ว่างเองตามธรรมชาติ) 2.ความดับแห่งตัวกู-ของกูด้วยอำนาจของประเพณีหรือการกระทำทางจิต และ 3.ความดับแห่งตัวกู-ของกูอย่างสูงสุดด้วยการกระทำทางปัญญา เป็นการถอนรากเหง้าแห่งความทุกข์ขึ้นมาทำลายเสียโดยสิ้นเชิง นี่เป็นนิพพานที่แท้ที่สมบูรณ์

สำหรับท่านพุทธทาสภิกขุแล้วการได้สัมผัสกับภาวะที่จิตว่างจากกิเลสและความทุกข์แม้จะเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวด้วยอำนาจของสติ มีสติเป็นเครื่องปิดกั้นกระแสไว้ได้ หรือมีการควบคุมไว้ได้ โดยบังเอิญประจวบเหมาะเพราะมีสิ่งที่เป็นสปปายะทางจิตช่วยให้เกิดภาวะเช่นนั้น แต่ความว่างจากกิเลสและความทุกข์ในขั้นต่ำ ๆ อย่างนี้กลับมีประโยชน์มากที่สุดเพราะเมื่อได้ชิมลองหรือสัมผัสอยู่บ่อย ๆ ก็จะเป็นอุปนิสัยปัจจัยให้พัฒนานำไปสู่การการบรรลุถึงนิพพานที่แท้จริง ดังนั้น ในเรื่องนี้ท่านพุทธทาสภิกขุจึงกล่าวว่า บางครั้งการจะได้สัมผัสกับภาวะแห่งนิพพานที่แท้จริงต้องเริ่มต้นจากการฝึกหัดลดตัวกู-ของกูเสียก่อน ท่านใช้คำว่า “หัดตาย เสียก่อนตาย” อย่างน้อยหัดเป็นคนที่ไม่มียะอะไร สิ้นเนื้อประดาตัว คือให้หมดตัวกู-ของกูเสียก่อนแต่ที่จะตาย เมื่อตกไปอยู่ในท่ามกลางธรรมชาติที่สงบวิเวกก็พยายามเรียนรู้จากสิ่งเหล่านี้จนเกิดความรู้สึกลึกภายในจิตใจขึ้นมาว่า การที่ไม่มียะไรนั้นแหละเป็นช่วงเวลาที่มีความสุขที่สุด โดยภาพรวมผู้วิจัยมองว่าการตีความคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุเกี่ยวกับเรื่องนิพพานก็ยังอยู่ในกรอบคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทอยู่นั่นเอง เพียงแต่มันมีเงื่อนไขในการอธิบายเพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจให้กับคนในแต่ละยุคแต่ละสมัยให้เข้าใจได้ จึงต้องมีการใช้คำเพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจร่วมกัน นั่นคือการใช้ภาษาที่สมสมัยเป็นสื่อมุ่งไปหาหลักพุทธธรรมนั่นเอง

ส่วนในเรื่องนิพพานธาตุทั้งสองนั้น ผู้วิจัยมองว่าท่านพุทธทาสภิกขุยังอธิบายตามคัมภีร์ขั้นต้นอยู่ ส่วนตถังคินิพพาน และวิกขัมภณนิพพาน มีทั้งที่ยังเดินตามคัมภีร์ขั้นต้นและคำอธิบายที่เป็นประดิษฐ์ธรรม เป็นนวัตกรรมที่ท่านได้สร้างขึ้นใหม่โดยที่มีเนื้อหาในพระไตรปิฎกเถรวาทเป็นหลักอ้างอิงในการตีความคำสอน เช่น การตีความคำสอนจากจุฬสุญญตสูตร มหาสุญญตสูตร อาณิสสูตร ฌัมมทินนสูตร อตตทีปสูตร นิพพุตสูตร ตถังคินิพพานสูตร ทิฏฐธัมมนิพพานสูตร สันติภูมิกนิพพานสูตร ปญจสิขสูตร หรือตีความคำสอนจากแนวคิดเรื่องจิตประภัสสร หรือจิตบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ (ปกติบริสุทธิ์) ของพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นต้น จุดมุ่งหมายของท่านในเรื่องนี้ก็เพื่อจะให้พัฒนานำไปสู่การการบรรลุถึงนิพพานที่แท้จริงนั่นเอง

สรุปผลการวิจัย

ท่านพุทธทาสภิกขุได้แบ่งนิพพานออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ตถังคินิพพาน วิกขัมภณนิพพาน และสมุจเฉตนิพพาน ทั้งยังได้อธิบายนิพพานในแต่ละระดับว่าสามารถจะมีได้ด้วย

กิริยาอาการอย่างไรบ้าง แม้คำอธิบายของท่านพุทธทาสภิกขุเกี่ยวกับเรื่องนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเนื้อหาในคัมภีร์อยู่บ้างในบางประเด็น แต่โดยภาพรวมแล้วสิ่งที่ท่านพุทธทาสภิกขุอธิบายก็ยังอยู่ในขอบข่ายคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทอยู่นั่นเอง ส่วนสิ่งที่เป็นประดิษฐ์ธรรมหรือสิ่งที่เป็นนวัตกรรมที่ท่านได้สร้างขึ้นใหม่โดยที่มีเนื้อหาในพระไตรปิฎกของเถรวาทเป็นหลักอ้างอิงในการตีความคำสอนนั้น จุดมุ่งหมายสำคัญของท่านในเรื่องนี้ก็เพื่อจะเป็นอุปนิสัยปัจจัยพัฒนานำไปสู่การบรรลุถึงนิพพานที่แท้ที่สมบูรณ์นั่นเอง อีกทั้งยังเป็นกุศโลบายให้เกิดขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อให้เห็นว่านิพพานนั้นไม่ได้อยู่ไกลเกินเอื้อม แต่ที่นี้และเดี๋ยวนี้ก็สามารถจะประจักษ์แจ้งในบรมธรรมนั้นได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่น่าจะศึกษาวิจัยในเชิงลึกต่อไป เพราะฉะนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องจิตประภัสสรในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. สังสารวัฏฏ์ที่เป็นขณิกปฏิจสมุปปันนธรรมตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. โพธิจิตในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง

- ปีเตอร์ เอ. แจ็กสัน. (2556). พุทธทาสภิกขุ: พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและการปฏิรูป
 เชนวสมัณนิยมในประเทศไทย แปลโดย มงคล เดชนครินทร์. กรุงเทพมหานคร:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2544). ชุมนุญเรื่องยาว. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

THE ADMINISTRATION MODEL OF ENGINEERING ACCORDING TO THE BUDDHISM

สุทิน ยลทรัพย์ศิริ

พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ)

แม่ชีกฤษณา รักษาโณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี และหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิศวกรรม 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานวิศวกรรม 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย พบว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารงานวิศวกรรม คือ ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีการบริหารงานแบบวงจร PDCA ทฤษฎีการบริหารงานวิศวกรรม และทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ทฤษฎีแรงจูงใจ การบริหารงานวิศวกรรม มีปัญหา 5 ด้าน คือ ปัญหาด้านคน ปัญหาด้านวัสดุ ปัญหาด้านเงิน ปัญหาด้านการจัดการ และปัญหาด้านปัจจัยภายนอก หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้คือ หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 วิศวกรไม่จำเป็นต้องยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมใดหลักธรรมหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่เป็นการนำองค์ธรรมต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นำมาปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารงานวิศวกรรม ในด้านการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาสังคมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม สามารถนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาบูรณาการ คือ หลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรสิกขา และอคติ 4 การนำหลักธรรมมาผสมผสานเข้าเป็นวิถีการดำเนินชีวิต รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา นี้ เรียกว่า BACK MODEL ประกอบด้วย B = Buddhadhamma การนำหลักธรรมใน

พระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ A = Area คือ การให้ความสำคัญต่อพื้นที่หรือสภาพแวดล้อม
C = Controlling การควบคุมระบบให้ชัดเจน กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในองค์กร
K= Knowledge คือ องค์ความรู้ ผู้บริหารงานวิศวกรรมควรมีการเรียนรู้ให้รอบด้าน ทั้ง
ปัจจัยภายนอกปัจจัยภายใน สามารถทำให้องค์กรรู้จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหาร, วิศวกรรม, พระพุทธศาสนา

Abstract

The doctoral dissertation, entitled “The Administration Model of Engineering According to The Buddhism,” has three objectives: 1) to study current theories and concepts, as well as Buddhist teaching, related to the administration of engineering work, 2) to study problems and obstacles in the administration of engineering work, and 3) to propose a model for administering engineering work according to Buddhism. This research employs documentary research and in-depth interview.

The study showed that relevant theories for engineering administration include Administration Theory, PDCA cycle Management Method, Engineering Administration Theory, Human Resource Management Theory, Motivation theory. The problems associated with engineering management can be classified into five aspects: personnel, equipment, finance, management, and external factor. The applicable dhamma topics that can help solve these problems include Iddhipada 4 (basis for success), Sangahavatthu 4 (bases for social solidarity) and Brahmavihara 4 (holy abidings). An engineer does not have to adhere strictly to any particular dhamma topic, but he or she can apply some of these topics to the administrative situation at hands for management of oneself, work, and of the community surrounding the work. Promotion and development of engineering management. In order to integrate Buddhism in daily life to develop oneself, develop people. Develop work, develop social, and develop

environmental. The principle in Buddhism is to integrate. Is Iddhipada 4, Sangahavathu 4, Brahmavihara 4, Sikkha 3 and Agati 4, A model of applying Buddhism in engineering administration is proposed to be called “BACK MODEL,” which includes B for Buddhadhamma (application of Buddhist teaching), A for Area (prioritizing the area of the surrounding), C for Controlling (clear control of the system and organizational relations among the personnel), and K for Knowledge (the body of knowledge that the engineering entrepreneurs should know. The knowledge should include internal and external factors, thus enabling an organization to appreciate its weakness and strength.)

Keywords: model, administration, engineer, Buddhism

บทนำ

วิศวกรรม เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการนำวิทยาการและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ มาประยุกต์ คิดค้น ออกแบบ และประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ รวมทั้ง การนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ มาดัดแปลงและปรับปรุงเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของมนุษย์ให้ดีขึ้น และเกิด ประโยชน์สูงสุด เพื่อตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างปลอดภัยและเชื่อถือได้ (Ralph J. Smith., Volume 94, Issue 2446) วิศวกรรมศาสตร์ในประเทศไทยนั้น ยังแบ่งออกเป็นสาขา ต่าง ๆ ได้ ดังนี้ วิชาชีพวิศวกรรมในสาขาวิศวกรรมโยธา วิศวกรรมเหมืองแร่ วิศวกรรมเครื่องกล วิศวกรรมไฟฟ้า วิศวกรรมอุตสาหการ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2542) และ การบริหารงานวิศวกรรมก่อสร้างปัจจุบันมีโครงการก่อสร้างเกิดขึ้นมากมาย ตั้งแต่โครงการ ขนาดเล็กไปจนถึงโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องใช้การบริหารจัดการ โครงการ ก่อสร้างแต่ละโครงการจะมีความยากง่าย ในการบริหารแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม ทุกโครงการต่างมีเป้าหมายที่เหมือนกัน คือ ความเสร็จสมบูรณ์พร้อมใช้งาน หรือเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (ณรงค์ เหลืองบุตรนาถ, (ม.ป.พ: ม.ป.ป)) ความสำคัญของวิศวกรรม ก่อสร้าง ในประเทศไทย การจะมองว่า เศรษฐกิจของประเทศไทยจะดีหรือไม่ดี ต้องยอมรับว่า วิศวกรรมก่อสร้างมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ จะเห็นว่า รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยเมื่อ เริ่มเข้ามาบริหารบ้านเมืองต้องผลักดันโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ให้เกิดขึ้น เพราะว่างาน

ก่อสร้างจะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการหมุนเวียนเงินทุนภายในประเทศ และมีการจ้างงานจำนวนมาก (รณรงค์ กระจ่ายยศ, 2558)

การก่อสร้างเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ คือ มนุษย์ต้องการที่อยู่อาศัย วิวัฒนาการของงานก่อสร้างมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตามความต้องการและเป็นไปตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของโลก จากสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐานของคน พัฒนาไปสู่ระดับชุมชน ท้องถิ่น เมือง ประเทศ ภูมิภาค การก่อสร้างมีองค์ประกอบของกิจกรรมย่อยและทรัพยากรที่หลากหลาย อันนำไปสู่ความซับซ้อนของกิจกรรมหลัก ดังนั้น การจะทำให้กิจกรรมเหล่านี้ ดำเนินไปด้วยดีและบรรลุเป้าหมาย จำเป็นต้องมี “การบริหารงาน” เพื่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคน้อยที่สุด อันเป็นที่มาของศาสตร์และวิชาการทางด้าน “การบริหารงานวิศวกรรม” การบริหารวิศวกรรมทางด้านก่อสร้างหรือทุก ๆ สาขา ส่วนมากจะเป็นผู้บริหารที่มีพื้นฐานมาจากวิศวกร เนื่องจากผู้บริหารงานวิศวกรรม ต้องเป็นทั้งผู้บริหารในงานทั่วไปแล้ว ยังต้องควบคุม ดูแล งานวิศวกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของงาน ผู้ที่จะเข้าใจในขั้นตอนและเทคนิคของงานวิศวกรรม จึงจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานทางด้านวิศวกรรม (วิสูตร จิระดำเกิง, 2552)

ประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบรุนแรงต่อการบริหารงานวิศวกรรมก่อสร้าง 10 ลำดับแรก คือ การขาดแคลนช่างฝีมือหรือผู้มีความชำนาญ การเปลี่ยนแปลงแบบก่อสร้างจากเจ้าของงาน การขาดแคลนแรงงานก่อสร้าง แบบก่อสร้างไม่สมบูรณ์ ผู้รับเหมาย่อยไม่มีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน การจัดส่งวัสดุไม่เป็นไปตามนัดหมาย การควบคุมคุณภาพไม่ทั่วถึง การประมาณระยะเวลาของกิจกรรมไม่เหมาะสม การเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจ ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในการบริหารงานวิศวกรรมก่อสร้างเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ผู้บริหารงานวิศวกรรมจะมีมุมมองด้านปัญหาในการบริหารงานวิศวกรรมก่อสร้างที่แตกต่างกัน โดยไม่มีผู้ใดสามารถพิจารณาประเด็นปัญหาได้อย่างครบถ้วนทั้งระบบ โดยมากจึงอาศัยประสบการณ์ที่ผ่าน ๆ มาเป็นแนวทางในการกำหนดรู้และแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพเท่าที่ทำได้ ทั้ง ๆ ที่ยังพบว่า มีปัญหาอีกหลายประเด็นที่ไม่ได้รับการแก้ไข การสำรวจศึกษาประเด็นต่าง ๆ ในการบริหารงานวิศวกรรมก่อสร้าง และสรุปผลการสำรวจเพื่อประโยชน์ต่อผู้บริหารงานวิศวกรรมรวมถึงข้อมูลแก่ผู้บริหารได้เข้าถึงประเด็นปัญหาในเชิงลึกเพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไปอย่างสมบูรณ์ (กวี หวังนิเวศน์กุล, 2547)

ปัญหาในการบริหารวิศวกรรมก่อสร้าง (Problems in Construction Management) เมื่อกล่าวถึงปัญหาในการทำงาน ต้องยอมรับว่า ทุก ๆ งานย่อมมีปัญหา ไม่ว่าจะทำคนเดียวหรือทำเป็นทีม ยิ่งสำหรับงานก่อสร้างยิ่งแล้วใหญ่ เนื่องจากงานก่อสร้างต้องมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนหลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นคนงาน หัวหน้าคนงาน ผู้รับเหมาย่อย ผู้ควบคุมงาน ผู้จัดการโครงการ ผู้ออกแบบ ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายบริหาร ฯลฯ ก็เป็นแค่กลุ่มคนในหน่วยงาน นอกจากนั้น ก็ยังมีจากภายนอกเข้ามาอีก จุดหลัก ๆ พอจะระบุได้ว่า ปัญหาในงานก่อสร้างส่วนใหญ่เกิดจาก ผู้รับเหมา ผู้ควบคุมงาน การออกแบบ เจ้าของงานและสาเหตุจากปัจจัยภายนอก มาพิจารณาดูกันว่าแต่ละสาเหตุของปัญหาเกิดจาก 1. ผู้รับจ้างส่วนใหญ่ซึ่งมีอยู่หลายอย่าง ได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวกับคน เช่น จำนวนคนงานไม่เพียงพอต่อการทำงาน ไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน มาตรฐานด้านงานฝีมือไม่เพียงพอ เกิดความขัดแย้ง ทะเลาะเบาะแว้งกันเอง, ปัญหาที่เกี่ยวกับเงิน เช่น เบิกงวดไม่ได้ เงินหมุนไม่ทัน ปัญหาเหล่านี้ยังเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดหลาย ๆ ปัญหาที่จะตามมา, ปัญหาที่เกี่ยวกับวัสดุ เช่น วัสดุขาดตลาด ส่งวัสดุเข้าไซต์งานไม่ได้ การปรับขึ้นราคาของวัสดุ วัสดุไม่ตรงตามข้อกำหนด, ปัญหาที่เกี่ยวกับเครื่องจักร เช่น เกิดความเสียหายต่อเครื่องจักร และไม่มีเครื่องจักรสำรอง ไม่มีเครื่องจักรเป็นของตนเอง และไม่สามารถหาเช่าเครื่องจักรได้, ปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหาร เช่น ผู้บริหารไม่เด็ดขาด เกิดความขัดแย้งในฝ่ายบริหาร การบริหารด้อยคุณภาพ 2. ผู้ควบคุมงานส่วนใหญ่ก็จะเกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจต่องานที่ได้รับมอบหมาย หรือประสบการณ์ในการทำงานไม่เพียงพอ ไม่มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ หวังผลประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป เป็นต้น 3. การออกแบบที่ผิดพลาดข้อนี้สามารถพบเจอได้บ่อยพอสมควร สำหรับเรื่องความถูกต้องตามหลักวิชาการนั้น ส่วนใหญ่ทางฝ่ายออกแบบจะแม่นยำอยู่แล้ว จึงไม่ใช่ประเด็น ที่พบได้มากที่สุดคือ การไม่คำนึงถึงการก่อสร้างที่หน้างานว่าจะทำได้หรือไม่ ทำให้ต้องกลับมาแก้ไขแบบใหม่อีกรอบ ทั้งนี้ เกิดจากการขาดประสบการณ์ของผู้ออกแบบหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ไม่ใช่ปัญหาร้ายแรง เพราะส่วนใหญ่ทางหน้างานจะตรวจเจอปัญหาก่อนการทำงาน ก็จะทำให้เสียเวลาในการทำงานส่วนนั้น ๆ ไป 4. เจ้าของงานนั้นมีอยู่ไม่มากนัก แต่เป็นปัญหาใหญ่ทั้งนั้น เช่น ความล่าช้าในการจ่ายเงิน การเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขแบบกะทันหัน ขอเพิ่มงานนอกเหนือจากสัญญา และข้อห้ามฉิบาติในการทำงาน 5. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนตก น้ำท่วม พายุเข้า

ความล่าช้าของระบบโลจิสติกส์ สภาวะเศรษฐกิจและการเมือง วันหยุดประจำเทศกาลและวันหยุดฉุกเฉิน (ณรงค์ เหลืองบุตรนาค, (ม.ป.พ: ม.ป.ป))

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา” เพื่อค้นหาปัญหาอุปสรรคการบริหารงานวิศวกรรม เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี และหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบริหารงานวิศวกรรม และเพื่อส่งเสริมพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิศวกรรม เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้บริหารและบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเพื่อปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ เพื่อส่งเสริมอาชีพการบริหารงานวิศวกรรมให้มีความรู้รอบด้าน ความชำนาญการถึงความเจริญรุ่งเรืองในกลุ่มวิชาชีพวิศวกรรมซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสร้างรากฐานงานก่อสร้างของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

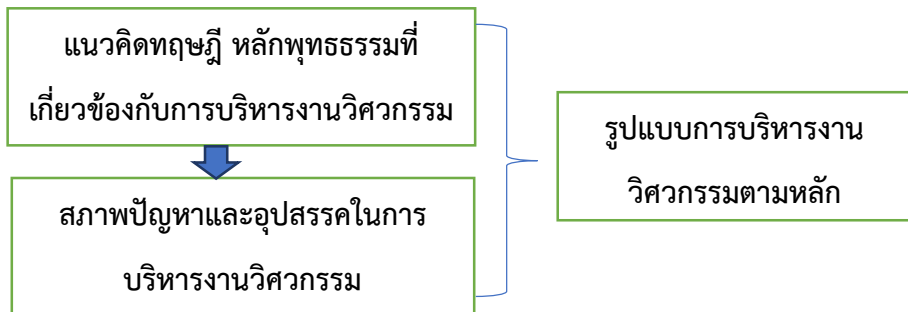
1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี และหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิศวกรรม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานวิศวกรรม
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

ปัญหาที่ต้องการทราบ

1. แนวคิดทฤษฎี และหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิศวกรรมควรมีหลักการอย่างไรบ้าง
2. ปัญหาอุปสรรคการบริหารงานวิศวกรรม เป็นอย่างไร
3. รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งการวิจัยเป็นลักษณะเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและอุปสรรครวมถึงหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารงานวิศวกรรมในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. ศึกษาข้อมูลด้านทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี หนังสือการบริหารงานวิศวกรรมก่อสร้าง ตลอดจน วารสาร สิ่งพิมพ์ บทความวิจัย งานวิจัย ทั้งเอกสารภาษาไทยและเอกสารภาษาอังกฤษ รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์(อินเทอร์เน็ต)
3. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อค้นหารูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ ประชากรจำนวน 10 รูป/คน ได้แก่ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ จำนวน 5 รูป และกลุ่มผู้บริหารงานวิศวกรรม วิศวกรผู้ชำนาญการ จำนวน 5 คน
4. วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับ การบริหารงานวิศวกรรม ในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค รวมถึงการส่งเสริมพัฒนาผู้บริหารงานวิศวกรรม นำหลักธรรมมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และนำเสนอ รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

5. สรุปนำเสนอผลงานวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเชื่อมโยงผลการศึกษานวคิดทฤษฎีในวิทยาการสมัยใหม่ และหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่ทำให้การบริหารงานวิศวกรรมมีประสิทธิภาพ และมีการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จในการบริหารงานวิศวกรรม มีรายละเอียดดังนี้

1. หลักการพัฒนาตน คือ ผู้บริหารงานวิศวกรรมต้องมีการประพฤติตน หรือต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม ต้องมีการสำรวจและประเมินความสามารถของตนเองอยู่ตลอดเวลา และต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ อุทิศตนเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตนเองอยู่เสมอ นี่คือนิยามคุณธรรม จริยธรรมประจำใจ อันจะก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กรอย่างยั่งยืน

2. รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องยึดหลักอิทธิบาท 4 คือ มีความอดทนความเพียรพยายาม มีความเอาใจใส่ในงานที่ตนเองทำ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) ได้เขียนเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 ในหนังสือ “ธรรมานุชิต” ว่าเป็นหลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ 4 ประการ หลักความสำเร็จปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการที่ เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี 4 ข้อ คือ 1) ฉันทะ รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดี แห่งกิจหรืองานที่ทำ มีใช้สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงพออย่างได้รางวัลหรือผลกำไร 2) วิริยะ สู้งาน ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยันคือพากเพียรทำ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ทอดยก้าวไปข้างหน้า จนกว่าจะสำเร็จ 3) จิตตะ ใส่ใจงาน ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง คือ เอาจิตฝึกฝั ตั้งจิต รับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้น บ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ 4) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

นอกจากนี้ หลักธรรมอคติ 4 คือ เว้นจากอคติ 4 เป็นคุณสมบัติของคนดี มีความยุติธรรมและเป็นหลักในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) ได้กล่าวถึงการวางฐานชีวิตให้มั่นชาวพุทธจะต้องดำเนินชีวิตที่ดีงาม และร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เจริญ มั่นคง ตามหลักวินัยของคฤหัสถ์ในหนังสือ “ธรรมานุญชีวิต” เรื่อง เว้นอคติ (ความลำเอียง/ประพฤติกาลาธรรม) 4 คือ 1) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ (เว้นฉันทาคติ) 2) ไม่ลำเอียงเพราะชัง (เว้นโทษาคติ) 3) ไม่ลำเอียงเพราะเขลา (เว้นโมหาคติ) 4) ไม่ลำเอียงเพราะขลาด (เว้นภยาคติ) กล่าวคือ การจะทำงานให้มีประสิทธิภาพนี้ผู้บริหารงานวิศวกรรมต้องมีพฤติกรรมถูกต้องตามทำนองคลองธรรมหรือเรียบริยัติไม่มีโทษ เป็นผู้มีจิตสงบระงับจากบาปอกุศลธรรม ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน

3. หลักการปฏิบัติต่อประชาชนในสังคม ประกอบด้วย หลักธรรมที่จะช่วยให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผูกไมตรีช่วยเหลือซึ่งกันในการพัฒนางานให้มีความประสบความสำเร็จ คือ สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวคือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ ได้แก่ ทาน คือ การให้อื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือด้วยสิ่งของ ตลอดถึงการให้ความรู้และสั่งสอน ปิยวาจา คือ วาจาที่เป็นที่รัก วาจาสุดตื้นน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมนิบัติ อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมทางจริยธรรม และ สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้แก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณีสอดคล้องกับ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, 2551” เรื่องพรหมวิหาร 4 เมื่อคนในสังคมมีการพัฒนา และมีความสามัคคีเกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ แล้วควรที่จะมีหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐ และบริสุทธิ์ เป็นหลักธรรมของพรหม คือ หลักพรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่มีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติจึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ได้แก่ เมตตา ความรักความปรารถนาดีอยาก

ให้เขามีสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหลาย กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป และอุเบกขา ความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในสายธรรมที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตใจที่เรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมให้เกิดประสิทธิภาพ ของผู้บริหารงานวิศวกรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้บริหารงานวิศวกรรมต้องยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมในการดำเนินชีวิตในแต่ละสถานการณ์โดยอัตโนมัติ ซึ่งไม่ได้ยึดถือว่าต้องทำตามหลักธรรมใดหลักธรรมหนึ่งแต่เป็นการนำองค์ธรรมต่าง ๆ ของหลายหลักธรรมมาปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทั้งการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานและปฏิบัติต่อสังคมและการนำหลักธรรมมาผสมผสานเข้าเป็นวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้งานวิศวกรรมมีการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และประสบความสำเร็จในการบริหารงานและมีความประพฤติดชอบเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา และด้านการบริหารงานวิศวกรรมจำนวน 10 รูป/คน ผู้วิจัยพบสภาพปัญหาในการบริหารงาน 5 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านคน 2) ปัญหาด้านวัสดุ 3) ปัญหาด้านเงิน 4) ปัญหาด้านการจัดการ และ 5) ปัญหาด้านปัจจัยภายนอก โดยปัญหาที่กล่าวมาสามารถประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้แก้ไขปัญหาลดอุปสรรค คือ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 และหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักการพัฒนา 5 ด้าน ดังนี้ 1) หลักการพัฒนาดิน 2) หลักการพัฒนามนุษย์ 3) หลักการพัฒนางาน 4) หลักการสังคม และ 5) หลักการพัฒนาลิงแวดล้อม คือ หลักไตรสิกขา หลักสังคหวัตถุ 4

หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 หลักอศติ 4 จากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดทฤษฎี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้บริหารงานวิศวกรรมสามารถนำมาบูรณาการสอดแทรกเชื่อมโยงใช้กับการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ในภาพรวมให้การบริหารงานวิศวกรรมให้มีรูปแบบที่สามารถนำไปแก้ไขปัญหาและพัฒนางานวิศวกรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและประสบผลสำเร็จนั้นต้องประกอบด้วย

1. ในการบริหารงานวิศวกรรมผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค เพื่อให้การบริหารงานวิศวกรรมเกิดประสิทธิภาพ กำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายเพื่อความสำเร็จหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา และหลักการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ข้างต้น คือ

1.1 หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้บริหารผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว ควรคำนึงอยู่เสมอว่าทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจริงยั่งยืน เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ 2. ปิยวาจา ผู้บริหารต้องพูดจาดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็ประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรก ที่สร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้น ต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ 3. อตถจริยา ผู้บริหารงานวิศวกรรมต้องรู้จักการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ผู้อื่น 4. สมานัตตตา ต้องเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้ง ยังเป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

1.2 หลักพรหมวิหาร 4 หรือพรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เช่น พรหมเป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความรักใคร่

ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า
 กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก
 เดือดร้อนของปวงสัตว์ มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง
 ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วย
 เมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ใน
 ธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรง เทียงธรรมดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรัก
 และชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุ
 อันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ใน
 เมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควร
 ได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

1.3 หลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารงานวิศวกรรมต้องมีอิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่ง
 ความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ผู้หวัง
 ความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น 4 คือ
 ผู้บริหารงานวิศวกรรมต้องมี ฉันทะ คือ ต้องความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่า ดีที่สุด
 ที่มนุษย์ควรจะได้ ข้อนี้ เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรม และต้องมีวิริยะ คือ
 ความพากเพียร การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ จิตตะ
 ความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจ
 เสมอ คำนี้ รวมความหมายของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วย วิมังสา มีความสอดส่องในเหตุและผลแห่ง
 ความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่า
 ปัญญา ด้วย

1.4 หลักไตรสิกขา เป็นการจำแนกของระดับในการเจริญกุศล ซึ่งแยกออกมาจาก
 บุญกิริยาวัตถุ 10 มี 3 ประการ ดังนี้

1.4.1 ทาน การให้วัตถุสิ่งของเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้รับ โดยเฉพาะ
 ผู้ได้บังคับบัญชา ต้องให้อยู่ดี มีสุข การทำงานก็จะไต่งานที่อ้อมมาดี

1.4.2 ศีล ได้แก่ ความประพฤติทางกาย ทางวาจา ที่เป็นกุศล คือ ไม่
 เบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อน ผู้บริหารงานวิศวกรรมต้องทำตัวให้อยู่ในศีลเพื่อเป็นตัวอย่าง

ต่อผู้ได้บังคับบัญชา เมื่อทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การว่ากล่าวตักเตือนก็จะได้รับการเชื่อฟัง ให้ความเคารพได้อย่างบริสุทธิ์ใจ

1.4.3 ภาวนา การอบรมจิตให้สงบ คือ สมณะภาวนา 1 และการอบรมให้เกิดปัญญา วิปัสสนาภาวนา 1 การฝึกภาวนาเป็นจุดเริ่มต้น ของการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ หากผู้บริหารงานวิศวกรรมฝึกฝนการภาวนาอย่างต่อเนื่องด้วยความเพียร ซึ่งไม่ต้องใช้เวลามาก เพียงใช้เวลาสั้น ๆ ในการทำสมาธิ เช่น ก่อนทำงาน 5-15 นาที หลังทานอาหารกลางวัน 5-15 นาที ก่อนกลับบ้าน หรือก่อนเข้านอน 5-15 นาที ก็จะทำให้ จิตใจตั้งมั่น มีสติ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา หรือการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้จะทำได้ง่ายขึ้น

1.5 หลักอคติ 4 อคติ หมายถึง ความลำเอียง ความไม่ยุติธรรม มี 4 ประเภทดังนี้

1. ลำเอียงเพราะชอบ (ฉันทาคติ) หมายถึง การลำเอียงเข้าข้างฝ่ายที่ตนรัก หรือชอบพอ
2. ลำเอียงเพราะเกลียดชัง (โทษาคติ) หมายถึง การลำเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งเพราะความเกลียดชังอีกฝ่ายหนึ่ง
3. ลำเอียงเพราะหลง (โมหาคติ) หมายถึง การลำเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่ง เพราะความโง่เขลาหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของตน นับเป็นความลำเอียงที่มีโทษมากที่สุด เพราะความลำเอียงเพราะโง่เขลานั้นนำมาซึ่งความลำเอียงทั้งหลายทั้งปวง และคนที่กำลังหลง เพราะโง่เขลา มักจะไม่รู้ตัวเอง
4. ลำเอียงเพราะกลัว (ภยาคติ) หมายถึง ความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่ง เพราะความเกรงกลัวอำนาจอิทธิพลของเขา

นอกจากการบริหารงานวิศวกรรมที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์เพื่อแก้ไขปัญหา และบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการบริหารงานวิศวกรรม ให้มีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว การบริหารงานวิศวกรรมที่ดีต้องมีความรอบคอบ ใส่ใจ ในด้านงานวิศวกรรมที่สำคัญคือ การสำรวจพื้นที่ เพื่อทำการออกแบบ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความถูกต้องด้านความเป็นจริงของพื้นที่ เพื่อให้การทำงานขั้นตอนต่อไปคือ การลงมือปฏิบัติงานจริง เป็นไปด้วยความถูกต้อง แม่นยำ ของข้อมูลในแบบแปลน เพื่อลดความสูญเสีย ในด้านเวลา ด้านการเงิน และด้านคุณภาพของงาน ทั้งยังต้องไม่ทำให้ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมบริเวณใกล้เคียงได้รับผลกระทบหรือเสียหาย ในระหว่างที่ปฏิบัติการทำงานวิศวกรรม อีกทั้ง เรื่องการควบคุม การวางแผน การอำนวยความสะดวก ในการบริหารงานวิศวกรรม ผู้บริหารจะต้องเอาใจใส่ มีการเตรียมพร้อมเรื่องของคน เรื่องของเงินทุน

และเรื่องของวัสดุ ซึ่งต้องใช้หลักการบริหารต่าง ๆ เข้ามาช่วย เช่น การบริหารงานแบบ PDCA หรือหลักการบริหารที่นำมาใช้กับคน ใช้กับการบริหารงาน อะไรก็ได้เพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงาน และช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ และต้องมีการเรียนรู้ จากประสบการณ์ของการทำงานที่ผ่านมาว่า สิ่งใดเป็นข้อบกพร่อง ว่าสิ่งใดเป็นจุดแข็งขององค์กร เพื่อจะได้นำไปแก้ไข ปรับปรุง หรือส่งเสริม ให้การบริหารงานวิศวกรรมมีความสมบูรณ์แบบ บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อการเติบโตขององค์กรต่อไป

2. ในการบริหารงานวิศวกรรม ผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค และส่งเสริมพัฒนา เพื่อให้การบริหารงานวิศวกรรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงควรมีรูปแบบการบริหารงานวิศวกรรม ซึ่งเรียกว่า BACK MODEL ซึ่งมีคำอธิบายดังนี้

2.1 B = Buddhadhamma ในการบริหารงานวิศวกรรม ผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านคน 2) ปัญหาด้านวัสดุ 3) ปัญหาด้านเงิน 4) ปัญหาด้านการจัดการ และ 5) ปัญหาด้านปัจจัยภายนอก หลักธรรมที่นำมาแก้ไขปัญหาลักษณะอุปสรรค คือ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักอิทธิบาท 4 และนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาส่งเสริมและพัฒนาเพื่อให้การบริหารงานวิศวกรรมให้เกิดประสิทธิภาพ กำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายเพื่อความสำเร็จ หลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารงานวิศวกรรมตามหลักการพัฒนา 5 ด้าน ดังนี้ 1) หลักการพัฒนาตน 2) หลักการพัฒนาคน 3) หลักการพัฒนางาน 4) หลักการสังคม และ 5) หลักการพัฒนาสิ่งแวดล้อม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะนำมาใช้ คือ หลักไตรสิกขา หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 หลักอคติ 4

2.2 A = Area ผู้บริหารงานวิศวกรรมควรสำรวจพื้นที่ในการที่จะดำเนินการงานวิศวกรรมด้านการก่อสร้างให้รอบคอบ ต้องสำรวจทั้งสภาพแวดล้อมที่มองเห็นบนดินและสภาพแวดล้อมที่มองไม่เห็นใต้ดิน สภาพแวดล้อมของสังคม ตลอดจนถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนที่จะดำเนินงานด้านวิศวกรรมว่ามีผลกระทบอะไรบ้าง ก่อนที่จะดำเนินงานออกแบบก่อสร้าง เพราะขั้นตอนการออกแบบก่อสร้างมีความสำคัญยิ่งต่อการลงมือก่อสร้าง หาก

ออกแบบผิดการก่อสร้างก็จะประสบปัญหา เพื่องานบริหารงานวิศวกรรมที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น อันหมายถึงการให้ความตระหนัก การให้ความสำคัญต่อสภาพพื้นที่

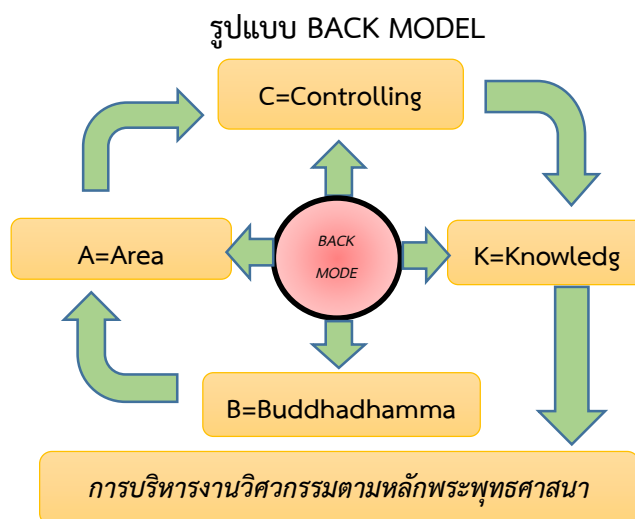
2.3 C = Controlling ผู้บริหารงานวิศวกรรมควรมีการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างชัดเจน มีการควบคุมการทำงานให้ชัดเจน กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในองค์กรและสายบังคับบัญชาภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำและกระจายอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ จัดคนให้เหมาะสมกับงาน (Put the right man on the right job) ในส่วนของกลุ่มของบุคคล การติดต่อสื่อสารการร่วมมือร่วมใจการมีเป้าหมายร่วมกันการมีกฎระเบียบมีกระบวนการ มีการดำเนินงานอย่างมีความต่อเนื่องรวดเร็ว ถูกต้อง ประหยัด กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การแบ่งงานหลักเลี่ยงความซ้ำซ้อน โดยเน้นหลักการบริหาร แบบ PDCA คือ วงจรการบริหารงานคุณภาพ ย่อมาจาก 4 คำ ได้แก่ Plan (วางแผน), Do (ปฏิบัติ), Check (ตรวจสอบ) และ Act (การปรับปรุงแก้ไข) วงจร PDCA สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุก ๆ เรื่อง นับตั้งแต่กิจกรรมส่วนตัว เช่น การปรุงอาหาร การเดินทางไปทำงานในแต่ละวัน การตั้งเป้าหมายชีวิต และการดำเนินงานในระดับบริษัท ซึ่งรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนมี ดังนี้

- 1) P = Plan ขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง รวมถึง การพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ฯลฯ พร้อมกับพิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น โดยระบุนิธีการเก็บข้อมูลและกำหนดทางเลือกในการปรับปรุงให้ชัดเจน การวางแผนช่วยให้กิจการสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งในด้านแรงงาน วัตถุดิบ ชั่วโมงการทำงาน เงิน และเวลา
- 2) D = Do ขั้นตอนการปฏิบัติ คือ การลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนนี้ต้องมีการตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่าได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งใจหรือไม่ เพื่อทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามแผนการที่ได้วางไว้
- 3) C = Check ขั้นตอนการตรวจสอบ คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ทราบว่า ในขั้นตอนการปฏิบัติงานสามารถบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญคือ ต้องรู้ว่าตรวจสอบอะไรบ้างและบ่อยครั้งแค่ไหน เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบเป็นประโยชน์สำหรับขั้นตอนถัดไป
- 4) A = Act ขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตาม

แผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรก ก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึง สามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่หากเป็นกรณีที่สอง คือ ผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ ควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์และพิจารณาว่าควรจะดำเนินการอย่างไร อันหมายถึง การให้ความสำคัญในการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และการตรวจสอบความถูกต้องของงานของผู้ปฏิบัติงานวิศวกรรมอยู่เสมอ

2.4 K = Knowledge ผู้บริหารงานวิศวกรรมควรจะมีการเรียนรู้ให้รอบด้าน ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน สามารถทำให้องค์กรรู้จักแข็ง จุดอ่อน ของตนเอง (SWOT) คือ 1) Strengths จุดแข็ง วิเคราะห์จุดแข็งของหน่วยงานเพื่อนำมาใช้เป็นข้อได้เปรียบในการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน 2) Weaknesses จุดอ่อน วิเคราะห์ข้อด้อยในทุกสายงานตามความเป็นจริง เพื่อนำมาลบจุดด้อย 3) Opportunities โอกาสวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่ทำให้บริษัทได้เปรียบ เช่น สถานการณ์เศรษฐกิจ สถานการณ์การเมือง โดยรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์จากข่าวสาร ผ่านสื่อต่าง ๆ 4) Threats อุปสรรควิเคราะห์ปัจจัยภายนอกองค์กรที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้การดำเนินงานได้ไม่สะดวกมีการกำหนดกลยุทธ์ มีเป้าหมายที่ชัดเจนเกิดกระบวนการปรับปรุงที่เป็นเชิงรุก อันหมายถึง การให้ความสำคัญต่อการติดตามประเมินผล หรือการประเมินค่าในความสำเร็จของงานที่ปฏิบัติว่างานที่ปฏิบัติสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ จากคำอธิบายดังกล่าวนี้ BACK MODEL สามารถนำเสนอในรูปแบบได้ ดังนี้

เอกสารอ้างอิง

- กวี หวังนิเวศน์กุล. (2547). การบริหารงานวิศวกรรมก่อสร้าง. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ณรงค์ เหลืองบุตรนาค. ((ม.ป.พ: ม.ป.ป)). การบริหารงานก่อสร้าง หน้า 1.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). ธรรมานุญชีวิต ฉบับชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11/2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- ณรงค์ กระจำยศ. (2558). การบริหารงานก่อสร้าง หน้า 1. กรุงเทพมหานคร: โฟร์เพช.
- วิสูตร จิระดำเกิง. (2552). การบริหารงานก่อสร้าง. กรุงเทพมหานคร: วรณกวี.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2542). พระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542 หน้า 1.
- Ralph J. Smith. (Volume 94, Issue 2446). “The Engineers' Council for Professional Development Science”. 456.

ปัญหาอำนาจฟ้องและเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อม
ของศาลยุติธรรมและศาลปกครอง
THE PROBLEMS OF STANDING TO SUE AND THE COURT
JURISDICTION ON ENVIRONMENTAL CASES OF THE COURT OF
JUSTICE AND THE ADMINISTRATIVE COURT

พิพากษ์ เกียรติกรมเลิศ

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

บทคัดย่อ

คดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีทั่วไป แต่ปัจจุบันการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมใช้บังคับตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาคดีปกครอง ทำให้เกิดความไม่เหมาะสมและเป็นธรรม ไม่ทันแก่การเยียวยาแก้ไขหรือฟื้นฟูให้กับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในคดีสิ่งแวดล้อมหลายประการด้วยกัน วัตถุประสงค์การวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาปัญหาอำนาจฟ้องคดีแพ่งและคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรมและศาลปกครอง และเพื่อศึกษาปัญหาเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครองเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลที่รับฟ้องที่อาจมีผลทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน

จากการศึกษาพบว่า มีปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคดีสิ่งแวดล้อมที่ผู้เสียหายส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ผู้เสียหายถูกข่มขู่ คุกคามหรือถูกลอบสังหาร เป็นเหตุให้ผู้เสียหายเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าต่อสู้คดี ทำให้มีปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมคดีสิ่งแวดล้อม ปัญหาการใช้กฎหมายหรือตีความกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจฟ้องทำให้ไม่มีอำนาจฟ้องคดี ปัญหากฎหมายไม่ได้ให้อำนาจรัฐฟ้องคดีแพ่งแทนผู้เสียหายเพื่อคุ้มครองสิทธิคดีสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ ปัญหาประชาชนขาดความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาขาดแคลนบุคลากรและองค์กรวิชาชีพที่จะช่วยเหลือประชาชนในคดีสิ่งแวดล้อม ปัญหากฎหมายสิ่งแวดล้อมอยู่กระจัดกระจายไม่เป็นระบบทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจ ปัญหาค่าธรรมเนียมศาล และปัญหาไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมบังคับใช้ในการดำเนินคดี

สิ่งแวดล้อม ปัญหาดังกล่าวล้วนเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในสิทธิสิ่งแวดล้อมที่ดี และกระทบถึงการปกป้องดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสังคม

ผลการวิจัยครั้งนี้จึงได้เสนอแนะเห็นควรแก้ไขกฎหมายให้พนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรมที่มีลักษณะกระทบต่อประโยชน์สาธารณะโดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล และยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมบังคับใช้โดยเฉพาะ เพราะคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีทั่วไป ทำให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพ และสามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม มีความสะดวกและรวดเร็ว รวมทั้งควรมีการปฏิรูปกฎหมายสิ่งแวดล้อมและจัดระบบให้เป็นประมวลกฎหมายสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : อำนาจฟ้อง, เขตอำนาจศาล, คดีสิ่งแวดล้อม, ศาลยุติธรรม, ศาลปกครอง

Abstract

Environmental cases have a unique character that is different from other cases in general. Currently, environment cases are governed by the Civil Procedure Code and the rules of Administrative Procedure, and it has been found that they are inappropriate and unfair, and that they produce delays in awarding remedies and providing recoveries to the affected aggrieved parties, thus endangering natural resources and the environment. As a consequence, various problems in environmental lawsuits are created. The objective of this research is to study the standing to file civil lawsuits and administrative lawsuits related to the environment in the regular Court of Justice and the Administrative Court. The research also includes a study of the jurisdiction of the regular Court of Justice and the Administrative Court over environmental cases, giving consideration to the fact that they may render conflicting judgments.

As a result of the study, it was found that there are problems relating to access to justice proceedings in environmental cases. These problems include the majority of the injured parties being indigent, threatened or assassinated; as a result, the aggrieved parties are reluctant to file environmental lawsuits, which creates problems related to accession to judicial proceedings; the problem related to the application and interpretation of standing to sue, which denies the plaintiffs standing to sue; the problem related to the law that does not confer the authority to the state to file a civil lawsuit on behalf of the aggrieved person in order to give protection to the right of the aggrieved person, which would enhance the public interest; the problem of the people's lack of knowledge on environmental issues; the problem related to the lack of personnel and professional organizations that can provide assistance to the general public in environmental cases; the problem relating to the scattered sources of environmental law, which makes it difficult to understand them; the problem related to court fees; and finally, the problem of the lack of procedural law for environmental cases. The aforementioned problems cause the obstruction of access to justice proceedings in environmental cases. As such, they produce undesirable effects on the rights of the people to a decent environment and the protection, and preservation of natural resources.

Based on this research, it is recommended that the law should be amended to empower the public prosecutor to initiate civil lawsuits in cases where undesirable environmental conditions affect the public in regular Courts of Justice without having to pay court fees, as well as a waiver of court fees for environmental cases under the jurisdiction of the Administrative Court. There should be procedural laws specifically governing environmental cases, because they are different from regular lawsuits. As such, the proceedings would be more efficiently handled and provide more justice, convenience, and expeditions trials

to the people. Lastly, there should be reformation and codification of environmental law.

Keywords: Standing to sue, The Court Jurisdiction, Environmental Cases, The Court of Justice, the Administrative Court

บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าในเทคโนโลยีที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมกับประชาชนส่วนใหญ่ในวงกว้าง ทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตร่างกาย และสุขภาพของประชาชน รวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ โดยเฉพาะความเสียหายจากมลพิษ ซึ่งเป็นความเสียหายที่กระทบต่อมหาชนหรือสาธารณะ ความเสียหายดังกล่าวเป็นต้นเหตุอันเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งเกี่ยวสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายและผู้เสียหายย่อมที่จะเสนอเป็นคดีต่อศาลได้โดยชอบ ซึ่งผู้ก่อมลพิษส่วนใหญ่เป็นนายทุนที่มีอำนาจทางการเงินหรือผู้ที่มีอิทธิพล ประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การฟ้องคดีต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล แต่ผู้ก่อมลพิษเป็นนายทุนมีอำนาจทางการเงิน ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการต่อสู้คดี และเนื่องจากผู้ก่อมลพิษส่วนใหญ่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเป็นผู้มีอำนาจทางการเงิน ประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายถูกข่มขู่ คุกคาม หรือถูกลอบสังหาร ผู้เสียหายย่อมเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าฟ้องคดี ทำให้มีปัญหากการเข้าถึงในกระบวนการยุติธรรม และการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมยังปัญหาในหลายประการ กล่าวคือ ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาผู้เสียหายขาดความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาขาดบุคลากรด้านองค์การทางวิชาชีพ และปัญหาค่าธรรมเนียมศาล ส่วนปัญหาเขตอำนาจศาล มีปัญหากรณีเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครองในมูลความเดียวกัน ผู้เสียหายแต่ละคนต่างคนต่างฟ้องคดีต่อศาลชั้นต้นคนละแห่งกัน อาจทำให้คำพิพากษาขัดแย้งกันหรือไม่สอดคล้องกัน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องปัญหาอำนาจฟ้องและเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครอง

เพื่อทราบปัญหาและแนวทางแก้ไข อันจะเป็นประโยชน์กับประชาชนและผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบและประโยชน์ในด้านการพัฒนากฎหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาอำนาจฟ้องคดีแพ่งและคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรมและศาลปกครอง
2. เพื่อศึกษาปัญหาเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครองเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลฟ้องคดีที่อาจมีผลทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากบทบัญญัติกฎหมายของไทย ระเบียบ ข้อบังคับ คำพิพากษาศาลฎีกา คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด หนังสือ งานวิจัย บทความ และเอกสารอื่น ๆ รวมถึงเอกสารประกอบการประชุมและสัมมนา และข้อมูลจากเว็บไซต์ ส่วนการใช้เครื่องมือในการวิจัยเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ (In-depth Interviews) โดยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้พิพากษา ตุลาการศาลปกครอง พนักงานอัยการ ทนายความ นักวิชาการ และกลุ่มองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ปัญหาอำนาจฟ้องคดีแพ่งและคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรมและศาลปกครองพบว่า มีปัญหาการเข้าถึงในกระบวนการยุติธรรม ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาผู้เสียหายขาดความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาขาดบุคลากรด้านองค์กรทางวิชาชีพ และปัญหาค่าธรรมเนียมศาล
2. ปัญหาเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครองเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลฟ้องคดีที่อาจมีผลทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกันพบว่า มีปัญหาเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครองตาม ป.วิ.พ. มาตรา 4 (1) และตาม พ.ร.บ. จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 47 วรรคแรกเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลฟ้องคดีที่อาจมีผลทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน ปัญหาที่

ส่งผลกระทบจากคำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน และปัญหาไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณา
คดีสิ่งแวดล้อมใช้บังคับ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาปัญหาอำนาจฟ้องและเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาล
ยุติธรรมและศาลปกครอง อภิปรายประเด็นปัญหาดังกล่าวดังต่อไปนี้

1. ปัญหาอำนาจฟ้องคดีแพ่งและคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจ ศาลยุติธรรมและศาลปกครอง

1.1 ปัญหาการเข้าถึงในกระบวนการยุติธรรม

คดีสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ผู้ก่อมลพิษเป็นนายทุนที่มีอำนาจทางการเงินหรือผู้ที่มี
อิทธิพล ประชาชนที่เป็นผู้เสียหายส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การฟ้องคดีต้องเสียค่าธรรมเนียม
ศาล แต่ผู้ก่อมลพิษเป็นนายทุนมีอำนาจทางการเงิน ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการต่อสู้คดี
ซึ่งหลักแห่งความเสมอภาค ศาสตราจารย์ Harold J. Lanski ได้กล่าวในหนังสือ
“The Grammar of Politics” ว่า ความสามารถในการต่อสู้คดีระหว่าง ผู้มีและผู้ยากจนไม่
เท่าเทียมกัน ย่อมหาความยุติธรรมมิได้ ความเสมอภาคถือเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการที่จะให้
ได้มาซึ่งความยุติธรรมและเราควรที่จะรักษาความเสมอภาคนี้ไว้เสมอทั้งในด้านคดีอาญาและ
คดีแพ่ง ผู้ยากจนจึงสมควรได้รับการช่วยเหลือทั้งในทางแพ่งและทางอาญา (กรียวิเชียร, 2502)
และมีคำกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมเสมอว่า “คุณมิไ่ว้งคนจน” สะท้อนไปถึงกระบวนการ
ยุติธรรมทั้งระบบ เพราะสังคมส่วนใหญ่ย่อมสัมผัสได้กับผลที่ได้รับเมื่อต้องเริ่มเข้าไปใช้สิทธิใน
การดำเนินคดีตามกฎหมาย ความรู้สึกและสิ่งที่สัมผัสได้นำมาซึ่งความไม่เชื่อมั่นและอาจทำให้
เกิดความเสื่อมศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมด้วยเหตุผลเพราะมีฐานะยากจน แม้จะเป็น
ผู้เสียหายตามกฎหมายที่มีสิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายรับผิดชอบในความเสียหายได้ก็ตาม แต่การที่จะ
ไปฟ้องร้องผู้มีอำนาจทางการเงินก็ยิ่งยากที่จะมีการต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมในความเป็นจริง

สำหรับคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรม ในการดำเนินคดี
ผู้เสียหายต้องจำนายความฟ้องร้องคดีเอง ต้องเสียค่าว่าความและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี
และเป็นภาระของผู้เสียหายในการดำเนินคดีที่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลอีกส่วนหนึ่งตาม
กฎหมาย แม้ในคดีแพ่งผู้เสียหายอาจขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลตามกฎหมายได้ก็ตาม แต่

ศาลอาจมีคำสั่งยกเว้นเฉพาะบางส่วนหรือยกคำร้องก็ได้ เพราะเป็นดุลพินิจของศาล แต่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้เสียหายส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ลำพังการดำรงชีวิตหาเช้ากินค่ำก็ยังมีความยากลำบากที่จะดำเนินชีวิตให้อยู่รอดได้ในแต่ละวัน การที่ผู้เสียหายจะฟ้องเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมที่มีฐานะทางการเงินสูงกว่าและมีความพร้อมในการต่อสู้คดีมากกว่านั้น ผู้เสียหายย่อมไม่ยากฟ้องคดีทั้ง ๆ ที่เป็นฝ่ายได้รับความเสียหาย เนื่องด้วยอุปสรรคที่สำคัญคือต้องมีเงินในการฟ้องร้องให้รับผิดชอบแพ่ง หากไม่มีเงินความยุติธรรมอาจไม่ไปถึงผู้เสียหายเงินจึงเป็นอุปสรรคของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทำให้เขาารู้สึกว่ายากที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้เสียหายเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ยาก การใช้หลักกฎหมายเอกชนที่ผู้เสียหายคดีสิ่งแวดล้อมต้องใช้สิทธิคุ้มครองตนเองอาจทำให้ผู้เสียหายที่มีฐานะยากจนเสียเปรียบ แม้จะเสมอภาคกันโดยกฎหมาย แต่มีความไม่เท่าเทียมกันในความเป็นจริง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเครื่องมือช่วยให้เกิดความเท่าเทียมกันทั้งในทางกฎหมายและในความเป็นจริง โดยให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจในการดำเนินคดีเข้ามาทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้เสียหายดังกล่าว ความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษาของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมย่อมเพียงพอที่จะต่อสู้คดีกันได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ ให้มีการช่วยเหลือโดยให้ผู้เสียหายร้องขอให้ยุติการฟ้องคดีแทน จึงควรแก้ไขกฎหมายให้อัยการมีอำนาจดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรมแก่ผู้เสียหายที่ร้องขอความช่วยเหลือดำเนินคดี

อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมคดีสิ่งแวดล้อมรวมถึงกรณีผู้เสียหายถูกข่มขู่ คุกคาม หรือถูกลอบสังหารด้วย เพราะผู้ก่อมลพิษส่วนใหญ่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเป็นผู้มีอำนาจทางการเงิน ประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายถูกข่มขู่ คุกคาม หรือถูกลอบสังหารผู้เสียหายย่อมเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าฟ้องคดี ทำให้มีปัญหาการเข้าถึงในกระบวนการยุติธรรม ในต่างประเทศกลุ่มองค์กรเอกชน Global Witness เอ็นจีโอหน่วยงานภาคประชาสังคมที่รณรงค์เรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและการละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้รายงานเกี่ยวกับ “Deadly Environment” โดยกล่าวถึงการเสียชีวิตของนักเคลื่อนไหวที่ออกมาปกป้องสิ่งแวดล้อมนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้น และพบว่ามีอย่างน้อย 908 รายใน 35 ประเทศที่โดนสังหารนับตั้งแต่ ปี ค.ศ. 2002 - 2013 (คิวหนา, 2557) ส่วนประเทศไทยมีกรณีผู้เสียหายหรือผู้คัดค้านที่ออกมาเรียกร้องและต่อสู้เรื่องมลพิษในชุมชนกับเจ้าของโครงการขนาดใหญ่ มี

ผลทำให้ผู้คัดค้านหรือผู้เสียหายถูกลอบสังหารไปหลายราย เช่น นายเจริญ วัตอักษร ผู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้เรียกร้องและให้ตรวจสอบการบุกรุกที่สาธารณะถูกยิงเสียชีวิต เมื่อวันที่ 21 มิ.ย. พ.ศ. 2547 เป็นต้น ในหลายคดีที่ผู้เสียหายต้องไปพึ่งพาสหภาพนายความหรือองค์กรเอกชนเพื่อขอความช่วยเหลือในการดำเนินคดี โดยเฉพาะสหภาพนายความที่เข้ามาช่วยเหลือให้กับกลุ่มผู้เสียหายที่ร้องขอให้สหภาพนายความช่วยเหลือด้านคดีความ ทางปฏิบัติสหภาพนายความผู้รับมอบอำนาจจะใช้ทนายความเป็นทีมหลายคนเพื่อป้องกันภัยมิได้จากการถูกข่มขู่ เพราะมีทนายความจำนวนหลายคนทำให้ยากที่จะลงมือกระทำกับทนายความทุกคน คดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์มหาชนหรือก่อความเดือดร้อนต่อความสงบสุขของประชาชน หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) รัฐมีอำนาจเข้าแทรกแซงสิทธิส่วนบุคคลในการฟ้องคดีได้ (ว่องเจริญ, 2537) ดังนั้น ควรให้อัยการมีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรม เป็นการอำนวยความสะดวกและเป็นการคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น และทำให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และเพื่อปกป้องดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยไม่ต้อง เกรงกลัวต่ออำนาจอิทธิพล อำนาจเงิน หรือภัยมืดใด ๆ

ส่วนปัญหาอำนาจฟ้องคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กรณีผู้เสียหายมีฐานะยากจน การที่จะให้อัยการเข้ามาช่วยเหลือเช่นเดียวกับคดีแพ่งในเขตอำนาจศาลยุติธรรมอาจมีปัญหาคับทาบและอำนาจหน้าที่ เพราะในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมผู้ถูกฟ้องคดีเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ การที่จะให้อัยการจะทำหน้าที่สองหน้าที่ในเรื่องเดียวกันนั้นย่อมไม่อาจทำได้ กล่าวคือ ไม่ควรให้อัยการที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้ฟ้องคดีและในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่แตกต่างให้กับหน่วยงานของรัฐที่ถูกฟ้องคดีโดยทำหน้าที่สองหน้าที่ในคดีเดียวกัน เพราะหน้าที่หลักของอัยการต้องทำหน้าที่ว่าความต่างแก่ให้กับหน่วยงานของรัฐในกรณีหน่วยงานของรัฐถูกฟ้องในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ควรให้สหภาพนายความให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เสียหาย หรืออาจให้ทนายความอาสาของสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนของอัยการในแต่ละจังหวัด ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เสียหายและทำให้ไม่ขัดกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของอัยการ

1.2 ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและการบังคับใช้กฎหมาย

1.2.1 กรณีไม่มีกฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการฟ้องคดี

คดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรมเป็นคดีที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ แต่กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจอัยการไว้ ซึ่งอัยการมีภารกิจอำนวยความยุติธรรมในคดีอาญา การรักษากฎหมายผลประโยชน์ของรัฐ โดยการทำหน้าที่เป็นทนายแผ่นดิน และการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ การให้อัยการมีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรม เป็นบทบาทในการรักษากฎหมายผลประโยชน์ของรัฐในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ในด้านการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะกับการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐ (กิตยารักษ์, 2543) ในการเข้าดำเนินคดีแพ่งแทนประชาชน จึงถือเป็นภารกิจของอัยการ

1.2.2 กรณีการตีความกฎหมายคำว่า “การโต้แย้งสิทธิ”

“การโต้แย้งสิทธิ” ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรม แนวคำพิพากษาศาลวินิจฉัยว่าผู้ที่ถูกโต้แย้งสิทธิจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วจึงจะเป็น ผู้ถูกโต้แย้งสิทธิและมีอำนาจฟ้องคดี แต่คดีสิ่งแวดล้อมความเสียหายมักจะไม่เกิดขึ้นในทันที บางกรณีประชาชนที่ได้รับมลพิษไปแล้วแต่ยังไม่ได้แสดงอาการทางกายภาพ ซึ่งประชาชนที่คาดว่าจะได้รับอันตรายจากมลพิษดังกล่าวไม่ถือว่ากระทบสิทธิ เพราะยังไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น ดังนั้น การแปลความของศาลอาจเคร่งครัดและไม่เหมาะสมกับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษ (ภูวรักษ์, 2555) เพราะ “การโต้แย้งสิทธิ” ในคดีแพ่งกับ “การโต้แย้งสิทธิ” ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ควรใช้หลักการแปลความกฎหมายแตกต่างกัน หากเป็นการ “การโต้แย้งสิทธิ” ในคดีแพ่งการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ต้องพิจารณากฎหมายสารบัญญัติ กล่าวคือ ป.พ.พ. ที่มีลักษณะเป็นสิทธิตามกฎหมายเอกชน แต่ “การโต้แย้งสิทธิ” คดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมควรต้องพิจารณารัฐธรรมนูญ รวมถึงกฎหมายสารบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 43 (2) บัญญัติว่า “บุคคลและชุมชนมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” เป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งสิทธิดังกล่าวมีลักษณะเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชน

ดังนั้น ผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงมีความแตกต่างจากผู้เสียหายคดีแพ่งทั่วไป รวมถึงความแตกต่างเกี่ยวกับการเกิดความเสียหายที่มีลักษณะไม่เหมือนกัน ในคดีแพ่งผู้กระทำละเมิดต้องรับผิดชอบเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น ใช้หลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล แต่ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมความเสียหายจะไม่เกิดขึ้นในทันที ผู้เสียหายที่ได้รับมลพิษอาจต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งจึงแสดงผลทางกายภาพ และเมื่อเกิดความเสียหายที่แท้จริงเกิดขึ้นแล้วอาจทำให้ยากแก่การเยียวยารักษาหรือแก้ไขได้ และสิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ บุคคลแต่ละคนจึงเป็นผู้ทรงสิทธิที่ควรสงวนรักษาและควบคุมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมได้ เมื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมถูกคุกคามเนื่องจากมลพิษ จึงสามารถบังคับการตามวัตถุประสงค์ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าได้เกิดความเสียหายหรืออันตรายขึ้นกับชีวิต ทรัพย์สิน และสุขภาพอนามัยของผู้คนมากน้อยเพียงใดหรือไม่ (มลิกะมัลย์และคณะ, 2531) และที่สำคัญในคดีสิ่งแวดล้อมต้องมีการเยียวยาให้ทันต่อเหตุการณ์ จึงมีแนวคิดและมีความจำเป็นที่ต้องใช้หลัก “การระงับไว้ก่อน” ซึ่งแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป โดยมีมาตรการป้องกันไว้ก่อนที่ความเสียหายจะเกิดขึ้น เป็นมาตรการที่รัฐกำหนดบังคับและหากมีการฝ่าฝืนมาตรการถือว่าการโต้แย้งสิทธิแล้ว แตกต่างกับคดีแพ่งมาตรการป้องกันตนเองเป็นเรื่องของฝ่ายเอกชนโดยแท้ ดังนั้น “การโต้แย้งสิทธิ” ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงแตกต่างจาก “การโต้แย้งสิทธิ” ตาม ป.วิ.พ. กรอบการแปลความควรคำนึงประเภทและลักษณะคดีที่แตกต่างกัน

สำหรับคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างกับคดีปกครองทั่วไป เพราะคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ การพิจารณาถึงความเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายหรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหาย โดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ที่จะเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล ควรพิจารณาในความหมายอย่างกว้าง โดยคำนึงถึงสิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม องค์การเอกชน สมาคม นิติบุคคลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีส่วนได้เสียในเรื่องสิ่งแวดล้อม รวมทั้งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน องค์การพัฒนาเอกชนหรือหมู่คณะอื่นด้วย ตามคำแนะนำของประธานศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2554 ข้อ 3 นั้น เห็นว่าคำแนะนำดังกล่าวมีปัญหาสภาพบังคับทางกฎหมาย เป็นเพียงแนวปฏิบัติและเป็นดุลพินิจศาล จึงควรออกกฎหมายรองรับสิทธิ

ดังกล่าวหรือแก้ไขไว้ในระเบียบที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 เพื่อให้มีสภาพบังคับในทางกฎหมาย

1.2.3 กรณีการนำหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ

ปัญหาการนำหลักการบรรยายคำฟ้องตาม ป.วิ.พ. มาตรา 172 วรรคสอง “คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นนั้น” มาใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดปัญหาคำฟ้องของโจทก์ที่บกพร่องเนื่องจากบรรยายไม่แจ้งชัดในส่วนสำคัญเป็นเหตุให้ศาลพิพากษายกฟ้อง เพราะศาลมีอำนาจตรวจคำฟ้อง ซึ่งการตรวจคำฟ้อง ศาลชั้นต้นปฏิบัติตาม ป.วิ.พ. มาตรา 172 วรรคท้าย ที่บัญญัติว่า “ให้ศาลตรวจคำฟ้องนั้นแล้วสั่งให้รับไว้ หรือให้ยกเสียหรือให้คืนไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18” คำว่าให้ยกเสียตามบทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการยกฟ้องของโจทก์ ศาลจึงมีอำนาจยกฟ้องในชั้นตรวจคำฟ้องได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งรับฟ้องไว้ก่อน หากคำฟ้องโจทก์บรรยายในคำฟ้องไม่ปรากฏว่ามีการโต้แย้งสิทธิอันเป็นกรณีโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องโจทก์ทันที (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 996/2508, 2508) (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2136/2525, 2525) (ภูวรักษ์, 2555) ในกรณีดังกล่าวโจทก์อาจถูกโต้แย้งสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติและมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล แต่เนื่องจากความบกพร่องเกิดจากการบรรยายคำฟ้องมาไม่ชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหาหรือมีคำขอบังคับที่ศาลไม่อาจบังคับให้ได้มาในคำฟ้อง จึงเป็นคำฟ้องที่บกพร่องในส่วนสำคัญและเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้อง การตัดสิทธิไม่ให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี ทำให้การบังคับกฎหมายสารบัญญัติไม่บังเกิดผลตามกฎหมาย หากเป็นคดีแพ่งทั่วไปย่อมมีเหตุผลด้วยหลักกฎหมายเอกชนที่เอกชนต้องรักษาประโยชน์ฝ่ายตน แต่ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่กระทบประโยชน์สาธารณะ การตัดสิทธิไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีด้วยเหตุความบกพร่อง อันเนื่องมาจากความบกพร่องการบรรยายฟ้อง มีผลทำให้การบังคับกฎหมายสารบัญญัติไม่เกิดผลตามกฎหมายแล้วยังมีผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น การนำหลัก ป.วิ.พ. มาบังคับใช้กับคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอาจไม่เหมาะสมกับคดีสิ่งแวดล้อม ควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมใช้บังคับและการบรรยายคำฟ้องไม่ควรเคร่งครัดเหมือนการบรรยายคำฟ้องคดีแพ่งทั่วไป

1.3 ปัญหาผู้เสียหายขาดความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม

คดีสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรมหรือคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลปกครองจะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งและคดีปกครองทั่วไป เพราะคดีสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบประชาชนจำนวนมาก ต้องใช้เวลาในการแสดงผลความเสียหาย และต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ หากปล่อยให้นานออกไปอาจยากที่จะแก้ไข จึงจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่จะหยุดหรือระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นให้เร็วที่สุด (คล้ายสุบรรณ, 2550) ผู้วิจัยเห็นว่า ลักษณะเฉพาะของคดีสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกับคดีทั่วไปที่การโต้แย้งสิทธิมีลักษณะชัดเจนกว่าคดีสิ่งแวดล้อม เพราะคดีสิ่งแวดล้อมมลพิษที่แพร่กระจายออกไป หลายกรณีไม่อาจทราบตั้งแต่แรกเริ่มที่มีการแพร่กระจายว่าได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกาย และเมื่อทราบในภายหลังก็อาจได้รับผลกระทบที่รุนแรงไปแล้ว ความไม่รู้ดังกล่าวจึงรวมถึงความไม่รู้เพียงพอที่จะทำให้ทราบได้ว่าตนเองอาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายหรือไม่ และเมื่อใด ซึ่งเป็นเรื่องยากที่ประชาชนทั่ว ๆ ไปจะรู้เพื่อหาทางป้องกันแก้ไข เพื่อใช้สิทธิทางศาลก่อนที่ความเสียหายที่รุนแรงจะเกิดขึ้นกับตนเองหรือประชาชน

การขาดความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม หากเป็นคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังรวมถึงความไม่รู้ถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีปกครองต่อศาลด้วย เพราะก่อนใช้สิทธิฟ้องคดีปกครองหากเรื่องนั้นมิกฎหมายกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการให้ต้องดำเนินการอย่างไร ผู้เสียหายต้องดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการนั้นให้เสร็จสิ้นก่อน จึงจะเกิดสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครองและนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครองได้ หากไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดหรือไม่มีการอุทธรณ์คำสั่งต่อฝ่ายปกครองก่อนยื่นคำฟ้อง ถือว่ายังไม่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง เช่น ผู้ฟ้องคดีฟ้องเพิกถอนคำสั่งที่เจ้าพนักงานที่ดินแจ้งผู้ฟ้องคดีว่าไม่สามารถออกโฉนดให้ได้เมื่อประมวลกฎหมายที่ดินมิได้บัญญัติขั้นตอนการอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองไว้โดยเฉพาะ จึงต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติมาตรา 44 แห่ง พ.ร.บ. วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 เมื่อปรากฏว่าผู้ฟ้องคดีมิได้อุทธรณ์คำสั่งดังกล่าว จึงถือว่าผู้ฟ้องคดีมิได้ดำเนินการแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายตามขั้นตอนหรือวิธีการที่กำหนดไว้ก่อนที่นำคดีมาฟ้อง (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 259/2554, 2554)

1.4 ปัญหาขาดบุคลากรด้านองค์กรทางวิชาชีพ

ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรม มีปัญหาด้านองค์กรทางวิชาชีพโดยเฉพาะทนายความที่จะให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมมีจำนวนน้อย เนื่องจากทนายความต้องมีความเชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อม คดีสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ผู้เสียหายมีจำนวนมาก ค่อนข้างยุ่งยากและต้องใช้เวลาในการสืบพยานหลักฐาน และคดีสิ่งแวดล้อมผู้เสียหายส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การช่วยเหลือทางคดีแก่ประชาชนได้รับค่าตอบแทนไม่มากนัก เนื่องจากไม่มีสิ่งจูงใจที่จะทำให้ทนายความเข้ามาทำคดีสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดปัญหาการขาดบุคลากรทนายความให้ความช่วยเหลือประชาชนในคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างทั่วถึง ส่งผลกระทบถึงการคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมและการป้องกันและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงควรกำหนดค่าตอบแทนและสิ่งจูงใจด้านต่าง ๆ ให้แก่ทนายความที่ทำหน้าที่คดีสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างผู้เชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อม

ส่วนองค์กรวิชาชีพอื่นในภาคเอกชนในประเทศไทยที่มีบทบาทช่วยเหลือประชาชนในคดีสิ่งแวดล้อมมีจำนวนไม่มากและขาดงบประมาณสนับสนุน รัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรเอกชนเพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น เพราะองค์กรเอกชนมิใช่มีเพียงบทบาทที่จะเสริมรัฐในการบังคับใช้กฎหมายเท่านั้น แต่องค์กรเอกชนสามารถอ้างตนเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิที่จะฟ้องคดีได้ด้วยตัวเอง มาตรการเหล่านี้เองที่เป็นที่มาของ “Citizen Suits” ที่กฎหมายเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น อีกทั้งเปิดโอกาสให้เข้ามาบังคับใช้กฎหมายได้ด้วยตนเอง ย่อมส่งผลให้นโยบายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพอย่างมาก (กิตยารักษ์, 2543) ส่วนในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น องค์กรวิชาชีพอื่นในภาคเอกชนที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนมีความสำคัญอย่างมากเช่นกัน เนื่องจากประชาชนอาจละเลยหรือไม่ใส่ใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร และผู้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายกลับเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ การที่จะให้มีการตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าวต้องกระทำโดยองค์กรวิชาชีพอื่นจึงจะเกิดประสิทธิภาพ มิฉะนั้น อาจเกิดภาวะสุญญากาศไร้การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจทางปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพราะขาดระบบการตรวจสอบของรัฐด้วยกันเอง องค์กรวิชาชีพอื่นในภาคเอกชนจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามาให้

ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้กับสาธารณะได้เป็นอย่างดี

1.5 ปัญหาค่าธรรมเนียมศาล

การฟ้องคดีแพ่งในศาลยุติธรรมใช้หลักกฎหมายเอกชน (Private Law) เพราะเป็นประโยชน์ส่วนตัวโดยแท้ของปัจเจกชนแต่ละคนที่เป็นผู้ถูกระทบสิทธิ (Private interest) เมื่อมีการโต้แย้งสิทธิเป็น ข้อพิพาทเกิดขึ้นและต้องเสนอคำฟ้องในชั้นศาล จึงต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล เพราะเป็นเรื่องกระทบสิทธิส่วนตัว มิได้กระทบต่อประโยชน์สาธารณะแม้จะเป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมก็ตาม

ในกรณีที่เป็นคดีสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ การจะนำ ป.วิ.พ. มาบังคับใช้ย่อมมีผลกระทบต่อผู้เสียหายคดีสิ่งแวดล้อมและกระทบต่อประโยชน์สาธารณะที่ควรได้รับการช่วยเหลือและคุ้มครอง หากต้องให้ประชาชนที่เป็นผู้เสียหายที่ได้รับความทุกข์ทรมานและเจ็บป่วยจากมลพิษต้องรับภาระเสียค่าธรรมเนียมศาล เพื่อใช้สิทธิเรียกร้องความยุติธรรมอาจไม่เหมาะสมและเป็นธรรม เพราะความเป็นธรรมตามหลักเกณฑ์ทั่วไปยังไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีที่แตกต่างกันได้ เพราะการฟ้องคดีแพ่งต่อศาลยุติธรรมโจทก์มีภาระหน้าที่ต้องชำระค่าธรรมเนียมศาลในอัตราร้อยละ 2 แต่ไม่เกิน 200,000 บาท หากโจทก์ไม่ชำระค่าธรรมเนียมศาลหรือชำระค่าธรรมเนียมศาลไม่ถูกต้องครบถ้วน เมื่อศาลชั้นต้นสั่งให้ชำระค่าธรรมเนียมศาลภายในเวลาที่กำหนด หากโจทก์ไม่ชำระหรือชำระไม่ครบถ้วน ศาลชั้นต้นมีอำนาจสั่งไม่รับคำฟ้องได้ การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ จึงควรยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลให้แก่ผู้เสียหาย ทั้งยังเป็นการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนในสิทธิสิ่งแวดล้อมที่ดีอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ควรแก้ไขกฎหมายยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ รวมทั้งกรณีผู้เสียหายเรียกร้องให้ผู้ก่อมลพิษชดเชยค่าเสียหายสำหรับการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เสียไปให้กลับมาสภาพเดิม ตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) (คล้ายสุบรรณ, 2550) เช่น คดีหมู่บ้านคลิตี้ล่าง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ค่าขอบังคับในส่วนที่ให้จำเลยแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ด้วยค่าใช้จ่ายของจำเลยจนกว่าลำห้วยคลิตี้จะกลับมามีสภาพที่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ตามมาตรฐานของทางราชการ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15219/2558 (คดีคลิตี้), 2558) เป็นต้น

คดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากคดีปกครองทั่วไป เพราะคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ หากเป็นการฟ้องคดีปกครองเพื่อประโยชน์สาธารณะ และมีคำขอให้ใช้เงินมาด้วย ควรได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล เพราะเป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่หากเป็นการฟ้องคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่กระทบสิทธิของบุคคลเป็นส่วนตัว จึงควรต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล และหาก ผู้ฟ้องคดีไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาลได้ ก็มีสิทธิยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลได้ตามกฎหมาย ทั้งนี้ อาจเทียบเคียงกับวิธีพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภคที่มีลักษณะกระทบต่อประโยชน์สาธารณะหรือกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแรงงานซึ่งมีวัตถุประสงค์ต้องการคุ้มครองผู้ใช้แรงงาน และได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล

ปัญหาผู้ยื่นคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลต้องสาบานตัว และการพิจารณาคำขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลจะต้องทำการไต่สวน ขั้นตอนในกระบวนการพิจารณาคำขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลาาน ส่งผลกระทบกับการพิจารณารับคำฟ้องที่ทำให้ต้องล่าช้าออกไป โดยเฉพาะคดีที่มีประชาชนเป็นจำนวนมาก เช่น การฟ้องคดีอุทกภัย เมื่อปี พ.ศ. 2554 มีผู้ฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายจากรัฐและมีคำร้อง ขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลเป็นจำนวนมาก ทำให้คดีเกิดความล่าช้า ส่งกระทบต่อการเยียวยาผู้เสียหาย จึงควรมีการแก้ไขในกรณีที่ผู้เสียหายจำนวนมากโดยให้ส่งเอกสารแทนการสาบานตัวเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2. ปัญหาเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครองเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลฟ้องคดีที่อาจมีผลทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน

2.1 ปัญหาเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครองตาม ป.วิ.พ. มาตรา 4 (1) และตาม พ.ร.บ. จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 47 วรรคแรก เกี่ยวกับเขตอำนาจศาลฟ้องคดีที่อาจมีผลทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน

ในคดีแพ่งศาลยุติธรรม การยื่นฟ้องคดีคดีแพ่งที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม ตามกฎหมายให้ยื่นฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลตาม ป.วิ.พ. มาตรา 4 (1) แต่ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรม ผู้เสียหายมีจำนวนมากและมลพิษมีการแพร่กระจายในวงกว้าง หากผู้เสียหายแต่ละคนต่างคนต่างฟ้องคดี ผู้เสียหายบางคนฟ้องคดีในเขตอำนาจศาลชั้นต้นที่

จำเลยมีภูมิลำเนา และผู้เสียหายบางคนฟ้องคดีในเขตอำนาจศาลชั้นต้นที่มูลคดีเกิดขึ้น ซึ่งมีได้ฟ้องในเขตอำนาจศาลชั้นต้นแห่งเดียวกัน อาจทำให้เกิดปัญหาคดีมูลความเดียวกัน แม้ไม่เป็นฟ้องซ้ำและฟ้องซ้อนต้องห้ามตามกฎหมายก็ตาม แต่คดีมูลความเดียวกันมีการพิจารณาคดีในเขตอำนาจศาลหลายแห่ง เมื่อศาลแต่ละแห่งมีคำพิพากษาอาจทำให้คำพิพากษาขัดแย้งกันหรือไม่สอดคล้องกันได้

ตัวอย่าง ศาลยุติธรรม

กรณีคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมูลความเดียวกันและมีผู้เสียหายหลายคน คดีแรก นาย ก. ยื่นฟ้องคดีต่อศาลจังหวัดเชียงใหม่ที่จำเลยมีภูมิลำเนา คดีที่สองนาย ข. ยื่นฟ้องคดีต่อศาลจังหวัดเชียงรายที่มูลคดีเกิด คดีที่สามนาย ค. ยื่นฟ้องคดีต่อศาลจังหวัดเชียงรายที่มูลคดีเกิด ตามกฎหมายนาย ก. มีสิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา นาย ข. และนาย ค. มีสิทธิยื่นฟ้องต่อศาลมูลคดีเกิดได้ แม้การฟ้องของนาย ข. นาย ค. ไม่เป็นฟ้องซ้ำและไม่เป็นฟ้องซ้อน เพราะมิใช่คู่ความเดียวกัน จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำและฟ้องซ้อนต้องห้ามตามกฎหมาย แต่คดีมูลความเดียวกัน แต่มีการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นหลายแห่ง อาจทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกันได้

ในคดีปกครองก็เช่นเดียวกัน ปกติการยื่นฟ้องคดีคดีปกครองที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น ตามกฎหมายให้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้นที่ผู้ฟ้องคดีมีภูมิลำเนาหรือ ที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลปกครองชั้นต้น ตาม พ.ร.บ. จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 47 วรรคแรก กรณีคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ผู้เสียหายมีจำนวนมากและมลพิษมีการแพร่กระจายในวงกว้าง หากผู้เสียหายแต่ละคนต่างคนต่างฟ้องคดี โดยผู้เสียหายหลายคนฟ้องคดีในเขตอำนาจศาลปกครองชั้นต้นที่ผู้ฟ้องคดีแต่ละคนมีภูมิลำเนาและผู้เสียหายบางคนฟ้องคดีในเขตอำนาจศาลปกครองชั้นต้นที่มูลคดีเกิดขึ้น ซึ่งมีได้ฟ้องในเขตอำนาจศาลปกครองชั้นต้นแห่งเดียวกัน อาจทำให้เกิดปัญหาคดีมูลความเดียวกัน แม้ไม่เป็นฟ้องซ้ำและฟ้องซ้อนต้องห้ามตามกฎหมายก็ตาม แต่คดีมูลความเดียวกันมีการพิจารณาคดีในเขตอำนาจศาลหลายแห่ง เมื่อศาลแต่ละแห่งมีคำพิพากษาอาจทำให้คำพิพากษาขัดแย้งกันหรือไม่สอดคล้องกัน

ตัวอย่าง ศาลปกครอง

คดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีความเดียวกันและมีผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้เสียหายหลายคน คดีแรกนาย ก. ยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองสกลนครที่ผู้ฟ้องคดีมีภูมิลำเนา คดีที่สองนาย ข. ยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองขอนแก่นที่ผู้ฟ้องคดีมีภูมิลำเนา คดีที่สามนาย ค. ยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองอุดรธานีที่มูลคดีเกิด ตามกฎหมายนาย ก. และนาย ข. มีสิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาลที่ผู้ฟ้องมีภูมิลำเนา และนาย ค. มีสิทธิยื่นฟ้องต่อศาลมูลคดีเกิดได้ แม้การฟ้องคดีของนาย ข. นาย ค. ไม่เป็นฟ้องซ้ำและไม่เป็นฟ้องซ้อน เพราะผู้ฟ้องคดีเป็นคนละคนกัน จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำและฟ้องซ้อนต้องห้ามตามกฎหมาย แต่คดีมูลความเดียวกันและมีการพิจารณาคดีในศาลปกครองชั้นต้นหลายแห่ง อาจทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกันได้เช่นกัน

จากตัวอย่างทั้งศาลยุติธรรมและศาลปกครองผู้วิจัยเห็นว่า การฟ้องคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลปกครองของนาย ก. นาย ข. และนาย ค. มีสิทธิยื่นฟ้องคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองชั้นต้นที่ผู้ฟ้องคดีมีภูมิลำเนาหรือที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลปกครองชั้นต้นได้ ตาม พ.ร.บ. จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 47 วรรคแรก และการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรมของนาย ก. นาย ข. และนาย ค. มีสิทธิยื่นฟ้องคดีที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลได้ ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 4 (1) แม้การฟ้องของนาย ข. นาย ค. ทั้งศาลยุติธรรมและศาลปกครองไม่เป็นฟ้องซ้ำและไม่เป็นฟ้องซ้อน เพราะมิใช่คู่ความหรือผู้ฟ้องคดีคนเดียวกัน จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำและฟ้องซ้อนต้องห้ามตามกฎหมาย แต่คดีมูลความเดียวกันมีการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นหลายแห่ง อาจทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน ซึ่งคำพิพากษาที่อาจขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกันส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย เช่น คดีปกครองผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือคดีศาลยุติธรรมผู้เสียหายได้รับอันตรายสาหัส ศาลแห่งแรกอาจให้ค่าเสียหาย 500,000 บาท ศาลแห่งที่สองให้ค่าเสียหาย 100,000 บาท และศาลแห่งที่สามให้ค่าเสียหาย 50,000 บาท เป็นต้น ทำให้เกิดคำถามว่าผู้เสียหายแต่ละคดีได้รับความเสียหายเช่นเดียวกันแต่ค่าเสียหายกลับได้รับแตกต่างกัน หรือศาลแห่งแรกพิพากษาให้ตามฟ้อง ศาลแห่งที่สองให้ค่าเสียหายบางส่วน ศาลแห่งที่สามยกฟ้อง ทั้ง ๆ ที่มูลความเดียวกัน ผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยคน

เดียวกัน แม้ผู้เสียหายจะเป็นคนละคนกันก็ตาม ผลคำพิพากษาน่าจะสอดคล้องกันหรือใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ เหตุผลอาจจะเกิดจากกระบวนการพิจารณาคดีที่ผู้ฟ้องคดีได้พยานหรือนำสืบพยานหลักฐานไม่เหมือนกัน เช่น คดีแรกมีผู้เชี่ยวชาญ คดีที่สามไม่มีพยานผู้เชี่ยวชาญ ทำให้การรับฟังพยานหลักฐานไม่เหมือนกัน หรือทนายความผู้นำสืบมีความเชี่ยวชาญไม่เหมือนกัน ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องกระบวนการพิจารณาคดีหรือดุลพินิจศาลในแต่ละคดี แต่ความแตกต่างดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือคำพิพากษาของศาล แม้การกำหนดค่าเสียหายหรือการรับฟังพยานหลักฐานในแต่ละคดีเป็นเรื่องดุลพินิจของศาลก็ตาม

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยเห็นว่า แม้คำพิพากษาที่ขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน เป็นเรื่องกระบวนการพิจารณาคดีหรือดุลพินิจศาลในแต่ละคดีก็ตาม แต่เขตอำนาจศาลในคดีปกติกับเขตอำนาจศาลในคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะแตกต่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องพื้นที่หรือเขตศาล เพราะคดีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมีพื้นที่กว้างกว่าคดีปกติทั่วไป เขตอำนาจศาลที่รับฟ้องในคดีสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัญหาทางเทคนิคด้านกระบวนการพิจารณาความ ซึ่งทางแก้ไขอาจมีวิธีการบริหารคดีหรือบริหารจัดการภายในของศาลปกครองและศาลยุติธรรมเกี่ยวกับ คดีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการพิจารณาคดีในเขตอำนาจศาลเพียงแห่งเดียว เพื่อป้องกันคำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน โดยอาจให้มีการโอนคดีหรือรวมคดีหรือมีการเชื่อมโยงข้อมูล กำหนดให้มีศูนย์คดีสิ่งแวดล้อม เมื่อมีการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม ให้ศาลที่รับคำฟ้องมีหน้าที่ต้องรายงานมายังศูนย์คดีสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิด คดีสิ่งแวดล้อมและมีผู้เสียหายหลายคน และต่างคนต่างฟ้องคดีในเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาในหลายแห่ง เมื่อศูนย์คดีสิ่งแวดล้อมทราบก็ให้มีการเสนอต่อผู้มีอำนาจ เพื่อพิจารณาดำเนินการโดยแจ้งไปยังศาลที่รับฟ้องคดีไว้ทั้งหมดเพื่อให้โอนคดีดังกล่าวมายังศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาเพียงแห่งเดียว เพื่อให้ คำพิพากษามีความเป็นเอกภาพ หรืออาจแก้ไขโดยจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและกำหนดเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมแยกต่างหากจากคดีปกครองตาม พ.ร.บ. จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณา คดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 47 บรรทัดแรก และแยกต่างหากจากคดีแพ่งตาม ป.วิ.พ. มาตรา 4 (1) โดยกำหนดเขตศาลหรือพื้นที่ให้กว้างและกำหนดวิธีแก้ปัญหากมีการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมไว้ต่อศาลแผนก คดีสิ่งแวดล้อมหลายแห่งไว้เป็นการเฉพาะ เช่น ผู้เสียหายหลายคนแต่ละคนต่างคนต่างฟ้องคดีต่อศาลแผนก คดีสิ่งแวดล้อมในหลายแห่งที่มีเขตอำนาจ

พิจารณาพิพากษา ก็ให้โอนคดีดังกล่าวไปยังศาลแพ่งคดีสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาเพียงแห่งเดียว เป็นต้น

ส่วนการโอนคดีตาม ป.วิ.พ.มาตรา 6 มีข้อจำกัดหลายส่วนที่ต้องเป็นจำเลยเท่านั้นเป็นผู้ยื่น คำร้องขอให้โอนและจำเลยขอโอนไปยังศาลที่มีเขตอำนาจอีกศาลหนึ่งได้เท่านั้น ไม่อาจขอโอนไปยังศาลที่เหลือ ที่มีผู้เสียหายคนอื่นเป็นโจทก์ฟ้องในเขตอำนาจศาลต่อไปได้อีก และการโอนคดีต้องสอบถามศาลที่รับโอนคดีก่อนว่าจะยินยอมรับโอนคดีหรือไม่ หากไม่ยินยอมต้องส่งเรื่องให้ประธานศาลอุทธรณ์ชี้ขาด การโอนคดีตาม มาตรา 6 จึงไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ส่วนการโอนคดีตาม ป.วิ.พ. ที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมตาม พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติม ป.วิ.พ. (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2558 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เจตนารมณ์ของกฎหมาย ในคดีแพ่งที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนรวม เช่น คดีสิ่งแวดล้อม คดีคุ้มครองผู้บริโภคเข้าสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก ซึ่งคดีเหล่านี้เป็นคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน สมควรกำหนดให้สามารถโอนคดีเหล่านี้ไปยังศาลแพ่งเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดี ป.วิ.พ. มาตรา 6/1 ให้ศาลชั้นต้นที่รับคดีสิ่งแวดล้อมไว้ก่อนเนื่องจากโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลตามมาตรา 4 (1) และคดีนั้นอยู่ระหว่างพิจารณา หากศาลชั้นต้นที่รับคำฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเห็นว่าผลของคดีดังกล่าวอาจกระทบต่อการอนุรักษ์หรือการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นที่สำคัญ และการโอนคดีไปยังศาลแพ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็ให้ศาลชั้นต้นนั้น แจ้งคู่ความทราบและทำความเห็นเสนอประธานศาลอุทธรณ์ เพื่อมีคำสั่งให้โอนคดีนั้นไปยังศาลแพ่งได้ การโอนคดีดังกล่าวเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อต้องการให้คดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้รับการพิจารณาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อม ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเหมาะสมและเป็นธรรม เพราะคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป กฎหมายจึงให้มีการโอนคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไปยังศาลแพ่งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม และศาลแพ่งมีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณานอกเขตศาลได้ อย่างไรก็ตาม หากมองเรื่องการโอนคดีกับการแก้ไขปัญหาคำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกันแล้ว การที่จะให้ศาลชั้นต้นที่คดีนั้น อยู่ระหว่างการพิจารณาเห็นควรโอนคดีนั้นย่อมเป็นเรื่องยากในทางปฏิบัติในแต่ละกรณี

หากคดีมูลความเดียวกันมีผู้เสียหายหลายคนต่างคนต่างฟ้องคดีต่อศาลชั้นต้นหลายแห่ง การที่จะให้ศาลชั้นต้นทุกศาลโอนคดีมายัง ศาลแพ่งจึงมีปัญหาในทางปฏิบัติ เพราะเป็นดุลพินิจของศาลแต่ละศาล ดังนั้น มาตรา 6/1 ช่วยแก้ปัญหา คำพิพากษาไม่ให้ขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกันในคดีสิ่งแวดล้อมได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ไม่อาจแก้ปัญหา คำพิพากษายกฟ้องหรือไม่สอดคล้องกันในคดีสิ่งแวดล้อมได้ในทุกกรณี เพราะการโอนคดีดังกล่าวเป็นดุลพินิจของศาลชั้นต้นแต่ละศาล ซึ่งดุลพินิจของแต่ละศาลอาจแตกต่างกันได้ แต่บทบัญญัติดังกล่าวก็เป็นกฎหมาย เข้ามาเสริมในการแก้ปัญหาได้ไม่มากนัก ทั้งนี้ เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายมิได้มีเจตนารมณ์เพื่อแก้ไขปัญหาคำพิพากษายกฟ้องหรือไม่สอดคล้องกันโดยตรง หรือในกรณีการรวมและขอให้โอนการพิจารณาคดีไปยังอีกศาลหนึ่งที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 28 อาจทำให้ระดับในการแก้ปัญหาอย่างไม่อาจเกิดขึ้นได้ ไม่มากนัก เพราะศาลจะมีคำสั่งให้โอนคดีโดยไม่ได้รับความยินยอมของศาลที่รับโอนไม่ได้ และหากศาลที่จะรับโอนไม่ยินยอม ต้องส่งเรื่องให้ประธานศาลอุทธรณ์ชี้ขาด และส่วนใหญ่ทางปฏิบัติเป็นกรณีที่คู่ความขอรวม เพราะศาลที่พิจารณาคดีในแต่ละเขตศาลไม่สามารถทราบได้ว่ามีคดีที่เกี่ยวข้องกันอยู่ในเขตศาลแห่งใดบ้าง ซึ่งมีแต่เฉพาะคู่ความเท่านั้น ที่ทราบ และในการรวมและโอนคดีดังกล่าวก็เพื่อความสะดวกแก่คู่ความเป็นหลัก ดังนั้น มาตรการทางกฎหมายดังกล่าวจึงยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้

2.2 ปัญหาที่ส่งผลกระทบจากคำพิพากษายกฟ้องหรือไม่สอดคล้องกัน

ผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาที่ส่งผลกระทบจากคำพิพากษายกฟ้องหรือไม่สอดคล้องกัน ซึ่งความแตกต่างของคำพิพากษาอาจเป็นเรื่องค่าสินไหมทดแทน หรือการรับฟังพยานหลักฐานในแต่ละคดีไม่เหมือนกัน ทำให้ผลของคำพิพากษาแตกต่างกัน ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี หรือดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานของศาลในแต่ละคดี เพราะศาลแต่ละศาลมีอำนาจอิสระในการพิจารณาและพิพากษาคดี ความแตกต่างของคำพิพากษาจึงไม่ใช่ปัญหามาจากการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล แม้จะมีเหตุมาจากการที่ผู้เสียหายหลายคนต่างคนต่างฟ้องคดีในศาลแต่ละแห่งก็ตาม แต่ความแตกต่างของคำพิพากษาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ทำให้สังคมไม่มั่นใจหากมีคำพิพากษายกฟ้องกันชัดเจน เช่น ศาลคดีแรกให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทน ศาลคดีที่สองให้ยกฟ้อง เป็นต้น ความแตกต่างของคำพิพากษาดังกล่าวอาจทำให้เกิดคำถามหรือความสงสัยจากผู้เสียหายหรือสังคมถึงความไม่มั่นใจในคำพิพากษา และส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของคำพิพากษาและระบบกระบวนการยุติธรรมโดยรวม ทำให้

ประชาชนไม่มั่นใจถึงกระบวนการใช้สิทธิทางศาลในการต่อสู้คดี ตลอดจนส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อม ดังนั้น อาจแก้ปัญหาวิธีการบริหารคดีหรือบริหารจัดการภายในของศาลปกครองและศาลยุติธรรมเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อม โดยให้มีการพิจารณาคดีในเขตอำนาจศาลเพียงแห่งเดียว เพื่อป้องกันคำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน หรืออาจมีกฎหมายวิธีพิจารณา คดีสิ่งแวดล้อมและกำหนดเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมไว้โดยเฉพาะ แยกออกจากเขตอำนาจศาลคดีแพ่งและคดีปกครอง

2.3 ปัญหาไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมใช้บังคับ

ผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมใช้บังคับ จึงต้องนำกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาคดีปกครองมาบังคับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครอง การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีจึงขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความเหมาะสมและเกิดความไม่เป็นธรรมกับผู้เสียหาย ส่งผลกระทบและทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น ปัญหาเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมของ ศาลยุติธรรมและศาลปกครองเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลฟ้องคดี อาจมีผลทำให้คำพิพากษาขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน ปัญหาอำนาจฟ้องของผู้เสียหายที่มีฐานะยากจน แต่ต้องรับภาระค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องคดี ปัญหาผู้เสียหายถูกข่มขู่ คุกคามหรือถูกลอบสังหารทำให้ผู้เสียหายอื่นเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าต่อสู้คดี เพราะใน คดีแพ่งรัฐไม่อาจให้ความช่วยเหลือทางคดีได้ และปัญหาขาดแคลนบุคลากรด้านวิชาชีพที่มีความรู้เชี่ยวชาญ คดีสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวทำให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ยาก

ปัญหาที่กล่าวข้างต้นเป็นเรื่องการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นต้องมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะใช้บังคับกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมทั้งของศาลยุติธรรมและศาลปกครอง อันเป็นวิธีพิจารณาคดีที่มีความเหมาะสมและเป็นธรรมกับการแก้ปัญหาดังกล่าว เพราะ คดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีทั่วไป จำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่จะหยุดหรือระงับ การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความคดีปกครองมีความไม่เหมาะสมและเป็นธรรม จึงควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ใช้บังคับ เพราะเป็นการสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะทางให้กับผู้ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงกำหนดเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะแยกออกจากวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธี

พิจารณาคดีปกครอง และควรให้มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นศาลชำนาญพิเศษ เพื่อพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะเหมือนเช่นศาลภาษี ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลแรงงาน เป็นต้น ทำให้ช่วยแก้ปัญหาคำพิพากษาที่อาจแตกต่างกันในหลายศาล และทำให้การดำเนินคดีมีความสะดวกรวดเร็วขึ้น การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างเป็นธรรม

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการปฏิรูปกฎหมายสิ่งแวดล้อม จัดระบบเป็นประมวลกฎหมายสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยกฎหมายสารบัญญัติสิ่งแวดล้อม กฎหมายวิธีสบัญญัติสิ่งแวดล้อม และกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมอยู่กระจัดกระจายในกฎหมายต่าง ๆ ทำให้ยากต่อการสืบค้นและการทำความเข้าใจ

1.2 ควรมีการรวมศูนย์ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่รวบรวมกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง คำพิพากษาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โดยจัดทำหมวดหมู่เพื่อทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามาสืบค้นได้ และควรมีระบบฐานข้อมูลกลางที่เชื่อมต่อกันผ่านระบบฐานข้อมูลกลาง

1.3 หน่วยงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรม และหน่วยงานของรัฐที่บังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม ควรมีนโยบายประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ภัยจากมลพิษ เพื่อให้ประชาชนระมัดระวังป้องกันไว้ก่อน รวมถึงให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน เพื่อทราบถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีและใช้สิทธิได้ถูกต้องตามกฎหมาย

1.4 รัฐควรสนับสนุนงบประมาณการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่กลุ่มองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เนื่องจากไม่มีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ จึงมีข้อจำกัดในด้านการมีส่วนร่วมในการป้องกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และควรสนับสนุนงบประมาณแก่ประชาชนในการเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานด้านสิ่งแวดล้อม

1.5 สถานายความควรให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เสียหาย หรือสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย สำนักงานอัยการสูงสุด ควรให้ทุนความอาสาในแต่ละจังหวัดให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้กับผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่ประชาชน

1.6 ควรกำหนดค่าตอบแทนและสิ่งจูงใจในด้านอื่น ๆ ให้กับทนายความที่ทำหน้าที่ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงปรับปรุงการฝึกอบรมและพัฒนาทนายความทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในคดีสิ่งแวดล้อม และวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีความเชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อม

1.7 รัฐควรจูงใจพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาทำหน้าที่มากขึ้น โดยคำนึงถึงค่าตอบแทนของวิชาชีพในลักษณะเดียวกัน และกำหนดค่าตอบแทนพิเศษของผู้ปฏิบัติงานด้านผู้เชี่ยวชาญตามระดับความเชี่ยวชาญ

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 ควรแก้ไขกฎหมายให้อัยการมีอำนาจฟ้องในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจศาลยุติธรรม กรณีผู้เสียหายร้องขอให้ช่วยเหลือดำเนินคดีที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

2.2 ควรแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กรณีการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ควรได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล

2.3 ควรบัญญัติคานียามความหมายคดีสิ่งแวดล้อมไว้ในกฎหมาย เพื่อให้มีผลสภาพบังคับทางกฎหมาย และการตีความคำว่า “การโต้แย้งสิทธิ” ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ควรพิจารณาหลักสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีตามรัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชนในสิ่งแวดล้อม

2.4 ควรแก้ไขระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 การฟ้องคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์สาธารณะควรได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล และควรแก้ไขการโต้สวนคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล โดยศาลอาจให้คู่กรณีส่งพยานหลักฐานเป็นเอกสารแทนการให้คู่กรณีสาบานตัวได้

2.5 ควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมใช้บังคับ เพราะคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีทั่วไป การมีกฎหมายดังกล่าวทำให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม การดำเนินคดีมีความสะดวกและรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและเกิดสภาพบังคับทางกฎหมายที่รวดเร็ว ทำให้เสริมการปกป้อง ค้ำครอง ดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน

2.6 ควรกำหนดเขตอำนาจศาลคดีสิ่งแวดล้อมแยกต่างหากจากคดีปกครองหรือคดีแพ่งทั่วไปไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและกำหนดวิธีการแก้ปัญหาการฟ้องคดีหลายศาลในมูลความเดียวกัน

2.7 ควรนำ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครอง หากภายหลังได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีสิ่งแวดล้อมแล้ว มีการฟ้องเจ้าของหรือผู้ก่อมลพิษรายเดียวกันเป็นคดีสิ่งแวดล้อมอีก และมีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกับคดีก่อนและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานเว้นแต่ ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี ทำให้แก้ไขปัญหาและป้องกันไม่ให้คำพิพากษาไม่ขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกัน ทำให้การดำเนินคดีมีความสะดวก รวดเร็วและประหยัดงบประมาณมากยิ่งขึ้น

2.8 ควรจัดตั้งศาลคดีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อพิจารณาพิพากษาและบังคับคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ จัดระบบการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2543). กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. บทบาท

อัยการในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15219/2558 (คดีลี้ลับ), 15219/2558 (ศาลฎีกา แผนกคดีสิ่งแวดล้อม 30 ธันวาคม 2558).

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2136/2525, 2136/2525 (ศาลฎีกา 2525).

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 996/2508, 996/2508 (ศาลฎีกา 2508).

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 259/2554, 259/2554 (ศาลปกครองสูงสุด 6 มิถุนายน 2554).

- คิ้วหนา. (20 ธันวาคม 2557). ความตายที่ (ไม่ควร) เจียบงัน. เข้าถึงได้จาก <https://myfreezer.wordpress.com/tag/deadly-environment/>.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2502). การช่วยเหลือทางกฎหมายในต่างประเทศ. วารสารดุลพาห, 1012-1032.
- ประพจน์ คล้ายสุบรรณ. (2550). แนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม. วารสารวิชาการศาลปกครอง.
- วนิดา ว่องเจริญ. (2537). การดำเนินคดีแพ่งของผู้เสียหายจำนวนมาก. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรานุช ภูวรักษ์. (2555). หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่น 10 สถาบันพัฒนาการข้าราชการศาลยุติธรรม. เอกสารรายงานปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้น.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์และคณะ. (2531). การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทนความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมูลนิธิญี่ปุ่น.

แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท
A CONCEPT OF OPPOSITE PAIRS IN THE PAIRS CHAPTER
OF DHAMMAPADA COMMENTARY

อภิญฺญวณฺณ โปธิสํ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ตีความข้อมูลจากเรื่องเล่า 14 เรื่องในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท จากนั้นนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า คู่ตรงข้ามตามแนวพุทธสื่อความในแง่เป็นหลักคิดเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดพุทธศาสนา สิ่งหม่นกลับไปกลับมาตามโลกที่ผู้เกี่ยวข้องต้องเข้าใจและรู้เท่าทัน วิธีการสอนธรรมอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า และจริยศาสตร์ทางสายกลางและวิภาษาทเพื่อเป้าหมายทางปฏิบัติ คู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ถูกแบ่งออกเป็นประเภทแนวคิดได้หลายประเภท และมีลักษณะพื้นฐานแนวคิดเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกันเชิงแนวคิดหรือเนื้อหา เป็นสิ่งที่พึ่งพาอาศัยกันเป็นอยู่ เป็นไป และใช้ประโยชน์กัน เป็นสิ่งที่สลับกันไปมาเชิงเปลี่ยนแปลงสถานะหรือสภาพได้ และเป็นจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติแบบวิภาษาทและทางสายกลาง

คำสำคัญ : แนวคิดคู่ตรงข้าม, ยมกวรรค, อรรถกถาธรรมบท

Abstract

This article of research aims to study the conceptual problems and problem-solving methods in the pair chapter of Dhammapada Commentary, by using methods of gathering the data from the related documentaries and research works and analyzing and interpreting the data from the Pair Chapter of Dhammapada Commentary and then presenting the data in the form of

analytical description. The results of study reveal that the Buddhist opposite pairs have the meanings as a primary principle to create Buddhism, as a thing to spin back along the stream of the world, as a method of the Buddha's teaching of the Dhamma and as middle-way and avabhajjavada ethics for the purpose of practice. The opposite pairs in the Pair Chapter of Dhammapada Commentary have been divided into many types of concept, and have the fundamental characteristics of concept as an opposite thing in the concept or content, as a thing depending on each other in living, being possible and making the usage of each other, as a thing to spin back in change of the status or condition, and as practical ethics of vibhajjavada and middle way.

Keywords: Concept of Opposite Pairs, Pair Chapter, Dhammapada Commentary

บทนำ

อรรถกถาธรรมบทได้พูดถึงเนื้อหาว่าด้วยสิ่งคู่ตรงข้าม (ยมกะ) ใน “ยมกวรรค” ด้วยจำนวนเรื่องเล่าถึง 14 เรื่องเพื่อบอกอธิบายพระคาถาธรรมบทสั้น ๆ ที่มีสาระว่าด้วยสิ่งคู่ตรงข้ามเช่นกันให้แจ่มแจ้งด้วยบุคลาธิษฐาน เรื่องที่เล่าและสาระสื่อสะท้อนถึงความขัดแย้งและความตรงข้ามกันแห่งแนวคิดหรือเนื้อหาเชิงมโนทัศน์ผ่านตัวละครต่าง ๆ แต่ละตัวในแต่ละเรื่องเล่า นั้น ๆ ซึ่งก็จะมี การต่อสู้ดิ้นรนกันบางอย่าง มีความแตกแยกกันในบางประการ ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันขึ้น จนต้องนำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้น ๆ โดยพระพุทธรเจ้าและพระสาวก การต่อสู้ดิ้นรนหรือความแตกแยกนั้น ๆ ก็แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างระบบคุณค่าที่แตกต่างกัน (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2559) คู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทที่อาจเห็นได้ ก็เช่น ความคิดชั่วกับความคิดดี การจองเวรกับการไม่จองเวร การแตกความสามัคคีกับความสามัคคี ผู้มีจิตไม่มั่นคงกับผู้มีจิตมั่นคง ผู้ไม่ควรนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์กับผู้ควรนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ จิตที่ไม่ได้รับการอบรมกับจิตที่ได้รับการอบรม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การศึกษาวิจัยเรื่องนี้โดยตรงจะทำให้มองเห็นแนวคิดได้ชัดเจนว่า คู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทนั้น มีความหมายว่าอย่างไร มีประเภทแห่งแนวคิดคู่ตรงข้ามเป็นอย่างไร และมีลักษณะพื้นฐานแห่งแนวคิดคู่ตรง

ข้ามเป็นอย่างไร จึงนับเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษา ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีความสนใจจะศึกษาวิเคราะห์ “แนวคิดคู่ตรงข้ามตามแนวพุทธ” ตามที่ปรากฏในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท (อัมมปทัฏฐกถา) เพื่อค้นหาความหมาย ประเภทแนวคิด และลักษณะพื้นฐานของแนวคิดของคู่ตรงข้าม และเขียนนำเสนอผลการศึกษาออกมาอย่างเป็นระบบ อันจะทำให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวិชาธรรมบทศึกษา (Dhammapada Studies) ในอนาคตต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ที่มีขอบเขตจำกัดเนื้อหาอยู่เฉพาะในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทเท่านั้น ซึ่งพูดถึงสิ่งคู่ตรงข้ามแบบเล่าเรื่องทำนองชาดกจำนวน 14 เรื่อง ประกอบด้วย 1) เรื่องเล่าพระจักขุบาลเถระ (จกขุบาลตถวตฺถุ) 2) เรื่องเล่ามัญญกณทลี (มัญญกณทลิวตฺถุ) 3) เรื่องเล่าพระติสสเถระ (ติสสเถรวตฺถุ) 4) เรื่องเล่าความเกิดขึ้นของกาลียกษิณี (กาลียกษิณียา อุปตติวตฺถุ) 5) เรื่องเล่าพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี (โกสมพิวตฺถุ) 6) เรื่องเล่าจุลกาลและมหากาล (จุลกาลมหากาลวตฺถุ) 7) เรื่องเล่าเทวทัต (เทวตตวตฺถุ) 8) เรื่องเล่าสัณชัยปริพาชก (สณชัยวตฺถุ) 9) เรื่องเล่าพระนันทเถระ (นันทเถรวตฺถุ) 10) เรื่องเล่านายจุนท สุกริก (จุนทสุกริกวตฺถุ) 11) เรื่องเล่าอัมมิกอุบาสก (อัมมิกอุปสกวตฺถุ) 12) เรื่องเล่าพระเทวทัต (เทวตตวตฺถุ) 13) เรื่องเล่าสุนนาเทวี (สุนนาเทวีวตฺถุ) และ 14) เรื่องเล่าพระภิกษุ 2 สหาย (เทวสหายกภิกขวตฺถุ) โดยการอ้างอิงที่มาของข้อมูลหลัก ใช้คัมภีร์ “อัมมปทัฏฐกถา (ปฐโม ภาค)” ฉบับบาลีอักษรไทยของมหาวิทยาลัยเป็นหลักอ้างอิง ใช้ “พระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1” ของมหาวิทยาลัยประกอบการแปลออกเป็นภาษาไทย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เน้นไปที่ “แนวคิดคู่ตรงข้ามตามแนวพุทธ” ที่อาชีววิเคราะห์และตีความได้จากเรื่องเล่า 14 เรื่องตามที่ปรากฏในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ดังที่กล่าวแล้วนั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและวิเคราะห์ตัวบทที่เป็นเรื่องเล่า 14 เรื่องใน ยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ที่ว่าด้วย “สิ่งคู่ตรงข้าม” (ยมกะ) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยอ่านข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) คือ ยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท เพื่อหาประเด็นว่าด้วยแนวคิดคู่ตรงกันข้าม และอ่าน ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) คือ หนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำ ข้อมูลมาช่วยสนับสนุนและตีความแนวคิดคู่ตรงข้ามให้มีรายละเอียดและมีเหตุผลยิ่งขึ้น

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการ 1) จัดระบบข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการอ่านสำรวจข้อมูล แล้วนั้น ๆ มาทำการแยกประเภทตามเนื้อหาที่ได้กำหนดประเด็น ๆ เอาไว้ และ 2) วิเคราะห์ และตีความข้อมูลที่ว่าด้วยแนวคิดคู่ตรงข้ามตามที่ปรากฏในเรื่องเล่า 14 เรื่องของยมกวรรค แห่งอรรถกถาธรรมบท ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

3. ขั้นนำเสนอข้อมูล เป็นการเขียนนำเสนอรายงานการศึกษาวิจัยในรูปแบบพรรณนา วิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการอ่านสำรวจยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทเป็น หลัก ใช้ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาช่วยสนับสนุนและตีความเท่าที่จำเป็น

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย “แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท” ผู้เขียนได้ พบแนวคิดคู่ตรงข้ามเป็นมโนทัศน์เชิงพุทธ ที่ว่าด้วยความหมาย ประเภทแนวคิด และลักษณะ พื้นฐานแนวคิดของคู่ตรงข้าม ดังนี้

1. ความหมายของ “คู่ตรงข้าม”

คำว่า “คู่ตรงข้าม” ในภาษาไทย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “opposite pair” หรือ “binary opposition” ซึ่งคำ ๆ นี้หมายถึงสิ่ง 2 สิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามกันในแบบต่างฝ่าย ต่างพวกกันหรือมีความหมายต่างกัน แต่ว่าทั้ง 2 สิ่งนั้นก็ยังมีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือมีความสัมพันธ์กันในเชิงโครงสร้าง เนื้อหา หรือแนวคิด โดยเป็นคำที่มักใช้สื่อถึงคู่แห่งคำพูดหรือ แนวคิดที่มีความหมายตรงข้ามกัน แต่มีความสัมพันธ์กัน โดยเป็นระบบคิดที่ทำให้สิ่งตรงข้ามกัน ทางทฤษฎี 2 สิ่งได้รับการนิยามความหมายให้แตกต่างกันในทางภาษาและความคิดได้ ผ่านการ

เปรียบเทียบความคิดระหว่างคำพูดทั้ง 2 ที่มีนัยแตกต่างในเชิงสัมพัทธ์กัน เช่น เปิดกับปิด ขึ้นกับลง ขวากับซ้าย เป็นต้น (Wikipedia, 2559)

แฟร์ดีน็อง เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) นิยามคู่ตรงข้าม (Binary opposition) ว่าเป็นมรรควิธีที่จะทำให้หน่วยภาษาต่าง ๆ ในทางการสื่อความหมาย มีคุณค่า หรือมีความหมายขึ้นมาได้ โดยแต่ละหน่วยภาษา จะถูกนิยามให้มีความหมายขึ้นมาได้ ก็ต้อง กระทำผ่านการกำหนดตัดสินกัน 2 ฝ่ายด้วยคำพูดอีกคำหนึ่งที่ตรงข้ามกัน คู่ตรงข้ามในทาง ภาษาและความคิด ก็เช่น สามีกับภรรยา ถือเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารกันได้ระหว่างบุคคล แต่คำทั้ง 2 นี้ก็มีความคิดที่สื่อออกมาในความสัมพันธ์กันได้ในแง่ว่า สามีคือชายผู้เป็นคู่ครองของหญิง และภรรยาคือหญิงผู้เป็นคู่ครองของชาย สิ่งคู่ตรงข้ามกันจึงมิใช่เป็นความสัมพันธ์แบบขัดแย้ง กัน แต่ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในฐานะเป็นองค์ประกอบของกันและกันในการสร้างความ เข้าใจความหมายระหว่างกันขึ้นได้ชัด เพราะแนวคิดคู่ตรงข้ามเป็นพื้นฐานเบื้องต้นใน ระบบการสื่อสารทางภาษาและระบบคิดทางปรัชญาตะวันตกทั้งหมด และใช้ความตรงข้ามของ สรรพสิ่งและวิธีการเชิงนิเสธ เป็นเครื่องมือของการนิยามความหมายให้เกิดมีขึ้นได้ เหตุว่าคำ หรือแนวคิดต่าง ๆ ในทางภาษา จะไม่สื่อถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเชิงโนทัศน์โดยตัวมันเองได้เลย แต่ พวกมันจะสื่อความหมายได้ชัด ก็ต่อเมื่อถูกโยงไปสัมพันธ์กับคำหรือแนวคิดอื่น ๆ โดยผ่าน ระบบความต่างกันที่ตรงข้ามกันของพวกมัน และจะเข้าใจความหมายของกันได้ชัด หากว่า เข้าใจหรือรู้สิ่งที่ตรงข้ามกับมันได้เสียก่อน เช่น “ใช่” (ใช่ เป็นภาษาที่ใช้สื่อสาร แต่ก็มีความคิด ในแง่เป็นการยืนยันสิ่งใดสิ่งหนึ่งในการสื่อสาร) จะเข้าใจได้ชัด เมื่อโยงไปสัมพันธ์กับคำหรือ แนวคิดตรงข้ามกันว่า “ไม่ใช่” (ไม่ใช่ เป็นภาษาที่ใช้สื่อสาร แต่ก็มีแนวคิดในแง่เป็นการปฏิเสธ สิ่งใดสิ่งหนึ่งในการสื่อสาร) เป็นต้น (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2559)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จึงทำให้มองเห็นความหมายได้ว่า คู่ตรงข้าม ว่าโดย แนวคิดทั่วไป จะเกี่ยวข้องกับแนวคิดที่แบ่งแยกให้เป็นสองหรือเป็นคู่ (binary) ของการมอง แบบเป็นบวก (positive) กับเป็นลบ (negative) ใช่ (yes) กับไม่ใช่ (no) และอื่น ๆ อยู่เสมอ ๆ แต่กระนั้นคู่ตรงข้ามในเชิงโนทัศน์ ก็จะมีสัมพันธ์กันเชิงโครงสร้าง เนื้อหา หรือแนวคิดในการ ช่วยให้เข้าใจความหมายระหว่างกันได้ชัดขึ้นได้

ในทางพุทธศาสนา “คู่ตรงข้าม” ไม่ได้ถูกใช้สื่อความหมายโดยรูปศัพท์ทางวิชาการนี้ โดยตรง แต่กระนั้นคู่ตรงข้ามเชิงความหมายหรือแนวคิดก็สามารถพบเจอได้ผ่านการสำรวจ

สาระจากพุทธประวัติและหลักคำสอนสำคัญ ๆ ของพุทธศาสนาได้ เช่น ถ้าบุคคลทำการสำรวจ ก็จะได้พบเห็นคำต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดกับการตาย จุตติวิญญานกับปฏิสนธิวิญญาน บุญกับบาป สุขกับทุกข์ มีลาภกับเสื่อมลาภ มียศกับเสื่อมยศ สรรเสริญกับบิณฑา โลกนี้กับโลกหน้า สวรรค์กับนรก โลภะกับโลภุทะ เป็นต้น ในแง่เป็นคู่ตรงข้ามในความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบ กันได้ คู่ตรงข้ามต่าง ๆ นั้นถูกนำมาใช้ในพุทธศาสนา ก็เพื่อสื่อความหมายตามแนวคิดพุทธในบางแง่ ดังนี้

1. คู่ตรงข้าม สื่อถึง “หลักคิดเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดพุทธศาสนา” โดยความหมายนี้จะมียเป็นหลักคิดเชิงปฏิบัติตามที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความเป็น “พุทธะ” (ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน) ขึ้นในพระองค์ได้ในที่สุด และชาวพุทธก็นำความหมายคู่ตรงข้ามเช่นนี้มาใช้เป็นหลักคิดเชิงปฏิบัติเพื่อทำตนให้มีความเป็นพุทธะเกิดขึ้นในตนได้เช่นกัน ความหมายชัดเจนจากนวนัยของเรื่องราวในพุทธประวัติ ตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูต 4 ระหว่างทางที่เสด็จพระพาสพระราชอุทยาน จนทำให้ทรงมองเห็นด้วยปัญญาของพระองค์เองว่า “สรรพสิ่งย่อมมีของที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน” อันถือเป็น “หลักคิดเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดพุทธศาสนา” ได้ คือ ภาพการเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ทั้ง 4 ภาพ ของเจ้าชายสิทธัตถะนั้น ได้ทำให้พระองค์ทรงเกิดมี “ดวงตาเห็นธรรม” อันหมายถึงการมีโลกทัศน์ที่เปลี่ยนไปจากเดิมเกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าเจ้าชายอาจทรงเป็นคนช่างคิดและช่างสังเกต อุปนิสัยเช่นนี้ทำให้พระองค์ทรงครุ่นคิดและตั้งคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติชีวิตที่ทรงมองเห็นเช่นนั้นว่า “ทำไมหนอคนเรา เมื่อเกิดมาแล้วจึงต้องแก่ชรา เจ็บป่วย แล้วก็ตายด้วย มีทางไหมหนอที่จะไปพ้นจากธรรมชาติที่วุ่นนี้...” (สมภาร พรหมทา, 2549) และขณะทรงครุ่นคิดอยู่ ก็ทำให้พระองค์ทรงมองเห็นเป็นหลักคิดขึ้นว่า “ธรรมดาสิ่งทั้งหลายย่อมมีของคู่กันตรงข้ามกัน เช่น มีมืดก็มีสว่าง มีโรคภัยก็มีโอสถสำหรับรักษา...โดยนัยเดียวกันนี้ เมื่อมีภาวะที่เป็นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็น่าจะมีภาวะที่ตรงข้ามกัน คือ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย (ด้วยเช่นกัน)...” หลักคิดที่ว่าด้วย “สรรพสิ่งย่อมมีสิ่งของเป็นคู่ตรงข้ามกัน” ดังนี้ ถือว่าเป็นธงสำหรับนำทางให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชเพื่อแสวงหาสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับข้อเท็จจริงที่ทรงมองเห็น จนค้นพบและตั้งพุทธศาสนาขึ้นในที่สุด สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมวชิรญาณวโรรส ก็ทรงมองเช่นกันว่า จุดสำคัญอันทำให้เกิดพุทธศาสนาขึ้นได้ในที่สุดนั้น ก็คือ การที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกนอกพระราชวังไปทรงพบเห็นเทวทูต 4 ซึ่งถือเป็น “จุดเปลี่ยนหรือ

จุดพลิก ผลิต” (Turning point) ที่สำคัญ จนนำไปสู่การครุ่นคิดและทรงมองเห็น “สิ่งคู่ตรงข้าม (ในสรรพสิ่ง)” ของเจ้าชายขึ้นได้ว่า “ธรรมดาสภาวะทั้งหลายย่อมมีของที่มีข้าศึกกันแก่กัน เช่น มีร้อนก็มีเย็นแก่ มีมืดก็มีสว่างแก่...” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา วชิรญาณวโรรส, 2551) และก็นำไปสู่การตัดสินใจเสด็จออกผนวช จนทำได้ตรัสรู้เป็น “สัมมาสัมพุทธะ” และทรงตั้งพุทธศาสนาขึ้นในที่สุด ด้วยเหตุนี้ จึงถือได้ว่า คู่ตรงข้ามที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงมองเห็นเป็น “หลักคิดเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดพุทธศาสนา”

2. คู่ตรงข้าม สื่อถึงสิ่งหมุนกลับไปกลับมาตามโลกที่ผู้เกี่ยวข้องต้องเข้าใจและรู้เท่าทัน โดยความหมายนี้จะมีความหมายเชิงเป็นสิ่งที่ตรงข้ามที่หมุนกลับไปกลับมาได้ตามกระแสโลก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโลกธัมมสูตร อังคุตตรนิกายว่า “ภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 นี้แล ย่อมหมุนกลับไปมาตามโลก และโลกก็หมุนกลับไปมาตามโลกธรรม 8 ประการนี้ คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ล้วนไม่เที่ยงแท้ ไม่มั่นคง มีการแปรผันกลับไปกลับมาได้เป็นธรรมดา” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งคู่ตรงข้าม ซึ่งเรียกว่า “โลกธรรม 8” เช่นนี้ จะต้องเข้าใจธรรมดาของพวกมันอย่างถ่องแท้ และต้องรู้เท่าทันภาวะของพวกมันอย่างมีสติ ไม่ประมาท เพื่อว่าพวกมันจะไม่เข้ามาครอบงำจิตใจ จนทำร้าย-ทำลายตนในเพราะเหตุแห่งความยินดีหรือยินร้ายต่อพวกมันได้

3. คู่ตรงข้าม สื่อถึงวิธีการสอนธรรมอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า โดยความหมายนี้จะมีความหมายในแง่ว่าเป็นวิธีการอธิบายธรรมของพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่ง โดยพระพุทธองค์จะทรงใช้สิ่งคู่ตรงข้ามกันนั้น ๆ มาเปรียบเทียบเชิงสัมพัทธ์กันเพื่อให้ผู้รับฟังธรรมได้เข้าใจธรรมะที่ทรงต้องการสื่อสารนั้น ๆ ได้ง่ายขึ้น ดังจะเห็นความหมายได้จากสาระว่า ในพระคาถาธรรมบทและอรรถกถาธรรมบท จะมีวรรคที่ชื่อว่า “ยมกวรรค” อยู่ ซึ่งแปลว่า “หมวดที่ว่าด้วยธรรมหรือสิ่งคู่ตรงข้ามกัน” โดยธรรมหรือสิ่งคู่ตรงข้ามกันต่าง ๆ ก็จะถูกนำมารวมไว้ในที่เดียวกันในวรรคข้อนี้ ทั้งนี้เพื่อแสดงธรรมะที่ตรงข้ามกันนั้น ๆ ให้เป็นที่เห็นชัดเชิงมโนทัศน์ได้ เช่น ความคิดชั่วกับความคิดดี การจงเฝ้ากับการไม่จงเฝ้า การแตกความสามัคคีกับการมีความสามัคคี ผู้มีจิตมั่นคงกับผู้มีจิตไม่มั่นคง เป็นต้น และเมื่อมีบทธรรมในเรื่องหนึ่งอยู่ ก็จะมีธรรมบทอีกเรื่องหนึ่งตามมา ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงถึงความตรงข้ามกันเอาไว้ให้เห็นได้ชัด บางเรื่องมีบทธรรม 2 บท ก็จะมีมีความหมายตรงข้ามอยู่ด้วยกันในบทธรรมนั้น ๆ เช่น เนื้อความ

ในธรรมบทว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ด้วยเหตุนี้ คู่ตรงข้ามจึงถือเป็นพุทธวิธีแห่งการใช้ปัญญาของพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่งในการสอนธรรมะด้วยพระมหากรุณาธิคุณต่อผู้คนทั้งหลาย ผ่านการแสดงเทศนาธรรมต่างกรรม ต่างวาระ ต่างบุคคล และต่างภูมิปัญญาของผู้รับธรรมะนั้น ๆ โดยทรง “นำหัวข้อธรรมหรือบทธรรมหนึ่ง ๆ มาแล้ว ก็ทรงนำ(หัวข้อธรรมหรือ)บทธรรมอีกอย่างหนึ่งมาประกอบเทียบเคียงไว้ เพื่อจะให้ผู้รับฟังที่มีความแตกต่างระดับสติปัญญาสามารถเข้าใจได้ง่าย เป็นการพัฒนาการรู้ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้ผู้ฟังพัฒนาความดีให้สูงขึ้นตามลำดับ” (สุพัฒน์ อนนทจารย์, 2557) จึงนับเป็นพระปัญญาอันชาญฉลาดของพระพุทธเจ้า ที่ทรงเข้าใจคู่ตรงข้ามในเชิงมนทัศน์ จึงทรงนำมาตรัสเพื่อนำเสนอธรรมะหรืออภิปรายธรรมะให้ผู้อื่นได้เข้าใจได้ เป็นการถ่ายทอดธรรมะจากสิ่งที่เข้าใจได้ยากให้เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่าย และถือเป็นพุทธวิธีสอนธรรมอย่างง่าย ๆ วิธีการหนึ่งของพระพุทธเจ้าโดยแท้

4. คู่ตรงข้าม สื่อถึงจริยศาสตร์ทางสายกลางและวิภาษาทเพื่อเป้าหมายทางปฏิบัติ โดยความหมายนี้จะมีความหมายเชิงเป็นจริยศาสตร์ตามแนวทางสายกลางและวิภาษาทซึ่งจะไม่มีลักษณะสุดโต่งทางแนวคิดและแนวปฏิบัติแบบแง่เดียว-อย่างเดียวยาวตัว แต่จะมีลักษณะที่แยกแยะแบบวิภาษาทเสียก่อนว่า ธรรมนั้น ๆ เป็นคู่ตรงข้ามแบบใด จึงค่อยปฏิบัติให้เป็นไปแบบเป็นกลางต่อเรื่องนั้น ๆ หรือสิ่งนั้น ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อเป้าหมายทางการปฏิบัติที่เหมาะสม โดยคู่ตรงข้ามที่ถูกกล่าวไว้ ก็จะมีหลายแบบ เช่น (1) คู่ตรงข้ามบางคู่มีแนวคิดให้เลือกฝ่ายดี เป็นบวก ในการปฏิบัติตน เช่น ความชั่วกับความดี นรกกับสวรรค์ (2) คู่ตรงข้ามบางคู่มีแนวคิดให้ใช้คู่ตรงข้ามเป็นหลักส่งเสริมกันเพื่อการก้าวไปสู่ภาวะที่ดีกว่า เช่น อุปติสสะกับโกติตะ (3) คู่ตรงข้ามบางคู่มีแนวคิดให้ฝ่ายดี เป็นบวก ได้คบหากับฝ่ายไม่ดี เป็นลบ เพื่อการช่วยเหลือให้ดีขึ้นจนกลายเป็นบวกขึ้นได้ในที่สุด เช่น พระพุทธเจ้ากับพระนันทะ พระพุทธเจ้ากับพระเทวทัต พระพุทธเจ้ากับองคุลิมาล (4) คู่ตรงข้ามบางคู่มีแนวคิดให้รวมคู่ตรงข้ามเป็นหนึ่งเดียวอย่างสมดุล มิให้มีการแบ่งแยกแตกกันจนเป็นฝักเป็นฝ่าย เช่น สามีกกับภรรยา พระวินัยธรรกับพระธรรมกถึกในวัดโฆสิตาราม เมืองโกสัมพี (5) คู่ตรงข้ามบางคู่มีแนวคิดให้ทั้งคู่ตรงข้ามที่เป็นข้อปฏิบัติแบบสุดโต่งทั้ง 2 แนวทางเสีย แล้วสร้างข้อปฏิบัติแนวทางใหม่แบบเป็นกลางขึ้นให้เป็นแนวปฏิบัติขึ้นแทนที่ทั้งสองแนวนั้น เช่น กามสุขัลลิกานุโยคกับอัตตกิลมณานุโยค ที่ต้องถูกหลีกเลี่ยง แต่ให้ปฏิบัติแบบมัชฌิมาปฏิปทาแทน (6) คู่ตรงข้ามบางคู่มีแนวคิดทำตนให้อยู่

เหนือภาวะคู่ตรงข้ามแบบไม่ยึดมั่นถือมั่น จึงจะนับว่าดีโดยสมบูรณ์แบบ เช่น การทำตนให้อยู่เหนือบุญและบาปเพื่อบรรลุนิพพานของพระอรหันต์ คู่ตรงข้ามที่กล่าวมาแล้วนั้น ๆ เป็นหลักจริยศาสตร์ทางสายกลางและวิวัชวาทเพื่อเป้าหมายทางปฏิบัติแบบเป็นกลางและแยกแยะในความหมายเชิงมโนทัศน์พุทธ

2. ประเภทแห่งแนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท

เมื่อวิเคราะห์และตีความเรื่องเล่าจำนวน 14 เรื่องในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ก็จะพบประเภทแห่งแนวคิดคู่ตรงข้ามได้หลายประเภทด้วยกัน ซึ่งผู้เขียนจะจำแนกออกเป็นประเภท ๆ ให้เห็นได้ ดังนี้

2.1 ประเภทคู่แห่งชั่วกับดีและทุกข์กับสุขที่ต้องเลือกฝ่ายดี เป็นประเภทแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพระจักขุบาลเถระ (พระพุทโธสาจารย์, 2541) และเรื่องเล่ามัญญกุนทลี โดยสื่อให้เห็นเป็นประเภทแนวคิดได้ว่า การที่หมอลดาหรือจักขุแพทยในอดีตชาติ มีจิตใจคิดชั่วหรือคิดไม่ดีต่อผู้หญิงนางหนึ่งขึ้นแล้ว ได้ปรุญาหยอดตาให้นางได้หยอดตาเพื่อรักษาจนมีดวงตาดีขึ้นได้ก่อนแล้ว แต่มาทำให้นางต้องกลับไปเป็นคนตาบอดอีกครั้ง ก็เพราะท่านโกรธที่นางจะคิดหลอกลวงท่านว่า ดวงตายังรักษาไม่หาย จึงส่งผลให้ท่านมาเกิดเป็นพระจักขุบาลในชาติปัจจุบัน แล้วต้องมาเป็นคนตาบอด ที่ส่งผลตามมาเป็นทุกข์ทางกายเกิดขึ้นดั่งนั้น เป็นสิ่งที่บุคคลควรหลีกเลี่ยงและไม่ควรทำตาม เพราะจะมีผลไม่ดีหรือชั่วตามมาได้ แต่การมีจิตใจคิดดีในตน ที่เพียงทำจิตใจให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าที่มาทรงปรากฏพระกายให้เขามองเห็นอย่างเดียวเท่านั้น ทำทางกายอย่างอื่นไม่ได้แล้วของมัญญกุนทลีนั่น ก่อนจะสิ้นชีวิต จนส่งผลตามมาให้เขาที่เสียชีวิตลงแล้วได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น ถือเป็นสิ่งดีที่บุคคลสมควรกระทำโดยแท้ ผ่านการเปรียบเทียบระหว่าง “ชั่วกับดี” หรือ “ทุกข์กับสุข” และเลือกทำฝ่ายดี เพราะเหตุให้บังเกิดผลเป็นความสุขได้

2.2 ประเภทคู่ของเวรจองกรรม/คู่เวรคู่กรรมที่ต้องการให้หยุดจองเวรกัน เป็นประเภทแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าความเกิดขึ้นของกาลิยกษิณิ (พระพุทโธสาจารย์, 2541) โดยสื่อให้เห็นเป็นประเภทแนวคิดได้ว่า การผูกพยาบาทแล้วจองเวรจองกรรมต่อกันมาหลายชาติ โดยเริ่มตั้งแต่ภรรยาหลวงที่เป็นหญิงหมั้นกับภรรยาน้อยที่เป็นหญิงตั้งครรภ์ได้เป็นต้นเรื่องเรื่อยมา จนเสียชีวิตมาเกิดเป็นแม่ไก่กับแม่แมวและแม่เนื้อกับแม่เสือเหลืองในอดีตชาติ และมาถึงในปัจจุบันชาติที่เกิดเป็นกาลิยกษิณิและกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้น ก็เป็นเพราะเหตุ

แห่งการผูกพยาบาทคิดจองเวรต่อกันโดยวิธีกินลูกและกินตัวอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่มีใครคิดจะยอมหยุดการจองเวรจองกรรมต่อกันเลย พระพุทธเจ้าจึงทรงต้องเข้ามาเป็นคนกลางกล่าวชี้โทษของการจองเวรจองกรรมต่อกันเรื่อย ๆ มาดังกล่าวแล้วนั้น จากนั้นทรงแนะนำให้ทั้งสองฝ่ายได้หยุดการจองเวรจองกรรมต่อกันเสียในชาตินี้ให้ได้ ซึ่งทั้งกาลียกษิณและกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นก็สามารถทำการหยุดการจองเวรจองกรรมต่อกันได้ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำได้ การเป็นคู่เวรคู่กรรมของทั้ง 2 นั้นจึงสามารถหยุดลงตั้งแต่บัดนั้นมาได้

2.3 ประเภหฺคู้ชดั้แ่ย้งที่ต้งการให้ปองตองสามัคคีกัน เป็นประเภหฺแนวนคิด้ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าภิกษุชาวเมืองโกสัมพี โดยสื่อให้เห้นเป็นประเภหฺแนวนคิด้ได้ว่ การทะเลาะวิวาทกันระหว่างพระวินัยธรกับพระธรรมกถึก รวมทั้งกลุ่มผู้สนับสนุนแต่ละฝ่าย ในเรื่องการเหลือน้ำชำระล้างไว้ในภาชนะในห้องส้วมหรือเวจฺกุลญ์ จนกลายเป็นคู้ชดั้แ่ย้งกันขึ้นในวัดโสมสิทธาราม เมืองโกสัมพีนั้น มาจากเรื่องภิกฺขุจฺฉิมานะเป็นรากเหง้าสำคัญ เนื่องมาจากการกลัวเสียหน้าและการต่างถือว่ามีผู้สนับสนุนฝ่ายตนมาก จึงไม่ยอมกัน แม้พระพุทธเจ้าจะทรงมีพระเมตตาเข้ามาตรัสพร้าสอนและทรงใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อหมายให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นกลับมาคืนดีกันดังเดิมให้ได้ พวกท่านก็ไม่ยอมทำตามคำที่ทรงแนะนำ จนพระพุทธเจ้าต้องเสด็จหนีไปอยู่แต่ผู้เดียวในป่ากับช้างและลิง ชาวเมืองโกสัมพีต่างรู้สึกไม่พอใจต่อการรู้ข่าวและสาเหตุที่พระพุทธเจ้าเสด็จหนีไปอยู่ในป่าแต่เพียงผู้เดียวเช่นนั้น จึงใช้วิธี “social sanction” (การลงโทษทางสังคม) ต่อพวกท่าน อันทำให้พวกท่านต้องย้อยยับด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย เพราะเหตุว่าต้องถูกดูหมิ่น ไม่ได้รับความเคารพนับถือ และไม่ได้รับการถวายอาหารบิณฑบาตให้ขบฉัน จึงได้พากันคลายภิกฺขุจฺฉิมานะของตน ๆ ลง ต่างฝ่ายต่างหันกลับมาคืนดีกันดังเดิม และได้เดินทางไปขอขมาโทษต่อพระพุทธเจ้า ณ วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี ในสิ่งที่พวกท่านได้กระทำลงไปเ็นคราวที่พระพุทธเจ้าทรงพยายามทำด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้พวกท่านสมานสามัคคีกัน ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงให้อภัย และตรัสสอนธรรมะ จนพวกท่านได้บรรลุธรรม

2.4 ประเภหฺคู้แห่งคนมีอารมณ์ว่างามกับคนมีอารมณ์ว่าไม่งามที่มีผลตามมาแตกต่างกัน เป็นประเภหฺแนวนคิด้ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าจุลกาลและมหากาล (พระพุทธโฆสจารย์, 2541) โดยสื่อให้เห้นเป็นประเภหฺแนวนคิด้ได้ว่ การมีอารมณ์ปรากฏในจิตใจตนว่างามหรือไม่งาม ย่อมมีผลตามมาให้ตกเป็นเหยื่อของการถูกมาร (อติตกรรยา) ย้ายหรือครองจำได้หรือไม่ได้ ดังจะเห้นได้จากเรื่องเล่าว่ พระมหากาลเรียนวิปัสสนาธุระแล้ว ก็ตั้งใจฝึกปฏิบัติ

อตุตงค์ของผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร และได้รู้จักกับหญิงเฝ้าป่าช้าและเป็นสัปเหร่อคนหนึ่ง จึงได้รับการช่วยเหลือจากเธอที่เป็นหญิงสัปเหร่อด้วยดีในการแสดงภาพอสุภกรรมฐานให้ท่านได้พิจารณาบนเชิงตะกอนเผาศพในป่าช้า จนท่านสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ผู้ได้ชื่อว่ามอญไม่งามโดยถาวรได้ จึงทำให้ท่านไม่ถูก “มาร” คืออติตถภรรยา 8 คนของท่านได้ครอบงำและย่ำยีท่านโดยวิธีการจับสีกในวันที่มาฉันที่บ้านของอติตถภรรยาและพระพุทธรูปเจ้าทรงให้อยู่อนุโมทนาทานแก่พวกเธอโดยลำพังได้เลย แต่ว่าพระจุลกาล ผู้ที่มีได้บวชในพระศาสนาด้วยศรัทธา จึงไม่คิดจะเรียนรู้รู้อะไร ๆ ในพุทธศาสนา วัน ๆ มีแต่อารมณ์ว่างามอยู่ จึงมีจิตคิดถึงบุตรและภรรยาของตนอยู่ทุกวัน รวมถึงการคิดอยากจะลาสิกขาออกไปใช้ชีวิตฆราวาส เมื่อถูกใช้ให้ไปบอกอติตถภรรยา 2 คนของท่านให้จัดอาสนะในบ้านเรือนโดยเรียบร้อยเพื่อพระพุทธรูปเจ้าและหมู่พระสงฆ์ที่จะมาฉันภัตตาหารที่บ้านเรือน จึงถูก “มาร” คือพวกอติตถภรรยาของท่านเข้าครอบงำและย่ำยีท่าน โดยวิธีการจับสีกจากความเป็นภิกษุให้มาใช้ชีวิตเป็นฆราวาสได้โดยง่าย

2.5 ประเภทคู่แห่งผู้ไม่สมควรนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์กับผู้สมควรนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์ เป็นประเภทแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าเทวทัต โดยสื่อให้เห็นเป็นประเภทแนวคิดได้ว่าการที่พระเทวทัตกับพระสารีบุตรถูกชาวบ้านมองว่าเป็นผู้ไม่สมควรนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์หรือเป็นผู้สมควรนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์เช่นนั้น พิจารณาที่คุณสมบัติภายในของภิกษุทั้ง 2 รูปเป็นเกณฑ์วัดสำคัญ โดยวิธีการเปรียบเทียบหาคุณสมบัติของพวกท่านทั้ง 2 ตรงที่ว่า พระเทวทัตบวชมาในพุทธศาสนาแล้ว แม้ว่าจะเป็นสหายทางการมกคลและอวมกคลต่าง ๆ ของชาวเมืองราชคฤห์อยู่เป็นประจำ แต่ท่านก็เป็นภิกษุที่ยังมีกิเลสดูจนน้ำผาดมีกามราคะเป็นต้นในตน ปราศจากการฝึกชมนตในอินทรี 6 และไม่มีวิสัยจะในทางปฏิบัติ ท่านจึงจัดได้ว่าเป็นพระภิกษุที่ไม่สมควรนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์ที่ญาติโยมนำมาถวายด้วยศรัทธาในเชิงมนโถศนทางศาสนาเลย แต่ว่าพระสารีบุตร แม้ว่าจะเป็นสหายมาอยู่เมืองราชคฤห์ในตอนเช้าวกกล้าแก่ ไม่นานนักก็จะเดินทางไปยังที่อื่น มิได้อยู่เป็นสหายทางการมกคลและอวมกคลต่าง ๆ ของชาวเมืองราชคฤห์เป็นประจำ แต่ท่านก็เป็นพระภิกษุที่ไม่มีกิเลสดูจนน้ำผาดมีกามราคะเป็นต้นในตนแล้ว มีการฝึกชมนตในอินทรี 6 และมีวิสัยจะในทางปฏิบัติ ท่านจึงจัดได้ว่าเป็นภิกษุที่สมควรนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์ที่ญาติโยมนำมาถวายด้วยศรัทธาในเชิงมนโถศนทางศาสนาโดยแท้

2.6 ประเภทคู่แห่งผู้คิดเห็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระกับผู้คิดเห็นสิ่งที่เป็นสาระว่าเป็นสาระ เป็นประเภทแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าสัญชัยปริพาชก โดยสื่อให้เห็น

เป็นประเภทแนวคิดได้ว่า การที่สัญญาชัยปริพาชกกับอุปติสสะและโกละตะได้สิ่งที่ไม่เป็นสาระ หรือสิ่งที่เป็นสาระต่างกันนั้น ก็เพราะว่าคู่ตรงข้ามสองฝ่ายมีความคิดเห็นที่เป็นพื้นฐานประจำใจแตกต่างกัน ตรงที่ว่า สัญชัยปริพาชกมีความคิดเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ) มองเห็น “สิ่งที่ไม่เป็นสาระ” อันได้แก่ การอยู่เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์อื่น ว่าดีสู้การอยู่เป็นอาจารย์เจ้าสำนักใหญ่ที่สอนลัทธิอมราวิกเขปวาทแก่ลูกศิษย์ไม่ได้ และการให้คนฉลาดที่มีอยู่น้อยในโลกนี้ไปหาสมณโคดม แต่ให้คนโง่ที่มีอยู่มากในโลกนี้มาหาตน ว่าเป็นเรื่องดีกว่าและเป็นสาระกว่า จึงทำให้ท่านต้องประสบกับ “สิ่งที่ไม่เป็นสาระ” อันได้แก่ ลูกศิษย์ เช่น อุปติสสะและโกละตะ พร้อมทั้งบริวารและลูกศิษย์ท่านอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก พวกนี้ออกจากสำนักของท่านไปหาอาจารย์อื่นที่ดูมั่งคั่งดีกว่า และสามารถสอนให้ปฏิบัติอยู่ในสิ่งที่ท่านเป็นสาระกว่าได้ ทำให้สำนักของท่านว่างเปล่าลง ทำให้ท่านต้องเสียใจจนกระอักออกเป็นเลือด และทำให้ท่านไม่ได้โอกาสเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วได้ฟังธรรม และก็ได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ที่ถือกันว่าเป็นสิ่งที่เป็นสาระกว่า ทำให้ท่านยังคงเป็นอาจารย์ของลูกศิษย์ที่ยังคงเป็นปุณณิศาธรรมคาอยู่ต่อไป แต่ว่าอุปติสสะและโกละตะมีความคิดเห็นถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) มองเห็น “สิ่งที่เป็นสาระ” อันได้แก่ การออกไปแสวงหาโมกขธรรมที่มองกันดีกว่าการคุมหรสพและเพิลิตเพลินอยู่กับมันที่เป็นมายาคติและติดกับดักอยู่ต่อไป การออกไปแสวงหาโมกขธรรม ณ สถานที่อื่น ๆ นอกสำนักของอาจารย์สัญญาชัยปริพาชก ที่อาจจะได้พบท่านที่รู้โมกขธรรมได้ ที่ถือว่าดีกว่าการอยู่เป็นอาจารย์ผู้ช่วยสอนของอาจารย์สัญญาชัยปริพาชกในสำนักปริพาชก และการไปเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าที่ถือว่าดีกว่าการอยู่เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์สัญญาชัยปริพาชก โดยมองเห็นอย่างนั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งดีกว่าและเป็นสาระกว่า จึงทำให้อุปติสสะและโกละตะนั้นเลิกการคุมหรสพที่เคยชอบดูกันมาก่อน แล้วออกไปบวชเป็นนักบวชอยู่ในสำนักของอาจารย์สัญญาชัยปริพาชกเพื่อแสวงหาโมกขธรรม จากนั้นจึงเลิกการอยู่เป็นอาจารย์ผู้ช่วยสอนของอาจารย์สัญญาชัยปริพาชกในสำนักปริพาชกนั้น และได้ตั้งเงื่อนไขต่อกันว่า จะออกไปแสวงหาโมกขธรรมนอกสำนักอาจารย์สัญญาชัยปริพาชก ใครได้พบเจอโมกขธรรมก่อน ก็ขอให้กลับมาบอกแก่กันและกันด้วย จนวันหนึ่งอุปติสสะได้ไปได้พบพระอัสสชิในระหว่างทางที่ไปยังเมืองราชคฤห์ ได้ฟังธรรมย่อ ๆ จากท่านแล้ว ทำให้ได้เข้าใจธรรมจนบรรลุนิพพานเป็นโสดาบัน แล้วได้นำธรรมนั้นมาบอกแก่โกละตะด้วย จนทำให้โกละตะนั้นได้บรรลุนิพพานเป็นโสดาบันตาม ต่อแต่นั้นทั้ง 2 สหายก็ได้พากันละจากสำนักของอาจารย์สัญญาชัยปริพาชกนั้น พร้อมด้วยบริวาร ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดเวฬุวัน และได้ทูลขอบวชเป็น

ภิกษุทั้งหมดในพุทธศาสนา จากนั้นก็ได้ตั้งใจปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในที่สุด ถือว่าทั้ง 2 สหายนั้นได้ประสบกับ “สิ่งที่เป็นสาระอย่างยิ่ง” ในชีวิตทางการปฏิบัติ และต่อมาก็ยังได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้ดำรงตำแหน่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาและเบื้องซ้ายของพระพุทธองค์เพื่อการช่วยงานเผยแผ่พุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นต่อไป

2.7 ประเภหุ่แห่งจิตที่ฝึกฝนไม่ดีกับจิตที่ฝึกฝนดีแล้วที่ส่งผลแตกต่างกัน เป็นประเภทแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพระนันทเถระ โดยสื่อให้เห็นเป็นประเภทแนวคิดได้ว่าพระนันทะ ขณะยังไม่ได้รับการอบรมด้วยสมถภาวนานั้น จิตของท่านยังยินดียิ่งอยู่ในกามราคะ จึงถูกคำพูดสั่งเสียของนางชนบทกัลยาณีเสียดแทงใจท่านตลอดเวลาที่บวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนามาแล้ว จนท่านคิดอยากจะลาสิกขาออกไปใช้ชีวิตครอบครัวกับนางชนบทกัลยาณีนั่น จึงบอกให้เพื่อนภิกษุด้วยกันรับรู้เรื่องนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องเข้า ก็จึงพาท่านขึ้นไปบนสวรรค์ ได้พบเห็นนางอัปสร 500 นางที่สวยงามกว่านางชนบทกัลยาณีนั่นหลายเท่า ทำให้ท่านคิดอยากได้พวกนางมาเป็นภรรยาของท่านอย่างมาก พระพุทธเจ้าก็จึงใช้ค้นหาของท่านนั้นมาเป็นอุบายวิธีเพื่อจะให้ท่านละตัณหาเสียให้ได้ จึงทรงรับรองว่าจะให้นางประกันของท่านเพื่อให้ได้นางอัปสร 500 นางเช่นนั้น ถ้าแม้ว่าท่านยินดีประพฤติพรหมจรรย์ต่อไป และตั้งใจปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ครั้นลงมาจากสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์แล้ว พระนันทะก็จึงตั้งใจอบรมจิตด้วยสมถภาวนาอย่างจริงจัง เพื่อหวังให้ได้นางอัปสร 500 นางมาเป็นภรรยาของท่านให้ได้ในตอนแรก แต่เมื่อตั้งใจอบรมจิตด้วยสมถภาวนาไปเรื่อย ๆ จิตของท่านจึงได้สมาธิขั้นแน่วแน่ และได้ฌานในขั้นที่ 1-8 ท่านได้ยกจิตขึ้นสู่วิปปัสสนาภาวนาในคืนวันหนึ่ง ก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในพุทธศาสนา และในตอนรุ่งเช้าท่านได้มาทูลบอกพระพุทธเจ้าว่า จิตที่อบรมดีแล้วของท่านไม่ยอมได้นางอัปสร 500 นางมาเป็นภรรยาท่านอีกแล้ว และพระพุทธองค์ก็ไม่ต้องเป็นนางประกันของท่านอีกต่อไปแล้วด้วย

2.8 ประเภหุ่แห่งคนทำบาปกับคนทำบุญที่ได้รับผลกระทบทั้งในโลกนี้และโลกหน้าแตกต่างกัน เป็นประเภทแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่านายจุนทสุกริก กับเรื่องเล่าธัมมิกอุบาสก และเรื่องเล่าพระเทวทัต กับเรื่องเล่าสุมนาเทวี โดยสื่อให้เห็นเป็นประเภทแนวคิดได้จากสาระของเรื่องเล่าเหล่านี้ ดังนี้

2.8.1 นายจุนทสุกริกเป็นคนชอบทำบาปโดยวิธีฆ่าสุกรในแบบธรรมดาจนมาถึง 45 ปี ไม่เคยทำการบูชาพระและถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแม้สักครั้งเดียว จึงส่งผลให้ได้รับ

วิบากผลแห่งบาปกรรมที่กระทำไว้ โดยเจ็บป่วยเป็นโรคร้ายในร่างกาย ทำให้เล้าร้อนมาก จึงร้องด้วยความเจ็บปวดเหมือนกับสุกรถูกน้ำร้อนรวก คลานไปมาในบ้านเรือนด้วยความเล้าร้อนเป็นเวลา 7 วันในโลกนี้ ก็สิ้นชีวิตลง และได้ไปบังเกิดในนรก และถูกไฟเผาผลาญอยู่ในนรกนั้นแล้ว แต่ว่าธัมมิกอุบาสกเป็นคนมีศีลธรรมที่ชอบทำบุญ ให้ทาน และชอบฟังธรรมอยู่เป็นประจำ จึงรู้สึกไม่อึดด้วยความสุขจากการทำบุญและฟังธรรมเลย แม้ในวัยซราที่เจ็บป่วยใกล้จะเสียชีวิตแล้ว ก็ยังอยากจะฟังธรรม จึงให้นิมิตพระภิกษุมาสดสาธยายพระสูตรให้รับฟังเป็นธรรมะที่บ้านเรือนของท่าน และด้วยผลแห่งการทำดีเช่นนี้ จึงปรากฏว่ามีเทวดาจากสวรรค์ 6 ชั้นนำรถสวรรค์มาจอดรอรับท่าน ซึ่งต่างก็ร้องเชิญให้ท่านได้รับสิ้นชีวิตลงโดยเร็วเพื่อมาขึ้นรถที่นำมาจากสวรรค์ได้แล้ว ท่านได้เลือกจะไปบังเกิดในโลกหน้าอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต ด้วยถือเป็นสวรรค์ชั้นที่มีคนดี ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น พระโพธิสัตว์ พระพุทธมารดา และนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลาย และก่อนสิ้นชีวิต ก็ยังได้สั่งเสียลูก ๆ ให้ทำบุญเอาไว้มาก ๆ จะได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตชั้นเดียวกับท่านหลังสิ้นชีวิตลง

2.8.2 พระเทวทัตเป็นคนชอบคิดชั่ว จึงทำความชั่วไว้มากในตอนบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ตั้งแต่ใช้ฤทธิ์อย่างปลุชชไปแสวงหาลาภสักการะจากอชาตศัตรูราชกุมารที่ทรงเลื่อมใสและให้การอุปถัมภ์ท่าน การมุ่งหมายจะปกครองคณะสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า การวางแผนให้อชาตศัตรูราชกุมารปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารเพื่อขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งรัฐมคธแทน การวางแผนปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าในหลายวิธีการที่ไม่ประสบผลสำเร็จสักครั้ง การเข้าไปขอวัตถุ 5 ประการกับพระพุทธเจ้าเพื่อมุ่งหมายจะกดขี่พระพุทธเจ้า และการทำลายสงฆ์ให้แตกกันที่จัดเป็นอนันตริยกรรม การกระทำที่ไม่ประสบผลทั้งหมดทำให้ท่านมีความทุกข์ร้อนใจเป็นอย่างมากในโลกนี้ เพราะเหตุว่าแผนการทุกอย่างไม่สำเร็จผลตามที่ต้องการ การถูกด่าว่าและตำหนิประณามจากผู้คนมากมาย และการถูกพระโกกาลิกด่าว่าและใช้เข้ากระแทกเข้าที่หน้าอกถึงกับกระดูกโลหิตออกมาจากปาก จนต้องนอนเจ็บป่วยอยู่นานถึง 9 เดือน แม้ว่าท่านคิดกลับใจได้ในช่วงท้ายของชีวิต แต่ก็ต้องถูกแผนดินสูบให้ไปบังเกิดในอเวจีมหานรกจนถึงบัดนี้ จึงถือว่าท่านประสบทุกข์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า แต่ว่าสุมนาเทวีเป็นคนชอบทำบุญ ฟังธรรม โดยวิธีจัดการงานบุญอยู่ที่บ้านเรือนแทนบิดา คือท่านอนาปิณฑิกเศรษฐีที่มักไปช่วยงานบุญของคนอื่นอยู่บ่อย ๆ จึงทำบุญเลี้ยงพระอยู่เป็นประจำที่บ้านเรือน ทำให้ได้มีโอกาสฟังธรรมจากพระภิกษุอยู่บ่อย ๆ จนได้บรรลุนิพพานเป็นสกทาคามี ขณะยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้

ครั้นเสียชีวิตลงด้วยโรคปัจจุบันทันด่วน เธอก็ไปบังเกิดอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต โดยเสวยผลเป็นสุขอยู่ในสวรรค์ชั้นนี้ จึงชื่อว่าเธอประสบความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

2.9 ประเภทแห่งคนหนุนเสริมกัน เป็นประเภทแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าสัจยชัยปริพาชก และเรื่องเล่าพระเทวทัต โดยสื่อให้เห็นเป็นประเภทแนวคิดได้จากสาระของเรื่องเล่าเหล่านี้ ดังนี้

2.9.1 อุปติสสะกับโกณฑัญญะต่างเป็นบุคคลที่หนุนเสริมกันในการเป็นสหายกัน การไปดูมหรสพด้วยกัน การคิดเห็นร่วมกันว่า การดูนักแสดงที่แสดงโชว์ศิลปะให้ดูมีอย่างต่าง ๆ นั้น เป็นมายาภาพที่หาประโยชน์แท้จริงอะไรมิได้ และคิดจะออกไปแสวงหาโมกขธรรมร่วมกัน จึงพร้อมใจกันออกไปบวชเป็นปริพาชกเพื่อที่จะเรียนรู้ลัทธิสมัยของอาจารย์สัจยชัยปริพาชกด้วยกัน รวมทั้งทำกติการ่วมกันว่า จะออกไปแสวงหาโมกขธรรมนอกสำนักของอาจารย์สัจยชัยปริพาชก ใครได้พบเจอโมกขธรรมก่อนกัน ก็ให้กลับมาบอกแก่อีกคนหนึ่งด้วย จากนั้นเมื่ออุปติสสะได้พบโมกขธรรมเบื้องต้นจากพระอัสสชิก่อนในวันหนึ่ง ก็จึงกลับมาบอกหนุนเสริมแก่โกณฑัญญะให้ได้พบโมกขธรรมตามตนด้วย ทั้ง 2 สหายนั้นได้เป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้าร่วมกัน และได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในพุทธศาสนาเหมือนกัน ต่อจากนั้นก็ได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้ดำรงตำแหน่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาและพระอัครสาวกเบื้องซ้ายพร้อมกันที่ต่างก็ได้ทำงานหนุนเสริมกันเพื่อภารกิจทางพุทธศาสนาร่วมกันอย่างได้ผลมาก ๆ จนพุทธศาสนาถือว่า ได้เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ๆ ในสมัยที่ทั้ง 2 ยังมีชีวิตอยู่ในชมพูทวีปโบราณ

2.9.2 พระเทวทัตกับพระพุทธเจ้าต่างก็เป็นบุคคลที่หนุนเสริมกันในการสร้างความดี โดยพระเทวทัตได้มีโอกาสได้บวชเข้ามาในพุทธศาสนาได้ ได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุฤทธิ์อย่างปugna และสามารถแสดงฤทธิ์เป็นต่าง ๆ ให้อาตมคตราชกุมารได้ทรงเลื่อมใสและถวายตัวเป็นผู้อุปถัมภ์ให้ท่านเป็นผู้เลิศด้วยลาภสักการะได้ ได้มีโอกาสคิดจะไปขอขมาพุทธเจ้าในช่วงท้ายของชีวิตได้ และได้โอกาสขอล้างถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ (ที่พึ่ง) และน้อมจิตบูชาพระพุทธองค์ด้วยกระตือรือร้นและลมหายใจสุดท้ายของท่าน ก่อนจะถูกแผ่นดินสูบจมมิดหายจนแผ่นดินไป อันทำให้ได้ปัจจัยแห่งภพต่อไปได้ ผลทั้งหมดนั้นก็ล้วนเป็นเพราะพระพุทธเจ้าทรงคิดหวังดีต่อท่าน จึงได้ให้โอกาสท่านได้บวชเข้ามาในพุทธศาสนา และทรงใช้ความอดทนเอาชนะท่านที่โกรธอาฆาตพระองค์ด้วยความไม่ทรงโกรธอาฆาตตอบ การทรงให้อภัยท่าน และความมีพระเมตตาต่อท่านเสมอ ๆ ส่วนพระพุทธเจ้าเองก็ได้มีโอกาสแสดงพระ

บารมีธรรมให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งในเรื่องเมตตาบารมีและขันติบารมี ทรงกระทำการบุญดีพระวินัยเพื่อใช้ในองค์กรสงฆ์ และมีกรณีศึกษาให้ทรงแสดงชาดกต่าง ๆ เพื่อสอนธรรมะแก่พุทธบริษัท 4 ได้ ก็เพราะความชั่วร้ายและทำไม่ดีย่างมีอย่างต่าง ๆ ของพระเทวทัตนั้น โดยการทรงแสดงพระเมตตาให้ปรากฏว่า พระองค์ทรงหวังดีต่อท่านในฐานะพระศาสดา ทรงอดทนทำดีเพื่อให้ท่านเห็นความดีของพระองค์ และก็นึกกลับเนื้อกลับตนเสียใหม่ได้ในที่สุด และทรงนำเอาพฤติกรรมไม่ดีงามของท่านนั้น ๆ มาเป็นเยี่ยงอย่างในการตรัสสอนธรรมะ ว่าด้วยเรื่องความเป็นคนอกตัญญู การทำตนให้เดือดร้อน เป็นต้น จึงได้ตรัสชาดกต่าง ๆ ไว้หลายชาดกในพุทธศาสนาได้

2.10 ประเภทุแห่งคันถิกิกษุกับวิปัสสกิกษุที่มีผลทางการปฏิบัติแตกต่างกัน เป็นประเภทแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่ากิกษุ 2 สหาย โดยสื่อให้เห็นเป็นประเภทแนวคิดได้ว่า คันถิกิกษุกับวิปัสสกิกษุเป็นคู่ตรงข้ามกันเชิงมโนทัศน์ที่มีผลทางปฏิบัติตามมาแตกต่างกัน คือ คันถิกิกษุบวชในพุทธศาสนาแล้ว ก็เรียนรู้พระไตรปิฎกและคันถธุระอื่น ๆ จนแตกฉาน แต่ว่าท่านสนใจแต่บอกสอนคนอื่นเท่านั้น ไม่ยอมปฏิบัติตนตามธรรมที่ท่านเรียนรู้และกล่าวสอนนั้น ๆ เลย จึงได้ผลตามมาเพียงแค่ว่าเป็น “ผู้ทรงจำพระปริยัติธรรมไว้ได้มาก (พหูสูตร) เป็นอาจารย์ของกิกษุ 500 รูป อาจารย์ของคณะใหญ่ 18 คณะ และเป็นคณาจารย์ใหญ่ในด้านปริยัติ” เท่านั้น ส่วนวิปัสสกิกษุที่บวชในพุทธศาสนาแล้ว ก็เรียนรู้วิปัสสนาธุระจากพระพุทธเจ้าและตั้งใจปฏิบัติธรรมจนได้สามัญผลขั้นสูงสุดในพุทธศาสนา จึงได้ผลตามมาเป็น “พระอรหันต์ผู้หมดกิเลสพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาและเป็นพระวิปัสสนาจารย์ของกิกษุทั้งหลาย” พระพุทธเจ้าทรงตรัสเน้นให้พุทธบริษัท 4 ทำตนให้เหมือนกับที่วิปัสสกิกษุได้กระทำตนแล้วนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อว่า จะได้ทั้งเป็น “เจ้าของโคที่ได้กินปัญจโครส” คือ เป็นเจ้าของสามัญผลที่เป็นอรหัตผลทางศาสนาด้วยตนเอง และเป็น “ผู้เลี้ยงโคเพื่อค่าจ้าง” ที่ได้รับทั้งปัจจัย 4 อุปถัมภ์บำรุงและความเคารพนับถือจากสาธุชนทั้งหลายในพุทธศาสนา

3. ลักษณะพื้นฐานแห่งแนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท

ยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ได้นำเสนอแนวคิดคู่ตรงข้ามโดยสาระผ่านแนวคิดหรือเนื้อหาของพระคาถาธรรมบท และเรื่องเล่า 14 เรื่องที่ได้อธิบายขยายเนื้อหาพระคาถาธรรมบทนั้น ๆ เอาไว้ โดยแนวคิดคู่ตรงข้ามที่พบเห็นได้นั้น จะมีลักษณะพื้นฐานเชิงมโนทัศน์ดังนี้

3.1 เป็นคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะตรงข้ามกันเชิงแนวคิดหรือเนื้อหา โดยจะพบได้ว่าทุกสรรพสิ่งที่รูปธรรมและนามธรรม จะมีลักษณะตรงข้ามกันทางแนวคิดหรือเนื้อหา ที่จะมีเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว ที่แสดงตัวอยู่ในสิ่งเดียวกัน ในลักษณะที่ตรงข้ามกัน หรือในสิ่งภายนอกตัวที่ต้องไปสัมพันธ์กันแบบคู่ตรงข้าม โดยเป็นคู่ตรงข้ามที่เป็นบุคคล สัตว์ วัตถุ สิ่งของ สภาพของวัตถุ สิ่งของ สถานที่ ทิศทาง เวลา และเป็นความคิดและการกระทำ ซึ่งมีอยู่-เป็นอยู่-เป็นไปในแบบตรงข้ามกัน การจำแนกคู่ตรงข้ามนั้น ๆ ออกได้ มักทำโดยการเปรียบเทียบคุณลักษณะ ท่าทาง ตำแหน่ง และทิศทางการเคลื่อนที่ของสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมนั้น ๆ และถูกนำมาใช้เพื่อสื่อความหมายเชิงมนทัศน์ตามสถานการณ์ที่ปรากฏในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ความเป็นคู่ตรงข้ามของบุคคล สัตว์ วัตถุ สิ่งของ ความคิด การกระทำ สถานที่ ทิศทาง และปรากฏการณ์ต่าง ๆ นั้น จะมีอยู่-เป็นอยู่-เป็นไปโดยความเป็นคู่ตรงข้ามกัน มีลักษณะตรงข้ามอยู่คนละด้านกัน และต่างฝ่ายต่างก็ควบคุมกันเป็นไป ต่อสู้กัน จึงทำให้บุคคลสามารถเรียนรู้ รับรู้ และสร้างสรรค์-ปรับปรุงในเชิงสัมพันธ์กันและเปรียบเทียบกันได้

ลักษณะพื้นฐานแห่งแนวคิดคู่ตรงข้ามในยกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทจะเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ 1) คู่ตรงข้ามที่มีอยู่ในเรื่องเดียวกัน จะเห็นได้จากแง่ว่า ในพระคาถาธรรมบทหนึ่งคาถา หรือพระคาถาธรรมบทคาถากึ่ง หรือพระคาถา 2 พระคาถาในเรื่องเล่าประกอบหนึ่ง ๆ จะมีแนวคิดคู่ตรงข้ามที่ถูกแสดงเอาไว้ด้วยกันในที่เดียวกัน และ 2) คู่ตรงข้ามแบบที่มีอยู่ในสิ่งภายนอกตัวในลักษณะสิ่งหนึ่งต้องไปสัมพันธ์เชิงเป็นคู่ตรงข้ามด้วย ดังจะเห็นได้จากแง่ว่า ในพระคาถาธรรมบทบางคาถา หรือบางคาถากึ่ง ในเรื่องเล่าประกอบหนึ่ง ๆ จะแสดงแนวคิดคู่ตรงข้ามที่แยกกันอยู่ในพระคาถาธรรมบทและเรื่องเล่าประกอบนั้น ๆ การโยงไปสัมพันธ์โดยการเปรียบเทียบกัน จึงทำให้บุคคลเห็นเห็นความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างกันได้

3.2 เป็นคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะสัมพันธ์กันเชิงเปรียบเทียบให้รู้แนวคิดหรือเนื้อหาได้ โดยจะพบได้ว่า คู่ตรงข้ามกันของแนวคิดหรือเนื้อหาหนึ่ง ๆ จะมีลักษณะสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบกัน ที่จะทำให้เกิดการรับรู้และเข้าใจมนทัศน์ว่าด้วยคู่ตรงข้ามระหว่างกันได้ การมีลักษณะสัมพันธ์กันเชิงเปรียบเทียบเป็นคู่ ๆ ของสิ่งคู่ตรงข้ามเช่นนี้ จะช่วยอธิบาย ส่งเสริมและสนับสนุนกันและกันเชิงมนทัศน์ เพราะว่าคนเราจะรู้ชัดคู่ตรงข้ามชั่วใดชั่วหนึ่งได้ ก็จะต้องรู้จักอีกชั่วหนึ่งได้ชัดเสียก่อน หรือชั่วหนึ่งของแนวคิดหรือเนื้อหาแบบคู่ตรงข้าม จะเป็นตัวช่วยอธิบายอีกชั่วหนึ่งให้คนเราได้เข้าใจความหมายของมันผ่านการเปรียบเทียบกันได้ชัดเจน

คู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท มีลักษณะสัมพันธ์กันเชิงเปรียบเทียบ บุคคลจะเข้าใจคำหรือแนวคิดหนึ่ง ๆ อย่างชัดเจนได้ ก็ต่อเมื่อมันถูกนำไปสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบกับอีกคำหรือแนวคิดหนึ่งที่เป็นคู่ตรงข้ามกับมัน โดยสามารถแยกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) คำหรือแนวคิดคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะแสดงความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบกันอยู่ในพระคาถาธรรมบท เช่น “จิตคิดดี” จะเป็นที่ยอมรับได้ชัด ก็ต่อเมื่อบุคคลนำไปสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบกับ “จิตคิดชั่ว” และ (2) คำหรือแนวคิดคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะแสดงความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบกันอยู่ในเรื่องเล่าประกอบพระคาถาธรรมบท เช่น “จิตคิดดี” ของมัลลกุณฑลที่เกิดเพราะการได้เห็นพระพุทธเจ้าที่ทรงมาปรากฏพระองค์ให้เขาเห็นอยู่ที่หน้าบ้าน แล้วเสียชีวิตไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ได้ จะเป็นที่ยอมรับได้ชัด ก็ต่อเมื่อบุคคลนำไปสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบกับ “จิตคิดชั่ว” ของหมอลดาหรือจักษุแพทย์ที่ปรุงยาหยอดตาให้กับผู้หญิงนางหนึ่งได้หยอดแล้วกลับเป็นคนตาบอดอีกครั้งในอดีตชาติ อันส่งผลให้ท่านต้องมาเกิดเป็นคนตาบอดในปัจจุบันชาติ

3.3 เป็นคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะพึ่งพาอาศัยกันเป็นอยู่ เป็นไป และใช้ประโยชน์กัน โดยจะพบว่า คู่ตรงข้ามเชิงมโนทัศน์ทั้ง 2 ขั้ว จะมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นอยู่ เป็นไป และใช้ประโยชน์กันและกันอย่างสมดุล หรือเป็นหนึ่งแบบ “คู่เป็นเอก” ของการเป็นอยู่-เป็นไป ร่วมกัน โดยฝ่ายหนึ่งจะอาศัยอีกฝ่ายหนึ่งเป็นอยู่-เป็นไป เหตุว่าต่างฝ่ายจะคงอยู่ด้วยดีได้ ก็ต่อเมื่อฝ่ายตรงข้ามนั้นเป็นอยู่-เป็นไปได้ ถ้าฝ่ายหนึ่งมีปัญหาที่จะทำให้ความเป็นอยู่-เป็นไปแบบพึ่งพาอาศัยกันและกันนั้นเป็นไปไม่ได้แล้วไซ้ร ก็จะทำให้เกิดความสมดุลหรือแตกแยกกันเกิดขึ้นได้ คู่ตรงข้ามกันเชิงมโนทัศน์ในลักษณะนี้ จึงไม่สามารถแยกจากกันในการเป็นอยู่-เป็นไปโดยเอกเทศได้ ยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท สื่อแนวคิดคู่ตรงข้ามลักษณะนี้ไว้ในเรื่องเล่าพระจักษุบาลเถระ ในแง่ว่า ชีวิตคนเรามีรูปแบบเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต่างฝ่ายก็อาศัยกันและกันเป็นไป ต่างคำจุนกันไว้ เมื่ออย่างหนึ่งล้มลงด้วยอำนาจมรณะ อีกฝ่ายก็ล้มลงไปด้วย ในชีวิตคนเรา จิตที่เป็นนามนั้นเป็นนาย กายที่เป็นรูปเป็นบ่าว ที่ต่างฝ่ายก็อาศัยกันและกันเป็นไปในเชิงสั่งการและรับใช้กัน ทั้งในทางที่ดีหรือทางที่ไม่ดีของพฤติกรรมทางกายและวาจา อันจะส่งผลตามมาให้ต้องเป็นทุกข์หรือเป็นสุขต่อการใช้ชีวิตได้ เหมือนวงล้อหมุนตามรอยเท้าโคตัวลากเกวียนไปหรือเหมือนเงาติดตามตัวไป ลักษณะของคู่ตรงข้ามแบบนี้ชัดเจนมากในเรื่องเล่าความเกิดขึ้นของกาลียกษิณี ด้วยที่ว่า สามิและภรรยาต้องใช้ชีวิตแบบ “คู่เป็น

เอก” จึงจะนับว่าดี แต่ว่าก็มาถูกทำให้เสียความสมดุลของการใช้ชีวิตครอบครัวไป เมื่อมีภรรยา น้อยที่ตั้งครรภ์ได้เข้ามาปรากฏในครอบครัวของพวกเขา จนนำไปสู่การหึงหวงของภรรยาหลวง ที่ปรunyaให้ภรณาน้อยกิน จนนางและลูกในครรภ์ต้องตายแบบตายท้องกลมเกิดขึ้น ทำให้สามี รู้สึกโกรธมาก ๆ จึงทำร้ายร่างกายภรรยาหลวงนั้นจนถึงแก่ความตาย มีผลทำให้ชีวิตครอบครัว ที่เคยอยู่กันแบบคู่เป็นเอกมาก่อนนั้น ต้องเกิดการแตกร้างและถึงกาลล่มสลายลงแห่งชีวิต ครอบครัวในที่สุด

3.4 เป็นคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะสลับกันไปมาเชิงเปลี่ยนแปลงสถานะหรือสภาพได้ โดยจะพบว่า คู่ตรงข้ามในแนวคิดหรือเนื้อหาแบบนี้ จะมีลักษณะตกอยู่ในกฎของความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงได้ แบบสลับกันไปมาเชิงเปลี่ยนแปลงสถานะหรือสภาพได้ ลักษณะพื้นฐาน แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทอย่างนี้ ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพระจักขุบาล เถระ ที่แสดงไว้ว่า “ตาบอด” กับ “ตาดี” ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามเชิงมนทัศน์ ในกรณีของผู้หญิงนาง หนึ่งและพระจักขุบาล สามารถสลับกันไปมาของการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ โดยเริ่มจากในชาติ หนึ่งที่เป็นอดีต มีหมอตาทหรือจักขุแพทย์ผู้เก่งด้านการรักษาดวงตาที่ถูพรพลให้กลับเป็นดวงตาดี ขึ้นได้คนหนึ่ง ได้ทำการรักษาดวงตาของหญิงนางหนึ่งที่มีดวงตาถูพรพลหรือบอดมองไม่เห็น โดยการปรunyaหยอดตาอย่างดีให้หยอดเพียงคราวเดียวเท่านั้น ก็สามารถทำให้ดวงตามที่มีบอด มองไม่เห็นและเจ็บปวดอยู่นั้น ได้กลับกลายเป็นดวงตาที่สว่างสดใส มองเห็นสิ่งต่าง ๆ และไม่ เจ็บปวดได้ เมื่อหมอตาทได้มาสอบถามดูอาการ นางที่ไม่ประสงค์จะจ่ายค่ารักษาให้แก่หมอตาท จึงหลอกลวงหมอตาทว่า ดวงตาของตนยังมองอะไรไม่เห็นและยังรู้สึกเจ็บปวดอยู่เลย หมอตาทมองดู ที่ดวงตาของนางแล้ว ก็รู้ได้ทันทีว่า นางหลอกลวงตน เพราะคิดจะไม่จ่ายค่ารักษาดวงตาให้แก่ ตน จึงโกรธและคิดจะให้นางกลับไปเป็นคนตาบอดดังเดิมอีกครั้ง จึงปรunyaหยอดตาอีกขนาน หนึ่งให้นางได้หยอด พอหญิงนางหยอดยาเข้าที่ดวงตาเท่านั้น ความสว่างในการมองเห็นของนาง ก็ได้พลันดับวูบลง เปลี่ยนกลับไปเป็นมืดมิดที่มองอะไร ๆ ไม่เห็นอีกครั้ง และด้วยผลจากการทำ บาบต่อหญิงนางนั้นในอดีตชาติดังนั้น ก็จึงส่งผลให้หมอตานั้นมาเกิดเป็นพระจักขุบาลที่เคยมี ดวงตาดีในชีวิตช่วงปฐมวัย ก็กลับต้องมามีดวงตาบอดในช่วงมัชฌิมวัย เพราะเหตุแห่งการ ปฏิบัติธรรมไม่ยอมหลับนอนและไม่ยอมนอนหยอดยาตามที่หมอตาทได้แนะนำ อีกตัวอย่าง หนึ่งปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าความเกิดขึ้นของกาลียกษิณี โดยเริ่มแรกมาจากการทำการจองเวรต่อกันมาระหว่างหญิงที่มีครรภ์ได้และหญิงที่เป็นหมัน จากนั้นก็มาเป็นแม่ไก่กับแม่แมว

และแม่เนื้อกับแม่เสือเหลือง ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพแบบสลับกันไปมาในฐานะ “ผู้กระทำการจองต่อกัน” ได้ จากเดิมที่เคยเป็น “ผู้ถูกระทำ” ในชาติก่อน ๆ มา จนถึง ปัจจุบันชาติที่ได้มาเกิดเป็นกาสีภักษิณีกับกุลธิดาในเมืองสาวตรี จึงสามารถหยุดการจองเวรต่อกันเช่นนี้ได้ โดยมีพระพุทธรูปเจ้าทรงเข้ามาช่วยชี้แจงให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นได้มองเห็นโทษของการจองเวรต่อกันมาในหลายรอบของการสลับกันจองเวรนั้น และทรงให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นให้อโหสิกรรม และก็ให้อภัยแก่กันเสีย เสร็จของเธอทั้ง 2 ที่จองเวรต่อกันมานานหลายชาตินั้น ก็จึงได้ยุติลงได้

3.5 เป็นคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะเป็นจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติแบบวิฆวาทและทางสายกลาง โดยจะพบว่า คู่ตรงกันข้ามลักษณะนี้มีได้ถูกมองว่าเป็นความแตกแยกแตกต่างเชิงทำลายหรือเป็นลบโดยภาพรวม แต่ถูกมองว่ามีลักษณะเป็นหลักจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติแบบ “วิฆวาท” และ “ทางสายกลาง” คือเป็นการนำแนวคิดคู่ตรงข้ามไปใช้ปฏิบัติแบบไม่สุดโต่งทางความคิด แต่ปฏิบัติแบบพอดี เป็นกลาง เหมาะสม เพื่อการก่อให้เกิดประโยชน์ทางการปฏิบัติมากที่สุดต่อการพัฒนาและแก้ปัญหา ความเป็นคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะเป็น จริยศาสตร์เชิงปฏิบัติแบบวิฆวาทและทางสายกลางเช่นนี้ สามารถจำแนกได้เป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

3.5.1 บางคู่มีลักษณะต้องพึ่งพาอาศัยกันเป็นไปอย่างสมดุล ถ้าแตกแยกเสียความสามัคคีระหว่างกันเมื่อใด ก็จะทำให้ความสมดุลเกิดขึ้นเมื่อนั้น จนกว่าจะถูกทำให้กลับมาสมดุลหรือสมัคสมานสามัคคีกันได้อีกครั้ง เช่น คู่ตรงข้ามระหว่างพระวินัยธรและพระธรรมธร พร้อมด้วยฝ่ายสนับสนุนแต่ละฝ่าย ในวัดโสมสธาราม เมืองโกสุมพิ ตามเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ เป็นตัวอย่าง

3.5.2 บางคู่มีลักษณะเปลี่ยนสลับกันไปมาได้ จึงควรเข้าใจว่า ถ้าไม่ดี บุคคลควรทำให้กลับเปลี่ยนไปในทางดี และถ้าดีอยู่แล้ว ก็ควรพยายามรักษาดินนั้นไว้ให้อยู่ได้นาน มิให้กลับเปลี่ยนไปเป็นไม่ดีได้ เช่น การเคยทำดีแล้วกลับเปลี่ยนมาทำชั่วอีก และทำชั่วแล้วก็กลับเปลี่ยนมาทำดีได้อีกในที่สุด ของพระเทวทัต ตามเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพระเทวทัต เป็นตัวอย่าง

3.5.3 บางคู่มีลักษณะให้เลือกฝ่ายดีในการปฏิบัติเพื่อนำสิ่งดีเข้ามาสู่ตน แต่ให้หลีกเลี่ยงฝ่ายไม่ดีโดยไม่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือกระทำการสิ่งใด ๆ ร่วมด้วย เพื่อไม่ให้สิ่งไม่ดีนั้นได้เข้ามาหาตนได้ เช่น ให้บุคคลเลือกทำสิ่งดีเหมือนอย่างที่มีภุมมกษัตริย์กระทำ ในแง่ที่ว่า แม้กระทำความดีด้วยกายและวาจาไม่ได้แล้ว ก็ให้กระทำด้วยจิตใจที่เลื่อมใสในพระพุทธรูปก็ยังถือว่าดี อันมีผล

ตามมาให้เขาได้ไปบังเกิดในสวรรค์หลังเสียชีวิตได้ แต่ให้หลีกเลี่ยงจากการกระทำไม่ดี เหมือนอย่างหมอตาทหรือจักษุแพทย์ในอดีตชาติของพระเจ้าจุกบาล ที่โกรธแล้วจึงปองยาหยอดตาให้แก่หญิงที่ตนรักษาหายแล้วนั้นเพื่อมุ่งหมายให้กลับมาเป็นคนตาบอดอีกครั้ง อันส่งผลให้ท่านต้องมีความตาบอดในปัจจุบันชาติ ตามเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพระเจ้าจุกบาลเถระ เป็นตัวอย่าง

3.5.4 บางคู่มิลักษณะให้ฝ่ายดีช่วยเหลือฝ่ายไม่ดีเพื่อมีภาวะดีเกิดขึ้นในเขา หรือเธอให้จงได้ โดยฝ่ายดีที่มีอำนาจทางจิตเหนือกว่าฝ่ายไม่ดีนั้นควรเข้าไปคบหาสมาคมกับฝ่ายไม่ดีหรือไม่ถูกต้องเพื่อช่วยทำให้เขาหรือเธอที่อยู่ในฝ่ายไม่ดีหรือไม่ถูกต้องนั้น ๆ ได้ปรับเปลี่ยนความคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเสียใหม่ให้ดีขึ้นจนได้ เช่น พระพุทธเจ้าที่เป็นตัวแทนฝ่ายดีเข้าไปคบหากับพระนันทะที่เป็นฝ่ายไม่ดีเชิงมนโถศน์เพื่อช่วยเหลือท่านที่คิดอยากลาสิกขาไปใช้ชีวิตครอบครัวกับนางชนบทกัลยาณี ให้เกิดการปรับเปลี่ยนความคิดหันกลับมายินดีประพฤติพรหมจรรย์ จนทำให้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ ด้วยอุบายวิธินายประกันของพระพุทธเจ้า ตามเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพระนันทเถระ เป็นตัวอย่าง

3.5.5 บางคู่มิลักษณะหนุนเสริมกันเพื่อก้าวไปสู่สิ่งที่ดีกว่าด้านการคิด การมอง การกระทำ ในมนโถศน์เชิงสนับสนุนและส่งเสริมกันเพื่อก้าวไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิมร่วมกันหรือต่างไปจากอีกฝ่าย โดยลักษณะที่หนุนเสริมกันของคู่ตรงข้ามลักษณะเช่นนี้ มีทั้งแบบที่ทั้ง 2 ฝ่ายของคู่ตรงข้ามมีการคิด มอง หรือกระทำดีร่วมกันเพื่อสิ่งดีงามที่ยิ่งขึ้นไปร่วมกัน เช่น คู่ตรงข้ามของอุปติสสะกับโกติสะที่ต่างหนุนเสริมร่วมกัน ตามเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าสัญญาชัยปริพาชก เป็นตัวอย่าง และแบบที่ทั้ง 2 ฝ่ายของคู่ตรงข้ามมีการคิด การมอง หรือการกระทำต่างกัน แต่ว่าต่างไปหนุนเสริมให้อีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้มีการคิด มอง หรือกระทำสิ่งต่างกันได้ดีขึ้นกว่าอีกฝ่ายหนึ่งได้ เช่น คู่ตรงข้ามของพระพุทธเจ้ากับพระเทวทัตที่ต่างก็หนุนเสริมให้ฝ่ายหนึ่งกระทำสิ่งต่างกันได้ดีขึ้นกว่าอีกฝ่ายหนึ่งได้ ตามเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าพระเทวทัต เป็นตัวอย่าง

3.5.6 บางคู่มิลักษณะให้อยู่กันอย่างเป็นเอก โดยไม่แบ่งแยกกันเป็น 2 ฝ่าย เชิงเป็นศัตรูกัน ทั้งสองฝ่ายต้องเป็นคู่ตรงข้ามที่ห้ามแบ่งแยกกัน ขณะกำลังใช้ชีวิตครอบครัวอยู่ร่วมกัน แต่ว่าทั้งสองฝ่ายถูกมุ่งหวังให้อยู่รวมกันเป็นหนึ่งแบบที่ไม่แตกแยกและแตกร้างกันเชิงมนโถศน์ เช่น คู่ตรงข้ามของสามีกับภรรยาในช่วงแรกของการใช้ชีวิตครอบครัวด้วยกัน ตามเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าความเกิดขึ้นของกาลียกษิณี เป็นตัวอย่าง

สรุป

การศึกษา “คู่ตรงข้าม” ซึ่งหมายถึงสิ่ง 2 สิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามกันแบบต่างฝ่ายต่างพวกกันหรือมีความหมายต่างกัน แต่ว่า 2 สิ่งที่ตรงข้ามกันนั้น ๆ ก็มีลักษณะคล้ายกันหรือสัมพันธ์กันเชิงโครงสร้าง เนื้อหา หรือแนวคิด ตามที่ปรากฏในเรื่องเล่า 14 เรื่องของยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท คือ 1) เรื่องเล่าพระจักขุบาลเถระ 2) เรื่องเล่ามัญญกุนทลี 3) เรื่องเล่าพระติสสเถระ 4) เรื่องเล่าความเกิดขึ้นของนางกาลิยักษิณี 5) เรื่องเล่าพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี 6) เรื่องเล่าจุลกาลและมหากาล 7) เรื่องเล่าเทวทัต 8) เรื่องเล่าสัณขัยปริพาชก 9) เรื่องเล่าพระนันทเถระ 10) เรื่องเล่านายจุนทสุกริก 11) เรื่องเล่าธัมมิกอุบาสก 12) เรื่องเล่าพระเทวทัต 13) เรื่องเล่าสุมนาเทวี 14) เรื่องเล่าพระภิกษุ 2 สหาย โดยใช้การวิเคราะห์และตีความตัวบท ทำให้มองเห็นได้ว่า คู่ตรงข้ามในพุทธศาสนา สื่อความโดยนัยถึงหลักคิดเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดพุทธศาสนา สิ่งหมกกลับไปมาตามโลก วิธีการสอนอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า และจริยศาสตร์ทางสายกลางและวิภาษวาทเพื่อเป้าหมายทางปฏิบัติ โดยเป็นความหมายที่บุคคลผู้ศึกษาต้องเข้าใจและปรับใช้ให้ถูกต้อง ก็จะเกิดประโยชน์แก่ตนและคนอื่นได้

ยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ได้จัดแบ่งประเภทคู่ตรงกันข้ามออกเป็นประเภท ๆ หลายประเภท ก็ทั้งนี้เพื่อมุ่งหมายจะกล่าวสอนให้บุคคลปฏิบัติตนโดยถูกต้องและเหมาะสม โดยแยกคู่ตรงข้ามนั้น ๆ ออกเป็นประเภท ๆ ไว้เป็นคู่แห่งชั่วกับดีและทุกข์กับสุขที่ต้องเลือกฝ่ายดี คู่จองเวรจองกรรม/คู่เวรคู่กรรมที่ต้องการให้หยุดจองเวรให้ได้ คู่ขัดแย้งที่ต้องการให้ปองดองสามัคคีกัน คู่แห่งคนมีอารมณ์ว่างามกับคนมีอารมณ์ว่าไม่งามที่มีผลตามมาแตกต่างกัน คู่แห่งผู้ไม่สมควรนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์กับผู้สมควรนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ คู่แห่งผู้คิดเห็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระกับผู้คิดเห็นสิ่งที่เป็นสาระว่าเป็นสาระ คู่แห่งจิตที่ฝึกฝนไม่ดีกับจิตที่ฝึกฝนดีแล้วที่ส่งผลตามมาแตกต่างกัน คู่แห่งคนทำบาปกับคนทำบุญที่ได้รับผลกระทบทั้งในโลกนี้และโลกหน้าแตกต่างกัน คู่แห่งคนหนุนเสริมกัน และคู่แห่งคั่นถิกภิกษุกับวิปัสสภิกษุที่มีผลทางปฏิบัติแตกต่างกัน

เรื่องเล่า 14 เรื่องในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทนั้น ๆ ได้สื่อแสดงมโนทัศน์ให้เห็นถึงลักษณะพื้นฐานแห่งแนวคิดคู่ตรงข้ามนั้น ๆ ได้ว่า เป็นคู่ตรงข้ามที่มีลักษณะตรงข้ามกันเชิงแนวคิดหรือเนื้อหา มีลักษณะสัมพันธ์กันเชิงเปรียบเทียบให้รู้แนวคิดหรือเนื้อหาได้ มีลักษณะพึ่งพาอาศัยกันเป็นอยู่ เป็นไป และใช้ประโยชน์กัน มีลักษณะสลับกันไปมาเชิง

เปลี่ยนแปลงสถานะหรือสภาพได้ และมีลักษณะเป็นจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติแบบวิภาษวาทและทางสายกลาง ทั้งนี้ก็เพื่อสื่อความว่า บุคคลผู้ศึกษาคูตรงข้ามนั้น ๆ จะได้ปฏิบัติต่อกูตรงข้ามแต่ละคู่ได้อย่างเข้าใจ โดยไม่สุดโต่งทางความคิดและการปฏิบัติ แต่ให้ปฏิบัติแบบแยกแยะและเป็นกลาง พอดี ในแต่ละคูตรงข้าม ทั้งนี้ก็เพราะว่าบางคูตรงข้ามก็มีลักษณะต้องพึ่งพาอาศัยกันอย่างสมดุล ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันมิให้แตกแยกและเสียความสามัคคีได้ บางคูตรงข้ามก็มีลักษณะเปลี่ยนแปลงสลับกันไปมาได้ ที่จะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจเพื่อปรับเปลี่ยนสิ่งไม่ดีหรือคงสภาพเดิมสิ่งดีให้อยู่ได้นาน ๆ อย่างเหมาะสม บางคูตรงข้ามก็มีลักษณะต้องเลือกฝ่ายดี ทั้งนี้ก็เพื่อบอกว่า มิใช่ว่าบุคคลจะคบค้าสมาคมกับใครหรืออะไรก็ได้แบบคบหาตะไปเลย เพราะการคบหาบางอย่างอาจนำปัญหามาให้แก่ตนก็ได้ แต่ควรเลือกคบหาสมาคมกับฝ่ายดีเท่านั้นจึงจะนับว่าดีแก่ตน บางคูตรงข้ามก็มีลักษณะหนุนเสริมกันเพื่อก้าวไปสู่สิ่งที่ดีกว่าทั้งในแบบรวมกันหรือแยกกันในการทำสิ่งที่ดีกว่า และบางคูตรงข้ามก็มีลักษณะให้อยู่กันอย่างเป็นเอกเสมอ ๆ โดยต้องไม่คิดแบ่งแยกเป็นศัตรูกันเชิงมโนทัศน์เป็นอันขาด

คูตรงข้ามที่กล่าวแล้วนั้น ๆ มีแนวคิดมิใช่เพื่อเป้าหมายการทำตนให้แบ่งแยกกัน แต่เพื่อเป้าหมายให้เรียนรู้คูตรงข้ามแต่ละประเภทและแต่ละลักษณะพื้นฐานนั้น ๆ อย่างเข้าใจ แล้วก็นำไปปรับใช้อย่างเข้าใจให้ได้ ก็จะมีประโยชน์ต่อผู้นำไปประยุกต์ใช้และต่อคนอื่น ๆ ได้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

พระพุทธโฆสาจารย์. (2541). ฌมมปทฎฐกถา (ปฐโม ภาโค). (พิมพ์ครั้งที่ 21).

กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 23, 25. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเกียรติ ตั้งนโม. (2559). แพลและเรียบเรียงจาก Michael O'Shaughessy and Jane

Stadler. (2002). Narrative Structure and Binary Oppositions. ใน Media and

Society. Oxford University Press. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2559 จาก

มหาวิทยาลัยเที่ยง: [http://v.1.midnightuniv.](http://v.1.midnightuniv.org/midnight2545/newpage16.html)

[org/midnight2545/newpage16.html](http://v.1.midnightuniv.org/midnight2545/newpage16.html)

สมภาร พรหมทา. (2549). ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สุขพัฒน์ อนนท์จารย์. (2557). พุทธปัญญา...พระพุทธรเจ้า. กรุงเทพมหานคร: ปราชญ์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา วชิรญาณวโรรส. (2551). พุทธประวัติ (เล่ม 1). (พิมพ์ครั้งที่ 53). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Wikipedia. (2559). the free encyclopedia. “Binary Opposition”. เรียกใช้เมื่อ 19 พฤษภาคม 2559 จาก Wikipedia:

https://en.wikipedia.org/wiki/Binary_opposition

บทบาทของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) ในการพัฒนาชุมชน
THE ROLES OF PHRAKHRUWISUTTHIBUNYADIT
(NUAL PARISUTTTHO) IN COMMUNITY DEVELOPMENT

พระณัฐนันท์ คุณากโร (เพชรสวัสดี)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการวิจัยพบว่า

1. พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) เกิดเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2465 ในครอบครัวเกษตรกร ที่บ้านไสหร้า ตำบลบางรูป อำเภอยะใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้อุปสมบท เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 ที่อุโบสถวัดภูเขาหลัก ตำบลทุ่งสัง อำเภอยะใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีพระครูถาวรบุญรัตน์ (บุญคง) เป็นพระอุปัชฌาย์ และหลวงพ่อด่าง อิสสระ เจ้าอาวาสวัดภูเขาหลักพระกรรมาจารย์ หลังจากบรรพชาจำวัดที่วัดประดิษฐาราม ตลอดชีวิตของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) ท่านมีผลงานทางการปกครองคณะสงฆ์อย่างโดดเด่น ได้รับการแต่งตั้งสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์มาตามลำดับ คือ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีที่พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท ในพระราชทินนามเดิมคือ “พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์” ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดประดิษฐาราม (วัดไสหร้า) และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) ได้มรณภาพ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 สิริอายุรวม 90 ปี 70 พรรษา

2. พระครูวิสุทธิบุญญดิตถ์ (นวล ปริสุทโธ) มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน จำแนกเป็น 6 บทบาท คือ 1) บทบาทการเป็นผู้นำทางจิตใจ 2) บทบาทการพัฒนาจิตใจ 3) บทบาทการเป็นผู้เรียนรู้ 4) บทบาทการเป็นผู้สอนศีลธรรม 5) บทบาทการเป็นที่ปรึกษา 6) บทบาทเป็นผู้ปลุกจิตสำนึก ทำให้ชุมชนและสังคมมีความรักสามัคคี ช่วยสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ และช่วยสร้างสาธารณูปการในวัดต่าง ๆ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: บทบาท, การพัฒนาชุมชน, การสงเคราะห์ชุมชน, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the life and work of PhrakhuWisutthibunyadit (Nual Parisuttho) (2) to analyze the role of community development of PhraKhuWisutthibunyadit (Nual Parisuttho). This research procedure, the researchers used qualitative research methods (Qualitative Research) by studying data from research papers and in-depth interviews (Indepth Interview).

The results were found:

1. PhrakhuWisutthibunyadit (Nual Parisuttho) was born on May 13, 1922 in the farming family at Ban Sai Ra, Bang Rup Sub-district, Thong Yai District, Nakhon Sri Thammarat. Ordination on May 24, 1942 at Wat Phukhaolak, Thung Sang Sub-district, Thung Yai District, Nakhon Sri Thammarat. PhraKruThavorn Boonrat (Boonkong) Phutthathakitto is a preceptor and Luang Por Dang Issaro, the abbot of Wat Phukhaolak, act announcing teacher. After the ordination, he lived at Wat Pradittharam, throughout the life of PhraKru Wisutbunyadit (Nual Parisuttho), he has outstanding monastic work. He has appointed the monk's title and the administrative position of the Sangha respectively. He was given the title of the first commissioner at PhraKru Wisutbunyadit. And was given the title of the second commissioner at the same name "PhraKruWitsutbunyadit".

In the royal tiara, "PhraKruWisutbunyadit" was appointed as the abbot of Wat Pradittharam (Wat Sai-ra) and was appointed as a preceptor. PhraKruWisutbunyadit (Nual Parisuttho) died on May 11, 2012, total age 90 years old, 70 phansas.

2. PhraKruWisutbunyadit (Nual Parisuttho) plays a role in community development, classified into 6 roles: (1) the role of the spiritual leader; (2) the role of the mind development; (3) the role of the learner; (4) the role of the moral teacher; (5) the role of the counselor; (6) The role of raise awareness; making community and social harmony. Help to build up faith to the Sangha, and help to build the facilities in various temples. The benefits will also arise for Buddhism.

Keywords: Roles, Community Development, Community Welfare, Human Resource Development.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของสังคม คนไทยส่วนใหญ่ต่างให้การยอมรับนับถือมาตั้งแต่โบราณกาลและมีการสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 9 ได้กล่าวว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามะกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ 94.57 (พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2550) และสถาบันศาสนาเป็นระบวย่อยของสังคมไทยซึ่งมีวัดเป็นศาสนสถาน มีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคล ถือเป็นตัวแทนในการดำเนินกิจกรรมศาสนา ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาช่วยการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างสำคัญยิ่ง

สถาบันสงฆ์ถือเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความแนบแน่น คนไทยให้การยอมรับพุทธศาสนา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2 และได้ถือเป็นศาสนาของชาติ ทำให้พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้สูญเสียบทบาทในช่วงหลายปี ที่ผ่านมานี้เอง กล่าวคือ เดิมระบบการศึกษาอยู่ที่วัด พระมี

บพบาทเป็นผู้นำ แต่ต่อมาได้ย้ายศูนย์กลางการศึกษาออกจากการดูแลของวัด ทำให้ด้านการให้การศึกษาของพระสงฆ์น้อยลง นำไปสู่ผลกระทบต่อด้านอื่น ๆ อีกด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม วัดไม่ได้สูญเสียบพบาทไปทั้งหมด ยังคงรักษาสถานการณ์บพบาทที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางใจแก่พุทธศาสนิกชนอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนบพบาทดังกล่าว (พระมหาสุระพงษ์ สุรวโส (สีหมอก), 2555)

พระสงฆ์ถือว่าเป็นศาสนทายาท และเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัยซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา เป็นองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน ในฐานะเป็นผู้มีบพบาท ดังกล่าว พระสงฆ์นอกจากต้องทำหน้าที่เพื่อขัดเกลากิเลสของตนเอง ยังต้องทำหน้าที่เพื่อสังคมหรือชุมชนอีกด้วย เพราะในความเป็นจริงแล้ว ชีวิตของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชุมชนทั้งด้านการเป็นอยู่ และความช่วยเหลืออื่น ๆ ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ตอบสนองชุมชนตามนโยบายที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก (ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคณะ, 2553)

ปัจจุบันในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะเน้นที่ชนบทมากกว่าในเมือง ด้วยเหตุที่สภาพสังคมในชนบทนั้นยังมีแบบเก่าอยู่เป็นจำนวนมากคือ เป็นสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมแทบทุกด้านของหมู่บ้าน มีภิกษุเป็นผู้นำที่สำคัญของชุมชน ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านโดยปริยาย กิจกรรมใดที่เป็นไปเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่บ้าน พระสงฆ์ก็มักเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ โดยยึดหลักกว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือโดยเมตตากรุณาโดยพื้นฐานความจริงที่ว่าท่านเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนแห่งนั้น และจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยการดำรงชีพจากชาวบ้าน ซึ่งความเป็นอยู่ที่สุขสมบูรณ์ของหมู่บ้านก็ย่อมมีผลต่อความเป็นอยู่ของตัวท่านเองด้วย จึงเป็นที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปว่า ก่อนที่รัฐบาลจะได้เริ่มพัฒนาชุมชนชนบท และวางแผนโครงการเข้าไปยังท้องถิ่นชนบทห่างไกลนั้น พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาอยู่ในหมู่บ้านแต่ละแห่งก็ได้มีบพบาทในการเป็นผู้นำการพัฒนาหมู่บ้านนั้น ๆ อย่างไม่เป็นทางการอยู่แล้ว จนเป็นปกติวิสัย และเมื่องานพัฒนาดังกล่าวเข้าไปถึงหมู่บ้าน ท่านก็ได้เข้าร่วมงานเหล่านั้นด้วยความเต็มใจ เช่น เป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม และเป็นที่ปรึกษาและเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาเรียกความร่วมมือจาก

ชาวบ้านในการสร้างสาธารณสมบัติและสิ่งสาธารณูปโภค เป็นต้น (พระมหาสุระพงษ์ สุรวโส (สีหมอก), 2555)

พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนแบบชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชนบทไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษจำเพาะคือ พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยเคารพนับถือและเชื่อฟังเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง (พระอนุชิต ชูเนียม, 2550) ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นและมีการพัฒนาต่อตนเองและผู้อื่น ให้ความเป็นสืลสัมปทา จึงทำให้มีความสุขทั้งกายและจิตใจ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบ มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจ มีความเอื้ออารีต่อกันและกัน ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ หากประชาชนสามารถนำหลักธรรมคำสอน ความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพียบพร้อมในการคบคนดีเป็นมิตร ตลอดจนกระทั่งทำตนเป็นคนดีเพื่อเป็นมิตรแก่คนอื่น และมีความสุขชีวิตความเป็นอยู่เหมาะสม ก็จะสามารถนำพาชุมชนและสังคมไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ซึ่งในสภาวะสังคมเช่นนี้ พระสงฆ์นับว่าเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการเยียวยาทางจิตใจคือ “เป็นที่พึ่งบวร สอนธรรม นำปฏิบัติพัฒนา ปรีชากิจ” และที่สำคัญในสภาวะสถานการณ์เช่นนี้ สถาบันศาสนา โดยเฉพาะสถาบันสงฆ์นับว่าเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพเพื่อการพัฒนาสูง เพราะเป็นที่เคารพนับถือ เป็นผู้นำทางด้านจิตใจและด้านกิจกรรมในท้องถิ่น แต่สถาบันสงฆ์จะเป็นทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่สำคัญยิ่งในการผดุงรักษาและสืบทอดพระศาสนา สามารถเป็นหลักศีลธรรมของชาติได้นั้น สถาบันสงฆ์จะต้องมีระเบียบและอยู่ในกรอบวินัยอย่างเคร่งครัด และในขณะเดียวกันการจัดองค์การพระสงฆ์เพื่อการพัฒนา นั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับโครงสร้างการปกครองและการบริหารของอาณาจักร เพื่อเป็นการพัฒนาฝ่ายอาณาจักรและเป็นต้นแบบในการพัฒนาสถาบันชาติและสังคม อันเรียกได้ว่าเป็นทรัพยากร

บุคคลที่เป็นกำลังที่สำคัญของชาติสืบต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538) และในที่นี้ พระครูวิสุทธิบุญดิดถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) วัดประดิษฐาราม ตำบลบางรูป อำเภอฟุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช ก็ถือว่าเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีบทบาทและหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมและพัฒนาสังคม โดยอนุญาตให้ใช้ที่ดินวัดของประดิษฐารามสร้างโรงเรียนวัดประดิษฐาราม สร้างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นประธานฝ่ายบรรพชิตในการจัดทอดผ้าป่าให้แก่ โรงพยาบาลฟุ่งใหญ่ อำเภอฟุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อจัดซื้อรถตู้รับส่งผู้ป่วยให้กับ โรงพยาบาลฟุ่งใหญ่ บริจาคสังฆาริมทรัพย์ส่วนตัวแก่โรงพยาบาลสงขลา นครินทร์ อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัด สงขลาเป็นประจำทุกปี มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจน และเป็นผู้จัดตั้งกองทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรของวัดประดิษฐาราม ให้การบริการและการสงเคราะห์แก่ประชาชนอย่างนี้ เป็นต้น พระครูวิสุทธิบุญดิดถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) จึงนับได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมและถือว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญยิ่งอีกท่านหนึ่ง

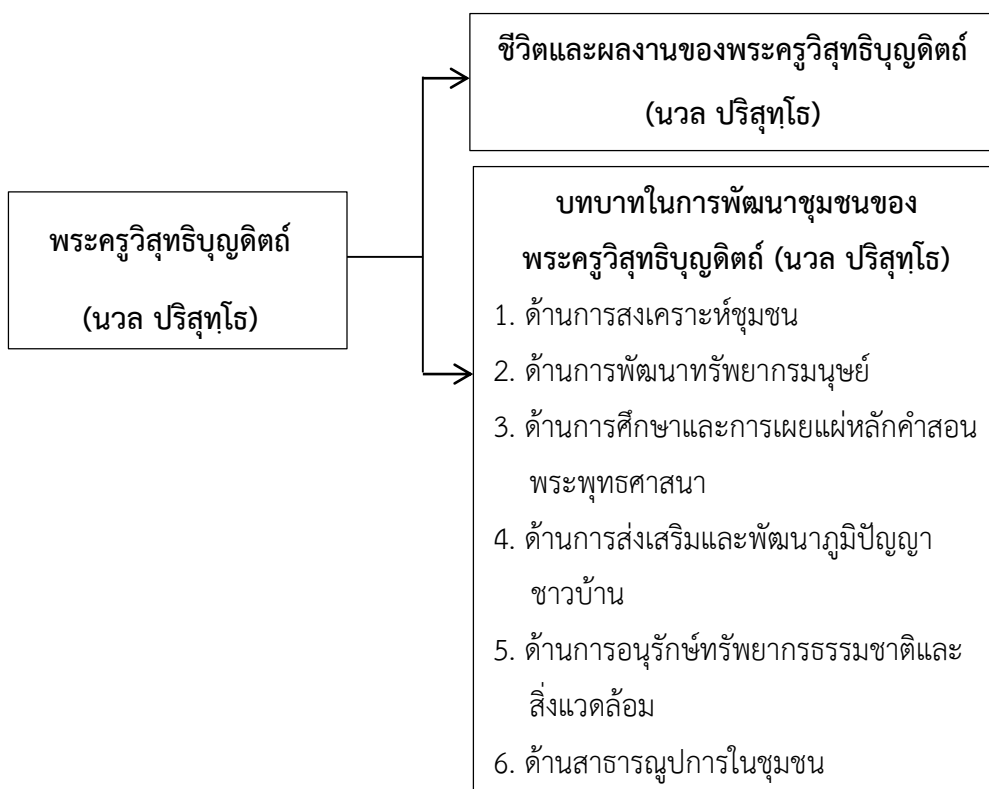
จากเหตุผลความสำคัญบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนนี้เอง ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทของพระครูวิสุทธิบุญดิดถ์ในการพัฒนาชุมชน (นวล ปริสุทฺโธ) ที่อุทิศตนพัฒนาชุมชนจนเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากประชาชนและหน่วยงานราชการอย่างมากมาย อันจะเป็นแนวทางให้พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปได้นำไปพัฒนาท้องถิ่นของตนให้มีความเจริญยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานของพระครูวิสุทธิบุญดิดถ์ (นวล ปริสุทฺโธ)
2. เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระครูวิสุทธิบุญดิดถ์ (นวล ปริสุทฺโธ)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนผู้วิจัยได้รวบรวมหลักการและแนวคิดสำคัญ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีองค์ประกอบในด้านการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 2 ประการทั้งจากเอกสารและจากข้อมูลสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นสำรวจข้อมูล

- 1.1 ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน
- 1.2 สืบค้นเอกสารงานวิจัยที่มีผู้รู้เขียน และศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

2. ขั้นรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง โดย

สัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องในฐานะศิษยานุศิษย์ เพื่อนร่วมงาน หรือผู้ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทโธ) จำนวน 9 รูป/คน

3. ขั้นสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

ใช้แบบสัมภาษณ์โดยสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในด้านการวิจัยในพื้นที่ทั้งในส่วนที่เป็นบุคคลเกี่ยวข้องกับ พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทโธ) ที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

3.1 พระครูสมุห์ยม จิตตสวโร	น้องชาย
3.2 พระครูพิสิฐบุญญากร	เจ้าอาวาสวัดประดิษฐารามรูปปัจจุบัน
3.3 พระทวีศิลป์ ธมมรโต	ลูกศิษย์
3.4 พระณัฐพล เขมคุโณ	ลูกศิษย์
3.5 นายสมปอง เกลี้ยงเกลา	ข้าราชการครูชำนาญการ
3.6 นายวิญญา พูลสวัสดิ์	เจ้าหน้าที่บัญชีในสมัยพระครูวิสุทธิบุญ ดิตถ์ (นวล ปริสุทโธ) ยังมีชีวิต
3.7 นายธีรศักดิ์ เจริญรูป	รองนายก อบต.
3.8 นายณรงค์ หินแก้ว	ลูกศิษย์
3.9 นายเฉลิมพร กามูณี	ลูกศิษย์

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูลที่สัมภาษณ์ได้ในภาคสนาม จากนั้นจึงประมวลผลเพื่อนำมาสรุปผล

5. ขั้นนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยเรียบเรียง สรุป และนำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

6. ขอบเขตของการวิจัย

6.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 9 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) รวมถึงศึกษาจากเอกสาร โดยมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึง บทบาทของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทโธ) ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ คือ

- 6.1.1 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน
- 6.1.2 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 6.1.3 ด้านการศึกษาและการเผยแผ่หลักคำสอนพระพุทธศาสนา
- 6.1.4 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 6.1.5 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 6.1.6 ด้านสาธารณูปการในชุมชน

6.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้นับศึกษา คือ 1) ด้านการสงเคราะห์ชุมชน 2) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3) ด้านการศึกษาและการเผยแผ่หลักคำสอนพระพุทธศาสนา 4) ด้านการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน 5) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 6) ด้านสาธารณูปการในชุมชน

6.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องในฐานะศิษยานุศิษย์ เพื่อนร่วมงาน หรือผู้ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทโธ) และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตและบทบาทการพัฒนาชุมชนของ พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทโธ) ได้เป็นอย่างดีประกอบด้วย

6.3.1 พระครูสมุห์ยม จิตตสวโร	น้องชาย
6.3.2 พระครูพิสิฐบุญญากร	เจ้าอาวาสวัดประดิษฐาราม รูปปัจจุบัน

6.3.3 พระวีศิลป์ ธรรมโร	ลูกศิษย์
6.3.4 พระณัฐพล เขมคุณ	ลูกศิษย์
6.3.5 นายสมปอง เกลี้ยงเกลา	ข้าราชการครูชำนาญการ
6.3.6 นายวิญญา พูลสวัสดิ์	เจ้าหน้าที่บัญชีในสมัยพระครู วิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปรีสุทโธ) ยังมีชีวิต
6.3.7 นายธีรศักดิ์ เจริญรูป	รองนายก อบต.
6.3.8 นายณรงค์ หินแก้ว	ลูกศิษย์
6.3.9 นายเฉลิมพร กามุณี	ลูกศิษย์

7. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึง เดือน ธันวาคม 2560 รวมเป็นระยะเวลา 4 เดือน

ผลการวิจัย

1. ชีวิตและผลงานของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปรีสุทโธ)

พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปรีสุทโธ) เกิดเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2465 ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม 5 ค่ำ เดือน 8 ปีกอ บิดามารดาและเครือญาติประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่บ้านไสหรั (หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งสัง) ปัจจุบัน หมู่ที่ 1 ตำบลบางรูป อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลงานของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปรีสุทโธ) ประกอบด้วย ผลงานการที่เกิดขึ้นกับบุคคล ได้แก่ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างตามแนวสติปัญญา 4 ด้านความเชื่อท่านจะสอนให้ประชาชนใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง ไม่เชื่อมง่าย ทำให้พุทธศาสนิกชนไม่ศรัทธานอกพระพุทธศาสนา ยึดมั่นและศรัทธาในพระรัตนตรัย เชื่อในคุณงามความดี และกฎแห่งกรรม ด้านทัศนคติ ท่านทำให้ประชาชนผู้พบเห็น สัมผัส และฟังธรรมคำสั่งสอนของท่านมีทัศนคติต่อวัด ต่อพระพุทธศาสนา ที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เป็นบวก ทำให้เปิดพื้นที่ในการฟัง การเรียนรู้และปฏิบัติตาม และด้านพฤติกรรม ด้วยการเผยแผ่คำสอนผ่านบุคลิกลักษณะของ พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล

ปริสุทโธ) ทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้ เป็นผู้ที่มีสุขุม เยือกเย็น พุดน้อย พุดแต่สาระสำคัญ จากบทบาทส่วนบุคคลดังกล่าวส่งผลให้เกิดผลงานที่เกิดขึ้นกับสังคม/ชุมชน พระครูวิสุทธิบุญนิติธ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ได้เผยแผ่ในฐานะพระผู้ให้ จึงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนาใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจากความเจริญทางด้านวัตถุและความซับซ้อนของสังคม โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการละเมิดศีลธรรมดั่งาม อันจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาสังคมปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาทางการเมือง และปัญหาความพร้อมในด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการในชุมชนสังคม เป็นต้น ผลงานที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ ด้วยความเป็นพระผู้สร้าง พระผู้ให้ และด้วยวัตรปฏิบัติของพระครูวิสุทธิบุญนิติธ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) สามารถเป็นแบบอย่างให้กับคณะสงฆ์ ปรับเปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ดีต่อพระสงฆ์ และสร้างแรงศรัทธาให้เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างมาก และผลที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่าน ได้สร้างผลดีมากมายกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ รูปแบบวิธีการปกครองของพระครูวิสุทธิบุญนิติธ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ความเป็นพระนักพัฒนาในด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ ทำให้องค์ประกอบต่าง ๆ ด้านศาสนาพัฒนาขึ้น ได้แก่ การพัฒนาศาสนวัตถุ การดำเนินบทบาทด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการพัฒนาศาสนธรรม และการเผยแผ่ การประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง ตามหลักการพระพุทธศาสนา ช่วยสร้างศรัทธาที่ถูกต้อง เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม

2. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระครูวิสุทธิบุญนิติธ (นวล ปริสุทโธ)

จากการศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระครูวิสุทธิบุญนิติธ (นวล ปริสุทโธ) เพื่อสรุปให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า

2.1 ด้านการสงเคราะห์ชุมชน

พระครูวิสุทธิบุญนิติธ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ได้ริเริ่มและชักชวนชาวบ้านไสหรี ในการเริ่มก่อสร้างที่พักสำหรับพระภิกษุที่เดินทางผ่านมาพัก ณ วัดไสหรี และเริ่มก่อสร้างถนน ซึ่งแต่เดิมเป็นทางเกวียน ท่านเดินขอความร่วมมือจากชาวบ้านเจ้าของที่ดินจนได้ที่ดินที่มีขนาดในการก่อสร้างถนน ซึ่งในการก่อสร้างถนนนั้นเพื่อใช้ในการสัญจรตั้งแต่ขณะนั้นจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งได้รับการพัฒนาและช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเสมอมา จากแรงและ

พลังศรัทธาที่ศิษยานุศิษย์ที่มีต่อหลวงพ่от่านนวล ปรีสุทโธ ท่านใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการอบรมประชาชนประจำตำบลบางรูป ให้ความช่วยเหลือชุมชนจนสืบทอดมาเป็นมูลนิธิให้ความช่วยเหลือชุมชนด้านต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน ท่านเป็นผู้นำชาวบ้านให้เกิดความเจริญ เกิดการพัฒนา พ่อท่านเป็นพระที่มุ่งปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึงเกิดเป็นพลังให้สังคมเชื่อถือมาตลอด พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปรีสุทโธ) เป็นพระที่เสียสละเป็นแบบอย่างให้สังคมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเจริญ เกิดการพัฒนา พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปรีสุทโธ) เป็นพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเลยเกิดเป็นพลังให้สังคมเชื่อถือตลอดมา ณ ปัจจุบัน

พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปรีสุทโธ) ได้ให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือทั้งด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การปลูกสร้างศาสนสถานต่าง ๆ ทั้งภายในวัดและวัดต่าง ๆ เช่น สร้างกุฏิ 20 หลัง ประสานงานกับแขวงทางนครศรีธรรมราชในการก่อสร้างถนน สร้างโรงธรรม สร้างโบสถ์แบบถาวร สร้างศาลาการเปรียญ สร้างเมรุและศาลาคูเมรุ สร้างโรงทาน สร้างซุ้มประตูวัด ศาลาพักร้อน อาคารอเนกประสงค์ เช่น ที่ประชุมทำกิจการต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการและชุมชน สร้างอาคารอาคันตุกะและอื่น ๆ อีกมากมาย การสร้างโรงเรียนประชาบาล จัดตั้งกองทุนฟื้นฟูสุขภาพบริจาคให้กับโรงพยาบาลต่าง ๆ จัดตั้งกองทุนสาธารณะประโยชน์ ช่วยเหลือวัดต่าง ๆ และหน่วยงานสถานที่สำคัญต่าง ๆ ตลอดจนผู้ที่ลำบากยากจน

2.2 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในด้านการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนกิจการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญา นอกจากศาสนศึกษาเพื่อมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

2.2.1 การตั้งกองทุนพ่อท่านนวล ปรีสุทโธ กองทุนเพื่อการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน หลวงพ่от่านนวล ปรีสุทโธ ได้ก่อตั้งกองทุนการศึกษา สำหรับนักเรียนที่เรียนดีแต่ทางบ้านขาดแคลนทุนทรัพย์ในการส่งลูกหลานให้เรียนต่อในระดับชั้นสูง ๆ มอบทุนให้กับนักเรียนและได้มอบเงินช่วยเหลือโรงเรียนทุกปี ท่านให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ได้ให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมาก

2.2.2 เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนวัดประดิษฐาราม พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปรีสุทโธ) ได้เป็นผู้ริเริ่มในการก่อตั้งโรงเรียนวัดประดิษฐาราม ขึ้นในปี 2501 เพื่อ

เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชน โดยเปิดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษา ทำให้เด็กและเยาวชนในตำบลไสหรั้า ได้มีโอกาสในการศึกษาในสถานศึกษาที่อยู่ใกล้บ้าน สอนหนังสือให้กับเด็ก ๆ ลูกหลานของคนในชุมชนบ้านไสหรั้า

2.2.3 สนับสนุนสื่ออุปกรณ์และบูรณะซ่อมแซมโรงเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) จะคอยสอบถาม ครู นักเรียน อยู่เสมอ ว่าขาดเหลือสิ่งใด ต้องการให้ท่านช่วยเหลือสิ่งใด ซึ่งสื่ออุปกรณ์ หากโรงเรียนมีความจำเป็นต้องใช้ในการจัดการเรียนการสอน หากจัดหาไม่ได้ด้วยงบประมาณของรัฐ ก็จะขอให้ท่านพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) เป็นผู้ขอเคราะห์ ซึ่งท่านก็ให้การอนุเคราะห์เรื่อยมา จนกระทั่งโรงเรียนมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ซึ่งพร้อมยิ่งกว่าโรงเรียนของรัฐในระดับเดียวกัน ทั้งนี้เพราะการให้การสนับสนุน การศึกษาสงเคราะห์ของท่าน

3. ด้านการศึกษาและการเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

บทบาทสำคัญของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) ด้านการศึกษา ท่านให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยผู้ที่อยู่ในวัดไสหรั้า ได้นั้นจะต้องมีการศึกษาตามหลักไตรสิกขา โดยตัวท่านเองได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

3.1 พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) เป็นตัวอย่างในการศึกษา

พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) สอบได้นักธรรมชั้นโท และได้เป็นครูสอนนักธรรมของสำนักเรียน อ.ทุ่งใหญ่ แต่ด้วยบุคลิกของหลวงพ่อที่เป็นคนพูดน้อย พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) ท่านจะปฏิบัติยึดแนวที่ว่า สติปัฏฐาน 4 คือ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ท่านเป็นเป็นผู้เคร่งครัดในระเบียบวินัย แม่นยำในการสวดมนต์ พิธีทางด้านศาสนาต่าง ๆ ท่านตั้งใจศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แล้วได้นำคำสอนอบรมศิษยานุศิษย์ที่เข้ามาบวชและคนในชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติสืบทอดต่อไป

3.2 การสร้างวัดไสหรั้า ให้เป็นที่ศึกษาขัดเกลาพฤติกรรมตามหลักไตรสิกขา

พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) จัดให้มีการเรียนสำหรับพระภิกษุสามเณรที่บวชประจำอยู่วัดบ้าน ไสหรั้า ท่านใช้ความเมตตาแผ่ขยายถึงจิตใจของคนในชุมชนบ้านไสหรั้า และศิษยานุศิษย์ ให้ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง มีความสามัคคี ประกอบกับที่ท่านพูดน้อยจึงทำให้มีศิษยานุศิษย์มีความเคารพ ศรัทธา เชื่อมั่น และดำรงอยู่ในศีล 5 ไม่ประพฤตินอกลู่ นอกทาง

4. ด้านการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน

พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) มีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมงานศาสน์เดือนสิบให้ประชาชนร่วมกันสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ มากมาย และได้ต่อยอดให้สามารถพัฒนาและถ่ายทอดสู่รุ่นลูกรุ่นหลานได้ ท่านเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ ทั้งในงานบุญประเพณีต่าง ๆ เพื่อรักษาไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ดูกัน เช่น งานเทศกาลเดือนสิบ งานทานไฟ งานตำช้างเผือก ท่านได้แนะนำให้ชาวบ้านในชุมชนให้มีความสามารถตามกำลังความคิดของท่านเพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้การทำงานแต่ละอย่างไปใช้ได้ชุมชนให้เกิดประโยชน์ในสังคมและชุมชน ท่านแนะนำบอกกล่าวในหน้าที่การงานในการงานของชาวชุมชนตามความสามารถที่ท่านมีอยู่

5. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) ได้ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือแก่อุปถัมภ์สถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติแก่ประชาชนทั่วไป ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน แยกโดยลักษณะ คือ

5.1 การช่วยเหลือแก่อุปถัมภ์สถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง โดยท่านเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการก่อสร้างถนนบ้านไสหรี-หนองหรั่ง ซึ่งมีระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร จากบ้านไสหรีไปยังบ้านหนองหรั่ง นอกจากนั้นท่านยังสร้างสะพานวิสุทธิบุญดิตถ์

5.2 พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) จะไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ นอกจากนั้นแล้วพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) จะปลูกหรือสร้างขึ้นมาทดแทน พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) เป็นคนที่รักธรรมชาติ แนะนำคนในชุมชนให้รู้จักประโยชน์จากธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติ นำคนในชุมชนปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่าง ๆ และไปร่วมงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามสถานที่ต่าง ๆ โดยท่านได้ชวนชาวบ้านในชุมชน ช่วยกันปลูกป่ารักษาเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในชุมชน พอมีพอกินมีใช้ได้ตลอด และชักชวนชาวบ้านรักษาแม่น้ำลำคลองในละแวกตำบลถิ่นที่อยู่และชักชวนชาวบ้านปลูกป่ารักษาป่าเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในชุมชน รักษาแม่น้ำตาปีไม่ให้ชาวบ้านบุกรุกที่ริมแม่น้ำ

6. ด้านการสาธารณูปการในชุมชน

วัดไสหรัจัดออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1. พื้นที่เขตวัด 2. โรงเรียนวัดประดิษฐาราม 3. อนามัยบ้านไสหรั เมื่อพลังแห่งศรัทธาของศิษยานุศิษย์ที่มีต่อพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) เพิ่มมากขึ้น พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ได้แผ้วเมตตาช่วยเหลือสถานศึกษา อนามัยประจำตำบล โรงพยาบาลประจำอำเภอ และอีกหลายโรงพยาบาล ทั้งในอำเภอและต่างอำเภอ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งในชุมชนบ้านไสหรัและละแวกใกล้เคียง พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ยังรับภาระและเป็นธุระในการดำเนินการบูรณะวัดวาอารามต่าง ๆ ทางภาคใต้ นับรวมได้ 30 กว่าวัด ด้วยความเมตตาธรรมที่ฝังรากลึกลงสู่จิตใจของศิษยานุศิษย์ ในด้านการสาธารณูปการพ่อท่านจะมีบทบาทของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) โดยการประสานงานหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) เป็นที่เคารพนับถือจากบุคคลทั่วไปจำนวนมาก พ่อท่านเป็นผู้ประสานในการพัฒนากับบุคคลและองค์กรหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) เป็นผู้นำในการสร้างวัดประดิษฐาราม โรงเรียนวัดประดิษฐาราม อนุญาตให้มีการสร้างสถานอนามัยภายในวัดประดิษฐาราม (ปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านไสหรั และนำเงินไปบริจาคให้กับโรงพยาบาลต่าง ๆ

อภิปรายผล

พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ท่านได้รับการยอมรับนับถือ เชื่อถือและศรัทธาจากประชาชนว่าสามารถโน้มน้าวให้บุคคลปฏิบัติตามได้ง่าย หลักธรรมที่สอนและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวิธีการปกครองพระภิกษุสามเณร และบุคลากรของวัดที่อยู่ในปกครองของท่าน จากการเผยแผ่โดยการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง และด้วยปฏิบัติที่งดงามน่าเลื่อมใสศรัทธาทำให้เกิดผลแก่บุคคล ซึ่งได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างซึ่งธรรมที่ท่านนำมายึดถือปฏิบัติ คือ สติปัฏฐาน 4 โดยในทุกอิริยาบถของท่านจะเห็นได้ว่าท่านคอยย้ำเตือนศิษยานุศิษย์ซุ่มซบ และยึดถือปฏิบัติด้วยการทำอะไรทุกอย่างให้บริบูรณ์ด้วยสติ ท่านจะสอนให้ประชาชนในชุมชนใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง ไม่เชื่องมงาย ทำให้พุทธศาสนิกชนไม่ศรัทธานอกพระพุทธศาสนา ยึดมั่นและศรัทธาในพระรัตนตรัย เชื่อในคุณงามความดี และกฎ

แห่งกรรม ซึ่งเป็นคำสอนผ่านวาทกรรมของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ว่าให้ทำแต่ความดี ท่านได้เอาใจใส่สอดส่องดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ให้ปฏิบัติเป็นไปตามธรรมวินัย และบทบาทในฐานะพระอุปัชฌาย์ พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) เป็นผู้คัดเลือกผู้บวชด้วยตนเอง เพื่อความงดงามในความเป็นสมณสาธูของหมู่คณะ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีการอบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา มีอาจารย์ที่น่าศรัทธาเลื่อมใส อบรมการทำวัตรสวดมนต์ โดยพร้อมเพรียงกัน หาอุบายวิธีให้ได้อินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นไปตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา พยายามหาอุบายวิธีสกัดกั้นสังฆธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น ด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการเผยแผ่ในฐานะพระผู้ให้ จึงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจากความเจริญทางด้านวัตถุและความซับซ้อนของสังคม โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการละเมิดศีลธรรมดั้งเดิม อันจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาสังคมปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาทางการเมือง และปัญหาความพร้อมในด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการในชุมชนสังคม เป็นต้น

พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ได้ช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ด้วยการสร้างวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมกิจกรรม และเกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้เกิดความรักสามัคคี และท่านได้สั่งสอนประชาชนอยู่เสมอในเรื่องของความรักความสามัคคี จากการที่พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทโธ) ได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมชุมชนจากส่วนที่ขาด เช่น การ ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์โดยการให้ทุน ให้การส่งเสริมการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน การสาธารณูปการ การสร้างวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจ กิจกรรม และเป็นสถานประกอบบุญพิธี และการสาธารณสงเคราะห์ด้านต่าง ๆ เช่น การดำเนินสร้างและการสนับสนุนการสร้างโรงพยาบาล การดำเนินการก่อสร้างโรงเรียน การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา

สถานเด็กกำพร้า เหล่านี้เป็นต้น เป็นผลทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน สังคม ดีขึ้น ในภาพรวม เกิดความสะดวกสบายแบบยั่งยืนมาถึงปัจจุบัน

สรุป

จากการศึกษาชีวิตประวัติของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) วัดประดิษฐาราม ตำบลบางรูป อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดนครราชสีมา ถือว่าเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีบทบาทและหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมและพัฒนาสังคม โดยอนุญาตให้ใช้ที่ดินวัดของประดิษฐารามสร้าง โรงเรียนวัดประดิษฐาราม สร้างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นประธานฝ่ายบรรพชิตในการจัดทอดผ้าป่าให้แก่โรงพยาบาลกันทรวิชัย อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อจัดซื้อรถตู้รับส่งผู้ป่วยให้กับโรงพยาบาลกันทรวิชัย บริจาคสังฆาริมทรัพย์ส่วนตัวแก่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด สงขลาเป็นประจำทุกปี มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจน และเป็นผู้จัดตั้งกองทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรของวัดประดิษฐาราม ให้การบริการและการสงเคราะห์แก่ประชาชนอย่างนี้ เป็นต้น พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) จึงนับได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมและถือว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญยิ่งอีกท่านหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 พระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) สอนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล พระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านโดยทั่วไป ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คำสอนของท่าน และหลักปฏิบัติของท่านไปปรับใช้เพื่อการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมในการอยู่ร่วมกัน

1.2 พระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านโดยทั่วไป ควรนำเอาหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักไตรสิกขาไปใช้ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

1.3 พระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านในชุมชน ควรนำกระบวนการของศีล กระบวนการของพระวินัย เป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งสามารถช่วยในการพัฒนาจิตใจของตนเอง

เพื่อเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบเหมือนพระครูวิสุทธีบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) และควรเรียนรู้และใช้กระบวนการดังกล่าวเพื่อความยั่งยืนตลอดไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านในสภาวการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจยุคปัจจุบัน

2.2 ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน

2.3 ควรมีการศึกษาการนำหลักปฏิบัติของพระพระครูวิสุทธีบุญดิตถ์ (นวล ปริสุทฺโธ) มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคณะ. (2553). “การส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม”. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, ปีที่ 29(ฉบับที่ 1), 3.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). ธรรมบุญชีวิต. ใน *ธรรมบุญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 177). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมวิสุทธีโกวิ (พิจิตร ฐิตวณโณ). (2550). ชีวประวัติและวิทยาคมหลวงปู่อินทร์ สิริทตฺโต พระเถระผู้ทรงวิทยาคมเรืองนาม. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุระพงษ์ สุรวโโส (สีหมอก). (2555). “ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน:กรณีศึกษา พระครูโพธิ์วีรคุณ วัดโพธิ์การาม ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด”. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) บัณฑิตวิทยาลัย*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระอนุชิต ชูเนียม. (2550). “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์”. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น*. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช.

ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

THE IMAGE OF BUDDHISM IN THE VIEW OF THAI BUDDHISTS

สุรัตน์ พักน้อย

อินทกะ พิริยะกุล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยภาพลักษณ์ที่มีผลต่อความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนทาง และบริหารจัดการภายในองค์กรพระพุทธศาสนา ให้ตรงตามความต้องการของพุทธศาสนิกชนได้ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม และคำนวณขนาดตัวอย่างตามสูตรของ Yamane ได้ตัวอย่าง จำนวน 400 ตัวอย่าง โดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน CHAID (Chi-square Automatic Interaction Detector) และสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยอย่างง่าย

ผลการศึกษาพบว่า

1. ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ย 3.56) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน เห็นว่าภาพลักษณ์ของศาสนบุคคลหรือพระสงฆ์ (มีค่าเฉลี่ย 3.44) และภาพลักษณ์ของศาสนวัตถุหรือสิ่งปลูกสร้างภายในวัด อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ย 3.69)

2. จากการศึกษความสัมพันธ์ของภาพลักษณ์ที่มีต่อความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย พบว่า ภาพลักษณ์มีความสัมพันธ์กับความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีอำนาจในการทำนายหรือพยากรณ์ตัวแปรตาม ได้ 38.3%

3. แนวทางการบริหารจัดการภายในองค์กรพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับความต้องการของพุทธศาสนิกชน มีดังนี้

3.1 มีการจัดธรรมะเคลื่อนที่เพื่อบรรยายหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ทั้งในหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรภาคประชาชนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนจัดทำสื่อเผยแพร่ ธรรมะในช่องทางที่หลากหลายมากขึ้น

3.2 มีการบูรณาการความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนในการ บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดต่าง ๆ เพื่อให้มีความคงทนถาวร มีความสวยงาม และ ดำรงอยู่คู่สังคมไทย

คำสำคัญ: ภาพลักษณ์, ความจงรักภักดี, พระพุทธศาสนา, มุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

Abstract

The objective of this research was to study the image of Buddhism and correlation between image of Buddhism and Thai Buddhist royalty, and used the results to develop a new system for managing Buddhism images according to desires of Thai Buddhists. The size of the data was calculated using Yamane formula and 400 samples by were collected through Cluster sampling. The empirical data was analyzed using percentage, arithmetic mean, CHAID (Chi-square Automatic Interaction Detector), and simple regression correlation coefficient.

Results suggested that

1. The study reveals that image of Buddhism in Thailand as a whole was at the high average ($\bar{x} = 3.56$), which can be separated into rating of Buddhism image on religious figures or monks ($\bar{x} = 3.44$) and rating of image on religious symbol or buildings ($\bar{x} = 3.69$)

2. There is a significant correlation between image of Buddhism and royalty of the Buddhist ($p \leq .05$, $r = 0.383$)

3. The findings above led the researcher to the following recommendations:

3.1 Buddhist organizations should increase more Dharma activities among governmental institutions, private sectors, and public organizations while creating new mediums for people to access information regarding Buddhism.

3.2 Everyone should be involved in the restoration of religious objects in order to create a long lasting image of Buddhism in Thailand.

Keywords: Image, Loyalty, Buddhism, The view of Thai Buddhists

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้ก่อเกิดขึ้นจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ เมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนวิสาขะหรือเดือน 6 ณ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ ประเทศอินเดีย 45 ปี ก่อนพุทธศักราช ปัจจุบันสถานที่แห่งนี้ได้ถูก เรียกว่า พุทธคยา (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2513) จากนั้นได้มีการนำหลักธรรมคำสอนออกเผยแพร่ออกไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งภายในประเทศอินเดียเอง และประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จนกระทั่งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 236 หลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชทรงได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่าง ๆ รวมทั้งหมดจำนวน 9 สาย โดยในสายของพระโสณะและพระอุตตระ ได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งในยุคสมัยนั้นยังเรียกว่า ดินแดนสุวรรณภูมิ จนทำให้หลักคำสอนของศาสนาพุทธค่อย ๆ แทรกซึมเข้าสู่ความคิด การรับรู้ และความรู้สึกของคนไทย โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงให้การยอมรับนับถือ และเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งนั้นมา ตลอดจนได้มีการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งรุ่นมาถึงปัจจุบันนี้ (กรมการศาสนา, 2525) ยิ่งไปกว่านั้น หลักธรรมคำสอนดังกล่าวยังได้ถูกนำมาตีความ เพื่อนำไปยึดโยงเข้ากับประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช การตาย การทำบุญเลี้ยงพระในวันขึ้นบ้านใหม่ และวันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น

ในอดีตพระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงมีความมั่นคงเป็นอย่างมาก เป็นเพราะสามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้ในทุกมิติของชีวิต คือ ความต้องการทางด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านอารมณ์และจิตใจ และด้านจิตวิญญาณ (อนันต์ วิริยะพินิจ, 2529) จนทำให้พระสงฆ์ถูกให้ความหมายว่าเป็นเพื่อนาบุญ และมีบทบาทสำคัญต่อการรักษา

พระพุทธศาสนา โดยมีพุทธศาสนิกชนทำหน้าที่ให้การสนับสนุน ในด้านปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ที่จำเป็นต้องดำรงชีวิตในวิถีความเป็นสมณะ และบำเพ็ญสมณธรรมเพื่อเข้าถึงความจริงสูงสุดในพระพุทธศาสนา ดังคำกล่าวที่ว่า “คฤหัสถ์ถวายขาให้พระสงฆ์ ส่วนพระสงฆ์มอบตาให้แก่คฤหัสถ์” การถวายขาคือการถวายความสะดวกในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะ ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรม และปกป้องพระธรรม พระสงฆ์จึงมีหน้าที่สำคัญในการมอบดวงตา คือ ปัญญาแห่งธรรมที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติธรรมนั้นให้แก่คฤหัสถ์เป็นการตอบแทน นี่คือนิเวศน์ที่แท้จริงของพระสงฆ์

ต่อมาสังคมไทยได้เริ่มรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ในช่วงรัชกาลที่ 5 ได้เกิดการปฏิรูปคณะสงฆ์ในประเทศไทย ด้วยการออกพระราชบัญญัติ ปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 จนมีการรวมศูนย์อำนาจ เข้าสู่รัฐและควบคุมพระสงฆ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งรูปธรรมที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน คือรัฐได้กำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล และสถานสงเคราะห์ เป็นต้น เข้ามาทำหน้าที่เฉพาะด้านการดูแลคนในสังคม เช่น โรงเรียนจะมีครูทำหน้าที่สอนหนังสือ โรงพยาบาลจะมีแพทย์เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการรักษาโรค และสถานสงเคราะห์ทำหน้าที่ให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์จึงถูกลดบทบาทจากในอดีตที่เป็นทั้ง ครูที่ทำหน้าที่สอนหนังสือ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ในการเยียวยาทางจิตใจ และเป็นนักบุญ โดยการเปิดโรงทานเพื่อแจกจ่ายอาหารให้กับคนในสังคม ให้มีบทบาทที่ยึดโยงอยู่กับการตีความตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า พระสงฆ์ได้ถูกกำกับ ควบคุมโดยกฎระเบียบตามกรอบที่รัฐกำหนด จนทำให้มีความเหินห่างออกจากชีวิตมนุษย์และสังคม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2554) (พระไพศาล วิสาโล, 2542)

ยิ่งไปกว่านั้น บุคลากรในพระพุทธศาสนาเอง ทั้งพระสงฆ์ที่มีความแตกแยกกันทางความคิดอันเกิดจากการตีความหลักธรรมคำสอนที่แตกต่างกัน จนทำให้เกิดรอยแยกในพระพุทธศาสนาของเมืองไทยอย่างรุนแรง และพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมตามหลักพระธรรมวินัยที่ปรากฏตามภาพสื่อช่องทางต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ยกยอกทรัพย์ ฉ้อโกง ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และเสพเมถุน เป็นต้น ล้วนเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นส่วนสำคัญในการกัดกร่อน บั่นทอน และทำลายภาพลักษณ์เชิงบวกของพระพุทธศาสนา จนนำไปสู่การเกิดภาวะวิกฤตศรัทธา ที่ส่งผลทำให้ประชาชนเกิดความคิดไม่อยากจะเข้าวัด ไม่อยากไปทำบุญกับพระสงฆ์

มีความคิดอยากเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่น และมีการนับถือพุทธศาสนาตามบัตรประชาชนเท่านั้น

จากปรากฏการณ์ทางสังคมในแวดวงพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามสำคัญที่ตามมาคือ แล้วภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเป็นอย่างไร และมีความสัมพันธ์ต่อความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยภาพลักษณ์ที่มีผลต่อความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย
3. เพื่อกำหนดแนวทางในการส่งเสริมและบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องตามความต้องการของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ และแนวคิดความจงรักภักดี โดยมีรายละเอียดในแต่ละแนวคิดโดยสังเขปดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดภาพลักษณ์ของ Robinson and Barlow (Robinson and Barlow, 1959) ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า ภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพที่เกิดขึ้นในจิตใจ ซึ่งบุคคลมีความรู้สึกนึกคิดต่อองค์การสถาบัน ภาพในใจดังกล่าวของบุคคลนั้น ๆ อาจจะได้มาจากทั้งประสบการณ์ทางตรง (Direct Experience) และประสบการณ์ทางอ้อม (Indirect Experience) ของตัวเอง โดยมีองค์ประกอบดังนี้ 1) ผู้บริหาร (Executive) องค์กรจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ 2) พนักงาน (Employees) องค์กรจะดีควรมีบุคลากรที่มีรู้ ทักษะ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 3) กิจกรรมสังคม (Social Activities) คือ การดูแลเอาใจใส่สังคม ร่วมกิจกรรมการกุศล หรือสร้างประโยชน์ให้กับสังคม 4) อุปกรณ์ในสำนักงาน (Equipments and Stationeries) องค์กรต้องมีสิ่งที่แสดงสัญลักษณ์ขององค์กร ได้แก่ สำนักงาน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง และอุปกรณ์สำนักงาน เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ภาพลักษณ์ของสถาบันหรือองค์การ (Institutional Image) หมายถึง ภาพที่เกิดขึ้นในใจของประชาชนที่มีต่อองค์การหรือสถาบัน ทั้งภาพของตัว

สถาบันหรือองค์กร การบริหารจัดการ และบุคคลที่เป็นผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานภายในองค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และทำประโยชน์แก่สาธารณะ

ในแง่หนึ่ง ภาพลักษณ์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือ และการได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนสามารถบรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์ และวิสัยทัศน์ขององค์กรได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ องค์กรต่าง ๆ จึงต้องสร้างภาพลักษณ์ที่ดี น่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับการดำเนินงานของหน่วยงานของตน ซึ่งกลยุทธ์ที่สามารถสร้างภาพลักษณ์องค์กรได้โดยง่ายมาจากคำว่า ภาพลักษณ์ (Image) โดย I ในที่นี้ย่อมาจากคำว่า Institution คือ การสร้างภาพลักษณ์ด้วยตัวสถาบัน ได้แก่ อาคาร สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก M ย่อมาจาก Management คือ การจัดการโดยผู้บริหารในการกำหนดภาพลักษณ์ให้เป็นที่พอใจของประชาชน A ย่อมาจาก Action คือ ผลประกอบการ อันได้แก่กระบวนการผลิตเพื่อให้สินค้าที่ออกวางจำหน่าย มีประสิทธิภาพของงานหรือการให้บริการต่าง ๆ G ย่อมาจาก Goodness คือ การสร้างภาพลักษณ์ด้วยการทำความดี เช่น การกระทำที่รับผิดชอบต่อสังคม และ E ย่อมาจาก Employee คือ การสร้างภาพลักษณ์ด้วยบุคลากร เพราะบุคลากรทุกคนในหน่วยงานเปรียบเสมือนตัวแทนของหน่วยงานที่จะสร้างความประทับใจหรือความเกลียดชังให้แก่ผู้ติดต่อกับองค์กร (รัชนิ วงศ์สมิตร, 2547)

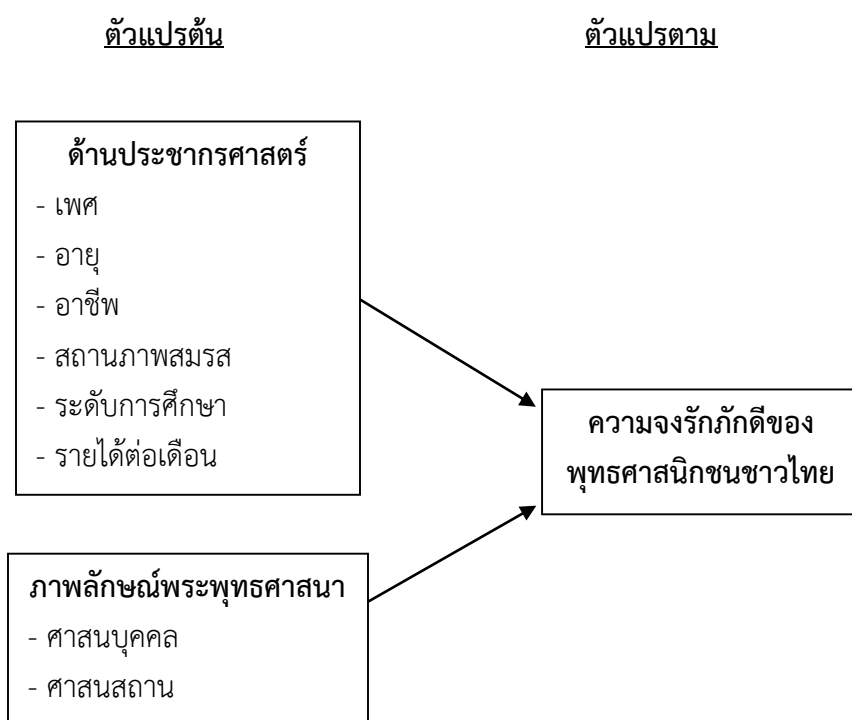
จากกลยุทธ์ในการสร้างภาพลักษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษาภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา โดยมองว่าภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบในด้านศาสนบุคคล ที่หมายถึง พระภิกษุ สามเณรซึ่งถือว่าเป็นทั้งผู้บริหาร พนักงน และบุคลากรผู้ขับเคลื่อนองค์กรให้มีภาพลักษณ์ที่ดี และธำรงองค์กรให้ดำรงอยู่ และด้านศาสนวัตถุ หมายถึงวัดและถาวรวัตถุสิ่งปลูกสร้าง รวมถึงวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในวัด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นการรับรู้ ความรู้สึก และความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน ที่มีต่อภาพลักษณ์ขององค์กรพระพุทธศาสนา

2. แนวคิดความจงรักภักดี ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ Hoy & Rees (กรองกาญจน์ ทองสุข, 2554) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า ความจงรักภักดีเป็นสิ่งที่ทำให้แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับองค์กร ถ้ามีความจงรักภักดีที่มีต่อองค์กรมากแนวโน้มอัตราการลาออกก็จะน้อยลง องค์ประกอบของความจงรักภักดี ประกอบด้วย 3 มิติ ดังนี้ 1) พฤติกรรมที่แสดงออก (Behavioral Aspect) มีการตอบสนองออกมาโดยแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะ

มาจากทัศนคติของบุคคลทำให้เกิดพฤติกรรมขึ้น บุคคลนั้นจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้ทำ ถึงแม้ว่าจะไม่สอดคล้องกับทัศนคติในตอนแรกก็ตาม ถ้าทำไปแล้วคนเราก็จะทำการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้ดีขึ้น หรือการไม่อยากย้ายจากองค์กรนั้น 2) ความรู้สึก (Affective Aspect) หมายถึง อารมณ์ความรู้สึกที่เกิดจากความชอบหรือไม่ชอบ เช่น การมีความรักต่อองค์กรหรือความพึงพอใจในองค์กรนั้น 3) การรับรู้ (Cognitive Aspect) หมายถึง ค่านิยมความเชื่อที่บุคคลได้ยึดถือ เช่น ความเชื่อมั่นในองค์กรหรือความไว้วางใจในองค์กร

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาพลักษณ์ของพระพุทธรศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาจากข้อมูลที่ถูกรวบรวมหรือได้ถูกบันทึกขึ้นโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาก่อน ทั้งจากหนังสือ ตำรา บทความ

วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ อินเตอร์เน็ต ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภาพลักษณ์และความจงรักภักดี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้ทำการเตรียมเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ตลอดจนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่เป็นชาวไทยทั้งชายและหญิงที่มีอายุ 13 ปี ขึ้นไป ที่นับถือศาสนาพุทธ โดยแบ่งออกเป็น 4 ภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามเป็นกลุ่มคนขนาดใหญ่ ที่กระจายตัวอยู่ตามพื้นที่กว้างขวางทั่วประเทศ (ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และคณะ, 2545) สำหรับการกำหนดขนาดตัวอย่างที่ทราบจำนวนประชากรที่นับถือศาสนาพุทธอย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้คำนวณขนาดตัวอย่างตามสูตรของ Yamane ซึ่งได้ตัวอย่าง จำนวน 400 ตัวอย่าง และได้ทำการกระจายกลุ่มตัวอย่างไปยังภาคต่าง ๆ ใน 4 ภาค ดังนี้

- ภาคเหนือ จำนวน 74 ตัวอย่าง
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 144 ตัวอย่าง
- ภาคกลาง จำนวน 138 ตัวอย่าง
- ภาคใต้ จำนวน 44 ตัวอย่าง

2.2 การสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือเพื่อทำการวิจัย ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาจากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาลดทอนให้กลายเป็นตัวแปร และทำการนิยามเชิงปฏิบัติการ ข้อมูลในแต่ละตัวแปร เพื่อนำไปสู่การกำหนดข้อคำถามในแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ซึ่งในแต่ละตัวแปรผู้วิจัยได้นิยามเชิงปฏิบัติการดังนี้

- เพศ หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายและเพศหญิง
- อายุ หมายถึง ช่วงเวลานับตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน
- อาชีพ หมายถึง การทำงานซึ่งมีผลตอบแทนออกมาในรูปของรายได้ เพื่อ
บุคคลนำไปดำรงชีพทั้งของตนเองและครอบครัว ประกอบด้วย นักเรียน/นักศึกษา พนักงานบริษัท
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ แม่บ้าน/พ่อบ้าน ธุรกิจส่วนตัว และอื่น ๆ
- สถานภาพสมรส หมายถึง ความผูกพันระหว่างชายกับหญิงในการเป็นสามี
ภรรยา ซึ่งแบ่งเป็น โสด สมรส/อยู่ด้วยกัน และม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่
- ระดับการศึกษาสูงสุด หมายถึง การเรียนในระดับสูงสุดของกลุ่มตัวอย่าง
แบ่งเป็น ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และสูงกว่าปริญญาตรี
- รายได้ต่อเดือน หมายถึง เงินหรือผลประโยชน์ที่กลุ่มตัวอย่างได้รับในแต่ละ
เดือน

ส่วนที่ 2 ประเด็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพรวมทั้งหมดของวัดที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปรับรู้ สัมผัสจากประสบการณ์ตรงและทางอ้อม และมีความรู้สึกประทับใจต่อสิ่งที่พบเห็นดังกล่าว ทั้งความรู้สึที่มีต่อศาสนบุคคล และศาสนวัตถุภายในวัด ตลอดจนแนวทางในการส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านศาสนบุคคลและศาสนสถาน

- ด้านศาสนบุคคล หมายถึง สิ่งที่ประชาชนทั่วไปรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ที่อาศัยและปฏิบัติศาสนกิจอยู่ภายในวัด เช่น การศึกษา การปฏิบัติตน และการเผยแผ่ธรรมะ

- ด้านศาสนวัตถุ หมายถึง การรับรู้และความประทับใจของประชาชนทั่วไปต่อสิ่งปลูกสร้างที่อยู่ภายในวัด เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิที่พักอาศัย และรูปเคารพต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในวัด

ส่วนที่ 3 ประเด็นเกี่ยวกับความจงรักภักดี ผู้วิจัยได้ให้ความหมายความจงรักภักดี หมายถึง การสนับสนุนส่งเสริม ความเลื่อมใส ความเคารพนับถือในพระพุทธศาสนา

ในข้อคำถามส่วนที่ 2 และ 3 ดังกล่าว มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตอบ (Likert Scale Questions) ใน 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักคะแนนดังนี้

ระดับความสำคัญมากที่สุด	5	คะแนน
ระดับความสำคัญมาก	4	คะแนน
ระดับความสำคัญปานกลาง	3	คะแนน
ระดับความสำคัญน้อย	2	คะแนน
ระดับความสำคัญน้อยที่สุด	1	คะแนน

ในส่วนของการทดสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเครื่องมือ จำนวน 5 ท่าน และนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ทั้งความเที่ยงตรงของเนื้อหาและความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง แล้วนำเครื่องมือแบบสอบถามที่แก้ไขแล้วไปทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน จากนั้นนำข้อมูลมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha Coefficient วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามสูตรของครอนบาค (Cronbach)

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติต่าง ๆ ในการวิเคราะห์เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) จัดทำตารางแจกแจงความถี่เป็นผลค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Means) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 2) การทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างโดยตรวจสอบผลกระทบของลักษณะส่วนบุคคล (Demographic) โดยใช้สถิติ CHAID (Chi-square Automatic Interaction Detector) และ 3) การทดสอบตัวแปรต้นมีความสัมพันธ์กับความจงรักภักดี โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยอย่างง่าย Simple Regression Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงของตัวแปรต้นเพียง 1 ตัวแปรกับตัวแปรตาม

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชาวไทย จำนวน 400 คน มีรายละเอียดของผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.56 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.589 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีรายละเอียดดังนี้

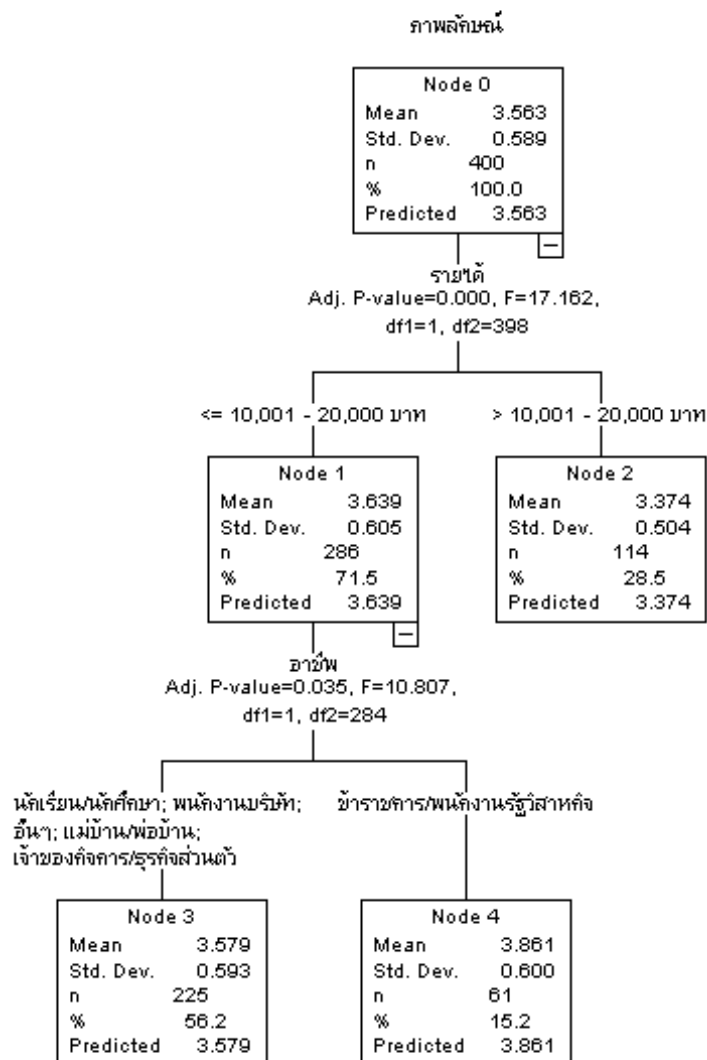
1.1 ด้านศาสนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อศาสนบุคคลหรือพระสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.44 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.684 ทั้งนี้ เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน ส่วนใหญ่คิดว่าพระสงฆ์มีความประพฤติปฏิบัติเป็นที่เคารพนับถือ รองลงมาพระสงฆ์ได้มีการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะที่น่าสนใจและมีประโยชน์ และพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ตามลำดับ

1.2 ด้านศาสนวัตถุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อศาสนวัตถุ หรือสิ่งปลูกสร้างภายในวัด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.69 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.618 ทั้งนี้ เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน ส่วนใหญ่คิดว่าภายในวัดมีความร่มรื่นเป็นธรรมชาติ รองลงมามีความคิดเห็นว่ภายในวัดมีสิ่งปลูกสร้างที่สวยงาม และภายในวัดมีอุโบสถ วิหาร การเปรียญเพื่อประกอบศาสนากิจที่เหมาะสม ตามลำดับ

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ที่มีผลต่อภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ดังแสดงในภาพที่ 1 พบว่า ตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันและมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ รายได้ (ค่า p-value เท่ากับ 0.000) และอาชีพ (ค่า p-value เท่ากับ 0.035) โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้น้อยกว่า 10,001-20,000 บาท (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.639 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.605) และประกอบอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.861 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.600)

ภาพที่ 1 แสดงข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาต่างกัน

2. ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หมายความว่า ตัวแปรอิสระ 1 ตัว สามารถอธิบายตัวแปรตามได้ อย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีอำนาจในการทำนายหรือพยากรณ์ตัวแปรตาม ได้ 38.3% ($R^2 = 0.383$) และมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ (Beta) เท่ากับ 0.619

3. ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะให้มีการส่งเสริมภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนของศาสนบุคคล และศาสนสถานในหลากหลายรูปแบบ อาทิ ด้านศาสนบุคคล ควรจัดให้มีธรรมะเคลื่อนที่เพื่อบรรยายหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งในหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรภาคประชาชนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนจัดทำสื่อเผยแพร่ธรรมะในช่องทางที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนในด้านศาสนสถาน ควรมีการบูรณาการความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดต่าง ๆ เพื่อให้มีความคงทนถาวร มีความสวยงาม และดำรงอยู่คู่สังคมไทย

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถนำประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจมาอภิปรายผลร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

1. ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ต่อพระพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนในครั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่าความคิดเห็นต่อศาสนบุคคลหรือพระสงฆ์ และศาสนสถานของประชาชนทั่วประเทศอยู่ในระดับสูง ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังคงมีความประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะให้ประชาชนได้เข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และมีศาสนสถานที่เหมาะสมในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา จนทำให้พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่เกิดความศรัทธา เลื่อมใสมีศรัทธาคลาญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชปัญญารังษี (พระราชปัญญารังษี, 2553) เรื่อง บทบาทที่คาดหวังและที่เป็นจริงของพระสงฆ์ไทยที่พบว่า ความยึดมั่นในศาสนาของพุทธศาสนิกชนขึ้นอยู่กับความพึงพอใจต่อการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สำหรับในส่วนของการศึกษาองค์ประกอบด้านประชากรกับภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในมุมมองของประชาชน เมื่อทำการอภิปรายภายใต้มุมมองของแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ได้สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อัน

เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการก่อร่างสร้างภาพลักษณ์ให้กับมนุษย์ โดยเฉพาะการขัดเกลาผ่านสถาบันที่เป็นทางการต่าง ๆ เช่น การอบรมสั่งสอนภายในครอบครัว การเรียนการสอนเกี่ยวกับศาสนาในสถาบันการศึกษา และการอบรมหลักธรรมาภิบาลในการทำงานของหน่วยงานราชการ (Elkin, Frederick , 1989) ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในหน่วยงานต่าง ๆ ล้วนเป็นส่วนสำคัญในการก่อรูปให้เกิดภาพลักษณ์ของตนเองเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมา และทำให้บุคคลรู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาพลักษณ์ของบุคคลจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดได้เองตามธรรมชาติ และไม่ได้ถูกบ่มเพาะให้เกิดขึ้นภายในสถาบันใดสถาบันหนึ่งเท่านั้น หากแต่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกปริมณฑลของการดำเนินชีวิตของมนุษย์

โดยเฉพาะในพื้นที่ของการประกอบอาชีพ ซึ่งประชาชนได้ใช้ชีวิตในการทำงานเป็นช่วงเวลาที่ติดต่อกันอย่างยาวนาน ตั้งแต่ช่วงอายุ 15-59 ปี (กระทรวงสาธารณสุข, 2557) เมื่อเป็นเช่นนี้ กฎและระเบียบ แนวทางการปฏิบัติ และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในที่ทำงาน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการขัดเกลาบุคคลให้มีความคิด ความรู้สึก และภาพลักษณ์หรือมุมมองต่อโลกไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งโดยง่าย โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่ต้องทำงานในระบบ เช่น ระบบราชการ และรัฐวิสาหกิจ ที่อยู่ในระดับปฏิบัติการ ที่มีเงินเดือนน้อย ซึ่งมีหน้าที่หลักในการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือ ให้บริการ และมีการปฏิสัมพันธ์กับประชาชนผู้มารับบริการอย่างต่อเนื่อง จนทำให้บุคคลเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในแง่นี้ จากประสบการณ์การทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ ได้ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดการซึมซับความคิดเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือ การดูแลผู้อื่น เข้าสู่ความคิด ความรู้สึก และตกลึกแห่งความคิด จนทำให้กลายเป็นบุคคลที่มีมุมมองเชิงบวกต่อสรรพสิ่งภายในสังคม ตลอดจนมีภาพลักษณ์ในเชิงบวกต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งแตกต่างไปจากประชาชนที่มีอาชีพและมีรายได้ที่ต่างออกไป หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยเฉพาะในกลุ่มข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจในระดับปฏิบัติการ จะส่งผลต่อมุมมองภาพลักษณ์ต่อพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ ผลการศึกษาชิ้นนี้ได้ตอกย้ำให้เห็นว่า มุมมองของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเงื่อนไขหนึ่งที่มีความสำคัญคือการประกอบอาชีพ และเงินตรา ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่น และใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำมาหากิน เพื่อให้มีรายได้

และมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูง จนเกิดการ ละทิ้งและไม่มีเวลาในการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมตามวิถีทางของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

2. ภาพลักษณ์ของพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

จากผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากภาพลักษณ์ของศาสนบุคคลและศาสนสถานที่ปรากฏในสายตาของพุทธศาสนิกชนเป็นภาพลักษณ์เชิงบวก เช่น พระสงฆ์มีการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่พุทธศาสนิกชน เป็นต้น จากวิถีการปฏิบัติเช่นนี้ จึงทำให้พุทธศาสนิกชนที่รับรู้ สัมผัสภาพลักษณ์สิ่งเหล่านี้ ย่อมเกิดความคิด ความรู้สึกที่ดีต่อพุทธศาสนา จนก่อเกิดเป็นความศรัทธาและเลื่อมใสเฝือมคลาย ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับงานของจันทิมา พูลทรัพย์ (จันทิมา พูลทรัพย์ , 2558) ที่ทำการศึกษาศักยภาพจิตตสันใจในการทำบุญของพุทธศาสนิกชน วัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ที่พบว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความศรัทธาในพระพุทธรูปในระดบมาก ทั้งนี้เนื่องจากหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่นำไปปฏิบัติได้จริง เป็นสิริมงคล และส่งเสริมให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

3. แนวทางการส่งเสริมพระพุทธรูป

จากผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของศาสนบุคคลและศาสนสถานที่ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยมองว่า หากหลายหน่วยงานร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมดังกล่าวทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อพุทธศาสนิกชนที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ง่ายและมีความศรัทธาต่อพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ขณะเดียวกันยังช่วยธำรงพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทยสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และประเด็นสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นที่ดีต่อภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในระดับมาก ทั้งในส่วนของศาสนบุคคลหรือพระสงฆ์ และศาสนสถานหรือสิ่งปลูกสร้างภายในวัด ดังนั้น เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของศาสนบุคคลให้ดียิ่งขึ้น พระสงฆ์ควรมีแนวทางการเผยแผ่ศาสนาในเชิงรุก ผ่านการลงพื้นที่ชุมชน เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน ตลอดจนแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในมิติอื่น ๆ เช่น เป็นนักพัฒนาสังคมร่วมกับคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้พุทธศาสนามีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของประชาชนเพิ่มมากขึ้น สำหรับในด้านศาสนสถาน ควรมีการบูรณาการความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดต่าง ๆ เพื่อให้มีความคงทนถาวร มีความสวยงาม และให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทย

1.2 ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ต่อความจงรักภักดีของพุทธศาสนิกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรบูรณาการความร่วมมือในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

1.3 ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ควรมีการส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านศาสนบุคคล ผ่านการจัดให้มีธรรมะเคลื่อนที่เพื่อบรรยายหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งในหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรภาคประชาชนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนจัดทำสื่อเผยแพร่ธรรมะในช่องทางที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนในด้านศาสนสถาน ควรมีการบูรณาการความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดต่าง ๆ ดังนั้น พระสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านพระพุทธศาสนาควรร่วมมือกันจัดกิจกรรมธรรมะเคลื่อนที่เพื่อบรรยายหลักธรรมคำสอนภายในหน่วยงานต่าง ๆ และจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ธรรมะในหลากหลายช่องทางมากขึ้น

2. ประเด็นสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยในเชิงคุณภาพ ในประเด็นภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในมุมมองของประชาชน โดยเน้นที่กลุ่มประชาชนที่ประกอบอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ ทั้งนี้เพื่อสะท้อนข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับมุมมอง การให้ความหมาย และวิถีปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาของบุคคลกลุ่มดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2525). ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ภาค 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรองกาญจน์ ทองสุข. (2554). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของบุคลากรในวิทยาลัยการอาชีพร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพมหานคร: การค้นคว้าอิสระ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2557). คู่มือการจัดบริการสุขภาพ “กลุ่มวัยทำงาน” แบบบูรณาการ 2558. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- จันทิมา พูลทรัพย์ . (2558). ปัจจัยการตัดสินใจในการทำบุญของพุทธศาสนิกชน วัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร . กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต .
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2554). ปาฐกถา 60 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอเพนบุ๊กส์.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และคณะ. (2545). การออกแบบการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระไพศาล วิสาโล. (2542). พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กองทุนพัฒนาธรรม.
- พระราชปัญญารังษี. (2553). บทบาทที่คาดหวังและที่เป็นจริงของพระสงฆ์ไทย. วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัยปีที่ 17.
- รัชนี้ วงศ์สมุทร. (2547). หลักการประชาสัมพันธ์. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2513). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา.

อนันต์ วิริยะพินิจ. (2529). บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Elkin, Frederick . (1989). The Child and Society. New York : McGraw-Hill Inc.

Robinson and Barlow. (1959). Image public relations. Public Relations Journal, 15, 10-13.

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม

อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

THE ROLES OF THE BUDDHIST MONKS IN COMMUNITY DEVELOPMENT IN THE AREA OF YANGKHOM SUB-DISTRICT, PIPUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรจ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{x} = 4.00$) รองลงมา ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{x} = 3.95$) ด้านวัฒนธรรม ($\bar{x} = 3.94$) และด้านเศรษฐกิจ ($\bar{x} = 3.78$) ส่วนด้านสาธารณสุข มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.76$) และเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบล ยางค้อม อำเภอปุน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และ รายได้ต่อเดือน แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. แนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบล ยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ประชาชนได้เสนอแนะบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคม ได้แก่ พระสงฆ์ควรเทศนาและอบรม ให้ประชาชนใน ชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกันชุมชน ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็น แบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามแนวพระพุทธศาสนา ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ พระสงฆ์ปฏิบัติ ตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการ สนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ พระสงฆ์ ควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวชนใน ชุมชน ด้านสาธารณสุข ได้แก่ พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีและนำธรรมะมาใช้ส่งเสริม ในการบำบัดโรคหรือยาเสพติดแก่ประชาชนในชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พระสงฆ์ควร เป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดให้กับชุมชน และฟื้นฟู อนุรักษ์ ป่าไม้และต้นน้ำใน ชุมชน

คำสำคัญ: บทบาท, พระสงฆ์, การพัฒนาชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the role of the Buddhist monks in the community development in Yankhom, Phipun district, Nakhon Si Thammarat province, 2) to compare the role of the Buddhist monks in community development classified by their gender, age, education, occupation and monthly income, and 3) to study the suggestions on the ways to promote the role of the Buddhist monks in the community development. By

using simple random sampling, the research instrument was a questionnaire developed by the researcher.

The results were found:

1. The role of Buddhist monks in the community development in Yankhm sub-district, Phipun district, Nakhon Si Thammarat province, the overall is very high. In each case, the social aspect was the highest ($\bar{x} = 4.00$), followed by the environment ($\bar{x} = 3.95$), culture ($\bar{x} = 3.94$) and economic ($\bar{x} = 3.78$) for public health. When it comes to gender, age, education level, occupation and income per month, it is found that people who have opinions on the role of monks in community development are at a high level ($\bar{x} = 3.76$), for the public health was the lowest mean ($\bar{x} = 3.76$). When classified according to gender, age, educational level, occupation and monthly income, it was found that people who had opinions on the role of the Buddhist monks in community development were at a high level.

2. The results of the comparison of the roles of the Buddhist monks in community development in Yankhom sub-district, Phipun district, Nakhon Si Thammarat province were classified by gender, age, education level, occupation and monthly income. It found that the people's opinion with age on the role of Buddhist monks in community development is not different, but the people's opinion with different age, education, occupation and monthly income. There was a statistically significant difference at 0.05 level regarding the role of Buddhist monks in community development.

3. The guideline to promote the role of the Buddhist monks in community development in the area of Yankhom sub-district, Phipun district, Nakhon Si Thammarat province showed that the people suggested the role of Buddhist monks in the community development; In the social aspect is that the Buddhist monks should preach and train in order to make the people in the

community love the unity in the community. Acting in a spiritual leadership and be a good role model in the practice by way of Buddhism. In the economic aspect, the Buddhist monks acted as good examples in living the sufficiency economy. Provide the temple as a center for supporting occupations or promoting products in the community. In the culture aspect, the Buddhist monks should teach about local culture and traditions to children and youth in the community. In the public health aspect, the Buddhist monks should practice good role models and teach Dharma to promote the healing of diseases or drugs to the people in the community. The monks should be good examples of community cleanliness and restoration, conservation of forests and watersheds in the community.

Keywords: Role, Buddhist monk, Community development

บทนำ

บทบาทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า บทบาทที่พระสงฆ์ทำได้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) เผยแผ่ด้วยให้ปริยัติ (การศึกษา) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ พัฒนาสู่ความคิดที่สามารถพิจารณาได้เอง 2) เผยแผ่ด้วยการทำให้ดู (ปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความสนใจต่อผู้พบเห็น และ 3) เผยแผ่ด้วยการมีความสุขให้ประจักษ์ (ปฏิเวธ) จนเกิดความไว้วางใจในแนวทาง ส่งผลต่อการริเริ่มประพฤติปฏิบัติตาม (เบญจา มังคละ พฤษ, 2552) ส่วนพระสงฆ์ที่ออกไปแสดงบทบาทต่อชุมชนนั้น เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มบทบาท ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้พระสงฆ์มีบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมที่เห็นได้ชัดคือ เป็นผู้นำทางศีลธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาด้านจิตใจ และส่งเสริมการให้การศึกษาธรรมแก่เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณวัดและชุมชนใกล้เคียง พระสงฆ์ในชนบทมีความผูกพันกับชุมชนอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากในแต่ละฤดูกาลมักจะมีกิจกรรมที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับศาสนาและจารีตประเพณีในชุมชนนั้น ๆ ล้วนเป็นการเสริมบทบาทและสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน นอกจากนั้นบทบาทที่สำคัญยิ่งและปรากฏ

อยู่ทั่วไป ได้แก่ การเข้าไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา การเข้าไปบรรยายธรรมแบบผสมผสานกับศาสตร์ปัจจุบัน ตามหน่วยงานทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนซึ่งเป็นบทบาทเชิงรุก (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554) โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรากฏชัดคือบทบาทของพระพยอม กัลยาโณ ซึ่งท่านแสดงออกอย่างโดดเด่นใน 3 ประการ คือ 1) บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการถ่ายทอดหลักธรรมให้สอดคล้องเหมาะสมต่อกลุ่มผู้ฟัง 2) บทบาทของผู้ปกป้องพระธรรมวินัย ด้วยการยึดรูปแบบและหลักการอย่างเคร่งครัด แต่หากมีพระสงฆ์ถูกกล่าวหาว่ามีความผิดท่านพร้อมพิสูจน์ หากพบก็เรียกร้องให้สละสมณเพศ และ 3) บทบาทผู้นำในการส่งเสริมพัฒนาอาชีพผู้ด้อยโอกาสผ่านการฝึกอาชีพทั้งยังดูแลรับเลี้ยงผู้ยากไร้ ให้โอกาสเพื่อการพัฒนาตนเองจนสามารถนำไปปรับใช้ในอนาคตตั่งนั้นบทบาทของท่านจึงนับว่าเป็นนักสังคมสงเคราะห์ โดยใช้วัดเป็นสถานที่เรียนรู้และส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน (เบญจา มังคละพฤษ, 2552) นอกจากนั้น (พระมหาณรงค์ จิตฺตโสภโณ, 2549) ยังได้กล่าวถึงบทบาทหลักของพระสงฆ์ว่ามี 3 ประการ คือ 1) พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ให้แก่ประชาชน ด้วยการแนะนำให้ประพฤติตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่โอกาส 2) ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การศึกษแก่ประชาชนในท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริมให้มีการเรียนและสอบธรรมศึกษาแก่เยาวชน และ 3) เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อาทิ การเป็นผู้นำในการทำงาน การเป็นผู้ประสานเพื่อให้เกิดการร่วมมือจากทุกฝ่าย เป็นผู้ริเริ่มในการก่อตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและการพัฒนา นอกจากนั้นท่านยังเป็นวิทยากรให้ความรู้และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทนั้นจะเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จได้ ต้องได้รับการเรียกร้องหรือตอบรับหรือตอบสนองจากสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่เดียวกับวัด ที่ยังมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ของประชาชนที่มีความเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนา (พระมหาณรงค์ จิตฺตโสภโณ, 2549) และเพื่อตอบสนองต่อปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน พระสงฆ์ยุคโลกาภิวัตน์ควรมีบทบาทอย่างกว้างขวางในด้านการแก้ไขและพัฒนาสังคม แต่กระนั้นพระสงฆ์ต้องรู้และเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และเป็นผู้เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอด้วย

พระสงฆ์ จึงเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา และเป็นทีเคารพของพุทธศาสนิกชนตลอดมา ซึ่งเป็นกลุ่มของสังคมที่มีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดกว่าคนในสังคมอื่น ๆ หรือ อาจเรียกได้ว่า เป็นผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์ได้รับการยกขึ้นเป็นองค์กรชั้นพิเศษในกลุ่มชุมชนทั่วไป และอาจมองได้ว่าเป็น เทวบุคคลในชุมชน แม้กลุ่มชุมชนศาสนาอื่นยังให้ความนับถือ เนื่องจากเห็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ได้ให้กับสังคมต่าง ๆ พระสงฆ์ได้มีการสืบทอดการปฏิบัติต่อ ๆ กันมา แม้จะเป็นเวลานานถึง 2561 ปีแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงปฏิบัติสม่ำเสมอในกิจต่าง ๆ ที่ควรปฏิบัติ กอปรกับยังได้ช่วยจรรโลงสังคมให้มีความสงบ รู้จักสร้าง ความดี ละความชั่ว รู้จักความพอดีพองาม รู้จักแนวทางในการดำเนินชีวิต และที่สำคัญที่สุดคือ ให้สังคมรู้จักคำว่าให้อภัยแก่กันและกัน สืบมาถึงปัจจุบัน สังคมไทยและสังคมโลกต่างก็มีแนวทางพุทธศาสนาโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำและปฏิบัตินำสังคมตลอดเรื่อยมา

วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทที่สำคัญแก่ประชาชนและสังคมมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นสถาน ที่ให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินคดีความต่าง ๆ การให้ คำแนะนำสั่งสอน สร้างความเข้มแข็ง ทางด้านจิตใจ และยังเป็นสถานที่พักผ่อนและปฏิบัติ ธรรม รวมทั้งการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่รวมอยู่ในวัด ต่อมาบทบาทดังกล่าวได้ลด น้อยลง ตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความ รับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่ได้รับเอาอารยธรรมของชาวตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความ จำเป็นในการประกอบอาชีพ ได้ทำให้บุคคลที่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดลดลงไป ด้วย ความสัมพันธ์ระหว่าง วัด พระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้การ ร่วมมือในกิจกรรมการบำรุงดูแลรักษาวัด และกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้ โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาก็น้อยลง มีผลทำให้คุณธรรม จริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับที่มีวัดบางแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ มากกว่า การพัฒนาในด้านจิตใจ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์สามเณรขาดการสนใจในการศึกษาและ การปฏิบัติ เพื่อเผยแผ่ แก่ประชาชน มีการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ วัด พระสงฆ์ และ พุทธศาสนิกชนได้มีการฟื้นฟู พัฒนา กำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระ ศาสนาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและช่วยชี้แนวทางที่ถูกต้อง

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป สำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ นั้นถือว่ามีสำคัญต่อองค์กรพระพุทธศาสนา มาก เพราะนอกจากจะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่โดยปกติแล้ว ยังต้องรับภาระหน้าที่ในฐานะพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมายจากทางคณะสงฆ์อีกส่วนหนึ่งด้วย จึงต้องรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจอื่น ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในพันธกิจใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการเผยแผ่ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (ปลื้ม โชติชฎยางกุล, 2550)

สำหรับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งนำมาซึ่งความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนในเขตพื้นที่ โดยพระสงฆ์มีความผูกพันกับชุมชนเป็นอย่างมาก และมีบทบาทต่อการส่งเสริมกิจกรรมหลาย ๆ ด้าน ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานของรัฐ ประชาชนในชุมชน และวัดได้อย่างลงตัว และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกับแนวคิดและกระบวนการพัฒนาชุมชนในแง่ “กระบวนการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนา” ที่มุ่งเน้นการพัฒนา “คน” หรือ “กลุ่มคน” โดยการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาให้กับชุมชนและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็งทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา สามารถพึ่งพาตนเองได้และมีอิสรภาพในการกำหนดวิถีชีวิต การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสันติ ที่เน้นความยั่งยืนของสังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้เองงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านสังคม 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านวัฒนธรรม 4) ด้านสาธารณสุข และ 5) ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์มีกับชุมชน ซึ่งช่วยสร้างคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

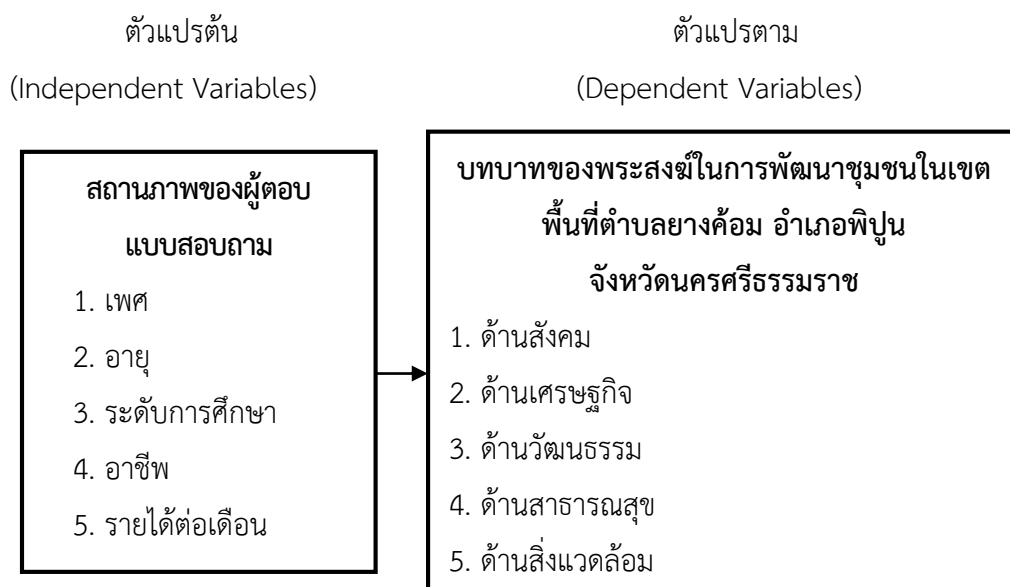
1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ต่อเดือน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงนำมาสังเคราะห์กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพทั่วไปของประชาชนในเขตตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัย โดยแบ่งหัวข้อเรื่องดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปปุน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5,820 คน

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนลักษณะและการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

1. ศึกษาหลักการและแนวคิด จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเนื้อหา มาวิเคราะห์หาแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเรียบเรียง และสร้างเป็นแบบสอบถาม เป็นรายข้อ โดยให้ครอบคลุมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปปุน จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. นำร่างแบบสอบถามเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
4. นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงและความครอบคลุมตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษา
5. นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) เท่ากับ 0.81
6. นำแบบสอบถามที่ได้จากข้อ 4 ไปทำการทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนเทศบาลตำบลบางจาก อำเภอมะเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.897
7. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่จะดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ขอนหนังสือจากศูนย์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช ถึงองค์การบริหารส่วนตำบลยางค่อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่ ตำบลยางค่อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 361 คน

3. รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนจากกลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์ค่าสถิติต่าง ๆ ของค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ นำเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยแจกแจงความถี่ และร้อยละ นำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยายผล

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค่อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และแปลผล โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายของเบสต์ (Best) (พิชญ์ อภิสมจารย์โยธิน , 2550) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	หมายความว่า	มีบทบาทมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	หมายความว่า	มีบทบาทมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	หมายความว่า	มีบทบาทปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	หมายความว่า	มีบทบาทน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	หมายความว่า	มีบทบาทน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค่อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยใช้สถิติอนุमानสำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่ออธิบายความแตกต่างตามลักษณะ

ประชากร ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่มจะทำการทดสอบด้วยค่าสถิติทดสอบที (t-test) และกรณีตัวแปรต้นมากกว่าสองกลุ่มจะทำการทดสอบด้วยค่าสถิติทดสอบเอฟ (F-test) ถ้าพบความแตกต่างจะทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยสุด (Least Significant Difference : LSD)

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมข้อมูลจากข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแจกแจงความถี่ นำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย เมื่อได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 ขั้นตอนแล้วนำผลที่ได้มาสรุป และรายงานผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.00$) รองลงมา ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.95$) ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.94$) และด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.78$) ส่วนด้านสาธารณสุข มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.76$) โดยทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ได้ผลการเปรียบเทียบ ดังนี้

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีเพศต่างกัน ซึ่งผลการเปรียบเทียบพบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีอายุต่างกัน ซึ่งผลการเปรียบเทียบพบว่า โดยรวมแตกต่างกัน ส่วนรายด้านผลการเปรียบเทียบมีความแตกต่างกัน ยกเว้นด้านเศรษฐกิจที่ไม่แตกต่างกัน

3. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ซึ่งผลการเปรียบเทียบ พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกัน

4. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน ซึ่งผลการเปรียบเทียบ พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกัน

5. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน ซึ่งผลการเปรียบเทียบ พบว่า โดยรวมแตกต่างกัน ส่วนรายด้านผลการเปรียบเทียบมีความแตกต่างกัน ยกเว้นด้านสังคมที่ไม่แตกต่างกัน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจำแนกเป็นรายด้าน ได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านสังคม ได้แก่ พระสงฆ์ควรเทศนา อบรม ให้ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกันในชุมชน พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้กับประชาชน และพระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามแนวพระพุทธศาสนา

2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พระสงฆ์ควรจัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการเผยแพร่หรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน และพระสงฆ์ควรชักชวนประชาชนในการบริจาคเงิน เพื่อใช้ในการสนับสนุนการประกอบอาชีพ ของผู้ด้อยโอกาส หรือผู้สูงอายุ

3. ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ พระสงฆ์ควรอบรมให้ควารู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับเด็ก และเยาวชนในชุมชน เพื่อสืบทอดต่อไป และพระสงฆ์ควรจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่นให้กับเยาวชน และประชาชนที่สนใจ

4. ด้านสาธารณสุข ได้แก่ พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีในการให้วัดเป็นแหล่งปลอดยาเสพติด พระสงฆ์ควรนำธรรมะมาใช้ส่งเสริมในการบำบัดโรคให้แก่ประชาชน และพระสงฆ์ควรมีบทบาทในการบำบัดเยาวชนและประชาชนผู้ติดยาเสพติด

5. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดให้กับชุมชน และพระสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการฟื้นฟู อนุรักษ์ ป่าไม้และต้นน้ำในชุมชน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช” ในแต่ละด้านซึ่งผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผล เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็น ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านสังคม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลยางค้อม อำเภอฟิปปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสังคมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก กล่าวคือ พระสงฆ์มีบทบาทในการอบรม สั่งสอน ธรรมศึกษาหรือศีลธรรม จริยธรรม เป็นที่ปรึกษา แนะนำ ชักชวนให้ประชาชนร่วมพลังเพื่อการพัฒนาชุมชนและปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต และอำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (เปลี่ยน พากเพียร, 2537) ว่าบทบาทของผู้บริหารนั้น เป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการก่อตั้ง เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กร ให้การสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิก เป็นผู้แนะแนวทาง เป็นผู้ให้คำแนะนำปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ คอยช่วยเหลือและวิเคราะห์ความต้องการของบุคคลในองค์กร และให้ข่าวสารแนะนำผู้ตาม อุทิศตนเองในการทำงาน เป็นผู้นำที่ดี

2. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลยางค้อม อำเภอฟิปปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก กล่าวคือ มีการอบรม สั่งสอน ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริม จัดตั้งองค์กรชุมชน ชักชวนให้ร่วมบริจาคเงิน วัสดุ อุปกรณ์ หรืออุปโภคบริโภค เพื่อส่วนรวม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดของ (ประเวศ วะสี, 2541) ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนต้องเป็นสิ่งที่เกิน

ความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ศีลธรรม และสุขภาพ

3. ด้านวัฒนธรรม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลยางค้อม อำเภอฟิปปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก กล่าวคือ พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ สอดแทรกศีลธรรมเพื่อสร้างความเจริญงอกงามในวิถีชีวิต จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดเก็บ อนุรักษ์ โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ เผยแผ่ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูสุวรรณวรการ, 2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (รศ.พรชัย พันธุ์ธาดาพร, 2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก

4. ด้านสาธารณสุข พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลยางค้อม อำเภอฟิปปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสาธารณสุข อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก กล่าวคือ พระสงฆ์มีการให้ความรู้ อบรม ส่งเสริม สนับสนุน หรือปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างในดูแลรักษาสุขภาพอนามัย และป้องกันโรคให้แก่ประชาชนในชุมชน ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการดูแลสุขภาพอนามัย จัดกิจกรรมหรือโครงการในการต่อต้านยาเสพติดในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ (สมชาย ศรีวิรัตน์, 2560) ว่าการพัฒนาชุมชน ต้องพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐบาลคอยให้การช่วยเหลือ สนับสนุน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, 2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า

บทบาทของพระครูศีลารามารณ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองใน

5. ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลยางค่อม อำเภอฟิปปน จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านสาธารณสุข อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก กล่าวคือ บทบาทในการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีจิตอาสาและส่วนร่วมในการอนุรักษ์ส่งเสริม สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าอย่างยั่งยืน และต่อต้านการทำลายสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนให้น่าอยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ (ประเวศ วะสี, 2541) ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน

สรุป

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค่อม อำเภอฟิปปน จังหวัดนครศรีธรรมราช นำมาซึ่งความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนในเขตพื้นที่ โดยพระสงฆ์มีความผูกพันกับชุมชนเป็นอย่างมาก และมีบทบาทต่อการส่งเสริมกิจกรรมหลาย ๆ ด้าน มีประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานของรัฐ ประชาชนในชุมชน และวัดได้อย่างลงตัว และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค่อม อำเภอฟิปปน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1. พระสงฆ์ในเขตพื้นที่ตำบลยางค่อม ควรรวมกลุ่มหรือสร้างกลุ่มทางวัฒนธรรมในการพัฒนาประชาชนในชุมชนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

2. พระสงฆ์ในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม ควรแสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงให้มากกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาอีกหลายประเด็น และงานวิจัยนี้ไม่อาจนำมาศึกษาได้ทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป เช่น

1. ควรศึกษาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสารอ้างอิง

- เบญจา มังคละพุกษ์. (2552). พระกับการเมือง หลวงตามหาบัวกับทักษิณ บันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย. นนทบุรี: บ้านหนังสือ.
- ประเวศ วะสี. (2541). ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงศีลธรรมและสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ปลื้ม โชติขุญยางกุล. (2550). กฎหมายคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เปลิ้น พากเพียร. (2537). บทบาทหน้าที่ของศึกษาธิการอำเภอตามความคิดเห็นของหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอและผู้บริหารโรงเรียน จังหวัดศรีสะเกษ. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระครูสุวรรณวรการ. (2553). “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2554). การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.

พระมหานรงค์ จิตตโสภโณ. (2549). อ้างถึงใน พิชิต คำพลงาม. “พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น”. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. (2544). “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตสีโล)”. ใน วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต. สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิษณุ อภิสมาจารโยธิน . (2550). การศึกษาผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมทักษะทางสังคม Hail Trip. กรุงเทพมหานคร: คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล.

รศ.พรชัย พันธุ์ธาดาพร. (2559). “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

สมชาย ศรีวิรัตน์. (4 มกราคม 2560). แนวคิด หลักการพัฒนา และการดำเนินงานพัฒนาชุมชน.

การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน
โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้
MODEL DEVELOPMENT OF THE ACADEMIC ADMINISTRATION TO
ENHANCE THE STUDENT QUALITY IN THE CHARITABLE SCHOOLS OF
BUDHIST TEMPLES IN AREAS OF SOUTHERN PROVINCES

ธีรศร เทียบปาน
นิรันดร์ จุลทรัพย์
มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
วันชัย ธรรมสัจการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของรูปแบบ สร้างรูปแบบ ตรวจสอบรูปแบบ และการนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้

การศึกษาใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานโดยการศึกษาเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก สถานศึกษาที่มีคุณภาพ ประสบความสำเร็จและเป็นแบบอย่าง 5 โรงเรียน จำนวน 20 คน เพื่อสร้างองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารวิชาการที่มีคุณภาพ และการศึกษาเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 13 โรงเรียน จากผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้างานวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระ รวมทั้งสิ้น 52 คน แล้วนำผลที่ได้ไปจัดสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารวิชาการที่มีคุณภาพ จากนั้นนำรูปแบบที่ได้ไปทดลองใช้จริงในโรงเรียน ทำการประเมินผล ปรับปรุง พัฒนารูปแบบก่อนนำไปใช้ต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า

1. ตัวแปรตำแหน่งอำนาจการกำกับระดับปฏิบัติงานวิชาการมีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการดำเนินงานของโรงเรียน หัวข้อการกระจายอำนาจให้บุคลากรระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว ในการบริหารงานวิชาการ

2. การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการ ผู้วิจัยได้นำเสนอคู่มือการทดลองใช้เป็นรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ ประกอบด้วย คำชี้แจงการใช้คู่มือ ลักษณะของคู่มือ วัตถุประสงค์ของคู่มือ การวัดและประเมินผล ส่วนการดำเนินงานตามขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ มี 5 ด้าน คือ 1) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ 3) ด้านการพัฒนาทีมงานวิชาการ 4) ด้านกระบวนการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดดุลยภาพ และ 5) ด้านขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

3. การตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการ การตรวจสอบรูปแบบกระทำโดยการนำคู่มือรูปแบบการบริหารงานวิชาการไปทดลองใช้กับโรงเรียนแจ้งวิทยา ได้ผลการประเมินคุณภาพการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการ มีตัวบ่งชี้รายการประเมินทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับคุณภาพดีและดีมาก มีเพียงประเด็นเดียวที่อยู่ในระดับพอใช้ คือ การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ งานวิจัย หรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนกับโรงเรียน หน่วยงานและสถาบันอื่น นั้นแสดงว่า ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนางานวิจัย สร้างผลงานทางวิชาการของครูให้มากขึ้น

4. การศึกษาแนวทางนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการ ได้แนวทางการนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการ โดยการระดมความคิดเห็นของผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระ การเรียนรู้ และการบูรณาการการสอนความรู้คู่คุณธรรม มีการนำเสนอแนวทางรูปแบบการบริหารงานวิชาการไปใช้ในแต่ละสถานศึกษาก็จะมีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละสถานศึกษานั้น ๆ มีการวัดและประเมินผล เพื่อนำผลมาปรับปรุงในกระบวนการต่าง ๆ ทุกครั้งอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารงานวิชาการ, คุณภาพผู้เรียน, โรงเรียนการกุศล

Abstract

The research investigated the model development of the academic administration to enhance the student quality. It also aimed to find out the current state of the model, to establish the model, to examine, and to apply the model of the academic administration model. Nevertheless, enhance the quality of students in the charitable schools of Buddhism temples in the southern province.

Research qualitative methodology used the in-depth interviewing with representatives of 5 schools 20 person which are high-quality, successful and original. In order to create the elements of the academic administration model that is high-quality and to originate the questionnaires for quantitative methodology to collect data with sample who are selected from the simple random sampling method as 13 schools. Sample comprised of directors, deputy directors, academic chiefs, and heads of the content groups totally as 52 persons. The results would be data for preparing the focus group in examining the quality academic administration model. After that, the model would be tried to use in schools for evaluating and improving the model before bringing it to use.

The result of research found that

1. The difference as variables of the school director position and the academic practice level. It was different among means of the school performances, the academic leadership, the decentralization to personnel in various levels for flexible in the academic administration.

2. Academic administration model, the researcher presents the handbook of model development of the academic administration to enhance the student quality in the charitable schools of Buddhist temples in areas of southern provinces, they had manual, how to use, details, objectives,

measurement and evaluation administration. The scope of academic administration had 5 aspects were 1) academic leadership 2) participation in academic administration 3) developing in academic team, 4) process of academic administration on equitable concept, and 5) scope of academic administration

3. Checking the education model, after using the educational model in Jangwittaya School's students and evaluated it. The result showed that all assessment items were in criteria of very well and good qualities, while the academic accomplishment publication or the development on quality of the study by teaching with schools, authorities, and other institution were normally. This research suggested to administrators need to stipulated the academic accomplishment publication, the researches and learning development with the other school or institutions. They should support the academic teacher works for enhancing the quality teachers for teaching.

4. Academic administration model approach, the research found the method of academic administration model by the subject teachers' seminar and integrated the moral and ethical in teachings. Strategic implementation of any schools has different contexts, so they have to check and improve the methodology continuously.

Keywords: Academic administration model, Student quality, charitable school.

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 2 มุ่งกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนและภาคเอกชน ทุกภาคส่วน มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โดยยึดหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม การมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า มีความโปร่งใสเป็นธรรม ตรวจสอบได้ นำระบบและวิธีการบริหารแนวใหม่มาควบคู่กับการบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และเสมอภาคกับคนไทยทุกคน มาตรา 43 การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนให้มี

ความเป็นอิสระโดยมีการกำกับ ติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับของรัฐ (สัมมา ธรณิตย์, 2556)

การบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารต้องศึกษารูปแบบ (model) ในการบริหารว่าจะพัฒนาอย่างไรไปสู่เป้าหมายให้มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมกับบริบทและปัจจัยต่าง ๆ ของการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารต้องเข้าใจระบบงานขององค์กรอย่างเป็นระบบ หรือองค์ประกอบย่อยของระบบภายใน และระบบภายนอกขององค์กร ซึ่งมีความสอดคล้องกับ (ธีระ รุญเจริญ, 2553) การบริหารการศึกษามีความแตกต่างจากการศึกษาในอดีต เป็นการบริหารที่สามารถเปิดเผยให้แก่สาธารณชน และบุคคลที่มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้รับทราบและตรวจสอบได้ การบริหารการศึกษาของแต่ละโรงเรียนซึ่งเป็นผลดีกับโรงเรียนว่า จะได้รับการยอมรับ ความเชื่อถือ ความมั่นใจด้านคุณภาพจากผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งการบริหารโรงเรียนในปัจจุบันต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารให้มีความสำคัญกับการพัฒนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง จึงจำเป็นที่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ใฝ่รู้และพัฒนาโรงเรียนอย่างเป็นระบบ โดยการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์สมบูรณ์ มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญาและก่อให้เกิดความสุขตามศักยภาพ การบริหารการศึกษามุ่งให้เกิดผลดีบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนที่ต้องรู้ และเข้าใจจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาและร่วมมือกัน

สถานการณ์ในปัจจุบัน โรงเรียนเอกชนมีการแข่งขันกันในระดับสูง เนื่องจากหลายหน่วยงานที่จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น จัดการศึกษาในระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ละสถานศึกษาต้องพยายามพัฒนาด้านการบริหารงานในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิชาการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพยิ่งขึ้น ผู้ปกครองที่มีความสนใจที่จะส่งบุตรหลานเข้ามาเรียน เช่น การเน้นเรื่องภาษาต่างประเทศ มีภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น โครงการห้องเรียนพิเศษ English Program (EP) และ Mini English Program (MEP) หรือการเรียนการสอนระบบสองภาษา การสนับสนุนโดยให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียน เพราะผู้ปกครองจะนำนักเรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนเอกชน มีความหวังว่าบุตรหลาน

ของตนจะได้รับการดูแลเอาใจใส่และรับความรู้อย่างเต็มความสามารถ ถึงแม้ว่าจากการศึกษาในโรงเรียนเอกชนโดยทั่วไปจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าของรัฐบาล ผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์ทางการบริหารการศึกษาในเชิงรุกให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ การบริหารโรงเรียนเอกชนมีความคล้ายคลึงกันกับการบริหารธุรกิจ ต้องอาศัยบุคคลที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ได้รับงบประมาณในการสนับสนุน การดำเนินงานต้องมีวัสดุสิ่งของตามความต้องการของหน่วยงาน เพื่อตอบสนองต่อโครงการและแผนงาน ต้องมีระบบการบริหารที่ดี มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้ประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ มีจำนวน 14 โรงเรียน เป็นโรงเรียน ที่มีลักษณะพิเศษต่างจากโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป คือ เป็นการเพิ่มโอกาสให้กับนักเรียนกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาและขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้มีคุณภาพเท่าเทียมกับนักเรียนในโรงเรียนอื่น ๆ ซึ่งส่งผลต่อการบริหารจัดการให้มีมาตรฐานเช่นเดียวกับโรงเรียนในระดับเดียวกันที่สังกัดหน่วยงานอื่น โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ ต้องใช้ระบบการบริหารที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เน้นให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานมีคุณธรรม จริยธรรม รักการเรียนรู้ รักความมุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศ มีโครงสร้างหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผลจากการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-net) ปีการศึกษา 2557-2559 ไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานวิชาการ อันเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหาร ครู และผู้ที่มีส่วนได้เสียจะต้องรับรู้เรื่องราวและมีความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเพื่อนำไปพัฒนาได้ตามเป้าหมายและให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัด ในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ ได้ใช้วิธีการในการพัฒนาคุณภาพเพื่อยกระดับคุณภาพของผู้เรียนให้ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์

การบริหารงานวิชาการโดยผู้อำนวยการสถานศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ศักยภาพของผู้เรียน รวมถึงบุคคลในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่มาจากพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2560) งานวิชาการเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จและความสามารถ ของผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากรองานวิชาการเป็นงานหลักที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการกระตุ้น ส่งเสริมร่วมมือกันในการปรับปรุงงานวิชาการของโรงเรียนอยู่เสมอ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ , 2553) และ (กาญจนา เรืองมนตรี และธรินธร นามวรรณ, 2554) กล่าวว่า งานวิชาการถือเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา คือ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับวิชาการทั้งสิ้น งานวิชาการเป็นกิจกรรมการจัดการเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้แบบเรียน งานการเรียนการสอน งานสื่อการเรียนการสอน งานวัดผลและประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศการศึกษา งานวางแผนการศึกษาและงานประชุมอบรมทางวิชาการ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพของสถานศึกษา

รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล จึงเป็นหัวใจหลักสำคัญในการจัดการศึกษาในระดับโรงเรียน ผู้บริหารย่อมผลักดันให้คุณภาพทางวิชาการให้เกิดรูปแบบในการปฏิบัติงานที่จะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ การพัฒนาทีมงานวิชาการให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ตลอดจนการนำกระบวนการบริหารที่ทันสมัย ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพพร้อมที่จะขับเคลื่อนภารกิจและขอขบคายการดำเนินงานวิชาการ เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิผลทางวิชาการในโรงเรียน ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่า รูปแบบหรือวิธีการบริหารวิชาการที่ผ่านมายังไม่เป็นที่ชัดเจน

ผู้วิจัยวิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการบริหารงานวิชาการที่มาส่วนเกี่ยวข้อง ตระหนักและให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการ กล่าวคือ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการศึกษาสภาพของปัญหา แนวทางในการพัฒนางานวิชาการ เพื่อแก้ปัญหาและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาแนวทางในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเอกชน เพื่อจะได้ข้อมูลมาเป็นแนวทางสำหรับการบริหารงานวิชาการให้ประสบผลสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของรูปแบบการบริหารงานวิชาการ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้

2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้
4. เพื่อศึกษาแนวทางการนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ไปใช้

วิธีการดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการศึกษาใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานโดยการศึกษาเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกจากสถานศึกษาที่มีคุณภาพ ประสบความสำเร็จและเป็นแบบอย่าง 5 โรงเรียน จำนวน 20 คน เพื่อสร้างองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพ และการศึกษาเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 13 โรงเรียน จากผู้ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้างานวิชาการ และ หัวหน้ากลุ่มสาระ รวมทั้งสิ้น 52 คน แล้วนำผลที่ได้ไปจัดสนทนากลุ่ม (Group Discussion) เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพ การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดย

1. ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพ และสร้างแบบสัมภาษณ์และระบบสังเกตการศึกษาตัวแบบสถานศึกษา
2. ศึกษาตัวแบบสถานศึกษาที่มีคุณภาพ ประสบความสำเร็จและเป็นแบบอย่าง จำนวน 5 โรงเรียน โดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนวิชาการที่มีคุณภาพ
3. สร้างองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพ และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างการพัฒนาารูปแบบการบริหารงานวิชาการ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพของโรงเรียน สังกัด
คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

1. นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 13
โรงเรียน โดยสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย แต่ละโรงเรียนจำนวน 4 ชุด จากผู้อำนวยการ รอง
ผู้อำนวยการ หัวหน้างานวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระฯ จำนวนรวม 52 คน
2. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ไปจัดสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาสภาพ
การบริหารงานวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารวิชาการ
3. จัดทำรูปแบบการบริหารวิชาการที่มีคุณภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงาน
การศึกษาเอกชน โดยปรึกษากับผู้ทรงคุณวุฒิ
4. จัดทำคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารวิชาการที่ได้

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพของ
โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

1. ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนที่กำหนด
จำนวน 1 โรงเรียน
2. สรุปผลการประเมินหลังการใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการ
3. ปรับปรุง พัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพของโรงเรียน ก่อน
นำไปเผยแพร่ต่อไป

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ 1) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ การ
กระจายอำนาจให้บุคลากรระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงานวิชาการ 2)
ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนให้โอกาสครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง
ร่วมมือกันปฏิบัติงานของโรงเรียน รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในการ
บริหารหลักสูตร 3) ด้านการพัฒนาทีมงานวิชาการ มีการสนับสนุนส่งเสริมทางสังคมด้วยการให้
ข้อมูลป้อนกลับทางบวกกับครู เช่น คำชม คำยกย่อง 4) ด้านกระบวนการบริหารงาน
วิชาการตามแนวคิดดุลยภาพ มีการกำหนดมาตรฐานตัวชี้วัด สมรรถนะของผู้เรียนและ
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรให้เกิดดุลยภาพ 5) ด้านขอบข่ายการบริหารงาน

วิชาการ มีการ ใช้เทคโนโลยี การติดต่อสื่อสารและการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้ เพื่อให้สะดวก รวดเร็วในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเครือข่ายแหล่งเรียนรู้มาจัดการเรียนการสอน การวัดผลตามสภาพจริงและหลากหลาย ควรจัดให้มีการวิจัยในชั้นเรียน และมีความ จำเป็นต้องส่งเสริมให้ครูใช้สื่อ เพื่อให้เหมาะสมกับนักเรียนและบริบททางสังคม

สภาพปัจจุบันรูปแบบการบริหารงานวิชาการ มีผลการวิเคราะห์ค่าความแตกต่างของ ค่าเฉลี่ยการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการจากทั้ง 6 ด้าน สรุปเฉพาะประเด็นที่มีความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปค่า t-test ที่มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แยกตามตัวแปรอิสระ

การดำเนินงานของ โรงเรียน	เพศ		อายุ		วุฒิการศึกษา		ประสบการณ์		ตำแหน่ง		ค่าจ้างเงินเดือน	
	ชาย	หญิง	<50 ปี	>50 ปี	ป.ตรี/ ป.บัณฑิต	ป.โท	<30 ปี	>30 ปี	อำนวยการ	ปฏิบัติ การ	<20,000 บาท	>20,000 บาท
	t	α	t	α	t	α	t	α	t	α	t	α
1.0 ด้านภาวะผู้นำ ทางวิชาการ											-2.10	.04*
1.3 การออกแบบกลยุทธ์ซึ่งจะนำไปสู่ การได้เปรียบในเชิง การแข่งขันและสร้าง โอกาสในด้านต่าง ๆ ให้แก่องค์กร											-2.23	.03*
1.4 การกระจาย อำนาจให้บุคลากร ระดับต่าง ๆ เพื่อให้ เกิดความคล่องตัวใน การบริหารงาน วิชาการ									3.55	.00**		
1.6 การกำหนด แนวทางในการ ปฏิบัติงานด้าน วิชาการ โดยมุ่ง ประโยชน์ของผู้มีส่วน ได้ส่วนเสีย									2.42	.02*		

[illegible]

การดำเนินงานของ โรงเรียน	เพศ		อายุ		วุฒิการศึกษา		ประสบการณ์		ตำแหน่ง		ค่าจ้างเงินเดือน	
	ชาย	หญิง	<50 ปี	>50 ปี	ป.ตรี/ ป.บัณฑิต	ป.โท	<30 ปี	>30 ปี	อำนวยการ	ปฏิบัติ การ	<20,000 บาท	>20,000 บาท
	t	α	t	α	t	α	t	α	t	α	t	α
5.9.4 การประสานความร่วมมือกับเขตพื้นที่การศึกษาในการปรับปรุงและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน	-2.14	.04*										
5.10.1 การศึกษาสำรวจความต้องการในเครือข่ายเพื่อการสนับสนุน ส่งเสริมทักษะทางงานวิชาการกับองค์กรอื่น ๆ ในชุมชน			2.18	.03*							-2.10	.04*
5.11.2 การสร้างให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นในการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีพฤติกรรมตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์			-2.07	.04*								
5.12.3 การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาวิชาการกับโรงเรียนของรัฐบาลและองค์กรปกครอง											2.18	.03*

หมายเหตุ * ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

df (degree of freedom) = 50

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารงานวิชาการ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ ได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของรูปแบบการบริหารงานวิชาการ

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อการดำเนินงานของโรงเรียนสอดคล้องกันในทุกประเด็นของการพัฒนา พบว่ารูปแบบการบริหารงานวิชาการ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ 2. ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ 3. ด้านการพัฒนาทีมงานวิชาการ 4. ด้านกระบวนการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดคุณภาพ และ 5. ด้านขอบช่วยการบริหารงานวิชาการ การพัฒนาโรงเรียนด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์ของโรงเรียน ด้วยข้อมูลจากสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และการดำเนินการจะต้องจัดให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากภายในและภายนอกโรงเรียน บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาใช้ยุทธศาสตร์ที่หลากหลายเพื่อสนองตอบความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทักษะ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน การจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ โรงเรียนควรมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และจัดการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองพร้อมกันไปในขณะที่ทำงาน สอดคล้องกับ (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2554) ผู้เรียนควรสามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ อย่างหลากหลายและกว้างขวางที่มีอยู่ในบ้าน โรงเรียน ชุมชนและโลก ดังนั้น สื่อการเรียนรู้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง และกำหนดให้ครูผู้สอนมีการ ทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

ในการประเมินผลการดำเนินการของโรงเรียน มีการกำหนดมาตรฐานตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และการใช้วิธีการวัดหลาย ๆ วิธีให้ครอบคลุมตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่ง (Bill Gibby) ได้เสนอให้ครูทำการทดสอบและสอบวัดผลสัมฤทธิ์ การสังเกตพัฒนาการของนักเรียนพร้อมทั้งบันทึกไว้ ให้

นักเรียนทำบันทึกผลงานของตนเอง ประเมินผลเป็นรายบุคคลและวัดสังคมมิติ และศึกษาพัฒนาการการศึกษาของนักเรียนระยะยาว

2. การสร้างรูปแบบการบริหารวิชาการ

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารวิชาการที่มีคุณภาพ พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และผลจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นำเสนอคู่มือการทดลองใช้ในรูปแบบการบริหารวิชาการที่มีคุณภาพ ผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ ประกอบด้วย คำชี้แจงการใช้คู่มือ ลักษณะของคู่มือ วัตถุประสงค์ของคู่มือ การวัดและประเมินผล และเพิ่มองค์ประกอบย่อยด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้นำไปใช้ การดำเนินการ ใช้คู่มือ ประกอบด้วย กระบวนการ วิธีดำเนินการ วิธีการพัฒนาพฤติกรรมที่ต้องการวัด เกณฑ์การตัดสิน ซึ่งได้กำหนดตัวบ่งชี้ เกณฑ์การประเมิน และจัดทำแบบประเมินการใช้คู่มือแต่ละด้านไว้ด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาของไทย ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 3) พ.ศ. 2553 ในหมวด 6 มาตรา 48 ในหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายใน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

3. การตรวจสอบรูปแบบการบริหารวิชาการ

การตรวจสอบรูปแบบกระทำโดยการนำคู่มือรูปแบบการบริหารงานวิชาการไปทดลองใช้กับโรงเรียนแจ้งวิทยา ได้ผลการประเมินคุณภาพการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้ มีตัวบ่งชี้รายการประเมินทุกองค์ประกอบ อยู่ในระดับคุณภาพดีและดี

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า มีเพียงประเด็นสำคัญที่ควรจะต้องปรับปรุงให้อยู่ในระดับดี คือ การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ งานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนกับโรงเรียนหน่วยงานและสถาบันอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนางานวิจัย สร้างผลงานทางวิชาการของครูให้มากขึ้น จะช่วยให้มีการพัฒนาการเรียนการ

สอนได้ดีขึ้น สอดคล้องกับ (โสภา วงศ์นาเคเพ็ชร, 2553) ได้สรุปแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จะต้องมีการขั้นตอนของการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 สารระแนกกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาความต้องการของสังคมชุมชนและท้องถิ่น วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสารระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม 4) นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม 5) นิเทศการใช้หลักสูตร 6) ติดตามและประเมินผลใช้หลักสูตร และ 7) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

4. การศึกษาแนวทางและนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการ

จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ได้แนวทางการนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการ โดยการระดมความคิดเห็นของผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ด้วยการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติในการเรียนการสอน

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า การนำแนวทางรูปแบบการบริหารงานวิชาการไปใช้ใน แต่ละสถานศึกษาก็จะมีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละสถานศึกษานั้น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เมื่อมีการปฏิบัติการสอนเสร็จแล้ว มีการวัดและประเมินผล เพื่อนำผลมาปรับปรุงในกระบวนการต่าง ๆ อยู่ตลอดทุกครั้งอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ (ปรีชา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2542) คู่มือที่ดีนั้นควรมีลักษณะในประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ ด้านเนื้อหาต้องถูกต้องและครอบคลุมสาระของคู่มือนั้นการจัดลำดับข้อมูลนำเสนอ เป็นขั้นตอนเข้าใจง่ายมีคำชี้แจงมีวัตถุประสงค์ชัดเจนผู้ได้อ่านแล้วสามารถนำไปปฏิบัติได้ รูปแบบของคู่มือเหมาะสม ใช้ภาษาเหมาะสมกับผู้ใช้เข้าใจง่ายมีตัวอย่างประกอบทำให้เข้าใจง่ายขึ้น และมีแหล่งสืบค้นข้อมูลหรือหนังสืออ้างอิง

สรุป

การบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารต้องศึกษารูปแบบ (model) ในการบริหารว่าจะพัฒนาสถานศึกษาอย่างไรเพื่อให้สามารถไปสู่เป้าหมายและให้การบริหารมีประสิทธิภาพมีความเหมาะสมกับบริบทและปัจจัยต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยได้แนวทางการนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการ โดยมีคู่มือในการดำเนินงาน ซึ่งควรที่จะนำรูปแบบดังกล่าวไปทดลองใช้ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ในเขตจังหวัดภาคใต้ และนำผลที่ได้มาปรับปรุงจนกว่าจะเห็นว่าสามารถนำไปใช้จริงในเขตจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

2.1 ควรมีการวิจัยรูปแบบการบริหารงานในด้านกิจการนักเรียน ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไป ของโรงเรียนกลุ่มการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการระหว่างโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนากับโรงเรียนในสังกัดหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา เรืองมนตรี และธรรณ นามวรรณ. (2554). การบริหารวิชาการและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- ธีระ รุญเจริญ. (2553). ความเป็นมืออาชีพในการวิเคราะห์และบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.
- บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2560). วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, ปีที่ 13 ฉบับที่ 3. (กันยายน-ธันวาคม 2560).

- ปรีชา ช้างขวัญยืน และคณะ. (2542). เทคนิคการเรียนและผลิตตำรา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ . (2553). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริม.
- สัมมา ธรนิตย์. (2556). หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2554). การศึกษานำร่อง การใช้รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในสถานศึกษา. โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.
- โสภา วงศ์นาคเพ็ชร. (2553). การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย (หน้า 30). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Bill Gibby. (ม.ป.ป.). Methods of Assessment, Theory And Practice of Curriculum Studies. Routledge: London and New York.

ระบบนิเวศเกษตรและการจัดการทรัพยากรของชุมชน
ในพื้นที่รอยต่อชายแดนกาญจนบุรี-ทวาย
AGROECOLOGY AND RESOURCES MANAGEMENT OF COMMUNITIES
LINKING IN BORDERING AREA OF KANCHANABURI – DAWEI

สมภาพ เรืองสังข์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

ตรีศุคนธ์ เจริญชัยชาญกิจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบเกษตรและสภาพพื้นที่เกษตรของชุมชนบ้านพุน้ำร้อนและชุมชนบ้านทิวะ และเพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเกษตรของชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า

ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน มีการทำการเกษตรระบบเกษตรเชิงเดี่ยว ปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการค้า ต้องพึ่งพาเงินทุน แรงงานและปัจจัยการผลิต และจัดส่งผลผลิตให้โรงงานในจังหวัดกาญจนบุรีและต่างจังหวัด สำหรับชุมชนบ้านทิวะมีระบบเกษตรผสมผสาน ผลผลิตใช้บริโภคในครัวเรือน บางส่วนส่งขายภายในประเทศและส่งไปขายที่ประเทศอินเดีย

ชุมชนบ้านพุน้ำร้อนมีภูเขาล้อมรอบ สภาพดินเป็นกลางกับด่าง ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนเหนียวปนทราย มีอินทรีย์วัตถุปานกลาง มีโพแทสเซียมสูงมาก แต่มีไนโตรเจนค่อนข้างต่ำ และฟอสฟอรัสมีในระดับต่ำ-ปานกลาง มีความหลากหลายของชนิดพืชน้อย แหล่งน้ำทางการเกษตรคือบ่อน้ำขนาดใหญ่ และมีการจัดการระบบเพาะปลูกเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืช ชุมชนบ้านทิวะมีภูเขาล้อมรอบ สภาพดินเป็นกลาง ดินมีทั้งที่เป็นดินร่วน ดินร่วนเหนียวปนทราย ดินร่วนเหนียว มีอินทรีย์วัตถุสูง และมีโพแทสเซียม แคลเซียมและแมกนีเซียมสูงมาก ส่วนฟอสฟอรัสมีระดับต่ำถึงสูงมาก ปริมาณไนโตรเจนค่อนข้างต่ำ มีความหลากหลาย

ของชนิดพืชมาก แหล่งน้ำใช้ในครัวเรือนและทางการเกษตรคือแม่น้ำตะนาวศรี ไม่มีการจัดการเกษตร

แนวทางการพัฒนาการเกษตรของชุมชนบ้านพุน้ำร้อนและบ้านทิวะคือ ทั้งสองชุมชนควรเพิ่มไนโตรเจนในดิน และให้ความรู้การทำเกษตรยั่งยืนแก่เกษตรกรและเยาวชน ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ควรมีการปรับการทำเกษตรเป็นระบบเกษตรที่ดีและเหมาะสม หรือระบบเกษตรผสมผสาน และควรมีการบริหารจัดการน้ำ ให้เพียงพอต่อความต้องการ

คำสำคัญ: ระบบนิเวศเกษตร, การจัดการทรัพยากร, ชายแดน, กาญจนบุรี-ทวาย

Abstract

The qualitative and quantitative research aimed to study the agricultural system and area status of Ban Pu Num Ron and Ban Thi-Tha communities and analyze the guideline of development of agriculture for the communities

The result showed that;

Agricultural system of Ban Pu Num Ron community is monoculture system growing economic crops for trade. The system relies on capital, workers and inputs. The produces are transported to factories in Kanchanaburi and other provinces. For Ban Thi-Tha community, there are integrated agricultural system. Crops were produced for household consumption or shipped to Thailand and India.

Ban Pu Num Ron community is surrounded by mountains. Soil characteristics are sandy-clay with neutral to alkaline pH. It composes of organic matter in medium level and potassium is very high but the nitrogen is relatively low. The phosphorus is low to moderate level and low plant diversity. Sources of agricultural water are large ponds. Growing system is managed for plant growth promotion. Respecting Ban Thi-Tha area, it is surrounded by mountains. The soil are sandy-loam, clay-loam with neutral pH. It has high organic matter and

potassium. Calcium and magnesium are very high. Phosphorus levels range from low to very high. Nitrogen content is relatively low. Plant diversity is very high. The Tanaosri River is the source of water for using in household and agriculture. There were not any cultivation.

Guideline for agricultural development of Ban Phu Nam Ron and Ban Thitha is that both communities should increase soil nitrogen and provide the knowledge about sustainable agriculture to farmers and youths. Ban Pu Num Ron community should change agricultural system to GAP or integrated farming and have water management for meeting the needs.

Keywords: agroecology, resources management, border, Kanchanaburi-Dawei

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมมีรากฐานที่สำคัญคือการเกษตร จึงทำให้ภาคเกษตรของไทยมีบทบาทที่สำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากความเหมาะสมทางด้านภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และที่สำคัญประเทศไทยอุดมไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย ในขณะเดียวกันความหลากหลายทางชีวภาพก็ได้ถูกคุกคาม ทำลาย จากกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจที่เกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจ ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , พ.ศ. 2560-2564) สนับสนุนการผลิตภาคการเกษตรไปสู่เกษตรกรรมที่ยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตส่งผลให้ภาคเกษตรเข้มแข็งและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตอาหารและพลังงานที่มีความมั่นคง ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตร สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรและความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร อาหาร และพลังงานบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สร้างสรรค์ การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้

ให้แก่เกษตรกร โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ขณะเดียวกันให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ภาคการเกษตร สามารถพึ่งตนเองได้และเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ได้อย่างมั่นคง

ความหลากหลายทางชีวภาพและภาคการเกษตรมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน หากชุมชนมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนได้มากขึ้น และที่สำคัญสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม ทำให้สามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างยั่งยืน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม

การบริหารจัดการภาคการเกษตรให้เกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่ความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งพื้นที่การเกษตรจัดเป็นระบบนิเวศที่เรียกว่า ระบบนิเวศเกษตร (agroecosystem) เป็นพื้นที่ที่ทำการผลิตด้านการเกษตรหรือที่เรียกว่าฟาร์ม ซึ่งมีการนำเข้าปัจจัยการผลิตเพื่อทำการผลิตอาหาร โดยขบวนการผลิตนั้นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต (Cruz: CRC Press., 2007) เกษตรกรเข้าไปบริหารจัดการระบบนิเวศ เปลี่ยนแปลงจากระบบนิเวศเดิม เช่น ป่าไม้ ให้กลายเป็นแปลงเกษตร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพและชีวภาพของระบบนิเวศที่มีอยู่เดิม ต้องการพลังงาน เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง ส่งผลให้มีความหลากหลายชนิดและสายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบการบริหารจัดการ ส่วนใหญ่แล้วมีการผลิตพืชและสัตว์เพียงบางชนิดเพื่อตอบสนองความต้องการต่อการบริโภคอย่างเพียงพอ ทำให้โครงสร้างของระบบมีความสลับซับซ้อนน้อยลง ห่วงโซ่อาหารของระบบสายใยอาหารสั้น มีการเคลื่อนที่เข้าออกของธาตุอาหารภายในดินสูงมากซึ่งมาจากการนำเอาผลผลิตออกจากพื้นที่ไปจำหน่าย ในขณะเดียวกันถึงแม้จะมีการใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เข้าไปเพิ่มระหว่างขบวนการผลิตก็ตาม แต่กลับส่งผลให้อินทรีย์วัตถุในดินลดลง อนุภาคของดินขาดตัวยึดเกาะ เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดินโดยน้ำและลม หรือการไถพรวนที่ไม่ถูกหลักวิชาการ การปลูกพืชหรือเลี้ยง

สัตว์ที่มีอายุวงจรชีวิตสั้น สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้รวดเร็วยิ่งขึ้นนั้น ทำให้อัตราการหมุนเวียนของแร่ธาตุอาหารเกิดขึ้นเร็วและมากขึ้นกว่าเดิม

กิจกรรมภาคการเกษตรส่วนใหญ่เป็นเกษตรเพื่อการค้า พึ่งพาสารเคมีในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืช และป้องกันกำจัดศัตรูพืช การทำการเกษตรด้วยวิธีที่ไม่เหมาะสมและการใช้สารเคมีมากเกินไป จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล เกิดความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติ เนื้อที่ป่าไม้ลดลง เพราะความต้องการเพิ่มพื้นที่ทำการเกษตรปลูกพืชผักเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ป่าต้นน้ำ เป็นสาเหตุการปนเปื้อนสารเคมีในแหล่งต้นน้ำ และทำให้เกิดปัญหาดินถล่ม การไหลพรกเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาดินตื้นเนื่องจากสูญเสียหน้าดินจากการชะล้างโดยน้ำฝนหรือน้ำป่า การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์และสารเคมีปราบศัตรูพืชผิดประเภทหรือใช้ในปริมาณไม่เหมาะสมทำให้เกิดปัญหาสารพิษตกค้างในดิน ดินเค็ม ดินเปรี้ยว นอกจากนี้การเกษตรยังส่งผลกระทบต่อปัญหาทรัพยากรพันธุกรรม คือ ความหลากหลายของพืชและสัตว์ลดลงเพราะเลือกปลูกเฉพาะพืชและสัตว์เศรษฐกิจบางชนิด ข้อมูลจากกรมป่าไม้ (2561) ระบุว่า เนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทยลดลงจาก 107.2 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2551 เหลือ 102.2 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2560 ส่วนการใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช มีข้อมูลสถิติรายงานว่าการนำเข้าปุ๋ยเคมีในช่วงปี พ.ศ. 2550-2554 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 4,351,000 ตัน เป็น 6,149,000 ตัน คิดเป็นมูลค่า 45,140 ล้านบาทและ 71,800 ล้านบาทตามลำดับ กรณีการนำเข้ายาปราบศัตรูพืช ในปี พ.ศ. 2546 ทั้งประเทศมีจำนวนผู้ใช้ยาปราบศัตรูพืชร้อยละ 53.6 ของจำนวนเกษตรกรที่ปลูกพืชทั้งประเทศ และเพิ่มเป็นร้อยละ 59.9 ในปี พ.ศ. 2551 เมื่อประเมินสถานะและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในปีพ.ศ. 2547 พบว่า เกิดปัญหาดินที่ใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม 182 ล้านไร่ แบ่งเป็นปัญหาดินบนพื้นที่ภูเขาสูงสุดคือ 96.1 ล้านไร่ รองลงมาคือปัญหาดินตื้น 51.3 ล้านไร่ และดินเค็ม 21.7 ล้านไร่ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561)

จากผลกระทบของการเกษตรต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ย่อมมีผลต่อสุขภาพอนามัยของเกษตรกรและผู้บริโภค ชุมชนควรตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ มีการอนุรักษ์ ปันฟู และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยเน้นที่ขบวนการผลิตทางการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปราศจากการทำลายทรัพยากรหรือก่อมลภาวะให้กับสิ่งแวดล้อม จัดเป็นรากฐานสำคัญของสังคม โดยเฉพาะในเขตชนบททำให้ลด

การพึ่งพาปัจจัยการผลิตที่อาจก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และผลที่ตามมาคือผลผลิตที่มีความปลอดภัยในการบริโภค ไม่มีปัญหาสุขภาพของเกษตรกร

กาญจนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก ลักษณะภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์ มีทั้งป่าไม้ ภูเขา และแม่น้ำ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม บทบาทสำคัญด้านเศรษฐกิจได้แก่การจัดตั้งจังหวัดกาญจนบุรีเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนไทย-เมียนมาร์ มีการเปิดด่านถาวรบ้านพุน้ำร้อน ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เชื่อมต่อชุมชนทิวเขา เมืองทวาย ฝั่งประเทศเมียนมาร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินการโครงการ ทำเรื่อน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมทวายส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวและการค้าระหว่างประเทศ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

บริบทชุมชนทั้ง 2 ฝั่งของด่าน มีลักษณะเป็นสังคมชนบท การเปิดด่านถาวร เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนชายแดนทั้งฝั่งไทยและเมียนมาร์มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เกิดความร่วมมือกันในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน การเปิดด่านการค้าชายแดนและการค้าข้ามแดนจึงส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่อย่างมาก นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมชนบทไปเป็นสังคมเมืองได้ในที่สุด อย่างไรก็ตามผลกระทบจากแบบแผนการพัฒนาที่มุ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจและการย้ายฐานการผลิตของอุตสาหกรรม รวมทั้งพฤติกรรมบริโภคและกระแสวัตถุนิยม อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพอนามัยของประชาชน ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัว เตรียมความพร้อมและเสริมสร้างศักยภาพรองรับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบเกษตรและสภาพพื้นที่เกษตรของชุมชนบ้านพุน้ำร้อนและชุมชนบ้านทิวเขา
2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเกษตรของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสม (Mix method) ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีรูปแบบการวิจัยแบบสำรวจและการทดลองในห้องปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การสำรวจพื้นที่

สำรวจสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านทึะ เมืองทวายและชุมชนบ้านพุร้อน จังหวัดกาญจนบุรี และประสานงานกับผู้นำชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่

2. การเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านการผลิตพืช

2.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบริบทชุมชน

2.2 สำรวจความหลากหลายของพืชปลูก และเชื้อราย่อยสลายเซลลูโลส ในพื้นที่เกษตรของชุมชน

2.3 เลือกกลุ่มตัวอย่างสมาชิกในชุมชนแบบเจาะจง ได้แก่ ครู พระ ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรกร เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับระบบนิเวศเกษตรและการจัดการทรัพยากร โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

2.4 การเก็บตัวอย่างดินเพื่อวิเคราะห์กายภาพและเคมี ทำการเก็บดินที่ความลึกระดับไทรเวนคือ ประมาณในช่วงความลึก 0-15 ซม. จำนวน 15 จุดต่อพื้นที่ 1 ไร่ ดินเก็บแบบสลับฟันปลา

2.5 ศึกษาคุณสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินในพื้นที่ปลูกพืชที่คัดเลือก โดยส่งตัวอย่างดินให้ภาควิชาปฐพีวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ ทำการวิเคราะห์คุณภาพดินตามวิธีมาตรฐาน

3. การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเกษตร

นำข้อมูลวิจัยที่ได้มาวิเคราะห์ SWOT เพื่อให้ทราบสภาพจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหา อุปสรรค โอกาส สำหรับเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการเกษตรของชุมชน

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชน

1.1 พื้นที่ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ต.บ้านเก่า อ.เมือง จ.กาญจนบุรี ประเทศไทย

ชุมชนบ้านพุน้ำร้อนแบ่งเป็นฝั่งที่คนไทยอาศัยอยู่ กับฝั่งที่ชาวกะเหรี่ยงและมอญอาศัยพื้นที่วัดทำกิน สำหรับพื้นที่ฝั่งคนไทยมีการทำการเกษตรเพื่อการค้า เป็นเกษตรเชิงเดี่ยว ความหลากหลายของชนิดพืชมีน้อย ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ถั่วลิสง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในขณะที่พื้นที่ฝั่งกะเหรี่ยงและมอญ ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ พื้นที่น้อย ไม่มีกรรมสิทธิ์ครอบครอง เป็นพื้นที่ของวัด พืชที่ปลูกคือพืชผักสวนครัว เช่น พริก มะเขือ พัก มะละกอ แห้วหน้ำทาง การเกษตรคือบ่อน้ำหลังโรงเรียนบ้านพุน้ำร้อนรัตนคีรี และบ่อน้ำหน้าศูนย์มาลาเรีย ทั้งพื้นที่คนไทยและกะเหรี่ยงมีร้านขายของภายในชุมชน และมีตลาดนัดหน้าด่านชายแดนไทย-เมียนมาร์ทุกวันจันทร์-พุธ-ศุกร์ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง บางครัวเรือนรับจ้างสานกระบุง

รูป 1 ระบบเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน (ซ้าย) ชาวมอญ (ขวา) แหล่งที่มา: ผู้วิจัย

1.2 พื้นที่ชุมชนบ้านทึะ ประเทศเมียนมาร์

สภาพพื้นที่เป็นภูเขา มีป่าไม้สมบูรณ์ เส้นทางคมนาคมเป็นถนนลูกรัง จากด่านตรวจคนเข้าเมือง ฝั่งเมียนมาร์ไปถึงบ้านทึะ เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีบ้าน-ร้านค้าอยู่ประมาณ 10 หลังคาเรือน สินค้าที่ขายส่วนใหญ่เป็นสินค้าจากฝั่งประเทศไทย เดินทางผ่านบ้านทึะ ประมาณ 1 ชั่วโมง จะถึงชุมชนบ้านทึะ ส่วนใหญ่ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ลักษณะเป็นการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชหลายชนิดร่วมกันในพื้นที่บริเวณหลังบ้าน เช่น กระจับปี่ หนาม ถั่วลิสง พริก มะเขือ พักทอง มะม่วง มะขาม และบางครั้งมีการเลี้ยงไก่ร่วมกับพืช ผลผลิตบางส่วนนำมา

จำหน่ายภายในชุมชน บางส่วนมีตัวแทนชุมชนรวบรวมผลผลิตแล้วขนส่งไปขายฝั่งไทย เช่น ตลาด สำหรับหมาก บางส่วนนำมาขายภายในชุมชน บางส่วนส่งขายประเทศอินเดีย แหล่งน้ำทางการเกษตร คือแม่น้ำตะนาวศรี ไหลผ่านด้านหลังหมู่บ้าน ชาวบ้านต๋อปั้มและท่อพีวีซีเพื่อสูบน้ำมาใช้ปลูกพืชผักทางการเกษตร และใช้ในครัวเรือน นอกจากนี้ยังใช้น้ำฝนตามฤดูกาลในการปลูกพืชผักด้วย ประชากรวัยหนุ่มสาวเดินทางมาใช้แรงงานฝั่งไทย

รูป 2 ระบบเกษตรผสมผสานของชุมชนบ้านทิวะ ประเทศเมียนมาร์
แหล่งที่มา: ผู้วิจัย

2. คุณสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินในพื้นที่เพาะปลูก

ตาราง 1 คุณสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินในพื้นที่เกษตรชุมชนบ้านพุน้ำร้อน

แหล่งดิน	ความเป็นกรด-ด่าง		เนื้อดิน*	อินทรีย์วัตถุ		ฟอสฟอรัส		โพแทสเซียม		แคลเซียม		แมกนีเซียม		ไนโตรเจน % total N
	pH	ระดับ		%	ระดับ	มก./กก.	ระดับ	มก./กก.	ระดับ	มก./กก.	ระดับ	มก./กก.	ระดับ	
อ้อย 1	7.1	เป็นกลาง	SCL	2.11	ปานกลาง	12	ปานกลาง	450	สูงมาก	2669	สูง	166	สูง	0.12
อ้อย 2	8.1	ด่างปานกลาง	SCL	3.23	ปานกลาง	17	ปานกลาง	319	สูงมาก	13617	สูง	143	สูง	0.18
มันสำปะหลัง 1	7.2	เป็นกลาง	SCL	1.91	ปานกลาง	6	ต่ำ	519	สูงมาก	2776	สูง	144	สูง	0.11
มันสำปะหลัง 2	7.8	ด่างเล็กน้อย	SCL	1.85	ปานกลาง	8	ต่ำ	393	สูงมาก	4319	สูง	139	สูง	0.11
กล้วย 1	6.9	เป็นกลาง	SCL	1.98	ปานกลาง	19	ปานกลาง	706	สูงมาก	2384	สูง	163	สูง	0.12
กล้วย 2	7.9	ด่างปานกลาง	SL	2.18	ปานกลาง	14	ปานกลาง	347	สูงมาก	5299	สูง	123	สูง	0.11

*SCL = ร่วนเหนียวปนทราย, SL=ร่วนปนทราย

ดินในพื้นที่เพาะปลูกฝั่งชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ฝั่งไทยมีคุณสมบัติเป็นกลาง กับต่างปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนเหนียวปนทราย (SCL: Sandy Clay Loam) มีปริมาณอินทรีย์วัตถุปานกลาง มีฟอสฟอรัส โพแทสเซียมและแมกนีเซียมน้อยกว่าดินเมียนมาร์ แต่แคลเซียมสูงกว่าดินเมียนมาร์ มีปริมาณไนโตรเจนใกล้เคียงกัน เป็นไปได้ว่าดินฝั่งไทยมีอินทรีย์วัตถุน้อยกว่าดินเมียนมาร์เพราะ ฝั่งไทยทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว เพื่อการค้า คือทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง คนไทยนิยมเก็บเกี่ยวผลผลิตไปแล้วเผาใบทิ้ง ไม่มีการไถกลบ ทำให้ธาตุอาหารติดไปกับผลผลิต ไม่มีตกอยู่กับดิน ทำให้อินทรีย์วัตถุน้อย ธาตุอาหารต่างๆ จึงน้อยไปด้วย มันสำปะหลังจะเก็บเกี่ยวหว่ามน้ำไปหมด ต้นจะเก็บไว้ใช้ทำพันธุ์ต่อ อ้อยก็มักจะเผาใบทิ้งหลังจากตัดลำต้นสำหรับพื้นที่ปลูกกล้วย มีอินทรีย์วัตถุกับไนโตรเจนใกล้เคียงกับดินที่ปลูกกล้วยในฝั่งชุมชนบ้านทึะ เมียนมาร์ แสดงให้เห็นว่าการปลูกกล้วยทั้งฝั่งไทยและฝั่งเมียนมาร์มีวิธีเหมือนกันคือปลูกเป็นสวน อาจใส่ปุ๋ยเล็กน้อย หรือไม่ใส่เลย เมื่อได้ผลผลิตจะตัดเครือกล้วยไปขายหรือบริโภค แล้วปล่อยลำต้นและใบกล้วยทิ้งไว้ในสวนหรือในแปลง ให้อยู่สลายตามธรรมชาติ เป็นอินทรีย์วัตถุบำรุงดิน ทำให้ดินมีอินทรีย์วัตถุและไนโตรเจนไม่แตกต่างกัน แต่การปลูกพืชไร่ อ้อย และมันสำปะหลังของฝั่งไทยเน้นใส่ปุ๋ยมากแล้วตัดผลผลิตเอาออกจากไร่ไปมาก พืชไร่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วไถแปลง

ตาราง 2 คุณสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินในพื้นที่เกษตรชุมชนบ้านทึะ

แหล่งดิน	ความเป็นกรด-ด่าง		เนื้อดิน*	อินทรีย์วัตถุ		ฟอสฟอรัส		โพแทสเซียม		แคลเซียม		แมกนีเซียม		ไนโตรเจน % total N
	pH	ระดับ		%	ระดับ	มก./กก.	ระดับ	มก./กก.	ระดับ	มก./กก.	ระดับ	มก./กก.	ระดับ	
ข้าวโพด	6.7	เป็นกลาง	SCL	1.91	ปานกลาง	5	ต่ำ	150	สูงมาก	1914	สูง	95	สูง	0.11
กระเจี๊ยบ	6.6	เป็นกลาง	CL	4.02	สูง	24	ปานกลาง	444	สูงมาก	3150	สูง	359	สูง	0.23
กล้วย	6.7	เป็นกลาง	L	2.18	ปานกลาง	6	ต่ำ	369	สูงมาก	2061	สูง	174	สูง	0.14
ฟักทอง	7.3	เป็นกลาง	SCL	5.39	สูง	120	สูงมาก	392	สูงมาก	3287	สูง	268	สูง	0.25

*SCL = ร่วนเหนียวปนทราย, CL=ร่วนเหนียว, L= ร่วน

ดินฝั่งชุมชนบ้านทึะ เมียนมาร์ ในภาพรวมคุณสมบัติของดินฝั่งเมียนมาร์มีอินทรีย์วัตถุสูง โพแทสเซียม แคลเซียมและแมกนีเซียมสูงมาก ส่วนฟอสฟอรัสมีหลายระดับ

ตั้งแต่ต่ำถึงสูงมาก ดินมีทั้งที่เป็นดินร่วนเหนียวปนทราย ดินร่วนเหนียว ดินร่วน ปริมาณไนโตรเจนค่อนข้างต่ำ

ดินที่ปลูกฟักทองและกระเจี๊ยบมีคุณสมบัติที่ดีที่สุด สภาพดินเป็นกลางมีอินทรีย์วัตถุสูง ปกติอินทรีย์วัตถุในดินทั่วไปจะมี 1-5% แต่พบว่าดินที่ปลูกฟักทองมีอินทรีย์วัตถุสูงกว่าดินทั่วไปมาก (5.39%) ดินที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกไม่ควรต่ำกว่า 1% แต่ 0.8-0.9% ยังยอมรับให้สามารถใช้เพาะปลูกได้ และดินทั้งสองแหล่งยังมีแร่ธาตุจำเป็นในดินสูงกว่าดินแหล่งอื่น นั่นคือ มีฟอสฟอรัส โพแทสเซียมอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง แคลเซียมและแมกนีเซียมสูง ไนโตรเจนประมาณ 0.2%

องค์ประกอบของเม็ดดินที่ปลูกฟักทอง จะเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย (SCL: Sandy Clay Loam) ดินปลูกกระเจี๊ยบเป็นดินร่วนเหนียว (CL: Clay Loam) ข้อดีคือ ดินปนทรายจะระบายน้ำดีกว่า และซึมซับน้ำได้น้อยกว่า ส่วนกลุ่มดินร่วนเหนียวจะมีธาตุอาหารสูงกว่าพวกดินร่วนหรือดินร่วนปนทราย

พิจารณาปริมาณไนโตรเจนที่มีอยู่ในดิน พบว่า ทุกแหล่งมีไนโตรเจนอยู่น้อย คือมีอยู่ไม่เกิน 0.25% เปรียบเทียบกับมูลวัวมีไนโตรเจนน้อยสุดคือ 0.3% เมื่อเทียบกับมูลสัตว์ชนิดอื่น ส่วนวัสดุปุ๋ยหมัก พบว่าฟางข้าวมีไนโตรเจน 1.0% น้อยกว่าผักตบชวา ตอซังข้าว และหญ้าขน และวัสดุปุ๋ยพืชสด เช่น พืชตระกูลถั่วส่วนใหญ่มีไนโตรเจนอยู่ที่ 2.0-4.0 % แต่ต้นข้าวโพดมีไนโตรเจนอยู่ที่ 0.2-1.5% เมื่อเปรียบเทียบกับปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด แสดงให้เห็นว่าดินในพื้นที่ปลูกพืชฝั่งเมียนมาร์มีไนโตรเจนค่อนข้างต่ำ

3. การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศเกษตร

S - จุดแข็ง การทำเกษตรแบบผสมผสานของชุมชนบ้านทิมะฝั่งเมียนมาร์ ทำให้เกิดการหมุนเวียนและการสะสมของอินทรีย์วัตถุ แร่ธาตุสารอาหารในดิน มีความหลากหลายของพันธุ์พืช ส่วนการทำเกษตรของฝั่งไทยมีตลาดรองรับที่แน่นอน

W - จุดอ่อน พื้นที่ทั้ง 2 ฝั่ง มีน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอ ต้องรอน้ำฝนตามฤดูกาล โดยเฉพาะฝั่งบ้านพุน้ำร้อน มีการซื้อน้ำจากชุมชนอื่นในบางฤดูกาล ทำให้ต้นทุนในการทำเกษตรสูง ยังไม่มีชลประทานสำหรับการเกษตร และการทำเกษตรเชิงเดี่ยวของฝั่งชุมชนบ้านพุน้ำร้อนทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน ขาดความหลากหลายของพันธุ์พืชปลูก

○ - โอกาสในการพัฒนา ควรส่งเสริมให้มีการเพิ่มไนโตรเจนในดินโดยการปลูกพืชตระกูลถั่วและพรวนดินหรือไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด ทั้งพื้นที่เกษตรฝั่งไทยและเมียนมาร์ และควรมีการส่งเสริมความรู้ด้านการจัดการเกษตร เพื่อให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้น เช่น ระบบการปลูกพืชการใช้หัวเชื้อจุลินทรีย์ส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืช การทำเกษตรยั่งยืน

T - อุปสรรค ระบบการจ่ายน้ำของพื้นที่ฝั่งไทยมีผู้ควบคุมเพียง 1 คน อาจขาดประสิทธิภาพในการจ่ายน้ำ เกษตรกรของทั้ง 2 พื้นที่ขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดการเกษตรที่สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างยั่งยืนและประหยัดต้นทุน

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศเกษตรและการพัฒนาการเกษตรของชุมชน

1. แนวทางการพัฒนาการเกษตรของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ด้วยการจัดการระบบนิเวศเกษตรและการจัดการปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความยั่งยืนสอดคล้องกับธรรมชาติ ดังนี้

1.1 การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ดินในพื้นที่เกษตร สำหรับเป็นแหล่งแร่ธาตุสารอาหารให้แก่พืช โดยเฉพาะธาตุไนโตรเจน ที่พืชต้องการในปริมาณมาก โดยการปลูกพืชตระกูลถั่ว แบบพืชหมุนเวียน หรือพืชแซม การปลูกแบบสลับ โดยมีการไถกลบเพื่อให้มีการย่อยสลายต้นพืชตระกูลถั่วปลดปล่อยไนโตรเจนสู่ดิน

1.2 ระบบการปลูกพืช (cropping system) ควรใช้ระบบการปลูกพืชที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ และทำให้เกิดระบบการหมุนเวียนธาตุอาหารระหว่างพืช หรือระหว่างพืชและสัตว์ เช่น การปลูกพืชแบบผสมผสานระหว่างพืชหลายชั้น หลายชนิด การปลูกพืชแบบสลับ การปลูกพืชแซม เป็นต้น

1.3 การจัดการดิน เนื่องจากเนื้อดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายที่มีเนื้อดินค่อนข้างหยาบ ทำให้ดินสูญเสียความอุดมสมบูรณ์อย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงควรมีการอนุรักษ์ดิน โดยการปลูกพืชคลุมดิน การปลูกพืชหมุนเวียน การไถกลบปุ๋ยพืชสด เพื่อรักษาการดูดซับน้ำ และเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดิน

1.4 เทคนิควิธีที่ใช้ในระบบการผลิต ฝั่งพุน้ำร้อน ควรใช้หลักการของเกษตรปลอดภัย ระบบการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) คือการใช้สารเคมีได้แต่ใช้ในปริมาณที่กำหนด เพื่อความปลอดภัยของผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม หรือใช้หลักการของเกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติได้ จะเป็นผลดีต่อระบบนิเวศทางการเกษตรในพื้นที่ แต่จะส่งผลกระทบต่อการผลิตพืชเพื่อการค้า ช่วงปรับเปลี่ยนระบบการเพาะปลูกและการจัดการดูแล

พืชผักนี้ จะทำให้ผลผลิตลดลง ระยะหนึ่ง แต่ในระยะยาวจะให้ผลผลิตที่คุ้มค่า ลดต้นทุนการผลิตได้ เพราะไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิต เป็นการเกษตรยั่งยืน

1.5 ควรมีการติดตามประเมินความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นระยะ เพื่อประโยชน์ในการปรับวิธีบำรุงดินและจัดระบบการปลูกพืชให้เหมาะสม

1.6 ควรมีการให้ความรู้กับเยาวชนและเกษตรกร ถึงการทำการเกษตรแบบยั่งยืน มีจัดการที่ดีในการผลิตพืช ที่ประหยัด ปลอดภัย เป็นมิตรกับผู้ปลูก ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม การจัดการระบบนิเวศเกษตรให้มุ่งไปสู่การสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศเกษตร และระบบนิเวศตามธรรมชาติ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การทำบทเรียนท้องถิ่น ด้านการเกษตร หรือการจัดอบรมเทคโนโลยีการจัดการเกษตรอย่างยั่งยืนโดยองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

1.7 ควรมีการบริหารจัดการน้ำ หรือพัฒนาระบบน้ำประปาชุมชน ให้เพียงพอต่อความต้องการของประชากร และเพียงพอต่อการทำการเกษตร โดยไม่ก่อปัญหาความขัดแย้ง และลดค่าใช้จ่ายในการจัดหาทรัพยากรทางการเกษตร

2. แนวทางการพัฒนาการเกษตรของชุมชนบ้านทึะ การเกษตรของชุมชนบ้านทึะ มีระบบนิเวศเกษตรที่สมดุล เกิดการเกื้อกูลกันของสิ่งมีชีวิตในพื้นที่อยู่แล้ว แต่ควรมีการจัดการบางปัจจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นดังนี้

2.1 บำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ พื้นที่เกษตรมีอินทรีย์วัตถุมาก ควรมีการเพิ่มหัวเชื้อจุลินทรีย์ที่สามารถย่อยสลายเซลลูโลส เช่น แนะนำการใช้ผลิตภัณฑ์ พด.1 ที่ผลิตโดยกรมพัฒนาที่ดิน ประกอบด้วยหัวเชื้อจุลินทรีย์ประสิทธิภาพสูงในการย่อยเซลลูโลส สำหรับผลิตปุ๋ยหมัก และควรมีการอบรมการทำปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยน้ำหมัก และการปลูกพืชบำรุงดิน เช่น พืชตระกูลถั่ว ปอเทือง เพื่อเพิ่มไนโตรเจนให้แก่ดินและพืช

2.2 ควรส่งเสริมให้มีการกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีที่ปลอดภัย ได้แก่ ตัวห้ำ ตัวเบียน เชื้อราปฏิปักษ์ เช่น เชื้อราไตรโคเดอร์มาหรือราเขียวที่สามารถกำจัดเชื้อราก่อโรคในพืชผักได้หลายชนิด น้ำหมักชีวภาพกำจัดแมลงศัตรูพืช หรือแนะนำเกี่ยวกับการเกษตรกรรม เพื่อส่งเสริมให้ได้ผลผลิตคุ้มค่าเต็มศักยภาพของพื้นที่

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยเหลือด้านการคมนาคม การขนส่งสินค้า และการตลาด

2.4 ควรให้ความรู้กับเยาวชนและเกษตรกร ถึงการทำเกษตรแบบยั่งยืน มีจัดการที่ดีในการผลิตพืช ที่ประหยัด ปลอดภัย เป็นมิตรกับผู้ปลูก ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม การจัดการระบบนิเวศเกษตรให้ มุ่งไปสู่การสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศเกษตร และระบบนิเวศตามธรรมชาติ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สภาพดินฝั่งชุมชนบ้านทิมมีความหลากหลายกว่าดินฝั่งชุมชนบ้านพุร้อน คือมีทั้ง ดินร่วนเหนียวปนทราย ร่วนเหนียว และดินร่วน ในขณะที่ดินฝั่งไทยส่วนใหญ่เป็นดินร่วน เหนียวปนทราย ซึ่งดินร่วนเหนียวปนทรายจะระบายน้ำได้ดีกว่า ซึ่มซับน้ำได้น้อยกว่าดินร่วน เหนียวที่พบมากฝั่งพม่า ซึ่งเป็นดินที่มีธาตุอาหารสูงกว่า เป็นผลมาจากมีอินทรีย์วัตถุสูง เมื่อ วิเคราะห์สภาพดินสอดคล้องกับแผนที่กลุ่มชุดดิน ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มชุดดินที่ 36 (สถานีพัฒนาที่ดินกาญจนบุรี, 2561) ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ไม่มีการจัดการใดๆ นอกจากการสูบน้ำจากแม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านมาใช้ในการรวีร่อนและปลูก ต้นไม้ ต้นไม้หลายชนิดเจริญเติบโตปะปนกัน การสะสมของใบไม้และเศษวัสดุพืชในดิน ทำให้มี อินทรีย์วัตถุในดินสูง ซึ่งมีฟอสฟอรัสและแมกนีเซียมสูงไปด้วย ส่วนแร่ธาตุโพแทสเซียมและ แคลเซียมดินฝั่งพม่ามีต่ำกว่าดินฝั่งไทย แต่ดินทั้ง 2 ฝั่งมีไนโตรเจนใกล้เคียงกัน จากข้อมูลแสดง ให้เห็นว่า แม้ดินฝั่งพม่าจะมีอินทรีย์วัตถุสูงมากกว่าดินฝั่งไทยซึ่งมีระบบเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อ การค้า แต่ปริมาณไนโตรเจนไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีอยู่ค่อนข้างต่ำ ไนโตรเจนมีความสำคัญ ต่อการเจริญเติบโตของพืชมากที่สุด ในบรรดาแร่ธาตุ 17 ชนิดที่พืชต้องการสำหรับการ เจริญเติบโตและให้ผลผลิต อาจเป็นไปได้ว่าอินทรีย์วัตถุที่มีอยู่สูงนั้นเป็นเศษอินทรีย์อื่น เช่น เซลลูโลส น้ำตาล แป้ง ลิกนิน หรืออื่นๆ ซึ่งเป็นอินทรีย์วัตถุที่มีไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบอยู่ น้อย การปรับปรุงสภาพดินให้ส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชปลูกได้ดียิ่งขึ้นคือ เกษตรกรควร ปลูกพืชตระกูลถั่วเป็นพืชแซม หรือปลูกแบบพืชหมุนเวียน พรวนดินทำปุ๋ยพืชสดบำรุงดินเพิ่ม ไนโตรเจนให้แก่ดิน พืชหลักที่ปลูกจะได้รับไนโตรเจนได้มากขึ้น เป็นการเพิ่มปริมาณไนโตรเจน ให้กับดินอย่างช้าๆ จากการสลายตัวตามธรรมชาติ และถูกย่อยโดยจุลินทรีย์ในดิน แต่ผลพลอย ได้คือจะได้แร่ธาตุอื่นๆ ด้วย และเป็นการปรับโครงสร้างของดินไม่ให้ดินอัดแน่นจนเป็นอุปสรรค

ต่อการเพาะปลูก เมื่อมีอินทรีย์วัตถุเพิ่มแล้ว เกษตรกรควรเพิ่มหัวเชื้อจุลินทรีย์ย่อยสลายอินทรีย์วัตถุเหล่านี้

การเปรียบเทียบที่ชัดเจนของการทำการเกษตรฝั่งชายแดนไทยและเมียนมาร์ ควรพิจารณาพื้นที่ปลูกพืชชนิดเดียวกันเป็นหลัก นั่นคือการปลูกกล้วย ทำให้เห็นว่าสภาพดินไม่แตกต่างกันนัก จากการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ พบว่าทั้งฝั่งไทยและเมียนมาร์มีวิธีการปลูกกล้วยไม่แตกต่างกัน แต่ที่แตกต่างกันชัดเจนคือ การจัดการดินของการปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว ฝั่งไทย กับการจัดการดินของการปลูกพืชสวนแบบผสมผสานเพื่อยังชีพฝั่งเมียนมาร์ ฝั่งไทยใช้พื้นที่ปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยวมีการจัดการเพิ่มปุ๋ย การนำผลผลิตและเศษวัสดุออกจากพื้นที่ สูญเสียแร่ธาตุ จึงเหลือแร่ธาตุและอินทรีย์วัตถุในดินน้อย ส่วนฝั่งเมียนมาร์ใช้พื้นที่ปลูกพืชแบบผสมผสานเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แต่ทิ้งต้นกับใบไว้ จึงเหลืออินทรีย์วัตถุและแร่ธาตุในดินมากกว่า

ด้านระบบนิเวศเกษตรของพื้นที่ชุมชนทั้งสองฝั่งของชายแดนพุน้ำร้อน เห็นความแตกต่างได้ชัดเจนว่า ฝั่งชุมชนบ้านพุน้ำร้อนมีความหลากหลายของชนิดพืชและจุลินทรีย์ย่อยสลายเซลล์โลสในระบบนิเวศเกษตรน้อยกว่าชุมชนบ้านทึะ เนื่องจากชุมชนบ้านพุน้ำร้อนมีการทำการเกษตรเชิงการค้า ปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวไม่กี่ชนิด ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กล้วยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร เรืองสังข์ และเกตุณณิกา วันชัย (2558) พบว่า เกษตรกรในชุมชนบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรีซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่โครงการทำเรื่อน้ำลิกทวายของประเทศเมียนมาร์ มีการปลูกพืชเศรษฐกิจหลักคือมันสำปะหลังและอ้อย จากการศึกษาคุณสมบัติทางเคมีและชีวภาพของดินในพื้นที่เกษตรทำให้ทราบว่าพื้นที่เกษตรมีสภาพแห้งแล้ง พบเชื้อจุลินทรีย์ที่มีคุณสมบัติในการส่งเสริมการเจริญเติบโตแก่พืชอยู่น้อยชนิด จะเห็นได้ว่างานวิจัยครั้งนี้จัดทำในปี 2560-2561 ผ่านมา 5 ปีจากปี 2557 ยังคงเป็นการทำการเกษตรแบบเดิม คือปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยวอย่างต่อเนื่อง ผลกระทบที่ตามมาคือ มีการนำแร่ธาตุออกจากพื้นที่ไปในรูปของผลผลิตพืช และเศษวัสดุพืช ทำให้สภาพดินเสื่อมโทรมลง ในขณะที่พื้นที่ชุมชนบ้านทึะ ฝั่งประเทศเมียนมาร์ มีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน มีความหลากหลายของชนิดพืชปลูกแล้วปล่อยให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติ เกิดการเกื้อกูลกันทางธรรมชาติระหว่างพืชพรรณในพื้นที่ เศษวัสดุพืชร่วงหล่นทับถมเป็นอินทรีย์วัตถุย่อยสลายกลายเป็นแร่ธาตุบำรุงดิน เกิดการหมุนเวียนแร่ธาตุเกิดสมดุลในธรรมชาติมากกว่าพื้นที่เกษตรฝั่งไทย ดังนั้นเกษตรกรฝั่งพุน้ำร้อนควรหันมาปลูกพืชตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปร่วมกันในเวลา

เดียวกัน เรียกว่า ระบบการปลูกพืชร่วม (intercropping) แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยกำหนดระยะห่าง การจัดกลุ่มของพืชที่ปลูก สัดส่วนของการปลูกพืชแต่ละชนิด ตลอดจนพิจารณาอัตราการตายของพืชแต่ละชนิด โดยอาจปลูกคละกันไปตามความเหมาะสมของธรรมชาติหรืออาจเป็นการปลูกแบบเป็นแถวเป็นแนวอย่างน้อย 1 ชนิด ที่เหลืออาจปลูกไปตามความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อประโยชน์สำหรับการควบคุมโรคและแมลง (Sullivan ATTRA., P.2003) หรือการปลูกพืชแบบพึ่งพาประโยชน์ (companion planting) ซึ่งเป็นการปลูกพืช 2 ชนิดหรือมากกว่าในพื้นที่เดียวกันทำให้ได้ประโยชน์ในเรื่องการควบคุมแมลงหรือให้ผลผลิตสูงขึ้น เป็นยุทธศาสตร์ที่ใช้เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ

กรณีการจัดการทรัพยากรทางการเกษตรพบปัญหาด้านน้ำสำหรับการเกษตรของชุมชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยเหลือสร้างระบบชลประทาน ให้มีน้ำเพียงพอสำหรับอุปโภคบริโภคในครัวเรือน และทำการเกษตรได้ตลอดปี ชุมชนบ้านพุน้ำร้อนจัดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน มีการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกฝั่งทวาย ของประเทศเมียนมาร์ การเปิดด่านผ่านแดนที่บ้านพุน้ำร้อน จึงทำให้เกิดความสะดวกต่อการค้าระหว่างประเทศ เป็นเส้นทางขนส่งผลผลิตทางการเกษตร และสินค้าอื่นๆ ระหว่างประเทศ อินเดีย พม่า ไทย กระจายไปยังประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ได้ พื้นที่จะได้รับการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค มีการค้าการลงทุนมากขึ้น รูปแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม จะเปลี่ยนแปลง จึงเป็นบทบาทสำคัญของผู้นำชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์สุขภาพประจำตำบล ฯลฯ ที่ต้องประสานงานกัน ในการส่งเสริมให้ความรู้กับเกษตรกร เยาวชนและครูในพื้นที่ให้เห็นความสำคัญของการเกษตร การจัดการเกษตรที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ผลผลิตดี และเป็นวิธีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นวิถีเกษตรกรรมที่ยั่งยืน สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560-2564) ที่ส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตจากพืชเชิงเดี่ยวไปสู่เกษตรกรรมยั่งยืน อาทิ เกษตรธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่ สนับสนุนการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ การใช้วัสดุอินทรีย์และการใช้ผลิตภัณฑ์ชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมีการเกษตร เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนรองรับการเปลี่ยนแปลง โดยอนุรักษ์สิ่งที่ดีงามไว้ พัฒนาสังคมพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กับการพัฒนาทางวัตถุ เทคโนโลยี เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ด้านอาชีพ รายได้ครัวเรือน การศึกษา
2. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำบทเรียนท้องถิ่นด้านการเกษตร เพื่อให้ความรู้แก่นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพการเกษตร และการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี และได้รับความสะดวกด้านอุปกรณ์ เครื่องมือและสถานที่ในการดำเนินการวิจัยจากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี และคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

เอกสารอ้างอิง

- สถานีพัฒนาที่ดินกาญจนบุรี. (2561). แผนที่แสดงกลุ่มชุดดินรายตำบล สำหรับด้านระบบเกษตร ชุมชนบ้านทิวะ. เข้าถึงได้จาก [<http://ldd.kanchana-buri.info/webmap/maptambon%20bankaw.html>] download date [9/9/2561]
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . (พ.ศ. 2560-2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Cruz: CRC Press. (2007). Gliessman, S. R. Agroecology. Santa: University of California.
- Sullivan ATTRA. (P.2003). Applying the Principles of Sustainable Farming. California:.

การพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์
ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา

THE DEVELOPMENT OF LIFE SKILLS IN SOCIAL AND EMOTIONAL
SKILLS OF STUDENT IN THE VOCATIONAL

ปริญญา เรืองทิพย์

ภัทราวดี มากมี

กนก พานทอง

ปิยะทิพย์ ประดุจพรหม

ประวิทย์ ทองไชย

มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา เพื่อพัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา และเพื่อการพัฒนาโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา แบ่งการศึกษาเป็น 3 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

ระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้บริหาร ครูผู้ปกครอง และนักเรียน วิเคราะห์เนื้อหา และใช้แบบสอบถามศึกษาเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นและแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษารวบรวมข้อมูลกับนักเรียนอาชีวศึกษา จำนวน 900 คน ผลการศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาได้

ระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ผลการศึกษาปรากฏว่าทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคม

และอารมณ์ แบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการเข้าใจผู้อื่น ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการจัดการกับความเครียด เกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพสามารถนำไปใช้ประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาได้

ระยะที่ 3 การพัฒนาโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาอาชีวศึกษา จำนวน 18 กลุ่ม ทั่วประเทศ ผลปรากฏว่า นักอาชีวศึกษามีทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์สามารถนำไปใช้พัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาได้

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะชีวิต, ทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์, นักเรียนอาชีวศึกษา

Abstract

This research is a study of life skills development in social and emotional skills of vocational students. The objectives of this research were to study the ways of participation in the development of life skills in social and emotional skills of vocational students to develop criteria for assessing skills of social and emotional skills of vocational students, and for the development of life skills training programs on social and emotional skills of vocational students. The study is divided into 3 phases which are;

Phase 1: Data collection was conducted by the principal informant groups which are administrators, teachers, parents and students. Content Analysis, the questionnaires were used to study the needs and the ways of participation in the development of life skills in social and emotional skills of vocational students, gather data for 900 students. The results of this study can be used as a guideline

for participation in the development of life skills in social and emotional skills of vocational school students.

Phase 2: was the development of the criteria for assessing the social skills and emotional skills of vocational students. The results show that life skills in social and emotional skills are divided into 5 elements: interpersonal relationship, self-awareness, Empathy, Coping with emotion and Coping with stress. The quality of life skills developed in social and emotional skills can be used to assess the social skills and emotional skills of vocational students.

Phase 3: Development of life skills training program on social and emotional skills of vocational students. The results of the expert evaluation are good. When applied to 18 vocational students in the country. As a result, the vocational and life skills in social and emotional skills were significantly increased. It shows that the social and emotional skills training program can be used to improve the social skills and emotional skills of vocational students.

Keywords: Development of life skills, Life Skills in Social and Emotional Skills, Student in the Vocational

บทนำ

ปัญหาของวัยรุ่นไทยนับวันจะเพิ่มความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประกอบกับวัยรุ่นเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเจริญเติบโตมีความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ทำให้วัยรุ่นประสบปัญหามากมาย เช่น ปัญหาเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาความรุนแรง เป็นต้น นอกจากนี้พฤติกรรมก้าวร้าวก็เป็นปัญหาอย่างหนึ่งของวัยรุ่น โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษาซึ่งเป็นพฤติกรรมตอบสนองที่มีผลต่อสังคมก่อให้เกิดความเสียหายหรือเป็นความไม่พึงพอใจของบุคคลอื่น ทำให้มีการตอบโต้หรือมีการยั่วยุให้เกิดความรุนแรงทำลายซึ่งกันและกันในสังคมได้ ความก้าวร้าวแบ่งออกเป็นสองด้าน ได้แก่ ความก้าวร้าวทางตรงเป็นพฤติกรรมทางกายหรือทางวาจาตั้งใจที่จะทำให้เกิดอันตราย

กับใครสักคนหนึ่ง และความก้าวร้าวทางอ้อมเป็นพฤติกรรมตั้งใจที่จะเป็นอันตรายต่อสังคมเป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม มีนักวิจัยหลายคนที่เน้นการศึกษาการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับการพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจกระทำ (de Almeida, R. M. M., Cabral, J. C. C., & Narvaes, R., 2015) ดังนั้น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนระดับอาชีวศึกษาให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกัน

นักศึกษาระดับอาชีวศึกษาเป็นบุคลากรกลุ่มหนึ่งที่ต้องมีการสอนทักษะชีวิตเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการขาดทักษะ เช่น แรงกดดันของขบวนการกลุ่มเพื่อนในการชักนำไปใช้ยาเสพติด การขาดการป้องกันทางเพศ ปัญหาการใช้ความรุนแรง สามารถที่จะป้องกันได้โดยการวางรากฐานที่ดีโดยใช้ทักษะชีวิต ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสอนทักษะชีวิตได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษากันอย่างกว้างขวางเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและการเปลี่ยนแปลงของชีวิตสมัยใหม่ ทำให้นักศึกษาจำเป็นต้องมีทักษะชีวิตใหม่ ๆ (Macmillan Education, 2015) ซึ่งกลุ่มทักษะที่จำเป็นเหล่านั้น อาจจะได้มาจากการเรียนการสอนหรือได้มาจากประสบการณ์โดยตรง ที่จะนำมาใช้ในการจัดการกับปัญหาและตอบคำถามที่พบบ่อยในการดำเนินชีวิตประจำวันของนักศึกษา สิ่งที่จะทำให้เกิดความแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานทางสังคมของนักศึกษาแต่ละคนและความคาดหวังของทางสังคม

ทักษะชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักศึกษาโดยเฉพาะในกลุ่มอาชีวศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ นักศึกษาค้นหาวิธีการคิดใหม่ ๆ และการแก้ไขปัญหา (World Health Organization, 1997) พร้อมกับเกิดความตระหนักถึงผลกระทบจากการกระทำของพวกนักศึกษา และสอนให้พวก นักศึกษามีความรับผิดชอบในสิ่งที่พวกนักศึกษาทำมากกว่านักศึกษาคนอื่น ๆ สร้างความเชื่อมั่นทั้งในทักษะการพูดและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและความร่วมมือทำงาน รวมถึงเกิดการวิเคราะห์ทางเลือกในการตัดสินใจ และเกิดความเข้าใจว่าทำไมพวกเขาจะจึงเลือกทางเลือก บางอย่างที่เกิดขึ้นนอกห้องเรียน นอกจากนี้ยังพัฒนาความรู้สึกเพื่อให้เกิดความตระหนักในตนเองและได้รับการยอมรับชื่นชมจากคนอื่น ๆ (Macmillan Education, 2015) จึงมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตมีความเห็นพ้องกันสร้าง โปรแกรมทักษะชีวิตมุ่งเน้นไปที่การพัฒนา ทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต เช่น ทักษะความตระหนักในตนเอง ทักษะการ

ติดต่อสื่อสาร ทักษะการคิดตัดสินใจ ทักษะการจัดการอารมณ์ ทักษะพฤติกรรมมารยาท แสดงออก และทักษะความสัมพันธ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโปรแกรมการฝึกอบรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสำหรับกลุ่มวัยรุ่น (Rahmati, B., Adibrad, N., & Tahmasian, K., 2010) โปรแกรมการฝึกอบรมทักษะชีวิตจะช่วยแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ในวัยรุ่น เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และใช้สารเสพติดอื่น ๆ การเจริญพันธุ์และสุขภาพทางเพศ กระทำผิดทางอาญา เอชไอวี/เอดส์ และการป้องกันการฆ่าตัวตาย เป็นต้น

การฝึกทักษะชีวิตสามารถส่งเสริมการปรับตัวทางสังคม (Rahmati, B., Adibrad, N., & Tahmasian, K., 2010) การควบคุมความโกรธ (Feindler, E. L., Ecton, R. B., Kingsley, D., & Dubey, D. R., 1986) การเพิ่มความเชื่อมั่นในตนเอง (Young, M., Kelley, R. M., & Denny, G., 1997) และการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงาน (Elias, M. J., Gara, M. A., Schuyler, T. F., Branden-Muller, L. R., & Sayette, M. A., 1991) ซึ่งสอดคล้องกับ (Maryam, E., Davoud, M. M., & Zahra, G., 2011) ได้ศึกษาวิธีการตรวจสอบเพื่อหาประสิทธิผลของการฝึกอบรมทักษะชีวิตในนักเรียนวัยรุ่น ผลปรากฏว่า การฝึกอบรมทักษะชีวิตสามารถทำให้นักเรียนวัยรุ่นไม่มีปัญหาด้านพฤติกรรมในโรงเรียน และงานวิจัยของ (Ramesht, M., & Farshad, C., 2006) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวน 500 คน ในการฝึกอบรมทักษะชีวิต พบว่าผลจากการอบรมมีประสิทธิภาพสำหรับการเพิ่มสุขภาพทางจิตและทางกาย และยังช่วยในการลดปัญหาพฤติกรรมทางสังคมที่ทำลายตนเอง สามารถปรับพฤติกรรมในเรื่องความสัมพันธ์ภายในระหว่างบุคคล และการลดปัญหาความก้าวร้าวที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ (Sharon, J. K., Sue, M., & Juliana, R., 2003) ได้ศึกษาการสร้างทักษะชีวิตโดยผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยความร่วมมือและการทดสอบหลังเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตหลังเลิกเรียน โดยการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการทดลอง ผลวิจัยปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างมีพัฒนาการทักษะชีวิตทางสังคมเพิ่มขึ้นและประสบความสำเร็จในการเรียนเพิ่มขึ้น ดังนั้นการพัฒนาทักษะชีวิตจึงจำเป็นต้องได้รับฝึกให้เกิดขึ้นกับนักเรียนนักศึกษา

ประเทศบรูไน ได้เห็นความสำคัญของเรื่องทักษะชีวิต (Life Skills) โดยบรรจุอยู่ในหลักสูตรระดับอาชีวศึกษา และระบบการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา

และเทคนิค ที่รับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และวิธีการดำเนินการบูรณาการกับการเรียนการสอน (Paryono, P., 2015) ส่วนประเทศกัมพูชา มีการส่งเสริมทักษะชีวิตโดยมีนโยบายการศึกษาให้มีการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมครูที่มีการจัดหมวดหมู่ออกเป็น 3 กลุ่มของทักษะชีวิตทั่วไป ทักษะก่อนวิชาชีพ และทักษะในการประกอบอาชีพ ส่วนในประเทศเนปาล ได้สร้างหลักสูตรขั้นพื้นฐานแบบบูรณาการ ให้นักเรียนที่ออกจากโรงเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับทักษะทักษะชีวิตที่สำคัญ คือ ด้านสุขภาพและความสะอาด เป็นต้น

เด็กและเยาวชนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่การทำงานที่ดี ทักษะชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จ ทักษะชีวิตที่สำคัญเช่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดตัดสินใจ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทักษะที่ควรพัฒนา ได้แก่ ทักษะการรักษาสุขภาพของตนเอง และการคิดเชิงบวก ทักษะชีวิตช่วยให้ทุกคนมีความรับผิดชอบ และการเลือกใช้ข้อมูลที่เหมาะสม (World Health Organization, 1997) ได้กล่าวว่า ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการปรับตัวและพฤติกรรมเชิงบวกที่ช่วยให้บุคคลแต่ละคนจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการและความท้าทายของชีวิตประจำวัน สถานศึกษาควรพัฒนานักเรียนและนักศึกษาในทุกระดับให้ได้เรียนรู้ด้านสุขภาพที่ดีและทักษะชีวิต

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร/ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และนักศึกษาในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ พร้อมกับการพัฒนาเกณฑ์การประเมิน และพัฒนาโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ สำหรับนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของผู้บริหาร/ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และนักศึกษา รวมทั้งครูผู้สอนยังสามารถประเมินทักษะชีวิตของนักศึกษาและนักศึกษายังสามารถดำเนินการประเมินตนเองได้ นอกจากนี้ยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งภายในและภายนอกสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และทำให้นักศึกษาระดับอาชีวศึกษาเห็นคุณค่าและความสำคัญของทักษะชีวิต ตามแนวคิดของ (World Health Organization, 1994) พร้อมทั้งมีความรู้ในเรื่องทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship) ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) ทักษะการเข้าใจผู้อื่น (Empathy) ทักษะการจัดการกับอารมณ์ (Coping with emotion) ทักษะการ

จัดการกับความเครียด (Coping with stress) ซึ่งถือเป็นมาตรฐานสากลของทักษะชีวิตที่นักศึกษาอาชีวศึกษาจำเป็นต้องมี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา
2. เพื่อพัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา
3. เพื่อการพัฒนาโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม และแนวคิด

เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทักษะชีวิตตามแนวคิดทฤษฎีของ (World Health Organization, 1997) แบ่งออกได้ 5 ด้าน ได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการเข้าใจผู้อื่น ทักษะการจัดการกับอารมณ์ ทักษะการจัดการกับความเครียด ซึ่งมีแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติกิจกรรม การประเมินผล และการรับผลประโยชน์ เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผลที่ได้นำไปพัฒนาเป็นการพัฒนาเกณฑ์การประเมินและสร้างโปรแกรมการฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์สำหรับนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ และผลการวิจัยปรากฏดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านอารมณ์และสังคมของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา โดยการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร

สถานศึกษา คณะครู นักเรียนและนักศึกษา และผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังมีการสำรวจเพื่อประเมินความต้องจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาอาชีวศึกษา ด้วยแบบสอบถามแบบประมาณค่า กับนักศึกษาจำนวน 900 คน ผลปรากฏว่าศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ดังนี้

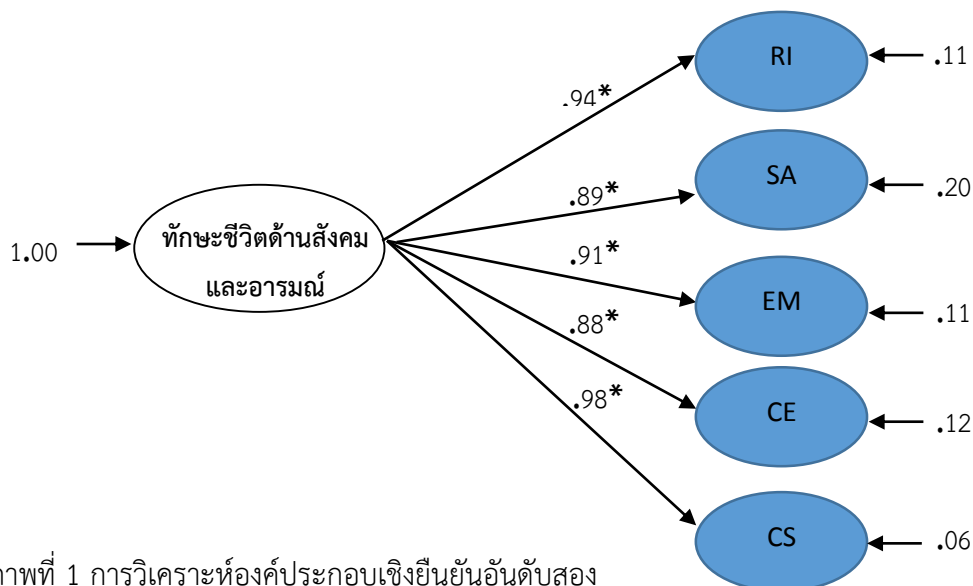
1. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง นักเรียน ครู และผู้บริหารของสถาบันอาชีวศึกษา ในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนอาชีวศึกษา โดยรวมยังมีส่วนร่วมน้อย ทั้งนี้เพราะโรงเรียนซึ่งหมายถึง ครูและผู้บริหารจะเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการวางแผน การปฏิบัติกิจกรรม การประเมินผล และการชื่นชม โดยผู้ปกครองที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นว่าเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา และครูที่จะจัดกิจกรรมในสถานศึกษา ผู้ปกครองมีหน้าที่สนับสนุนในส่วนของงบประมาณ การอนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนนักเรียนจะมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการนักศึกษา และการร่วมกิจกรรมจิตอาสา การทำโครงการ การฝึกงานที่จะมีโอกาสได้พัฒนาทักษะชีวิตในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ ปรากฏว่าค่า $PNI_{modified}$ ของ ด้านการดำเนินงาน มีดัชนีความจำเป็นมีความแตกต่างจากค่าคาดหวังมากที่สุด รองลงมาคือการประเมินผล การตัดสินใจ และการรับผลประโยชน์ ตามลำดับ

2. การศึกษาแนวทางพัฒนาทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาอาชีวศึกษา ปรากฏว่า ข้อคำถามที่มีค่า มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุด คือ ฉันมักทักทายผู้อื่นก่อนเสมอ รองลงมาเป็น ทำอันดับ แรกคือ ฉันช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งเมื่อมีโอกาส ฉันสามารถควบคุมอารมณ์ได้ ไม่ค่อยโกรธใครง่าย ๆ ฉันรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้ฉันเกิดความเครียด ฉันให้กำลังใจตนเองเมื่อรู้สึกท้อแท้ และฉันขอโทษผู้อื่นทุกครั้งเมื่อฉันทำผิด ตามลำดับ แสดงว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาในเรื่องการทักทายผู้อื่น หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นค่อนข้างน้อย มีอัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการจากสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันไปยังสภาพของความคาดหวังมีค่าคิดเป็นร้อยละ 10 ฉันช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งเมื่อมีโอกาส จะได้ว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการจากสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันไปยังสภาพของความคาดหวังมีค่าคิดเป็นร้อยละ 9.2 ฉันสามารถควบคุมอารมณ์ได้ ไม่ค่อยโกรธใครง่าย ๆ จะได้ว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการจากสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันไปยังสภาพของความคาดหวังมีค่าคิดเป็นร้อยละ 9 ฉันเป็นมิตรและจริงใจ

กับผู้อื่น จะได้ว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการจากสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันไปยังสภาพของความคาดหวังมีค่าคิดเป็นร้อยละ 5 ผู้อื่นมักบอกว่าฉันเป็นคนร่าเริง อารมณ์ดี จะได้ว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการจากสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันไปยังสภาพของความคาดหวังมีค่าคิดเป็นร้อยละ 5 และ ฉันรู้ว่าตนเองมีความแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร จะได้ว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการจากสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันไปยังสภาพของความคาดหวังมีค่าคิดเป็นร้อยละ 4.9 แสดงว่านักศึกษาที่มีความต้องการจำเป็นในประเด็น ฉันมักทักทายผู้อื่นก่อนเสมอมากที่สุด และฉันรู้ว่าตนเองมีความแตกต่างจากผู้อื่น อย่างไรก็ตามสภาพเป็นจริงในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาอาชีวศึกษาอยากจะทำทักทายผู้อื่นแต่ไม่กล้า กลัวการสนทนากับบุคคลอื่นในขณะที่อยู่คนเดียวไม่กล้าทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ แต่เมื่ออยู่กับเพื่อนเป็นกลุ่มใหญ่จะมีความกล้ากระทำ ดังนั้นจึงควรนำพฤติกรรมดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาต่อไป

ระยะที่ 2 การพัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตด้านอารมณ์และสังคมของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตด้านอารมณ์และสังคมของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ด้วยการวิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้าง และทำปกติวิสัยของการประเมินจากนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา จากทั่วประเทศ จำนวน 990 คน ซึ่งได้ผลปรากฏ ดังนี้

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง

เมื่อพิจารณาความสำคัญขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (β) ทั้ง 5 องค์ประกอบมีค่าเป็นบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งจัดเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานจากมากไปน้อย ดังนี้ การจัดการกับความเครียดมีค่ามากที่สุด รองลงมาเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล การเข้าใจผู้อื่น การตระหนักรู้ในตนเอง และการจัดการกับอารมณ์ ตามลำดับดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง

องค์ประกอบ	สัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์			
		β	SE	t	R ²
1 การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล	RI	.94**	.06	14.52	.89
2 การตระหนักรู้ในตนเอง	SA	.89**	.07	12.42	.80
3 การเข้าใจผู้อื่น	EM	.91**	.08	11.60	.88
4 การจัดการกับอารมณ์	CE	.88**	.09	10.28	.86
5 การจัดการกับความเครียด	CS	.98**	.08	12.15	.95

หมายเหตุ **p< .01

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองแบบประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ ปรากฏว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ได้แก่ การจัดการกับความเครียดมีค่าเท่ากับ .98 รองลงมาเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล การเข้าใจผู้อื่น การตระหนักรู้ในตนเอง และการจัดการกับอารมณ์ มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .94 .91 .89 และ .88 ตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R²) ในระดับนักศึกษา อยู่ระหว่าง .80 – .95 หมายความว่า ตัวแปรสังเกตได้สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 80.0 ถึง 95.0

การประเมินทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล การตระหนักรู้ในตนเอง การเข้าใจผู้อื่น การจัดการกับอารมณ์ และการจัดการกับความเครียด มีลักษณะเป็นแบบสอบถามประเมินตนเอง 5 มาตรฐานค่า จำนวน 30 ข้อ มีความตรง ความเที่ยง และความตรงเชิงโครงสร้างสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่สามารถนำไปประเมินทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาได้ การทำปกติวิสัยการประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะ

ทางสังคมและอารมณ์โดยคะแนนรวม นักเรียนอาชีวศึกษาที่ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 131-150 คะแนน อยู่ในระดับดีมาก ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 90-130 คะแนน อยู่ในระดับดี ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 30-89 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนการประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ในแต่ละด้าน ทั้ง 5 ด้าน ได้เกณฑ์ประเมินเท่ากัน คือนักเรียนอาชีวศึกษาที่ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 131-150 คะแนน อยู่ในระดับดีมาก ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 90-130 คะแนน อยู่ในระดับดี ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 30-89 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้

ระยะที่ 3 การพัฒนาโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา

โปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 1) ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล 2) การตระหนักรู้ในตนเอง 3) การเข้าใจผู้อื่น 4) การจัดการกับอารมณ์ และ 5) การจัดการกับความเครียด เป็นเนื้อหาในการพัฒนาโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตสำหรับเพิ่มความฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางสังคมของนักเรียนอาชีวศึกษา โดยอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ซึ่งมีขั้นตอน 1) การสร้างประสบการณ์ (Concrete Experience) 2) การสะท้อนการเรียนรู้ (Reflection Observation) 3) การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization) 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Active Experimentation) และใช้แนวคิดการใช้กลุ่มฝึกอบรม โดยเน้นการได้รับประสบการณ์และความรู้ในเรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลและวิธีการเรียนรู้การปรับปรุงทักษะระหว่างบุคคล ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมทั้งหมด 10 กิจกรรม ผลการประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมฝึกทักษะชีวิต ภาพรวมทั้งหมดของโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษามีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อนำโปรแกรมฝึกไปให้นักเรียนอาชีวศึกษาทั้ง 6 ภูมิภาค ๆ ละ 3 สถานศึกษา และแต่ละสถานศึกษาแบ่งเป็นสองกลุ่ม สำหรับการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักเรียนระหว่างกลุ่มที่ได้รับการฝึกกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมฝึกทักษะชีวิต ผลปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการฝึกกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมฝึกทักษะชีวิต จังหวัดเชียงใหม่

สถาบัน	กลุ่ม	N	M	SD	df	t	ES
1.วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่	ทดลอง	24	121.17	11.70	47	3.52*	0.21
	ควบคุม	25	108.48	13.45			
2.วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่	ทดลอง	30	120.67	21.95	58	2.12*	0.07
	ควบคุม	30	110.83	12.78			
3.วิทยาลัยเทคโนโลยีโปลิเทคนิคลานนา เชียงใหม่	ทดลอง	27	122.81	11.56	55	3.66*	0.20
	ควบคุม	30	108.80	16.58			
4.วิทยาลัยเทคนิคอุดรธานี	ทดลอง	25	120.04	15.88	48	1.96*	0.07
	ควบคุม	25	110.96	16.87			
5.วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรธานี	ทดลอง	30	114.10	20.65	58	2.86*	0.12
	ควบคุม	30	99.33	19.27			
6.วิทยาลัยเทคโนโลยีสัตพล	ทดลอง	30	113.30	16.77	58	1.88*	0.06
	ควบคุม	30	105.83	13.85			
7.วิทยาลัยเทคนิคชลบุรี	ทดลอง	30	108.87	14.28	58	2.35*	0.09
	ควบคุม	30	100.07	14.69			
8.วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี	ทดลอง	30	114.47	19.37	58	2.92*	0.13
	ควบคุม	30	100.63	17.25			
9.วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียง (อ.เทค)	ทดลอง	30	119.77	16.08	58	1.88*	0.06
	ควบคุม	30	107.73	16.54			
10.วิทยาลัยเทคนิคกาญจนบุรี	ทดลอง	25	115.12	14.89	49	2.65*	0.13
	ควบคุม	26	103.12	17.34			
11.วิทยาลัยอาชีวศึกษากาญจนบุรี	ทดลอง	30	110.83	16.13	58	2.69*	0.11
	ควบคุม	30	101.07	11.60			
12.วิทยาลัยอาชีวศึกษาบริหารธุรกิจกาญจนบุรี	ทดลอง	20	114.80	13.87	42	2.75*	0.15
	ควบคุม	24	101.38	17.75			
13.วิทยาลัยเทคนิคพระนครศรีอยุธยา	ทดลอง	30	116.53	14.15	45.17	2.50*	0.12
	ควบคุม	30	103.17	25.63			

สถาบัน	กลุ่ม	N	M	SD	df	t	ES
14.วิทยาลัยเทคโนโลยีและ อุตสาหกรรมการต่อเรือ พระนครศรีอยุธยา	ทดลอง	26	116.23	15.07	47.36	2.77*	0.14
	ควบคุม	30	100.63	26.19			
15.วิทยาลัยเทคโนโลยีไทย โยธยาบริหารธุรกิจ	ทดลอง	30	121.70	12.78	43.31	3.38*	0.21
	ควบคุม	30	104.43	24.88			
16.วิทยาลัยเทคนิค สุราษฎร์ธานี	ทดลอง	30	115.30	13.85	45.01	11.44*	0.74
	ควบคุม	30	82.30	7.60			
17.วิทยาลัยอาชีวศึกษา สุราษฎร์ธานี	ทดลอง	24	112.92	17.46	46.00	3.44*	0.21
	ควบคุม	24	93.92	20.40			
18.วิทยาลัยเทคโนโลยีดอน บอสโกสุราษฎร์	ทดลอง	21	121.67	18.24	40.00	3.24*	0.21
	ควบคุม	21	102.57	19.95			

* $p < .05$

จากตารางที่ 2 ปรากฏว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมฝึกทักษะชีวิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกสถานศึกษา และมีขนาดอิทธิ (Effect Size:ES) อยู่ระหว่างเล็กถึงปานกลาง

ดังนั้นเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมีความเหมาะสมที่จะประเมินทักษะชีวิตทักษะทางสังคมและอารมณ์ และโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์สามารถนำไปใช้พัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาได้ และต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ และนักศึกษา ตลอดจนผู้ปกครองต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษาอาชีวศึกษาอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่จะอภิปรายผล ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง นักเรียน ครู และผู้บริหารของสถาบันอาชีวศึกษา ในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนอาชีวศึกษา โดยรวมยังมีส่วนร่วมน้อย สถานศึกษามีการจัด

กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียนอาชีวศึกษา โดยมีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของโรงเรียนซึ่งบางกิจกรรมสถานศึกษาเป็นผู้เริ่มดำเนินการด้วยตนเอง มีการศึกษาพฤติกรรมนักเรียน ว่านักเรียนแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมอย่างไร แล้วนำมาประกอบการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน เช่นการกิจกรรมเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มจิตอาสา กลุ่มกีฬา กลุ่มดนตรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการกิจกรรมภายนอกสถานศึกษาร่วมกับชุมชนและหน่วยงานอื่น เช่นการเข้าค่ายจิตอาสา การฝึกการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับชุมชน การฝึกคุณธรรมจริยธรรม การแข่งขันทักษะฝีมือ การร่วมกิจกรรมขององค์การนักเรียนนักศึกษาอาชีวศึกษา เป็นต้น

การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนสามารถทำได้โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน เริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็น การหาแนวทางการพัฒนา การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนา ตลอดจนการประเมินผลการจัดกิจกรรม เมื่อทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมและร่วมแรง ร่วมใจกันในการทำงาน ย่อมจะส่งผลให้การพัฒนาประสบผลสำเร็จสอดคล้องกับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) ที่กล่าวว่า การที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้ลงมือกระทำกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ได้ประยุกต์ใช้ความรู้ จะทำให้เกิดการพัฒนาทักษะชีวิต ดังนี้ 1) ได้เสริมสร้างสัมพันธภาพและใช้ทักษะการสื่อสาร ได้ฝึกการจัดการกับอารมณ์และความเครียดของตนเอง 2) ได้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทำให้เข้าใจผู้อื่น นำไปสู่การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักไตร่ตรองทำความเข้าใจและตรวจสอบตนเอง ทำให้เข้าใจตนเองและเห็นใจผู้อื่น 3) ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม ได้แสดงออกด้านความคิด การพูดและการทำงานมีความสำเร็จ ทำให้ได้รับคำชม เกิดเป็นความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าตนเองนำไปสู่ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคม จึงส่งผลให้นักเรียนมีทักษะชีวิตดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ (อรุณี เวียงแสง และคณะ, 2548) กล่าวว่าปัญหาในชุมชนมักเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงสัมพันธ์กันดังนั้น เป็นการยากที่จะสามารถแก้ไขปัญหาโดยรวมของชุมชนด้วยบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหากแต่ต้องมีการร่วมมือร่วมใจซึ่งกันและกันในการระดมความคิดเห็น การกระทำร่วมกัน ทั้งการระดมทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการแก้ไขปัญหามาของชุมชนและสังคมโดยรวมซึ่งต้องมีการบูรณาการตั้งแต่การคิด การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาสาเหตุและผลกระทบการพิจารณาและตัดสินใจหาทางเลือกที่

เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาและร่วมกันรับผิดชอบในการปฏิบัติภารกิจที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกันโดยชาวบ้านสามารถเรียนรู้ได้โดยเร็วขึ้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชนจากกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีการวางแผนดำเนินการด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพโปร่งใสและตรวจสอบได้ จึงควรมีการนำหลักการและกระบวนการของการมีส่วนร่วมให้ส่งเสริมกลุ่มเด็กและเยาวชนสามารถระดมความคิดคือการคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันในลักษณะของการร่วมคิด มิได้เกิดจากการกระทำแต่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียวบนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีศักยภาพการวางแผน ดังที่ (World Health Organization, 1994) ได้นำเสนอว่าทักษะชีวิตทั่วไปเป็นความสามารถพื้นฐานที่ใช้ เผชิญปัญหาปกติในชีวิตประจำวัน เช่น ความเครียด สุขภาพ การคบเพื่อน การปรับตัว ครอบครัว แยกแยก การบริโภคอาหาร เป็นต้น ทักษะชีวิตเฉพาะเป็นความสามารถที่จำเป็นในการเผชิญปัญหาเฉพาะ เช่น ปัญหายาเสพติด โรคเอดส์ ไฟไหม้ น้ำท่วม การถูกล่วงละเมิดทางเพศ เป็นต้น และการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ นำไปสู่การค้นหาประสบการณ์ร่วมกัน สามารถประยุกต์ใช้การเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการมองเห็น คุณค่าและความเชื่อมโยงประสบการณ์ที่มีความหลากหลายมีความเต็มใจในการประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่จะส่งเสริมต่อการพัฒนาทักษะชีวิตร่วมกันต่อไป ดังนั้น การพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงจะสามารถพัฒนานักเรียน/นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การตระหนักรู้ในตนเอง การเข้าใจผู้อื่น การจัดการกับอารมณ์ และการจัดการกับความเครียด มีลักษณะเป็นแบบสอบถามประเมินตนเอง 5 มาตรฐานค่า จำนวน 30 ข้อ มีความตรง ความเที่ยง และความตรงเชิงโครงสร้างสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่สามารถนำไปประเมินทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาได้ การทำปกติวิสัยการประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์โดยรวม นักเรียนอาชีวศึกษาที่ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 131-150 คะแนน อยู่ในระดับดีมาก ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 90-130 คะแนน อยู่ในระดับดี ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 30-89 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนการประเมินทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ในแต่ละด้าน ทั้ง 5 ด้าน ได้เกณฑ์ประเมินเท่ากัน คือนักเรียนอาชีวศึกษาที่ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 131-150 คะแนน อยู่ในระดับดีมาก ได้คะแนนดิบตั้งแต่ 90-130 คะแนน

อยู่ในระดับดี ได้คะแนนตั้งแต่ 30-89 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งมีความสอดคล้องตามแนวคิดทักษะชีวิตของ (World Health Organization, 1997) ที่กล่าวว่า ทักษะชีวิต เป็นทักษะที่นำมาใช้เพิ่มขีดความสามารถเชิงจิตวิทยาสังคม ที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญต่อสถานการณ์ต่าง ๆ และความท้าทายในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทักษะชีวิตจะมีความแตกต่างกันตามสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ในภาพรวมจะพบว่า มีทักษะชีวิตหลัก ๆ อยู่ 10 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ไขปัญหา ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการจัดการกับความเครียด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (Erawan, P., 2010) พบว่า องค์ประกอบทักษะชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีทั้งหมด 9 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทักษะความเชื่อมั่นในตนเอง ทักษะความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและทักษะการสื่อสาร ทักษะการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา และ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด และสอดคล้องกับแนวคิดของ (วิภาวี ศิริลักษณ์, ปกรณ์ ประจัญบาน และเทียมจันทร์ พานิชย์พลินไชย, 2557) ที่พบว่า องค์ประกอบของทักษะของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 มีทั้งหมด 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ไขปัญหา ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ทักษะการสื่อสาร และทักษะชีวิตและอาชีพ

จากวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษา ระดับอาชีวศึกษา ปรากฏว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ได้แก่ การจัดการกับความเครียดมีค่ามากที่สุด รองลงมาเป็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การเข้าใจผู้อื่น การตระหนักรู้ในตนเอง และการจัดการกับอารมณ์ ตามลำดับ นักศึกษาเมื่อเกิดความเครียดภายในจิตใจมักส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้อย่างชัดเจน เช่น ทางกาย ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร หายใจไม่อิ่ม ทางจิตใจ หงุดหงิด สับสน คิดอะไรไม่ออก เบื่อหน่าย โมโหง่าย ซึมเศร้า ทางสังคม บางครั้งทะเลาะวิวาทกับคนใกล้ชิด หรือไม่พูดจากับใคร แต่ในบางคนไม่สามารถสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงของอาการ ได้ชัดเจน และไม่ทราบว่า ตนเองมีความเครียดหรือไม่ อาจใช้แบบประเมินและวิเคราะห์ ความเครียด

ด้วยตนเองสำรวจความเครียดของตนเองก็ได้ซึ่งกรมสุขภาพจิตได้สร้างเครื่องมือประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเองสำหรับคนไทย ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลนักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษาควรมีการตรวจประเมินความเครียดอย่างสม่ำเสมอ และจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมต่อการจัดการความเครียด เพื่อแก้ไขให้ตรงจุดและเมื่อใดที่แก้ไขสำเร็จอาการทางกายต่าง ๆ จะทุเลาลงเองและในระหว่างนั้น ควรใช้เทคนิคการผ่อนคลายความเครียดด้วยตนเองควบคู่ไปด้วย แต่ถ้าพยายามคลายเครียดแล้ว อาการไม่ดีขึ้นก็ควรไปพบแพทย์เพื่อขอรับคำปรึกษาต่อไป (กรมสุขภาพจิต, 2541) นอกจากนี้การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเป็นการเข้าใจความรู้สึกและเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากเรารวมทั้งการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีทางสังคม ถึงแม้ว่าเราจะไม่คุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจ และยอมรับความแตกต่างของบุคคลอื่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีทางสังคม เช่น ความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม (World Health Organization, 1997) สอดคล้องกับการศึกษาของ (Erawan, P., 2010) ที่ผลศึกษาการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบพบว่าทักษะการการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดขององค์ประกอบด้านทัศนคติ และสอดคล้องกับการศึกษาของ (เครือมาส คำเขียน, ปกรณ์ ประจันบาน และเพ็ญจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, 2556) ที่พบว่าความเห็นใจผู้อื่น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของทักษะชีวิตของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำรงชีวิตของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสังคมปัจจุบันนี้นักเรียนรู้ถึงความแตกต่างของบุคคลและรู้ว่าทุกคนมีคุณค่า เห็นใจและยอมรับบุคคลที่มีปัญหาและเข้าใจสภาพของสังคมมากขึ้น ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมได้อย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) ที่กำหนดองค์ประกอบทักษะชีวิตที่สำคัญที่จะสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตไว้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น สอดคล้องกับแนวคิดของ (สุกิจ โพธิ์ศิริกุล, เจริญวิษุทธิ์ สมพงษ์ธรรม และคุณวุฒิ คนฉลาด, 2555) ที่ได้สรุปองค์ประกอบทักษะในการดำเนินชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษา เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร ทักษะด้านการตัดสินใจ และ

ทักษะด้านการเลือกดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ (สมพร คงวิมล, สมชาย เทพแสง และสรภักดิ์สรณ์ ฉัตรกมลทัศน์, 2558) ที่กล่าวว่า ทักษะชีวิตที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทักษะการจัดการเกี่ยวกับอารมณ์ และทักษะการจัดการเกี่ยวกับความเครียด สอดคล้องกับการศึกษาของ (สกวเนตร ไทรแจ่มจันทร์, จารุวรรณ สกุลคุ, อรรณพ โพธิสุข และจตุพล ยงสร, 2558) ที่พบว่า องค์ประกอบทักษะชีวิตของนักเรียนพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่การตระหนักรู้ในตนเอง การจัดการอารมณ์ การแก้ไขปัญหา การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ดังนั้นเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี

3. การพัฒนาโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา

การพัฒนาโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา พัฒนาขึ้นอย่างมีกระบวนการที่เป็นระบบ เป็นขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน โดยเนื้อหาของโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตมาจากแนวคิดทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ (Social and Emotional Skills) ของ (World Health Organization, 1997) ร่วมกับแนวคิดกลุ่มฝึกอบรม (Training Group) ซึ่ง (Nelson-Jones, R., 1992) กล่าวว่า การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับสมาชิกในกลุ่มฝึกอบรมช่วยสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและไว้วางใจสนับสนุนเกื้อกูลกัน สอดคล้องกับ (Botvin, Gilbert J., 2006) ที่กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกลยุทธ์การเรียนรู้ร่วมกัน และมีความเหมาะสมที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน และการฝึกอบรมเป็นวิธีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ จนเกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม (กริช อัมโภชน, 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุรัชย์ วัฒนาอุดมชัย, อีรัชย์ เนตรณอมศักดิ์ และจุฬารณ โสตะ, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันการใช้ยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า คะแนนความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด คะแนนทักษะการหลีกเลี่ยง

หนียาเสพติด และคะแนนเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับยาเสพติดหลังเข้ารับการฝึกอบรมและช่วงติดตามผล 4 สัปดาห์ สูงกว่าก่อนฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญ และแนวทางการเรียนรู้จากประสบการณ์ คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วม ร่วมกันคิด ร่วมกันลงมือทำ ร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้ไตร่ตรอง คิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง จนสามารถสรุปเป็นแนวคิดของตนเองและนำแนวคิดนั้นมาสู่การปฏิบัติลงมือทำ ซึ่ง (Kolb, D.A. , 1984) กล่าวว่า ประสบการณ์เป็นแหล่งของการเรียนรู้และพัฒนา โดยกระบวนการเรียนรู้เริ่มจาก การสร้างประสบการณ์ การสะท้อนการเรียนรู้ การสรุปองค์ความรู้ และการประยุกต์ความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศศิธร ธนะบุตร, สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ และราชันย์ บุญธิมา, 2558) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาและพัฒนาความมุ่งมั่นในการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย ผลการวิจัย ได้รูปแบบฝึกอบรมแบบ 4A ประกอบด้วย ขั้นการสร้างบรรยากาศ ขั้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ขั้นการวิเคราะห์ และขั้นการนำไปประยุกต์ใช้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุธาสินี กาญจนกิจ และวีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 2554) พบว่า หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีกระบวนการของกิจกรรม ได้แก่ ประสบการณ์ การสะท้อนความคิดเห็นและอภิปราย สรุปความเข้าใจและความคิดรวบยอด และการทดลองหรือประยุกต์แนวคิด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์, วัฒนีย์ โรจน์สัมฤทธิ์, นิภา ศรีไพโรจน์ และอังคินันท์ อินทรกำแหง, 2556) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของอาสาชฎกาชาด พบว่า คะแนนความรู้ทักษะด้านปฐมพยาบาลและคะแนนจิตสาธารณะ ภายหลังการอบรมและเสร็จสิ้นการอบรมไปแล้ว 1 เดือน สูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ (Elizabeth, Taylor T., 2001) ได้ศึกษาผลกระทบของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตของวัยรุ่น โดยโปรแกรมของการพัฒนาทักษะชีวิตประกอบด้วยทักษะต่าง ๆ ดังนี้ ทักษะการตั้งเป้าหมาย ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการค้นหาคำสนับสนุนทางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ การสอนให้วัยรุ่นรู้จักการควบคุมตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเองเกี่ยวกับการสร้างการตัดสินใจที่ดีในอนาคตได้ ซึ่งผลของการศึกษาพบว่า วัยรุ่นมีทักษะชีวิตที่ดีขึ้นหลังจากการเข้ารับโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย (Bender, C. J. G., 2004) ได้สร้างโปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านส่วนตัวและด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสำหรับผู้เรียน (เกรด 7 อายุ

12-16 ปี) โดยใช้รูปแบบของโปรแกรมการวิจัยแบบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวที่มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลองผลปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างมีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมการอบรม ดังนั้นโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมที่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาอาชีวศึกษานำไปใช้พัฒนาทักษะชีวิตด้านสังคมและอารมณ์ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ครูและบุคลากรทางการศึกษา สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา อาจนำโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตไปใช้เป็นแนวทางในการฝึกทักษะชีวิตไปใช้สอนในคาบกิจกรรมหรือคาบโฮมรูม หรือในช่วงจัดกิจกรรมค่ายต่าง ๆ ได้
2. งานวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการศึกษา 10 ครั้ง มีการประเมินผล 2 ครั้ง คือก่อนและหลังการทดลองทันที ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการประเมินผลซ้ำภายหลังเสร็จสิ้นการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อตรวจสอบความคงทนผลของโปรแกรมฝึกทักษะชีวิต
3. ควรมีการศึกษากับกลุ่มที่มีความฉลาดทางอารมณ์หรือความฉลาดทางสังคมต่ำ โดยเฉพาะ เนื่องจากอาจทำให้ความฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางสังคมของผู้เข้าร่วมโปรแกรมฝึกทักษะชีวิตสูงขึ้น และอาจลดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์อื่น ๆ ได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยตามกรอบการวิจัยที่เครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบช.) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยที่มุ่งเป้าตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ ประจำปีงบประมาณ 2559

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2541). คู่มือคลายเครียด พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ดีไซน์คอน จำกัด.
กริช อัมโภชน. (30 มิถุนายน 2558). การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม. เข้าถึงได้จาก

<http://www.tu.ac.th/org/ofrefector/person/train/hanbook/course.html>

เครื่องมือส คำเขียน, ปกรณ์ ประจันบาน และเทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. (2556). การพัฒนาตัวชี้วัดทักษะชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15(2), 17-25.

นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์, วัฒนีย์ โรจน์สัมฤทธิ์, นิภา ศรีไพโรจน์ และอังศินันท์ อินทรกำแหง. (2556). การพัฒนาชุดฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของอาสาเยาวชนกาชาด. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 19(1), 23-36.

วิภาวี ศิริลักษณ์, ปกรณ์ ประจัญบาน และเทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. (2557). การพัฒนาตัวบ่งชี้ ทักษะของนักเรียนในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 16(4), 115-165.

ศศิธร ณะบุตร, สิริมา ภิญโญนันตพงษ์, บุญเชิด ภิญโญนันตพงษ์ และราชันย์ บุญธิมา. (2558). การศึกษาและพัฒนาความมุ่งมั่นในการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย. วารสารบริหารการศึกษาบวบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี, 15(ฉบับพิเศษ), 31- 43.

สกวานเนตร ไทรแจ่มจันทร์, จารุวรรณ สกุลคู, อรรณพ โพธิสุข และจตุพล ยงศร. (2558). การพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนพยาบาลทหารอากาศ. วารสารพยาบาลทหารบก, 16(2), 21-29.

สมพร คงวิมล, สมชาย เทพแสง และสรภักดิ์สรณ์ ฉัตรกมลทัศน์. (2558). กลยุทธ์การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน. วารสารบริหารการศึกษา มศว, 12(2) ,13-22.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุกิจ โพธิ์ศิริกุล, เจริญวิชัย สมพงษ์ธรรม และคุณวุฒิ คนฉลาด. (2555). การพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะในการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 6(1), 32-46.

- สุธาสนี กาญจนกิจ และวีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2554). การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาวุฒิคฤเทศก์ในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 6(2), 49-63.
- สุรัชย์ วัฒนาอุดมชัย, อีรัชย์ เนตรนอมศักดิ์ และจุฬารณ โสตะ. (2560). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันการใช้ยาเสพติดของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 ขอนแก่น, 24(1), 25-35.
- อรุณี เวียงแสง และคณะ. (2548). การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- Bender, C. J. G. (2004). A life skills programme for learners in the senior phase: a social work perspective. Doctoral dissertation, Faculty of Humanities: department of Social Work, University of Pretoria.
- Botvin, Gilbert J. (2006). Life Skills Training: Promoting Health and Personal Development. New Jersey: Princeton Health.
- de Almeida, R. M. M., Cabral, J. C. C., & Narvaes, R. (2015). Behavioural, hormonal and neurobiological mechanisms of aggressive behaviour in human and nonhuman primates. *Physiology & behavior* 143, 121-135.
- Elias, M. J., Gara, M. A., Schuyler, T. F., Branden-Muller, L. R., & Sayette, M. A. (1991). The promotion of social competence: Longitudinal study of a preventive school-based program. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(3), 409.
- Elizabeth, Taylor T. (15 Retrieved September 2001). The Impact of the Going for the Goal Program on Life Skills Development in Adolescence. เข้าถึงได้จาก New Brunswick University of New Brunswick: from <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit>
- Erawan, P. (2010). Developing Life Skills Scale for High School Students through Mixed Methods Research. *European Journal of Scientific Research*, 47(2), 169-186.

- Feindler, E. L., Ecton, R. B., Kingsley, D., & Dubey, D. R. (1986). Group anger-control training for institutionalized psychiatric male adolescents. *Behavior Therapy*, 17(2), 109-123.
- Kolb, D.A. . (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Macmillan Education. (2015). *The importance of life skills Report of The importance*. เข้าถึงได้จาก Retrieved from <http://www.macmillanenglish.com/life-skills/why-are-life-skills-important/>
- Maryam, E., Davoud, M. M., & Zahra, G. (2011). Effectiveness of life skills training on increasing self-esteem of high school students. *Procedia-Social and Behavioral* 30, 1043-1047.
- Nelson-Jones, R. (1992). *Group Leadership: A Training Approach*. California: Brook/Cole.
- Paryono, P. (2015). Approaches to preparing TVET teachers and instructors in ASEAN member countries. *TVET@ Asia* 5, 1-27.
- Rahmati, B., Adibrad, N., & Tahmasian, K. (2010). The effectiveness of life skill training on social adjustment in children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 870-874.
- Ramesht, M., & Farshad, C. (2006). Study of life skills training in prevention of drug abuse in students. In *Proceeding of the 3 rd Seminar of Students Mental Health* (pp. 24-25).
- Sharon, J. K., Sue, M., & Juliana, R. (2003). Building life skills through after school participation in experimental and cooperative learning. *Child Study Journal*, 33(3), 74-165.

World Health Organization. (1994). Life skills education for children and adolescents in schools. Pt. 1, Introduction to life skills for psychosocial competence: Pt. 2, Guidelines to facilitate the development and.

World Health Organization. (1997). Life skills education in schools (revised edition). Geneva: World Health Organization - Programme on Mental Health.

Young, M., Kelley, R. M., & Denny, G. (1997). Evaluation of selected life-skill modules from the contemporary health series with students in grade 6. Perceptual and motor skills, 84(3), 811-818.

ศักยภาพชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุ
ตามแนวทางพุทธศาสนา องค์การบริหารส่วนตำบลสะลวง
อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

THE POTENTIAL ON SOCIALS HEALTH PROMOTION OF ELDER
PEOPLE' S ACCORDING BUDDHISM DOCTRINES IN SALUANG
SUBDISTRICT ADMINISTATIVE ORGANIZATION, MAERIM DISTRICT,
CHIANG MAI PROVINCE

สามารถ ใจดี
กานต์ชญญา แก้วแดง
จันจิราภรณ์ จันดี
ฉัตรศิริ วิภาวิน
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวพุทธศาสนาบนฐานการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้สูงอายุเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 236 ครั้วเรือนและผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 22 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่มและการสนทนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีระดับภาวะการสร้างเสริมสุขภาพทางสังคมตามแนวพุทธศาสนาโดยรวมเฉลี่ยระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.79) การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเป็นทางเลือกในการเสริมสร้างสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุในชุมชนภายใต้กฎเกณฑ์ชุมชน ความเชื่อ และ

ทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงสะท้อนแนวทางในการเสริมพลังอำนาจด้านกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: ศักยภาพชุมชน, การสร้างเสริมสุขภาพสังคม, พุทธศาสนา, ผู้สูงอายุ

Abstract

The purpose of this study was to the community potential on socials health promotion of elder people's according to Buddhism Doctrines. The study was designed by mixed methods. The number of sample size was 236 households and 22 stakeholder in Saluang Subdistrict Administrative Organization, Maerim District, Chiangmai Province. Data were collected by using questionnaires, Informal interview, focus group and stakeholder group operational seminar were executed. Descriptive statistics and analytic induction used for data analysis.

The results indicated that the socials health promotion of elder according to Buddhism Doctrine were on the high level (mean = 2.79). In concluding, The SWOT recommendations were stakeholder should establish it not only reflected on the social health promotion of elderly under the rule of community's faith and local resources but also reflected on the health empowerment activity of elderly.

Keywords: Community potential, Socials Health Promotion, Buddhism, Elder

บทนำ

จำนวนประชากรโลกทั้งหมด 7,100 ล้านคน เป็นประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 12 ทั้งนี้ประชากรที่มีอายุมากกว่า 65 ปีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 524 ล้านคนในปี ค.ศ. 2010 เป็น 1.5 พันล้านคนในปี ค.ศ. 2050 ในประเทศสหรัฐอเมริกาประชากรที่มีอายุมากกว่า 65 ปีคิดเป็นสัดส่วนประชากรร้อยละ 12.9 (Administration On Aging, 2013)

(WHO, 2017) ทั้งนี้ผู้สูงอายุมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรที่มีอายุถึง 65 ปี จะยังคงสามารถดำรงชีพยืนยาวต่อไปได้ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปทางเสื่อมมากขึ้นโดยมีปัจจัย จากพันธุกรรม โรคหรือความเจ็บป่วย รวมทั้งสิ่งแวดล้อมหรือการดำรงชีวิต (มาสริน ศุกลปักษ์ และกรัณธรัตน์ บุญช่วยธนาสิทธิ์, 2560) ผู้สูงอายวยังต้องเผชิญปรากฏการณ์ที่สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทำให้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานจะต้องทำงานมากขึ้นและต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น บางครั้งอาจทำให้ผู้สูงอายุขาดความอบอุ่นหรืออาจถูกทอดทิ้ง รวมถึงปัญหาทางด้านสภาพจิตใจ เมื่อถึงวัยเกษียณอายุ ไม่ได้ทำงานทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเหงา ไม่ภาคภูมิใจเหมือนเป็นภาระกับลูกหลานอาจรู้สึกน้อยใจ ซึมเศร้า จึงจำเป็นต้องมีคนดูแลเอาใจใส่ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2557) ในส่วนผู้สูงอายุในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสะลงอันเป็นชุมชนชนบทที่ความเป็นชุมชนเมืองกำลังรุกคืบเข้าไปตามกระแสการพัฒนา ในด้านสุขภาพสังคม พบว่า ประชาชนต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงสุขภาพทั้งการปนเปื้อนของสารพิษในสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรสู่วัยสูงอายุ รวมถึงการสูญเสียสุขภาพะด้านจิตวิญญาณของผู้คนในท้องถิ่นที่แสดงถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนกับแหล่งทรัพยากร แต่อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มานานการดำรงชีวิตประจำวันจึงยังคงเชื่อมโยงกับความเชื่อและความศรัทธาส่งเหนื่อธรรมชาติที่องค์ความรู้ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงแนวการปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาที่ผสมผสานความเชื่อสิ่งเหนื่อธรรมชาติที่ผู้สูงอายุมองถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (สามารถ ใจเตี้ย, 2561) ทั้งนี้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนทุกคนจะต้องเข้าร่วมและถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับลูกหลานและการใช้ชีวิตอย่างปกติสุข ปรากฏการณ์เหล่านี้จึงเป็นศักยภาพชุมชนที่เป็นแนวทางในการผสมผสานทางเลือกในการสร้างเสริมสุขภาพสังคมภายใต้การรับรู้ การคิด และการปฏิบัติที่เชื่อมกันเป็นวัฏจักรเพราะเมื่อปฏิบัติอย่างถูกต้องนอกจากจะช่วยให้อารมณ์จิตใจดีขึ้น และเกิดความรู้ใหม่แล้วยังทำให้เกิดทัศนคติใหม่ เกิดความใฝ่รู้ มองสิ่งต่าง ๆ ว่าเอื้อให้เกิดปัญญาอีกทั้งยังอาจเกิดทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่นมากขึ้น ทัศนคติเหล่านี้ย่อมเปิดใจให้รับรู้สิ่งได้มากขึ้นและยังเป็นการเพิ่มสมรรถนะในการใช้อินทรีย์ให้เกิดประโยชน์ จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตและปัญหาสุขภาพสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุ การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนว

พุทธศาสนาบนฐานการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเรียนรู้และปฏิบัติตนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นความสุขในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและชุมชน รวมถึงเป็นข้อมูลให้กับหน่วยงานเพื่อนำไปพัฒนาเชิงนโยบายในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้ใช้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) โดยใช้กระบวนการเก็บข้อมูลแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตามขั้นตอน ดังนี้

1. การเสริมสร้างสุขภาพสังคมผู้สูงอายุตามแนวพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเชิงสำรวจชนิดการสำรวจแบบภาคตัดขวาง (Cross sectional survey)

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ การคำนวณขนาดตัวอย่าง ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการคำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรของ (Cochran, W.G., 1977) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 236 ครึ่งเรือน โดยการคัดเลือกครึ่งเรือนผู้สูงอายุแต่ละหมู่บ้านมาศึกษาผู้วิจัยใช้ตารางเลขสุ่ม (Random Number Table) ตามสัดส่วนของจำนวนหลังคาเรือนแต่ละหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเป็นตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน 8 คน และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในการสังเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนา จำนวน 14 คน ประกอบด้วยตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน ตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 4 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านสาธารณสุข จำนวน 2 คน และตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสะลง จำนวน 2 คน

1.2 เครื่องมือ

เป็นแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยสร้าง และพัฒนาขึ้น จากการศึกษาค้นคว้า ทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดและปลายเปิด

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนาเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการเสวนาสัตบุรุษและการพึ่งพิงธรรม (การรับรู้) โยนิโสมนสิการ (การคิด) และธรรมานุธรรมปฏิบัติ (การนำไปใช้) โดยแบบสอบถามเป็นประเภทมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง และน้อย (Anderson, L.W., 1988) (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2531) จำนวน 28 ข้อ และมีการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนตั้งแต่ 1 – 3 คะแนน ส่วนการแปลผลใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายตามช่วงระดับการเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมตามแนวทางพุทธศาสนา โดยค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.67 หมายถึง ผู้สูงอายุมีการเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมตามแนวทางพุทธศาสนาระดับน้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.68 – 2.32 หมายถึง ผู้สูงอายุมีการเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมตามแนวทางพุทธศาสนาปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.33 – 3.00 หมายถึง หมายถึง ผู้สูงอายุมีการเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมตามแนวทางพุทธศาสนาระดับมาก

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างและระดับการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา วิเคราะห์โดยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนาโดยการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย อุปสรรค และโอกาส (SWOT Analysis) การศึกษาใช้กระบวนการการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Group Operational Seminar) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียทราบถึงแนวโน้มการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนาในปัจจุบัน และร่วมคิดและวิจารณ์ รวมถึงสังเคราะห์องค์ความรู้จะนำไปสู่แนวทางการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนาบนฐานการมีส่วนร่วมที่กำหนดจากความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะนี้ จำนวน 14 คน ประกอบด้วยตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านสุขภาพ จำนวน

2 คน ตัวแทนประชาชน จำนวน 3 คน และตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลสะลงง จำนวน 2 คน

2.2 เครื่องมือในการศึกษา

ใช้การวิเคราะห์สภาพการณ์ (SWOT Analysis) อันเป็นการวิเคราะห์สภาพการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนาของชุมชนในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดเด่น จุดด้อย หรือสิ่งที่อาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

การวิเคราะห์จุดแข็งของชุมชน (S - Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้นว่าปัจจัยใดภายในชุมชนที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นของชุมชนที่ชุมชนควรนำมาใช้ในการพัฒนาการการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนาได้ และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การวิเคราะห์จุดอ่อนของชุมชน (W - Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ในชุมชนว่าปัจจัยภายในชุมชนที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบของชุมชนที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา

การวิเคราะห์โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O - Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกชุมชน ปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบ ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการของชุมชนในการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา และชุมชนสามารถฉกฉวยข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้

การวิเคราะห์อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T - Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกชุมชนปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบระดับมหภาคในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งชุมชนจำต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับสภาพชุมชนให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบที่เกิดขึ้นจากการเสริมสร้างสุขภาพสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์โดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย การเปรียบเทียบข้อมูลและการตีความข้อมูล โดยดัดแปลงขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยาของ (Matthew, B.M., Michael, H. & Johnny, S., 2014)

ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการโดยวิธีการสังเกตสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสีย และการตรวจบันทึกและรายงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 53.4 มีอายุเฉลี่ย 69.89 ปี สถานภาพสมรส ร้อยละ 65.7 มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 93.6 ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 2,569.07 บาทต่อเดือน มีรายจ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 2,635.17 บาทต่อเดือน อาศัยอยู่ในชุมชนเฉลี่ย เท่ากับ 61.31 ปี เมื่อมีการเจ็บป่วยจะใช้บริการจากโรงพยาบาลร้อยละ 81.80 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ร้อยละ 47.5 ผู้สูงอายุมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ร้อยละ 82.2 เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เฉลี่ยเท่ากับ 4.08 ครั้ง ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา และเข้าวัดเพื่อทำบุญ เฉลี่ยเท่ากับ 6.80 ครั้งในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา

การเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา พบว่า ผู้สูงอายุมีระดับการเสริมสร้างสุขภาพสังคมตามแนวทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.79 ± 0.40) เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า การเสวนาสัตบุรุษและการฟังธรรม (การรับรู้) อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.84 ± 0.39) โยนิโสมนสิการ (การคิด) อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.81 ± 0.44) และธรรมานุธรรมปฏิบัติ (การนำไปใช้) อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.69 ± 0.46) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา

การเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา	จำนวน (N= 236)		ระดับการเสริมสร้างภาวะสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา
	Mean	S.D.	
การเสวนาสัตบุรุษและการฟังธรรม (การรับรู้)	2.84	0.39	มาก
โยนิโสมนสิการ (การคิด)	2.81	0.44	มาก
ธรรมานุธรรมปฏิบัติ (การนำไปใช้)	2.69	0.46	มาก
รวมเฉลี่ย	2.79	0.40	มาก

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ยังสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุใช้แนวทางการดำรงชีวิต ภายใต้อำนาจของคำสอนของพุทธศาสนาโดยยึดหลักสายกลาง ประหยัดอดออม พอเพียง พอประมาณ เข้าวัดสวดมนต์ นั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม โดยการปฏิบัติให้เป็นไปตามความต้องการ ที่พอจะปฏิบัติได้ จะเห็นได้จากการพัฒนาลานกิจกรรมอันเป็นกระบวนการที่สร้างแรงจูงใจให้ ผู้สูงอายุเข้าวัด และปฏิบัติธรรม ดังเช่น บริเวณวัดประกาศธรรมและวัดป่าห้วยสัมฤทธิ์ชุมชน ร่วมกันทำความสะอาดบริเวณลานกิจกรรมหน้าวัดอย่างสม่ำเสมอ การปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ให้เกิดความร่มรื่น รวมถึงบูรณะสิ่งปลูกสร้างบริเวณวัดที่ทรุดโทรม ผู้สูงอายุยังให้ความสำคัญ กับการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างของชาติพันธุ์โดยพยายามสร้างแนวทางใน การปฏิบัติของตนเองภายใต้อำนาจของคำสอนของพุทธศาสนาและถ่ายทอดแนวทางเหล่านั้นสู่ สมาชิกในครอบครัวและชุมชนให้ปฏิบัติตาม นอกจากนี้การก่อเกิดกิจกรรมด้านศาสนาใน ชุมชนส่งผลให้ผู้คนทุกกลุ่มวัยมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแนวปฏิบัติด้าน พุทธศาสนาที่อาจจะส่งผลต่อการรู้คิดการเสริมสร้างสุขภาวะสุขภาพทางสังคมตามหลักพุทธ ศาสนา ดังเช่น โครงการธรรมสัจจะที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ รวมถึงผู้สูงอายุยังปฏิบัติ ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาโดยมีการศึกษาด้วยตนเองและรับฟังคำสอนจากพระสงฆ์ใน โอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน ผู้สูงอายุเห็นว่าการนำ หลักธรรม คำสอนสู่การปฏิบัติต้องสร้างศรัทธาและต้นแบบการปฏิบัติที่ชัดเจนโดยเฉพาะ พระสงฆ์ต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับการเคารพกราบไหว้ของประชาชน

การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนด้วยการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อ ร่วมกันสังเคราะห์สภาพการณ์การสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ พบว่า

จุดแข็ง

1. ผู้สูงอายุและประชาชนในชุมชนยังคงไว้ซึ่งแบบแผนการดำรงชีวิตตามแบบล้านนาที่ วิถีชีวิตมีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รวมถึงการคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ความเชื่อ ที่สืบทอดต่อกันมาไว้เป็นอย่างดี ส่งผลต่อการปฏิบัติในการดูแลสุขภาพส่วนบุคคลและสุขภาพ ชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ
2. พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่มีวัตรปฏิบัติที่น่าเคารพ นับถือ รวมถึงวัดในชุมชนส่วนใหญ่ มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการไปทำบุญและปฏิบัติธรรม

3. การสร้างกิจกรรมด้านสังคมอย่างต่อเนื่องขององค์การบริหารส่วนตำบลสะลงและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสะลงนอกก่อเกิดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของผู้สูงอายุ

จุดอ่อน

1. การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวทั้งแหล่งธรรมชาติ โบราณสถาน และวัดส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายของประชากรต่างถิ่นที่มาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวทำให้วิถีชีวิตของผู้สูงอายุและประชาชนต้องแข่งขันในการหาเลี้ยงชีพมากขึ้น

2. ผู้สูงอายุบางส่วนไม่ยอมรับ ไม่เข้าร่วมกระบวนการกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น

3. ในชุมชนมีกระบวนการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร ที่มักจะมีเชื่อตามที่ได้รับรู้ โดยเฉพาะวิทยุชุมชนและข่าวลือซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมด้านสังคมของผู้สูงอายุและประชาชนอย่างยิ่ง

4. การจัดระบบสาธารณูปโภคทั้งถนน การจัดหาน้ำสะอาด และการจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนยังไม่เหมาะสมบางพื้นที่ ปรากฏการณ์นี้ส่งผลต่อการขนส่งสินค้าเกษตร และการเข้าถึงบริการสุขภาพเมื่อเผชิญปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ

5. รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลต่อการเข้ามาหางานทำในเขตเมืองของสมาชิกในครอบครัว ทำให้ผู้สูงอายุบางคนต้องอยู่เพียงลำพัง

อุปสรรค

1. การขยายพื้นที่เขตเมืองเข้าสู่ชุมชนบางพื้นที่ส่งผลต่อความไม่เข้มแข็งของชุมชนที่เปลี่ยนผ่านจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนกึ่งเมืองทำให้ผู้สูงอายุและสมาชิกในครัวเรือนมองข้ามวิถีชีวิตดั้งเดิมพื้นบ้านที่เป็นวิถีชีวิตที่แท้จริงของตนเองไป

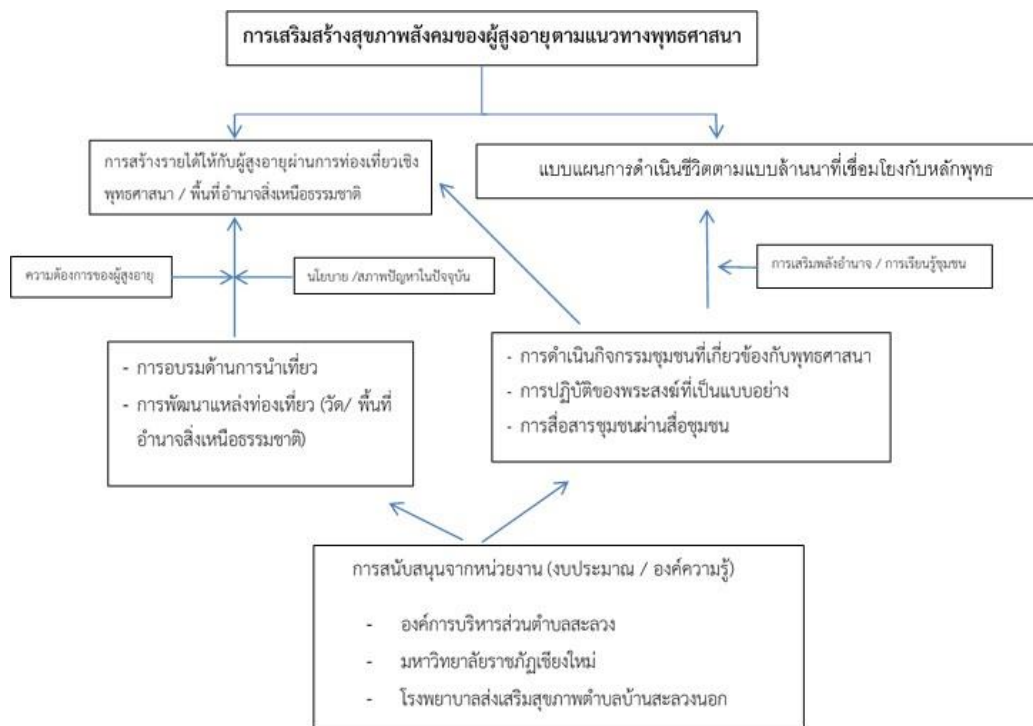
2. การปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพตามแนวพุทธต้องมีผู้นำการปฏิบัติที่ผู้คนให้การยอมรับ ทั้งนี้ในชุมชนผู้นำลักษณะนี้ลดน้อยลง ส่งผลให้บางครั้งการถ่ายทอดความรู้และการปฏิบัติแก่บุคคลอื่นทั่วไปไม่สามารถกระทำได้

โอกาส

1. การได้รับการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของผู้สูงอายุทั้งงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้จากองค์กรทั้งด้านสังคม ด้านสาธารณสุข ด้านการท่องเที่ยว และสถาบันการศึกษา

2. การมีโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเมือง วัดที่สำคัญ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอันจะส่งผลต่อการสร้างรายได้ของผู้สูงอายุและการพัฒนาด้านการคมนาคมศักยภาพชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนาของผู้สูงอายุมุ่งจุดแข็งภายใต้การคงไว้ซึ่งแบบแผนการดำรงชีวิตตามวิถีล้านนาซึ่งทางชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินกิจกรรมที่ผสมผสานองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาร่วมกับแนวทางการปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา เช่น การพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว (วัดพระพุทบาทสิริรอย วัดห้วยส้มสุข) การพัฒนาแหล่งความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยว (บ่อน้ำทิพย์บ้านห้วยส้มสุข ศาลเจ้าแม่ตะเคียนทองบ้านกาดฮาว สลุปพ่อขุนหลวงวิลังคบ้านเมืองเกะ) การจัดกิจกรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอาหารพื้นบ้าน การปลูกและการใช้สมุนไพรพื้นบ้านและกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นแนวทางในการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน แต่อย่างไรก็ตามด้วยสภาพโครงสร้างของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาพื้นที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของประชากรต่างถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยส่งผลให้เกิดความไม่เข้มแข็งของชุมชนที่ขัดแย้งกับวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมและการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ แต่การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุมักมีการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรเอกชน ทั้งนี้ผู้มีส่วนได้เสียได้ร่วมกันสังเคราะห์แนวทางการสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนาของผู้สูงอายุได้ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 แนวทางการสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ

แนวทางการสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนาของผู้สูงอายุดังกล่าวข้างต้นได้สะท้อนความต้องการการสร้างรายได้ของผู้สูงอายุจากการท่องเที่ยวที่เป็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชนในพื้นที่ โดยใช้ฐานทรัพยากรด้านพุทธศาสนาและความเชื่ออำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติที่ตนเองมีองค์ความรู้และการปฏิบัติที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมถ่ายทอดสู่บุคคลภายนอก การจะนำแนวทางดังกล่าวข้างต้นสู่การปฏิบัติต้องก่อเกิดความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมกันพิจารณาสภาพปัญหาพื้นที่และความต้องการของผู้สูงอายุ และพิจารณาถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนที่มีความแตกต่างเชิงชาติพันธุ์ ทั้งนี้หน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานด้านสุขภาพควรสนับสนุนงบประมาณและองค์ความรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอ

อภิปรายผล

ผู้สูงอายุมีการรับรู้ การรู้คิดและการนำหลักพุทธศาสนาไปใช้เพื่อการเสริมสร้างสุขภาพ สังคมตามแนวพุทธศาสนาอยู่ในระดับมากอาจเป็นไปได้ว่าในชุมชนให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ผู้คนส่วนใหญ่นับถือโดยเฉพาะการทำบุญในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผสมผสานความเชื่อและความศรัทธาส่งเสริมธรรมชาติที่ตนเองและชุมชนนับถือ นอกจากนี้กระบวนการการเสริมสร้างสุขภาพตามแนวพุทธของผู้สูงอายุยังผสมผสานแบบแผนภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาด้านพิธีกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตประจำวันจนแปรเปลี่ยนเป็นกิจวัตรที่ต้องปฏิบัติเมื่อถึงโอกาสตามระยะเวลาที่ร่วมกันกำหนดภายใต้การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับ (ฉัตร สุขสีทอง, 2560) พบว่า ผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลสะลองเชื่อว่าการเข้าร่วมพิธีกรรมจะช่วยให้เกิดความสามัคคีของผู้คนในชุมชน ชุมชนอยู่ดีมีสุข เกิดความเป็นสิริมงคลกับตนเองและครอบครัว ได้มีโอกาสทำบุญส่งผลให้จิตใจสงบ รวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นการสร้างโอกาสให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพยังเป็นการปฏิบัติกิจกรรมทางด้านสุขภาพในวิถีชีวิตประจำวันจนเป็นกิจวัตรที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง และผสมผสานให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตบุคคล ซึ่งจะมีผลให้บุคคลเกิดการกระตุ้นตนเองอย่างเต็มที่เพื่อคงไว้หรือยกระดับภาวะสุขภาพของตนเอง (Pender, N.J., 1996)

ส่วนศักยภาพชุมชนทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคเป็นการสะท้อนความต้องการของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพสังคมในผู้สูงอายุ ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์จุดแข็งจะเป็นแนวทางการผสมผสานแนวทางการเสริมสร้างพฤติกรรมสุขภาพสังคมเข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองและประชาชนทั่วไป รวมถึงสะท้อนแนวทางในการเสริมพลังอำนาจให้กับผู้สูงอายุโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภายในและภายนอกชุมชนรวมถึงประชาชนทั่วไปที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม และที่สำคัญ คือ สมาชิกในครอบครัวต้องสนับสนุนและสร้างกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเอง และสร้างความรู้สึถึงการมีพลังอำนาจในตนเองที่สามารถควบคุมผลลัพธ์ทางสุขภาพได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกับการศึกษาของ (วิภาพร สิทธิศาสตร์ และสุชาติ สอนนุ่ม, 2550) พบว่า เมื่อผู้สูงอายุเผชิญปัญหาความเสื่อมถอยทางจิตใจจะทำให้ขาดความมั่นคงทางจิตใจ ทำให้ผู้สูงอายุต้องหาสิ่งที่ยึด

เหนียวจิตใจเพื่อช่วยในการเผชิญต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ พยายามทำให้ตนเองมีคุณค่าทั้งนี้แนวทางการสร้างกิจกรรมด้านสังคมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะผ่านการถ่ายทอดประสบการณ์จากการดำเนินกิจกรรมของผู้สูงอายุ การสนทนาธรรม การปฏิบัติธรรม ฝึกสมาธิ ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนาของผู้สูงอายุได้ก่อเกิดแนวทางเลือกในการสร้างเสริมสุขภาพทางสังคมภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างชุมชนทั้งด้านกายภาพและสังคม ปรากฏการณ์เหล่านี้ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องซึ่งจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มผู้สูงอายุและลดภาระการพึ่งพิงของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม

สรุป

ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างของชาติพันธุ์โดยพยายามสร้างแนวทางในการปฏิบัติของตนเองภายใต้หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาและถ่ายทอดแนวทางเหล่านั้นสู่สมาชิกในครอบครัวและชุมชนให้ปฏิบัติตาม ส่วนแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพสังคมตามแนวพุทธศาสนาของผู้สูงอายุได้สะท้อนความต้องการการสร้างรายได้ของผู้สูงอายุจากการท่องเที่ยวผ่านฐานทรัพยากรด้านพุทธศาสนาและความเชื่ออำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติที่ตนเองมีองค์ความรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1.1 ผู้สูงอายุได้สะท้อนความต้องการแนวทางในการเสริมสร้างภาวะสุขภาพสังคมภายใต้แบบแผนภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาด้านสุขภาพ ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำการสำรวจและสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนหรือหน่วยงานจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.2 การผสมผสานแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพสังคมผู้สูงอายุร่วมกับกิจกรรมด้านศาสนาและพิธีกรรม ในชุมชนจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทุกกลุ่มวัย ทั้งนี้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยเฉพาะการวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 พัฒนากลยุทธ์การเสริมสร้างสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุโดยเชื่อมโยงกับแบบแผนภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาด้านสุขภาพ

2.2 พัฒนารูปแบบการสร้างสมรรถนะการนำแนวทางพุทธศาสนาไปใช้เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพให้กับบุคคลากรด้านสุขภาพและผู้ดูแลผู้สูงอายุเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางการปฏิบัติที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- ณัฏฐ์ สุขสีทอง. (2560). ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนากับการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลสะเลียง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน*, 23(2), 164 – 173.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ. (2531). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2557). *ผลกระทบทางด้านสังคม*. เข้าถึงได้จาก <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-04-02.html>
- มาสริน ศุกลักษ์ และกรัณฐรัตน์ บุญช่วยธนาสิทธิ์. (2560). องค์ประกอบด้านสุขภาพตามแนวคิดสภาวะพลัมของของผู้สูงอายุ: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*(11 ฉบับพิเศษ), 53 – 63.
- วิภาพร สิทธิศาสตร์ และสุชาดา สนวนุ่ม. (2550). พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เขตรับผิดชอบสถานีอนามัยบ้านเสาหิน ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *พิษณุโลก: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พุทชินราช สถาบันพระบรมราชชนก*.
- สามารถ ใจเตี้ย. (2561). การสร้างเสริมสุขภาพจิตตามแบบแผนภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาของผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลสะเลียง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสวนปรุง*, 34(2), 136 – 147.

- Administration On Aging. (2013). *Aging Statistics*. Retrieved from http://www.aoa.gov/AoAroot/Aging_Statistics/
- Anderson, L.W. (1988). *Education Research Methodology and Measurement : An International Handbook*. John, D. Keeves, eds, Victoria : Pergamon.
- Cochran, W.G. (1977). *Sampling Techniques*. 3d ed. New York: John Wiley and Sons Inc.
- Matthew, B.M., Michael, H. & Johnny, S. (2014). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. California: SAGE publications.
- Pender, N.J. (1996). *Health promotion in nursing practice*. Stamford, CT: Appleton & Lange.
- WHO. (2017, June 22). *Global Health and Aging*. Retrieved 2018, from https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/2017-06/global_health_aging.pdf

ประสบการณ์การเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

LEARNING EXPERIENCE OF HUMANISTIC CARE

อัญญา พลตเปลื้อง

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช

อัจฉรา มีนาสันติรักษ์

วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม

ดวงใจ เปลี่ยนบำรุง

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ยะลา

ชุตินา รักษ์บางแหลม

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช

ศรีเสาวลักษณ์ อุ่นพรมมี

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อประสบการณ์การเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ใช้การศึกษาด้วยวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง โดยเป็นอาจารย์ที่เข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพด้านการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ที่ College of Mount of Saint Vincent นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวนทั้งสิ้น 15 ราย ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล และบันทึกเสียง ร่วมกับการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ ตามแนวคิดของเบนเนอร์ ผลการวิจัยพบว่า

การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์เป็นการปฏิสัมพันธ์กันของบุคคลบนพื้นฐานของความเข้าใจ ให้ความสนใจ เอาใจใส่ในการช่วยเหลือหรือปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ยอมรับในความเป็นบุคคล โดยมีความเข้าใจในความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล โดยแนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การรับรู้การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้เรียนเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยการเข้าใจตนเองก่อนโดยใช้การทำสมาธิ แล้วเริ่มเรียนรู้ผู้อื่นด้วยการใช้ประสาทสัมผัส โดยเฉพาะการฟังอย่างตั้งใจ

2) ทำความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ ด้วยการเข้าใจในประสบการณ์ที่มีคุณค่าของแต่ละบุคคล
3) การเรียนรู้ผ่านสภาพจริง ด้วยการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ไปสัมผัสกับผู้อื่น
และสิ่งแวดล้อมในบริบทจริง และ 4) การสะท้อนคิด ผู้สอนกระตุ้นความคิดในมุมมองต่าง ๆ ที่
ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเองและเข้าใจต่อเหตุผลของแต่ละคน ผลจากการศึกษานี้ ผู้สอน
สามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนทางสุขภาพ ผู้ให้บริการทางด้านสุขภาพ
สามารถนำแนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ใช้ในการปฏิบัติการ
บริการแก่ผู้ป่วย และทุกคนสามารถนำการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์มาประยุกต์ใช้
ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ประสบการณ์, การเรียนรู้, การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

Abstract

The purpose of this study was to gain an understanding of learning experience of humanistic care. Qualitative approach with hermeneutic phenomenology technique was used in the study. The purposive sampling was used for this study consisted of 15 instructors that participant in Humanistic Nursing Care Program at College of Mount of Saint Vincent, New York, USA. The data collections used were in-depth interview, a tape recorder, and personal documents. The method described by Hermeneutic phenomenology under Benner concept was employed to analyze the data. The results of this study showed that:

Humanistic cares were the interaction of individuals on the basis of understanding, empathy, and attention or help to treat other people, accept a person, and understanding of the similarities and differences of each individual. Learning approach to humanistic cares consists of four aspects. 1) The recognition of human values, learners start by learning to understand them before using meditation and then began to learn other people by using the senses by listening attentively. 2) Understanding humanity, learners understand of the valuable

experience of the individual. 3) Learning through real conditions, a learning experience for the students to relate to others and the environment in a real context, and 4) Reflective thinking, the instructor thought-provoking perspectives that make the students understands them and understands the reasons for each one. The results of this study the teachers can use applications in the areas of education and health, Providers of health care services can be guided to learn to care for human values to perform the services to the patients. Anyone can take care that human values are applied in everyday life as well.

Keywords: Experience, Learning, Humanistic care

บทนำ

การพัฒนาระบบบริการสาธารณสุขไทยในมิติของความเป็นมนุษย์ (Humanized health care) ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นองค์รวมของผู้ใช้บริการ คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ตามเงื่อนไขและข้อจำกัดของผู้ใช้บริการแต่ละราย (ประเวศ วะสี, 2550) โดยผู้รับบริการจะได้รับการบริการที่สมบูรณ์นั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ รวมกัน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยเฉพาะ การให้บริการสุขภาพที่อาศัยความร่วมมือระหว่างผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการในการตัดสินใจ วางแผน และแก้ไขปัญหาร่วมกัน การเคารพในคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ยอมรับในความเป็นตัวตน ยอมรับในการคิดและการตัดสินใจของผู้ใช้บริการ เป็นการบริการที่ยึดผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง (เพลินตา พรหมบัวศรี, จิรียา อินทนา, กัลยา ศรีมหันต์, เยาวลักษณ์ มีบุญมาก, 2556) หลักเล็งการตัดสินใจในการให้หรือยุติบริการสุขภาพโดยเหตุผลเชิงทฤษฎี และตามการพิจารณาตัดสินใจจากทีมสุขภาพเป็นหลัก การคำนึงถึงความเป็นองค์รวม ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้บริการ เป็นแนวทางการบริการสุขภาพที่จำเป็นหากต้องมีการจัดระบบบริการสาธารณสุขไทยให้เน้นมิติของความเป็นมนุษย์ (Humanized health care) และจำเป็นต้องมีการทำงานแบบสอดประสานกันระหว่างทีมสหวิชาชีพสุขภาพ ในปัจจุบันหลายสาขาวิชาชีพทางสุขภาพได้มีความพยายามในการปรับระบบการทำงานของวิชาชีพตนให้มุ่งเน้นการดูแลผู้ให้บริการแบบองค์รวม แต่กลับพบว่าก็มีข้อจำกัดในเรื่องของความเข้าใจในความหมาย และวิธีปฏิบัติที่แท้จริง

เกี่ยวกับเรื่องการดูแลด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์ รวมทั้งการยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติการทำงานแบบดั้งเดิมได้ รวมทั้งการใช้ภาระงานเป็นเหตุสำคัญในการยึดรูปแบบการดูแลผู้ป่วยแบบดั้งเดิม พยาบาลเป็นกลุ่มวิชาชีพด้านสุขภาพที่มีจำนวนมากในระบบสุขภาพ จึงน่าจะเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบบริการสาธารณสุขไทยจากมิติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นเน้นการดูแลในมิติของความเป็นมนุษย์ (Humanized health care)

สถาบันพระบรมราชชนกได้กำหนดทิศทางของการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และทิศทางการพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการพัฒนาตามปรัชญาการสาธารณสุขแนวใหม่ (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, กระทรวงสาธารณสุข, 2560) คือ การเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางและให้บริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ จึงได้ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาพยาบาลและการสาธารณสุขในทุกหลักสูตร ให้มีโอกาสในการพัฒนาอบรมทั้งในและต่างประเทศอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับหลักสูตรการดูแลในมิติของความเป็นมนุษย์ (Humanized health care) ให้เข้าใจในความหมาย และการปฏิบัติที่แท้จริง เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการเป็นพี่มำนำในการปฏิบัติ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากสถาบันที่เป็นต้นแบบของการดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์มาถ่ายทอดให้กับทีมอาจารย์ นักศึกษา สหวิชาชีพที่ปฏิบัติงานร่วม และการเผยแพร่ความรู้ ประสบการณ์ให้ขยายในวงกว้างต่อไป คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการดูแลที่เน้นความเป็นมนุษย์ จึงสนใจศึกษาถึงการเข้าใจในความหมายและแนวทางการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ทำให้สามารถส่งต่อความรู้ ความเข้าใจนั้น ๆ ไปยังนักศึกษาผู้ให้บริการทางสุขภาพและบุคลากรทางสาธารณสุข ซึ่งจะทำให้คุณภาพการบริการทางสุขภาพสามารถตอบสนองความต้องการทางสุขภาพที่มีความเฉพาะบนพื้นฐานของการดูแลที่เข้าใจในความแตกต่างของแต่ละบุคคล และเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ใช้บริการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความหมายและแนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาการ ตามแนวคิดของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (Hermeneutic Phenomenology) เนื่องจากแนวคิดนี้มีความเชื่อว่า บุคคลมีความสำคัญมาก ต่อการศึกษา โดยแต่ละคนจะมีความรู้สึกนึกคิดต่อประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง (Leonard, V. W., 1989) ซึ่งเป็นประสบการณ์เฉพาะของบุคคลและเป็นการให้ความหมายตามความคิดของแต่ละคน ที่ อาจแตกต่างจากคนอื่น ประสบการณ์ ชนิดเดียวกันย่อมมีแก่นแท้ (essence) เดียวกัน เป็นโครงสร้างเดียวกัน ตามความหมายที่คนเข้าใจ ร่วมกันหรือเข้าใจตรงกันจากการที่ได้ศึกษาลักษณะร่วมกันของประสบการณ์ในเรื่องเดียวกันจากคนหลาย ๆ คน (Heidegger M., 1962) ซึ่งแนวคิดนี้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นอาจารย์ในสังกัดพระบรมราชชนกที่เข้าร่วมการพัฒนา ศักยภาพด้านการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ College of Mount of Saint Vincent นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา และยินดีเข้าร่วมในการวิจัย รวบรวมข้อมูลจากเอกสารใบงาน การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการบันทึกเสียงสิ้นสุดการสัมภาษณ์เมื่อข้อมูลที่ ได้จากการสัมภาษณ์มีความอิ่มตัว ระยะเวลาเก็บข้อมูลอยู่ระหว่างเดือนระหว่างเดือน มิถุนายน – เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561

ผู้ให้ข้อมูล

การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยมีเงื่อนไขการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) คือ เป็นอาจารย์ที่เข้าร่วมการพัฒนา ศักยภาพด้านการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ที่ College of Mount of Saint Vincent นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา มี ประสบการณ์การสอนในระดับอุดมศึกษา มากกว่า 3 ปี ไม่จำกัดเพศ เต็มใจที่จะให้ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยพบว่าข้อมูลอิ่มตัวจึงยุติการเลือกผู้ให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ประกอบการวิจัยได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา แบบบันทึกและแนวคำถามที่ใช้สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นผ่านการตรวจสอบความ

ครอบคลุมของเนื้อหา (content validity) และตรวจสอบความชัดเจนของภาษาที่ใช้และนำมาปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปทดลองใช้กับอาจารย์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกับผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยจริงจำนวน 2 ราย เพื่อทดสอบความเข้าใจของ ความหมายและความชัดเจนของคำถาม เนื้อหาที่สามารถสารถตอบโจทย์การวิจัย ความไหลลื่นและความต่อเนื่องของคำถาม ตลอดจนสำนวนภาษา และปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้เพื่อสัมภาษณ์จริง

การรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ด้วยตนเองตามแนวคำถามที่ได้เตรียมไว้ ระหว่างการสนทนาผู้วิจัยจับประเด็นของข้อมูล และจดบันทึกสรุปสั้น ๆ พร้อมกับการบันทึกเทปการสนทนา การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายสิ้นสุดลงเมื่อข้อมูลอิ่มตัว (saturated data) โดยพิจารณาจากการที่ไม่มีข้อมูลใหม่มาเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเทปแบบคำต่อคำ

ข้อพิจารณาทางจริยธรรม

การวิจัยนี้ผ่านการพิจารณาและรับรองการวิจัยในคนจากคณะกรรมการการจริยธรรมการวิจัยในคนของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช ทั้งนี้ขั้นตอนการพิทักษ์สิทธิ์ ผู้วิจัยแนะนำตนเองกับผู้ให้ข้อมูล ชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนของงานวิจัย แจ้งสิทธิผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ร่วมวิจัยสามารถถอนตัวจากการเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อหากไม่สะดวกใจ และหากมีการอ้างชื่อในงานวิจัยจะใช้นามสมมติแทนชื่อจริงขอความสมัครใจในการเข้าร่วมวิจัย เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลซักถามข้อมูลเพิ่มเติม และให้เวลาในการตัดสินใจ เมื่อผู้ให้ข้อมูลยินดีเข้าร่วมการวิจัยและยินดีให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ในการสัมภาษณ์ตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น พร้อมขออนุญาตในการบันทึกเทปก่อนการสัมภาษณ์และการรักษาเทปเสียงเป็นความลับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามแนวคิดของ เบนเนอร์ (Benner, P., 1994) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยทำความเข้าใจในกระบวนทัศน์และมิติของเรื่องที่จะศึกษา (Paradigm cases) โดยเริ่มต้นด้วยการอ่านบทสัมภาษณ์และเนื้อหา รวมทั้งบันทึกภาคสนามสังเกตความหมายของคำบรรยายทุกขั้นตอน เพื่อทำความเข้าใจกับเรื่องราวทั้งหมด 2) การ

วิเคราะห์ความสำคัญ (Thematic analysis) ในขั้นของการวิเคราะห์นั้นใช้การตีความโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคำถามงานวิจัยเบื้องต้นและเค้าโครงของการศึกษา ที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลและเนื้อหาที่สอดคล้องกัน จากนั้นจึงสรุปรวมกันเป็นหมวดหมู่ที่มีความเหมือนกัน และ 3) สรุปรูปแบบที่สามารถอธิบายได้อย่างเป็นรูปธรรม (Exemplars) โดยพิจารณาแต่ละประเด็นและความหมายของคำ การตอบสนองของผู้ให้ข้อมูลหรือผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ จนสามารถสรุปเรื่องที่สามอธิบายความหมายของสถานการณ์นั้น ๆ ได้

การสร้างการเชื่อถือให้กับงานวิจัย (Trustworthiness)

ผู้วิจัยตรวจสอบการเชื่อถือได้ของข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย การตรวจสอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการบันทึกภาคสนาม เมื่อพบประเด็นที่เป็นข้อสงสัยผู้วิจัยจะซักถามเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจตรงกัน ในส่วนของตัวผู้วิจัยเอง มีการสะท้อนคิดและพิจารณาตนเกี่ยวกับการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ เพื่อตรวจสอบผลกระทบจากความคิดความรู้สึกของตัวผู้วิจัยต่อกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดกระบวนการของการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล และนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ไปให้ผู้ให้ข้อมูลบางรายตรวจสอบความถูกต้องของงานวิจัย ในการนำเสนอผลการวิจัยจะใช้คำพูดของผู้ให้ข้อมูลเพื่อยืนยันความจริงและชัดเจนในทุกประเด็นของการวิเคราะห์และการรายงานผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 15 ราย จำแนกเป็น อาจารย์สอนด้านพยาบาลจำนวน 12 ราย อาจารย์สอนด้านสหวิชาชีพ จำนวน 3 ราย เป็นเพศหญิงทั้งหมด มีอายุระหว่าง 30 – 53 ปี และมีประสบการณ์การทำงานที่เป็นอาจารย์ 5 – 30 ปี จากการศึกษาพบว่า มีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความหมายของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์
2. แนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ประกอบด้วย
 - 2.1 รับรู้การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์
 - 2.2 ทำความเข้าใจในความเป็นมนุษย์
 - 2.3 การเรียนรู้ผ่านสภาพจริง

- 2.4 การสะท้อนคิด
3. การประยุกต์ใช้การเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ประกอบด้วย
 - 3.1 ด้านการจัดการเรียนการสอน
 - 3.2 ด้านการปฏิบัติการพยาบาล
 - 3.3 ด้านการดำเนินชีวิต

ความหมายของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความหมายของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ว่า หมายถึง การปฏิสัมพันธ์กันของบุคคลบนพื้นฐานของความเข้าใจ ให้ความสนใจ เอาใจใส่ในการช่วยเหลือหรือปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ยอมรับในความเป็นบุคคล โดยมีความเข้าใจในความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ซึ่งมีประสบการณ์เดิม มีความต้องการและบริบทแวดล้อมที่ต่างกัน ให้ความเคารพในคุณค่าของความเป็นบุคคล ด้วยการแสดงออกที่อ่อนโยน ให้เกียรติและเป็นมิตร ดังคำพูดของผู้เรียน 2 คนที่ให้ความหมายของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ว่า

“เป็นการดูแลโดยคำนึงถึงความเป็นปัจเจกหรือบุคคลของคนที่เราให้การดูแล โดยผู้ให้การดูแล ต้องคำนึงถึงความแตกต่างในทุกมิติของคนคนนั้น เช่น รากเหง้าความเป็นมา วิธีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม สังคมสิ่งแวดล้อม เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ หรืออื่น ๆ ที่แวดล้อม”

“การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ป่วย มีการดูแลที่เข้าถึงจิตใจซึ่งกันและกัน เข้าใจความรู้สึกนึกคิด และให้ความสำคัญต่อคุณค่า และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งผู้ป่วยทุกคนล้วนต้องการการยอมรับการให้เกียรติและการดูแลที่เท่าเทียมกัน”

นอกจากนี้ในการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้ให้การดูแลควรคำนึงถึงการเปิดใจยอมรับผู้อื่นโดยไม่อคติ และไม่นำความรู้สึนึกคิดที่เคยรับรู้แต่เดิมนั้นมาตัดสินบุคคลที่ให้การดูแล ดังคำพูดของผู้ให้ข้อมูล ที่ว่า

“การใส่ใจในทุกการแสดงออกที่ผู้รับบริการต้องการจะสื่อสารกับผู้ให้บริการ โดยไม่ใช้ความรู้สึก ภูมิหลังของตนเป็นตัวตัดสินความหมายของการสื่อสาร และตอบสนองความต้องการนั้นได้อย่างตรงประเด็น”

“ความเข้าใจ ความเห็นใจ ความรู้สึก ถึงความต้องการของผู้ที่เราดูแล โดยไม่นำเอาความนึกคิดของตนเองที่เคยรับรู้มาก่อนทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ได้รับมานั้น ไปกำหนดความรู้สึกของตนเองไว้ล่วงหน้า แต่เป็นการเปิดใจ ยอมรับฟัง ถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ที่เราดูแล โดยปราศจากความมีอคติทั้งปวง ยอมรับและรู้สึกถึงความมีคุณค่าในตัวตนของผู้ที่เราดูแล ด้วยความรักที่อยากจะให้ผู้ที่เราดูแลนั้นมีความสุข”

“การแสดงออกที่เป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส เคารพให้เกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล สุภาพอ่อนน้อม แต่กระตือรือร้น ไม่นิ่งเฉย อย่งที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกัน”

ทั้งนี้ในการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้ให้การดูแลแก่บุคคลใด ๆ พึงคำนึงถึงความแตกต่าง เอกลักษณ์ และความความต้องการของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน ควรให้การดูแลบุคคลเหล่านั้นด้วยความใส่ใจเป็นเฉพาะรายบุคคล ทั้งนี้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ระหว่างผู้ให้บริการด้านสุขภาพและผู้รับบริการ ทั้งยังรวมไปถึงการดูแลนักศึกษาด้วย เนื่องจากผู้สอนควรให้ความเข้าใจ เอาใจใส่แก่นักศึกษา โดยคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะบุคคลด้วยเช่นกัน

แนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

ในการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้สอนได้กำหนดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนค่อย ๆ เกิดความเข้าใจคุณค่าความเป็นมนุษย์ด้วยการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ผ่านรูปแบบวิธีการสอนที่หลากหลายในชั้นเรียน ได้แก่ การบรรยายแบบมีส่วนร่วม การลงมือปฏิบัติ การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษาชุมชน การศึกษานอกสถานที่ การนำเสนอ การแบ่งกลุ่มอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ และการทำรายงาน ซึ่งวิธีการสอนเหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้ที่

เป็นแก่น (essence) ของการจัดการเรียนการสอน ที่ผู้เรียนสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ได้ดังนี้

1. รับรู้การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

ก่อนเริ่มการเรียนรู้ผู้สอนจะให้ผู้เรียนทำสมาธิก่อนเพื่อให้ทุกคนได้อยู่กับตนเอง ผ่อนคลายในเรื่องที่กังวล และมีความพร้อมที่จะเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ผู้สอนใช้เสียงเพลงจังหวะช้า ๆ เบาสบาย ไม่พูดแทรกในขณะที่ผู้เรียนอยู่กับลมหายใจของตนเอง ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“ได้เรียนรู้วิธีการดึงความสนใจของผู้เรียนก่อนเริ่มต้นการเรียนรู้ โดยครูให้ทำสมาธิเปิดเพลงเบา ๆ ปิดไฟ หลับตา รู้สึกได้ว่าผ่อนคลาย ก่อนเริ่มต้นการเรียนการสอน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนได้ดี และสิ่งสำคัญในการเรียนอีกอย่าง คือ การเป็นผู้ฟังที่ดี สนใจฟังผู้พูดและไม่พูดสอดแทรก” เช่นเดียวกับผู้เรียนอีกคนที่พูดว่า

“ก่อนเข้าสู่การเรียนการสอนผู้สอนจะให้ผู้เรียนได้อยู่กับตัวเอง เงียบ ๆ โดยให้ฟังเพลงบรรเลง หลับตา ปิดไฟ และอยู่กับลมหายใจของตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้”

จากนั้นผู้สอนจะให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถึงทฤษฎีหลักของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ (Humanistic care) ด้วยการอธิบายความหมายของการดูแลในลักษณะต่าง ๆ รวมถึงการเปรียบเทียบแนวทางการดูแลที่เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยกับการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ดังคำพูด

“เราเริ่มการเรียนรู้ทางด้านทฤษฎี คำและความหมายศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้เห็นภาพตัวอย่างการดูแลที่ชัดเจนตามหลักการของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ทั้งการดูแลที่ดีและไม่ดี หรือ การใช้เทคโนโลยีแทนบุคลากรทางการแพทย์ ที่จะทำให้ของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ไป”

ไม่เพียงแต่การสอนให้เข้าใจถึงทฤษฎีเท่านั้น ท่าทีของผู้สอนยังทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสถึงการให้คุณค่าของผู้เรียนทุกคนด้วย ดังคำพูด

“เห็นแบบอย่างที่ดีของอาจารย์ผู้สอน ที่มีบุคลิกภาพ และลักษณะ
ท่าทางของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ มีความเข้าใจ
ผู้เรียน และใช้การเรียนรู้ในลักษณะนี้ได้ดีมาก ๆ ที่ผู้เรียนอย่างเรา
สัมผัสได้และนำไปเป็นตัวอย่างที่ดีในการสอนกับนักศึกษาได้”

“อาจารย์ที่สอนเราเป็นระดับ professor แต่ท่านปฏิบัติกับพวก
เราธรรมดาเลย เราไม่รู้สึกรังเกียจ ไม่ต้องกลัวพูดผิด ดูท่านอ่อนโยน
และเมตตาพวกเรามาก”

ผู้สอนเน้นให้ผู้เรียนให้เกียรติกับเพื่อนร่วมห้องที่กำลังพูดหรืออธิบาย โดยจะไม่อนุญาต
ให้พูดแทรก หรือทำกิจกรรมที่เป็นการรบกวนหรือแสดงท่าทีที่ไม่สนใจฟัง ดังคำพูด

“คุณครูจะมองและเอามือแตะที่ปากเป็นการเตือนเพื่อนที่คุยกัน
ในขณะที่เพื่อนอีกคนกำลังอธิบายงานหน้าห้องเรียน ท่านบอกให้เรา
ตั้งใจฟังเพื่อนพูด และให้คิดตามในสิ่งที่เพื่อนพูดเพื่อที่เราจะได้เข้าใจ
ได้มากขึ้น ถ้าไม่เข้าใจก็ให้ถาม ไม่พูดแทรกโดยไม่ขออนุญาต”

การรับรู้การเรียนรู้แบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ควรเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยการเข้าใจ
ตนเองก่อนโดยใช้การทำสมาธิ อยู่กับลมหายใจเข้าออก เพื่อให้ทุกส่วนของร่างกายได้ผ่อนคลาย
และมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ รอบกาย แล้วเริ่มที่จะเรียนรู้ผู้อื่นด้วยการใช้
ประสาทสัมผัส โดยเฉพาะการฟังอย่างตั้งใจ เพื่อให้เข้าใจในสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อสารมายังผู้ฟัง

2. ทำความเข้าใจในความเป็นมนุษย์

ในกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้เข้าใจในความเป็นมนุษย์ของแต่ละคน ผู้สอนอธิบาย
ให้ผู้เรียนได้เข้าใจในประสบการณ์ที่มีคุณค่าของแต่ละบุคคล ผ่านแนวทางการศึกษาแบบ
ปรากฏการณ์วิทยา โดยผู้สอนได้อธิบายถึงที่มาของการศึกษาประเภทนี้ ซึ่งเน้นที่การพรรณนา
และการตีความเพื่อให้เห็นถึงประสบการณ์ชีวิตและเขียนความเข้าใจนั้นเป็นในลักษณะสะท้อน
เป็นเสียงที่มาจากประสบการณ์ของบุคคล ตามสภาพที่เป็นอยู่เพื่อเชื่อมโยงและการเข้าใจใน
พฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิตเดิมของแต่ละคน ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“ในทางวิชาการการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาจะช่วยให้เรา
เข้าใจความรู้สึกนึกคิด ผ่านประสบการณ์ที่แต่ละคนได้ประสบ การที่

ผู้สอนนำแนวคิดนี้มาใช้ในการเรียนแบบนี้ ช่วยอธิบายให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความแตกต่างของแต่ละบุคคลได้ลึกซึ้งขึ้น”

“วิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยาช่วยให้เข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามวิธีคิด ทักษะและประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคล อย่างการใช้ชีวิตร่วมกับสมาชิกในกลุ่มที่แม้จะมาจากประเทศเดียวกัน แต่ในแต่ละภูมิภาคยังมีความต่างในวิถีการใช้ชีวิต”

“บุคคลมีคุณค่า ทุกคน ทุกระดับ ทุกเชื้อชาติ เราจึงต้องเรียนรู้และเข้าใจในพฤติกรรมที่เขาแสดงออกด้วยความจริงใจ ไม่อคติ ประสบการณ์ชีวิตของบุคคลแต่ละคนที่มีทั้งเหมือนและแตกต่างกัน ซึ่งการคิดแบบนี้เป็นพื้นฐานของแนวคิดทางปรากฏการณ์วิทยา เราต้องให้ความสนใจในความแตกต่าง เรียนรู้และยอมรับสิ่งเหล่านี้”

นอกจากนี้ผู้สอนเน้นการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐานของคุณภาพการพยาบาลที่มีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกันของการสื่อสารและทักษะทางการพยาบาล ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“เป็นการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้เราดูแลผู้อื่นโดยไม่คิดว่าเขาเป็นเพียงวัตถุหรือสิ่งของ แต่ให้คิดอย่างใส่ใจ เข้าใจว่าเขาเป็นผู้ที่มีความแตกต่าง และมีความต้องการการรักษาและการดูแลที่เฉพาะเจาะจงแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล สามารถนำไปใช้ในการให้การพยาบาลได้เป็นอย่างดี”

สอดคล้องกับผู้เรียนอีก 2 คนที่พูดว่า

“ได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจในความเป็นบุคคล มีเบื้องหลัง มีข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องต่าง ๆ มากมายปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเหล่านั้นทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป และรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มาจากภายนอก ที่ส่งผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่ต่างกัน”

“เรียนรู้พฤติกรรมและธรรมชาติของแต่ละคนซึ่งบางอย่างอาจจะเหมือนกัน บางอย่างอาจจะแตกต่างกันซึ่งความแตกต่างจะช่วยเติมเต็มสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตของกันและกัน”

“ได้เรียนรู้การเอาใจใส่ผู้ช่วยโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม และสภาวะปัจจัยที่แตกต่างกันไปของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ และพึงระลึกว่าทุกคนมีความจำเป็น ความคาดหวัง และสถานภาพแตกต่างกันทั้งในการการเงิน และสังคม เราจึงจำเป็นต้องเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล”

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ที่จะทำให้เข้าใจในความเป็นมนุษย์ของแต่ละคน ผู้เรียนพึงเปิดใจที่จะเข้าใจผู้อื่น เพราะแต่ละคนมีประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน มีการตีความและเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตตามบริบทและสิ่งแวดล้อมที่ประสบแตกต่างกัน ซึ่งผู้เรียนควรเข้าใจและความเคารพในความแตกต่างนี้ด้วย

3. การเรียนรู้ผ่านสภาพจริง

การศึกษานอกสถานที่เป็นการเปิดโลกกว้างทางความคิดของผู้เรียน และช่วยสะท้อนสมรรถนะทางวัฒนธรรม (Cultural competence) ของผู้เรียน และตระหนักรู้ในทุกอย่างรอบตัว จัดเป็นประสบการณ์เรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนได้ไปสัมผัสกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้รู้เท่าทัน มีความเข้าใจ และเห็นใจบุคคลและสรรพสิ่งต่าง ๆ จากวัฒนธรรมที่เราได้เรียนรู้ มีการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสผู้เรียนให้ไปศึกษาวิถีชีวิตของผู้อื่นต่าง ๆ ในบริบทจริง ได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เหมือนและแตกต่างกันไประหว่างผู้คน ทำให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยการศึกษาดูงาน การแสดงบทบาทสมมติ เรียนรู้วัฒนธรรมที่หลากหลายของกลุ่มชนที่อยู่ในนิวยอร์ก เนื่องจากนิวยอร์กเป็นเมืองที่มีผู้คนต่างวัฒนธรรมมาอยู่รวมกัน ฉะนั้นการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชนกลุ่มต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นทำให้เข้าใจถึงความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มชนมากขึ้น สิ่ง

ที่ได้เรียนรู้ ได้แก่ อาหาร ภาษา การแต่งกาย แหล่งที่อยู่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของคนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และภาษาที่มาอยู่ร่วมกันในชุมชนเมืองใหญ่ ซึ่งแม้จะมีความเจริญทางเทคโนโลยี แต่วิถีและรากเหง้าทางวัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละชนชาติก็ไม่ได้ถูกกลืนหายไป แต่เป็นความต่างที่อยู่ร่วมกันได้”

“ได้เรียนรู้จากการไปศึกษาชุมชนและสถานการณ์จริงในบริบทต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้คนในบริเวณที่คับคั่งของนักท่องเที่ยวที่มาจากรหลายประเทศ ตามสถานที่ที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ กลุ่มคนที่มีเชื้อสายวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในการดำรงชีวิคล้ายกัน รวมทั้งการนำละครมาเป็นบทเรียนในด้าน Humanistic care แล้วนำมา วิเคราะห์เพื่อแยกเอาประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ การไปศึกษาชุมชนและสถานการณ์จริงเป็นวิธีการเรียนการสอนอีกแบบหนึ่ง สำหรับการสอนที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้และเข้าใจได้เพิ่มมากขึ้น”

การเรียนรู้โดยผ่านสภาพจริงนี้ช่วยเสริมทักษะในการปฏิบัติงานของพยาบาลให้สามารถตอบสนองต่อผู้รับบริการได้ตรงต่อสถานการณ์ตามความเป็นจริง ตรงกับความต้องการของแต่ละบุคคล และยังเป็นการฝึกผู้เรียนเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันไปด้วย ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“ การไปศึกษาในพื้นที่จริงทำให้เราได้เห็นกิจกรรมในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของบุคคล ทุกอย่างมีความหมายต่อทุกคน มีคุณค่าต่อความรู้สึกนึกคิด บุคคลต้องการความช่วยเหลือทุกคน ขึ้นกับเราเปิดโอกาสพร้อมที่จะช่วยเหลือแบบไม่มีเงื่อนไขหรือไม่ ตรงนี้เราเอาไปปรับใช้ในการพยาบาลผู้ป่วยและสอนนักศึกษาได้”

“มีการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนมอบหมายให้ศึกษากลุ่มชนที่อยู่ในนิวยอร์กตามที่สนใจและเดินทางไปเองเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มชนดังกล่าว ทำให้ฝึกการเดินทางในต่างแดน การยอมรับและ

การปรับตัวเพื่อเผชิญความจริงที่เกิดขึ้น ความอดทนอดกลั้นและการ ปล่อยวาง เมื่อต้องเผชิญกับความขัดแย้งภายในจิตใจ”

การเรียนรู้ในสภาพจริงจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นอกเหนือจากการบรรยายและยกตัวอย่างสถานการณ์มาประกอบเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนเท่านั้น แต่เป็นการเสริมการเรียนรู้แบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ นอกห้องเรียน ได้ศึกษาความแตกต่างทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต จึงเป็นการเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในคุณค่าความเป็นมนุษย์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. การสะท้อนคิด

การสะท้อนคิด เป็นการกระตุ้นความคิดบนพื้นฐานประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคลมาใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้และมีการสะท้อนกลับ โดยระลึกตามความรู้สึกของตัวเองว่า จำได้ว่าอย่างไร รู้สึกอย่างไร แล้วเชื่อมโยงให้เห็นคุณค่าของประสบการณ์นั้น ๆ ซึ่งในการเรียนรู้ การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้สอนได้ให้ผู้เรียนใช้การสะท้อนคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“ครูเน้นให้เราได้สะท้อนคิดผ่านการศึกษาดูงานในสถานที่สำคัญ
จากการชมละคร จากเหตุการณ์ที่ไปประสบมา นำประสบการณ์ที่
ได้รับมาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ทำให้มีโอกาสแสดงความรู้สึก นึก
คิดและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา”

“ได้เรียนรู้กระบวนการที่เราได้สะท้อนความคิดออกมา และ
เหตุผลของการกระทำของเราในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อที่เราจะสามารถ
เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น”

ผู้สอนใช้การสอนในชั้นเรียนที่ค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบเร่ง ควบคู่ไปกับการยกตัวอย่างให้เห็นภาพที่ชัดเจนและอธิบายถึงเหตุผลของแต่ละคน รวมถึงการตอบสนองและการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ในสถานการณ์นั้น ๆ ควรเป็นอย่างไร โดยมอบหมายให้ผู้เรียนเล่าถึงประสบการณ์ที่ผ่านมา และอธิบายถึงว่าเราได้ผ่านประสบการณ์นั้นมาได้อย่างไร และรู้สึกอย่างไรกับเหตุการณ์นั้น

“การสะท้อนคิดเป็นวิธีการหลักที่จำเป็นสำหรับ Humanistic เพราะเริ่มจากก่อนศึกษาเรื่องราวหนึ่ง ต้องสามารถสะท้อนคิด เรื่องราวนั้นเพื่อวางแผนปฏิบัติ และขณะที่เรียนรู้ต้องสะท้อนคิดเพื่อ ปรับ แก้ไข ประเมินตรงตามวัตถุประสงค์ของการทำงานนั้น ๆ และ สุดท้ายเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมก็สะท้อนคิดได้ถึงข้อดี ข้อเสีย ข้อที่ควร พัฒนา และข้อเสนอแนะในเรื่องราวต่อไปได้”

“การมอบหมายงานให้คิดวิเคราะห์และสะท้อนคิดประเด็นที่ เกี่ยวกับ Humanistic care ในบริบทต่าง ๆ เช่น ประสบการณ์ที่เรา ภูมิใจ การสะท้อนประเด็นความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นต้น ทำให้ผู้เรียน มีความเข้าใจได้มากขึ้น”

นอกจากนี้ผู้สอนยังใช้คำถามในการกระตุ้นความคิดของผู้เรียน เพื่อหาคำตอบให้กับ ตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่ตนเองรู้ ที่ตนเองเชื่อ และให้คุณค่ากับเหตุการณ์ที่ได้ เผชิญและนำไปพัฒนาตนเองหรือพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้นในอนาคต ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“หลังจากที่ได้ดูละครบรอดเวย์เรื่อง Lion King คุณครูให้เรา สะท้อนความคิดที่มีต่อตัวละครในเรื่อง รวมถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ใน เรื่อง ซึ่งเพื่อน ๆ ในห้องก็จะมีประเด็นที่ตนเองสนใจนำมาแลกเปลี่ยน และสะท้อนมุมมองความคิดของแต่ละคนได้น่าสนใจ มีเพื่อนสะท้อน คิดเกี่ยวกับตัวละครที่ชื่อ Scar ที่ขาดความรับผิดชอบในฐานะผู้นำ ไม่ทำหน้าที่เพื่อส่วนรวม เอาแต่ประโยชน์ส่วนตน เพื่อนได้สะท้อนคิด มุมมองให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการขาดภาวะผู้นำ ซึ่งสามารถ นำไปเป็นข้อคิดในการบริหารทางการพยาบาลหรือนำไปปรับใช้ใน ชีวิตประจำวันได้”

นอกจากนั้นแล้วผู้สอนยังให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น ผลัดกันปิดตา พาเดิน แล้วใช้การสะท้อนคิด เพื่อกระตุ้นความคิดในมุมมองต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจ ตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการเรียนการสอนและโอกาสอื่น ๆ การสะท้อนคิดช่วยเพิ่มความตระหนักรู้ในสิ่งที่ตนเองกระทำหรือเผชิญอยู่ในประสบการณ์นั้น

ๆ โดยที่ผู้สอนใช้การตั้งคำถามต่อให้ผู้เรียน ซึ่งเป็นการเสริมให้ผู้เรียนตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งทำให้การเรียนรู้แบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์มีความสมบูรณ์มากขึ้น

การประยุกต์ใช้การเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

จากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้แบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์มีความสอดคล้องกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาและปฏิบัติงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการดูแลผู้คน ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“การเรียนรู้แบบนี้มีความคล้ายกับการเรียนรู้ในหลักของศาสนาพุทธ เพราะพระพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้เราเข้าใจในหลักธรรมะ และสอนให้เราเข้าใจในความแตกต่าง ไม่ใช่ตัวเองเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะเป็นการดูแล หรือการตัดสินใจต่าง ๆ และการจะให้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์นั้นมีความเกี่ยวข้องศาสตร์ทางการแพทย์หรือทางการแพทย์เป็นอย่างยิ่ง”

ทั้งนี้การเรียนรู้แบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการปฏิบัติการพยาบาล และด้านการดำเนินชีวิต ดังนี้

1. ด้านการจัดการเรียนการสอน

อาจารย์ที่ได้รับการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์สามารถนำวิธีการเรียนการสอนที่ได้รับในครั้งนี้ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มพูนทักษะทางการสื่อสาร การทำงานเป็นทีมและคุณลักษณะอื่น ๆ ของนักศึกษาได้ ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“เป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ การฟังที่ดี การพูด การเขียน การนำเสนอหน้าชั้นเรียน การทำงานเป็นทีม การรับผิดชอบในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย การรับผิดชอบในตนเองและต่อสังคม จึงเหมาะที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน”

“ปรับใช้ในการเรียนการสอน การดูแลนักศึกษาโดยให้คุณค่าเท่าเทียมกัน เข้าใจนักศึกษาตามที่นักศึกษาเป็น ตามวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มองตามบริบทที่นักศึกษาเป็น และให้การช่วยเหลือดูแลนักศึกษาอย่างเป็นปัจเจกบุคคล”

ผู้เรียนคนหนึ่งจะนำไปใช้ในรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ และประเมินผลเพื่อพัฒนาต่อยอด

“ตั้งใจว่าจะทำการเพิ่มรูปแบบและเทคนิคการสอนแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ในรายวิชาที่สอนและรับผิดชอบ ในปีการศึกษา 2561 อย่างน้อย 1 บทเรียน และทำการประเมินผล หากผลการประเมินดีจะเพิ่มเป็นทั้งรายวิชา ในปีการศึกษา 2562”

“การสอนเป็นพันธกิจหลักของตนเองที่มีต่อนักศึกษา ตั้งใจว่าจะปรับรูปแบบและเทคนิคการสอน โดยสอนเรื่องการบริการด้วยการให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ต่อนักศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาขารัฐศาสตร์ สาขาวิชาเทคนิคอิเล็กทรอนิกส์ ในวิชาสุศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ รวมถึงการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา ทั้งเรื่องการเรียนรู้ ครอบครัวและเรื่องส่วนตัว ด้วย Humanistic care”

ผู้เรียนอีกคนจะนำการใช้คำถามและการสะท้อนคิดที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้กับนักศึกษา เพื่อกระตุ้นความคิดในการดูแลผู้รับบริการของนักศึกษา ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“สามารถนำการเรียนรู้ในครั้งนี้ไปใช้ในการตั้งคำถามสำหรับผู้เรียน โดยเน้นการใช้คำถามและการสะท้อนคิด ให้ผู้เรียนมองเห็นข้อมูลที่สำคัญของผู้รับบริการ และสะท้อนย้อนกลับมาตนเองว่า ได้ให้การดูแลผู้รับบริการได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร มีการให้แนวทางในการดูแลที่เหมาะสมกับแนวทาง แล้วผู้เรียนจะเลือกแนวทางไหน ด้วยเหตุผลอย่างไร”

2. ด้านการปฏิบัติงานทางการพยาบาล

พยาบาลควรทำให้ผู้ป่วยรู้สึกไว้วางใจ และรู้สึกว่าพยาบาลเข้าใจในความทุกข์ยากของผู้ป่วย รู้สึกอบอุ่นและเป็นมิตร ซึ่งการได้มาซึ่งความรู้สึกดังกล่าวมักเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ป่วย ผู้ดูแล และพยาบาล อาจารย์พยาบาลจึงเห็นว่าการดูแลแบบการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลได้เป็นอย่างดี ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“สามารถนำการเรียนรู้ไปใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล โดยเน้นการปฏิสัมพันธ์แบบองค์รวม ได้สร้างคุณค่า และทัศนคติทางการพยาบาล โดยนำเสนอให้บุคลากรด้านสุขภาพเห็นใจ เข้าใจในความทุกข์ของผู้ป่วย ปฏิบัติกับผู้ป่วยด้วยความเป็นมิตร มีเมตตาธรรม ร่วมกับการรักษาพยาบาลด้วยความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการแพทย์และการพยาบาลซึ่งการบริการเช่นนี้ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อ ดังนั้นการให้ผู้ป่วย ได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นใจเข้าใจ เคารพในศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์ จะช่วยให้พ้นภัยจากความเจ็บป่วยได้”

“การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ดีต่อผู้ป่วย เนื่องจากทำให้ได้รับการดูแลที่เหมาะสมตามบริบท ผู้ป่วยหรือผู้รับบริการมีความพึงพอใจเพราะได้รับการเห็นอกเห็นใจจากพยาบาล เปลี่ยนจากความทุกข์เป็นความสุข เปลี่ยนจากเศร้าโศกเป็นรอยยิ้ม พยาบาลจึงควรให้การพยาบาลอย่างเข้าใจในความเป็นมนุษย์ของแต่ละคนด้วย”

“ใช้หลักการของการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ กับผู้ร่วมงานทุกคน นำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลคนไข้ และนักศึกษาโดยคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์”

3. ด้านการดำเนินชีวิต

ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้แบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยผู้เรียนรู้สึกได้ถึงการพัฒนาและยกระดับจิตใจ เกิดมุมมองที่เห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของ

ตนเองและผู้อื่นซึ่งจะนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งกับครอบครัว และการทำงาน ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“การเรียนรู้ในครั้งนี้ถือว่าได้พัฒนาจิตของตนเอง ปรับมุมมองของตนเองในการมองผู้อื่น ได้พัฒนาระดับจิตของตนเอง เข้าใจ เห็นใจ มองผู้อื่นด้วยแว่นใส ๆ ไม่กำหนดกรอบหรือตีกรอบผู้อื่น มองคนอื่นตามที่เขาเป็น ไม่ใช่มองตามที่เรายากให้เขาเป็น ซึ่งก่อนที่เราจะเห็นคุณค่าของผู้อื่นได้นั้น เราต้องเห็นคุณค่าของตัวเองก่อน เข้าใจตนเองก่อน ว่าเราเป็นอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบอะไร ต้องการให้คนอื่นปฏิบัติต่อเราอย่างไร”

“การนำการดูแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์มาใช้ระหว่างบุคคล ทั้งในครอบครัว การทำงานกับเพื่อนร่วมงาน การสอนนักศึกษา การทำงานและประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ก็จะทำให้มีความสุขในชีวิตกันมาก และหากทุกคนในโลกนี้สามารถใช้การดูแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ได้ทุกคน ก็จะทำให้สังคมเป็นสังคมที่มีความสุข ไม่มีปัญหาทางด้านจิตใจ”

สอดคล้องกับผู้เรียนอีก 2 คน ที่ปรับมุมมอง ความคิดของตนเองในการมองบุคคลรอบข้างอย่างให้คุณค่าในความเป็นมนุษย์ของแต่ละคน ดังคำพูดของผู้เรียนที่ว่า

“รู้สึกดีต่อการเข้าใจและเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องมีและปฏิบัติต่อกัน ทั้งในหน้าที่การงาน ครอบครัว และการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ เป็นจุดที่สำคัญมากต่อมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์พึงปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยความเป็นมนุษย์ เพราะในสังคมปัจจุบันเราใช้เทคโนโลยีเพื่อปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ขาดการแสดงออก ขาดความใส่ใจต่อความรู้สึก หรือสังเกตบุคคลรอบข้าง ถ้าในสังคมพึงดูแลและปฏิบัติต่อกันแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ คุยกันมากขึ้น จะลดความขัดแย้ง ทุกคนจะอยู่กันอย่างสงบ และมีความสุข”

“ต่อไปนี้จะปฏิบัติต่อบุคคลทุกคนด้วยการให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ คือรับรู้ว่าคุณค่าของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน มีพื้นฐานไม่ว่าจะความคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ ความรู้สึกที่แตกต่างกัน โดยเราจะไม่ตัดสินบุคคล ๆ นั้นหรือเรื่องราว ๆ นั้นด้วยความคิด ความคิดเห็น หรือการรับรู้ของตนเอง แต่จะมองภาพแบบองค์รวม และปฏิบัติด้วยความเข้าใจ ไม่ใส่หรือรู้สึกร่วมกับเรื่องราวนั้น ๆ”

จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้แบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ สามารถนำไปปรับใช้ในการทำงานและการดำเนินชีวิตได้ โดยผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเกิดการเรียนรู้ที่จะเข้าใจผู้อื่นตามความเป็นจริงที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันไป แล้วจึงปฏิบัติต่อกันอย่างเห็นคุณค่าของกันและกัน

สรุปและอภิปรายผล

การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลบนพื้นฐานของความเข้าใจ ให้การช่วยเหลือหรือปฏิบัติต่อกันอย่างยอมรับในความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ให้ความเคารพในคุณค่าของความเป็นบุคคล ด้วยการแสดงออกที่อ่อนโยน ให้เกียรติและเป็นมิตร การดูแลด้วยความเห็นอกเห็นใจ ปลอดภัยและให้กำลังใจ รวมถึงการให้ความช่วยเหลือด้วยความเข้าใจนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพยาบาล (Hwang, H. L., Tu, C. T., Chen, S., & Wang, H. H., 2012) (Swanson, K. M., 1991) ในการดูแลบุคคลใด ๆ ที่มีความแตกต่างกัน มีเอกลักษณ์และมีความความต้องการที่แตกต่างกัน ผู้ให้บริการควรให้การดูแลบุคคลเหล่านั้นด้วยความใส่ใจเป็นเฉพาะรายบุคคล เปิดใจยอมรับผู้อื่นโดยไม่อคติ และไม่นำความรู้สึกนึกคิดที่เคยรับรู้มาก่อนนั้นมาตัดสินบุคคลที่ให้การดูแล สอดคล้องกับลี (Lee, P. R., 1975) ที่ว่า หัวใจสำคัญของความเป็นมนุษย์อยู่ที่การให้คุณค่าในความเป็นมนุษย์ และการปฏิบัติต่อกันเป็นการเฉพาะแต่ละบุคคล การดูแลผู้ป่วยโดยตรงจะทำให้เกิดสายสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วย ครอบครัว และบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งพยาบาลถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีสิทธิพิเศษ (privilege) ที่มีโอกาสได้ใกล้ชิดในการดูแลผู้ป่วยหรือผู้รับบริการ ได้พูดคุยอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้ป่วยได้รับทราบ จากการศึกษาพบว่า แนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ประกอบด้วย 1) การรับรู้การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

2) การทำความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ จากการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดอัตถิภาวะ (Existentialism) ของ นอดดิงส์ (Noddings, 1995) ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานที่อธิบายถึงความ เป็นมนุษย์ว่า “เราและสรรพสิ่ง มีอยู่และเป็นอยู่จริง เราจะเห็นตัวตน มีตัวตนในโลกนี้เราต้อง เปิดกว้างตัวเราเพื่อเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ (we exist in the world, we have on the culture) การทำความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้นและประยุกต์ความรู้นี้ไป ใช้เพื่อตระหนักในความสำคัญ รู้ทันและเข้าใจวัฒนธรรมที่ปัจจัยพื้นฐานในการแสดงออกของ มนุษย์ 3) การเรียนรู้ผ่านสภาพจริง วิธีการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงเป็นวิธีการสอนที่สามารถ กระตุ้นความคิด ประสบการณ์เดิม และประสบการณ์ใหม่มาเพื่อทำความเข้าใจ และนำมา เชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผลของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และ 4) การสะท้อนคิด ซึ่งจัดได้ว่าเป็นเครื่องมือสำหรับพยาบาลและผู้รับบริการในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อให้ทราบถึง ความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ และพยาบาลสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้ อย่างถูกต้อง การสะท้อนคิดทำให้เกิดการตระหนักรู้ (awareness) เช่น เมื่อมีอาการโกรธ จำเป็นต้องตระหนักรู้ถึงอาการเตือนของความโกรธ (warning sign of angry) เมื่อเกิดความ ตระหนักเราจะสามารถตัดสินใจที่จะทำอะไรกับสถานการณ์นั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม จากการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดของ (มกราพันธ์ จุฑารสก์, เพลินตา พรหมบัวศรี, วชิร อมรโรจน์วรวุฒิ, ศุภกิจ เจริญสุข, ประเสริฐ อุตโตหิ, อนิษฐา จุฑารสก์ และอรพิน สว่างวัฒนา, 2560) ที่ว่า การสะท้อนคิดอย่างสร้างสรรค์ ด้วยการคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองในเหตุการณ์หรือ ปรากฏการณ์ที่ประสบสามารถนำมาเป็นบทเรียนในชีวิตประจำวันได้ทุกเรื่องทุกเวลา การ เรียนรู้ที่ได้จะถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ครั้งใหม่ และจากการศึกษาที่ สอดคล้องกับแนวคิดของลาร์รีวี (Larriavee, B., 2000) ที่เสนอให้นำการสะท้อนคิดมาใช้ ทางการศึกษาซึ่งการสอนโดยการใช้ความคิดในมุมมองที่แตกต่างกันจะทำให้เกิดการใช้ทักษะ ที่ต่างกันไปเกิดเป็นการพัฒนาที่ดีขึ้น การเรียนรู้นี้เป็นกระบวนการที่มีความเป็นพลวัต และจาก การศึกษาของ (รุ่งกาญจน์ วุฒิ อนุรักษ์ ปัญญาณวัฒน์, ฤตินันท์ สมุทร์ทัย และอัจฉราพร ศรี ภูษณาพรรณ, 2558) พบว่า มีการใช้รูปแบบการสอนแบบสะท้อนคิดในวิทยาลัยพยาบาลใน สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก โดยที่การสอนแบบสะท้อนคิดเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่าง ต่อเนื่อง และเน้นให้ผู้สอนมีการใช้กระบวนการคิดทุกขั้นตอน แต่รูปแบบการสอนแบบสะท้อน

คิดยังมีขั้นตอนที่ยังไม่มีความชัดเจน จึงควรมีการพัฒนาการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน และมีคู่มือในการจัดการเรียนการสอนแบบสะท้อนคิดด้วย

จากการศึกษาแนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติอย่างแท้จริง ได้เห็นและเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้กระบวนการ ดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ทั้งในฐานะของผู้เรียนและได้รับการยอมรับในฐานะของ ความเป็นมนุษย์ที่มีความเป็นปัจเจกบุคคล จากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์นี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาสำหรับบุคลากรด้านสุขภาพในศตวรรษที่ 21 (2557-2561) ที่เน้นจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเข้าใจทุกข์ของผู้ป่วย ผลจากการศึกษานี้สอดคล้องกับ (นิทรา กิจธีระวุฒิมวซ์ และ ภูติท เตชาดิวัฒน์, 2555) ที่ว่า การพัฒนาคนต้องเปลี่ยนจากระบบการสอนดั้งเดิมที่ผู้สอนเป็นศูนย์กลางมาเป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ได้ คิดเป็น ทำเป็นและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีจุดเน้นของการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ได้เรียนรู้และปฏิบัติจากสถานการณ์จริง ปฏิบัติกับผู้ป่วยจริงนำความรู้ทางทฤษฎีไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาตามความต้องการของผู้ป่วยเป็นรายบุคคล (คมวัฒน์ รุ่งเรือง และศรีนยา พลสิงห์ชาญ, 2558) 2) ด้านการปฏิบัติการพยาบาล พยาบาลมีศักยภาพในการให้การพยาบาลโดยคำนึงถึงความเป็นตัวตนและความต้องการของผู้ป่วย ความเข้าใจในการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์จะทำให้พยาบาลให้การพยาบาลได้อย่างมีความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ จากการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ (สุรีย์ ธรรมิกบวร, 2561) ที่ว่า การพยาบาลด้วยหัวใจที่มีความเป็นมนุษย์นั้นสามารถทำได้โดยการพัฒนาศักยภาพของพยาบาลให้มีความรู้ความเข้าใจด้านปรัชญาและแนวคิดสุขภาพองค์รวม และจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้พยาบาลได้มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเอื้ออาทร ให้การพยาบาลด้วยหัวใจ และมีความสุขในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลให้งานนั้นมีคุณค่าทั้งต่อตนเองและผู้รับบริการ และ 3) ด้านการดำเนินชีวิต ในการเรียนรู้คุณค่าในความเป็นมนุษย์ที่มีความเป็นปัจเจกนี้ ทำให้เข้าใจในการดำเนินชีวิตของผู้อื่นมากขึ้น ไม่นำความรู้สึกของตนเองไปตัดสินการกระทำของผู้อื่น แต่ให้เข้าใจผู้อื่นตามบริบทที่เขาเผชิญ และรับรู้ (คัทลียา ศิริภัทรากรุร แสนหลวง และ อุดมรัตน์ สงวนศิริธรรม, 2560) ในการดำเนิน

ชีวิตนั้น ทุกคนควรสร้างความอ่อนโยน มีน้ำใจต่อผู้อื่นและมอบความเมตตาต่อผู้อื่นจนเป็นอุปนิสัยในชีวิตประจำวัน ก็จะทำให้พบว่า ผู้อื่นก็จะให้ความเมตตาตอบกลับแก่เราเช่นเดียวกัน ความเมตตาจะช่วยให้งานสำเร็จด้วยดี เสมือนกับทำให้ก้อนน้ำแข็งขนาดใหญ่ละลายได้อย่างง่ายดาย ทำให้ความผิดใจกันหมดสิ้นไป เหลือแต่ความไว้วางใจกันและการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ความอ่อนโยนและมีน้ำใจต่อกันจึงเป็นมารยาทสังคมที่เลือกกระทำได้

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลจากการวิจัย พบว่า การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์เป็นการปฏิสัมพันธ์กันของบุคคลบนพื้นฐานของความเข้าใจ เอาใจใส่ในการช่วยเหลือหรือปฏิบัติต่อบุคคลอื่น มีความเข้าใจในความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังนั้นผู้สอนควรประยุกต์ใช้ความหมายของการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ให้นักศึกษามีความเข้าใจถึงการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ต้องคำนึงถึงความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษาให้การดูแลผู้ป่วยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้ให้บริการทางด้านสุขภาพสามารถนำแนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ใช้ในการปฏิบัติบริการแก่ผู้ป่วย และทุกคนสามารถนำการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

2. จากผลจากการวิจัย พบว่า แนวทางการเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ประกอบด้วย การรับรู้การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ การทำความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ การเรียนรู้ผ่านสภาพจริง และการสะท้อนคิด ดังนั้นผู้สอนควรดำเนินการดังนี้ เริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการเข้าใจตนเองก่อนโดยใช้การทำสมาธิ แล้วเริ่มเรียนรู้ผู้อื่นด้วยการใช้ประสาทสัมผัส โดยเฉพาะใช้การฟังอย่างตั้งใจ จากนั้นจึงจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเข้าใจในประสบการณ์ที่มีคุณค่าของแต่ละบุคคล เสริมประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการจัดให้ผู้เรียนได้ไปสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมในบริบทจริง และผู้สอนกระตุ้นความคิดในมุมมองต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเองและเข้าใจต่อเหตุผลของแต่ละคน

เอกสารอ้างอิง

- นิทรา กิจธีระวุฒิมวงษ์ และ ภูติท เตชาดิวัฒน์,. (2555). การจัดการเรียนโดยใช้บริบทเป็นฐาน: กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของนโยบายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข*, 26(1),80-100.
- คมวัฒน์ รุ่งเรือง และศรินยา พลสิงห์ชาญ. (2558). การพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณภาพบัณฑิตพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก. *วารสารพยาบาลและการศึกษา*, 8(2), 95-110.
- คัทลียา ศิริภัทรากรูร แสนหลวง และ อุดมรัตน์ สงวนศิริธรรม. (2560). พยาบาลควรทำอย่างไรให้ตนเองเป็นผู้มีสุขภาพดี. *พยาบาลสาร*, 44(3),174-182.
- ประเวศ วะสี. (2550). Humanized health care: คืนหัวใจให้ระบบสุขภาพ. *รายงานการประชุมวิชาการ 8th HA National Forum 13-16 มีนาคม 2550*.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* . กรุงเทพมหานคร: : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร,ป.ธ.9). (2545). *โลกที่ปณี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า .
- เพลินตา พรหมบัวศรี, จิรียา อินทนา, กัลยา ศรีมหันต์, เยาวลักษณ์ มีบุญมาก. (2556). การประเมินผลโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนากระบวนการทัศนในการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์. *วารสารวิทยาลัยพระปกเกล้าจันทบุรี*, 25(1), 39-49.
- มกราพันธ์ จุฑะรสก, เพลินตา พรหมบัวศรี, วัชรี อมรโรจน์วรวุฒิ, ศุภร์ใจ เจริญสุข, ประเสริฐ อัดโตหิ,อนิษฐา จุฑะรสก และอรพิน สว่างวัฒนา. (2560). การสะท้อนเส้นทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 27(2), 31-46.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย* . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่งกาญจน์ วุฒิ อนุรักษ ปัญญาณวัฒน์, ฤตินันท์ สมุทร์ทัย และอัจฉราพร ศรีภูษณาพรรณ. (2558). การศึกษาสภาพและความต้องการพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ใหม่ วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก. *วารสารพยาบาลและการศึกษา*, 8(2), 9-23.

- สหทัย รัตนะจรณะ, กิ่งดาว การะเกด และ รัตน์ธนรส วงศ์อุดม. (2558). การพยาบาล: มุมมองของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษารักษาในโรงพยาบาล. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 8(4), 140-152.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, กระทรวงสาธารณสุข. (2560). *แผนยุทธศาสตร์กระทรวงสาธารณสุขปีงบประมาณ 2560*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- สุรีย์ ธรรมิกบวร. (เข้าถึงเมื่อ 8 กรกฎาคม 2561). *การพัฒนาศักยภาพบุคลากร: การพยาบาลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์*. เข้าถึงได้จาก สืบค้นจาก <http://www.nurse.ubu.ac.th/sub/knowledgedetail/1.pdf>
- Benner, P. (1994). *Interpretive Phenomenology*. Thousand Oak: CA: SAGE.
- Heidegger M. (1962). *Being and Time* (MacQuaeeie J. & Robinson E. trans). New York: Harper & Row.
- Husserl, E. (1965). *Phenomenology and the Crisis of Philosophy* (Lauer Q. trans.). Harper & Row,: New York.
- Hwang, H. L., Tu, C. T., Chen, S., & Wang, H. H. (2012). Caring behaviors perceived by elderly residents of long-term care facilities: Scaled development and psychometric assessment. *The International Journal of Nursing Studies*, 49(2), 183-190.
- Larrivee, B. (2000). Transforming teaching practice: becoming the critically reflective teacher. ใน *Reflective Practice*, 1 (หน้า 293-5).
- Lee, P. R. . (1975). *Epilogue*. In: J. Howard and A. Strauss (Eds.). *Humanizing Health Care*. pp. 305-316. New York: John Wiley & Sons.
- Leonard, V. W. (1989). A Heideggerian Phenomeno-logic perspective on the concept of the Person. ใน *Advances in Nursing Science*; (หน้า 9: 40-55.).
- Noddings. (1995). *Philosophy of Education*. Colorado: Westview Press.
- Swanson, K. M. (1991). Empirical development of a middle range theory of caring. *Nursing Research*, 40(3), 161-166.

คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0
ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย
THE DESIRABLE CHARACTERISTICS OF THE ACCOUNTANTS
IN THAILAND 4.0 OF GOVERNMENT IN THAILAND

กมลภู สันตะจักร
กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นคุณลักษณะของนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 376 ชุด การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ที่มีอายุ , ระดับการศึกษา , ประสบการณ์ทำงาน และสังกัด แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ด้านความรู้ทางวิชาชีพ ด้านทักษะทางวิชาชีพบัญชี ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านภาษาอังกฤษ ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบัญชี และด้านการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาไม่แตกต่างกัน เนื่องจากหน่วยงานราชการในประเทศไทย มีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการคัดสรรที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกกระทรวง โดยปฏิบัติตามคู่มือการสรรหาและเลือกสรรเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการ การอนุมัติคัดเลือกจากบัญชีผู้สอบแข่งขันได้ ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน การแสดงความคิดเห็นของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีของหน่วยงานราชการในประเทศไทยเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการ จึงไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ , ไทยแลนด์ 4.0 , หน่วยงานราชการไทย

Abstract

This research aims to compare the level of opinion of the desirable accountants in Thailand's 4.0 era of government in Thailand. Classified by personal factors. This research is quantitative research. The questionnaire was used to collect 376 data sets. The data were analyzed by percentage, mean, standard deviation. The hypothesis was tested using one-way ANOVA. The research found that the head of finance and accounting with age, education level, work experience and affiliation were different. There were opinions about the characteristics of accountants in Thailand 4.0. Professional Account Skills Information Technology English Professional ethics Laws related to accounting. The analysis and problem solving were not different. Because government agencies in Thailand there are rules. All the same standards are selected. Follow the recruitment and selection guide to fill the vacant position. Approval from the competitor's account of the Office of the Civil Service Commission Opinion of Heads of Finance and Accounting of Government Agencies in Thailand. Concerning the attributes of Accountants desirable in Thailand 4.0 of Government in Thailand, no difference.

Keywords: Desirable Accountants, Thailand 4.0, Government in Thailand

บทนำ

การพัฒนาประเทศภายใต้ “ประเทศไทย 4.0” เป็นอีกนโยบายหนึ่งที่เป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์รัฐบาลเป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อม ๆ กัน

เป็นการฝึกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” ที่ฝึกกำลังกับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนา และบุคลากรทั้งในและระดับโลก

ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ธุรกิจต่าง ๆ ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานสู่ยุคดิจิทัล ทุกอย่างเปลี่ยนเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ การประกอบธุรกิจและทำงาน ออนไลน์หรือการนำเอาระบบคลาวด์เข้ามาใช้สร้างความได้เปรียบทางธุรกิจ (ดิชพงศ์ พงศ์ภัทรชัย, 2559) นักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ต้องจึงพัฒนาศักยภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มในกับตนเอง ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านจรรยาบรรณทางวิชาชีพ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาได้ และด้านภาษา (สรันชัช บุญวุฒิ, ไพฑูรย์ อินตะชัน (2559), 2561) และต้องมีความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบัญชี (วิรัช สุธมวก และ กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธุ์, 2556) อีกทั้งนักบัญชีต้องมีทักษะทางวิชาชีพบัญชี ประกอบด้วย ทักษะทางการบริหารองค์กรและการจัดการธุรกิจ ทักษะทางการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร ทักษะทางคุณลักษณะเฉพาะบุคคล ทักษะทาง วิชาการเชิงปฏิบัติและหน้าที่งาน และทักษะทางปัญญา โสภภาพรรณ (โสภภาพรรณ ไชยพัฒน์ , อดาวุฒิ ชูทรัพย์ และสันธยา ดารารัตน์ (2555) , 2561) ตลอดจนนักบัญชีต้องมีความขยันอดทน พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีการติดตามงานจากผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ สามารถทำงานภายใต้ความกดดันสูงได้และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ต้องมีภาวะความเป็นผู้นำได้ดีและสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ (เฉลิมขวัญ คุรุทบุญยงค์ (2557), 2561)

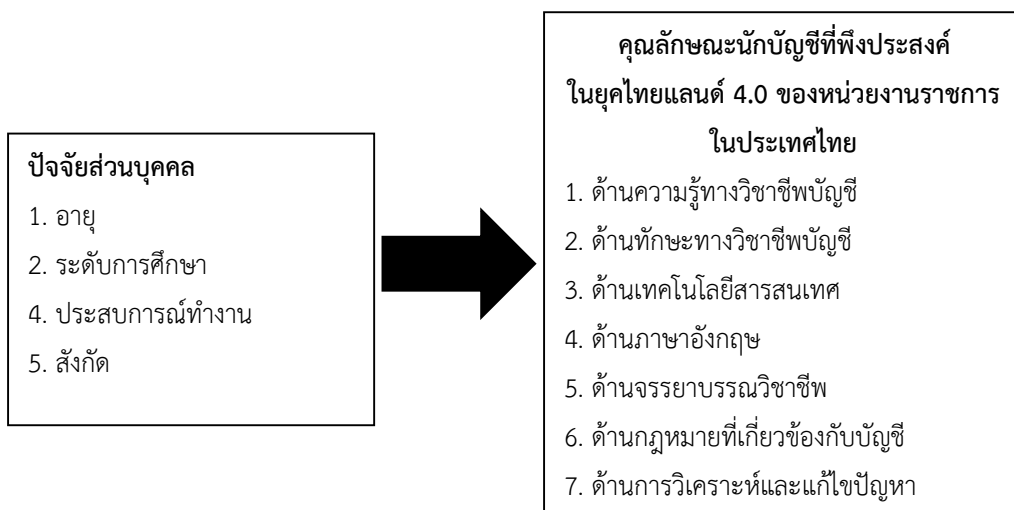
จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้จึงสนใจที่จะทำการศึกษาถึงคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย เพื่อให้นักบัญชีของหน่วยงานราชการในประเทศไทย ได้ตระหนักถึงการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับตนเอง ทำให้เกิดความเชี่ยวชาญ และมีทักษะที่สูงขึ้น สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาหน่วยงานราชการและประเทศชาติ ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นคุณลักษณะของนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มเป้าหมาย คือ หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีของหน่วยงานราชการในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 13,940 คน โดยใช้สูตรยามาเน่ (Yamane) ณ ระดับความเชื่อมั่นที่ 0.95 ได้กลุ่มตัวอย่าง 376 คน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ โดยการเทียบบัญชีได้ตรงกัน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย โดยใช้แบบสอบถาม

(หน่วย : ชุด)

ชื่อหน่วยงาน	ส่วนกลาง	ส่วนกลางในภูมิภาคและบริหารภูมิภาค	รวม	จำนวนที่ส่งแบบสอบถาม
1. สำนักงานกฤษฎีกา	11	200	211	6
2. กระทรวงกลาโหม	5	1,003	1,008	27
3. กระทรวงการคลัง	10	1,396	1,406	38

ชื่อหน่วยงาน	ส่วนกลาง	ส่วนกลางในภูมิภาค และบริหารภูมิภาค	รวม	จำนวนที่ส่ง แบบสอบถาม
4. กระทรวงการต่างประเทศ	14	-	14	1
5. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	4	59	63	2
6. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	5	242	247	7
7. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	14	2,708	2,722	72
8. กระทรวงคมนาคม	8	314	322	9
9. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	10	206	216	6
10. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	5	103	108	3
11. กระทรวงพลังงาน	6	36	42	1
12. กระทรวงพาณิชย์	9	258	267	7
13. กระทรวงมหาดไทย	8	3,108	3,116	83
14. กระทรวงยุติธรรม	11	391	402	11
15. กระทรวงแรงงาน	6	388	394	11
16. กระทรวงวัฒนธรรม	6	161	167	5
17. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	4	-	4	1
18. กระทรวงศึกษาธิการ	6	1,663	1,669	44
19. กระทรวงสาธารณสุข	10	1,085	1,095	30

ชื่อหน่วยงาน	ส่วนกลาง	ส่วนกลางในภูมิภาค และบริหารภูมิภาค	รวม	จำนวนที่ส่ง แบบสอบถาม
20. กระทรวงอุตสาหกรรม	9	106	115	3
21. ส่วนราชการไม่สังกัดสำนัก นายกรัฐมนตรี/กระทรวง	9	343	352	9
รวม	170	13,770	13,940	376

ที่มา : 1. พระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
 2. พระราชบัญญัติจัดระเบียบข้าราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
 3. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษา บทความวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
2. กำหนดโครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถามตามกรอบแนวความคิด และวัตถุประสงค์ของการศึกษา
3. นำแบบสอบถามปรึกษารื้อกับผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และมีประสบการณ์ จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของแบบสอบถามตามข้อสังเกตของผู้เชี่ยวชาญ
4. นำแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และความเหมาะสมของแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งได้รับกลับคืนมาครบตามจำนวน 376 ชุด มาทำการวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติและใช้วิธีการทางสถิติแบบพรรณนา ในการแปลผลและนำเสนอ และทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA)

ผลการวิจัย

คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

1. หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ มากกว่า 25 – 35 ปี มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และมีประสบการณ์ทำงาน มากกว่า 15 ปี
2. หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 อยู่ในระดับมากที่สุด
3. เมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับ พบว่า อันดับ 1 คือ ข้อที่ 5 ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.68) รองลงมาคือ ข้อที่ 1 ด้านความรู้ทางวิชาชีพบัญชี ข้อที่ 2 ด้านทักษะทางวิชาชีพบัญชี ข้อที่ 3 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และข้อที่ 4 ด้านภาษาอังกฤษ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.67) และอันดับสุดท้ายคือ ข้อที่ 7 ด้านการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.66)

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0

คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD	การแปลผล
1. ด้านความรู้ทางวิชาชีพบัญชี	4.67	0.277	มากที่สุด
2. ด้านทักษะทางวิชาชีพบัญชี	4.67	0.282	มากที่สุด

คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุค ไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD	การแปล ผล
3. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	4.67	0.298	มากที่สุด
4. ด้านภาษาอังกฤษ	4.67	0.288	มากที่สุด
5. ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ	4.68	0.282	มากที่สุด
6. ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบัญชี	4.65	0.321	มากที่สุด
7. ด้านการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา	4.66	0.283	มากที่สุด
รวม	4.68	0.290	มากที่สุด

4. การทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย มีดังนี้

สมมติฐานที่ 1

H0: อายุของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ไม่แตกต่างกัน

H1: อายุของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2

H0: ระดับการศึกษาของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ไม่แตกต่างกัน

H1: ระดับการศึกษาของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3

H0: ประสบการณ์ของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ไม่แตกต่างกัน

H1: ประสบการณ์ของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4

H0: สังกัดของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ไม่แตกต่างกัน

H1: สังกัดของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 แตกต่างกัน

4.1 ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 ผลการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับนัยสำคัญ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ ($P\text{-value} > 0.05$) แสดงว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานภาครัฐที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมไม่แตกต่างกัน นั่นคือสมมติฐาน H1 ไม่ได้รับการสนับสนุน

ผลการวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ ($P\text{-value}$) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ ($P\text{-value} > 0.05$)

ตารางที่ 3 แสดงผลการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม ระหว่าง อายุของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี กับ คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0

คุณลักษณะนักบัญชี ที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการใน ประเทศไทย	แหล่งของ ความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P- value
1. ด้านความรู้ทางวิชาชีพบัญชี	ระหว่างกลุ่ม	3	0.036	0.012	0.155	0.927
	ภายในกลุ่ม	372	28.799	0.077		

คุณลักษณะนักบัญชี ที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการใน ประเทศไทย	แหล่งของ ความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P- value
2. ด้านทักษะทางวิชาชีพบัญชี	ระหว่างกลุ่ม	3	0.067	0.022	0.279	0.840
	ภายในกลุ่ม	372	29.764	0.080		
3. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	ระหว่างกลุ่ม	3	0.000	0.000	0.001	1.000
	ภายในกลุ่ม	372	33.326	0.090		
4. ด้านภาษาอังกฤษ	ระหว่างกลุ่ม	3	0.023	0.008	0.093	0.964
	ภายในกลุ่ม	372	31.051	0.083		
5. ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	3	0.008	0.003	0.032	0.992
	ภายในกลุ่ม	372	29.867	0.080		
6. ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ บัญชี	ระหว่างกลุ่ม	3	0.269	0.090	0.869	0.458
	ภายในกลุ่ม	372	38.391	0.103		
7. ด้านการวิเคราะห์และแก้ไข ปัญหา	ระหว่างกลุ่ม	3	0.029	0.010	0.121	0.948
	ภายในกลุ่ม	372	30.044	0.081		
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	3	0.062	0.021	0.221	0.876
	ภายในกลุ่ม	372	31.606	0.085		

4.2 ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ผลการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05) แสดงว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานภาครัฐที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมไม่แตกต่างกัน นั่นคือสมมติฐาน H1 ไม่ได้รับการสนับสนุน

ผลการวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05)

ตารางที่ 4 แสดงผลการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม ระหว่าง ระดับการศึกษาของ หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี กับ คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0

คุณลักษณะนักบัญชี ที่พึงประสงค์ในยุคไทย แลนด์ 4.0 ของหน่วยงาน ราชการในประเทศไทย	แหล่งของ ความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P- value
1. ด้านความรู้ทางวิชาชีพ บัญชี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	1 374	0.003 28.832	0.003 0.077	0.043	0.836
2. ด้านทักษะทางวิชาชีพ บัญชี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	1 374	0.002 29.829	0.002 0.080	0.029	0.865
3. ด้านเทคโนโลยี สารสนเทศ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	1 374	0.013 33.313	0.013 0.089	0.141	0.707
4. ด้านภาษาอังกฤษ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	1 374	0.021 31.053	0.021 0.083	0.259	0.611
5. ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	1 374	0.004 29.871	0.004 0.080	0.050	0.823
6. ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับบัญชี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	1 374	0.136 38.524	0.136 0.103	1.320	0.251
7. ด้านการวิเคราะห์และ แก้ไขปัญหา	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	1 374	0.012 30.061	0.012 0.080	0.154	0.695
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	1 374	0.031 31.640	0.027 0.085	0.285	0.684

4.3 ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 ผลการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05) แสดงว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานภาครัฐที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมไม่แตกต่างกัน นั่นคือสมมติฐาน H1 ไม่ได้รับการสนับสนุน

ผลการวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05)

ตารางที่ 5 แสดงผลการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม ระหว่าง ประสบการณ์ทำงานของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี กับ คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0

คุณลักษณะนักบัญชี ที่พึงประสงค์ในยุคไทย แลนด์ 4.0 ของหน่วยงาน ราชการในประเทศไทย	แหล่งของ ความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P- value
1. ด้านความรู้ทางวิชาชีพ บัญชี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	3 372	0.317 28.518	0.106 0.077	1.378	0.249
2. ด้านทักษะทางวิชาชีพ บัญชี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	3 372	0.237 29.594	0.079 0.080	0.995	0.395
3. ด้านเทคโนโลยี สารสนเทศ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	3 372	0.302 33.024	0.101 0.089	1.133	0.336
4. ด้านภาษาอังกฤษ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	3 372	0.234 30.840	0.078 0.083	0.941	0.421

คุณลักษณะนักบัญชี ที่พึงประสงค์ในยุคไทย แลนด์ 4.0 ของหน่วยงาน ราชการในประเทศไทย	แหล่งของ ความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P- value
5. ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	3	0.236	0.079	0.989	0.398
	ภายในกลุ่ม	372	29.638	0.080		
6. ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับบัญชี	ระหว่างกลุ่ม	3	0.630	0.210	2.055	0.106
	ภายในกลุ่ม	372	38.029	0.102		
7. ด้านการวิเคราะห์และ แก้ไขปัญหา	ระหว่างกลุ่ม	3	0.251	0.084	1.043	0.374
	ภายในกลุ่ม	372	29.822	0.080		
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	3	0.315	0.105	1.219	0.326
	ภายในกลุ่ม	372	31.352	0.084		

4.4 ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 4 ผลการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05) แสดงว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานภาครัฐที่มีสังกัดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมไม่แตกต่างกัน นั่นคือสมมติฐาน H1 ไม่ได้รับการสนับสนุน

ผลการวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05)

ตารางที่ 6 แสดงผลการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม ระหว่าง สังกัดของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี กับ คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0

คุณลักษณะนักบัญชี ที่พึงประสงค์ในยุคไทย แลนด์ 4.0 ของหน่วยงาน ราชการในประเทศไทย	แหล่งของ ความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P- value
1. ด้านความรู้ทางวิชาชีพ บัญชี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	20 355	0.912 27.923	0.046 0.079	0.580	0.926
2. ด้านทักษะทางวิชาชีพ บัญชี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	20 355	1.160 28.671	0.058 0.081	0.718	0.808
3. ด้านเทคโนโลยี สารสนเทศ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	20 355	0.841 32.484	0.042 0.092	0.460	0.979
4. ด้านภาษาอังกฤษ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	20 355	1.836 29.238	0.092 0.082	1.114	0.332
5. ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	20 355	0.852 29.023	0.043 0.082	0.521	0.958
6. ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับบัญชี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	20 355	0.883 37.776	0.044 0.106	0.415	0.989
7. ด้านการวิเคราะห์และ แก้ไขปัญหา	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	20 355	0.970 29.103	0.048 0.082	0.592	0.918
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม	20 355	1.065 30.603	0.053 0.086	0.629	0.844

อภิปรายผล

1. ด้านอายุ

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 ด้วยการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05) แสดงว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานภาครัฐที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัดดา หิรัญยวา (ลัดดา หิรัญยวา (2555), 2561) ได้ศึกษา นักการบัญชีไทยกับความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า นักการบัญชีไทยที่มีอายุแตกต่างกันทำให้มีความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียนไม่แตกต่างกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลักขณา ดาซู และปทุมพร ชโนวรรณ (ลักขณา ดาซู และ ปทุมพร ชโนวรรณ (2560), 2561) ได้ศึกษา การพัฒนาคุณสมบัติของนักบัญชีที่พึงประสงค์ของสถานประกอบการต่อการเข้าสู่ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านอายุมีความสัมพันธ์กับด้านคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณ และด้านความรู้ความสามารถทางด้านบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ระดับการศึกษา

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ด้วยการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05) แสดงว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานภาครัฐที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัดดา หิรัญยวา (ลัดดา หิรัญยวา (2555), 2561) ได้ศึกษา นักการบัญชีไทยกับความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า นักการบัญชีไทยที่มีการศึกษาแตกต่างกันทำให้มีความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียนไม่แตกต่างกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรี เกื้อสกุล และ วุฒิ วัชรโถมประเสริฐ (มยุรี เกื้อสกุล และ

วุฒิ วัชโรตมประเสริฐ (2558), 2561) ได้ศึกษา คุณสมบัติของนักบัญชีในสถานประกอบการ ตามมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศสำหรับ ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีที่ผู้บริหรที่เกี่ยวข้อง กับงานบัญชีและนักบัญชีในสถานประกอบการต้องการ กรณีศึกษา : สถานประกอบการนิคม อุตสาหกรรมสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบคุณสมบัติของนักบัญชีที่ต้องการ ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกัน จำแนกตามระดับการศึกษา ความรู้ทางวิชาชีพบัญชีของ โปรแกรมการศึกษาทางวิชาชีพบัญชี (IES 2) แตกต่างกัน ระดับปริญญาตรีมีความต้องการ ความรู้ มากกว่า ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และด้านทักษะทางวิชาชีพบัญชี โปรแกรม การศึกษา ทักษะทางวิชาชีพบัญชี (IES 3) แตกต่างกัน ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีความต้องการทักษะ มากกว่า ระดับปริญญาตรี

3. ด้านประสพการณ์ทำงาน

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 ด้วยการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทาง เดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด ไว้ (P-value > 0.05) แสดงว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานภาครัฐที่มี ประสพการณ์แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรี เกื้อสกุล และ วุฒิ วัชโรตมประเสริฐ (มยุรี เกื้อสกุล และ วุฒิ วัชโรตมประเสริฐ (2558), 2561) ได้จัดทำวิจัยเรื่อง คุณสมบัติของนัก บัญชีในสถานประกอบการตามมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศสำหรับ ผู้ประกอบวิชาชีพ บัญชีที่ผู้บริหรที่เกี่ยวข้องกับงานบัญชีและนักบัญชีในสถานประกอบการต้องการ กรณีศึกษา : สถานประกอบการนิคมอุตสาหกรรมสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบคุณสมบัติ ของนักบัญชีที่ต้องการ ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกัน จำแนกตามประสพการณ์การทำงาน ความรู้ทางวิชาชีพบัญชีของโปรแกรมการศึกษาทางวิชาชีพบัญชี (IES 2) ไม่แตกต่างกัน และ สอดคล้องกับ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัดดา หิรัญญา (ลัดดา หิรัญญา (2555), 2561) ได้ศึกษา นักการบัญชีไทยกับความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่ม เศรษฐกิจอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า นักการบัญชีไทยที่มีประสพการณ์ทำงานแตกต่างกันทำให้ มีความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียนไม่ต่างกัน

4. ด้านสังกัด

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 4 ด้วยการทดสอบค่า F- test วิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance : ANOVA) โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับนัยสำคัญที่สังเกตได้ (P-value) สูงกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ (P-value > 0.05) แสดงว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ของหน่วยงานภาครัฐที่มีสังกัดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัดดา หิรัญยวา (ลัดดา หิรัญยวา (2555), 2561) ได้ศึกษา นักการบัญชีไทยกับความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า นักการบัญชีไทยที่มีอาชีพแตกต่างกันทำให้มีความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียนไม่แตกต่างกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญธนา ดิษฐ์แก้ว ยุพรัตน์ จันทรแก้ว นิภาพร นุ่มนวล และเชิดพงษ์ ขำประดิษฐ์ (กัญธนา ดิษฐ์แก้ว และคณะ (2553), 2561) ได้ศึกษาเรื่อง คุณสมบัติของนักบัญชีที่พึงประสงค์สำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาเปรียบเทียบคุณสมบัติของนักบัญชีที่พึงประสงค์โดยจำแนกตามลักษณะและรูปแบบของธุรกิจพบว่าผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีลักษณะธุรกิจแตกต่างกันและรูปแบบธุรกิจที่ต่างกันนั้น มีความต้องการ คุณสมบัติ นักบัญชีที่พึงประสงค์ด้านความรู้ความสามารถในวิชาชีพบัญชี ด้านความรู้พื้นฐานส่งผลต่อการทำงาน ด้านความรู้ทั่วไปแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุป

ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ มากกว่า 25 – 35 ปี มี ระดับการศึกษา ปริญญาตรี และมีประสบการณ์ทำงาน มากกว่า 15 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ ด้านความรู้ทางวิชาชีพบัญชี ด้านทักษะทางวิชาชีพบัญชี ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านภาษาอังกฤษ ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบัญชี และด้านการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา อยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีที่มีอายุ , ระดับการศึกษา , ประสบการณ์ทำงาน และสังกัด แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากหน่วยงานราชการในประเทศไทย มีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการคัดสรรที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกกระทรวง โดยปฏิบัติตามคู่มือการสรรหาและเลือกสรรเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการ การอนุมัติคัดเลือกจากบัญชีผู้สอบแข่งขันได้ ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน การแสดงความคิดเห็นของหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชีของหน่วยงานราชการในประเทศไทย เกี่ยวกับคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการ จึงไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การศึกษาคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของหน่วยงานราชการในประเทศไทย มีผู้ให้ข้อเสนอแนะตามรายละเอียดในแบบสอบถามดังต่อไปนี้:-

1. นักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ควรเพิ่มพูนองค์ความรู้ให้กับตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ก้าวทันเทคโนโลยี และก้าวทันโลก
2. นักบัญชีในยุคไทยแลนด์ 4.0 ต้องสามารถปฏิบัติงานได้หลากหลายรูปแบบมากขึ้น ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่บัญชี จนเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานภาครัฐ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาคุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม
2. ควรศึกษา กลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น ผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาต ผู้ตรวจสอบบัญชีภาษีอากร ผู้ตรวจเงินแผ่นดิน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้สามารถวิเคราะห์คุณลักษณะนักบัญชีที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้อย่างครอบคลุมทุกกลุ่มตัวอย่าง

เอกสารอ้างอิง

- กัญฐณา ดิษฐ์แก้ว และคณะ (2553). (5 กุมภาพันธ์ 2561). *คุณสมบัติของนักบัญชีที่พึงประสงค์สำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตาก*. เข้าถึงได้จาก www.bbs.buu.ac.th/uploadedFiles/articles/1516852325.pdf
- เฉลิมขวัญ คุรฑบุณยงค์ (2557). (5 กุมภาพันธ์ 2561). *คุณสมบัติของนักบัญชีที่พึงประสงค์สำหรับอุตสาหกรรมญี่ปุ่นในประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก https://www.kmutt.ac.th/jif/public_html/article_detail.php?ArticleID=152375
- มยุรี เกื้อสกุล และ วุฒิ วัชรโถมประเสริฐ (2558). (5 กุมภาพันธ์ 2561). *คุณสมบัติของนักบัญชีในสถานประกอบการตามมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีที่ผู้บริหรที่เกี่ยวกับงานบัญชีและนักบัญชี ในสถานประกอบการต้องการ กรณีศึกษา : สถานประกอบการนิคมอุตสาหกรรมสมุทรสาคร*. เข้าถึงได้จาก <https://tci-thaijo.org/index.php/trujournal/article/download/56272/46917>
- ลักขณา ดาซู และ ปทุมพร ชโนวรรณ (2560). (5 กุมภาพันธ์ 2561). *การพัฒนาคุณสมบัติของนักบัญชีที่พึงประสงค์ของสถานประกอบการต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*. เข้าถึงได้จาก [http://www.hu.ac.th/conference/proceedings/data/05-2-Poster%20Presentation/4.Administration%20and%20management/35-040M-P\(ลักขณา%20%20ดาซู\).pdf](http://www.hu.ac.th/conference/proceedings/data/05-2-Poster%20Presentation/4.Administration%20and%20management/35-040M-P(ลักขณา%20%20ดาซู).pdf)
- ลัดดา หิรัญยวา (2555). (10 พฤษภาคม 2561). *นักการบัญชีไทยกับความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตามกรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียน*. สืบค้นเมื่อ . เข้าถึงได้จาก <http://ssruir.ssru.ac.th/bitstream/ssruir/638/1/028-55.pdf>
- วีรยุทธ สุขมาก และ กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธ์. (2556). *ความคิดเห็นของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มมูลค่าของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

สร้ชนช บญญตติ, โฟททूरย อินต๊ะชน (2559). (18 พฤษภาคม 2561). การศีกษาองค์ประกอบ
คุณลักษณะของนักบัญชียุคใหม่ ภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. เข้าถึงได้จาก
<http://www.mgts.lpru.ac.th/journal/index.php/mgts/article/download/279/117>

โสภภาพรรณ ไชยพัฒน์ , อดนาตติ ชุทรรพย และสนธยา ดารารัตน์ (2555) . (18 พฤษภาคม
2561). ความคิดเห็นลักษณะผู้ทำบัญชีที่พึงประสงค์ของผู้ประกอบธุรกิจในจังหวัด
ภูเก็ต . เข้าถึงได้จาก
http://www.rpu.ac.th/Library_web/doc/RC_RR/2554_Puket_Sopapun.pdf

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
ของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย
THE FACTORS INFLUENCING THE PERFORMANCE EFFICIENCY
OF TAX AUDITORS IN THAILAND

กรรณิการ์ ผิวสะอาด
ฐิตาภรณ์ สันจรรย์ศักดิ์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สอบบัญชีภาษีอากร ในประเทศไทย จำนวน 358 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาค่าความถี่ การหาค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สอบบัญชีภาษีอากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษี ด้านการจัดทำรายงานการตรวจสอบและรับรองบัญชีสูงสุด รองลงมาคือด้านการจัดทำกระดาษทำการและด้านการทดสอบรายการทางบัญชีและภาษีอากร ส่วนสมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร ด้านการจัดทำรายงานการตรวจสอบและรับรองบัญชีสูงสุด รองลงมาคือด้านการจัดทำกระดาษทำการและด้านการทดสอบรายการทางบัญชีและภาษีอากร และจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากร ด้านจรรยาบรรณต่อผู้เสียภาษีสูงสุด รองลงมาคือด้านพฤติกรรมทางวิชาชีพ ซึ่งพบว่า ผลการวิจัยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูงที่สุด และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า แนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร และจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากรส่งผลต่อประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย ดังนั้น ผู้สอบบัญชีภาษี

การจึงควรฝึกฝนพัฒนาตนเอง แสวงหาความรู้อยู่เสมอ ควรทำความเข้าใจกับบทบาทหน้าที่ และปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ รับผิดชอบ ยึดถือจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อให้ การปฏิบัติงานนี้มีความประสิทธิภาพและน่าเชื่อมั่นแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

คำสำคัญ : แนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี สมรรถนะของผู้สอบบัญชี จรรยาบรรณของ ผู้สอบบัญชีประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

Abstract

The study aimed to study the factors influencing the performance efficiency of tax auditors in Thailand. The methodology used quantitative research by descriptive statistics and multiple regression analysis. The questionnaire was used to collect information from the tax auditors in the number 358 people. The statistics used to analyze data including frequency, percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing using multiple regression analysis. Statistically significant at the 0.05 level.

The study found that tax auditor opinion about the guidelines for the performance of tax auditors about the report of auditing and certification of the account the highest, followed by the preparation of working papers and the tests of accounting and taxation. The capability of the tax auditors about the report of auditing and certification of the account the highest, followed by the preparation of working papers and tests of accounting and taxation. And the ethics of the tax auditors, the code of conduct to taxpayers the highest, followed by the professional behavior and found that the overall results and each side were in the highest. From the Hypothesis test found that the guidelines for the efficiency performance of tax auditors, the capability of the tax auditors and the ethics of tax auditors influence the performance of auditors. So the tax auditors should cultivate and develop themselves by seeking more knowledge regularly and worked carefully, circumspectly, take

responsibility, adhere the professional ethics. In order that, the work was efficiency and reliability to those involved.

Keywords: the guidelines for the performance of auditors, the capability of auditors, the ethics of auditors, the performance efficiency

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ.2543 โดยการแก้ไขตามมาตรา 3 สัตต กำหนดให้มีผู้ตรวจสอบและรับรองบัญชี หรือเรียกว่า ผู้สอบบัญชีภาษีอากร ซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบและรับรองบัญชีเฉพาะห้างหุ้นส่วน จดทะเบียนที่มีทุนจดทะเบียนไม่เกินห้าล้านบาท มีสินทรัพย์รวมไม่เกินสามสิบล้านบาท และมีรายได้รวมไม่เกินสามสิบล้านบาท ผู้สอบบัญชีภาษีอากรไม่จำเป็นต้องผ่านการฝึกการสอบบัญชี ซึ่งกรมสรรพากรได้กำหนดให้ผู้สอบบัญชีภาษีอากรกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ นอกเหนือจากการตรวจสอบตามปกติแล้ว และได้ออกคู่มือการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร เป็นการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้สอบบัญชีภาษีอากร การคาดหวังในปัจจุบันของผู้ว่าจ้าง ลูกค้าและสาธารณชนที่มีต่อผู้สอบบัญชีภาษีอากร จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อให้การแสดงความเห็นต่องบการเงินสะท้อนกับความเป็นจริงให้มากที่สุด ดังนั้น ผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย ควรพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้เป็นบุคคลที่มีสมรรถนะการสอบบัญชีที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะปฏิบัติงานให้ตรงตามมาตรฐานและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

หากองค์กรมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ จะทำให้สามารถก้าวผ่านการแข่งขันในโลกยุคดิจิทัล ได้อย่างไม่ยากเย็นนัก โดยเฉพาะการพัฒนาผู้สอบบัญชีภาษีอากรใหม่ด้านความรู้ความสามารถควบคู่ไปกับการส่งเสริมด้านจรรยาบรรณในวิชาชีพของตนเอง เพื่อสร้างผลสัมฤทธิ์สูงสุดต่อภารกิจของงานนั้น ๆ (อลงกรณ์ มีสุทธา และสมิตร สุขณุกร, 2552) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามความสามารถของแต่ละบุคคล การที่จะมีประสิทธิภาพมากนักน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล รวมถึงความสามารถทางการตัดสินใจ ความถูกต้องของข้อมูล ความทันเวลาตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถทางการบัญชี

ของตน สามารถวัดได้จากคุณภาพของงาน การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจะเป็นองค์ประกอบที่ทำให้รายงานการตรวจสอบการทำงานมีความน่าเชื่อถือ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย ซึ่งทำการเก็บข้อมูลจากผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย เพื่อให้ได้ซึ่งผลลัพธ์ที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงาน สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากรและจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากร ให้มีประสิทธิภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามแผนการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิผลและความเชื่อมั่นต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้สอบบัญชีสามารถประสบความสำเร็จในวิชาชีพได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านแนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร สมรรถนะ ของผู้สอบบัญชีภาษีอากร และจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากรที่มีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

สมมติฐานการวิจัย

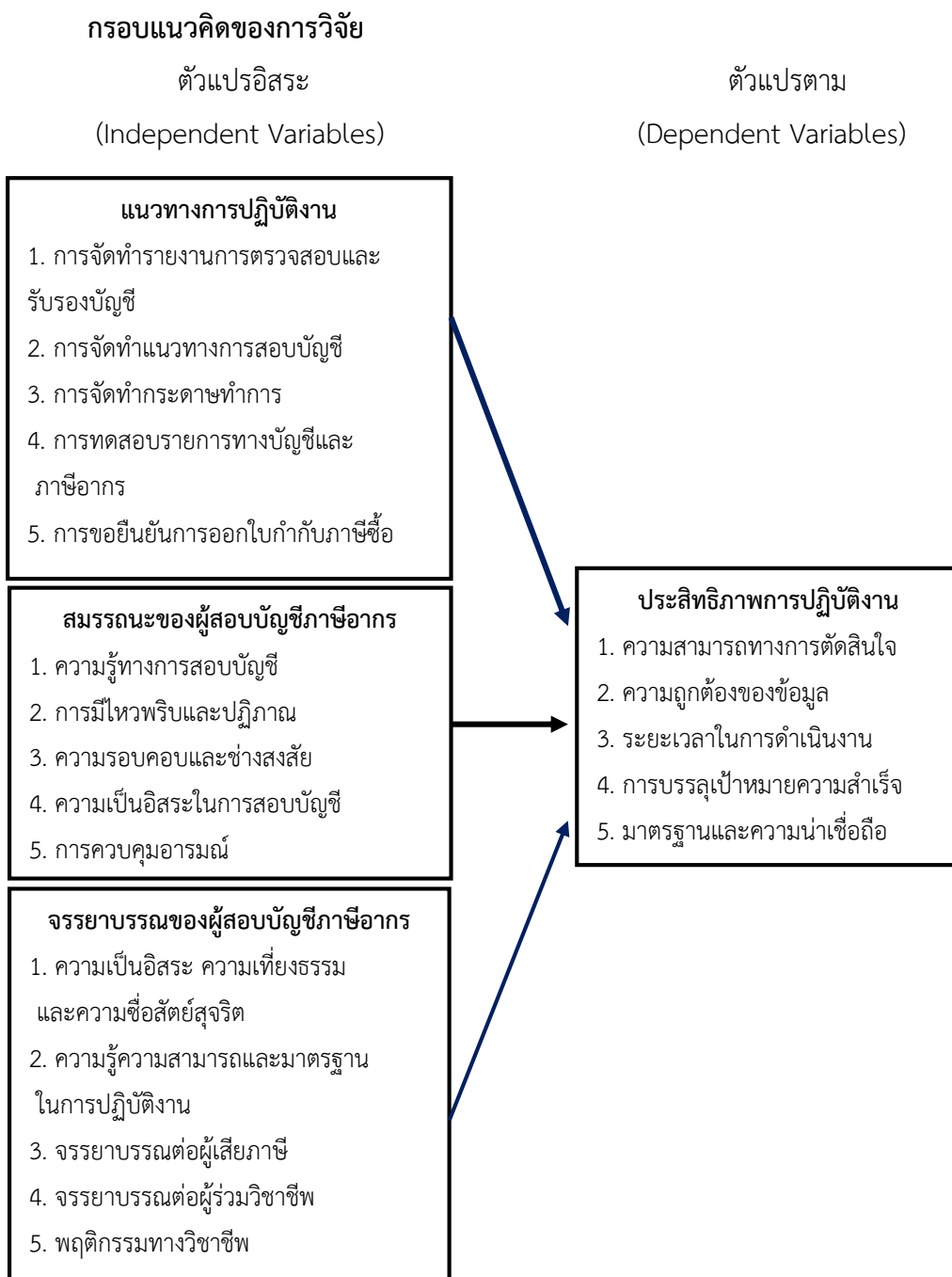
สมมติฐานที่ 1 แนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร

สมมติฐานที่ 2 สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร

สมมติฐานที่ 3 จรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรใน ประเทศไทยโดยกำหนดตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการศึกษาค้างครั้งน้ คอ ผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย ณ วันที่ 3 มกราคม 2561 จำนวน 3,422 คน (กรมสรรพากร, 2561)

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คอ ผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย จำนวน 358 คน โดยการกำหนดขนาดตัวอย่างจากสูตรของยามานะ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

เครื่องมือวิจัย

การศึกษาค้างครั้งน้ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 การสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านประชากรศาสตร์และข้อมูลทั่วไป โดยลักษณะข้อคำถามเป็นแบบให้เลืกตอบคำตอบเดียว ส่วนที่ 2 การสอบถามข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร ส่วนที่ 3 การสอบถามข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร ส่วนที่ 4 การสอบถามข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากร และส่วนที่ 5 การสอบถามข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร โดยลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

การตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือวิจัย โดยทำการทดสอบเครื่องมือ 2 ส่วน คอ ส่วนที่ 1 การตรวจสอบความตรง (Validity) ประกอบด้วยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน ผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญพบว่าทุกข้อคำถามผ่านเกณฑ์ที่กำหนด และส่วนที่ 2 การตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ทำการทดสอบความเชื่อมั่น โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงของแต่ละตัวแปรได้ค่าตามมาตรฐานที่กำหนดคือ สัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่ามากกว่า 0.7 และค่าอำนาจจำแนกรายข้อมีค่ามากกว่า 0.3 (Hair, et al. 2006) ทั้งนี้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าอยู่ระหว่าง 0.745 ถึง 0.944 และค่าอำนาจจำแนกรายข้อมีค่าอยู่ระหว่าง 0.306 ถึง 0.968 ถือได้ว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจึงนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังข้อคำถามผ่านการทดสอบเครื่องมือแล้ว ได้ดำเนินการแจกแบบสอบถาม จากนั้นเก็บ

รวบรวมภายหลังการตอบแบบสอบถามเสร็จสิ้น ทำการตรวจสอบ ความถูกต้อง ครบถ้วน และ
สมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับมา ซึ่งเป็นแบบสอบถาม ที่มีความสมบูรณ์
จำนวน 358 ฉบับสมบูรณ์ทั้งสิ้น

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณใช้การบรรยายโดยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และวิเคราะห์ การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) มีชนิดของสถิติที่ใช้ในการ
วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบ วัตถุประสงค์แต่ละข้อแบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ และข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่า
จำนวนและค่าร้อยละ

2. การวิเคราะห์ค่าสถิติเบื้องต้นของตัวแปร ซึ่งประกอบไปด้วย แนวทางการ
ปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี สมรรถนะของผู้สอบบัญชี และประสิทธิภาพการทำงานของผู้สอบ
บัญชี สถิติที่ใช้ในการทดสอบ คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ซึ่งประกอบด้วย แนวทางการ
ปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร จรรยาบรรณของ
ผู้สอบบัญชีภาษีอากร และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี สถิติที่ใช้ในการทดสอบ
คือ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณ และ

4. การทดสอบสมมติฐานการวิจัย สถิติที่ใช้ในการทดสอบ คือ การวิเคราะห์การ
ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ และข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม (n = 358)

ตัวแปร/ตัวชี้วัด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศหญิง	208	58.10
2. อายุ 30 -40 ปี	134	34.43
3. ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี	196	54.75

ตัวแปร/ตัวชี้วัด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. ประสบการณ์ในการทำงานด้านการสอบบัญชี 5- 10 ปี	134	34.43
5. รายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 50,000 บาท ต่อเดือน	174	48.60
6. การเข้าร่วมอบรมและสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการสอบบัญชี	188	52.51

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 358 คน ส่วนใหญ่เป็น (1) เพศหญิง จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 58.10 (2) อายุ 30 – 40 ปี จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 34.43 (3) ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 54.75 (4) ประสบการณ์ในการทำงานด้านสอบบัญชี 5 – 10 ปี จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 34.43 (5) รายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 50,000 บาทต่อเดือน จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 48.60 และ (6) การเข้าร่วมอบรมและสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการสอบบัญชี จำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 52.51

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร

ตารางที่ 2 การแสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติงาน จำแนกรายด้านของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

แนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านการจัดทำรายงานการตรวจสอบและรับรองบัญชี	4.36	0.58	มากที่สุด
2. ด้านการจัดทำแนวทางการสอบบัญชี	4.25	0.52	มากที่สุด
3. ด้านการจัดทำกระดานทำการ	4.27	0.53	มากที่สุด
4. ด้านการทดสอบรายการทางบัญชีและภาษีอากร	4.27	0.59	มากที่สุด
5. ด้านการขอยืนยันการออกไปกำกับภาษีซื้อ	3.91	0.64	มาก
โดยรวม	4.21	0.57	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความเห็นต่อแนวทางการปฏิบัติงานของ ผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่

ระหว่าง 3.91 – 4.36 นอกจากนี้เมื่อพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยที่มากที่สุด คือ ด้านการจัดทำรายงานการตรวจสอบและรับรองบัญชี ($\bar{X} = 4.36$) รองลงมาคือด้านการจัดทำกระดาดำทำการและด้านการทดสอบรายการทางบัญชีและภาษีอากร ($\bar{X} = 4.27$)

ตารางที่ 3 การแสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะการสอบบัญชี จำแนกรายด้านของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

สมรรถนะการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีภาษีอากร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านความรู้ทางการสอบบัญชี	4.19	0.49	มากที่สุด
2. ด้านการมีไหวพริบและปฏิภาณ	4.18	0.57	มากที่สุด
3. ด้านความรอบคอบและช่างสงสัย	4.25	0.56	มากที่สุด
4. ด้านความเป็นอิสระในการสอบบัญชี	4.42	0.62	มากที่สุด
5. ด้านการควบคุมอารมณ์	4.13	0.55	มากที่สุด
โดยรวม	4.23	0.56	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความเห็นต่อสมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.13 – 4.42 นอกจากนี้เมื่อพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยที่มากที่สุด คือ ด้านความเป็นอิสระในการสอบบัญชี ($\bar{X} = 4.42$) รองลงมาคือ ด้านความรอบคอบและช่างสงสัย ($\bar{X} = 4.25$)

ตารางที่ 4 การแสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากร จำแนกรายด้านของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

จรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านความเป็นอิสระ ความเที่ยงธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต	4.34	0.55	มากที่สุด
2. ด้านความรู้ความสามารถและมาตรฐานในการปฏิบัติงาน	4.27	0.53	มากที่สุด
3. ด้านจรรยาบรรณต่อผู้เสียภาษี	4.49	0.51	มากที่สุด

จรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
4. ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมวิชาชีพ	4.45	0.50	มากที่สุด
5. ด้านพฤติกรรมทางวิชาชีพ	4.48	0.59	มากที่สุด
โดยรวม	4.41	0.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความเห็นต่อจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากร อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.27 – 4.49 นอกจากนี้เมื่อพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยที่มากที่สุด คือ ด้านจรรยาบรรณต่อผู้เสียภาษี ($\bar{x} = 4.49$) รองลงมาคือด้านพฤติกรรมทางวิชาชีพ ($\bar{x} = 4.48$)

ตารางที่ 5 การแสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน จำแนกรายด้านของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านความสามารถทางการตัดสินใจ	4.31	0.52	มากที่สุด
2. ด้านความถูกต้องของข้อมูล	4.50	0.55	มากที่สุด
3. ด้านระยะเวลาในการดำเนินงาน	4.39	0.58	มากที่สุด
4. ด้านการบรรลุเป้าหมายความสำเร็จ	4.25	0.61	มากที่สุด
5. ด้านมาตรฐานและความน่าเชื่อถือ	4.31	0.55	มากที่สุด
โดยรวม	4.35	0.56	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความเห็นต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.25 – 4.50 นอกจากนี้เมื่อพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยที่มากที่สุด คือ ด้านความถูกต้องของข้อมูล ($\bar{x} = 4.50$) รองลงมาคือ ด้านระยะเวลาในการดำเนินงาน ($\bar{x} = 4.39$)

ส่วนที่ 3 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ซึ่งประกอบด้วย แนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

การตรวจสอบภาวะร่วมเส้นตรงพหุคูณ โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เมื่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย เป็นตัวแปรตาม พบว่าตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวแปร ประกอบด้วย แนวทางการปฏิบัติงานและสมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร มีค่า Tolerance ต่ำสุดเท่ากับ 0.22 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่ต้องการมากกว่า 0.10 ส่วน VIF มีค่าสูงสุดเท่ากับ 4.60 ซึ่งน้อยกว่า 10 จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวแปร ไม่มีความสัมพันธ์กัน และมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ส่วนที่ 4 การทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ของแนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรมีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

แนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี ภาษีอากร	B	SE _b	Standardized Coefficients	t-value	Sig
ด้านการจัดทำรายงานการตรวจสอบและ รับรองบัญชี	0.073	0.069	0.083	1.050	0.036*
ด้านการจัดทำแนวทางการสอบบัญชี	0.415	0.072	0.421	5.748	0.000*
ด้านการจัดทำกระดาษทำการ	0.239	0.087	0.250	2.740	0.007*
ด้านการทดสอบรายการทางบัญชีและ ภาษีอากร	0.103	0.076	0.117	1.352	0.049*
ด้านการขอยืนยันการออกไปกำกับภาษี ซื้อ	0.167	0.058	0.208	2.874	0.005*

หมายเหตุ : $n = 357$, $R = 0.793$, $R^2 = 0.628$, Adjusted $R^2 = 0.616$, $F = 49.699$, $Sig = 0.0194^*$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 6 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ R^2 เท่ากับ 0.628 หมายถึง ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายตัวแปรตามได้ที่ร้อยละ 62.80 ผลการทดสอบสมมติฐาน คือ แนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร ด้านการจัดทำรายงานการตรวจสอบและรับรองบัญชี ด้านการจัดทำแนวทางการสอบบัญชี ด้านการจัดทำกระดาษทำการ ด้านการทดสอบรายการทางบัญชีและภาษีอากร และด้านการขอยืนยัน การออกไปกำกับภาษีซื้อ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานกับผู้สอบบัญชีภาษีอากร

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ของสมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากรมีต่อประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร	B	SE _b	Standardized Coefficients	t-value	Sig
ด้านความรู้ทางการสอบบัญชี	0.148	0.090	0.142	1.644	0.002*
ด้านการมีไหวพริบและปฏิภาณการมีไหวพริบและปฏิภาณ	0.069	0.060	0.078	1.152	0.051*
ด้านความรอบคอบและช่างสงสัย	0.289	0.078	0.318	3.722	0.000*
ด้านความเป็นอิสระในการสอบบัญชี	0.136	0.055	0.164	2.449	0.016*
ด้านการควบคุมอารมณ์	0.240	0.063	0.259	3.825	0.000*

หมายเหตุ : $n = 357$, $R = 0.828$, $R^2 = 0.686$, Adjusted $R^2 = 0.675$, $F = 64.096$, $Sig = 0.008^*$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 7 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ R^2 เท่ากับ 0.686 หมายถึง ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายตัวแปรตามได้ที่ร้อยละ 68.60 ผลการทดสอบสมมติฐาน คือ ด้านความรู้ทางการสอบบัญชี ด้านการมีไหวพริบและปฏิภาณ ด้านความรอบคอบและช่างสงสัย ด้านความเป็นอิสระในการสอบบัญชี และด้านการควบคุมอารมณ์ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานกับผู้สอบบัญชีภาษีอากร

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ของจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากรมีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

จรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากร	B	SE _b	Standardized Coefficients	t-value	Sig
ด้านความเป็นอิสระ ความเที่ยงธรรมและ ความซื่อสัตย์สุจริต	0.187	0.066	0.201	2.837	0.005
ด้านความรู้ความสามารถและมาตรฐานใน การปฏิบัติงาน	0.336	0.084	0.313	4.011	0.000
ด้านจรรยาบรรณต่อผู้เสียภาษี	0.195	0.086	0.195	2.270	0.025
ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมวิชาชีพ	0.229	0.107	0.225	2.152	0.033
ด้านพฤติกรรมทางวิชาชีพ	0.004	0.063	0.004	0.057	0.055

หมายเหตุ : $n = 357$, $R = 0.851$, $R^2 = 0.724$, Adjusted $R^2 = 0.714$, $F = 76.956$, $Sig = 0.005^*$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 8 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ R^2 เท่ากับ 0.724 หมายถึง ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายตัวแปรตามได้ที่ร้อยละ 72.40 ผลการทดสอบสมมติฐาน คือ ด้านความเป็นอิสระ ความเที่ยงธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความรู้ความสามารถและมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ด้านจรรยาบรรณต่อผู้เสียภาษี ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมวิชาชีพและด้านพฤติกรรมทางวิชาชีพ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานกับผู้สอบบัญชีภาษีอากร

อภิปรายผล

สมมติฐานที่ 1 แนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากร มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

ผลการทดสอบสมมติฐาน ข้อที่ 1 ยอมรับสมมติฐาน โดยสะท้อนให้เห็นว่ายิ่งผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย เข้าใจบทบาทหน้าที่และความเข้าใจที่มีต่อการปฏิบัติงานสอบบัญชีภาษีอากรเป็นอย่างดีสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (ธัชชัย จินต์แสวง, 2555) ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้สอบบัญชีภาษีอากรต่อคำสั่งของกรมสรรพากรเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน การรายงาน การตรวจสอบและรับรองบัญชี ผลการวิจัยพบว่า ผู้สอบบัญชีส่วนใหญ่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และ

ความเข้าใจที่มีต่อการปฏิบัติงานสอบบัญชีภาษีอากรเป็นอย่างดี ยกเว้นการขอยืนยันการออกใบกำกับภาษีซื้อ เห็นด้วยระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานสอดคล้องกับงานวิจัยข้างต้น คือ ผู้สอบบัญชีภาษีอากรควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่เป็นอย่างดี โดยเฉพาะประเด็นที่หนึ่ง ผู้สอบบัญชีภาษีอากรต้องจัดทำกระดาษทำการ และปฏิบัติงานตรวจสอบตามแนวทางการสอบบัญชีที่ได้กำหนดขึ้นโดยถูกต้องและครบถ้วน ประเด็นที่สอง ผู้สอบบัญชีภาษีอากรต้องทำการทดสอบระบบบัญชีของกิจการ เพื่อให้แน่ใจว่าการบันทึกบัญชีของกิจการเป็นไปตามหลักการบัญชีที่กิจการเลือกใช้และรับรองตามมาตรฐานการบัญชี ประเด็นที่สาม ผู้สอบบัญชีภาษีอากรแสดงความเห็นด้วยตามแบบรายงานการตรวจสอบและรับรองที่อธิบดีกรมสรรพากรกำหนด ประเด็นที่สี่ ผู้สอบบัญชีภาษีอากรแสดงความเห็นการรายงานสิ่งที่ตรวจพบ และประเด็นที่ห้า ข้อกำหนดที่ผู้สอบบัญชีภาษีอากร จะต้องขอยืนยันการออกใบกำกับภาษีซื้อ โดยจะต้องไม่เป็นใบกำกับภาษีซื้อที่ออกโดยผู้ประกอบการรายเดียวกัน

สมมติฐานที่ 2 สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากร มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย

ผลการทดสอบสมมติฐาน ข้อที่ 2 ยอมรับสมมติฐาน โดยสะท้อนให้เห็นว่าผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย มีความรู้ทางการสอบบัญชีที่ดี มีองค์ความรู้ที่เพียงพอ สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการสอบบัญชีได้อย่างเหมาะสม ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (ธนาทิพย์ วัฒนสุชาติ, 2555) พบว่า ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการมีสมรรถนะทางการสอบบัญชีโดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (จิราภรณ์ ปะจันทะสี, 2559) พบว่า สมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากรมีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับประสิทธิภาพการสอบบัญชี ผู้สอบบัญชีภาษีอากรควรฝึกฝนพัฒนาตนเองและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับงานสอบบัญชีที่เป็นปัจจุบัน การมีไหวพริบและปฏิภาณในการตรวจสอบ มีความอิสระในการสอบบัญชี และสามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างดี ตลอดจนมีความรอบคอบและช่างสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบอาชีพ ผลการทดสอบสมมติฐานสอดคล้องกับงานวิจัยข้างต้น คือ สมรรถนะทางการสอบบัญชีเป็นสิ่งที่สำคัญ และผู้สอบบัญชีภาษีอากรจะต้องมีความรู้ในงานสอบบัญชีที่ดี การมีความรู้ความสามารถในการสื่อสารที่ดี การมีความสามารถในการวิเคราะห์แก้ปัญหาต่าง ๆ โดยอาศัยความชำนาญและไหว

พริบปฏิภาณมีการวางแผนวิธีการตรวจสอบ เพื่อให้เกิดความมั่นใจโดยมีเหตุผลว่างบการเงินมีความถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญของหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปที่กำหนดไว้ ดังนั้นเพื่อให้ได้ผลงานของผู้สอบบัญชีอากรที่น่าเชื่อถือ จะต้องสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ใช้งบการเงินเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ และความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชี ซึ่งสมาคมวิชาชีพได้กำหนดมาตรฐานการสอบบัญชี ไว้เป็นบรรทัดฐานให้ผู้สอบบัญชีอากรถือปฏิบัติ เพื่อให้การสอบบัญชีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ตลอดจนประสบความสำเร็จ ในวิชาชีพการสอบบัญชีอย่างยั่งยืนต่อไป

สมมติฐานที่ 3 จรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีอากร

ผลการทดสอบสมมติฐาน ข้อที่ 3 ยอมรับสมมติฐาน โดยสะท้อนให้เห็นว่ายังผู้สอบบัญชีอากร ในประเทศไทยโดยรวม ด้านความเป็นอิสระ ความเที่ยงธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความรู้ความสามารถและมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ด้านจรรยาบรรณต่อผู้เสียภาษี ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมวิชาชีพ และด้านพฤติกรรมทางวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้สอบบัญชีอากรต้องมีความละเอียดรอบคอบ คิดก่อนทำ ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนร่วม รับผิดชอบสังคมมากขึ้น ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (วิไลจิต พาลีก, 2555) พบว่า ผู้ตรวจสอบภาษีอากรกรมสรรพากร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีการยึดมั่นในจริยธรรมวิชาชีพโดยรวม อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการไม่เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ด้านความโปร่งใสและสามารถ ตรวจสอบได้ ด้านความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบ ด้านการยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง และด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน

สรุปผล

กรมสรรพากร (กรมสรรพากร, 2561) มีความมุ่งหวังให้ผู้สอบบัญชีอากร เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพ สมรรถนะ จรรยาบรรณในการปฏิบัติงาน จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความสามารถด้านภาษีอากรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี ทักษะและความสามารถดังกล่าว ส่งผลให้เกิดศักยภาพในการทำงานพร้อมทั้งมีการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพนี้มีความชำนาญ ก้าวทันกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลง

ตลอดเวลา ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านแนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรพบว่า R^2 มีค่าเท่ากับ 0.628 หมายถึงตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายการใช้งานได้ 62.80% พบว่าปัจจัยเกี่ยวกับด้านการจัดทำรายงานการตรวจสอบและรับรองบัญชี ด้านการจัดทำแนวทางการสอบบัญชี ด้านการจัดทำกระดาษทำการ ด้านการทดสอบรายการทางบัญชีและภาษีอากร และด้านการขอยืนยันการออกไปกำกับภาษีซื้อ ซึ่งค่า P ของตัวแปรทั้งหมดมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด คือ 0.05 มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีในประเทศไทยโดยได้รับการสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) ปัจจัยด้านสมรรถนะของผู้สอบบัญชีภาษีอากรพบว่า R^2 มีค่าเท่ากับ 0.686 หมายถึงตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายการใช้งานได้ 68.60% พบว่าปัจจัยเกี่ยวกับด้านความรู้ทางการสอบบัญชี ด้านการมีไหวพริบและปฏิภาณการมีไหวพริบและปฏิภาณ ด้านความรอบคอบและช่างสงสัย ด้านความเป็นอิสระในการสอบบัญชี ด้านการควบคุมอารมณ์ ซึ่งค่า P ของตัวแปรทั้งหมดมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด คือ 0.05 มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีในประเทศไทยโดยได้รับการสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) ปัจจัยด้านจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภาษีอากรพบว่า R^2 มีค่าเท่ากับ 0.724 หมายถึงตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายการใช้งานได้ 72.40% พบว่าปัจจัยเกี่ยวกับด้านความเป็นอิสระ ความเที่ยงธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความรู้ความสามารถและมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ด้านจรรยาบรรณต่อผู้เสียภาษี ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมวิชาชีพ และด้านพฤติกรรมทางวิชาชีพ ซึ่งค่า P ของตัวแปรทั้งหมดมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด คือ 0.05 มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีในประเทศไทยโดยได้รับการสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 ผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย ต้องมุ่งเน้นศึกษาหาความรู้และความชำนาญทางวิชาชีพเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในสาขาที่ตนทำ ความสามารถในด้านเทคนิคต่าง ๆ และความรู้ ในด้านอื่น ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพและความสามารถให้ทันสมัยอยู่

เสมอ อันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการบรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้

1.2 ผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย ควรให้ความสำคัญกับแนวทางการปฏิบัติงาน เพื่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยเฉพาะด้านมาตรฐานและน่าเชื่อถือ ทำให้รายงานผลการรับรองและ การตรวจสอบบัญชีหรือรายงานของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทยเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชี ที่รับรองทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอบบัญชี เช่น ความเชี่ยวชาญ ในการสอบบัญชี ความเป็นมืออาชีพ การวางแผนการสอบบัญชี เทคนิคการสอบบัญชีและการทำงานแบบ เชิงรุก เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขอย่างตรงประเด็นและเพิ่มประสิทธิภาพในการสอบบัญชีให้มากยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาถึงอิทธิพลของสมรรถนะการสอบบัญชีที่มีต่อประสิทธิภาพการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีภาษีอากร ในด้านอื่น เช่น ด้านความสามารถในการสอบบัญชี ด้านทักษะในการสอบบัญชี ด้านการแสวงหาความรู้ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และ ด้านการใช้ภาษา เป็นต้น เพื่อสามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น.

เอกสารอ้างอิง

กรมสรรพากร. (2561). ความรู้เกี่ยวกับผู้สอบบัญชีภาษีอากร. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.

กรมสรรพากร. (2561). รายชื่อผู้สอบบัญชีภาษีอากร (2561ข). เรียกใช้เมื่อ 3 มกราคม 2561 จาก http://taxaudit.rd.go.th/ta2/TaxAuditor_Inf.jsp

จิราภรณ์ ปะจันทะสี. (2559). ผลกระทบของสมรรถนะการสอบบัญชีสมัยใหม่ที่มีต่อประสิทธิภาพการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีภาษีอากรในประเทศไทย วิทยานิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต. คณะการบัญชีและการจัดการ: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธนาทิพย์ วัฒนสุชาติ. (2555). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะทางการสอบบัญชีกับคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 33 (3), 211-222.

- ธัชชัย จินต์แสง. (2555). ความคิดเห็นของผู้สอบบัญชีภาษีอากรต่อคำสั่งของกรมสรรพากร เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน การรายงาน การตรวจสอบและรับรองบัญชี. วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.
- วิไลจิต พาลีก. (2555). ผลกระทบของการยึดมั่นในจริยธรรมวิชาชีพที่มีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภาษีอากรกรมสรรพากรในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิทยานิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต. คณะการบัญชีและการจัดการ : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- อลงกรณ์ มีสุทธา และสมิตร สุขณกร. (2552). การประเมินผลการปฏิบัติงาน. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.ส.ท. สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

รูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทเชิงพุทธบูรณาการ:
ศึกษาเฉพาะกรณีคดีครอบครัวศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
A MODEL OF THE BUDDHIST INTEGRATED MEDIATION:
A CASE STUDY OF THE JUVENILE AND FAMILY COURT.

ฐิติมา บุญประเสริฐ
พระราชปรีดีมณี (เทียบ สิริญาโณ)
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่อง “รูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทเชิงพุทธบูรณาการ: ศึกษาเฉพาะกรณีคดีครอบครัวศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องในการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และหลักพุทธธรรมของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง 3) เพื่อศึกษารูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางในเชิงพุทธบูรณาการ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดและทฤษฎีที่ว่า 1) ประสานคู่พิพาทมาพบปะเจรจาฉันดีเพื่อหาแนวทางในการยุติข้อพิพาท 2) อำนวยความสะดวกในการไกล่เกลี่ย 3) เป็นสื่อกลางให้แก่คู่พิพาทได้เข้าใจตรงกัน 4) ประนอมข้อพิพาทเพื่อคู่พิพาทให้ตระหนักถึงประโยชน์ในการร่วมกันแก้ปัญหา 5) ดำเนินการและควบคุมกระบวนการไกล่เกลี่ยตามพฤติกรรมแห่งคดีตามที่เห็นเหมาะสม 6) บทบาทของคนกลางต่างจากผู้พิพากษาหรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ 7) ช่วยในการทำสัญญาประนีประนอมเมื่อคู่พิพาทสามารถตกลงกันได้ ด้านปัญหาและอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยพบว่า เป็นปัญหาที่เกิดจากทิวี่มานะที่มุ่งเอาชนะกันอย่างเดียว ปัญหาที่เกิดจากการยุ้งของคนรอบข้างที่ไม่ต้องการให้มีการประนีประนอม ตลอดจนถึงปัญหาจากบุคคลภายนอก เช่น ทนายความ หรือญาติที่มีอิทธิพล

ต่อคู่ความ ปัญหาเหล่านี้นับเป็นอุปสรรคส่งผลให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จด้านรูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางพบว่า หลักอคติ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักอริยสัจ 4 สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาคดีและขจัดอุปสรรคการไกล่เกลี่ย ส่งผลให้กระบวนการไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จได้

คำสำคัญ : การไกล่เกลี่ย, ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

Abstract

The article is part of the dissertation on “A Model of The Buddhist Integrated Mediation: A Case Study of The Juvenile and Family Court,” has three objectives: 1) to study relevant concepts and theories in mediation of disputes in the juvenile and family court, 2) to study problems, obstacles and relevant Buddhadhamma in the process of mediation of disputes in the juvenile and family court, and 3) to examine a model for mediation of disputes in the juvenile and family court. This research employed documentary research and personal interview.

The results show that the mediation of disputes is based on the idea that the court performed the following functions: 1) coordinate the negotiation between both parties in person to reconcile and end the dispute, 2) facilitate the mediation, 3) act as an liaison between the disputing parties, 4) conciliate the disputes to make both parties aware of the mutual benefit of solving the problem, 5) operate and oversee the mediation process based on the circumstances of the case as the court sees fit, 6) make sure that the role of the mediator different from that of the judge or the person appointed as an arbitrator, 7) assist in establishing a compromise agreement. For the problems and obstacles in mediation, it was found that the main problem had to with bigotry, sole desire to win, and insinuation from surrounding people not to enter mediation. The external factors include lawyers and influential relatives of the

claimants. These obstacles lead to failures in mediation. For a model of mediation of disputes in the juvenile and family court, it was found that the principles of Agati⁴ (prejudices), Brahnavihara⁴ (holy abidings), Sanghavatthu⁴ (bases for social solidarity), Ariyasacca⁴ (noble truths) could be used to overcome the stated obstacles and increase the chances of success for the mediation.

Keyword: Mediation, juvenile and family court

บทนำ

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปในทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ จำนวนมาก ซึ่งปัญหาความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรงก็เป็นปัญหาหนึ่งที่นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงปัญหานี้ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญระดับชาติ เราจะพบว่าเหตุการณ์ความขัดแย้งที่มีความรุนแรงจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง การท่องเที่ยว ฯลฯ ปัญหานี้เป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายพยายามร่วมกันแก้ไขเพื่อลดปัญหาเหล่านี้และส่งผลกระทบทางลบที่น้อยที่สุดปัญหาความรุนแรงทุกวันนี้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการทางสังคมเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาความรุนแรงในเยาวชนที่เป็นทรัพยากรบุคคลที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพในอนาคต เพื่อก้าวเข้าไปรับผิดชอบสังคมในอนาคต ปัญหานี้เป็นปัญหาอาชญากรรมร้ายแรงทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยส่วนร่วม ปัญหาความรุนแรงที่เห็นได้ชัดและกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น คือ การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของเยาวชน (จิรพัฒน์ พรหมสิทธิการ, 2543)

และในปัจจุบันสถาบันครอบครัวได้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ระบบเศรษฐกิจ สังคมการเมือง วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนไป จากครอบครัวใหญ่เป็นครอบครัวขนาดเล็ก เมื่อมีปัญหาต่าง ๆ ภายในครอบครัวต้องเผชิญด้วยตนเอง ไม่มีผู้เข้ามาไกล่เกลี่ยปัญหา ขาดการควบคุมอารมณ์ และทักษะในการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ (อภิญา เวชชัย, 2546) ซึ่งสาเหตุของ

ปัญหาที่เกิดจากครอบครัวประเพณีจากสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ความไม่พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ และวุฒิภาวะของหญิงและชายที่จะสร้างครอบครัว หรือการไม่ได้เตรียมความพร้อมของครอบครัว ซึ่งมีผลต่อทัศนคติและค่านิยมที่ผิดๆ ในเรื่องบทบาทของสามีและภรรยา (ภาสุรี เอี่ยมทิม, 2548) โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวทำให้ไม่เข้าใจกัน ขาดทักษะในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และหากสะสมความขัดแย้งเป็นเวลานาน ความขัดแย้งนั้นอาจขยายเป็นความรุนแรงในครอบครัวในที่สุด ส่งผลให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวและการหย่าร้างตามมาได้

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมิใช่เป็นเรื่องใหม่ แต่เป็นเรื่องที่ได้เกิดขึ้นมาอย่างช้านาน เพียงแต่ความรุนแรงที่ได้เกิดขึ้นในอดีตถูกกดทับโดยโครงสร้างจารีตทางสังคม ทั้งนี้ปรากฏการณ์การกระทำรุนแรงในครอบครัวสามารถเกิดขึ้นในทุกสังคม โดยมีปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหา เช่น การทารุณกรรมทางร่างกาย การล่วงเกินทางเพศ การทำร้ายด้วยวาจา หรือข่มเหงทางจิตใจ โดยส่วนใหญ่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายจะเป็นผู้หญิงและเด็ก (ปรีชา อุบโยคิน, ปีที่ 8 ฉบับที่ 3/2538) ปัจจุบันพบว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีเกิดขึ้นอย่างมาก ซึ่งจะสามารถเห็นได้ตามสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางสื่อโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ โดยจะพบว่ามีข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น และพบว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีแนวโน้มสูงขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น ที่สำคัญก็คือสิ่งที่ปรากฏเป็นข่าวนั้นมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในความเป็นจริงมีการกระทำความรุนแรงมากกว่าที่ปรากฏเป็นข่าวหลายเท่า เพียงแต่คนที่ถูกกระทำไม่ยอมเป็นข่าว เพราะการเป็นข่าวอาจหมายถึงการต้องเปลี่ยนแปลงชีวิต รวมทั้งต้องหวาดระแวงและวิตกกังวลกับการถูกกล่าวขวัญและตอกย้ำจากสังคม (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.(น.ด.), 2560) และเป็นปัญหาของสังคมและประเทศชาติ หากไม่ได้รับการแก้ไข

ความรุนแรงในครอบครัวเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกสังคม ชนชั้น ฐานะและระดับการศึกษา โดยอาจมีรูปแบบและระดับที่ต่างกัน ซึ่งทำให้คนได้รับอันตรายหรือเสี่ยงต่ออันตรายทั้งทางร่างกาย จิตใจ พัฒนาการ สังคม สิทธิเสรีภาพ รวมทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าในทิวทัศน์หรือสาธารณะ (สำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ, 2549) ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหขึ้นแล้ว ทางออกที่ดีที่สุดต้องอาศัยวิธีการไกล่เกลี่ย เพื่อคลี่คลายปัญหานั้น ผู้วิจัยมองว่าการนำหลักธรรมต่างๆในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการไกล่เกลี่ย จะมีส่วนช่วยทำให้ไม่เกิด

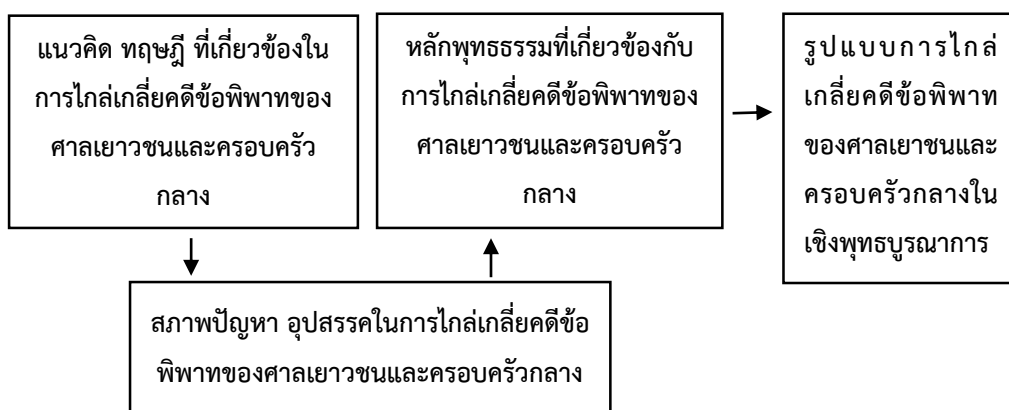

ปัญหาต่าง ๆ เช่น เรื่องการหย่าร้างการกระทำความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งการแย่งอำนาจการปกครองบุตร ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของการไกล่เกลี่ยนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากระบวนการไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาว่า ในพระพุทธศาสนานั้นมีเรื่องราวความขัดแย้งใดบ้างที่ปรากฏในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นอย่างไร พระพุทธศาสนาได้ใช้วิธีการใด หรือกระบวนการใดในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ มีหลักธรรมใดบ้างของพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมกระบวนการไกล่เกลี่ยของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางซึ่งจะสามารถทำให้เข้าใจถึงรูปแบบและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องในการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และหลักพุทธธรรมของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
3. เพื่อศึกษารูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางในเชิงพุทธบูรณาการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

2. ศึกษาค้นคว้าวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา วิทธานิพนธ์ และหนังสือเทคนิคจิตวิทยาและการสื่อสารสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมบทความการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมข้อพิพาทและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย หลักกฎหมายครอบครัว คู่มือการระงับข้อพิพาททางเลือกสำหรับประชาชน พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

3. ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและด้านการไกล่เกลี่ย เพื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เข้าสู่กระบวนการวิจัยดังนี้ 1) นำข้อมูลมาสังเคราะห์เชื่อมโยงกับข้อมูลภาคเอกสารเพื่อสร้างรูปแบบการไกล่เกลี่ย 2) สร้างรูปแบบการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 3) นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ ข้อดี ข้อเสีย 4) อภิปรายผล และออกแบบรูปแบบการเจรจาไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทที่เหมาะสม

4. เรียบเรียง สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5. นำเสนอผลการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษาถึงความเป็นมาและกระบวนการไกล่เกลี่ย แนวคิดและทฤษฎี การไกล่เกลี่ยแนวพุทธ และศึกษาการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยใช้หลักพุทธบูรณาการ

2. ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยจะศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยจะศึกษาในพระไตรปิฎกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับภาษาไทย พ.ศ. 2539 และคัมภีร์อรรถกถาศึกษากระบวนการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางในปัจจุบัน

3. ขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ผู้วิจัยได้จำแนกตามความรู้ ความเชี่ยวชาญพิเศษเกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ยเฉพาะด้านไว้สองกรณี

ก. ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพระไตรปิฎกในทางพระพุทธศาสนาซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นอาจารย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 5 ท่าน ดังนั้นจึงสามารถให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับพุทธวิธีบริหารจัดการข้อพิพาทในพระไตรปิฎก และการประยุกต์ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยในวิทยาการสมัยใหม่ จัดการข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางดังกล่าวประกอบด้วย

1. พระราชปริยัติกวี,ศ.ดร.รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มจร.
2. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มจร.
3. พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มจร.
4. ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มจร.
5. ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล

ข. ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้มีองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางหรือการเจรจาไกล่เกลี่ยในศาลจำนวน 5 ท่าน ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ดังกล่าวปฏิบัติหน้าที่อยู่ในแวดวงของนักกฎหมาย ดังนั้นจึงสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางใช้ในการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธบูรณาการข้อพิพาทในพระไตรปิฎก และการบริหารจัดการข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางได้เป็นอย่างดี ผู้ให้สัมภาษณ์ดังกล่าวประกอบด้วย

1. นายชาติชาย โฆษิตวัฒน์ฤกษ์ อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
2. นายปราโมช บุณนาค ผู้พิพากษาผู้ชำนาญการด้านไกล่เกลี่ยศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
3. นายประมวล นิลกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
4. นางฉันทิมา วิศิษฐ์โสภานิ นิติกรชำนาญการพิเศษศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
5. นายไชยยงค์ เจริญเมือง ผู้ประนีประนอมศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “รูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทเชิงพุทธบูรณาการ: ศึกษาเฉพาะกรณีคดีครอบครัวศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง” จากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่ประกอบอาชีพการไกล่เกลี่ยหรือผู้ประณีประนอมจำนวน 10 รูป/คน ผู้วิจัยได้ส่งเคราะห์ประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัย

1. แนวคิด ทฤษฎีความขัดแย้งและการเจรจาไกล่เกลี่ย

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้งวิจัยเห็นว่ามีคามจำเป็นที่จะต้องศึกษาคุณลักษณะสำคัญของความขัดแย้งซึ่งถ้าเราได้ทำความเข้าใจอย่างถูกต้องก็จะเป็นพื้นฐานความรู้ที่สำคัญในการที่จะบูรณาการเข้ากับความรู้ด้านอื่นๆ เพื่อประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งโดยเฉพาะในแง่มุมของการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับคุณลักษณะสำคัญของความขัดแย้งในทัศนะปัจจุบันในหลายแง่มุมดังต่อไปนี้

1.1 ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ และสังคม ความขัดแย้งและสงครามนั้นเป็นเรื่องปกติ ของมนุษย์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์แต่ปัญหาที่คือขัดแย้งกัน อย่างไรจึงก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสิ่งทั้งหลายมีความแตกต่างกันซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจะให้เกิดความขัดแย้งกันแต่อย่างไรก็ตามในอีกแง่มุมหนึ่งความแตกต่างนั้นจะก่อให้เกิดความหลากหลายและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นถ้าเราแปรผลของความแตกต่างนั้นให้กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ทำให้เกิดแง่คิดและมุมมองใหม่ๆ นอกจากนี้นี้ท่านยังชี้ให้เห็นถึงจุดเด่นของความขัดแย้งว่าความขัดแย้งนั้นควรจะก่อรูปขึ้นมาจากเจตนาที่ดีมีจุดมุ่งหมายเพื่อความดีงามและความก้าวหน้าและความร่มเย็นของสังคมแนวคิดเช่นนี้หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความขัดแย้งในเชิงบวกนั่นเอง

1.2 ความขัดแย้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แนวคิดเรื่องความขัดแย้งที่เป็นแบบปัจจุบันว่าความ ขัดแย้งอาจเป็นการดีถ้าองค์กรนั้นมีความขัดแย้งในระดับที่มีความเหมาะสม

ความขัดแย้งจะส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติงานโดยจะช่วยกระตุ้นและจูงใจให้คนพยายามแก้ไข ปัญหาจึงทำให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ความขัดแย้งทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ ความขัดแย้งในเชิงปฏิสัมพันธ์นี้ น่าจะเกิดจากการไหลเวียนของกระแสความคิด และการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมที่เกิดความขัดแย้งกัน แต่เมื่อใดที่บุคคลเหล่านั้นได้สร้างเวทีขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ย่อมทำให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างกันมากยิ่งขึ้นแต่ตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะไหลเวียน เป็นไปในเชิงบวกก็คืออำนาจ ผลประโยชน์ความต้องการ เป็นต้น อย่างไรก็ตามหากสิ่งเหล่านี้เกิด ภาวะไม่สมนัย ย่อมเป็นการยากที่จะทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งปฏิสัมพันธ์

2. สภาพปัญหา อุปสรรค และหลักพุทธธรรมของกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาท ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหา อุปสรรค และหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทางด้านพระพุทธศาสนา จากผู้ทรงคุณวุฒิในการไกล่เกลี่ยของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นอันเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งกันท้ายสุดผู้วิจัย จะวิเคราะห์หลักธรรมที่ทำให้คู่กรณีเหล่านี้สามารถประสานสามัคคีกันได้ หลังจากนั้นจึงได้ศึกษา หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัว กลาง ดังนี้

2.1 ปัญหาความขัดแย้งจากความประพฤติของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

2.2 เกิดจากใจทัก จำเลยหรือคู่ความไม่ประสงค์เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

2.3 ปัญหาการของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางนั้นมีปัญหาคดีครอบครัวจำนวนมาก แต่ปริมาณผู้พิพากษามีไม่เพียงพอต่อคดีที่เกิดขึ้น

2.4 ต่างฝ่ายต่างมีทิฐิ จะเอาชนะกันอย่างเดียว

2.5 ปัญหาจากคนรอบข้างของแต่ละฝ่ายที่เข้ามาคัดค้านหรือกดดันไม่ต้องการให้ ประนีประนอมยอมความกัน คู่ความยังไม่ลืมเรื่องที่รู้สึกไม่ดีต่อกันในอดีต และไม่ให้อภัยกัน โดยไม่คิดที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือหาทางออก

2.6 ปัญหาจากผู้ไกล่เกลี่ย บางกรณีผู้ไกล่เกลี่ยไม่เข้าใจประเด็น มีความรู้ความสามารถ ไม่เหมาะสมกับคดีหรือมีทัศนคติส่วนตัวเข้าข้างฝ่ายใด ไม่เป็นกลาง

2.8 ปัญหาจากบุคคลภายนอก เช่น หนี้ความ ญาติที่มีอิทธิพลต่อคู่ความ ส่งผลให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จได้ตามความตั้งใจของคู่ความ

3. รูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางในเชิงพุทธบูรณาการ

เป้าหมายการไกล่เกลี่ยคดีมี 2 ประเภท คือ 1) ให้โอกาสถอนฟ้องยอมความ 2) หลังได้ถอนฟ้องก็ให้คู่ความทั้ง 2 ตกลงประนีประนอมยอมความกันและให้ศาลพิพากษายอมความ รูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เป็นการนำหลักหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมศาลเยาวชนและครอบครัวกลางซึ่งสรุปได้ ดังนี้

3.1 พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่น พรหมเป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ มุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่งไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรมรวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน

3.2 สังคหวัตถุ 4 แปลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลุ่มสลักกรรที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจัดไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ สังคหวัตถุมีสี่ประการ คือ ทาน การให้ การ

เสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน อุตถจริยา ช่วยเหลือกัน สมานัตตตา การเป็นผู้ มีความสม่ำเสมอโดยประพฤติตัวให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน

3.3 อริยสัจ 4 เป็นหลักคำสอนหนึ่งของพระโคตมพุทธเจ้าแปลว่า ความจริงอัน ประเสริฐ ความจริงของพระอริยบุคคลหรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มีอยู่สี่ ประการ คือ ทุกข์คือ สภาพที่ทนได้ยากภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ได้แก่ ชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) การประสบกับ สิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น กล่าวโดยย่อ ทุกข์ก็คืออุปาทานขันธหรือขันธ 5 สมุทัยคือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา-ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์, ภูตตัณหา-ความ ทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยภวทิฐิหรือ สัสสตทิฐิและ วิภวตัณหา-ความทะยานอยากในความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่น เป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยวิภวทิฐิหรืออจุณทิฐินิโรคคือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือ ดับตัณหาทั้ง 3 ได้อย่างสิ้นเชิง มรรคคือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่ หรือนำไปถึงความดับทุกข์ มีองค์ประกอบอยู่แปดประการ คือ 1. สัมมาทิฐิ-ความเห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ-ความดำริชอบ 3. สัมมาวาจา-เจรจาชอบ 4. สัมมากัมมัตะ-ทำกาณชชอบ 5. สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ 6. สัมมาวายามะ-พยายามชอบ 7. สัมมาสติ-ระลึกชอบ และ 8. สัมมาสมาธิ-ตั้งใจชอบ ซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" หรือทางสายกลาง

3.4 อคติ 4 หมายถึง วิธีในทางที่ผิดหรือการดำเนินไปในทางที่ผิด ทั้งนี้ อันเกิดจาก ทัศนคติหรือความคิดเห็นในทางที่ผิด ซึ่งต่อมาจึงใช้คำให้เข้าใจง่ายเป็น ความลำเอียง หรือ ความ ไม่เที่ยงธรรม ประกอบด้วย 4 ประการ คือ ฉันทาคติ คือ ความลำเอียงเพราะชอบพอ โทสาคติ คือ ความลำเอียงเพราะโกรธหรือชิงชัง โมหาคติ คือ ความลำเอียงเพราะหลง หรือความลำเอียง เพราะความเขลา ภยาคติ คือ ความลำเอียงเพราะกลัว

การอภิปรายผล

1. หลักคิดในการใกล้เคียงคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

หลักแนวคิดในการใกล้เคียงคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจากการให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่าควรคำนึงถึงบุตรหรือผู้เยาว์เป็นสำคัญ และคงสถานะของสถาบันครอบครัวไว้ แม้จะคงสถานะสามีภรรยาไม่ได้ก็ตามแต่ต้องคงสถานะความเป็นบิดามารดาและบุตรโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์เป็นสำคัญ หากต้องหย่ากันต้องคำนึงถึงประโยชน์หรือให้ความสำคัญแก่บุตรผู้เยาว์ให้บุตรผู้เยาว์ที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด และต้องได้รับการดูแลทั้งที่อยู่อาศัยและการศึกษาเมื่อต้องการหย่ากันทั้งสองฝ่ายต้องได้รับความเป็นธรรมไม่ให้ได้เปรียบเสียเปรียบกันและให้ทั้งสองฝ่ายหาทางออกร่วมกันจึงต้องคำนึงถึงความรู้สึกของคู่กรณีเป็นหลักและไม่สามารถเอาแนวทางการใกล้เคียงคดีเดิมที่ประสบความสำเร็จมาเป็นแนวทางที่ใช้ในการใกล้เคียงได้ทุกคดี

2. วิธีการใกล้เคียงให้ประสบความสำเร็จ

วิธีการใกล้เคียงให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องมีการอธิบายให้คู่ความและทนายให้ทราบถึงกระบวนการใกล้เคียงเปรียบเทียบกับกระบวนคดีในชั้นสืบพยาน และวิธีการใกล้เคียงนั้นจากการให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยยังพบว่า วิธีการใกล้เคียงผู้ใกล้เคียงต้องวางตัวเป็นกลางและต้องมีความอดทน วิธีการใกล้เคียงนั้นจากการให้สัมภาษณ์ต้องยึดความยินยอมของคู่ความและต้องไม่มีรูปแบบตายตัว และคนใกล้เคียงต้องวางตัวเป็นกลาง ศึกษาข้อเท็จจริงทั้งฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลยต้องจำคำให้การให้เข้าใจ่องแท้คดีนี้ข้อเท็จจริงเป็นคดีอย่างไร แล้วมาประมวลว่าจะหาวิธีอย่างไร ต้องดูที่เหตุที่ผลก่อน และต้องรู้สิทธิและหน้าที่ของตัวเอง

3. วิธีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการใกล้เคียง

วิธีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการใกล้เคียงจากการให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่า เรื่องการใกล้เคียงมี 9 ขั้นตอน ด้วยกัน คือต้องเริ่มจากการควบคุมสติ (Mindfulness Control) เรื่องการใกล้เคียงมี 9 ขั้นตอนในศาสนาพุทธหลักการและวิธีการในการเจรจาใกล้เคียงเชิงพุทธประกอบไปด้วย 9 ขั้นตอน ซึ่งเริ่มจากการคุมสติของเขา ได้แก่ 1) M เริ่มจากการควบคุมตนเอง คุมสติ - Mindfulness Control หลักการใกล้เคียงในพระพุทธศาสนาคือเริ่มจากสติของเขาตั้งสติก่อน เริ่มด้วยความสงบจบด้วยความฉลาด คือใช้ Mindfulness ไปสยบ Emotion ของเขา

คือว่า การไกล่เกลี่ย สิ่งหนึ่งที่คู่ความเวลาที่เราประนีประนอมเขาจะมีปัญหาเรื่องสติของเขา คือมันไม่นิ่ง คือต้องเริ่มด้วยความสงบด้วยความฉลาด สงบคือ Emotion ใช้ Mindfulness ไปสยบ Emotion ของเขา เพราะว่าคู่ความก่อนที่จะประนีประนอม เขามีปัญหากัน เขาทะเลาะกัน มีคติความกัน การไกล่เกลี่ยต้องเริ่มจาก ADR คือ การระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution – ADR) หมายถึง การระงับข้อพิพาทโดยไม่ใช้วิธีฟ้องศาล ซึ่งโดยหลักจะแบ่งได้ 4 วิธีได้แก่ การเจรจา (Negotiation) ต้องมีการเจรจากันก่อนการที่จะเจรจกันได้ต้องความสัมพันธ์กันดีก่อน ถ้าความสัมพันธ์มันแตกสลายไม่ก็ไม่เจรจกันต้องมาใช้ตัวที่ 2 คือ การประนีประนอมข้อพิพาท (Mediation) ต้องหาคนกลางมาสมานเขาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยคนกลาง ในศาสนาพุทธต้องเป็นคนที่มีสมาธิ จะมีสมาธิต้องมีสติ และคนที่เป็นผู้ประนีประนอมต้องเป็นผู้ปฏิบัติ จะได้ดึงคู่กรณีมาหากันหน้าที่ของผู้ประนีประนอมต้องมีสติ และต้องมีความสงบ คือ Emotion คือต้องจัดการอารมณ์ก่อนการจัดการข้อพิพาท ต้องหมั่นนี้มาจากสติ คือ Mindfulness นี่คือจุดเด่นของพุทธ หน้าที่แรกของผู้มีหน้าที่ประนีประนอมต้องมีสติ และต้องจัดการอารมณ์ตนเองให้ได้ วิธีการจัดการข้อพิพาทมีเยอะแต่ปัญหาปัจจุบันอยู่ที่ท่าทีของคน คือผู้ประนอม และของคู่กรณี การไกล่เกลี่ย (Conciliation) และ การใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) 2) E ทำหน้าที่กลายณมิตร – Emotion Process 3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง – Deep Communication 4) วิเคราะห์เรื่องราว – Issues Analysis 5) เข้าถึงวิธีการ – Approaching to Strategies 6) คิดอย่างแยบคาย – Thinking Wisely 7) หาจุดสนใจ – Interest Finding 8) เสนอทางเลือก – Option Creating และ 9) สร้างสัมพันธ์ภาพอันดี – New Relationship Building ทั้ง 9 ข้อที่กล่าวมานี้ สามารถสรุปได้เป็นรูปแบบของศาสนาพุทธวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ 1) ขั้นตอนกัลยาณมิตร 2) ขั้นตอนโยนิโสมนสิการและ 3) ขั้นตอนการจัดการปัญหาความขัดแย้งในขั้นตอนกัลยาณมิตรนั้นคนกลางจะต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่โดยตรงแต่ในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ทั้งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางและคู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะต้องมีบทบาทหน้าที่ร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเกิดสัมมาทิฐิ ในการหาจุดสนใจอย่างแท้จริงของคู่กรณีและส่งเสริมความเข้าใจอันดีของทั้งสองฝ่ายกล่าวโดยสรุป การเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธเป็นหนึ่งในพุทธสันติวิธีที่ใช้นามาเป็นรูปแบบสำหรับจัดการปัญหาความขัดแย้งซึ่งไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้

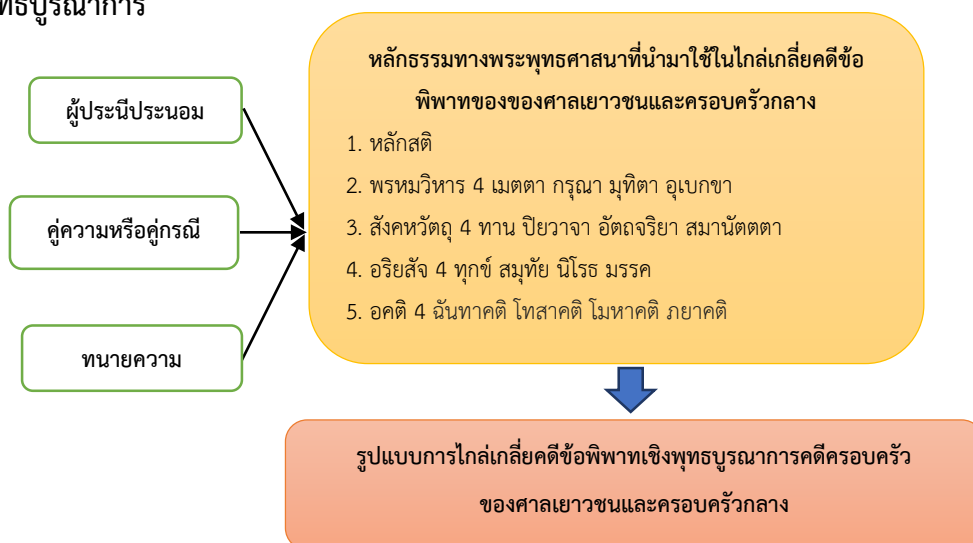

ในรูปแบบการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งแล้วยังเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ยั่งยืนดังเช่นการให้อภัยทานซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนา

เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว วิธีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการไกล่เกลี่ย ในฐานะผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคือคนที่พยายามจะทำให้คนที่มีความขัดแย้งกันสองฝ่าย เกิดความสามัคคีปรองดองกัน ตกลงกันได้ ในประเด็นที่เป็นข้อพิพาทนี้ สำหรับหลักธรรมที่ทำหน้าที่นี้ต้องทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกว่ามีความเป็นกลางที่แท้จริง อย่างหลักธรรมเกี่ยวข้องกับผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยนี้คือหลักอคติ 4 ต้องเป็นคนไม่มีอคติ ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องรักษาความเป็นกลางให้คนทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งกันเขาได้รับความเป็นธรรมจากผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย เหมือนแต่ก่อนคนไทยมีประเพณีที่ว่าเวลา สามเณร ภรรยา เวลาทะเลาะกันตกลงกันไม่ได้ ก็เชิญผู้ใหญ่ที่ทั้งสองฝ่ายเคารพนับถือมาเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย เป็นกลางในที่นี้คือทำให้คนทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกว่าได้ได้รับความเป็นธรรมเท่า ๆ กัน

ดังนั้น รูปแบบการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามหลักพุทธบูรณาการ ประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้อง3 ฝ่ายด้วยกัน คือ) ผู้ประนีประนอมหรือผู้ไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง 2) คู่ความหรือคู่กรณี และ 3) ทนายความ ซึ่งสามฝ่ายนี้ต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการใช้ในการไกล่เกลี่ยคดีข้อพิพาท คือ 1) พรหมวิหาร 4 2) สังคหวัตถุ 4 3) อริยสัจ 4 4) อคติ 4 5) หลักสติ ตามรูปแบบดังนี้

ตารางที่1 รูปแบบการไกล่เกลี่ยของของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามหลักพุทธบูรณาการ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการกลั่นแกล้งคดีข้อพิพาทเชิงพุทธบูรณาการ: ศึกษาเฉพาะกรณีคดีครอบครัวศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง” ผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ควรทำวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยของผู้ไกล่เกลี่ยประจำศาลคดีเด็กและเยาวชนในส่วนภูมิภาค”
2. ควรทำวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักอริยสัจธรรมในการไกล่เกลี่ยกรณีข้อพิพาท”
3. ควรทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการไกล่เกลี่ยเพื่อยับยั้งการหย่าร้างในครอบครัว”

เอกสารอ้างอิง

- จิรพัฒน์ พรหมสิทธิการ. (2543). ปัจจัยที่มีผลต่อการทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวศึกษา: ศึกษากรณีเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปรีชา อุปโยคิน. (ปีที่ 8 ฉบับที่ 3/2538). แนวการวิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, 99-107.
- ภาสกร เอี่ยมทิม. (2548). ทักษะของคู่สมรสในชุมชนเมืองต่อแนวทางการป้องกันและแก้ไข ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.(n.d.). (18 กุมภาพันธ์ 2560). รายงานสถานการณ์ ความรุนแรงในครอบครัว. เข้าถึงได้จาก <http://www.violence.in.th/publicweb>
- สำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ. (2549). แนวทางปฏิบัติช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกกระทำ รุนแรงในเครือข่ายระดับจังหวัด. นนทบุรี: พระธรรมชนิธ.
- อภิญญา เวชยชัย. (2546). สภาวะการณ์ของเด็กเยาวชนและครอบครัวและข้อเสนอแนะเชิง นโยบาย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การจัดการศพและอัตลักษณ์ของสัปเหร่อในบริบทพื้นที่นาภาคใต้
กรณีศึกษาชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) อำเภอรัตนพิบูลย์
จังหวัดนครศรีธรรมราช

FUNERAL MANAGEMENT AND UNDERTAKER IDENTIFICATION IN
CONTEXT OF NA IN SOUTH AREA CASE STUDY OF
WATMATCHIMPHUPHA (DONKLANG) COMMUNITY,
RONPIBOON, NAKHON SI THAMMARAT

ดำรงศพันธ์ ใจห้าววีระพงศ์

เกีตถวา บุญปรากร

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อการจัดการศพของชุมชนวัดมัชฌิมภูผา(ดอนกลาง) และ 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของสัปเหร่อประจำวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีขอบเขตการศึกษาด้านเวลาศึกษาเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2540-2561 เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม ในพื้นที่ศึกษาชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน พระสงฆ์ สัปเหร่อ ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2561 ชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) มีการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ ระบบสาธารณูปโภค หน่วยงานรัฐเอกชน องค์กรชุมชน รวมถึงรูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพ ได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีแห่งสังคมเมือง บรรยากาศงานศพเป็นการ

เตรียมพร้อมอย่างดี มีความสวยงาม หรรษา สะดวกสบาย มีการให้บริการร้านค้า ร้านดอกไม้
ประดับประดาตกแต่งโลศพด้วยกระดาษสีทอง สวยงาม โลงแอร์คอนดิชั่น จัดงานศพที่บ้าน
บางศพมาตั้งที่ศาลาวัดเนื่องจากความสะดวกสบายประหยัดเงินและเวลา ไม่เหนื่อยยาก
บรรยากาศในงานศพเป็นไปอย่างครึกครื้น

ในส่วนอัตลักษณ์ของสัปเหร่อของวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) พบว่า มีพลวัต
เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับวิธีแห่งการเผาศพ กล่าวคือ จากอดีตมีการเผาแบบสามส้าง (เชิง
ตะกอน) สัปเหร่อไม่มีตัวตนที่ชัดเจน เมื่อมีการเปลี่ยนมาเป็นการเผาศพแบบเมรุ สัปเหร่อมี
ความชัดเจนขึ้น ปัจจุบันการมีเมรุเผาศพแบบเตาเผา ทำให้ตำแหน่งสัปเหร่อเคลื่อนตัวเป็น
“นักจัดการศพ” นอกจากมีความรู้การเผาศพแล้ว ยังมีความชำนาญในการดูแล ทำความ
สะอาด ซ่อมแซมเตาเผาศพ นอกจากนี้ยังสามารถพบเห็นได้ง่าย เรียกใช้ง่าย แต่งตัวดี ใจกล้า
นักเลง ไม่กลัวผี ปฏิบัติอยู่ในศีล ไม่มีอาคมมาก มีอาชีพหลากหลาย เป็นมัคทายก นำไหว้พระ
ทุกงานบุญประเพณีของชาวพุทธ ทำสวน อัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่ยังดำรงไว้อย่างเหนียวแน่นคือ
การมีคติความเชื่อทำบุญส่วนกุศล ไม่รับอำมิสสินจ้างในการเผาศพ

คำสำคัญ: บริบทพื้นที่นาภาคใต้, ชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง), สัปเหร่อ

Abstract

This article has aimed 1) to study the patterns and beliefs of funeral management of Watmatchimphupha (Donklang) community; and 2) to study the identity of the undertaker of Watmatchimphupha (Donklang) community. This study was the qualitative research and set time of study during 1997-2018, collected data from documents and fields in Watmatchimphupha (Donklang) community by using non-participant observation and in-depth interviews from seniors group in the community, monks, and undertakers. The data was classified, interpreted, constructed and presented with descriptive analysis.

The study found that:

During 1997-2018, Watmatchimphupha (Donklang) community has changed social, economy, utility systems, government and private organizations, community organizations and including forms and beliefs in funeral arrangements. It has changed according to the way of society. Funeral atmosphere has well preparation, beauty, elegant, comfortable, the shop service such the flower decoration of coffins with gold paper, coffin with air conditioning. There is organizing a funeral at home and some is located at temple because there are comfortable, save money and time, easier management and the atmosphere in the funeral is lively.

For the identity of undertaker of Watmatchimphupha (Donklang) community found that there has the dynamics changed of the cremation method that means there had Samsang crematorium (bier crematorium) in the past and indefinite the status of the undertaker. After that, there was changing to new crematorium, the undertaker identity is vibrant. Presently, the oven crematorium is the newest crematorium, has changed the position of undertaker to be the "funeral manager" with knowledge of cremation. They have also skilled in taking care, cleaning, and repairing the furnace. Moreover, they are easy to see, fast service, dress well, be brave, not afraid of ghosts, practice in the precepts, no more magic, variety of career, as liaison of praying in all Buddhist's traditional merits, doing fruits fields. They has the unique certainly identity that still hold the beliefs in philanthropy, refusing the charge of the cremation.

Keywords: Context of Southern Na, Watmatchimphupha (Dongkang) Community, Undertaker

บทนำ

สังคมไทยมีความเชื่อว่าเมื่อญาติพี่น้องตายลงจะเปลี่ยนแปลงสภาพไปเป็นผี คนที่ตายมีความต้องการเหมือนกับคนเป็น จึงต้องทำพิธีเช่นไหว้ของต่าง ๆ ไปให้ ในเมื่อผู้ตายกลายเป็นผีก็ต้องมีวิธีไม่ให้ผีรบกวนคนเป็น และความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศไปให้คนตายในโลกหน้าได้ประโยชน์มากที่สุด สำหรับพิธีกรรมขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศพ จะต้องได้รับการจัดการที่ถูกต้องตามประเพณีจากผู้ที่มีความรู้ ชำนาญในพิธีการ มิฉะนั้นเชื่อว่าจะส่งผลกระทบในทางร้ายต่อบุคคลในครอบครัวที่ยังอยู่และต่อวิญญาณของผู้ตาย การจัดการศพเป็นประเพณีที่สำคัญของคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลและได้มีการ สืบทอดต่อกันมาผ่านลูกหลาน เครื่องญาติ เพื่อประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต การจัดการศพถือเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตที่เรียกกันว่าประเพณีการตาย ความเชื่อในความตายและพิธีกรรมงานศพ คือ การจากไปของบุคคลในครอบครัวเป็นภาวะที่ทำให้เกิดความเศร้าโศก แต่ก็มีความเชื่อว่าคนตายไปจะเป็นผี ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ากลัว จึงเป็นประเพณีเพื่อผ่อนคลายความเศร้าโศก และตัดสัมพันธ์ระหว่างคนกับผี พิธีทำศพส่วนใหญ่จะต้องคล้อยตามความเชื่อทางศาสนา ซึ่งโดยทั่วไปจะมีเพียง 2 วิธี คือ การฝังและการเผา พิธีศพเป็นพิธีสำคัญของชีวิตคน เป็นพิธีสุดท้ายเพื่ออำลาจากชีวิตในโลกนี้ไปสู่โลกหน้า เป็นการทำให้ไว้อาลัยต่อการจากไปของผู้เป็นที่รัก โดยญาติและคนรู้จักจากทั่วสารทิศจะมารวมตัวกันเพื่อแสดงความเคารพเป็นครั้งสุดท้าย (เสถียร โกเศศ , 2553)

สัปเหร่อ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทและมีความจำเป็นในกระบวนการจัดการศพในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตมีส่วนสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล สัปเหร่อ มีบทบาทตั้งแต่วันแรกของการตายจวบจนวันสุดท้ายของวาระชีวิต และได้กระทำหน้าที่ตามกระบวนการต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นการเบิกโลง การห่อศพ การมัดตราสัง หรือแม้แต่การล้างหน้าศพ แต่อย่างไรก็ตามจากการที่สภาวะสังคม เศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของภาวะความทันสมัย (Modernization) (Giddens, 1992) เป็นหัวใจหลักของการเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันทำให้การหยาบย้อมผสมผสานทางวัฒนธรรม ซับซ้อนและหลากหลาย ส่งผลให้รูปแบบการจัดการศพและการเผาศพนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต กล่าวคือ จากการเป็นเผาแบบสามส้าง (เชิงตะกอน) มาสู่การเผาแบบเตาเผาถ่าน (เมรุ) กระทั่งปัจจุบันเป็นการเผาแบบ

เตาเผาไฟฟ้าหรือเมรุไฟฟ้า แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการรูปแบบการเผาศพที่เปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อส่งผลทำให้สัปเหร่อ ต้องปรับเปลี่ยนวิถี การกระทำในการจัดการศพ กระบวนการทำงาน หรือที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ (Identity)” (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, 2553) เปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามในยุคปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2540-2561) ชาวชุมชนวัดมณีมัญญา (ดอนกลาง) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัด นครศรีธรรมราช มีรูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพอย่างไร และสัปเหร่อประจำ วัดมณีมัญญา (ดอนกลาง) มีอัตลักษณ์ตัวตนอย่างไรในยุคสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อเกิดเป็นองค์ความรู้ เข้าใจวิถีชีวิตของสัปเหร่อในสังคมภาคใต้ นำไปสู่การทำความเข้าใจตัวตนของสัปเหร่อ อย่างถ่องแท้ เป็นการลอคคิตที่ตายตัวที่ผูกติดกับคำว่า “คนเผาผี” นอกจากนี้ยังเป็นการ เสริมสร้างเปิดพื้นที่ให้สัปเหร่อได้มีตัวตนทางสังคมบนพื้นฐานศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่นเดียวกับทุกคนในสังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อการจัดการศพของชุมชนวัดมณีมัญญา (ดอนกลาง) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของสัปเหร่อประจำวัดมณีมัญญา (ดอนกลาง) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยขั้นนี้ ศึกษาโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขต การศึกษาด้านเวลา คือ ศึกษาเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2540-2561 โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและ จากภาคสนาม มีพื้นที่การศึกษา คือ ชุมชนวัดมณีมัญญา (ดอนกลาง) ซึ่งเป็นพื้นที่ประชาชน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา โดยที่ผู้วิจัยเรียกว่า (บริบทพื้นที่นา) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) และ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน พระสงฆ์ และคนเผาศพ ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาจำแนกหมวดหมู่ ตาม วัตถุประสงค์ของการศึกษา ศึกษา สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

(Descriptive Analysis Method) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาสังเคราะห์ และแยกเป็นประเด็นตามเนื้อหา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ตามวัตถุประสงค์ คือ ด้านรูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพ และด้านอัตลักษณ์ของสัปเหร่อประจำวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพของชุมชนวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง)

ชุมชนวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) ตั้งอยู่บนถนนดอนกลาง หมู่ที่ 6 ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ ทุ่งนา อาชีพคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกข้าวทำนา ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2561 บริบทชุมชนดอนกลางได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งด้านสภาพพื้นที่การทำมาหากิน ชีวิตความเป็นอยู่ เงินทองเข้ามาจับบทบาทในการดำรงชีวิตมากขึ้น ชาวบ้านในชุมชนต้องหาอาชีพที่ทำให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น ต้องนำเงินมาเพื่อเป็นทุนการศึกษาให้ลูกเนื่องจากในช่วงสมัยนี้รัฐบาลบังคับให้เยาวชนต้องเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พ่อแม่ต้องลำบาก ต้องออกทำงานนอกบ้าน งานที่ได้รับความนิยม ในช่วง พ.ศ. 2540 -2550 คือ งานรับเหมาก่อสร้าง และผลผลิตจากสวนยางพารา ก็เริ่มออกสู่ตลาดมากขึ้นทำให้ผลผลิตทางการเกษตรให้ราคาดีในช่วงนั้นทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดี แต่การทำการเกษตรก็จะยึดถือแบบดั้งเดิม มีการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ การทำนา ก็จะมีบางในบางพื้นที่ มีคลอง มีลำห้วยเหมือนเดิม มีประปาเข้ามาอย่างทั่วถึง มีร้านค้าในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีเครื่องมือสื่อสารมากมาย มีโรงพยาบาลที่ทันสมัย มีโรงเรียนและสถานที่ราชการ มีถนนคอนกรีตเข้าตามหมู่บ้าน มีไฟฟ้ามีอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้ในบ้านอย่างทั่วถึง แต่ชาวบ้านกับวัดยังคงมีความเกี่ยวข้องในการทำพิธีวัฒนธรรมทางศาสนา

การจัดการศพในพื้นที่ชุมชนวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตแห่งสังคม เหตุเพราะสังคมและวิถีชีวิตของผู้คน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปเป็นการดำรงชีวิตแบบสังคมเมือง ความผูกพันระหว่างคนเป็นกับคนตายเริ่มห่างไกล รวมถึงความผูกพันระหว่างผู้คน ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน วัด หรือชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง

การจัดงานศพของชาวชุมชนดอนกลางมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงมีรูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพ ดังนี้ 1) ก่อนตายจะมีลูกหลานมาดูแลปฏิบัติกำลังใจ มีการนิมนต์พระมาสวดบังสุกุลเป็น เป็นการต่ออายุและเป็นการบอกทางแก่คนใกล้ตาย 2) เมื่อตายลง จะมีจัดการศพ ขอมมาศพ อาบน้ำศพ น้ำศพบรรจุโลงศพ แจ้งเรื่องการตายให้ผู้นำหมู่ชุมชน พระ บรรดาญาติ ทราบ การเตรียมสถานที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ บรรดาญาติ ๆ เพื่อนฝูงจะมางาน มีการติดต่อร้านขายโลง ร้านเช่าเต็นท์ เครื่องเสียง ผู้รับทำอาหารเลี้ยงแขก ผู้ร่วมงาน ติดต่อพระเพื่อขอหยิบบิณฑบาตหรืออุปกรณ์สำหรับพิธีสวดศพ ติดต่อร้านดอกไม้ ติดต่อกันผู้ยกตราสัง รตนน้ำศพ ขอมมาศพ น้ำศพบรรจุโลง 3) ประเพณีการในการสวดก็จะมีการสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ตามจำนวนความสะดวกและความเชื่อเรื่องการเผาศพ ส่วนใหญ่ จะ 5 วัน และ 7 วัน 4) การเผาศพ ปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือ ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอก ตอนที่สองเป็นการเผาจริง เป็นการจุดไฟเผาศพ เมื่อถึงกำหนดประชุมเพลิง สัปเหร่อจะยกศพลงจากที่ตั้งโลงศพ แล้วเปิดฝาโลงเพื่อให้ญาติได้ดูเป็นครั้งสุดท้ายหรือจะให้คนทั่วไปดูเพื่อปลงอนิจจา จากนั้นสัปเหร่อจะใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ เพราะเชื่อกันว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ผู้ตายได้ไปอย่างบริสุทธิ์ จากนั้นลูกหลานจะช่วยกันนำศพเข้าเมรุ สัปเหร่อจะทำการเผาศพจนเหลือเฉพาะกระดูกและเถ้าถ่าน 5) ประเพณีการบวชน้ำไฟ คือ ลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณรหรือเป็นพระในวันเผาเรียกว่า บวชน้ำไฟหรือน้ำศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ส่วนใหญ่จะบวชเพียง 3, 5, 7 วัน 6) ประเพณีการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธีเผาศพแล้ว สัปเหร่อจะนัดแนะเจ้าภาพให้เตรียมของเก็บกระดูกก่อนนกกาทินบินข้าม กล่าวคือประมาณเวลา 05.00 น. และทำบุญอุทิศช่วงเช้า ก่อนที่จะนำเศษกระดูกที่เหลือไปเก็บ ผิง หรือนำไปลอยอังคารในแม่น้ำลำคลอง ทะเล ตามแต่สะดวกเจ้าภาพ เพื่อกลับคืนสู่ธาตุเดิม เพราะเชื่อว่ามนุษย์เกิดจากธาตุดิน น้ำ ไฟ และลม เป็นอันเสร็จพิธีการจัดการศพ

บรรยากาศการจัดงานศพของชุมชนวัดมัชฌิมาภูกา (ดอนกลาง) ในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเป็นการดำเนินการที่เตรียมพร้อมเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ที่มีการจัดอยู่อย่างเพียบพร้อมอยู่หน้าโลงศพ โลงศพสีสันสดใส สวยงาม ระบบป้องกันไม่ให้ศพเน่าเปื่อยด้วยระบบความเย็นแอร์คอนดิชั่น ซึ่งมีโลงขนาดเล็กบรรจุในโลงแอร์อีกชั้นหนึ่ง ประดับประดาด้วยสีสนพร้อมไฟประดับ มีพวงหรีดเป็นช่อดอกไม้ พัดลม เครื่องไทยธรรมใช้ถวายพระของบรรดาญาติ เพื่อนฝูง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตั้งประดับ แว่นเรียงรายด้านหน้า ด้านข้าง ด้านบนหีบศพ

มีรูป เพื่อต้อนรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพในการไหว้เคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย อีกทั้งบริเวณงานศพยังมีอาหารเตรียมพร้อมรองรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพเพื่อเป็นการต้อนรับ และในวันสุดท้ายของการจัดงานศพคือวันฉาปนกิจ จะมีพิธีกรคอยบอกกล่าวถึงพิธีกรรมสุดท้ายของชีวิต โดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เพื่อสวดส่งท้ายให้กับผู้ตายและเทศนาสั่งสอนคติธรรม โดยศพจะตั้งยกตั้งไว้บนเมรุเป็นที่เรียบร้อย และที่เมรุก็จะมีการประดับประดา มีการผูกผ้าขาวดำที่เมรุ มีการจัดวางพวงหรีดและดอกไม้ประดับเมรุ พิธีกร (มักทายก) จะนำทุกคนสู่พิธีการทอดผ้าบังสุกุล โดยเรียงลำดับการให้เกียรติผู้ใหญ่ที่เคารพไว้หลังสุดจะนิมนต์พระชั้นผู้ใหญ่ชักผ้าบังสุกุลในลำดับท้าย

ภาพที่ 1 การตกแต่งหน้าศพ/โลงศพในชุมชนวัดมัชฌิมิฎา (ตอนกลาง)

ในยุคปัจจุบันพิธีกรรมการจัดการศพนั้น ชาวชุมชนวัดมัชฌิมิฎา (ตอนกลาง) สะดวกมากยิ่งขึ้น เนื่องจากทางวัดได้มีการสร้างศาลาไว้สำรองให้มีการตั้งบำเพ็ญกุศลศพที่วัด และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 วัดได้จัดสร้างศาลาคู่เมรุ ไว้ตั้งบำเพ็ญกุศลศพตามที่เจ้าภาพ ญาติผู้ตายมีความประสงค์ เนื่องจากศพก็มากขึ้น ญาติ ๆ ผู้ตาย ส่วนใหญ่อยู่ต่างถิ่นต่างที่ และมีอาชีพทำงานหน้าที่ต่าง ๆ จึงไม่มีเวลาสะดวกในจัดงาน วัดจึงสร้างศาลาไว้รองรับการจัดงานศพของชุมชน มีไว้ให้บริการทั้งสิ่งของที่จำเป็นสำหรับงานศพ อุปกรณ์ครัว แก้วน้ำ เครื่องเสียง พร้อมสำหรับการจัดงานศพ การเผาศพ สถานที่ ตลอดจนพระสงฆ์ก็เดินทางไปมาสะดวกไม่ต้องรับส่งเป็นระยะยุ่งยาก ดังคำสัมภาษณ์

“...หากใครไม่สะดวกที่วัดที่บ้าน ก็มาไว้ที่วัดได้ ทางวัดไม่คิดค่าใช้จ่ายมากมาย แต่จะให้บริจาคค่าน้ำค่าไฟ บำรุงวัด เจ้าภาพทุกรายก็จะจัดถวายส่วนใหญ่จะถวายไม่ต่ำกว่า 2,000 บาท ถือว่าสะดวกและคุ้มมาก ไม่เหมือนกับจัดที่บ้านเสียค่าเช่าเต็นท์แพง เครื่องเสียง คนอยู่กันทั้งคืนบางที่มีเล่นการพนันด้วย ถ้าจัดที่วัดสะดวกปลอดภัยถึง 3 หมู่ส่วนใหญ่ก็กลับบ้านกันหมด เหลือเจ้าภาพอยู่นอนเฝ้าศพ ถึงวันเผาศพก็ไม่ต้องเคลื่อนย้ายมาก ทำพิธีในนี้ถึงเวลาก็นอนไปบนเมรุเผาทีเดียว สะดวก รวดเร็ว ไม่ลำบากเจ้าภาพ พระก็อยู่ในนี้...”

(พระครูธำรงภูมิธรรม, 2561)

สำหรับการเผาศพที่วัดมณีนิมิต (ดอนกลาง) นั้นปัจจุบันเป็นการเผาศพแบบเมรุเป็นเตาเผาศพ 1 เตา ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ในการเผาใช้ถ่าน 2 กระสอบต่อการเผา 1 ศพ จึงทำให้เผาได้ครั้งละ 1 ศพเท่านั้น โดยลักษณะของเตาเผาศพทำมาจากอิฐทนไฟ วิธีการใช้รถเข็นเพื่อเป็นฐานในการวางถ่านและศพ โดยบนรถเข็นจะใส่ถ่านให้เต็มแล้วจึงวางโลงศพไว้ด้านบน ในการเผาแต่ละศพใช้เวลาประมาณ 4 – 5 ชั่วโมงเพราะความแข็งของแอร่จับตัวไว้นานเกิน คนอ้วนจะเผาได้เร็วกว่าคนผอมเพราะคนอ้วนมีไขมันเยอะ สำหรับค่าใช้จ่ายจะอยู่ที่ศพละ 3,000 บาท ให้กับสัปเหร่อศพละ 1,000 บาท

ภาพที่ 2 การตกแต่งบริเวณเมรุเผาศพในวันเผาศพ

2. อัตลักษณ์ตัวตนของสัปเหร่อชุมชนวัดมัชฌิมาวาส (ดอนกลาง)

สัปเหร่อ หรือ คนเผ่าผี วัดดอนกลางยุคปัจจุบันมีบทบาทสำคัญมากต่อการจัดการพิธีศพของชุมชน ให้เป็นไปอย่างเรียบร้อยและถูกต้องเป็นไปตามประเพณี สัปเหร่อวัดดอนกลางเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมีความเชื่อศรัทธา และมีความรู้ในการเตรียมการเผาศพและมีความชำนาญในการเผาศพ รู้จักและเข้าใจวัสดุที่ใช้ในการเผา การแต่งกายที่ค่อนข้างเรียบร้อย เป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรม เข้าใจและสามารถบอกถึงกระบวนการ สิ่งที่ต้องใช้ต้องดำเนินการแก่เจ้าภาพได้ทุกขั้นตอน มีความรู้เกี่ยวกับคตินิยม คำสอนในงานศพและสอดคล้องประสานกับความเชื่อในการจัดการศพเป็นอย่างไร

ลุงสว่าง อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 (ดอนกลาง) อายุ 69 ปี สัปเหร่อวัดดอนกลาง เล่าให้ฟังว่า การที่เข้ามาเป็นสัปเหร่อนั้น เป็นเหตุผลว่าเริ่มมาจากเห็นคนที่เผาศพคนเดิม เป็นคนดีมีเล่ห์ เมาสุรา เวลาเผาศพ มีการเก็บเงินค่าเผาศพ เก็บค่าใช้บริการเมรุ จากเจ้าภาพ ตนเองจึงทนเห็นรับสภาพไม่ได้ เนื่องจากมองว่าสมควรปฏิบัติตัวให้เป็นคนดี มีศีลธรรม และไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ายในการเผาศพอะไรทั้งสิ้น เนื่องจากเมรุนั้นถือเป็นบ้านหลังสุดท้ายของผู้ตาย อีกอย่างหนึ่งคนที่ตายหรือเจ้าภาพส่วนใหญ่แล้วเป็นคนในชุมชน ซึ่งได้บริจาคเงินทำบุญสร้างโบสถ์สร้างศาลา สร้างเมรุให้กับวัดอยู่แล้ว จึงไม่น่าจะต้องเก็บค่าบริการอีก เพราะเป็นเงินที่ทุกคนเป็นคนร่วมสร้างกันมา ดังคำสัมภาษณ์

“...ลุงทนดูไม่ได้ เพราะสัปเหร่อคนก่อนนี้ ชี้มา กินเหล้า ดูไม่ดี จัดการเผาศพก็ไม่ค่อยถูกต้องนัก ลักแต่ว่าให้ได้ทำเสร็จเป็นพอ ที่รับไม่ได้เลยคือการเรียกเก็บเงิน เก็บทองกับเจ้าภาพค่าเผาศพ ค่าบำรุงเมรุ อันนี้ลุงรับไม่ได้ เพราะว่าเมรุนี้ชาวบ้านทุกคนได้ร่วมกันสร้างเงินของชาวชุมชนนี้ทั้งนั้น ฉะนั้นไม่ว่าต้องมาเก็บเงินกันอีก ลุงจึงไปบอกกับสัปเหร่อ และเจ้าอาวาสตรง ๆ ว่าต่อไปนี่ลุงจะจัดการเผาศพเอง ลุงไม่เกรงกลัวอะไร เพราะเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ช่วย เป็นอาสาสมัครของอำเภออยู่ก่อนหน้านี้...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

สำหรับหลักการของสัปเหร่อนั้น ลุงสว่างบอกว่า การไม่เลือกปฏิบัติต้องเผาศพให้เจ้าภาพทุกราย โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังหรือฐานะความยากดีมีจน ต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นมืออาชีพมีความรับผิดชอบในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อยทุกขั้นตอนตั้งแต่ทำความสะอาดเผาจนถึงเก็บกระดูก สำหรับขั้นตอนและกระบวนการเผาศพในยุคปัจจุบันนั้น โดยจะเริ่มต้นที่การ

จัดพิธีรดน้ำศพ เพราะมีความเชื่อว่าการทำความเคารพและการเทน้ำอบลงบนฝ่ามือเป็นการขออโหสิกรรมกับผู้ล่วงลับไปอย่างสงบ การเบิกโลงและการมัดตราสังให้ศพ และการเตรียมเมรุเผาศพกวาดเข้ากระตักของศพที่เผาก่อนหน้าไม่ได้ปะปนกับศพที่กำลังจะเผาและขอซื้อที่จากเทวดาเจ้าที่ชื่อ ยายกะลี ตากะลา ก่อนเผา จะเปิดฝาโลงและตัดด้ายที่มีดม้อมัดเท้าศพและล้างหน้าด้วยน้ำมะพร้าวเมื่อญาติผู้ตายช่วยเคลื่อนศพไปสู่เมรุสับหรือจะทำการเผาตามขั้นตอนประมาณ 1- 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนก่อนเผาศพนั้น ลุงสว่าง บอกว่า จะต้องตัดด้ายที่มีดหัวแม่มือและหัวแม่เท้าของศพออกเสียก่อน โดยการตัดนี้ลุงสว่างไม่จำเป็นต้องว่าคาถา เช่นเดียวกับการมัด ทำงานนี้เพื่อเอาบุญ จึงอยู่ที่ใจว่าจะสามารถปลงตกหรือไม่ นอกจากนี้ยังมองว่า การมีคาถากำกับนั้นเป็นเรื่องความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งใครทำดีก็ได้ดี ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตัวมากกว่า ดังคำพูด

“...ไม่ต้องท่องอะไรทั้งนั้น เราทำบุญทำกุศล ผีที่ไหนจะมาหลอก เมื่อตัดด้ายเสร็จก็ทุบมะพร้าวล้างหน้าศพ ในการเผานั้นเราต้องดึงเสื้อหรือหมอนอกเสียก่อน เพราะกลัวว่าเวลาเผานั้นถ้าไม่ดึงออก เขม่าจากการเผาไหม้สิ่งเหล่านี้จะไปติดอยู่กับผนังเตา...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

ขั้นตอนจากนั้นจำเป็นต้องเปิดฝาโลงซึ่งเป็นเหตุให้กลิ่นจากศพลอยคลุ้งออกมา ลุงสว่างบอกว่า สิ่งนี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ไม่ว่ากลิ่นจะแรงมากเพียงใด ลุงไม่เคยปฏิเสธการเผาศพเลย การเผานั้นจำเป็นต้องไหว้ “เจ้าที่” เสียก่อน โดยการไหว้เจ้าที่นั้น ลุงสว่าง เรียนรู้จากคนเฒ่า คนแก่ที่เคยเผาศพในชุมชน ยายกะลา ตากะลี เป็นผู้ดูแลป่าช้าทุกแห่ง การไหว้ยายกะลา ตากะลี เป็นเสมือนการขออนุญาตให้ดวงวิญญาณผู้ที่ล่วงลับได้มาอาศัยอยู่ในป่าช้า และขอให้คุณยาย คุณตา ช่วยดูแล รวมถึงเป็นการขออนุญาตให้สับหรือเพื่อทำหน้าที่อยู่ที่ใจมากกว่า ดังคำพูด

“...ไม่มีอะไรมากแต่จะมีคำขอซื้อจากเทวดาเจ้าที่ชื่อ ยายกะลา ตากะลี ขอที่อยู่อาศัย ก่อนเผา ก่อนเผา-หลังเผาจะมีข้าวบอก คือ ข้าวปลา ปลาที่มีหัวมีหาง รูป 1 ดอก ดอกไม้เพื่อเปิดทางให้ดวงวิญญาณ ไหว้ที่เมรุ รูปเทียน ก็ต้องจุด บางทีก็รดน้ำมนต์ เพื่อไม่ให้อัปรีศ จัญไรเข้าตัว ป้องกันเอาไว้ ไม่รู้เหมือนกันเห็นเขาทำกันมา เราก็กทำตามเขา ไม่ได้มีอะไรหรอก มันเป็นที่ใจของเรา...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

ลุงสว่าง ให้ความเห็นต่อเรื่องผีและวิญญาณ ซึ่งผู้คนทั่วไปแล้วย่อมเห็นว่าเป็นเรื่องน่ากลัวแต่ลุงสว่าง กลับมองว่า ผีต่างหากที่จะต้องมากลัวตน

“...กลัวอะไร ไม่นึกเลย มีแต่ผีนั้นแหละที่จะกลัวเรา เพราะเราแทงสามง่าม เขาตอนกลับศพ แทงผี ตอนเผามันไหม้ไม่ดี ก็ต้องแทงกลับ จะได้ไหม้เร็วๆ...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

การเผาศพนั้นเป็นเรื่องไม่ยุ่งยากอะไร โดยเฉพาะเมื่อมีเตาเผาแบบเมรุ ซึ่งมีกลไก ในการดูดลมทำให้ไฟแรงขึ้น ที่ฐานเมรุด้านหลังจะมีช่องเปิดสำหรับให้ลมเข้าไปในเตาซึ่งเป็น ที่บรรจุศพ ลมจากด้านล่างจะผ่านร่างของศพซึ่งติดไฟอยู่ ทำให้ไฟแรงขึ้น จากนั้นลมซึ่งมีความ ร้อนจะลอยขึ้นสู่ด้านบน ระบายออกทางปล่องเมรุ ทั้งนี้จะเผาไหม้หรือช้าขึ้นอยู่กับปล่องดูดลมได้ ดีมากน้อยเพียงใด แต่อย่างไรก็ตามศพบางประเภทก็สร้างปัญหาในการเผาได้เช่นกัน เช่น ศพที่ เสียชีวิตจากการจมน้ำ สำหรับรูปแบบการเผาศพ ลุงสว่าง บอกว่า ไม่ได้มีคาถาอาคมอะไร ทั้งสิ้น มีแต่คำขอซื้อจากเวทดาเจ้าที่ซื้อ ตากะลี ยายกะลา ก่อนเผา ก่อนเผา-หลังเผามีข้าว บอก คือ ข้าวปลา ปลาที่มีหัวมีหาง รูป 1 ดอก ดอกไม้เพื่อเปิดทางให้ดวงวิญญาณ

“...การทำหน้าที่นี้เป็นการทำเอาบุญ และมีความสุขใจที่ได้ทำ แม้บางครั้ง จะมีคนแสดงอาการรังเกียจบ้าง ซึ่งก็ไม่จํานวนน้อย แต่ลุงไม่โกรธเขาเหล่านั้น คนเขาสะอาด ๆ หน่อย แบบว่ามองว่าเราไปจับศพ คนเขาคิดแบบว่าสะอาด สกปรก จับศพ สกปรก จับซ่อน มันมองไปไกลตัวเรา เขาไม่ได้คิดวันหน้าเขาเองก็ต้องตาย ต้องเน่าอย่างเขาเหมือนกัน คิดแต่จะ หนี มนุษย์เราก็ต้องตายด้วยกันทั้งนั้น...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

สัปเหร่อ มีความสำคัญต่อการจัดการศพในชุมชน หรือมีการสืบทอดหลักธรรมทาง พุทธศาสนาและปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม เป็นคนที่มีความรู้ทางศาสนาพิธีเป็นอย่างดี มีมนุษย สัมพันธ์ที่ดี สร้างเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ทางความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ซึ่งมีผลต่อ คติความเชื่อต่อคนในชุมชน สำหรับอัตราค่าบริการในการเผาศพที่วัดมณีนิมิต (ดอนกลาง) นี้ ขึ้นอยู่กับความศรัทธาหรือการบริจาคของเจ้าภาพที่มีความประสงค์ไม่มีการกำหนดเอาไว้แต่ ประการใด

“...จริง ๆ แล้วการรับเงินไม่ควรทำ เพราะเขาทำบุญสร้างเมรุ ทอดผ้าป่า มาให้วัดแล้ว พอเขาดายยังเก็บเงินเขไปอีก นี่คือเหตุผลที่ลุงมาเป็นคนเผ่าผี ที่วัดนี้ไล่คนเก่าออกไปเลย แต่ก็มีบ้างแล้วแต่เจ้าภาพเขาจะเอาเงินทำบุญค่าน้ำค่าไฟวัด เป็นเรื่องที่ห้ามกันไม่ได้ บางทีเจ้าภาพก็ให้มาเหมือนการแต่คนเขารู้ว่าผมไม่เอา เผาฟรีทำบุญ...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

การทำงานที่เมรุนั้นในช่วงเช้าวันที่จะมีการเผาศพ ลุงสว่าง จะมาทำหน้าที่ทำความสะอาดเมรุทำความสะอาดเตา และรอบ ๆ กวาดเอ้าถ่านของศพคนที่แล้วให้หมดเกลี้ยง จากนั้นก็จะทำการไหว้เตา ซึ่งเครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู และเงิน ในระหว่างการเผาศพ นั้นจะมีเจ้าภาพใกล้ชิดกับศพมาพูดคุยกับลุงสว่าง บรรยายภาสเช่นนี้เกิดขึ้นเป็นปกติ บางคนก็ไม่ได้ขึ้นมาพูดคุยอย่างเดียว แต่จะหยิบสามง่ามขึ้นมาเขี่ยศพ ช่วยเผาศพ หรือบางคนเผาศพมาเปิดฝาซึ่งเป็นช่อง ๆ เล็ก ๆ สำหรับเปิดดูไฟ หรือช่องสำหรับใส่เหล็กเขี่ยศพ บ่อยครั้งเพื่อดูว่าศพไหม้เป็นอย่างไร ไปถึงไหนแล้ว แต่บางศพ พอเริ่มจุดไฟติดเจ้าภาพเก็บข้าวของกลับบ้านหมด จะกลับมาอีกทีตอนตี 5 หิ้วรุ่งเพื่อมาทำการดับธาตุเก็บกระดูก ทำบุญตักบาตรพระ

นอกจากอาชีพของลุงสว่างที่เป็นสัปเหร่อแล้วนั้น ลุงสว่างยังรับหน้าที่เป็นพิธีกรทางศาสนา, พิธีกรทอดผ้าป่า มีเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ไว้สำหรับติดต่อผ่านพระสงฆ์ บรรดาเจ้าภาพงานต่าง ๆ ลุงสว่างบอกว่า ลุงไม่เคยอบรมหลักสูตรใดเลยที่เกี่ยวกับการเผาศพใช้ความสามารถที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ความชำนาญด้วยประสบการณ์การเป็นสัปเหร่อมากกว่า 20 ปี ซึ่งจากสายตาค้นออกแล้วนั้น สัปเหร่อวัดกลางกลางเป็นคนที่มีความรู้ มีความคาดหวังจากคนในชุมชน ได้รับความไว้วางใจ ดูแลจัดการศพของญาติๆเขาโดยไม่ต้องสงสัยประการใด ๆ เลย ดังคำสัมภาษณ์

“...ผู้ใหญ่หว่าง เป็นคนที่มีความรู้เรื่องการเผาศพ ทำพิธีทุกอย่างตั้งแต่แนะนำเรื่องมัตตราสัง ไปจนถึงนำไหว้พระ เผาศพ คาถาอาคมท่านคงมีบ้าง แต่เรื่องเช่นนี้เขาไม่บอกไม่อวดกัน ลุงไม่เรียกร้องเงินค่าทำอะไรเลย เป็นคนนักร้องใจถึง ชอบช่วยเหลือคน พูดเสียงดังฟังชัด เวลามีคนตายก็ต้องเชิญท่านมา เจ้าภาพไม่ต้องกังวลอะไรเลย และท่านไม่เคยรังเกียจคนไม่ว่าจะยากดีมีเงิน...”

(บรรเจิด คำสวัสดิ์, 2561)

สำหรับมุมมองของคนภายนอกส่วนใหญ่จะมองว่า สัปเหร่อเป็นคนที่มีความรู้ในการจัดการศพ ไม่เลือกปฏิบัติและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และยึดถือปฏิบัติระเบียบพิธี รูปแบบและขั้นตอนดั้งเดิม มีความเชื่อ ในเรื่องการจัดการศพ และเป็นมิตรกับเจ้าภาพและคนอื่น ๆ ด้วย และไม่แสดงกริยารังเกียจศพผู้ตาย และปฏิบัติตนตามความเชื่อประเพณีอย่างเคร่งครัด มีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย มีความรู้เกี่ยวกับไสยศาสตร์ อาคมอาคม ในการประกอบพิธีกรรมและมีความชำนาญต่อการจัดการศพ ทั้งนี้สัปเหร่อ ได้ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ให้เป็นผู้จัดการศพประจำ฼าณสถานชุมชน

“...หากไม่มีสัปเหร่อคงลำบาก เพราะในชุมชนไม่มีใครทำได้ การที่มีสัปเหร่อช่วยให้ญาติที่นำศพไปเผาสบายใจว่าได้ทำตามถูกต้อง ฉะนั้นสัปเหร่อ มีความสำคัญมากเมื่อมีคนตายลง...”

(สมหมาย สมแก้ว, 2561)

อภิปรายผล

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2561 ชุมชนวัดมัชฌิมาภุม (ดอนกลาง) มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข รวมถึงประเพณีการจัดการศพจากอดีตหลายประการ กล่าวคือ ในอดีตการจัดงานศพนั้นมีการช่วยเหลือของเพื่อนบ้าน มีพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด และอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติไปตามยุค ตามสมัย ค่านิยม ประเพณี เช่น การอาบน้ำศพ การใช้โลงใส่ศพ การประดับประดาโลงศพ การจัดดอกไม้ประดับโลงศพ พวงหรีด เต็นท์สำหรับงานศพ เครื่องเสียง บริการอาหารเครื่องดื่ม พระเทศนา พระสวด คณะเจ้าภาพ ซึ่งต้องมีผู้มีชื่อเสียง มีหน้ามีตาในสังคม ของชำร่วยที่ดูหรูหรา ราคาแพง พระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง การจัดงานศพมีการลดขั้นตอนในการเตรียมงานให้น้อยลง และมีความรวดเร็วมากขึ้น และรับเอาวัฒนธรรมอื่นเข้ามาปฏิบัติทดแทน ทั้งนี้สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมจากภายนอก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ, 2554) ที่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธนั้นมาจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดค่านิยมความสะดวกสบายมากกว่าความสามัคคี ค่านิยมของเจ้าภาพงานศพที่ต้องการความทัดเทียมกับผู้อื่น เป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยของ (พระครูโกศลอรธกิจ, ปี

ที่ 4 เล่มที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560) ที่สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพจากอดีตมาสู่ยุคปัจจุบันที่มีความเจริญของสังคมและค่านิยมของเจ้าภาพเองที่ได้เปลี่ยนไปเพื่อให้การจัดงานศพได้มีความสะดวกและรวดเร็วของงาน ทำให้คนในท้องถิ่นบางส่วนลืมนิธิกรรมเก่าแก่ที่โบราณได้ยึดถือปฏิบัติมา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างท้องถิ่น กระแสของทุนนิยม ก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวชุมชนตอนกลาง เช่นเดียวกันที่มีการแข่งขันความมีฐานะทางสังคม มีความต้องการความสะดวก รวดเร็ว จึงกลายมาเป็นเรื่องของธุรกิจบริการขายโลงศพ พวงหรีด บริการอาหาร เต็นท์เช่า ร้านบริการงานศพครบวงจรความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายที่ถูกกลบฝังไปเพราะโลกที่เจริญก้าวหน้า และความคิดที่เป็นสังคมเมืองมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาจรัญ จิตตสังวร, 2553) ได้สรุปที่เกี่ยวกับการจัดการศพกลายเป็นงานศพของธุรกิจขายโลงศพ ขายปราสาทศพ ขายพวงหรีด ธุรกิจของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์และกิจกรรมซื้อขายการจัดพิธีกรรมและงานวิจัยของ (ธรรมพร สุขมี และเก็ดถวา บุญปรากฏ, 2558) ที่ได้สรุปไว้ว่า การจัดงานศพยุคปัจจุบันให้ความหมายในเชิงสถานภาพทางสังคมอันเป็นการประกอบสร้างในลักษณะสุขคติพาณิชย์ตอบสนองความต้องการของเจ้าภาพ สะดวกสบาย รวดเร็ว หรูหรา

สำหรับประเด็นอัตลักษณ์สัปเหร่อของชุมชนตอนกลางมีพลวัตที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตในยุคแห่งการเผาแบบสามส้าง ที่ไม่มีตัวตนที่ชัดเจน คนเผาศพคือบรรดาญาติผู้ตาย เพื่อนฝูง ผู้มาร่วมงานศพ หรือผู้กล้าผู้นำในชุมชน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเผาศพมาเป็นเตาเผาแบบปิด (เมรุ) การจำกัดตัวบุคคลผู้รับหน้าที่เผาศพก็เกิดขึ้น ส่งผลให้ความเป็นสัปเหร่อมีความชัดเจนขึ้น คนที่มาเป็นสัปเหร่อจะต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสหรือกรรมการวัด ซึ่งจะต้องเป็นคนที่มีใจรักได้รับการยอมรับในชุมชน มีความรู้ความสามารถในพิธีและการเผาศพเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระชาญชัย ชยเมธี (คำวิชัย), 2556) ที่ระบุว่า สัปเหร่อเป็นผู้จัดการศพประจำฌาปนสถานของชุมชน ได้รับการยอมรับจากมติชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล เป็นที่ปรากฏแก่สายตาของประชาชนทำให้เป็นที่ยอมรับในศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อในภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความสำคัญต่อการจัดการพิธีศพให้เป็นไปตามความคาดหวังของคนในชุมชน และปัจจุบันการมีเมรุเผาศพแบบถาวรทำให้ตำแหน่งสัปเหร่อเลื่อนตัวสู่ “นักจัดการศพ”

สรุป

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2561 ชุมชนวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ระบบสาธารณูปโภค รูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง บรรยายากาตงานศพในยุคปัจจุบันเป็นการดำเนินการที่เตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดี มีความสวยงาม หรุษรา ประดับประดา สะดวกสบาย มีการเช่าบริการร้านค้าทุกกระบวนการตั้งแต่โลงศพ ดอกไม้ อาหารเครื่องดื่ม พวงหรีด การประดับประดาเมรุ ของที่ระลึก พระสงฆ์สวด พระสงฆ์เทศนา เจ้าภาพที่มีหน้ามีตาในสังคมที่ถูกเชิญมา รวมไปถึงผู้เผาศพที่มีการประสานเตรียมพร้อมเป็นอย่างดี บรรยายากาศภายในงานเผาศพเต็มไปด้วยร้านค้าบริการขายของผู้เข้าร่วมงาน ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายกำลังจะถูกกลบไปเพราะความเจริญก้าวหน้าทันสมัยของโลก

สำหรับอัตลักษณ์ของสัปเหร่อวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) มีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับวิถีแห่งการเผาศพของชุมชน เมื่อมีการเปลี่ยนรูปแบบการเผาศพมาเป็นเตาเผาแบบเมรุการจำกัดตัวบุคคลผู้รับหน้าที่เผาศพก็เกิดขึ้น ทำให้ต้องมีผู้รับผิดชอบดูแล ส่งผลให้ความเป็นสัปเหร่อมีความชัดเจนขึ้น คนที่มาเป็นสัปเหร่อจะต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสหรือกรรมการวัด ซึ่งจะต้องเป็นคนที่รู้จักได้รับการยอมรับในชุมชนมีความรู้ความสามารถในพิธีและการเผาศพเป็นอย่างดี ทำให้ตำแหน่งสัปเหร่อเลื่อนตัวสู่ “นักจัดการศพ” สัปเหร่อมีตัวตนมากขึ้นผ่านพัฒนาการของเมรุเผาศพ ในยุคปัจจุบันเป็นคนที่พบเห็นได้ง่าย เรียกใช้ง่ายเวลามีคนตาย แต่งตัวดีเรียบร้อย ใจกล้า ไม่กลัวผีสงฆ์ ปฏิบัติอยู่ในศีล มีอำนาจในการต่อรองกับเจ้าภาพ มีอาชีพที่หลากหลาย มักทายกวัด นำให้ว่าพระทุกประเพณีทำบุญของชาวพุทธ สำหรับอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของสัปเหร่อชุมชนวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) ที่ยังดำรงไว้อย่างเหนียวแน่นคือการมีคติความเชื่อในการทำบุญส่วนกุศล ไม่รับอามิสสินจ้างเผาศพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานเกี่ยวข้องควรสร้างความตระหนักในควมมีคุณค่าของการจัดการศพ พิธีกรรม และนัยยะที่แฝงด้วยหลักธรรมคำสอน ปรีชาธรรม เพื่อเป็นการลด ละเลิก กิเลส

ความโลภ ความโกรธ ความหลงยังตนอยู่ในความไม่ประมาทของชีวิต สร้างความผาสุกให้กับ การดำเนินชีวิต

1.2 ควรส่งเสริมให้ชาวชุมชนในสังคม ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศพ ศึกษาเรียนรู้การจัดการศพ เพื่อเป็นกระบวนการงานศพเป็นศูนย์กลางในการสร้างสังคมแห่งภ ทรภาพ ความเป็นญาติมิตร วงศาคณาญาติ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน สังคม ประเทศชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการจัดการศพและอัตลักษณ์สัปเหร่อในพื้นที่อื่น

2.2 ควรมีการศึกษา แนวทางอนุรักษ์ เผยแพร่ปรีتناธรรมอันเนื่องมาจากการ จัดการศพ

เอกสารอ้างอิง

ณัฐพงศ์ จิตนิริรัตน์. (2553). อัตลักษณ์ชุมชน. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ธรรมพร สุขมี และเก็ดถวา บุญปรากร. (2558). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโรงศพใน สังคมไทยพุทธสมัยใหม่. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ครั้งที่ 4ในหัวข้อ“การพัฒนางานวิจัยบนฐานแนวคิดใหม่ เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ระหว่างวันที่ 7-8 พฤษภาคม (หน้า 46-53). ณ ศูนย์ประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

บรรเจิด คำสวัสดิ์. (29 มีนาคม 2561). ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย. (ผศ. ดำรงค์พันธ์ ใจหาวัระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)

พระครูโกศลอรธกิจ. (ปีที่ 4 เล่มที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560). ศึกษาประเพณีงานศพของ ชาวไทยพุทธท้องถิ่น อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา. มหาจุฬานาครทรรศน์, 65-82.

พระครูดำรงภูมิธรรม. (19 มีนาคม 2561). ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย. (ผศ. ดำรงค์ พันธ์ ใจหาวัระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)

พระชาญชัย ชยเมธี (คำวิชัย). (2556). บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพกรณีศึกษา ในเขต เทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภोगาว จังหวัดลำปาง. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ. (2554). การเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ กรณีศึกษา บ้านหมื่นตำบลนาปรัง อำเภอบึง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระมหาจรัญ จิตตสังวโร. (2553). การศึกษาแนวคิดความเชื่อเชิงวัฒนธรรมในการสร้าง ปราสาทศพของชาวพุทธล้านนา . พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

สมหมาย สมแก้ว. (31 มีนาคม 2561). ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย. (ผศ. ดำรงค์พันธ์ ใจหาวัระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)

สว่าง เดชสถิต. (3 มีนาคม 2561). ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย. (ผศ. ดำรงค์พันธ์ ใจหาวัระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)

เสถียร โกเศศ. (2553). ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตความตาย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

A Giddens. (1992). The Transformation of Intimacy Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies. Stanfor: Stanford University Press.

การพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียน
สำหรับครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ด้วยแนวคิดทุนสังคม

DEVELOPMENT OF CLASSROOM ASSESSMENT COMPETENCY OF
PRAPARIYUTTITHAM TEACHERS UNDER THE PROJECT INITIATED BY
HER ROYAL HIGHNESS PRINCESS MAHA CHAKRI SIRINDHORN THROUGH
SOCIAL CAPITAL FRAMEWORK

นลินี ณ นคร
สังวรณัฏฐ์ จักรกระโทก
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาครูแกนนำด้านการประเมินในชั้นเรียนโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ) 3) เพื่อประเมินผลการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เป็นครูแกนนำ 24 คน ครูเครือข่ายที่สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ 85 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบฝึกการออกแบบการประเมินในชั้นเรียน แบบสังเกตการสอนของครูเครือข่าย แบบสัมภาษณ์ครูเครือข่าย และแบบสอบถามสภาพการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของครูผู้สอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สำหรับครูเครือข่ายในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในโครงการ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี จังหวัดน่าน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูแกนนำมีความรู้ด้านการประเมินในชั้นเรียนเพิ่มขึ้น สามารถวิเคราะห์มาตรฐานตัวชี้วัดได้ และสามารถออกแบบการประเมินในชั้นเรียนได้สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด

2. การพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูแกนนำมุ่งพัฒนาศักยภาพจำนวน 7 ด้านตามแนวคิดของ (Stiggins, R. J., 1999) และสมาพันธ์ครูอเมริกัน สมาคมการวัดผล การศึกษาอเมริกัน และสมาคมการศึกษาแห่งชาติอเมริกัน (American Federation of Teachers, 2003) ภายหลังจากการติดตามและให้ความช่วยเหลือ พบว่า ครูแกนนำเคยให้ความช่วยเหลือครูเครือข่ายในด้านการวัดและประเมินในชั้นเรียนในภาพรวมร้อยละ 86.95 มีการนำแนวคิดการประเมินเพื่อการเรียนรู้ไปขยายผลในชั้นเรียน วิธีการที่ครูแกนนำใช้มากที่สุดคือการตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบความรู้ของนักเรียน นักเรียนมีการถามและตอบมากขึ้น ครูแกนนำสามารถใช้ผลการประเมินในการปรับกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถวินิจฉัยข้อบกพร่องของนักเรียน และใช้ข้อมูลนั้นกลับไปพัฒนานักเรียนทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคล

3. ประเมินผลการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครู พบว่า ทุนสังคมของครูมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นแนวคิดทุนสังคมจึงมีประสิทธิผลในการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครู

คำสำคัญ: การประเมินในชั้นเรียน, แนวคิดทุนสังคม

Abstract

This research aimed to 1) develop key school teacher competency on classroom assessment under the project initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, 2) develop the classroom assessment competency of the teachers under the project initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn through Social Capital Framework, Prapariyuttitham schools (Key

Teachers) and 3) to evaluate the development on classroom assessment competency of the teachers under thep initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn Through Social Capital Framework (Key Teachers). The sample comprised 24 key science and mathematics teachers and 85 networking science and mathematics teachers. Data collecting indtruments were excise workbook on classroom assessment, teaching observation and interview forms, and questionnaires for collecting the information on the learning assessment condition of the science and mathematics teachers under the project initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn Through Social Capital Framework, Prapariyuttitham schools (Key Teachers), in Nan Province. Content analysis and multiple regression were utilized for data analysis.

The findings were as follow:

1. Key teachers gained more knowledge on classroom assessment as can be seen from their ability to analysye the standards and indicators and capacity to design classroom assessment more efficiently in accordant to learning standards and indicators.

2. The key teachers were developed for the classroom assessment competency on 7 aspects proposed by Stiggins (1999) and American Federation of Teachers, National Council on Measurement in Education, & National Education Association (American Federation of Teachers, 2003) The follow- up after the development process found that 86.95 percents of the key teachers had extended their knowledge on classroom assessment to other school teachers. Strategies used most by them were questioning students to investigate their knowledge. Questiong and answering in classes were used more by students. Results from classroom assessment were used to adjust learning activities as well as to diagnos students, in group and in individual, for their learning development.

3. The evaluation of the teacher development on classroom assessment competency showed that teachers' social capital was significantly positively related to the teachers' classroom assessment competency and hence social capital concept was perceived to be able to enhance the development of the teachers' competency on classroom assessment.

Keywords: Classroom Assessment, Social Capital Framework

บทนำ

ครูเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษาที่ประสบความสำเร็จ เพราะครูที่มีคุณภาพจะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จในการเรียนได้ ผลการวิจัยและหลักอื่นจำนวนมากยืนยันความเชื่อว่าคุณภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยครู เช่น ข้อเสนอแนะนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยด้านคุณลักษณะของครูซึ่งนักวิจัยได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยจำนวน 188 เรื่อง คือ ครู/อาจารย์ต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี ใฝ่ใจศึกษาค้นคว้าติดตามความรู้ทางวิชาการให้มีความรู้ใหม่ ทันสมัย และสามารถคัดเลือกองค์ความรู้ส่วนที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ในด้านวุฒิการศึกษาของครูและการจัดการเรียนการสอนของครูที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนนั้น พบว่า คุณวุฒิและกลยุทธ์การเรียนของครูต่างชาติที่เข้ามาสอนหลักสูตรภาษาอังกฤษของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 นอกจากนี้นักวิชาการทางการศึกษาหลายคนเชื่อว่า การปฏิรูปการศึกษาควรเริ่มต้นจากการปฏิรูปการผลิตครู เพราะเชื่อว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมาจากครู เช่น (Shulman, 1987) เชื่อว่าการเป็นครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนนั้น ครูต้องมีความรู้ที่สำคัญสองประการ คือ ความรู้ในเนื้อหา อาทิตhe ความรู้ในวิชาที่สอน ซึ่งได้มาจากการเรียนจากสถาบันการผลิตครู และความรู้เกี่ยวกับการสอน อาทิ จิตวิทยาการศึกษา การทำแผนการสอน การสอน การปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน และการประเมินในชั้นเรียน การพัฒนาครูประจำการที่ผ่านมาของประเทศไทยส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาครูให้มีความรู้เกี่ยวกับการสอนแทบทั้งสิ้น เช่น รัฐบาลมีโครงการให้คุุปองครูเพื่อใช้พัฒนาตนเองโดยทั่ว ๆ ไป เป็นการอบรมเพื่อพัฒนาแผนการสอน การทำวิจัยในชั้นเรียน การจัดการชั้นเรียน

การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา และการวัดและการประเมินผลในชั้นเรียน (นราศักดิ์ ไชยเรือง สวรรณ์ จัตกระโทก และนลินี ณ นคร , 2560) ทำการวิจัยและพบว่า บทบาทของการประเมินในชั้นเรียนมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมาก กล่าวคือ หากครูใช้การประเมินที่ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนต่ำลงมากขึ้น ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า หากครูใช้การประเมินที่ไม่ถูกต้องจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา ดังนั้นการดำเนินการประเมินในชั้นเรียนของครูจึงควรทำให้ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหาที่กำลังสอน ซึ่ง (ปราณี พรหมพันธ์ นลินี ณ นคร และสวรรณ์ จัตกระโทก, 2560) พบว่า มีประสิทธิผลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ถึงแม้ว่าการประเมินในชั้นเรียนจะมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน ทว่า ผลการวิจัยหลายชิ้นพบว่า ความรู้เกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลเป็นปัญหาสำหรับครูไทย และยังไม่ได้รับการแก้ไขมากเท่าที่ควร เช่น (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2545) พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดความรู้และต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลแนวใหม่ เช่นเดียวกัน ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมก็มีปัญหามากด้านการประเมินในชั้นเรียนผลการประเมินความต้องการจำเป็นและการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (โกศล เพ็ญสา เอื้อมพร หลินเจริญ และเทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, 2555) พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาครูที่มีอยู่ในปัจจุบันให้มีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับตรงงานที่รับผิดชอบ และการที่กำหนดข้อเสนอให้กับครูตรงกับสาขา ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ครูยังขาดความรู้ในวิชาที่สอน และความรู้เกี่ยวกับการสอน ซึ่งหมายรวมถึงการวัดและประเมินผลด้วย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสังเกตที่ได้จากการสร้างข้อสอบ b-net ของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ กลุ่ม 1 ปี 2559 ที่พบว่า ครูขาดทักษะในการออกข้อสอบ ออกข้อสอบไม่สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด และจากข้อสังเกตดังกล่าวทำให้กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ กลุ่ม 10 เห็นความสำคัญและจัดให้มีการให้ความรู้ ฝึกทักษะเกี่ยวกับการวัดและประเมินที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัดแก่ครูผู้สอน 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เมื่อวันที่ 13-14 สิงหาคม 2558 ประมาณ 100 คน ผลการอบรมครั้งนั้นสนับสนุนข้อสังเกตที่ได้จากการออกข้อสอบ b-net คือ ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะในการออกข้อสอบ ออกข้อสอบไม่สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด (อัญญา กาศโอสถ,

2558) พบว่า ถึงแม้ว่าครูจะได้รับการอบรมด้านการวัดและประเมินผล แต่ครูจำนวนน้อยมากที่นำความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ข้อค้นพบในการพัฒนาครูข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การอบรมครูที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จ และการอบรมเป็นโครงการที่ใช้งบประมาณไม่คุ้มค่ากับสิ่งที่ได้รับ ดังนั้น การพัฒนาครูประจำการให้มีความรู้และศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียน จึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่ควรใช้วิธีการพัฒนาที่ไม่นำครูออกมาจากห้องเรียน การอบรมและพัฒนาครูที่นำครูออกจากห้องเรียน เช่น การจัดการอบรมนอกสถานศึกษา จะทำให้ครูละทิ้งห้องเรียน ทำให้ครูมีเวลานสอนนักเรียนน้อยลง ซึ่งจะส่งให้นักเรียนได้รับการพัฒนาได้ไม่เต็มที่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวคิดทุนสังคม (social capital) มาใช้ในการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นกลุ่มที่มีกำลังปัญหาในเรื่องการประเมินในชั้นเรียน การนำแนวคิดทุนสังคมเข้ามาดำเนินการช่วยเหลือเชื่อว่าหากผู้ปฏิบัติงานได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เชี่ยวชาญ หรือมีผู้เชี่ยวชาญให้ความช่วยเหลือในขณะปฏิบัติงานจะช่วยให้พัฒนาทักษะการทำงานได้ ดังงานวิจัยของ Frank, Zhao, & Borman (Frank, K. A., Zhao, Y., & Borman, K. , 2004) ที่ใช้แนวคิดทุนสังคมในการพัฒนาทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ของครูในสถานศึกษาได้ประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาครูแกนนำด้านการประเมินในชั้นเรียนโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ)
3. เพื่อประเมินผลการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียน หมายถึง ความรู้และทักษะของครูในการประเมินการเรียนรู้ผู้เรียนระหว่างการเรียนการสอน โดยไม่แยกกิจกรรมการวัดออกจากการเรียนการสอน เพื่อให้การประเมินในชั้นเรียนช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ ด้านเชื่อมโยงการประเมินกับเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน ด้านระบุเป้าหมายการเรียนรู้ ด้านใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม ด้านพัฒนาเครื่องมือประเมิน เกณฑ์การให้คะแนนและการนำมาใช้อย่างมีคุณภาพ ด้านป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน ด้านสื่อสารผลการประเมินผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และด้านใช้การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

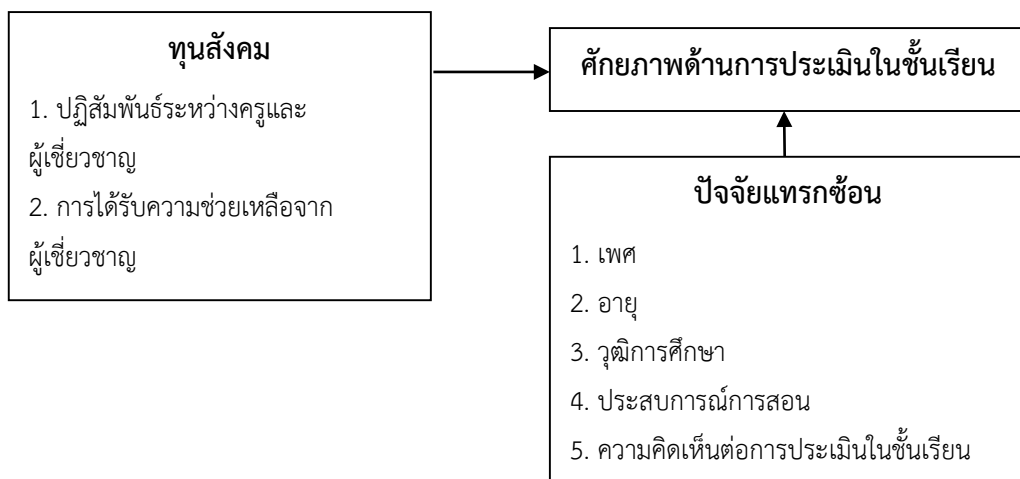
กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีที่เป็นเบื้องหลังของการวิจัยนี้ได้แก่ การประเมินเพื่อการเรียนรู้ (assessment for learning) ศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียน และแนวคิดทุนสังคม

จากผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการนำแนวคิดทุนสังคมไปพัฒนาครู เช่น งานวิจัยของ Frank, Zhao, & Borman (Frank, K. A., Zhao, Y., & Borman, K. , 2004) พบว่าแนวคิดทุนสังคมใช้พัฒนาครูด้านความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ได้ประสบความสำเร็จเพราะครูได้รับความช่วยเหลือและพัฒนาจากผู้เชี่ยวชาญในสถานที่ทำงาน เมื่อนำแนวคิดนี้มาใช้พัฒนาครูด้านการวัดและประเมินผลในชั้นเรียน ผู้วิจัยจึงกำหนดสมมติฐานว่า แนวคิดทุนสังคมสามารถใช้พัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูได้ หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ครูที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนด้วยแนวคิดทุนสังคมมีศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนสูงกว่าครูที่ไม่ได้รับการพัฒนา เมื่อควบคุมปัจจัยแทรกซ้อนแล้ว สมมติฐานนี้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยที่นำเสนอถัดไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (developmental research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มครูแกนนำ เป็นครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ที่ผ่านการอบรม ร้อยละ 80 จำนวน 12 โรงเรียนที่ได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม ได้ครูที่สอนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ 12 คน และครูสอนสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ 12 คน รวม 24 คน

1.2 กลุ่มครูเครือข่าย เป็นครูที่สอนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และครูที่สอนสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์โครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ซึ่งเป็นครูในโรงเรียนเดียวกับครูแกนนำที่ได้จากการสุ่มในข้อ 1 จำนวน 12 โรงเรียน จำนวน 85 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาครูแกนนำด้านการประเมินในชั้นเรียนโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้แก่ แบบ

ฝึกการออกแบบการประเมินในชั้นเรียนซึ่งครูแกนนำต้องออกแบบการวัดและประเมินเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดตามผลได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลร่องรอยการนำการวัดและประเมินในชั้นเรียนไปใช้ของครูแกนนำ แบบสังเกตการสอนของครูเครือข่าย แบบสัมภาษณ์ครูเครือข่าย และแบบสอบถามการช่วยเหลือของครูแกนนำซึ่งตอนหนึ่งของแบบสอบถามสภาพการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของครูคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์สำหรับครูเครือข่ายในโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ) ได้แก่ แบบสอบถามสภาพการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของครูคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์สำหรับครูเครือข่ายในโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

3.1 การพัฒนาครูแกนนำด้านการประเมินในชั้นเรียนโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เก็บข้อมูลโดยการให้ครูแกนนำที่เข้าอบรมทำแบบฝึกการออกแบบการประเมินในชั้นเรียนซึ่งครูแกนนำต้องออกแบบการวัดและประเมินเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ให้ครูแกนนำที่เข้าอบรมทำเป็นกรณีศึกษา จากนั้นทำการตรวจชิ้นงานและเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมให้ข้อมูลย้อนกลับ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนชิ้นงานกัน

3.2 การพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ) เก็บข้อมูลด้วยกระบวนการติดตามให้ความช่วยเหลือเครือข่ายของครูแกนนำเกี่ยวกับการประเมินในชั้นเรียน โดยถามครูแกนนำหรือคณาจารย์ร่องรอยความคืบหน้าใน

การขยายผล และถามครูเครือข่ายถึงแนวทางการขยายผลของครูแกนนำ และทอดแบบสอบถาม การช่วยเหลือของครูแกนนำซึ่งตอนหนึ่งของแบบสอบถามสภาพการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของครู คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์สำหรับครูเครือข่ายในโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

3.3 การประเมินการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ) โดยนักวิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากครูเครือข่าย ภายหลังจากครูแกนนำได้นำการประเมินในชั้นเรียนไปขยายผล 3 เดือน โดยการถอดแบบสอบถาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยมีดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 คือ วิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทำภาระงานการออกแบบการวัดและประเมินเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสอดแทรกขณะกิจกรรมการเรียนรู้ของครูแกนนำที่เข้ารับการอบรม

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 คือ วิเคราะห์ข้อมูลการให้ความช่วยเหลือครูเครือข่ายของครูแกนนำเกี่ยวกับการประเมินในชั้นเรียน โดยถามครูแกนนำหรือคณาจารย์รองรอยความคืบหน้าในการขยายผล และถามครูเครือข่ายถึงแนวทางการขยายผลของครูแกนนำโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนข้อมูลการช่วยเหลือของครูแกนนำที่ได้จากการถอดแบบสอบถามวิเคราะห์ด้วยร้อยละ

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 คือ วิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูเครือข่ายตามข้อเสนอของ Stiggins 7 ด้าน จากครูเครือข่ายที่ได้จากการถอดแบบสอบถามสภาพการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของครูคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์สำหรับครูเครือข่ายในโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนสำหรับครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีด้วยแนวคิดทุนสังคม สรุปได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาครูแกนนำด้านการประเมินในชั้นเรียนโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่า ครูแกนนำที่เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาการประเมินในชั้นเรียนมีความรู้ด้านการประเมินในชั้นเรียนเพิ่มขึ้น คือ 1) กำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ให้ชัดเจน นักเรียนเข้าใจได้ตรงตามมาตรฐาน ตัวชี้วัด 2) สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมินได้ชัดเจน ตลอดจนทราบว่าข้อมูลที่ต้องการคืออะไร 3) ใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสมกับเนื้อหาและหลากหลาย เช่น การใช้คำถาม การประเมินตนเอง แฟ้มสะสมงาน และแบบทดสอบ และ 4) ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนอย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และทันเวลา

2. ผลการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ) พบว่า การพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูแกนนำมุ่งพัฒนาศักยภาพ 7 ด้าน ตามแนวคิดของ Stiggins (Stiggins, R. J., 1999) และสมาพันธ์ครูอเมริกัน สมาคมการวัดผลการศึกษาอเมริกัน และสมาคมการศึกษาแห่งชาติอเมริกัน (American Federation of Teachers, 2003) ผลที่ได้จากการติดตามให้ความช่วยเหลือครูเครือข่ายในการพัฒนาศักยภาพในชั้นเรียนโดยสอบถามครูเครือข่าย พบว่า ครูแกนนำเคยให้ความช่วยเหลือครูเครือข่ายในด้านการวัดและประเมินในชั้นเรียน โดยการพูดคุย แนะนำ ชี้แจง ในภาพรวมร้อยละ 86.95 โดยมีรายการที่เคยให้ความช่วยเหลือครูเครือข่ายในด้านการวัดและประเมินในชั้นเรียนมากที่สุดคือ ตั้งคำถามกระตุ้นให้นักเรียนบอกสิ่งที่ตนเองรู้หรือไม่รู้กับครู ให้โอกาสนักเรียนตอบคำถาม (ร้อยละ 96.50) รองลงมาคือ ออกแบบการวัดและประเมินให้สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัดหลักสูตรแกนกลางฯ (ร้อยละ 95.30) และ บอกตัวชี้วัดหรือผลการเรียนรู้ที่ครูคาดหวังให้นักเรียนทราบก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กับ เลือกรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมกับนักเรียนรายบุคคล (ร้อยละ 92.90) ตามลำดับ ส่วนรายการที่ครูแกนนำให้ความช่วยเหลือครูเครือข่ายในด้านการวัดและประเมินในชั้นเรียน โดยการพูดคุย แนะนำ ชี้แจงน้อย

ที่สุด คือ ตั้งคำถามหรือเขียนข้อสอบหรือเขียนตัวเลือกที่ไม่เอื้อให้เด็กกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตอบถูก (ร้อยละ 76.50)

ผลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตครูแกนนำที่เข้ารับการพัฒนาพบว่า มีการนำแนวคิด การประเมินเพื่อการเรียนรู้ไปขยายผลในชั้นเรียน วิธีการที่ครูแกนนำใช้มากที่สุดคือ การตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบความรู้ของนักเรียน การใช้วิธีตั้งคำถามในชั้นเรียนทำให้นักเรียนมีการถามและตอบมากขึ้น ครูเครือข่ายสามารถใช้ผลการประเมินในการปรับกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถวินิจฉัยข้อบกพร่องของนักเรียน และใช้ข้อมูลนั้นกลับไปพัฒนานักเรียนทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคล

3. ผลการประเมินการพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม (ครูแกนนำ) พบว่า การวิเคราะห์อิทธิพลของต้นทุนทางสังคมต่อศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูเครือข่ายตามข้อเสนอของ Stiggins (Stiggins, R. J., 1999) ประกอบด้วยศักยภาพ 7 ด้าน คือ 1) เชื่อมโยงการประเมินกับเป้าหมายการเรียนรู้ ที่ชัดเจน 2) ระบุเป้าหมายการเรียนรู้ 3) ใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม 4) พัฒนาเครื่องมือประเมิน เกณฑ์การให้คะแนน และการนำมาใช้อย่างมีคุณภาพ 5) ป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน 6) สื่อสารผลการประเมินผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และ 7) ใช้การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ต้นทุนทางสังคม คือ จำนวนครั้งที่ครูแกนนำได้พูดคุยกับครูเครือข่ายในโรงเรียน และจำนวนครั้งที่ให้การช่วยเหลือด้านการประเมินในชั้นเรียนให้แก่ครูเครือข่าย เป็นปัจจัยที่ใช้ในการทำนายศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูตามตามข้อเสนอของ Stiggins (Stiggins, R. J., 1999) ประกอบด้วยศักยภาพ 7 ด้าน ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ผลรวมของปฏิบัติการตามศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนเป็นตัวแปรตาม ประกอบด้วยภาพรวมของศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนทุกด้าน และรายด้าน ดังนี้ คือ เชื่อมโยงการประเมินกับเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน ระบุเป้าหมายการเรียนรู้ ใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม พัฒนาเครื่องมือประเมิน เกณฑ์การให้คะแนน และการนำมาใช้อย่างมีคุณภาพ ป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน สื่อสารผลการประเมินผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และ ใช้การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ดังนี้

3.1 ทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนภาพรวมทุกด้านจากต้นทุนทางสังคม พบว่าศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนในภาพรวมทุกด้านมีความสัมพันธ์กับต้นทุนทางสังคม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ .378 และสามารถทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนในภาพรวมทุกด้านได้ร้อยละ 14.30 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± 14.735

3.2 การทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านเชื่อมโยงการประเมินกับเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนจากต้นทุนทางสังคม พบว่า ศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านเชื่อมโยงการประเมินกับเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนมีความสัมพันธ์กับต้นทุนทางสังคม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ .372 และสามารถทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านเชื่อมโยงการประเมินกับเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนได้ร้อยละ 13.90 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± 3.155

3.3 การทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านระบุเป้าหมายการเรียนรู้จากต้นทุนทางสังคม พบว่า ศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านระบุเป้าหมายการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับต้นทุนทางสังคม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ .305 และสามารถทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านระบุเป้าหมายการเรียนรู้ได้ร้อยละ 9.30 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± 2.691

3.4 การทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสมจากต้นทุนทางสังคม พบว่า ศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสมไม่มีความสัมพันธ์กับต้นทุนทางสังคม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ .166

3.5 การทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านพัฒนาเครื่องมือประเมิน เกณฑ์การให้คะแนน และการนำมาใช้อย่างมีคุณภาพจากต้นทุนทางสังคม พบว่า ศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านพัฒนาเครื่องมือประเมิน เกณฑ์การให้คะแนน และการนำมาใช้อย่างมีคุณภาพ มีความสัมพันธ์กับต้นทุนทางสังคม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ .343 และสามารถทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านพัฒนาเครื่องมือประเมิน เกณฑ์การให้คะแนน และการนำมาใช้อย่างมีคุณภาพได้ร้อยละ 11.80 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± 4.038

3.6 การทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมินจากต้นทุนทางสังคม พบว่า ศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน ไม่มีความสัมพันธ์กับต้นทุนทางสังคม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ .256

3.7 การทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านสื่อสารผลการประเมินผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ จากต้นทุนทางสังคม พบว่า ศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านสื่อสารผลการประเมินผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ มีความสัมพันธ์กับต้นทุนทางสังคม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ .355 และสามารถทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านสื่อสารผลการประเมินผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ ได้ร้อยละ 11.20 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± 2.820

3.8 การทำนายศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านใช้การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน จากต้นทุนทางสังคม พบว่า ศักยภาพการประเมินในชั้นเรียนด้านใช้การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ไม่มีความสัมพันธ์กับต้นทุนทางสังคม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ .276

อภิปรายผล

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนสำหรับครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยแนวคิดทุนสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดของสังคมวิทยาที่มีความเชื่อว่าการมีปฏิสัมพันธ์กันของบุคคลที่ประกอบด้วยบุคคลที่เชี่ยวชาญและบุคคลที่ยังไม่เชี่ยวชาญจะนำไปสู่การพัฒนา ศักยภาพของบุคคลที่ยังไม่เชี่ยวชาญได้ ด้วยความเชื่อนี้ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดของการพัฒนา ศักยภาพด้านการประเมินในชั้นเรียนของครูโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวม ทุนสังคมมี ประสิทธิภาพในการพัฒนาศักยภาพของครูให้มีความสามารถในการประเมินในชั้นเรียนมากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ได้ผลที่สอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพการใช้คอมพิวเตอร์ของครู ของ Frank, Zhao, และ Borman (Frank, K. A., Zhao, Y., & Borman, K. , 2004) ซึ่งยืนยันให้เห็นว่าการพัฒนาครูด้วยแนวคิดทุนสังคมมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม

ในด้านของการประเมินในชั้นเรียนที่ประกอบด้วยสมรรถนะหลายด้านนั้น ผลวิจัยพบว่ามีศักยภาพ 3 ด้านที่ยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาด้วยแนวคิดทุนสังคม คือ ด้านการใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม ด้านป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน และด้านการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งเป็นด้านที่ใช้ทักษะการประเมินขั้นสูงกว่าด้านอื่น ซึ่งสาเหตุของการยังไม่ประสบความสำเร็จอาจเกี่ยวข้องกับระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย กล่าวคือ ถ้าจะเห็นผลสำเร็จในสามด้านดังกล่าวควรใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานมากขึ้น เพื่อให้ครูและผู้เชี่ยวชาญได้มีเวลาปฏิสัมพันธ์กันตามแนวคิดของทุนสังคมให้มากขึ้น การมีปฏิสัมพันธ์และช่วยเหลือกันมากขึ้นจะช่วยให้ครูมีสมรรถนะด้านการใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม ด้านป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน และด้านการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนดีขึ้น

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า แนวคิดทุนสังคมมีโอกาที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของครู การพัฒนาครูในทักษะด้านอื่น ๆ จึงมีความเป็นไปได้ที่จะใช้แนวคิดนี้ในการพัฒนาครู ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่ลงทุนน้อย แต่คาดว่าจะได้ผลสูง เนื่องจากครูมีโอกาสดำเนินงานพัฒนาตนเองโดยมีผู้เชี่ยวชาญช่วยชี้แนะผ่านการพูดคุยและช่วยเหลือกัน

ข้อสรุปที่สำคัญ

ข้อสรุปที่สำคัญคือ การพัฒนาครูด้วยแนวคิดทุนสังคมมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตามมีศักยภาพ 3 ด้านที่ยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาด้วยแนวคิดทุนสังคม คือ ด้านการใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม ด้านป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน และด้านการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

การนำแนวคิดทุนสังคมไปใช้ในการพัฒนาครูให้เกิดประสิทธิผล ควรคำนึงถึงปัจจัยความสำเร็จที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นแนวคิดเบื้องหลังของการวิจัยซึ่งได้แก่ การจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในห้องเรียน การพัฒนาที่เริ่มจากความต้องการความสนใจของครู การพัฒนาที่ไม่นำครูออกมาจากห้องเรียน และการใช้ผู้เชี่ยวชาญมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ

นอกจากนี้ยังต้องให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกในสังคม หรือเข้าถึงทุนที่มีอยู่ในสังคมของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากข้อค้นพบที่ว่า ศักยภาพ 3 ด้านยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาด้วยแนวคิดทุนสังคม คือ ด้านการใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม ด้านป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน และด้านการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องระยะเวลาในการพัฒนาครูด้วยแนวคิดทุนสังคม เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับระยะเวลาที่ควรใช้ดำเนินโครงการพัฒนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้พัฒนาครูต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- โกศล เพียสา เอี่ยมพร หลินเจริญ และเทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. (2555). แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2545). กระบวนการปฏิรูปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้: การประเมินและการประกัน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- นราศักดิ์ ไชยเรือง สวรรณ์ จัดกระโทก และนลินี ณ นคร . (25 พฤศจิกายน 2560). ผลกระทบของความไม่สอดคล้องระหว่างมาตรฐานการประเมินกับการประเมินของครูต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดเชียงใหม่. เข้าถึงได้จาก การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5:
http://www.stou.ac.th/thai/grad_std/Masters
- ปราณี พรหมพันธ์ นลินี ณ นคร และสวรรณ์ จัดกระโทก. (2560). การประเมินการใช้และประสิทธิผลของการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของครูคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 836 – 846.

- วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขา
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ 10.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพ
การศึกษาไทย: การวิเคราะห์ห่อภิณ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อัจฉรา กาศโอสถ. (2558). การวิเคราะห์ผลกระทบของการอบรมวิชาชีพของครูคณิตศาสตร์ต่อ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาส สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- American Federation of Teachers. (22 July 2003). National Council on
Measurement in Education & National Education Association 1990. เข้าถึง
ได้จาก The standards for the competencies in Educational Assessment of
Students: <http://www.unl.edu/buros/article3.html>
- Frank, K. A., Zhao, Y., & Borman, K. . (2004). Social capital and diffusion of
innovations within organizations: Application to the implementation of
computer technology in schools 148-171. Sociology of education.
- Shulman. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform 1-22.
Harvard Educational Review.
- Stiggins, R. J. (1999). Are you assessment literate 20-23. The high school journal.

ประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร

THE EFFECTIVENESS OF MUSICAL SKILLS DEVELOPMENT PROJECT

BANGKOK

นิวัฒน์ รังสรัย

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร” ใน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของ กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของ กรุงเทพมหานคร และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทาง ดนตรีของกรุงเทพมหานคร ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 33 คน ได้แก่ ผู้บริหารและข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ พัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร ด้วยการวิเคราะห์ อ่านผล ตีความ และหาข้อสรุป ซึ่งมีผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร จากนโยบายที่จะ พัฒนาการศึกษานักเรียนในสังกัดให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานอยู่ในระดับแนวหน้าของ ประเทศ ซึ่งกรุงเทพมหานครโดยสำนักงานการศึกษาได้เล็งเห็นว่าโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรี ในโรงเรียนสังกัดกทม. เป็นโครงการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนานักเรียนของกทม.ด้านดนตรีสากล ให้ ได้มาตรฐาน ช่วยขัดเกลาให้นักเรียนเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยนและสามารถช่วยลดปัญหาความ รุนแรงของเด็กและวัยรุ่นได้ นอกจากนี้นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการนี้ ยังจะรับได้ประสบการณ์ จากการแข่งขันประกวดดนตรี จากหน่วยงานต่าง ๆ โอกาสในการศึกษาต่อในวิชาเฉพาะด้าน ดนตรีและการก้าวเป็นนักดนตรีมืออาชีพต่อไปในอนาคตต่อไป

2. ข้อค้นพบจาก สภาพการดำเนินการโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของ กรุงเทพมหานคร ซึ่งสรุปว่า 1) โครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร จากการประเมินผลโครงการพบว่าเป็นโครงการที่ส่งเสริมศักยภาพนักเรียน

ด้านดนตรีได้ถูกต้องตามมาตรฐานสากล 2) นักเรียนสามารถแสดงออกต่อสาธารณชนได้เป็นอย่างดี โดยโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด จะได้รับเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนรู้ดนตรี 3) ครูผู้สอนดนตรีได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะทางดนตรี ตามชนิดเครื่องดนตรี คือหลักสูตรเปียโนและคีย์บอร์ด กีตาร์อคูสติค กีตาร์ไฟฟ้า กลองชุด การขับร้องและบทเรียนสื่อประสมอีเลิร์นนิ่ง โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญและมีชื่อเสียงทางด้านดนตรี 4) มีบททวนความรู้ด้านดนตรีและร่วมกันแก้ปัญหาพร้อมพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ทำให้ครูได้รับความรู้ทางดนตรีที่ถูกต้องตามมาตรฐานสากลและสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้เรียนรู้การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล และสามารถอ่านโน้ตสากลและขับร้องเพลงได้อย่างมีประสิทธิภาพสู่ความยั่งยืนต่อไป

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งนี้ ควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้ได้รับการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานให้ได้รับการพัฒนาวิชาชีพเฉพาะทาง เป็นต้น พร้อมทั้งมาตรการและกลยุทธ์ที่มีส่วนผลักดันโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานครให้เกิดผลสำเร็จ ทั้งในส่วนอุปสรรคและจุดอ่อน ที่จะต้องอำนวยการจัดการศึกษาได้อย่างเต็มที่และเพียงพอต่อไป

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ, โครงการ, การพัฒนาทักษะทางดนตรี, กรุงเทพมหานคร

Abstract

Research on 'the effectiveness of project develop skills in Bangkok's music.' In this research aims to study the project effectiveness 1) to develop skills in Bangkok's music 2) to study the operation of musical skills development project of Bangkok and 3) to study the factors affecting the effectiveness of musical skills development project of Bangkok. Qualitative research conducted by in-depth interviews from key information providers group. The number of 33 people include executives and Government officials who are involved with the musical skills development project of Bangkok. With analysis readings and interpretations, conclusions. The result of research found that the.

1. The effectiveness of musical skills development project Bangkok. From

policy to education of students in affiliation with standard quality and are in the forefront of countries. Bangkok, which the Commission has foreseen that the musical skills development project in schools affiliated with Bangkok. One of the projects is to develop students of Bangkok international standard music helps to discipline the students, is a gentle soul, and can help reduce the severity of the problem, children and adolescents. In addition, students who participate in this project shall. They will also receive experience from a musical contest. From other agencies the opportunity to study in particular subjects and become professional musicians in the future to continue to.

2. Findings from the condition of musical skills development projects of Bangkok. 1) Project, which concluded that the development of the musical skills in international school. From project evaluation found that the project empowering music students have been required to comply with the international standards 2) students can show off to the public as well. By all the participating schools will receive musical instruments and equipment, promoting music 3) music teacher training workshop on skills development as a musical instrument-type course is piano and keyboard. Guitar acoustic electric guitar Drum kit The singing lessons and multimedia e-learning By expert trainers and famous musical (4) there is a review of musical knowledge and share problem-solving with process development manager learning make teachers receive musical knowledge is required by international standards and be able to convey to the students learn to practice a musical instrument and read the notes and sing more effectively to sustainable development to continue to.

3. Suggestions, this research should be to increase efficiency and related personnel, teachers have received training. Seminars, study visits, receive professional development specialist, etc. with all the measures and strategies that have pushed the musical skills of the development project Bangkok, success.

Both the obstacles and weaknesses that will need to be Director of management studies for full and sufficient to.

Keywords: The Effectiveness of Musical Skills Development Project Bangkok.

บทนำ

แผนการบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556-2560 โดย ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้จัดทำเพื่อพัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้ ทั้งในส่วนการดำเนิน 10 มาตรการเร่งด่วนและ 6 นโยบาย เพื่อพัฒนาให้กรุงเทพมหานคร ให้เป็นมหานครแห่งความปลอดภัย มหานครแห่งความสุข มหานครสีเขียว มหานครแห่งการเรียนรู้ มหานครแห่งโอกาสทุกคน และมหานครแห่งอาเซียน ตลอดจนทั้งพัฒนากรุงเทพมหานคร ให้ก้าวไกลในสังคมโลกด้วยความมั่นคงและยั่งยืนโดยมอบหมายให้สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล ขับเคลื่อนนโยบายตามแผนดังกล่าว กรุงเทพมหานคร และแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี ระยะที่ 1 ทำให้กรุงเทพมหานครเป็นมหานครแห่งการเรียนรู้ ด้วยการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่งเสริมเด็กและเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร แนวทางสนับสนุนงานและแผนด้านวัฒนธรรม ให้กรุงเทพมหานครเป็นมหานครแห่งโอกาสของทุกคน ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนดำรงชีวิตตามความต้องการที่เหมาะสม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาความสามารถและความสนใจทางด้านดนตรีและการกีฬาของคนรุ่นใหม่ ดนตรีเป็นวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลสูงต่อระดับพลังงานและความรู้สึกของมนุษย์ (Cross, I., 2001) ที่สามารถแสดง ออกได้ทางพฤติกรรมในหลายรูปแบบ โดยทั่วไปแล้ว มีการแสดงออกทางเสียง บทเพลง และการเต้นรำ ดังนั้นดนตรีจึงเข้ามามีส่วนสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ไม่ว่าชนชาติใดภาษาใด ดนตรีช่วยมอบ ความบันเทิงและ ช่วยกล่อมเกลาจิตใจของมนุษย์ให้มีความละเอียดอ่อน และมีสมาธิกับสิ่งที่ทำมากขึ้นดนตรีจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญทางกายและจิตใจมนุษย์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีความเกี่ยวพันด้วยตลอดมา ต่อการดำรงชีพของมนุษย์ มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบการทำงาน ทำให้ร่างกายมีการเคลื่อนไหวอย่าง มีระเบียบ มีแบบแผน และมีขั้นตอน นอกจากนั้น ดนตรียังสามารถสร้างอารมณ์ เสียงของดนตรียังถ่ายทอดความรู้สึกผ่านไปยังประสาทสัมผัสของร่างกายได้ (อุดม เพชรสังหาร, ปีที่ 9 ฉบับที่ 11 2548) และกรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ วิสัยทัศน์และแนวคิด ของการเรียนรู้ดนตรีในระดับพื้นฐานไว้ว่า หากเด็กไทยทุกคนได้เล่นดนตรีโดยผ่านสื่อและเครื่องมือประกอบการเรียบเรียงบรรเลง อย่างมีความสุขและ สนุกสนานจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว เกิดความคิดสร้างสรรค์ในชั้นสูง การพัฒนาสมองเด็กโดยผ่าน กิจกรรมดนตรีจึงเป็นการวางพื้นฐานสำหรับเด็กที่จะเติบโตไปในอนาคต เด็กจะเป็นผู้ที่มีความคิดฉับไว ในการแก้ปัญหา เพราะดนตรีช่วยพัฒนาความฉลาดให้กับเด็กในส่วนนี้ ในขณะที่เด็ก ๆ เหล่านี้จะเป็นผู้มีวัฒนธรรม มีความประณีต มีเสน่ห์ และมีความงามอยู่ในตัว

จากข่าวข้อมูลโครงการพัฒนาทักษะดนตรี กทม. ปี 2552-2557 มีประเด็นในเรื่องของการใช้งบประมาณ และเป็นโครงการที่ไม่คำนึงถึงความเหมาะสม เพราะโรงเรียนสังกัด กทม. มีครูสอนดนตรีสากลน้อยมาก แต่กลับมีการตั้งงบประมาณเพิ่มเติมเพื่ออบรมครูเมื่อปี 2552 ใช้งบประมาณ 114 ล้านบาท รวมถึงไม่มีห้องสำหรับเล่นดนตรี และเครื่องดนตรีที่ซื้อให้เด็กก็ไม่มี ความเหมาะสม เช่น เปียโน ต้องใช้ครูสอนพิเศษ กีตาร์ซื้อแบบพิเศษราคาแพง อีกทั้งซื้อจำนวนมากไม่เหมาะสมกับจำนวนห้องเรียน นอกจากนี้ยังอาจเข้าข่ายลือคอสดเปค เพราะผู้เข้าเสนอราคาต้องเสนอราคาเครื่องดนตรีทั้งชุด และมีการกำหนดสเปคโดยไม่คำนึงคุณภาพ เช่น ความกว้าง ความสูง และน้ำหนัก รวมถึงมีการจัดซื้อที่แพงกว่าราคาตามท้องตลาด และยังมีการจัดซื้อบางรายการน่าสงสัย เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่าย 3.1 แสนบาท/โรงเรียน รวมกว่า 61 ล้านบาท และค่าลิขสิทธิ์หลักสูตร 3.3 แสนบาท/โรงเรียน รวมกว่า 65 ล้านบาท เป็นต้น

เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2558 นายวิลาศ จันทร์พิทักษ์ อดีต ส.ส.กรุงเทพมหานคร พรรคประชาธิปัตย์ ได้กล่าวว่า กทม. ได้จัดโครงการพัฒนาทักษะทางด้านดนตรีในโรงเรียนสังกัด กทม. ทั้งหมด 4 ครั้ง ตั้งแต่ปี 2551 นำร่อง 10 โรงเรียน และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปี 2557 โดยโครงการเหล่านี้จะเป็นการจัดซื้อเครื่องดนตรีสากล เช่น กีตาร์ไฟฟ้า กลองไฟฟ้า เปียโน ให้แก่นักเรียน รวมถึงมีการจัดอบรมเพิ่มประสิทธิภาพทางดนตรีแก่ครู และหลักสูตรดนตรี แต่พบว่าในโครงการเมื่อปี 2552 ปี 2555 และปี 2557 มีความผิดปกติเกิดขึ้น เป็นโครงการที่ไม่คำนึงถึงความเหมาะสม เพราะโรงเรียนสังกัด กทม. มีครูสอนดนตรีสากลน้อยมาก แต่กลับมีการตั้งงบประมาณเพิ่มเติมเพื่ออบรมครูเมื่อปี 2552 ใช้งบประมาณ 114 ล้านบาท รวมถึงไม่มีห้องสำหรับเล่นดนตรี และเครื่องดนตรีที่ซื้อให้เด็กก็ไม่มี ความเหมาะสม

เดือน มกราคม 2559 รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้กล่าวว่า โครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีนี้ ได้ดำเนินการมาเป็นระยะ ๆ จนถึงปัจจุบัน รวมถึงที่สมาชิกสภากรุงเทพมหานครได้เคยสะท้อนความกังวลในเรื่องดังกล่าวในการประชุมสภากรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร ก็ได้ได้นิ่งนอนใจ ได้สั่งการให้สำนักการศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นอย่างเป็นทางการ เพื่อรวบรวมการประเมินผลในช่วงที่ผ่านมา และติดตามตรวจสอบประเด็นต่าง ๆ รวมถึงการจัดซื้อจัดจ้างโครงการนี้แล้วตั้งแต่ ต.ค.ที่ผ่านมา ขณะนี้กรุงเทพมหานครกำลังรอผลจากคณะกรรมการ กรุงเทพมหานครได้ดำเนินโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง เพราะเชื่อและตระหนักว่า โครงการนี้เป็นโครงการที่มีคุณค่า ทำให้นักเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองทางด้านอารมณ์ จิตใจ สมาธิ วินัย และความเป็นมนุษย์ในมิติอื่น ที่มีใช้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียวประกอบกับสิ่งที่กรุงเทพมหานครได้ พบว่า บางโรงเรียนสามารถใช้ดนตรีช่วยแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนที่มีสมาธิสั้น เป็นออทิสติก หรือมีปัญหาการเรียนอื่น ๆ ให้สามารถเรียนรู้ตามปกติได้ ส่วนที่พบว่าบางโรงเรียนมีปัญหาการขาดครูที่มีความชำนาญเฉพาะด้านนั้น ทางกรุงเทพมหานครกำลังดำเนินการแก้ไข

จากสภาพปัญหาจะเห็นได้ว่าปัญหาที่สำคัญในโครงการพัฒนาทักษะดนตรี กทม. นี้ เป็นปัญหาทางด้านเกี่ยวกับการใช้งบประมาณ และเป็นโครงการที่ไม่คำนึงถึงความเหมาะสม เพราะโรงเรียนสังกัด กทม. มีครูสอนดนตรีสากลน้อยมากโดยโครงการเหล่านี้จะเป็นการจัดซื้อเครื่องดนตรีสากล เช่น กีตาร์ไฟฟ้า กลองไฟฟ้า เปียโน ให้แก่นักเรียน รวมถึงมีการจัดอบรมเพิ่มประสิทธิภาพทางดนตรีแก่ครู และหลักสูตรดนตรี แต่พบว่าในโครงการเมื่อปี 2552 ปี 2555 และปี 2557 มีความผิดปกติเกิดขึ้น เป็นโครงการที่ไม่คำนึงถึงความเหมาะสม เพราะโรงเรียนสังกัด กทม. มีครูสอนดนตรีสากลน้อยมาก แต่กลับมีการตั้งงบประมาณเพิ่มเติมเพื่ออบรมครูเมื่อปี 2552 ใช้งบประมาณ 114 ล้านบาท รวมถึงไม่มีห้องสำหรับเล่นดนตรี และเครื่องดนตรีที่ซื้อให้เด็กก็ไม่มี ความเหมาะสมดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานกรุงเทพมหานครในรูปแบบต่าง ๆ ศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลต้น และผู้ที่สนใจนำไปเป็นข้อมูลปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร” โดยผู้วิจัยสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยลำดับได้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการเชิงคุณภาพโดยศึกษาประเด็นเกี่ยวกับประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งศึกษาจากเอกสารทางราชการในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากบทความรายงานและเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ พร้อมทั้งใช้วิธีการเลือกการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้แก่ ผู้บริหารและข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการบริหารงานของกรุงเทพมหานคร โดยรวมมีจำนวน 33 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้นำไปใช้วิเคราะห์ให้ง่ายขึ้น ด้วยการจัดทำกลุ่มข้อมูล เช่น การจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลให้เป็นระบบ มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ฯลฯ เพื่อความเชื่อมั่นของข้อมูลที่ได้รับนำไปสู่การนำเสนอผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร” โดยสามารถสรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

โดยการประเมินประสิทธิผลของโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร นั้นเป็นไปตามนโยบายของการพัฒนากรุงเทพมหานครในด้านแผนการพัฒนาศึกษาตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี เพื่อดำเนินการตามเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ที่ต้องการมุ่งเน้นส่งเสริมความรู้ทางด้านดนตรี และยกระดับความสามารถของนักเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครให้ได้มาตรฐานไม่แพ้นักเรียนในสังกัดอื่น ๆ

จึงทำให้เกิดนโยบายที่จะพัฒนาการศึกษาของนักเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครให้มีคุณภาพ และมีมาตรฐาน กรุงเทพมหานครจึงได้มีการส่งเสริมให้นักเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครมีพัฒนาการทางด้านดนตรี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพทางด้านดนตรีของนักเรียนให้มีการพัฒนาคุณภาพมีมาตรฐานและคุณภาพเทียบเคียงกับสากลอีกด้วยทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีที่หลากหลายเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และนำมาวิเคราะห์ด้วยการเปรียบเทียบมุมมองที่หลากหลายเพื่อนำมาตีความจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น สำหรับผลการวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบโดยสรุปได้ดังนี้

1. นโยบายการพัฒนากรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร (กทม.) มีนโยบายการบริหารงานกรุงเทพมหานครอย่างเป็นทางการนั้นควรมีการนำนโยบายของกรุงเทพมหานครไปใช้อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการการจัดขยะรวมทั้งปรับปรุงคุณภาพ การบริหารราชการด้วยความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อการป้องกันภัยภาคเอกชน ทำให้คุณภาพชีวิตดี วิถีพอเพียง จะพัฒนาโรงเรียนกรุงเทพมหานครพัฒนาโรงเรียนฝึกอาชีพ พัฒนาหอสมุดเมือง พัฒนาห้องสมุดชุมชน พัฒนาด้านการท่องเที่ยวการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกทม. เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการให้บริการทางการแพทย์และอนามัย รวมทั้งเฝ้าระวังด้านสาธารณสุข ตลอดจนเตรียมเพื่อเตรียมพร้อมการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยได้มีส่วนร่วมในการบูรณาการสานเครือข่าย

2. การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 การบังคับใช้ (มาตรา 3) ให้ยกเลิกบทบัญญัติเกี่ยวกับพัสดุ การจัดซื้อจัดจ้าง หรือการบริหารพัสดุ ในกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ ข้อบัญญัติ และข้อกำหนดใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐที่ อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัตินี้ และให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

3. กรุงเทพมหานครควรมีการดำเนินการโครงการพัฒนาทักษะดนตรีของกรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนาศักยภาพสู่ความเป็นเลิศด้านการดนตรีโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถ และทักษะด้านดนตรี เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้นักเรียนรักสถาบัน พร้อมแสดงออกถึงความสามัคคีร่วมกันจากรุ่นสู่รุ่น และตระหนักถึงการสร้างความมั่นคงของชาติ ในการเรียนการสอนดนตรีสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนมีความชำนาญนั้นก็คือผู้เรียนต้องได้ฝึกปฏิบัติจริงกับเครื่องดนตรี

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีข้อสรุปที่น่าสนใจในการนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. นโยบายการพัฒนากรุงเทพมหานคร จากผลการวิจัยที่ค้นพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นจุดอ่อน และอุปสรรค ได้แก่ การวางแผนพัฒนาบุคลากรในภาพรวมยังไม่ชัดเจนทำให้เกิดความซ้ำซ้อน การประสานระหว่างสำนักงานการศึกษา สำนักงานเขตและโรงเรียนมีความล่าช้า โครงสร้างในการบริหารงานไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน บุคลากรมีการโยกย้าย การแต่งตั้งผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาล่าช้า รวมถึงการขาดการวิจัยเพื่อพัฒนาทางการศึกษา/การติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ข้าราชการกรุงเทพมหานครสามารถที่ปฏิบัติงาน ด้านการสนับสนุนการจัดการศึกษามีความก้าวหน้าในวิชาชีพน้อย ส่วนปัจจัยที่ส่งผลทางบวกนั้น พบว่า บุคลากรมีความรู้ความสามารถและมีความรับผิดชอบสูงและมีโอกาสได้รับการพัฒนา อย่างต่อเนื่องทั้งจากหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอกจึงเป็นการมองถึงลักษณะการดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายโดยตระหนักถึงเป้าหมายขององค์การที่ต้องการทำให้บรรลุ และยังสอดคล้องกับ (Steers, R. M., Vol. 22 1977) นักวิชาการที่ให้ความหมายประสิทธิภาพโดยนำเกณฑ์ของความเป็นระบบมาใช้ มอท์ (Hoy, W.K., & Miskel, C.G. , 2001) ที่ให้ความหมายในแง่ของปริมาณและคุณภาพของการผลิต ประสิทธิภาพ ความสามารถในการปรับตัว และความสามารถในการยืดหยุ่น ประสิทธิภาพแตกต่างจากการหาประสิทธิภาพ เนื่องจากประสิทธิภาพนั้นมองผลตอบแทนในรูปของตัวเงิน แต่โครงการที่เกี่ยวกับบริการสังคม การศึกษา สาธารณสุขการจะวัดผลคุณภาพต่างๆ ของสุขภาพ คุณภาพชีวิต ความสุนทรีย์ของชีวิตยากที่จะกำหนดเป็นมาตราเงินค่าตอบแทนที่หาจึงมักใช้การหาประสิทธิภาพโดยนำผลได้มาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ว่าบรรลุเป้าหมายได้มากน้อยเพียงใด

2. ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างโครงการพัฒนาทักษะด้านตรีของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมีการจัดซื้อเครื่องดนตรีให้แก่โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี 2551-2557 คณะกรรมการที่กำหนดทีโออาร์ จำนวน 9 คน มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ มีความไม่โปร่งใสเกิดขึ้น เพราะตอนประมูลผู้อำนวยการศึกษา บอกว่าใช้วิธี อี-อ็อกชั่น วิธีนี้มักโกง รัฐบาลนี้ถึงยกเลิก แล้วยังมีการลื้อคสเป็ก ในขั้นตอนเขียน ทีโออาร์ เพื่อใช้ในการเปิดประมูล เขียนไว้เลยว่าจะเอาอะไรบ้าง

เมื่อเขียนเช่นนี้เลยทำให้ไม่มีคู่แข่ง เลยมีบริษัทที่ยื่นของประมูลเพียง 3 ราย เพราะ มีการระบุคุณลักษณะเครื่องดนตรีบางอย่างที่ไม่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ดำเนินการสอบกรณีนี้แล้ว เห็นว่า มีเอกชนผูกขาดได้งานรายเดียว กำหนดราคากลางสูงเกินจริง และความคุ้มค่าในการใช้งาน

3. รูปแบบการประกาศเชิญชวนผู้จัดซื้อจัดจ้างโครงการเพิ่มทักษะทางดนตรีแก่นักเรียนโรงเรียนในสังกัดของกรุงเทพมหานครการจัดซื้อจัดจ้างของกรุงเทพมหานครทุกโครงการ ต้องจัดซื้อด้วยวิธีเปิดประมูลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (อีออคชั่น) รวมถึงการจัดซื้อเครื่องดนตรีนี้ด้วย โดยก่อนจะเปิดประมูลได้มีการสืบราคามาก่อน และในขั้นตอนการประมูลก็มีบริษัทเข้ามาแข่งขัน 7-8 ราย เรื่องนี้สามารถตรวจสอบได้ดังนั้นการดำเนินการโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานคร จะมีประสิทธิผล (effectiveness) หรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 กลุ่ม คือ ปัจจัยลักษณะองค์การ (organizational characteristics) ประกอบด้วย โครงสร้างและเทคโนโลยี สอดคล้องกับแนวคิดของ (Arnstien, S.R., Vol.35 No 4 1969) ผลการปฏิบัติงานขององค์การ (organizational performance) ว่า ปัจจัยด้านนโยบายและการปฏิบัติ (managerial policies and practices) ซึ่งประกอบด้วย การมีเป้าหมายที่ชัดเจน การจัดหาและการใช้ทรัพยากร การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงาน กระบวนการสื่อสาร ภาวะผู้นำ และการตัดสินใจ การปรับตัวขององค์การและนวัตกรรมจากข้อความดังกล่าวมีผลต่อความสำเร็จ (success) หรือความล้มเหลว (failure) ในการปฏิบัติงานขององค์การเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือนโยบายที่ได้กำหนดไว้สิ่งสำคัญ องค์ประกอบของการจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการตามทฤษฎี POSDCORB ซึ่งเป็นแนวความคิดของ Gulick และ Urwick (Gulick Luther, Lindon Urwick., 1937) ที่เน้นว่าบทบาทของผู้จัดการของทุกองค์กรต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่สำคัญ 7 ประการหรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า POSDCORB Model เป็นการการจัดตั้งหรือกำหนดงบประมาณรายรับรายจ่ายและการจัดทำรายงานค่าใช้จ่าย รวมทั้งรายรับที่ได้ เพื่อควบคุมดูแลและใช้จ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพและกระบวนการจัดการภายใต้แนวคิดเชิงระบบว่า กระบวนการจัดการที่แท้จริง ก็คือการทำหน้าที่ของการจัดการ (Management Function) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ของการจัดการภายใต้เรื่องที่สำคัญ มีด้วยกัน 5 ประการ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์การ (Organizing) 3) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) 4) การจัดการ (Directing) และ 5) การควบคุม (Controlling)

การวิจัยในครั้งนี้มีข้อค้นพบโดยสรุปดังนี้ นโยบายการพัฒนาศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำแผนพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.
2560 – 2564) สำหรับเป็นเครื่องมือในการกำกับทิศทางการปฏิบัติงานของ
กระทรวงศึกษาธิการ และส่วนราชการหน่วยงานในสังกัด โดยได้น้อมนำหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน เพื่อสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ให้เกิด
กับผู้เรียนได้อย่างมีความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงของแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) และยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี
ซึ่งได้ระบุสาระสำคัญเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ ของ
กระทรวงศึกษาธิการ ที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศได้ทั้งมิติความ
มั่นคง มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติการบริหารจัดการภาครัฐ ได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่น
Hoy และ Miskel (2001) ให้ทัศนะว่าประสิทธิผลเป็นเรื่องสำคัญมากในการพัฒนาโรงเรียน ที่
สามารถผลิตผู้ เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและมีความพึงพอใจต่อวิชาที่ตนเองเรียนอยู่
ต้องมีผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนวิชาดนตรีว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้เรียน ร้องเพลงไม่ค่อยตรงเสียงหรือตรง
คีย์ (key) และผู้เรียนเล่นดนตรีไม่ค่อยมีความมั่นใจเท่าที่ควร และการที่จะให้นักเรียนมี
ผลสัมฤทธิ์วิชา ดนตรีสูง ได้นั้น จะต้องมีการปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ เช่น ความพึงพอใจของตัวผู้เรียน
สาระและประสบการณ์ทางดนตรีที่จะให้แก่ผู้เรียน การใช้เวลาและทุ่มเทการฝึกซ้อมอย่าง
สม่ำเสมอ ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองต้องมีความร่วมมือกันในการส่งเสริม การ เรียนการสอน
ครูมีการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และบรรยากาศของโรงเรียน ของห้องเรียน ห้อง
ฝึกซ้อมจะ ต้องเหมาะสมเพื่อให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมทางดนตรี จากการดำเนินการ
โครงการพัฒนาทักษะดนตรีกรุงเทพมหานครมีนโยบายที่จะพัฒนาศึกษาของนักเรียนใน
สังกัดให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานอยู่ในระดับแนวหน้าของประเทศ โดยสำนักงานการศึกษาได้
เล็งเห็นว่าโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครเป็นโครงการหนึ่ง
ที่จะช่วยพัฒนานักเรียนของกทม.ด้านดนตรีสากล ให้ได้มาตรฐาน ช่วยขัดเกลาให้นักเรียนเป็นผู้
มีจิตใจอ่อนโยนและสามารถช่วยลดปัญหาความรุนแรงของเด็กและวัยรุ่นได้ นอกจากนี้นักเรียน
ที่เข้าร่วมโครงการฯนี้ ยังจะรับได้ประสบการณ์จากการแข่งขันประกวดดนตรี จากหน่วยงาน
ต่าง ๆ โอกาสในการศึกษาต่อในวิชาเฉพาะด้านดนตรีและการก้าวเป็นนักดนตรีมืออาชีพต่อไป
ในอนาคตด้วย

ข้อเสนอแนะ

ในการทำศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะประกอบด้วยข้อเสนอเกี่ยวกับเชิงนโยบายเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพโครงการพัฒนาทักษะทางดนตรีของกรุงเทพมหานครนั้นควรมีกลยุทธ์ในการดำเนินการโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรใช้ข้อมูลในการปรับปรุงหรือพัฒนาการกำหนดนโยบายการวางแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งผลให้ประสิทธิภาพของโรงเรียนดีขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

นอกจากนี้ การนำนโยบายและกลไกไปปฏิบัติควรมีการวางแผนงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยโดยสำนักงานเขตการศึกษาควรมีการสนับสนุนการดำเนินงานของครูโดยมีการจัดอบรมเพื่อให้ตระหนักถึงความจำเป็นในการสอน โดยเน้นการสร้างนวัตกรรมวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการขยายผลไปสู่การดำเนินการวิจัยเพื่อต่อยอดงานวิจัยนั้น ควรมีแนวทางในการวิจัยดังนี้

1. โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครควรมีรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก
2. ควรมีวิธีการแก้ปัญหาของครูในสังกัดโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร
3. ควรมีการวิจัยตัวแปรอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร ในด้าน ภาวะผู้นำ พฤติกรรมด้านผู้นำของผู้บริหาร และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- อุดม เพชรสังหาร. (ปีที่ 9 ฉบับที่ 11 2548). กิจกรรมดนตรีเพื่อการพัฒนาเด็กเพลงดนตรี. 26-27.
- Arnstien, S.R. (Vol.35 No 4 1969). A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners, 216-224.
- Cross, I. (2001). Music cognition culture and evaluation. Annals of the New York: Academy of Sciences.
- Gulick Luther, Lindon Urwick. (1937). Paper on the Science of Administration. Clifton: Augustus M. Kelley.
- Hoy, W.K., & Miskel, C.G. . (2001). Educational administration: Theory, research, and practice. Singapore: The McGraw-Hill Inc.
- Steers, R. M. (Vol. 22 1977). Antecedents and outcomes of organizational commitment. Administrative Science Quarterly, 46-56.

แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมแก่บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา

THE GUIDLINE TO BUILD UP VIRTUE MORALITY

FOR THE CHILDREN SINCE IN WOMB

เสริมสุข วิจารณ์สถิตย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของข้อค้นพบจากงานดัชนีพนธ์เรื่อง “พัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์เชิงเปรียบเทียบพระพุทธรูปทางพระพุทธศาสนาและสุติศาสตร์” โดยบทความนี้นำเสนอเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการทางจิตใจของมนุษย์ในครรภ์และแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมแก่บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า มนุษย์ประกอบด้วยกายและจิต ทางพระพุทธศาสนาถือว่า กายมนุษย์เริ่มมีชีวิตหรือเริ่มมีปฏิสนธิวิญญานในขณะที่เป็นกลละ ซึ่ง กลละ เข้าได้กับ ตัวอ่อน บลาสโตซิสต์ในระยะฝังตัวทางสุติศาสตร์ ทารกในครรภ์เริ่มมีประสบการณ์ประสาทสัมผัสทั้ง 6 คือ ทางใจ ทางกาย ทางการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรส จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีอารมณ์ความรู้สึก มีความทรงจำ และมีการฝังตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เมื่อบิดามารดาต้องการให้บุตรที่จะเกิดมา เป็นผู้มีความจริยธรรมที่ดีต่อไปในอนาคต ย่อมมีปัจจัยจากการปฏิบัติตนของบิดามารดา ทั้ง 3 ช่วงเวลา (ช3, Periods of time-3) คือ ก่อนตั้งครรภ์ (pre-pregnancy) ขณะตั้งครรภ์ (prenatal) และหลังคลอด (postnatal) ด้วยวิธีปฏิบัติ (อ3, Performance-3) คือ การดูแลสุขภาพอนามัยทั้งกาย (physical health) และใจ มีอารมณ์ดี (psychological well-being) และให้การอบรมเลี้ยงดูที่ดี (childrearing practice) โดยบิดามารดาและครอบครัว ควรประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับบุตร ตามหลักการทำความดีทาง พระพุทธศาสนา หรือบุญกิริยาวัตถุ 3 (บ3, Puṅka-kiriya-vatthu-3) คือ การทำทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา สรุปเป็นแนวทางเสริมสร้างคุณธรรมแก่ทารกตั้งแต่อยู่ในครรภ์ โดยใช้วิธี ช3 อ3 บ3 (ช-อ-บ 3)

คำสำคัญ : คุณธรรม, บุตร, การตั้งครรภ์

Abstract

The article was a part of the research entitled the Comparative Analysis of Prenatal Development between Buddhist and Obstetrical Views. The article aimed at presenting the development of human mind and the guideline to build up virtue morality for the children since in womb. This article employs documentary research and In-depth interview.

The results show that man consists of body and mind (consciousness). For the interpretation of human genesis at the embryo stage, Kalala is the embryo during the implantation stage in Obstetrics. Fetus begins to experience six senses mind (consciousness), touch, sight, hearing, smell and taste from the surroundings, emotions, memories and dreams since in womb. Virtue morality can be developed in children since the fetal stage with the guideline P3-P3-P3 (PPP3) which means the three Periods of time, the three Performances and the three Puñña-kiriya-vatthu. To elaborate, the three performance factors are parental physical healthcare, psychology (attitudes) and childrearing practice. These should all be observed in the three periods of time, namely: pre-pregnancy, prenatal and postnatal. Parents should take care of themselves and their children in terms of physical health and psychological well-being. Children also learn from their parents the way to value and prioritize things in life by practicing or performing the three bases of meritorious action, the three Puñña-kiriya-vatthu: Charitable giving (dāna), Morality (sīla) and Meditation (bhāvanā).

Keywords: Virtue morality, Children, Pregnancy

บทนำ

บุตรหรือลูก มีความสำคัญเป็นความหวังต่อผู้เป็นพ่อแม่ และครอบครัวญาติพี่น้อง ฉะนั้นการส่งเสริมพัฒนาการของลูกตั้งแต่วัยในครรภ์มารดา ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนมีบุตร หรือการดูแลขณะตั้งครรภ์ จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและมีประโยชน์อย่างยิ่ง คำสอนในพระพุทธศาสนา เรื่องการเกิดขึ้นของชีวิตมนุษย์เป็นไปตามหลักปฏิจจนสมุปบาท เชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยกันและกัน ตั้งแต่อดีตชาติกระทั่งเกิดในครรภ์มารดา การเกิดเป็นมนุษย์นั้นมิปรากฏขึ้นตั้งแต่จิตดวงแรกปรากฏในครรภ์มารดา พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ อธิบายว่า ที่ชื่อว่ากายมนุษย์ ได้แก่ จิตดวงแรกเกิด คือ วิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดาจนถึงเวลาตาย อรรถาธิบายในระหว่างนี้ชื่อว่า กายมนุษย์ (วิ.มหา. (ไทย) 1/172/141.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปัจจุบัน สติศาสตร์มีบทบาทอย่างสำคัญมากต่อการช่วยดูแลและส่งเสริมสุขภาพของหญิงมีครรภ์ ด้วยวิธีทางกายภาพต่าง ๆ เช่น การฝึกครรภ์ การให้ความรู้เกี่ยวกับอาหาร ออกกำลังกาย การรักษารากฟันของมารดา รวมทั้ง การรักษาทางการแพทย์เพื่อกระตุ้นพัฒนาการของทารกในครรภ์ ให้ทารกแข็งแรงสุขภาพดี และทำให้มารดาสามารถคลอดทารกได้อย่างปลอดภัย แม้เทคโนโลยีทางการแพทย์มีความก้าวหน้า แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะขจัดปัญหาขณะตั้งครรภ์ต่าง ๆ ได้ทั้งหมด เพียงแต่ช่วยลดและช่วยบรรเทา รวมถึง การวิเคราะห์หาสาเหตุทางกายอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ งานวิจัยทางการแพทย์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการทั้งทางกายและใจของทารกในครรภ์ การปฏิบัติตนของมารดาและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อทารกในครรภ์ เช่น ภาวะเครียดหรือวิตกกังวลในขณะตั้งครรภ์ อาจเป็นสาเหตุให้ทารกในครรภ์มีน้ำหนักตัวแรกเกิดต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เพิ่มความเสี่ยงที่จะเกิดภาวะแทรกซ้อนขณะคลอดแท้งบุตร เพิ่มโอกาสการเกิดความพิการแต่กำเนิด เป็นต้น นักวิจัยในหลาย ๆ ประเทศประยุกต์วิธีปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อใช้ในการส่งเสริมสุขภาพหญิงมีครรภ์ ทั้งยังมีการศึกษาถึงประโยชน์ของการสวดมนต์หรือทำสมาธิ รวมทั้งแนวทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนาต่อหญิงมีครรภ์มากขึ้นตามลำดับ มีโครงการทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมพัฒนาการทางจิตใจของทารกในครรภ์อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น โครงการจิตประภัสสรของเสถียรธรรมสถาน

ผู้วิจัยต้องการศึกษารายละเอียดในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับสติศาสตร์ในการแพทย์สมัยใหม่เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องที่สุดและชัดเจนใน

การอธิบายความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางจิตใจที่ปรากฏทางพระพุทธศาสนา หรือมีองค์ความรู้
อื่นใดในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการการเจริญเติบโตของมนุษย์
ในครรภ์ รวมทั้งความสัมพันธ์ของทารกและมารดาไว้อย่างไรอีกบ้าง ทั้งนี้เพื่อสรุปเป็น
แนวทางเสริมสร้างคุณธรรมแก่บุตรตั้งแตอยู่ในครรภ์มารดา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางจิตใจของมนุษย์ในครรภ์ในพระพุทธศาสนาและสูติศาสตร์
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมแก่ทารกตั้งแตอยู่ในครรภ์มารดา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เปรียบเทียบพัฒนาการทางใจของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์ทางพระพุทธศาสนาและสูติ
ศาสตร์ แนวทางส่งเสริมพัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ในครรภ์ในพระพุทธศาสนาและสูติศาสตร์
แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมแก่ทารกตั้งแตอยู่ในครรภ์มารดา

2. ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยจะศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ฉบับ พ.ศ.2539 คัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท หนังสือทางการแพทย์
แผนปัจจุบัน เช่น Williams Obstetrics. 24th ed, Langman's Medical Embryology, 12th
ed และเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของทารกในครรภ์ทั้งภาษาไทยและ
ภาษาต่างประเทศ

3. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) ประชากร 10 รูป/คน ประกอบด้วย
ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา และสูตินรีแพทย์

ผลการวิจัย

คัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการของกำเนิดมนุษย์ใน
ครรภ์ไว้ดังนี้ จากองค์ประกอบของปฏิจจสมุปบาท แสดงให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเวียน

ว่าตายเกิด ทั้งนี้เพราะผลแห่งอวิชชาเป็นเหตุให้เกิดสังขาร สังขารในปัจจุสมุปบาท หมายถึง อภิสังขาร (ขุ.ม. (ไทย) 29/188/532-533.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือ สังขาร 3 คือ ปุณฺณวาทิสังขาร (สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายดี) อปุณฺณวาทิสังขาร (สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายชั่ว) อาเนญชาภิสังขาร (สภาพที่ปรุงแต่งภพอันมั่นคงไม่หวั่นไหว) (ที.ปา. (ไทย) 11/305/268.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญูณ คือ เพราะมีกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ทำมา ย่อมทำให้มีการให้ผลของกรรม มีการเกิด (ปฏิสนธิ วิญญูณ) ทำให้เกิดในภพภูมิต่าง ๆ เพราะมีการทำกรรมที่เป็นสังขารเป็นปัจจัยให้เกิดปฏิสนธิ วิญญูณตามมา และในขุททกนิกาย มหานิทเทส ระบุว่า “มนุษย์ย่อมเคลื่อน ตายสูญหาย สลายไป ในขณะที่เป็นกลละ (น้ำใส) บ้าง ในขณะที่เป็นอัพพุทะ (น้ำล้างเนื้อ) บ้าง ในขณะที่เป็นเปสิ (ชิ้นเนื้อ) บ้าง ในขณะที่เป็นขณะ (ก้อนเนื้อ) บ้าง ในขณะที่เป็นปัญจสาขา (5 ปุ่ม คือ มือ 2 เท้า 2 ศีรษะ 1) บ้าง” (ขุ.ม.หา. (ไทย) 29/39/145.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพราะฉะนั้นกายมนุษย์นั้นเริ่มมีชีวิตเมื่อมีปฏิสนธิวิญญูณปฏิสนธิจิต คือ จิตดวงแรก วิญญูณดวงแรก ซึ่งปรากฏในครรภ์มารดา ในรูปร่างที่เรียกว่ากลละ และคำว่า กลละ หรือ กายมนุษย์เริ่มแรกในครรภ์มารดา หมายถึง รูปละเอียดมีลักษณะกลมใส ขนาดเท่าหยดน้ำมันที่ ติดอยู่บนขนแกะซึ่งเหลือจากการสะบัด 3 ครั้ง กลละประกอบด้วยมหาภูตรูป 4 และอุปาทาย รูป 24 อยู่ข้างใน (ส.ส.ฐ. (บาลี) 1/235/326.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คัมภีร์ อภิธัมมัตถสังคหบาลีและอภิธัมมัตถวินิภาวินีฎีกา อธิบายว่า ในขณะที่ปฏิสนธิกาล มีเพียง มนายตนะและกายายตนะ เกิดขึ้น ส่วนจักขวยตนะ โสตายตนะ ฆนายตนะ ชิวหายตนะ เกิดขึ้นในเวลาต่อมา (สัปดาห์ที่ 11) (วิภาวินี. (ไทย) 296-302.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สามารถนำมาเปรียบเทียบกับความรู้ทางสูติศาสตร์ดังนี้ กลละ หรือ กายมนุษย์ที่เริ่มมีชีวิตเริ่มมีปฏิสนธิวิญญูณทางพระพุทธศาสนา คือ บลาสโตซิสต์ระยะฝังตัว เมื่ออายุครรภ์ สัปดาห์ที่ 3 (อายุตัวอ่อนสัปดาห์ที่ 1) เนื่องจาก รูปร่างลักษณะเข้าได้ลักษณะของกลละที่เป็น หยดน้ำใส และยังสามารถเปรียบเทียบกับลำดับขั้นตอนการเจริญสัปดาห์ต่อไป อายุครรภ์สัปดาห์ ที่ 4 เป็นอัพพุทะ (ขึ้นขึ้น) อายุครรภ์สัปดาห์ ที่ 5 เปสิ (ชิ้นเนื้อ) อายุครรภ์สัปดาห์ ที่ 6 ขณะ (ก้อนกลม) อายุครรภ์สัปดาห์ ที่ 7 ปัญจสาขา (มีศีรษะและปุ่มแขน-ขาเห็นชัด) ได้อย่าง สอดคล้องกันอย่างน่าอัศจรรย์ โดยอายุครรภ์ทางสูติศาสตร์ (Gestational age, GA) เริ่มนับ

จากวันแรกของประจำเดือนครั้งสุดท้าย ซึ่งจะแตกต่างจากอายุทารกหรืออายุฟิตัส (Fetal age) ที่เริ่มนับเมื่อมีการปฏิสนธิของไข่และอสุจิ อายุครรภ์ทางสูติศาสตร์มากกว่าอายุทารก 2 สัปดาห์ (Gestational age – Fetal age = 2) ข้อมูลเรื่องจุดเริ่มต้นการนับอายุการตั้งครรภ์ของการวิจัยจึงมีความสำคัญ ซึ่งการนับแบบอายุครรภ์ใช้เฉพาะทางสูติศาสตร์เท่านั้น ตั้งแต่อายุครรภ์ สัปดาห์ที่ 3 – 10 หรืออายุตัวอ่อนมนุษย์ตั้งแต่ไข่เริ่มผสมกับอสุจิจนถึงสิ้นสุดสัปดาห์ที่ 8 เรียกตัวอ่อนมนุษย์ว่า ระยะเอ็มบริโอ (Embryo) และหลังจากนี้ ตั้งแต่เริ่มอายุครรภ์ 11 สัปดาห์ หรืออายุทารก 9 สัปดาห์เป็นต้นไป เรียกระยะทารกในครรภ์ว่า ฟิตัส (Fetus) (Sadler, T.W., 2012) ทารกหรือฟิตัสสัปดาห์ที่ 11 นั้นมีการเจริญของอวัยวะต่าง ๆ แล้วรวมทั้งอวัยวะเกี่ยวกับการรับรู้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และพัฒนาให้สมบูรณ์ต่อไปตามอายุที่มากขึ้นเรื่อย ๆ คำอธิบายเรื่องของการอายุนั้นทั้ง 6 ของมนุษย์ทางพระพุทธศาสนาสอดคล้องเข้ากับความรู้ทางสูติศาสตร์ คือ ในขณะปฏิสนธิกาล กลละ หรือ บลาสโตซิสต์ระยะฝังตัว คือ กายแรกของมนุษย์ที่มีกายและใจแล้ว กาย คือ กายายตนะ ใจ คือ มนายตนะ โดยที่อายุนั้นอื่นยังไม่ปรากฏ เพราะกายมนุษย์ยังมีแค่เพียงไม่กี่เซลล์ มนายตนะไม่ได้หมายถึงอวัยวะ-หัวใจ (heart) เพราะตัวอ่อนระยะนี้ยังไม่ได้เริ่มสร้างหัวใจ เมื่อตัวอ่อนมนุษย์อายุถึงสัปดาห์ที่ 11 (อายุครรภ์ 13 สัปดาห์) พบว่าอวัยวะในร่างกายมีการสร้าง ตาทั้งสองข้าง หูทั้งสองข้าง จมูก และลิ้นแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับ จักขวยตนะ โสตายตนะ ฆณายตนะ ชิวหายตนะ เกิดขึ้นในเวลาต่อมา (สัปดาห์ที่ 11)

คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางจิตใจว่าพัฒนาการทางจิตใจเป็นขบวนการที่สำคัญยิ่งในชีวิตมนุษย์ ที่ควบคู่มากับการพัฒนาการทางร่างกาย มนุษย์แต่ละคนที่เกิดขึ้นมาควรมีโอกาสได้พัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ ให้เต็มศักยภาพที่ได้รับมาตามธรรมชาติ อะไรที่เป็นธรรมชาติ มนุษย์ยังมีความสามารถไปแก้ไขได้น้อยมากในขณะนี้ เช่น พันธุกรรมด้านต่าง ๆ ที่ติดตัวมา เนื่องจากได้ถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ของตน เช่น สีดม รูปร่าง ความฉลาด โรคบางชนิด แต่ส่วนที่สามารถทำได้ดีคือ ส่วนที่เป็นพัฒนาการตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาและหลังจากเด็กคลอดออกมาแล้ว โดยจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมที่สุดที่เด็กจะพัฒนาไปอย่างเต็มที่ เพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพต่อตนเอง และสังคมส่วนรวมต่อไป โดยสามารถจัดปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทางด้านจิตใจของมนุษย์เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ปัจจัยทางชีวภาพ (Biological factors) คือ สิ่งที่เกิดตัวเด็กมาแต่ แรกเกิด

2) ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม (Environmental factors) สิ่งแวดล้อมคือ สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กที่เด็กมาปรับตัวเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดและพัฒนาตนเอง จนกระทั่งมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ทั้ง 2 ปัจจัยนี้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมาตามแผนภูมิข้างล่างนี้

ปัจจัยทางชีวภาพ <--> สิ่งแวดล้อม <--> บุคลิกภาพเฉพาะตน (คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี, 2558)

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาทำให้เห็นว่า ทารกมีการรับรู้ได้ตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ ตั้งแต่กละหรือ บลาสโตซิสต์ระยะฝังตัว (เท่ากับอายุครรภ์สัปดาห์ที่ 3 หรืออายุตัวอ่อนสัปดาห์ที่ 1) และอายุครรภ์น้อยที่สุดที่มีการพิสูจน์การรับรู้ด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์คือ อายุครรภ์ 7 สัปดาห์ หรืออายุตัวอ่อนมนุษย์ 5 สัปดาห์ ซึ่งตรงกับระยะ ปัญจสาขา ตัวอ่อนมนุษย์เริ่มรับรู้ถึงความรู้สึกสัมผัสทางกายและการเจ็บปวดได้ (สตีเฟน ฮวน, 2551) ที่เราทราบเช่นนี้ เพราะระยะนี้ตัวอ่อนมีแขนขาเป็นปุ่มชัดเจน ทำให้มีการตอบสนองต่อการกระตุ้นด้วยความเจ็บปวด นักวิจัยจึงสามารถสังเกตปฏิกิริยาของร่างกายได้ง่ายกว่าตัวอ่อนที่ยังเป็นก้อนกลม แสดงให้เห็นว่า การรับรู้ทางกายของทารกเริ่มมีตั้งแต่ในครรภ์ที่อายุครรภ์น้อย ๆ แล้ว หากมองในมุมพระพุทธศาสนา การตอบสนองเช่นนี้ได้แสดงว่าทารกมีกายวิญญาน รู้สิ่งต้องกายแล้ว เมื่อร่างกายเจริญขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้นักวิจัยสามารถทดสอบถึงการตอบสนองต่อการรับรู้ด้วยอวัยวะอื่น ๆ ได้มากขึ้น ทารกในครรภ์แม้อวัยวะยังไม่สมบูรณ์ทั้งหมดแต่ก็มีการรับรู้ มีการเคลื่อนไหวอย่างจริงจังแม้อายุครรภ์น้อย ๆ เช่น อายุครรภ์ 8 สัปดาห์ หรืออายุตัวอ่อน 6 สัปดาห์ เริ่มมีสัญชาตญาณและมีการเคลื่อนไหวเพื่อการโต้ตอบ อายุครรภ์ 13 สัปดาห์ หรืออายุทารก (ฟิตส์) 11 สัปดาห์ ภาพวิดีโอจากการอัลตราซาวด์ทารกขณะที่ถูกทำแท้ง พบว่า ทารกในครรภ์อ้าปาก กรีดร้อง หัวใจเต้นเร็วขึ้น และพยายามเคลื่อนไหวอย่างมากเพื่อหลบหนีอุปกรณ์ทำแท้ง (Nathanson, 1984) แสดงให้เห็นว่า แม้ร่างกายของทารกในครรภ์ยังมีขนาดเล็ก ระบบประสาทอวัยวะยังเจริญไม่เต็มที่ แต่ทารกมีจิตใจ มีความกลัวเมื่อมีอุปกรณ์แปลกปลอมพยายามที่จะทำร้ายตนเองจึงกรีดร้องและพยายามเคลื่อนไหวเพื่อหลบหนีอย่างสุดความสามารถ อายุครรภ์ 14 สัปดาห์ หรืออายุทารก 12 สัปดาห์ เริ่มยิ้มเป็น เริ่มยิ้มแหย ๆ หรือทำหน้าไม่พอใจ (สตีเฟน ฮวน, 2551) ทารกสามารถควบคุมการกลืนได้ สังเกตจาก ทารกจะมีความเร็วในการกลืนน้ำคร่ำที่มีรสหวานมากกว่าน้ำคร่ำที่มีรสขม (Chamberlain David B., 2014) แสดงว่าทารกสามารถรับรสได้แล้ว

การตอบสนองต่อแสง แม้ว่าเปลือกตายังปิด แต่ทารกก็ยังสามารถตอบสนองต่อแสงไฟที่ส่องมายังหน้าท้องมารดาได้ หมายความว่า ทารกสามารถประมวลผลการเห็นได้บ้างแล้ว แม้จะยังไม่ได้เปิดเปลือกตาก็ตาม การรับกลิ่นของทารกเป็นการตรวจสอบที่ยาก เพราะไม่มีตัวแปรอื่นใดที่จะทำให้ทราบว่า ทารกได้กลิ่นหรือไม่ เพียงแต่สามารถทดสอบเมื่อหลังคลอดและพบว่า จมูกของทารกทำงานได้และยังสามารถจำกลิ่นมารดาตัวเองได้ (สตีเฟน ฮวน, 2551) แสดงว่า ทารกมีการรับรู้กลิ่นได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา รวมทั้ง มีความสามารถในการจดจำกลิ่นได้แล้ว งานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการรับรู้ของทารกทำให้เราสามารถสรุปได้ว่า ทารกในครรภ์นั้นมีความสามารถรับรู้ได้ มีอารมณ์ ความคิด มีจิตใจ มีไขเป็นมีแค่ร่างกายหรือก่อนเนื้อเท่านั้น

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ จำลอง ดิษยวณิช (จำลอง ดิษยวณิช, ศ.นพ., 2541) ได้เปรียบเทียบมโนทัศน์ของจิตในพุทธจิตวิทยากับจิตวิเคราะห์ ไว่ดังนี้ จิต (Mind) ในพระอภิธรรมหรือพุทธจิตวิทยา (Buddhist psychology) เป็นส่วนหนึ่งของชั้น 5 ที่เรียกว่า กองวิญญาณ (Consciousness) คำว่า “วิญญาณ” หมายถึง ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ (สิ่งเร้า) ที่เกิดขึ้นทางทวารทั้ง 6 จิตที่เกิดขึ้นทางทวารทั้ง 6 นี้มีชื่อเรียกว่า วิถิจิต (Vithi Citta) เป็นจิตที่เกิดขึ้นในขณะที่คนเรารู้ตัว หรือรู้สึกตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ วิถิจิตนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) คือ จิตสำนึก (The Conscious) และจิตก่อนสำนึก (The Preconscious) ความจริงจิตก่อนสำนึกซึ่งอาจเรียกว่า จิตกึ่งสำนึก คือ ส่วนของจิตที่รวบรวมเนื้อหาต่าง ๆ ที่คนเราสามารถจะรู้ หรือระลึกได้เมื่อมีความตั้งใจ เช่น เมื่อมีคนถามว่า “คุณอายุเท่าไร?” หรือ “เบอร์โทรศัพท์ที่บ้านคุณหมายเลขอะไร?” เราก็ตอบได้ทันที ดังนั้น จิตก่อนสำนึก คือ มโนวิญญาณ (Mind-Consciousness) ซึ่งเป็นวิถิจิตอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นทางใจ ส่วนจิตสำนึกตรงกับวิถิจิตที่เกิดขึ้นทางตา เรียกว่า จักขุวิญญาณ (Eye-Consciousness) ทางหู เรียกว่า โสทวิญญาณ (Ear-Consciousness) ทางจมูก เรียกว่า ฆานวิญญาณ (Nose-Consciousness) ทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญญาณ (Tongue-Consciousness) และทางกาย เรียกว่า กายวิญญาณ (Body-Consciousness) ในพระอภิธรรมได้กล่าวถึงจิตอีกประเภทหนึ่งคือ ภวังคจิต (Bhavanga Citta or Life-Continuum) หมายถึง จิตที่ไม่ขึ้นวิถิหรือไม่รับอารมณ์ (สิ่งเร้า) ทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เช่น ในขณะที่คนเรหลับสนิทและไม่ฝันหรือคนที่อยู่ในภาวะสลบ (coma) จะด้วยสาเหตุอะไรก็ตาม จิตหรือวิญญาณยังคงทำงานอยู่ เปรียบเทียบกับ

เครื่องผลิตไฟฟ้า (Dynamo) ภาวักจิต คือ เครื่องผลิตไฟฟ้าที่ทำงานอยู่ตลอดเวลา และทำให้มีกระแสไฟฟ้าเกิดขึ้น กระแสไฟฟ้าที่ปรากฏออกมาเป็นแสงสว่างในหลอดไฟเปรียบเสมือนวิถีจิต ภาวักจิต (Life-continuum) สามารถเปรียบเทียบได้กับจิตไร้สำนึก (The Unconscious) ตามแนวคิดของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และจิตไร้สำนึกรวม (The Collective Unconscious) ตามทฤษฎีของคาร์ล จี จุง (Carl G. Jung) เพียงแต่ภาวักจิตในพระพุทธศาสนา มีขอบเขตกว้างขวางและลึกซึ้งกว่าในจิตวิทยาสมัยใหม่มาก บรรจบ บรรณรุจิ (บรรจบ บรรณรุจิ, ผศ. ร.ท. ดร., 2561) ให้สัมภาษณ์ว่า พัฒนาการของจิตมนุษย์ จิตของมนุษย์ในครรภ์ระดับนั้นเป็นภาวักจิต ยังไม่ใช่วิถีจิต คือ จิตที่ทำงานในใต้สำนึก จิตใต้สำนึกไม่มีศัพท์ใช้ มีแต่แบบเรียกทางศาสนาว่า ภาวักจิต จิตที่เป็นองค์แห่งภพ คือ เป็นต้นเหตุให้เกิดภพ คือ นามรูปหรือชีวิต นั้นหมายความว่า เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิ ปฏิสนธิแล้วกลายมาเป็นภาวักจิต ที่ทำหน้าที่ในการสร้างสรรค์ร่างกาย การสร้างสรรค์ร่างกายของภาวักจิตนั้น มีผลของกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร., 2561) ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อประสาทการรับรู้ของทารกในครรภ์เริ่มทำงานได้ตั้งแต่ทางกาย ตา หู จมูก ลิ้น และพัฒนามากขึ้นตามสัปดาห์ สันนิษฐานว่า ระบบการรับรู้ของทารกในครรภ์จะมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงใกล้คลอด ก็จะมีมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้น เราสามารถปลูกฝังคุณธรรมของเด็กตั้งแต่ออยู่ในครรภ์ทางด้านจิตภาพ นอกจากนี้ แม้จะยังไม่ตั้งครรภ์ หากบิดามารดาประสงค์จะให้บุตรเกิดมาเป็นคนดีมีศีลธรรม ตนเองจะต้องประพฤติสมานรักษาศีลอยู่เป็นประจำ เพราะทารกที่เกิดขึ้นในครรภ์นั้น ย่อมมีปัจจัยด้านกรรมที่เกี่ยวข้องกับบิดามารดาด้วย ถ้ากรรมในอดีตชาติดี พัฒนาการก็เป็นในทางที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปต่อยอด ถ้าดีบ้างไม่ดีบ้างก็ขึ้นอยู่กับส่วนที่ 2 พฤติกรรมของมารดา จะไปส่งเสริมสนับสนุนเอื้อเพื่อให้จิตพัฒนาการได้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ขึ้นอยู่กับการกระทำที่ดีอยู่ตลอดเวลาทางกาย วาจา ใจ ของมารดาผู้ตั้งครรภ์นั้น

นายแพทย์มานิตย์ แสम्मณีชัย อธิบายว่า จิตไม่ใช่สมอง “สมองพัฒนาเร็วมาก เมื่อเด็กคลอดออกมา สมองทำงานแล้ว 95% เป็นสมองส่วนสัญชาตญาณทำงาน แต่สมองส่วนอารมณ์จะทำงานเพียง 50% มีความสุขจะยิ้ม ทุกข์หน้าบึ้ง แต่สมองส่วนจิตวิเคราะห์ ตอนคลอดทำงานแล้วแค่ 25% จะสมบูรณ์แบบตอนอายุ 20 ปี อย่างไรก็ตาม ถ้าเรียนรู้เรื่องสมอง ก็จะเข้าใจเรื่องการเลี้ยงลูกผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 6 “ถ้าจะให้สมองลูกทำงาน ต้องคุยกับลูกในห้อง

มีการศึกษาพบว่า ความจำเกิดจากเซลล์ ๆ หนึ่งไปเชื่อมกับอีกเซลล์ ถ้าคุณสอนเด็กครั้งเดียว เด็กไม่จำ ต้องทำซ้ำ ถ้าแม่เครียดตั้งแต่ตั้งท้อง สารแห่งความเครียดจะขัดขวางความจำของลูก ลูกเรียนรู้โดยธรรมชาติ ซึ่งทฤษฎีของสมอง ก็คือ คุณใช้มันก็อยู่ ไม่ใช้มันก็ตายเพราะเซลล์สมอง หนึ่งเซลล์มีจุดเชื่อมโยงเยอะเยอะ” (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2558)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทารกในครรภ์นั้นมีจิตใจ มีความสามารถที่จะรับรู้ มีความรู้สึกตั้งแต่วัยอยู่ในครรภ์มารดา แม้จะไม่สามารถแสดงออกได้ทั้งหมด เพราะอวัยวะเกี่ยวกับการรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ นั้นยังเจริญไม่เต็มที่ การนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาและสติศาสตร์ มาประยุกต์เพื่อใช้ดูแลมารดาและทารกในครรภ์ จะยังประโยชน์แก่มารดาและทารกในครรภ์ซึ่งเป็นการดูแลทั้งร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆกัน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมสุขภาพทั้งทางด้านสังคมและจิตวิญญาณ ตามความหมายของการดูแลสุขภาพซึ่งครอบคลุม 4 มิติ คือ กาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ เทคโนโลยีสมัยใหม่มีส่วนอย่างมากที่ทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้นรวมทั้งลดอุบัติการณ์การเสียชีวิตทั้งทารกแรกคลอดและมารดา ทำให้จำนวนประชากรโลกเพิ่มขึ้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่สามารถที่จะลดอัตราการเสียชีวิตจากการตั้งครรภ์ได้ทั้งหมด เพราะยังมีอีกหลายปัจจัยที่สูติศาสตร์ไม่สามารถกำหนดหรือควบคุมได้ทั้งหมด แต่สิ่งที่เป็นตัวกำหนดหรือควบคุมมนุษย์ทุกคนในทางพระพุทธศาสนา คือ เรื่องของกรรมนิยาม โรคบางอย่างไม่สามารถคาดเดาได้ เพียงแต่บรรเทาและแก้ไขตามสาเหตุ สำหรับโรคที่ยังหาสาเหตุทางการแพทย์ไม่ได้ก็ยากที่จะควบคุม ดังนั้น เมื่อปัจจัยเรื่องกรรม มีส่วนในการพัฒนาของมนุษย์ตั้งแต่ก่อนเกิดขณะอยู่ในครรภ์ และเมื่อคลอดออกมาแล้ว นอกจากแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการของทารกในครรภ์ทางการแพทย์ เช่น การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การดูแลจิตใจมารดา และกระตุ้นพัฒนาการลูกในครรภ์ด้วยวิธีทางกายภาพต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนามีส่วนช่วยพัฒนาในด้านจิตใจเป็นสำคัญ โดยสรุปเป็นข้อแนะนำหรือแนวทางปฏิบัติสำหรับหญิงมีครรภ์และครอบครัว ตามหลักคำสอนในโอวาทปาติโมกข์ที่ว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (ดูรายละเอียดเพิ่มใน ที.มหา. (ไทย) 10/90/ 50-51.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น บิดาและมารดาตั้งครรภ์ควรทำแต่กุศลความดีตลอดเวลาทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ด้วยกุศลกรรมบถ 10 หรือบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ การทำความดีพื้นฐาน กล่าวโดยย่อ คือ การทำทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา เป็นต้น

โครงการที่ประสบความสำเร็จในการนำพระพุทธศาสนาเข้ามาส่งเสริมสุขภาพกายและใจทารกในครรภ์รวมทั้งมารดา เช่น โครงการจิตประภัสสรของเสถียรธรรมสถาน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ พ่อแม่ที่เตรียมตั้งครรภ์หรือกำลังตั้งครรภ์ ไม่จำกัดอายุครรภ์ และตั้งใจที่จะลงทุนสร้างจิตประภัสสรให้ลูกในครรภ์ด้วยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ทำให้เกิดทุกข์แก่ตนเองและครอบครัว หรือวงศาคณาญาติและผู้ทำงานเกี่ยวข้องที่ต้องการเรียนรู้ เพื่อนำไปร่วมสร้างสังคมที่ส่งเสริมการให้กำเนิดชีวิตด้วยจิตประภัสสรกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมพัฒนาการลูกน้อยในครรภ์ รวมทั้ง สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติ (เสถียรธรรมสถาน, 2017)

พ่อหรือบิดา และครอบครัวเป็นส่วนสำคัญอย่างมาก ที่จะดูแลร่างกายและให้กำลังใจมารดาผู้ตั้งครรภ์ เพราะพัฒนาการที่ดีของทารกมาจากสุขภาพกายและใจที่ดีของมารดา ความสุขความสบายใจของหญิงมีครรภ์ สามีหรือบิดาของทารกในครรภ์จึงควรให้ความสำคัญอย่างมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางจิตใจของทารกในครรภ์ทั้งทางพระพุทธศาสนาและสถิติศาสตร์ดังผลการวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว มีประเด็นการวิจัยที่สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ โดยสามารถสรุปเป็นแนวทางส่งเสริมคุณธรรมแก่บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาด้วยแนวทาง ข3 อ3 บ3 หรือ ข-อ-บ 3 (หากแปลเป็นภาษาอังกฤษใช้ P3-P3-P3) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข3 หมายถึง ช่วงเวลา 3 ช่วงเวลา (Periods of time-3) คือก่อนตั้งครรภ์ (pre-pregnancy) ขณะตั้งครรภ์ (prenatal) และหลังคลอด (postnatal)

อ3 หมายถึง ความประพฤติต่าง ๆ ของบิดามารดา (Parent's Performance-3) คือ อนามัยดี-สุขภาพกายดี (physical health) อารมณ์ดี-สุขภาพจิตดี (psychological well-being) และอบรมเลี้ยงดูที่ดี (childrearing practice)

บ3 หมายถึง บุญกิริยาวัตถุ 3 (Puṇḡā-kiriyā-vatthu-3) คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา

โดยทั้งหมดนี้ เป็นปัจจัยสำคัญ เมื่อบิดามารดาต้องการให้บุตรที่จะเกิดมาเป็นผู้สืบสกุล เป็นบุตรที่ดี เป็นผู้มีความประพฤติดีต่อไปในอนาคต ย่อมมีปัจจัยจากการอบรมเลี้ยงดู หรือการปฏิบัติตนของบิดามารดาและครอบครัวในการเป็นตัวอย่างที่ดีทั้งการดูแลสุขภาพกาย และใจ อารมณ์ การประพฤติบุญกุศล โดยย่อคือ การทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ในทั้ง 3 ช่วงเวลา สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ช่วงก่อนการตั้งครรภ์

อนามัยดี (สุขภาพกายดี) การวางแผนครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ เพราะปัจจัยเรื่องของ สุขภาพอนามัยและพันธุกรรมจากบิดาและมารดา ย่อมส่งผลโดยตรงกับบุตรที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น บิดามารดาจำเป็นต้องตรวจสุขภาพ และประเมินภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคพันธุกรรม หากพบว่ามีความเสี่ยง ควรที่จะปรึกษาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านพันธุศาสตร์ หรือโรคประจำตัวมารดา จะมีผลกระทบต่อการตั้งครรภ์หรือไม่ ดังนั้น มารดาผู้ที่มีโรคประจำตัวก็ควรปรึกษาแพทย์ เฉพาะทางด้านนั้น ๆ ด้วย หรือในกรณีผู้ที่มีบุตรยาก สามารถปรึกษาสูตินรีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ด้านภาวะมีบุตรยาก หรือผู้ที่ยังไม่พร้อมมีบุตรก็ควรที่จะคุมกำเนิด เพื่อป้องกันปัญหาตั้งครรภ์ ไม่พร้อม เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การให้ความรู้คู่สมรสก่อนการตั้งครรภ์ เกี่ยวกับความ เสี่ยงต่าง ๆ ของการตั้งครรภ์ ให้ทราบแต่เนิ่น ๆ จะมีประโยชน์ เพราะการตั้งครรภ์อาจมีความ เสี่ยงต่อทั้งมารดาและทารก เช่น ภาวะแทรกต่าง ๆ ทั้งขณะตั้งครรภ์ หรือขณะคลอด โดยบาง โรคนั้นสามารถเกิดขึ้นโดยที่แพทย์ไม่สามารถที่จะรักษาหรือป้องกันได้ เช่น ภาวะน้ำคร่ำอุดตัน โรคครรภ์เป็นพิษ โรคทางพันธุกรรมอื่น ๆ เป็นต้น รวมทั้งโรคที่สามารถพบได้หลังคลอดบุตร เช่น ภาวะซึมเศร้าหลังคลอด เพื่อที่ครอบครัวจะได้ช่วยกันดูแลมารดาหลังคลอดและทารกได้ อย่างมีประสิทธิภาพ การที่คู่สมรสรวมทั้งครอบครัวมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับ การตั้งครรภ์ และ ภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ ขณะตั้งครรภ์โดยที่ไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้า จะทำให้สามารถลด ความไม่เข้าใจ ความขัดแย้งต่าง ๆ หากมีปัญหาเกิดขึ้นในภายหลัง ทั้งนี้เพื่อความไม่ประมาท แต่คู่สมรสก็ไม่ควรวิตกกังวลจนเกินไปด้วย

อารมณ์ดี สุขภาพจิตใจมีผลต่อสุขภาพกาย เพราะหากใจป่วยกายก็อาจจะป่วยตามไป ด้วย นายแพทย์ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล กล่าวว่า ความเครียดในระยะสั้น ช่วยกระตุ้นให้เรา ตื่นตัว มีพลังในการจัดการปัญหาที่ผ่านเข้ามา แต่ความเครียดที่ต่อเนื่องยาวนานและแผ่เป็น ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต จะส่งผลเสียรุนแรงต่อสภาพร่างกายและจิตใจ กระทบต่อร่างกายทั้งทาง

ระบบฮอโรโมน ระบบประสาทอัตโนมัติ และระบบภูมิคุ้มกัน ดังนั้น เมื่อรู้ตัวว่าเครียด ต้องรู้จักผ่อนคลาย ถอยตัวเองออกจากปัญหาที่กำลังประสบอยู่ชั่วคราว มีทักษะผ่อนคลายเพื่อช่วยพักความคิดและร่างกาย เทคนิคง่าย ๆ ที่แนะนำ คือ การออกกำลังกายและการฝึกหายใจคลายเครียด เมื่อพักใจได้ดีพอควรแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะหันกลับมาพิจารณาปัญหาที่ทำให้เครียด มีหลักคิดง่าย ๆ คือ มีอะไรที่เราทำได้บ้าง ใหวางแผนลงมือทำอย่างเป็นขั้นตอน และมีอะไรที่เราทำไม่ได้ ให้ฝึกใจยอมรับและแก้ที่ใจของเรา หรือจะหากิจกรรมสร้างสรรค์ที่ชอบทำเพื่อผ่อนคลายความเครียด วิธีนี้ก็ได้ผลดีเช่นกัน เพราะไม่เพียงแต่ให้ความสุขกับเราเท่านั้น ยังมีผลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินชีวิต เพิ่มพฤติกรรมสุขภาพที่ดีได้อีกด้วย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557) การดูแลสุขภาพใจด้วยการเจริญภาวนา เป็นอีกวิธีที่ปฏิบัติได้ง่ายและมีประโยชน์ ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ (ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560) ได้ให้ความรู้ว่าการฝึกสติและสมาธิเป็นประจำสม่ำเสมอทุกวันโดยการนั่งสมาธิวันละ 10 นาทีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ 1) สามารถควบคุมการทำงานของร่างกายส่วนต่าง ๆ ได้ดีขึ้น 2) มองส่วนต่าง ๆ สามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น 3) ควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีขึ้น และแสดงออกอย่างระมัดระวังมากขึ้น 4) มีความยืดหยุ่นมากขึ้นทั้งในมุมมองต่อโลกและการดำเนินชีวิต 5) เห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น 6) ตระหนักรู้ตัวเองและสามารถพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น 7) ควบคุมความกลัวได้ดี ทำให้มีความกล้ามากขึ้น 8) มีคุณธรรมมีความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น การทำสมาธิสามารถปฏิบัติได้ทุกเพศทุกวัย แต่มีข้อห้ามในการทำสมาธิสำหรับผู้ที่เป็น โรคจิต มีภาวะเมเนีย (mania) โรคไบโพลาร์ (bipolar) และคนที่มีอาการหูแว่วประสาทหลอน ผู้ที่มีอาการเหล่านี้ไม่ควรฝึกสมาธิ (ลำพู โกศลวิทย์, ผศ. พญ., 2561) และหากสงสัยว่ามีอาการดังกล่าว ควรเข้าการรักษา กับจิตแพทย์อย่างเคร่งครัด เพราะในปัจจุบัน จิตแพทย์สามารถรักษาหรือบรรเทาโรคหรืออาการผิดปกติทางจิตเหล่านี้ได้

การอมรมตนเองของบิดาและมารดา บุตรที่จะมาเกิดกับบิดามารดาเช่นไร ก็จะต้องมีกรรมที่ใกล้เคียงกัน ระดับจิตใจคล้าย ๆ กัน หากบิดามารดาต้องการที่จะมีบุตรเป็นคนดี ต้องเตรียมตัวตั้งแต่เด็กจะเกิด บิดามารดาจะต้องอยู่ในศีลในธรรม ใจบุญใจกุศล ปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และควรปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะดึงดูดเด็กที่มีบุญมาเกิดในครรภ์ เกิดมาแล้วก็รูปร่างหน้าตาดี สติปัญญาดี นิสัยดี เลี้ยงง่าย และนำสิ่งดี ๆ

มาสู่ครอบครัว แต่หากทำดีไม่ตลอด ดีบ้างไม่ดีบ้าง โอกาสในช่วงจังหวะที่คิดไม่ดี ใจเป็นอกุศล อาจจะดึงดูดปฏิสันธิวิญญานที่ไม่ดีมาก็เป็นได้ ดังนั้นหากต้องการมีบุตรที่ดี บิดามารดา จำเป็นต้องอยู่ในกุศลความดีอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่ก่อนตั้งครรภ์

2. ช่วงระยะเวลาตั้งครรภ์

เมื่อทารกเกิดขึ้นในครรภ์มารดาแล้ว การกระทำทุกอย่างของมารดา ทั้งกายและจิตใจ ย่อมมีผลกระทบต่อทารกในครรภ์ ทารกในครรภ์สามารถรับรู้และซึมซับพฤติกรรมของมารดา ได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ดังนั้น สุขภาพของทารกในครรภ์ขึ้นกับการดูแลสุขภาพกายและใจรวมทั้ง การกระทำทุกอย่างของมารดา มารดาจึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างสำหรับทารกในครรภ์

อนามัยดี การดูแลสุขภาพกาย โดย การฝากครรภ์ (Antenatal care-ANC) กับ บุคลากรทางสาธารณสุข มารดาได้รับประทานอาหารเช่นไร ทารกย่อมได้อาหารเช่นนั้นด้วย มารดาควรรับประทานอาหารที่มีสารอาหารหลากหลายและครบถ้วนทั้ง 5 หมู่ ทานยาบำรุง สำหรับสตรีตั้งครรภ์ตามแพทย์สั่ง ควรออกกำลังกายอย่างถูกวิธี มารดาคงครรภ์ควรมีการบริหารร่างกายที่เหมาะสมกับอายุครรภ์และถูกวิธี เพื่อให้เลือดลม ไหลเวียนดี ภูมิคุ้มกันโรค ดี การจัดสิ่งแวดล้อมให้แก่ทารกในครรภ์เพื่อกระตุ้นระบบประสาททารกในครรภ์ เช่น การส่อง ไฟฉายที่หน้าท้อง การฟังเพลง การพูดคุยกับลูกในท้อง การลูบสัมผัสหน้าท้อง เป็นต้น ตลอดจนจนปฏิบัติตามคำแนะนำของสูตินรีแพทย์หรือพยาบาลผดุงครรภ์ เพื่อเตรียมตัวคลอด อย่างถูกวิธี และควรทราบถึงสัญญาณอันตรายที่ควรรีบมาพบแพทย์หากมีอาการ

อารมณ์ดี สุขภาพจิตของมารดาขณะตั้งครรภ์ มีผลต่อทารกในครรภ์ มารดามีภาวะ ซึมเศร้าหรือมารดาที่มีภาวะทางจิตระหว่างตั้งครรภ์ จะส่งผลเสียต่อพัฒนาการของทารกในครรภ์หรือส่งผลให้เกิดปัญหากับลูกได้ภายหลัง แม้ว่าช่วงระยะเวลาตั้งครรภ์กระทั่งคลอด มารดาจะมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อสุขภาพทารกในครรภ์ แต่บิดาและครอบครัวก็มีส่วนสำคัญ อย่างมากต่อจิตใจของมารดา บิดาและครอบครัวสามารถดูแลสุขภาพกายของมารดา รวมทั้ง ดูแลสุขภาพใจมารดาคงครรภ์ด้วยการเป็นกำลังใจที่ดี ทำให้มารดามีความสุข ไม่เครียด เป็นต้น อมรมดี มารดาควรประกอบกุศลความดี ทั้งกาย วาจา ใจ โดยย่อคือบุญกิริยาวัตถุ 3 มี การทำ ทาน (การให้) การรักษาศีล เช่น รักษา ศีล 5 ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่พูดปดหรือคำหยาบ ไม่ประพฤตินอกใจ ไม่ใช้และไม่วิโมกข์สิ่งเสพติด และการเจริญภาวนาหรือการปฏิบัติสมาธิ ซึ่งการทำภาวนาเป็นการชำระจิตใจให้ผ่องใสรูปแบบหนึ่ง ที่สตรีมีครรภ์ปฏิบัติได้ง่ายและมีผลดี

กับทารกในครรภ์ นอกจากจะได้บุญที่เกิดจากการภาวนาแล้วยังมีประโยชน์ต่อสุขภาพกายและใจของหญิงมีครรภ์ด้วย เช่น หญิงมีครรภ์ผู้ได้รับการฝึกให้มีการเจริญสติหรือฝึกสมาธิสามารถลดระดับความเครียดและความวิตกกังวลได้ (Vietaen C., Astin J., 2008) การทำสมาธิดูเหมือนว่าจะเป็นวิธีที่มีแนวโน้มในการลดอุบัติเหตุการคลอดก่อนกำหนด (Sriboonpimsuay, Wanlapa, 2011) การทำสมาธิมีส่วนช่วยส่งเสริมการทำงานของระบบประสาทพาราซิมพาเทติกในระหว่างตั้งครรภ์ (Muthukrishnan, Shobitha, et al, 2016) การทำสมาธิก่อนคลอดช่วยให้หญิงตั้งครรภ์รับมือกับความทุกข์ทางกายภาพของร่างกาย เสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและมีผลในการเสริมสร้างพลังทางจิตวิญญาณ ในอนาคตการทำสมาธิก่อนคลอดจะเป็นสิ่งจำเป็น (Chan, Ka Po, 2016) นอกจากการเจริญสมาธิภาวนาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า การสวดมนต์ เป็นอีกกิจกรรมที่หญิงมีครรภ์สามารถทำได้ง่ายและมีประโยชน์ต่อสุขภาพกายและใจ ช่วยทำให้จิตใจสงบ สามารถทำควบคู่ไปกับการเจริญสมาธิภาวนา การได้สวดมนต์จะช่วยให้จิตใจมารดา (หญิงมีครรภ์) รู้สึกผ่อนคลาย ลดความวิตกกังวลลงได้ บทสวดมนต์ที่ชาวพุทธคุ้นเคยคือ การทำวัตร เข้า-เย็น สวดมนต์แผ่เมตตา บทสวดชัยมงคลคาถา (พาหุงมหากา) บทสวดพระปริตรธรรม หรือบทสวดมนต์สำหรับหญิงมีครรภ์ เช่น บทสวดอังคุลิมาลปริตร เป็นต้น มารดาและครอบครัวสามารถใช้อบรมโครงการให้ความรู้ต่าง ๆ เพื่อการดูแลทารกในครรภ์ให้มีประสิทธิภาพได้ เช่น โครงการสำหรับสตรีตั้งครรภ์ทางด้านพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น โครงการจิตประภัสสรเสถียรธรรมสถาน หรือ โครงการอื่นๆ ตามหน่วยงานสถานพยาบาลที่สตรีมีครรภ์เข้าร่วมได้สะดวก เช่น โรงเรียนพ่อแม่ เป็นต้น เพราะหากมารดามีจิตใจที่ดี สุขภาพที่ดี ทารกในครรภ์ย่อมมีพัฒนาการทั้งกายและใจที่ดีตามไปด้วย นอกจากนี้ยังเป็นต้นแบบที่ดีด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับทารกได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เพราะทารกในครรภ์นั้นสามารถรับรู้และคุ้นเคยกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของมารดามาตั้งแต่อยู่ในครรภ์

รวมทั้งการที่บิดาเป็นต้นแบบสร้างกุศลความดี ทั้งกาย วาจา ใจ ปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุ 3 ด้วยการทำทาน (การให้) รักษาศีล เช่นเดียวกับมารดา และเจริญภาวนา สวดมนต์หรือนั่งสมาธิเป็นเพื่อนมารดาตั้งครรภ์ ก็จะทำให้ครอบครัวอบอุ่น ลดปัญหาการขัดแย้งต่าง ๆ ได้ ทั้งยังเป็นประโยชน์เป็นบุญกุศลกับผู้ที่ได้ปฏิบัติเองอีกด้วย

3. ช่วงเวลาหลังจากคลอดแล้ว

อนามัยดีและอารมณ์ดี บิดาและครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างมากในการดูแลมารดา และทารกหลังคลอดบุตร ภาวะแทรกซ้อนที่ครอบครัวต้องระวังและให้ความสนใจ คือ ภาวะซึ่มเศร้าหลังคลอด โดยต้องสังเกตอาการของมารดาหลังคลอดบุตร หากมีภาวะเครียด ร้องไห้ หรือมีพฤติกรรมแปลกไป ควรปรึกษาแพทย์ เพื่อป้องกันพฤติกรรมอันตรายจากภาวะซึ่มเศร้า เช่น การฆ่าตัวตาย ภาวะนี้สามารถเกิดขึ้นกับมารดาหลังคลอดโดยไม่ขึ้นกับอายุ หรือการศึกษา เกินการคาดเดาได้ เพียงแต่ครอบครัวมีส่วนอย่างมากที่จะป้องกันและดูแลมารดาหลังคลอด แม้ว่าภาวะซึ่มเศร้าจะไม่ได้เกิดกับมารดาทุกคน แต่หากมีอาการซึ่มเศร้าเกิดขึ้นและได้รับการรักษาทันที่ จะปลอดภัยทั้งมารดาและทารกที่คลอดออกมาด้วย นอกจากนี้ หลังคลอดบุตรแล้ว หากทารกหลังคลอดได้รับน้ำนมจากมารดา มารดาจำเป็นต้องเลือกรับประทานอาหารที่มีสารอาหารหลากหลายและครบถ้วนทั้ง 5 หมู่ ในสัดส่วนอันเหมาะสม และแม้ทารกจะหยุดรับประทานน้ำนมจากมารดาแล้ว การเลี้ยงดูบุตรให้แข็งแรง มีพัฒนาการที่ดี มีภูมิคุ้มกันโรค ก็มาจากการรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับทารกหรือเด็กในช่วงเวลานั้นด้วย มารดาหลังคลอดรวมทั้งทารกควรได้รับการตรวจสุขภาพหรือฉีดวัคซีนตามแพทย์นัด บิดามารดาควรสังเกตและจดบันทึกพัฒนาการบุตร บิดาหรือครอบครัวสามารถช่วยเหลือมารดาในการดูแลทารก แบ่งเบาภาระมารดาหลังคลอดจากการงานต่าง ๆ สร้างบรรยากาศที่ดีให้ครอบครัวอบอุ่น มีความสุข

อบรมดี การอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นหน้าที่ของบิดาและมารดา เพื่อให้ได้บุตรที่ดี เป็นคนดีมีคุณธรรมในอนาคต เช่น การดูแลเรื่องสุขภาพ การให้การศึกษา บิดามารดาและครอบครัวจำเป็นต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับบุตร ทั้งทางกาย วาจาและใจ มีการปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ให้กับบุตร ตั้งแต่ยังเยาว์วัย อุปมาดังเช่น ไม้อ่อนดัดง่าย ไม่แก่ดัดยาก ซึ่งต้องดูแลไปจนกว่าบุตรเติบโตใหญ่ สิ่งแวดล้อมจึงเป็นส่วนสำคัญให้กับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับบุตร การได้อัตภาพความเป็นมนุษย์อย่างเดียวโดยปราศจากการเลี้ยงดูที่ดีในวัยเด็ก ซึ่งเป็นวัยที่เริ่มเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวมากขึ้น ไม่สามารถทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่ดีสมบูรณ์แบบได้ ผู้วิจัยยกตัวอย่างเรื่องจริงที่เกิดขึ้นเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์นอกเหนือปัจจัยจากพันธุกรรม ดังกรณี เด็กหญิงชาวรัสเซีย นาทาชา นิโคโลวา (Natasha Mikhailova) เมื่อ พ.ศ.2552 ขณะนั้น เธอมีอายุ 5 ขวบ ได้รับการ

ช่วยเหลือออกมาจากที่พักอาศัยที่ห่างไกลในฝั่งตะวันออกของรัสเซีย ซึ่งสิ่งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นคือ เด็กหญิงเดินสี่ขา กินอาหารด้วยการเลีย ไม่สามารถพูดภาษามนุษย์ได้ และชักทายคนที่ไปช่วยเหลือเธอด้วยการเห่าเหมือนสุนัข เนื้อตัวสกปรกอมแมม เพราะเธอถูกรอกรอกรของเธอบังคับอยู่ร่วมกับสุนัขและแมวเหมือนกับสัตว์เลี้ยง (Blomfield, Adrian, 2009) เห็นได้ว่ามนุษย์แม้เกิดเป็นมนุษย์แต่สิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุตรในอนาคต การเลี้ยงดู การอบรมสั่งสอน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เด็กนั้น เป็นคนเช่นไร หากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เด็กก็มีโอกาส เป็นคนดี มากกว่าได้รับการเลี้ยงดูในทางที่ไม่ดี หากบิดาและมารดาหมั่นสร้างกุศลและความดี บุตรก็ย่อมประพฤติดามและคุ้นเคยเป็นนิสัยไปจนกระทั่งเติบโต ซึ่งการทำตามหลักกุศลกรรมบถ 10 หรือบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ โดยย่อคือ บุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นการทำความดีพื้นฐานของมนุษย์

ดังนั้น หากปรารถนาให้บุตรในครรภ์ เติบโตมา มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นบุตรที่น่ามาซึ่งความภาคภูมิใจให้กับบิดาและมารดา รวมทั้ง ครอบครัวในอนาคต ช่วงเวลาทั้ง 3 ช่วง (ข3) จึงมีความสำคัญ คือ การเตรียมตัวตั้งแต่ช่วงก่อนมีบุตร ช่วงเวลาการตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด และช่วงเวลาหลังจากคลอดแล้ว สำหรับบิดามารดาจะปฏิบัติตนอย่างไรให้ได้บุตรที่ดีนั้น ก็ต้องปฏิบัติตนทั้ง ทางกาย วาจา และใจ โดยผู้วิจัยได้ สรุป เป็นหัวข้อที่สำคัญคือ หลัก 3 มาจากอนามัย (สุขภาพกาย) อารมณฺ์ (สุขภาพใจ) และการอบรมเลี้ยงดู การอบรมบุตรที่ดี ย่อมมาจากบิดามารดาเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับบุตรด้วยการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุ 3 (บ3) อย่างสม่ำเสมอ

ผู้วิจัยได้สรุป แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมแก่บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาด้วยวิธี ข3-อ3-บ3 หรือ ข-อ-บ 3 ในรูปแบบตารางและแผนภาพดังต่อไปนี้

ตารางสรุปแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมแก่บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาด้วยวิธี
ข3 อ3 บ3

อนามยดี (Physical Health)	อารมณฺ์ดี (Psychological well-being)	อบรมดี (Practice)
ช่วงก่อนการตั้งครรภ์ (Pre-Pregnancy period)		
คู่สมรส (มารดาและบิดา) ดูแลสุขภาพให้แข็งแรง	คู่สมรส (มารดาและบิดา) มีสุขภาพจิตดี รักษาอารมณฺ์ดี สร้างบรรยากาศครอบครัวให้ อบอุ่น	คู่สมรส (มารดาและ บิดา) ควรศึกษาเรื่องของกฎแห่ง กรรมประพฤติกุศลกรรม

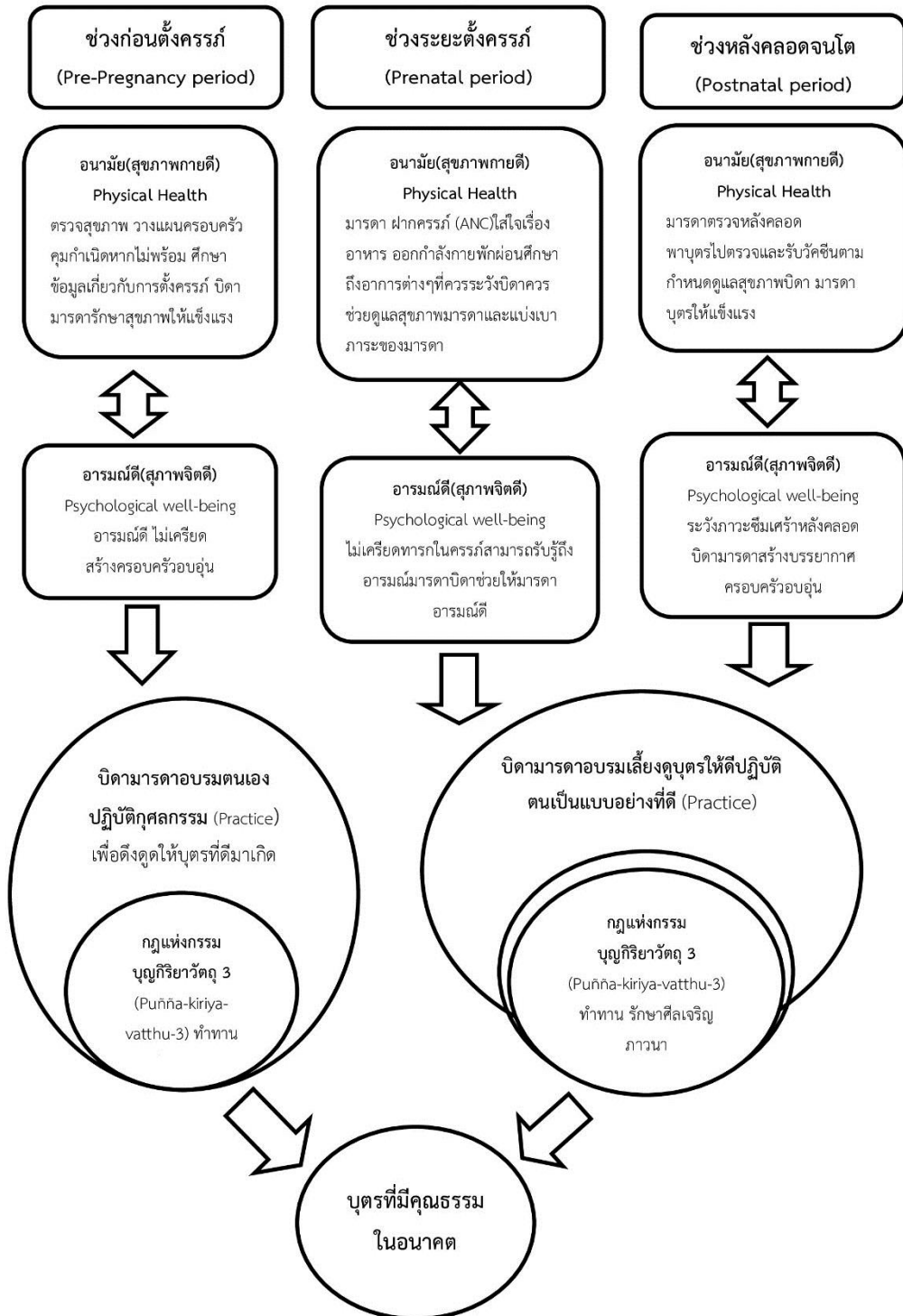
อนามัยดี (Physical Health)	อารมณดี (Psychological well-being)	อบรมดี (Practice)
ตรวจสอบสุขภาพก่อนแต่งงาน ปรึกษาแพทย์กรณีเสี่ยงต่อ โรคทางพันธุกรรม วางแผนครอบครัว มีบุตรเมื่อพร้อม คุมกำเนิดอย่างถูกวิธี		สร้างบุญกิริยาวัตถุ 10 โดยย่อคือ บุญกิริยาวัตถุ 3 (บ3) (Puñña-kiriya- vatthu-3, P3) ทำทาน รักษาศีล 5 เจริญภาวนา อย่าง สม่ำเสมอ เพื่อให้ได้บุตรที่ ดีมาเกิด
ช่วงระยะการตั้งครรภ์ (Prenatal period)		
มารดา ควรฝากครรภ์ ดูแลสุขภาพ ทานอาหาร ให้ครบ 5 หมู่ ทานยาบำรุง ตามแพทย์สั่ง ออกกำลังกาย และพักผ่อน ให้ เหมาะสมกับอายุครรภ์ กระตุ้นพัฒนาการของลูก ในครรภ์ ด้วยวิธีต่าง ๆ, เตรียมตัวคลอดบุตร ควร ทราบสัญญาณอันตรายที่ ควรรีบพบแพทย์ บิดา ควรช่วยดูแลสุขภาพ และแบ่งเบาภาระของ มารดา	มารดา มีการเปลี่ยนแปลงทาง ร่างกายหลายอย่างอาจส่งผลกับ อารมณ์ได้ ควรที่จะมีวิธีผ่อนคลาย ความเครียด มีที่ปรึกษา ใจเม่สือถึงลูกได้ แม่เครียดลูกจะ ได้รับผลกระทบไปด้วย บิดาและครอบครัว มีส่วนสำคัญ ในการช่วยให้อารมณ์ของมารดา ตั้งครรภ์ดี และไม่เครียดให้ กำลังใจ	มารดาและบิดา ควร ประกอบกุศล สร้างบุญ กิริยาวัตถุ 10 โดยย่อคือ บุญกิริยาวัตถุ 3 (บ3) (Puñña-kiriya-vatthu- 3, P3) ทำทาน (การให้) รักษาศีล 5 เจริญภาวนา เช่น สวดมนต์ ปฏิบัติสมาธิ อย่างสม่ำเสมอ บุตรใน ครรภ์สามารถคุ้นเคยกับ การทำความดีของมารดา ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ โดยมี บิดาช่วยส่งเสริมมารดาใน การทำความดี

อนามยดี (Physical Health)	อารมณดี (Psychological well-being)	อบรมดี (Practice)
ช่วงเวลาหลังคลอด (Postnatal period)		
มารดา พบแพทย์เพื่อตรวจหลังคลอดตามนัด บำรุงร่างกายเพื่อการสร้างน้ำนม บิดา ช่วยแบ่งเบาภาระมารดาในการดูแลงานบ้าน เพราะมารดาต้องดูแลบุตรที่ยังเล็ก บิดาและมารดา ควรดูแลสุขภาพทั้งตนเองและบุตร ให้แข็งแรง ให้การศึกษาแก่บุตร	บิดาและครอบครัว สังเกตและเฝ้าระวังภาวะซึมเศร้าหลังคลอด หากมีอาการผิดปกติควรรีบพามารดาไปพบแพทย์ บิดาและมารดา ควรสร้างบรรยากาศให้ครอบครัวอบอุ่น เพื่อสุขภาพจิตที่ดีของทั้งบิดา มารดา บุตร และครอบครัวหมู่ญาติ	บิดาและมารดา เป็นต้นแบบที่ดีให้กับบุตร ตั้งแต่เล็กจนโต การสอนที่ดีคือ การทำเป็นตัวอย่าง ควรประพฤติกุศลกรรม สร้างบุญกิริยาวัตถุ 3 (บ 3) (Puñña-kiriyāvatthu-3, P3) ทำทาน รักษาศีล 5 และเจริญภาวนา เพื่อให้บุตรเป็นคนดีมีคุณธรรมในอนาคต

แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมแก่ทารกตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาด้วยวิธี ช3-อ3-บ3 หรือ ช-อ-บ3

พระพุทธศาสนาสอนให้เห็นทั้งโลกียธรรมและโลกุตตรธรรม มนุษย์ไม่ได้มีเพียงร่างกาย หยาบเท่านั้น แต่มนุษย์ยังมีจิตใจและเป็นผู้ที่สามารถฝึกจิตได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทณโต เสฏฐโณ มนุสเสสสุ คนผู้ฝึกฝนตนเองได้ ย่อมเป็นคนเหนือคน” แม้ว่าสมัยพุทธกาลไม่ได้มีเทคโนโลยีทางการแพทย์เจริญก้าวหน้าเช่นปัจจุบัน แต่สิ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพมีครรภ์ทางสูติศาสตร์ได้เป็นอย่างดีคือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาดูแลด้านจิตใจและจิตวิญญาณของมารดาตั้งครรภ์ เพื่อส่งผลดีต่อสุขภาพกายและใจของมารดา รวมทั้งทารกในครรภ์ และสามารถนำมาปฏิบัติได้ตลอดชีวิต ดังนั้น การเสริมสร้างคุณธรรมแก่บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์ มารดาจึงเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ หากบิดา-มารดาเห็นความสำคัญ ด้วยการปฏิบัติกุศลกรรม ตั้งแต่ก่อนการตั้งครรภ์เพื่อให้มีบุตรที่มีดีมาเกิด และปฏิบัติตนให้ต้นแบบที่ดีให้กับบุตรทั้ง ทางกาย วาจาและใจ ตั้งแต่บุตรยังอยู่ในครรภ์มารดา

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพมหานคร. (2558). มหัทศกรรณในครรภ์ (ข้อมูลจากการบรรยายของ นายแพทย์มานิตย แสนมณีชัย) สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/679692>
- คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี. (2558). พัฒนาการทางจิตใจ สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน. 2561. เข้าถึงได้จาก <https://med.mahidol.ac.th/ramamental/generalknowledge/child/06242014-1920>
- จำลอง ดิษยวณิช, ศ.นพ. (2541). พุทธศาสนาและจิตเวชศาสตร์. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 43(3), 266-291.
- บรรจบ บรรณรุจิ, ผศ. ร.ท. ดร. (2561). ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. (2561). คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์ : 18 กุมภาพันธ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสโส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลำพู โกศลวิทย์, ผศ. พญ. (2561). ภาพประกอบการบรรยายรายวิชา มธ ๑๐๒ หลักพัฒนาตนเองและสุขภาพ เรื่อง Self-introspection. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์เรียนรู้สุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2560). ทำงานเป็นสุขด้วยสติสมาธิ. กรุงเทพมหานคร: SOOK PUBLISHING.
- สติเฟ่น ฮวน. (2551). มหัศจรรย์แห่งร่างกาย (The Odd Body). เล่ม 1. แปลและเรียบเรียงโดย โรจนา นาเจริญ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (8 พฤษภาคม 2557). “อารมณ์” ปัจจัยก่อโรคที่ไม่ควรมองข้าม. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2561. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/24207-“อารมณ์”%20ปัจจัยก่อโรคที่ไม่ควรมองข้าม.html>
- เสถียรธรรมสถาน. (2017). จิตประภัสสรตั้งแต่อนุอยู่ในครรภ์. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2561. เข้าถึงได้จาก <http://www.sdsweb.org> [2 ต.ค. 2560]
- Blomfield, Adrian. (27 May 2009). 'Feral' child barks and hisses after being raised as a pet. Telegraph Retrieved August 4, 2018. เข้าถึงได้จาก <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/howaboutthat/5393378/Feral-child-barks-and-his-ses-after-being-raised-as-a-pet.html>
- Chamberlain David B. (2014). The Sentient Prenate: What Every Parent Should Know. Journal of Prenatal & Perinatal Psychology & Health, 28(4), 253-274.
- Chan, Ka Po. (2016). Perceptions and experiences of pregnant Chinese women in Hong Kong on prenatal meditation: A qualitative study. Journal of Nursing Education and Practice, 6(3), 135-146.
- Muthukrishnan, Shobitha, et al. (2016). Effect of Mindfulness Meditation on Perceived Stress Scores and Autonomic Function Tests of Pregnant

- Indian Women. *Journal of clinical and diagnostic research*, 10(4), CC05–CC08.
- Sadler, T.W. (2012). *Langman's Medical Embryology*, 12th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Sriboonpimsuay, Wanlapa. (2011). Meditation for Preterm Birth Prevention: A Randomized Controlled Trial in Udonthani. *Thailand International Journal of Public Health Research*, 1(1), 31-39.
- Vieten C., Astin J. (2008). Effects of a mindfulness-based intervention during pregnancy on prenatal stress and mood: Results of a pilot study. *Archives of Women's Mental Health*, 11(1), 67–74.

ระบบการควบคุมภายในที่ดี และธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงาน
ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย
THE GOOD INTERNAL CONTROL SYSTEM AND GOOD GOVERNANCE
AFFECT PERFORMANCE OF SAVINGS COOPERATIVES
IN THAILAND

สราวุธ ดวงจันทร์
ฐิตาภรณ์ สันจรรย์ศักดิ์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการควบคุมภายในที่ดี และธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย จำนวน 312 สหกรณ์ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์อย่างง่าย และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

จากการวิเคราะห์ระบบการควบคุมภายในที่ดี และธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย พบว่า ระบบการควบคุมภายในที่ดี ด้านสภาพแวดล้อมของการควบคุม ด้านการประเมินความเสี่ยง ด้านสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านการติดตามและประเมินผลมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และธรรมาภิบาล หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการมอบอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความเสมอภาคมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ระบบการควบคุมภายในที่ดี, ธรรมาภิบาล, ผลการดำเนินการ, สหกรณ์ออมทรัพย์

Abstract

This research has objective to study the Good internal control system and Good governance affect performance of savings cooperatives in Thailand. Research samples were 252 officered in saving cooperatives in Thailand. Questionnaire was data collection equipment. Data have analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, simple correlation and multiple regression.

Results by analyzed of the Good internal control system and Good governance affect performance of savings cooperatives in Thailand. were Found that, control environment aspect, Risk assessment aspect, Information and communication aspect, monitoring and evaluation aspect have positive effect on results performance of savings cooperative in Thailand, the statistically significant at 0.05 And Effectiveness, Performance, responsiveness, account ability, transparency, Participation, Mandate, Rule of law, and Equality of good governance have positive effect on results performance of savings cooperatives in Thailand. , the statistically significant at 0.05.

Keywords: Good internal control system, Good governance, Performance, savings cooperatives.

บทนำ

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ ซึ่งเมื่อได้รับการจดทะเบียนตาม พ.ร.บ.สหกรณ์ พ.ศ.2542 แล้ว จะมีฐานะเป็นนิติบุคคล (ทวิวัฒน์ ทศนวิวัฒน์, 2544) สหกรณ์ยังถือเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีส่วนในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับฐานรากของประเทศไทย ทุกรัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นผ่านระบบสหกรณ์ โดยมุ่งพัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง สามารถเป็นที่พึ่งแก่สมาชิกได้แต่การที่สหกรณ์จะดำเนินธุรกิจให้

อยู่รอดท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจของไทยที่ยังมีความผันผวนอย่างต่อเนื่อง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างความเข้มแข็งทางการเงินและสร้างความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาวให้กับสหกรณ์ (มติชนสุดสัปดาห์ (ออนไลน์), 2561)

ระบบการควบคุมภายในที่ดี เป็นกลไกที่สำคัญและเป็นเครื่องมือในการบริหารงานในสหกรณ์ออมทรัพย์ ให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติงานและการจัดการของสหกรณ์ออมทรัพย์บรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของกฎหมาย ระเบียบ ระบบบัญชี หนังสือสั่งการ และหนังสือตอบข้อหารือต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การควบคุมด้านการเงินและบัญชี และการปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่ทางสหกรณ์ออมทรัพย์กำหนดไว้ ระบบการควบคุมภายในที่ดี ควรเป็นระบบการควบคุมที่ครอบคลุมงานทุกด้านและสามารถสะท้อนภาพให้เห็นเป็นองค์รวมของสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น ๆ ว่ามีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือไม่ เพียงใด สหกรณ์ออมทรัพย์จึงต้องมีระบบการควบคุมภายในที่ดี เพราะการควบคุมถือว่าเป็นกระบวนการปฏิบัติงานที่คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดการ และบุคลากรของสหกรณ์ออมทรัพย์ควรจัดให้มีขึ้น โดยมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ดูแลรักษาสินทรัพย์ 2) ตรวจสอบความถูกต้อง และเชื่อถือได้ของข้อมูลทางบัญชี 3) เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและเป็นระเบียบเรียบร้อย 4) ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามนโยบายที่ผู้บริหารได้วางไว้ และ 5) มีการป้องกันค้นพบทุจริตหรือข้อผิดพลาดได้ การควบคุมภายในจึงเป็นการสร้างความมั่นใจได้อย่างสมเหตุสมผลว่าหากได้มีการปฏิบัติตามกระบวนการเหล่านี้แล้ว สหกรณ์ออมทรัพย์จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการได้ ผู้บริหารหรือคณะกรรมการดำเนินการจะกำหนดวิธีการทำงานให้ไปสู่วัตถุประสงค์ และในขณะเดียวกันก็ต้องมีการควบคุมการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในสหกรณ์ออมทรัพย์ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ด้วยการควบคุมต่าง ๆ ก็คือ การควบคุมกระบวนการภายในองค์กร การวางระบบการควบคุมภายในจึงถือเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งเป็นผู้ประเมินความเสี่ยงและสร้างระบบการควบคุมขึ้น เพื่อป้องกันความเสี่ยงหรือผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้น เช่น การทุจริต การปลอมแปลงเอกสาร เป็นต้น ระบบการควบคุมภายในที่ดีประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) ด้านสภาพแวดล้อมการควบคุม 2) ด้านการประเมินความเสี่ยง 3) ด้านกิจกรรมควบคุม 4) ด้านข้อมูลและการสื่อสาร และ 5) ด้านการติดตามและประเมินผล

การบริหารจัดการของสหกรณ์ออมทรัพย์ ที่พบปัญหาเกิดขึ้นบ่อยและเป็นข้อบกพร่องที่เกิดจากทางการเงินและการบัญชี ได้แก่ เงินสดขาดบัญชี ไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ การจัดทำบัญชีและรายละเอียดประกอบงบการเงินไม่เรียบร้อย รวมทั้งมีเอกสารหลักฐานประกอบบัญชีไม่ครบถ้วน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้อาจนำไปสู่การทุจริตได้ ดังนั้นสหกรณ์ออมทรัพย์ควรมีธรรมาภิบาล มีความโปร่งใส เป็นองค์กรที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี (คิลปร ศรจันทร์เพชร, 2556) หรืออาจเรียกว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับเป็นสากลว่า เป็นระบบที่ทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และที่สำคัญเป็นไปอย่างโปร่งใส น่าเชื่อถือและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย จึงเป็นหลักการที่หลายองค์กรได้ให้ความสำคัญในการนำมาปฏิบัติเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายและพันธกิจที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังสามารถกำหนดมาตรการในการเฝ้าระวังและการกำกับดูแล โดยการสร้างมาตรฐานจริยธรรมด้านการเงินการบัญชีแก่ผู้บริหารสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์มีผู้บริหารที่มีความเป็นมืออาชีพ สามารถรับมือกับภาวะความเสี่ยงในการบริหารการเงิน ความผันผวนทางเศรษฐกิจและการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากระบบสหกรณ์ (มติชนสุดสัปดาห์ (ออนไลน์), 2561) การบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อให้เกิดการกำกับดูแลกิจการที่ดี หรือมีธรรมาภิบาล 9 ประการ ได้แก่ 1) หลักประสิทธิผล 2) หลักการตอบสนอง 3) หลักการรับผิดชอบ 4) หลักการรับผิดชอบ 5) หลักความโปร่งใส 6) หลักการมีส่วนร่วม 7) หลักมอบอำนาจ 8) หลักนิติธรรม และ 9) หลักความเสมอภาค นำไปสู่ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ทั้งด้านการเงิน ด้านสมาชิก ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และพัฒนา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาว่าระบบการควบคุมภายในที่ดี และหลักธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์กับผล การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์หรือไม่ อย่างไร ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการเสริมสร้างและพัฒนาแนวคิดด้านการควบคุมภายใน และธรรมาภิบาล เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

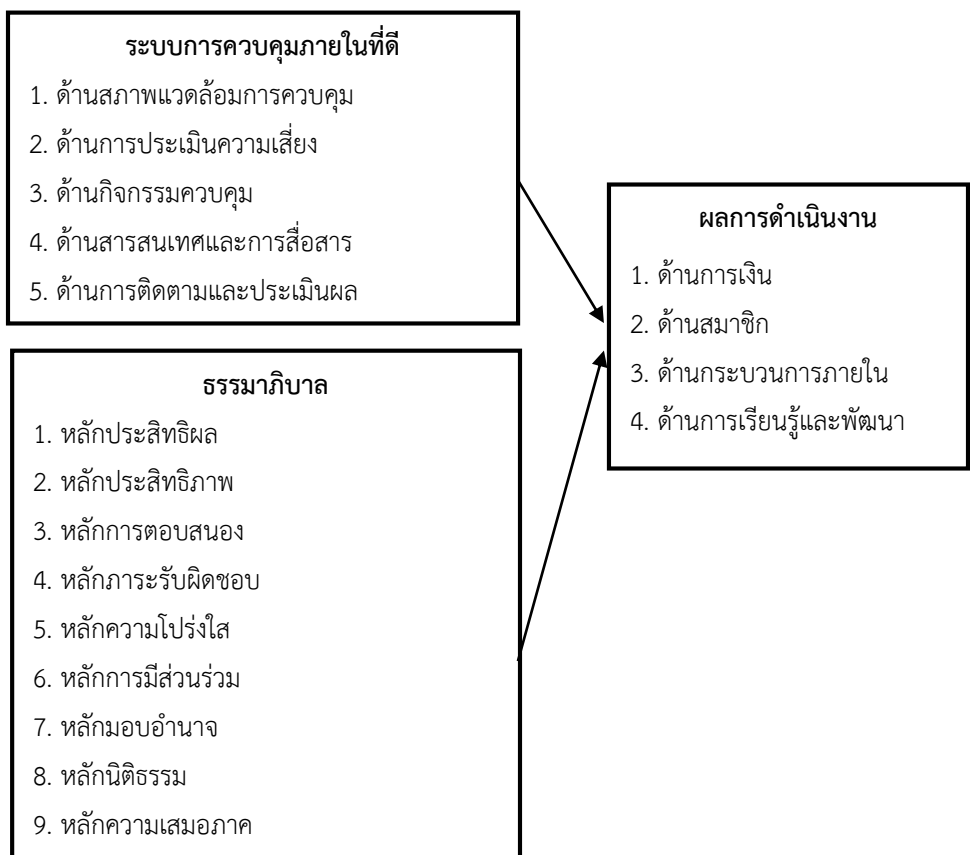
1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบควบคุมภายในที่ดีกับผลการดำเนินงานสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยเรื่องระบบการควบคุมภายในที่ดีและธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของ สหกรณ์ ออมทรัพย์ในประเทศไทย ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ระบบควบคุมภายในที่ดีมีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานของ สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

สมมติฐานที่ 2 ธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย จำนวน 1,422 สหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักบริหารเงินทุน, 2561)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย โดยใช้วิธี คำนวณจากสูตรของทาโร ยามาเน่ (Yamane, T. , 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดย กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 ขนาดของตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ 312 สหกรณ์ เลือกวิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม โดยแบ่งออกเป็นเขตพื้นที่ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคนกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยวิธีแบ่งตามสัดส่วน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ระบบการควบคุมภายในที่ดี ประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อม การควบคุม 2) การประเมินความเสี่ยง 3) กิจกรรมควบคุม 4) สารสนเทศและการสื่อสาร 5) การติดตามและประเมินผล และธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 1) หลักประสิทธิผล 2) หลัก ประสิทธิภาพ 3) หลักการตอบสนอง 4) หลักการรับผิดชอบ 5) หลักความโปร่งใส 6) หลักการ มีส่วนร่วม 7) หลักมอบอำนาจ 8) หลักนิติธรรม 9) หลักความเสมอภาค

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ประกอบด้วย 1) ด้านการเงิน 2) ด้านสมาชิก 3) ด้านกระบวนการภายใน และ 4) ด้านการ เรียนรู้และพัฒนา

3. เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษารายละเอียดที่เกี่ยวข้องโดยการรวบรวมข้อมูลทั้งแนวความคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการเกี่ยวกับระบบการควบคุมภายในที่ดี ธรรมาภิบาล และผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

3.2 สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล และลักษณะของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

3.3 สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับระบบการควบคุมภายในที่ดี ธรรมาภิบาล และผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

3.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้เทคนิคการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาเชิงทฤษฎี ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามรายข้อที่คัดเลือกมาใช้วิจัยในครั้งนี้ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6 ถึง 1 (Index of Item-Objective Congruence : IOC) (สุวิมล ติรกานันท์, 2549)

3.5 จัดพิมพ์แบบสอบถามเพื่อนำไปทดลองใช้เพื่อหาความเที่ยง (reliability) ของแบบสอบถามโดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบเชิงโครงสร้างและเชิงเนื้อหาแล้วไปทดลองใช้กับตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล (informants) ที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับผู้ให้ข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ในจังหวัดลพบุรีและสระบุรี ที่ไม่ได้ถูกสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 สหกรณ์ เพื่อนำมาตรวจสอบความเที่ยงของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรการหาค่าความเที่ยงของแบบสอบถามจากการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach, L.J., 1970) รวมทั้งฉบับ 0.993 และได้จำแนกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ระบบควบคุมภายในที่ดี เท่ากับ 0.993 ส่วนที่ 2 ธรรมาภิบาล เท่ากับ 0.989 ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงาน เท่ากับ 0.955

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลไปยัง สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย จำนวน 312 สหกรณ์ ทำการจัดส่งหนังสือและแบบสอบถาม ทางไปรษณีย์ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามการวิจัย และผู้วิจัยได้รับแบบสอบถาม กลับคืน จำนวน 252 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 80.77

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน มาตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ ของการตอบแล้วนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมด ไปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์อย่างง่าย และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

ศึกษาระบบการควบคุมภายในที่ดีและธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของ สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย พบว่า

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานสภาพส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 65.08 อายุอยู่ระหว่าง 46-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.68 ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 63.10 และตำแหน่งหัวหน้า/เจ้าหน้าที่บัญชี คิดเป็นร้อยละ 55.95

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของสหกรณ์ออมทรัพย์ พบว่า ส่วนใหญ่มีทุน สะสมตั้งแต่ 1,000-5,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 35.32 มีพื้นที่ตั้งในเขตภาคกลาง คิดเป็น ร้อยละ 48.81 และกลุ่มวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 26.59

2. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับระบบการ ควบคุมภายในที่ดีและธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ใน ประเทศไทย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระบบการควบคุมภายในที่ดีของ สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย โดยภาพรวม

ระบบการควบคุมภายในที่ดี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านสภาพแวดล้อมของการควบคุม	3.99	0.802	มาก
ด้านการประเมินความเสี่ยง	4.08	0.806	มาก
ด้านกิจกรรมการควบคุม	4.09	0.719	มาก
ด้านสารสนเทศและการสื่อสาร	4.04	0.703	มาก
ด้านการติดตามและประเมินผล	3.97	0.799	มาก
ภาพรวม	4.03	0.686	มาก

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ระบบการควบคุมภายในที่ดีของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.03$, S.D. = 0.686) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระบบการควบคุมภายในที่ดี สูงสุด คือ ด้านกิจกรรมควบคุม ($\bar{x} = 4.03$, S.D. = 0.686) รองลงมา คือ ด้านการประเมินความเสี่ยง ($\bar{x} = 4.08$, S.D. = 0.806) และน้อยที่สุด คือ ด้านการติดตามและประเมินผล ($\bar{x} = 3.97$, S.D. = 0.799)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของธรรมาภิบาลของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย โดยภาพรวม

ธรรมาภิบาล	ระดับธรรมาภิบาล		
	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. หลักประสิทธิภาพ	3.99	0.831	มาก
2. หลักประสิทธิภาพ	4.04	0.755	มาก
3. หลักการตอบสนอง	4.08	0.838	มาก
4. หลักการรับผิดชอบต่อ	4.14	0.763	มาก
5. หลักการมอบอำนาจ	4.14	0.715	มาก
6. หลักความโปร่งใส	4.20	0.802	มาก

ธรรมาภิบาล	ระดับธรรมาภิบาล		
	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
7. หลักการมีส่วนร่วม	4.01	0.788	มาก
8. หลักนิติธรรม	3.94	0.836	มาก
9. หลักความเสมอภาค	4.15	0.676	มาก
ภาพรวม	4.03	0.686	มาก

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ธรรมาภิบาลของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.03$, S.D. = 0.686) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าธรรมาภิบาลสูงสุด คือ หลักความโปร่งใส ($\bar{x} = 4.20$, S.D. = 0.802) รองลงมา คือ หลักการระมัดระวัง ($\bar{x} = 4.14$, S.D. = .763) และน้อยที่สุด คือ หลักนิติธรรม ($\bar{x} = 3.94$, S.D. = 0.862)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลของการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

ผลการดำเนินงาน	ระดับผลการดำเนินงาน		
	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการเงิน	4.21	0.604	มาก
2. ด้านสมาชิก	4.09	0.650	มาก
3. ด้านกระบวนการภายใน	4.10	0.622	มาก
4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา	4.24	0.535	มาก
ภาพรวม	4.16	0.536	มาก

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.16$, S.D. = 0.536) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผลการดำเนินงานสูงสุด คือ ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ($\bar{x} = 4.24$, S.D. = 0.535) รองลงมา คือ ด้านการเงิน ($\bar{x} = 4.21$, S.D. = 0.604) และน้อยที่สุด คือ ด้านสมาชิก ($\bar{x} = 4.09$, S.D. = 0.650)

3. ผลการวิเคราะห์ทดสอบสมมติฐาน

การวิเคราะห์ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม จำนวน 18 ตัวแปร ไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรโดยพิจารณาจากค่าสหสัมพันธ์น้อยกว่า 0.90 ($r < 0.90$) (Hinkle, D.E., William, W and Stephen G.J. , 1998) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product moment correlation coefficient) ไม่พบคู่ตัวแปรใดมีค่าเกินกว่า 0.90 แสดงว่าไม่มีคู่ตัวแปรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันสูงเกินไป อาจจะก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยจากสมมติฐานการวิจัยทั้ง 2 ข้อ สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 สมมติฐานข้อที่ 1 ระบบการควบคุมภายในที่ดีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของระบบการควบคุมภายในที่ดี กับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

ตัวแปร	Standardized Coefficients Beta	t-value	Sig.
1. ด้านสภาพแวดล้อมของการควบคุม	0.006	-0.081	0.935
2. ด้านการประเมินความเสี่ยง	0.609	9.256	0.000*
3. ด้านกิจกรรมการควบคุม	-0.206	-3.038	0.003*
4. ด้านสารสนเทศและการสื่อสาร	0.184	2.578	0.011*
5. ด้านการติดตามและประเมินผล	0.427	6.394	0.000*
หมายเหตุ : $n = 252$ $R^2 = 0.800$ $F = 197.136$ Sig. 0.000			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.800 หมายถึงตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถพยากรณ์ระบบการควบคุมภายในที่ดีที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ ด้านการเงิน ที่ร้อยละ 80 แสดงว่า ลักษณะข้อมูลของระบบการควบคุมภายในที่ดีในทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสภาพแวดล้อมของการควบคุม ด้านการ

ประเมินความเสี่ยง ด้านกิจกรรมการควบคุม และด้านการติดตามและประเมินผล ได้รับการสนับสนุนทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ระบบการควบคุมภายในที่ดี ด้านการประเมินความเสี่ยง เท่ากับ 0.609 ด้านสารสนเทศและการสื่อสาร เท่ากับ 0.184 ด้านการติดตามและประเมินผล 0.427 มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย และระบบการควบคุมภายในที่ดี ในด้านกิจกรรมการควบคุม เท่ากับ -0.206 มีความสัมพันธ์เชิงลบต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ส่วนด้านสภาพแวดล้อมของการควบคุม ไม่มีความสัมพันธ์ต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

3.2 สมมติฐานข้อที่ 2 ธรรมชาติของสหกรณ์ มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของหลักธรรมชาติของสหกรณ์ กับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

ตัวแปร	Standardized Coefficients Beta	t-value	Sig.
หลักประสิทธิผล	0.132	1.831	0.068
หลักประสิทธิภาพ	0.245	3.390	0.001*
หลักการตอบสนอง	0.221	2.239	0.026*
หลักการรับผิดชอบ	-0.278	-2.276	0.024*
หลักการมอบอำนาจ	0.333	2.698	0.007*
หลักความโปร่งใส	-0.590	-4.743	0.000*
หลักการมีส่วนร่วม	0.497	6.224	0.000*
หลักนิติธรรม	0.032	0.375	0.708
หลักความเสมอภาค	0.319	4.614	0.000*

หมายเหตุ : $n = 252$ $R^2 = 0.559$ $F = 29.072$ Sig. 0.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์พหุคูณ (R²) มีค่าเท่ากับ 0.559 หมายถึง ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถพยากรณ์ธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ที่ร้อยละ 55.90 แสดงว่า ลักษณะข้อมูลของธรรมาภิบาลในทั้ง 9 ด้าน ประกอบด้วย หลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการรับผิดชอบต่อพนักงานมอบอำนาจ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม และหลักความเสมอภาค ได้รับการสนับสนุนทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ธรรมาภิบาล หลักประสิทธิภาพ เท่ากับ 0.245 หลักการตอบสนอง เท่ากับ 0.224 หลักการมอบอำนาจ เท่ากับ 0.333 หลักการมีส่วนร่วม เท่ากับ 0.497 และหลักความเสมอภาค เท่ากับ 0.319 มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย และธรรมาภิบาล หลักการรับผิดชอบต่อพนักงานมอบอำนาจ เท่ากับ -0.278 และหลักความโปร่งใส -0.590 มีความสัมพันธ์เชิงลบต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ส่วนหลักประสิทธิผล และหลักนิติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์ต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องระบบการควบคุมภายในที่ดีและธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานสหกรณ์ ออมทรัพย์ในประเทศไทย ระบบการควบคุมภายในที่ดี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ด้านกิจกรรมควบคุม รองลงมา คือ ด้านการประเมินความเสี่ยง และน้อยที่สุด คือ การติดตามและประเมินผล ธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ หลักความโปร่งใส รองลงมา คือ หลักการรับผิดชอบต่อพนักงานมอบอำนาจ และน้อยที่สุด คือ หลักนิติธรรม ผลการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการเรียนรู้และพัฒนา รองลงมา คือ ด้านการเงิน และน้อยที่สุด คือ ด้านสมาชิก ระบบการควบคุมภายในที่ดี และสมมติฐานของระบบการควบคุมภายในที่ดี ด้านสภาพแวดล้อมของการควบคุม ด้านการประเมินความเสี่ยง ด้านสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านการติดตามและประเมินผลมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และธรรมาภิบาล หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการมอบอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม

และหลักความเสมอภาค มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องระบบการควบคุมภายในที่ดีและธรรมาภิบาลที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ ในประเทศไทย สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบการควบคุมภายในที่ดีกับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

จากการทดสอบสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 พบว่าระบบการควบคุมภายในที่ดี ด้านการประเมินความเสี่ยง ด้านสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านการติดตามและประเมินผลมีอิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย และด้านการควบคุมภายในมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย และเมื่อพิจารณารายด้านการเงิน ด้านสมาชิก ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และพัฒนา จะเห็นได้ว่า ระบบการควบคุมภายในที่ดี ด้านการประเมินความเสี่ยง และการติดตามและประเมินผลมีอิทธิพลเชิงบวกทุกรายด้านต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย เนื่องจากในการบริหารงานของสหกรณ์ออมทรัพย์จะต้องมีเผชิญต่อความเสี่ยงในราย ๆ ด้านที่อาจจะเกิดขึ้นกับปัจจัยภายในและภายนอกที่อาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ คณะกรรมการและผู้บริหารของสหกรณ์จำเป็นต้องกำหนดมาตรการควบคุม โดยจัดให้มีการประเมินความเสี่ยง ด้วยการวิเคราะห์และระบุถึงปัจจัยหรือโอกาสที่ก่อให้เกิดความเสี่ยง เพื่อให้ทราบว่ามีความเสี่ยงอย่างไร ในเรื่องหรือขั้นตอนใดของการปฏิบัติงาน สามารถจัดการกับความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นได้ว่าความเสียหายจากข้อผิดพลาด/บกพร่องหรือการทุจริตจะไม่เกิดขึ้น และจากการวิเคราะห์ระบบการควบคุมภายในที่ดีของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ด้านการประเมินความเสี่ยง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ระบบการควบคุมภายในที่ดี ด้านการประเมินความเสี่ยง สูงสุดคือ เจ้าหน้าที่ทุกคนรับทราบและมีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จในทิศทางเดียวกัน รองลงมา คือ การระบุความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์มีความเหมาะสม น้อยที่สุด คือ สหกรณ์มีการจัดทำการประเมินความ

เสี่ยงสำหรับระบบงานต่าง ๆ ที่สำคัญอย่างเป็นรูปธรรม (ยุวดี นาคคำ , 2561) การควบคุมภายในจะต้องมีการแสดงให้เห็นว่าระบุปัจจัยเสี่ยง ปัจจัยเสี่ยงของหน่วยงานสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อวัตถุประสงค์เป้าหมาย หรือผลการดำเนินงานในหน่วยงาน เช่น การเปลี่ยนตัวผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งที่สำคัญ ๆ บ่อยครั้ง การเปลี่ยนแปลงกฎหมายใหม่ ๆ ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของหน่วยงาน เป็นต้นสอดคล้องกับ เนื่องจากปัจจัยเสี่ยงแต่ละชนิดมีผลกระทบต่อการดำเนินงานและการบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานไม่เท่ากัน บางชนิดมีผลกระทบทันที บางชนิดมีผลกระทบในระยะยาว ดังนั้น ผู้บริหารต้องติดตามพิจารณา และระบุปัจจัยความเสี่ยงที่เกิดขึ้นให้ครอบคลุมทุกประเด็นปัญหาที่คาดว่าจะเกิด ซึ่งควรครอบคลุมถึง

1. ผลกระทบจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อุทสาหกรรม และสิ่งแวดล้อมต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน

2. ปัจจัยความเสี่ยงที่ได้ระบุไว้ในการวางแผน และการประมาณการของหน่วยงาน

3. ข้อตรวจพบที่ได้รับจากการตรวจสอบ การสอบทาน การติดตาม และประเมินผล

4. ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน เช่น ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานในอดีตที่ผ่านมาไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ คุณภาพของบุคลากร การเปลี่ยนแปลงบุคลากรที่รับผิดชอบในการบริหารหรือปฏิบัติงาน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากเงื่อนไขตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อกำหนดต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน และระบบควบคุมภายในที่ดี ด้านการติดตามและประเมินผล มีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (วิดา ปานาลาด , 2548) พบว่าผู้บริหารได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารการควบคุมภายในด้านการติดตามและประเมินผล โดยให้ผู้บริหารรายงานผลต่อผู้กำกับดูแลโดยเร็ว หากพบการทุจริตหรือสงสัยว่าทุจริตมีการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ กรณีผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่ได้กำหนดให้มีการแก้ไขอย่างทันกาล กำหนดให้มีการรายงานผลเกี่ยวกับการบริหารการควบคุมภายในของหน่วยงานโดยตรงกับผู้กำกับดูแล ทำให้ผู้บริหารให้ความสำคัญการติดตามผลและประเมินผลมากขึ้น และจากการวิเคราะห์ระบบการควบคุมภายในที่ดีของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ด้านติดตามและประเมินผล พบว่า สูงสุด คือ สหกรณ์มีกระบวนการหรือวิธีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ รองลงมา คือ สหกรณ์มีการรายงานการติดตามผลการดำเนินงานเสนอให้

ผู้บริหารทราบเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ และน้อยที่สุด คือ เจ้าหน้าที่สหกรณ์มีการจัดทำรายงานเปรียบเทียบผลงานที่เกิดขึ้นจริงกับแผนงานที่ตั้งไว้ และรายงานให้ผู้กำกับดูแลทราบอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ (ยุวดี นาคคำ , 2561) การติดตามและประเมินผลเป็นกระบวนการประเมินความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบงานต่าง ๆ ของหน่วยงาน ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ และการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ในหน่วยงาน ทั้งนี้ เนื่องจากมาตรการต่าง ๆ และระบบการควบคุมภายในมีการเปลี่ยนแปลงหรือต้องพัฒนาตลอดเวลา ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการควบคุมภายในว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันเพียงใด

ตามแนวคิดของ (เจริญ เกษภูววัลย์, 2551) ระบบการควบคุมภายในที่ดีจะมีอยู่ภายในการบริหารจัดการที่ดีนั้น จะต้องเป็นระบบที่มีลักษณะพลวัต (Dynamics) ที่ไวต่อการรับรู้และการเปลี่ยน กล่าวคือ เมื่อใดสถานการณ์ที่สำคัญเปลี่ยนแปลงไป ระดับความเสี่ยง (Risk) ก็ย่อมต้องเปลี่ยนไปด้วย เช่นเดียวกับเทคโนโลยีเปลี่ยนระบบควบคุมภายในที่มีอยู่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม และคล้อยรับกับสถานการณ์ใหม่นั้นได้ ระบบการบริหารจัดการนั้น จึงจะได้ชื่อว่าเป็นระบบที่ดี

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างธรรมาภิบาลกับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

จากการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ข้อที่ 2 ธรรมาภิบาล ประกอบด้วย หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการมอบอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความเสมอภาค มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย และเมื่อพิจารณาระดับธรรมาภิบาลของหลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการมอบอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความเสมอภาค อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้อง (นิศาชล หวานเปราะ, 2557) พบว่า ระดับของธรรมาภิบาล 9 หลัก อยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานต่าง ๆ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ หลักธรรมาภิบาลเป็นกลไกในการทำงานที่ดียังสามารถเชื่อมโยงกับผลการดำเนินงานของหน่วยงาน อีกทั้งการปฏิบัติงานที่เป็นไปตามข้อบัญญัติ/ระเบียบ/ข้อบังคับ ในการแสดงผลการดำเนินงานอย่างซื่อสัตย์ สุจริต เที่ยงตรง และมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงาน

อย่างชัดเจน จากแนวคิดของ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักบริหารเงินทุน, 2561) ธรรมนูญบาลจะเกิดขึ้นได้และดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพก็ด้วยความร่วมมือกันระหว่างส่วนต่างๆในสหกรณ์ และหน่วยงานของรัฐทำหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนและกำกับดูแลอีกทางหนึ่งด้วยได้แก่กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์แต่สิ่งสำคัญคือ ธรรมนูญบาลที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงนั้นเริ่มสร้างให้มีธรรมนูญบาลโดยคณะกรรมการต้องทำความเข้าใจแนวคิดและสาระสำคัญของธรรมนูญบาล ได้แก่ 1) ทบทวนธรรมนูญบาลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่ามีประสิทธิภาพประสิทธิผล และมีความโปร่งใสเพียงใด 2) กำหนดรูปแบบและกระบวนการดำเนินการตามหลักธรรมนูญบาลแล้วออกเป็นข้อกำหนดเพื่อปฏิบัติต่อไปการสร้างธรรมนูญบาลในสหกรณ์จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความร่วมมือกันระหว่างส่วนต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับระบบการควบคุมภายในที่ดี และธรรมนูญบาลของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ถือเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมให้สหกรณ์เกิดคุณค่าและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อประยุกต์การบริหารจัดการให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้

1.2 จากผลการวิจัยสามารถนำมาเป็นแนวทางให้คณะกรรมการดำเนินการนำผลการวิจัยไปพัฒนาระบบการควบคุมภายในที่ดี และธรรมนูญบาลให้มีระดับที่มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างเสริมการปฏิบัติงาน ส่งผลให้ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านสมาชิก ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และพัฒนา เป็นที่น่าเชื่อถือแก่สมาชิกและผู้มีส่วนได้เสียในสหกรณ์ออมทรัพย์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลกระทบของระบบการควบคุมภายในที่ดี และธรรมนูญบาลที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ประเภทอื่น เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการและการควบคุมภายในให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาผลกระทบหรือปัจจัยด้านอื่นที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย เช่น ระบบบัญชี การตรวจสอบกิจการ การสอบบัญชี ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เป็นต้น

2.3 ควรศึกษาการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย เพื่อป้องกันจุดอ่อนของการควบคุมภายใน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในระดับที่มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักบริหารเงินทุน. (4 มกราคม 2561). ธรรมนูญในสหกรณ์. (ม.ป.ท.). จำนวนสหกรณ์และสมาชิกในประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร:
- <https://drive.google.com/file/d/1kKqjFILOAMiVrFl3Ab61q3x1f>
- เจริญ เกษภูววัลย์. (2551). คู่มือการวางระบบมาตรฐานการควบคุมภายใน. นนทบุรี: พอติ .
- ทวีวัฒน์ ทศนวัฒน์. (2544). การใช้สหกรณ์ออมทรัพย์ สร้างความมั่นคงให้กับชีวิต 1. กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์.
- นิชาชล หวานเปราะ. (2557). หลักธรรมนูญ และความรู้ความสามารถของนักบัญชีที่มีผลต่อคุณภาพงบการเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. มหาวิทยาลัยศรีปทุม: วิทยานิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต.
- มติชนสุดสัปดาห์ (ออนไลน์). (4 มกราคม 2561). กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ขับเคลื่อนสหกรณ์ไทยสร้างธรรมนูญ ด้านบัญชีการเงิน. เข้าถึงได้จาก
- http://www.matichon.co.th/publicize/news_697102
- ยุวดี นาคคำ . (3 มกราคม 2561). รูปแบบการควบคุมภายใน. เข้าถึงได้จาก
- <http://www.chaiyaphum1.go.th/control-online60>
- วิดา ปานาลาด . (2548). การบริหารการควบคุมภายในของกระทรวงมหาดไทย จังหวัดนครราชสีมา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.
- ศิลปพร ศรีจันเพชร. (เมษายน-มิถุนายน 2556). การควบคุมภายใน : กลไกการกำกับดูแลกิจการ. วารสารบริหารธุรกิจ, ปีที่ 36 (ฉบับที่ 138), 1.

สุวิมล ติรกานันท์. (2549). การประเมินโครงการ: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Cronbach, L.J. (1970). Evaluation for Courses Improvement. New York: Irvington.

Hinkle, D.E., William, W and Stephen G.J. . (1998). Applied Statistics for the
Behavior Sciences. 4TH ed. New York: Houghton Mifflin.

Yamane, T. . (1973). Statistics: An introductory Analysis. 3rd ed. USA: Harper &
Row.

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต
ของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช

THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY PRINCIPLES APPLIED
IN THE LIFE OF THE PEOPLE MOO 5 TAMBON NA PHRU,
PHRA PHROM DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

ธิดา ขุนสิทธิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช ของประชาชน ที่มี เพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชากรได้แก่ ประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีประชากรทั้งหมด 402 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) ที่ค่าความคลาดเคลื่อน .05 ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่าง 200 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ค่า F-test และเมื่อปรากฏว่าค่า F มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทดสอบความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การเมือง, นักศึกษา

Abstract

The purposes of this study were as follows 1) to study the philosophy of sufficiency economy principles applied in the life of the people. Moo 5 Tambon Na Phru, Phra Phrom district, Nakhon Si Thammarat province 2) to compare the philosophy of sufficiency economy principles applied in the life of the people. Moo 5 Tambon Na Phru, Phra Phrom district, Nakhon Si Thammarat province's citizens with a monthly income, age and gender as differently. 3) To learn about the issue and offer a solution to bring the philosophy of sufficiency economy principles applied in the life of the people. Moo 5 Tambon Na Phru. Phra Phrom district Nakhon Si Thammarat province.

The population include People living at Moo 5 Tambon Na Phru, Phra Phrom district, Nakhon Si Thammarat province aged 18 years and above all, with a population of 402 persons determine the size of the sample using the method, calculated according to a formula of Taro Yamane at .05 tolerance which has a sample of 200 people using tools collect data as query end close and late model open. Analyze the data with the computer program finished the statistics include the percentage frequency values, mean, standard deviation and F-test value t-test value when it appears that a significant F statistic. Took the test, the average score difference pair using LSD (Least Significant Difference)

Keywords: Philosophy of sufficiency economy, way of life, Citizens

บทนำ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ใช้พื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง มีจุดมุ่งหมายเพื่อพึ่งตนเองเป็นหลัก มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนด้วยความรอบคอบ

ระมัดระวัง พิจารณาถึงความเหมาะสมพอดี มีเหตุผลที่พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกมิติของการดำเนินชีวิต

การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำได้โดยยึดหลักสายกลาง ไม่ประหยัดจนตระหนี่ถี่เหนียว หรือฟุ้งเฟ้อจนเกินจำเป็น กล่าวคือประหยัดในทางที่ถูก และลดละความฟุ้งเฟ้อ รวมทั้งต้องประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ก็ต้องไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในการค้าขายหรือประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ เนื่องจากสังคมไทยที่ล่มสลายลงเพราะยังมีบุคคลจำนวน ไม่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากความละอาย

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนวปฏิบัติตนไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรม หรืออาชีพใด ก็ต้องยึดถือวิถีไทย อยู่แต่พอดี อย่าฟุ้งเฟ้ออย่างไร้ประโยชน์ อย่ายึดวัตถุเป็นที่ยึด ยึดเส้นทางสายกลางอยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เจริญเติบโตค่อยเป็นค่อยไป อย่าใช้หลักการลงทุนเชิงการพนัน ซึ่งตั้งอยู่บนความเสี่ยง กู้เงินมาลงทุนโดยหวังรวยอย่างรวดเร็ว แล้วก็ไปสู่ความล้มละลายในที่สุด

เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้พระราชทานเพื่อชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตนให้กับประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทุกระดับ ทุกสาขาอาชีพ โดยทรงห่วงใยต่อสถานการณ์ และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลมาจากการพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของประชาชนชาวไทย และสังคมไทยโดยรวม จึงทรงเตือนทุกฝ่ายให้รู้จักคำว่า “พอเพียง” อย่าทำอะไรเกินตัว ทำอะไรด้วยสติ มีความรอบคอบระมัดระวัง ดำรงชีวิตอย่างสมถะและสามัคคี ซึ่งจะนำพาตนเอง ประเทศชาติให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตต่าง ๆ และนำพาสังคมและประเทศชาติไปสู่ความมั่นคงและความสุขได้

สำหรับพื้นที่ในเขตหมู่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นที่ราบ มีประชากรทั้งหมด 402 คน เพศหญิง 245 คน และเพศชาย 157 คน จำนวนครัวเรือน 105 ครัวเรือน (งานพัฒนาชุมชน, 2560) ซึ่งประกอบอาชีพส่วนใหญ่คือเกษตรกรรม ซึ่งรายได้

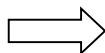
หลักมาจากการทำการเกษตร แต่จากสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันนี้ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ราคาผลผลิตทางเกษตรที่เป็นรายได้หลักของประชาชนในเขต หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช คือการทำสวนยางพารา ราคาตกลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนเดือนร้อนไปตาม ๆ กัน “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงเป็นหนทางที่จะช่วยเยียวยาปัญหาดังกล่าวได้อีกทั้งคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนาพรุ ประชาชนในเขตหมู่ที่ 5 ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมาก จึงได้จัดทำแผนพัฒนา โดยเน้นการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาบรรจุในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแผนพัฒนาสามปี และนำเข้าสู่การจัดทำข้อบัญญัติโดยได้ตั้งงบประมาณไว้สำหรับการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อช่วยเหลือประชาชนในเขตหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาใช้ในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช ว่าได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงใด และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในดำเนินชีวิตอย่างไร มีปัญหา ข้อเสนอแนะในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้าง โดยมีกรอบแนวคิดดังนี้

ตัวแปรต้น

ปัจจัยส่วนบุคคล

1. เพศ
2. อายุ
3. รายได้

ตัวแปรตาม

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความพอประมาณ
2. ด้านความมีเหตุผล
3. ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี
4. ด้านเงื่อนไขความรู้
5. ด้านเงื่อนไขคุณธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราช ของประชาชน ที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราชประชากรได้แก่ ประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีประชากรทั้งหมด 402 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีคำนวณตามสูตรของทาโรยามาเน (Taro Yamane, 1967) ที่ค่าความคลาดเคลื่อน .05 ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่าง 200 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ค่า F-test และเมื่อปรากฏว่าค่า F มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทดสอบความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัย

1. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม พบว่า ประชาชนหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยรวมทั้ง 5 ด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตาม

ค่าเฉลี่ย พบว่า ด้านเงื่อนไขคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ส่วนด้านการมีเหตุผล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่ระดับ อายุต่างกัน มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยรวมทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และที่ระดับ รายได้ต่างกัน โดยรวมทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพราง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีดังนี้

3.1 ด้านความพอประมาณ ได้แก่ มีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ไม่มีเงินเก็บออมไว้ใช้ในยามจำเป็น กู้ยืมหนี้สิน และซื้อสิ่งของที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

3.2 ด้านการมีเหตุผล ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ สินค้าราคาแพง ไม่ได้ใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ และใช้เงินไม่คุ้มค่า

3.3 ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ได้แก่ อาชีพที่ทำในปัจจุบันมีรายได้น้อย ไม่ได้ส่งสอนบุตรหลานให้รู้จักเอาตัวรอดจากปัญหาต่าง ๆ

3.4 ด้านเงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ไม่ได้หาความรู้เพิ่มเติม ไม่ได้เรียนรู้และนำความรู้มาปรับใช้

3.5 ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ไม่มีเวลาเข้าวัดฟังธรรมเนื่องจากการมีภารกิจงานขาดการอบรมคุณธรรมให้แก่บุตรหลาน และขาดความอดทน

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม

การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต	ระดับการนำไปใช้		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านความพอประมาณ	3.85	0.55	มาก
ด้านการมีเหตุผล	3.65	0.60	มาก
ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี	4.01	0.56	มาก
ด้านเงื่อนไขความรู้	3.67	0.59	มาก
ด้านเงื่อนไขคุณธรรม	4.17	0.56	มาก
รวม	3.87	0.44	มาก

อภิปรายผล

ผลการศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ประชาชนหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ประชาชนมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไขเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตมี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดาบตำรวจพิพัฒน์ ปังฉิมพินท์ (ดาบตำรวจพิพัฒน์ ปังฉิมพินท์ , 2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการตำรวจภูธรเมื่อนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการตำรวจมีความคิดเห็นต่อการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการตำรวจภูธรเมื่อนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะมาศ แคล้วภัย (ปิยะมาศ แคล้วภัย, 2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านความพอประมาณ ประชาชนหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอลพบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้านความพอประมาณ โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนมีการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมที่มีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ส่งผลให้เกิดภาระหนี้สินตามมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติพร ศรีบุญเรือง (จิตติพร ศรีบุญเรือง, 2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลบึงเนียม อำเภอมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่าการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลบึงเนียม อำเภอมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ด้านความพอประมาณ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการมีเหตุผล พบว่า ประชาชนหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอลพบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้านการมีเหตุผล โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนมีความหนักแน่นใจกว้างรับฟังเหตุผลของผู้อื่น เมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็สามารถยอมรับสภาพปัญหาและแก้ไขปัญหได้อย่างทันท่วงที รู้จักวางแผนในการใช้จ่ายเงินให้คุ้มค่าตามความจำเป็น จึงทำให้ผลออกมาในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะมาศ แคล้วภัย (ปิยะมาศ แคล้วภัย, 2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอลพบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอลพบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยรวม มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก

ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี พบว่า ประชาชนหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอลพบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนได้รับการปลูกฝังเรื่องความขยัน อดทน อดออมมาจากบรรพบุรุษ ทำให้เกิดความพึงพอใจในงานที่ทำ จึงทำให้ผลออกมาในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติพร ศรีบุญเรือง (จิตติพร ศรีบุญเรือง, 2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ชีวิตของการดำเนินชีวิต

ประชาชน ตำบลบึงเนียน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ชีวิตของการดำเนินชีวิตประชาชนตำบลบึงเนียน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่ไม่สอดคล้องกับ วริมน พอลเล็ด (วริมน พอลเล็ด, 2552) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลเมืองเลย อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย” ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรายด้าน โดยรวมทั้งสามด้านอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านเงื่อนไขความรู้ พบว่า ประชาชนหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้านเงื่อนไขความรู้ โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่า ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต และสามารถให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอจากสื่อต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะชัย ไชยมโน (ปิยะชัย ไชยมโน, 2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของพนักงานบริษัทสุภัณฑ์ ไฮโดร (ประเทศไทย) จำกัด มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยรวม อยู่ในระดับมาก

ด้านเงื่อนไขคุณธรรม พบว่า ประชาชนหมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้านเงื่อนไขคุณธรรม โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่า ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รอบคอบ โดยยึดหลักคุณธรรมตามหลักศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทภัส บุญแยม (นันทภัส บุญแยม, 2551) ได้ทำการศึกษา “ทัศนคติของประชาชนต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน : กรณีศึกษาประชาชนในตำบลคลองประเวศ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา” พบว่า ในส่วนของปัจจัยแวดล้อม ประชาชนในตำบลติดตามข่าวสารและรับข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อ โทรทัศน์เป็นประจำวันทุกวัน เคยรับรู้และได้รับความเข้าใจเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อโทรทัศน์อยู่ในระดับมาก

สรุป

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 5 ด้าน มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ในส่วนนี้เห็นว่าประชาชนมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับมาก ประชาชนมีความเข้าใจและซึมซับในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรรักษามาตรฐานนี้ไว้และพัฒนาให้ถึงระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ควรส่งเสริมให้ประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชได้รับการฝึกอบรม พัฒนาโดยการสนับสนุนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลนาพรุ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชน

1.3 องค์การบริหารส่วนตำบลนาพรุ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรสนับสนุนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นตัวอย่างในการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 5 ด้าน มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ในส่วนนี้เห็นว่าประชาชนมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับมาก ประชาชนมีความเข้าใจและซึมซับในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรรักษามาตรฐานนี้ไว้และพัฒนาให้ถึงระดับมากที่สุด

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 5 ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

3.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช”

3.2 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ของประชาชน ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช”

3.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ชีวิตประจำวัน ของประชาชนตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช”

เอกสารอ้างอิง

งานพัฒนาชุมชน. (2560). ข้อมูลและสถิติประชากร. นครศรีธรรมราช: สำนักเทศบาลตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช.

จิตติพร ศรีบุญเรือง. (2555). การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ตำบลบึงเนียน อำเภอมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ดาบตำรวจพิพัฒน์ ปัจฉิมพิงค์ . (2559). การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการตำรวจภูธรเมืองนครศรีธรรมราช. สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

นันท์ภัส บุญแย้ม. (2551). ทักษะของประชาชนต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ในชีวิตประจำวัน : กรณีศึกษาประชาชนในตำบลคลองประเวศ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ปิยะชัย ไชยมโน. (2555). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปในการดำเนินไปใช้ในการดำเนินชีวิตของพนักงานบริษัท สุขภัณฑ์ไฮโดร (ประเทศไทย) จำกัด. สารนิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ปิยะมาศ แคล้วภัย. (2559). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองส อำเภอพรมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิมน พอลเล่ต. (2552). การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองเลย อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Taro Yamane. (1967). Statistics : An Introductory Analysis. N.Y.: Harper and Row.

**ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญ
ในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย**
**FACTORS AFFECTING DISCLOSURE QUALITY ON KEY AUDIT
MATTERS IN AUDITOR'S REPORT IN THAILAND**

ภัชรพรรณ กรรณ

ประเวศ เพ็ญวุฒิกุล

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาผลกระทบการนำเสนอการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตต่อคุณภาพการเปิดเผย โดยวรรณกรรมนำเสนอการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาผลกระทบของปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีมีต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต 2. เพื่อศึกษาผลกระทบของปัจจัยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ มีต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย จำนวน 319 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนสถิติอนุมาน คือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีมีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต โดยปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีด้านความรับผิดชอบต่อการสื่อสารเรื่องการเปิดเผยข้อมูล มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตสูงสุด รองลงมา

คือด้านการประสานงานและการกำกับดูแลต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแลและด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีมีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตต่ำที่สุด

2. ปัจจัยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต โดยปัจจัยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบด้านความเชื่อมั่นในการจัดการการสื่อสารสำคัญการตรวจสอบ มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตสูงที่สุด และรองลงมาคือด้านความสัมพันธ์กับลูกค้ามีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตต่ำที่สุด

คำสำคัญ: เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ, คุณภาพการเปิดเผย, รายงานของผู้สอบบัญชี

Abstract

This study to present key audit matters in auditor's report affecting to disclosure quality, interval of key audit matters which was major change in auditor's report. This study aimed to 1) study effect on factor concerning auditor towards disclosure quality in key audit matters in auditor's report; and 2) study effect of factor of key audit matters to disclosure quality in examining of auditor's report. The samples were 319 auditors. The instruments were questionnaires to collect information. Descriptive statistics, including frequency, percentage, mean and standard deviation. Inferential statistics are multiple regression analysis. This is consistent with the assumptions set out or not significant at 0.05.

The study indicated that:

1. auditor factor had resulted in disclosure quality of auditor's report, relating factor of responsibility for disclosure communication impacted on the quality of disclosure of critical communications in audit reports in the most

audited financial statements, followed by the coordination and oversight of executives and supervisors and the accountability of the auditor's performance had a lowest significant impact on the disclosure quality in auditor's report;

2. Factor of key audit matters had resulted in disclosure quality of auditor's report, the factor of key audit matters in confidence supply of key audit matters impacted on disclosure quality in auditor's report at the highest, followed by disclosure quality of key audit matters in auditor's report at the lowest.

Keywords: Key Audit Matter, disclosure quality, auditor reporting

บทนำ

ในแวดวงของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ คือหน้ารายงานผู้สอบบัญชี ที่เพิ่มวรรคการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ(Key Audit Matter : KAM) หากกล่าวถึงอุปสรรคของหน้ารายงานผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ในอดีตมีรูปแบบที่เป็นมาตรฐานและคล้าย ๆ กัน ผู้อ่านหรือผู้ใช้งบการเงินอาจไม่ได้อ่านละเอียดทุกถ้อยคำที่ผู้สอบบัญชีได้เขียนลงไป ทำให้เกิดช่องว่างของข้อมูลหรือสารสนเทศ (นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ, ศิลปะพร จันเพชร, ชาญชัย ตั้งเรณรัตน์, 2560) โดยทางสภาวิชาชีพบัญชีได้กำหนดให้เพิ่มวรรคเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีรับอนุญาต คือรายงานรูปแบบใหม่ ในหลายประเทศได้นำมาใช้ เช่น สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย มาเลเซีย สิงคโปร์ รวมถึงประเทศไทย เป็นต้น ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น คือข้อมูลเชิงคุณภาพที่มากขึ้น และมุ่งหมายให้มีการเพิ่มคุณค่าและความโปร่งใสให้กับหน้ารายงานผู้สอบบัญชีและงบการเงิน มากกว่ารายผู้สอบบัญชีในรูปแบบเดิมที่มีข้อความมาตรฐาน (สภาวิชาชีพบัญชี, 2561) การนำเสนอเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่อาศัยความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากผู้นำเสนอและผู้รับข้อมูลการนำเสนอ โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็นโดยผ่านสื่อต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและมีปฏิริยาตอบสนองต่อกัน ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การนำเสนออย่างมีคุณภาพสัมฤทธิ์ผล โดยผู้นำเสนอเป็นหน้าที่ของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต และผู้รับข้อมูลการนำเสนอเป็นผู้บริหาร ผู้ที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแล ในขณะที่ปัจจุบันต้อง

พิจารณาหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีถี่ถ้วนมากขึ้น ซึ่งทำให้ผู้สอบบัญชีต้องมีการใส่ใจเป็นพิเศษในการปฏิบัติงานตรวจสอบและพิจารณาโดยใช้ดุลยพินิจเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพว่ามีนัยสำคัญอย่างมากในการตรวจสอบงบการเงินของงวดปัจจุบัน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อาทิเช่น ขนาดของรายการลักษณะและผลกระทบของเรื่อง หรือ ความสนใจของผู้ใช้งบการเงิน หรือผู้รับ เป็นต้น เป็นเรื่องที่มีนัยสำคัญขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้สอบบัญชี โดยเป็นเรื่องที่เลือกมาเพื่อนำเสนอให้กับผู้ที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแล เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงิน ได้มีความเข้าใจรายงานของผู้สอบบัญชีมากขึ้น ช่วยให้ผู้บริหารกับผู้ที่มีหน้าที่กำกับดูแลเพิ่มความสนใจและให้ความร่วมมือในการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินซึ่งได้มีการอ้างอิงในรายงานผู้สอบบัญชี รวมถึงเป็นการเพิ่มมูลค่าและความโปร่งใสในการนำเสนอมากขึ้น ปิยะพันธ์ ทยานิติ (ปิยะพันธ์ ทยานิติ (2557), 2561) กล่าวถึงคุณภาพของการเปิดเผยข้อมูลขึ้นอยู่กับลักษณะข้อมูล โดยคุณภาพของข้อมูลมีองค์ประกอบหลักได้แก่รูปแบบโครงสร้างรายละเอียดและใจความในส่วนคุณภาพ กระบวนการเปิดเผยข้อมูลมีรากฐานได้แก่ความคิดความตั้งใจและความรู้ความสามารถเป็นปัจจัยสำคัญ โดยรวมมีความสัมพันธ์กันตลอดทั้งกระบวนการด้วย รวมทั้งมีคุณสมบัติสำคัญสำหรับข้อมูลที่มีคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลถูกต้อง ข้อมูลที่เป็นจริง ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ข้อมูลที่มีความชัดเจน ข้อมูลที่กระชับรัดกุม ข้อมูลที่ทันเวลา ข้อมูลที่ตรงประเด็น และมีนัยสำคัญเพียงพอเหมาะสมและเป็นประโยชน์ สรรพากรสาสน์ (สรรพากรสาสน์ (2558), 2561) สรุปได้ว่า กิจการจึงควรเปิดเผยข้อมูลตามที่จำเป็น พิจารณาจาก 3 เรื่องดังต่อไปนี้ 1. ความเพียงพอของข้อมูล คือการเปิดเผยข้อมูลให้เพียงพอเหมาะสม 2. ความถูกต้องตามควรของข้อมูลคือการเปิดเผยข้อมูลรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีที่ต้องการให้แสดงหรือควรจะแสดง 3. ความครบถ้วนของข้อมูล คือการเปิดเผยข้อมูลทุกรายการที่เกี่ยวข้องที่ไม่ทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี และไม่ควรมากเกินไปยากต่อการตีความและไม่มีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงิน ที่มีความรู้ความชำนาญ สามารถตีความหมายนั้นไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดและบิดเบือนไป จากได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษา ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบให้มีคุณภาพในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต เพื่อทราบถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวมาตรฐานสอบบัญชี ประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ และการประสานงานและการกำกับดูแลของต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแล ว่าสอดคล้องกับ

การเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบให้มีคุณภาพในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีได้รับอนุญาตหรือไม่

อย่างไรก็ตามการนำเสนอข้อมูลที่มีคุณภาพนั้นต้องเป็นประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด บิดเบือนและไม่ให้เกิดผลกระทบ อันเป็นการหลีกเลี่ยงคดีความ หรือไม่เกิดความสัมพันธ์ในทางลบกับลูกค้า ยากต่อการตีความหรือหลงประเด็น โดยคุณภาพในการนำเสนอข้อมูลนั้นจะมีทั้งที่เกี่ยวกับการเงินและไม่ใช้ทางการเงิน จากข้างต้นจำเป็นต้องมีความเพียงพอ ความถูกต้องตามควร และความครบถ้วนในเรื่องที่นำเสนออย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้ยังเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับลูกค้า ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำเสนอ KAM เพื่อสามารถยกระดับในการนำเสนอรายงานผู้สอบบัญชีที่ได้รับอนุญาตให้ผู้ใช้งบการเงินได้อย่างโปร่งใส กระชับ ชัดเจนและเข้าใจง่าย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีมีต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของปัจจัยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมีต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชี

1. ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสอบบัญชี
2. ด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี
3. ด้านความรับผิดชอบต่อการสื่อสารเรื่องการเปิดเผยข้อมูล
4. ด้านประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ
5. ด้านการประสานงานและการกำกับดูแลต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแล

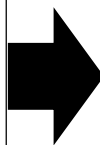
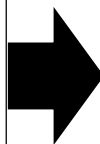
ปัจจัยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ

1. ด้านความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ
2. ด้านความเชื่อมั่นในการจัดหาการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ

ตัวแปรตาม

คุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ

1. ด้านความเพียงพอ
2. ด้านความถูกต้องตามควร
3. ด้านความครบถ้วน

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มประชากรคือผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ใช้ข้อมูลจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตที่ประสงค์นำเสนอข้อมูลเพื่อการติดต่อ ณ วันที่ 11 มีนาคม 2561 จำนวน 1,570 คน (สภาวิชาชีพบัญชี, 2561) กำหนดขนาดตัวอย่างโดยสูตรของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ ได้ยอมรับความคลาดเคลื่อนในการเลือกตัวอย่าง 5 % เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 319 คน โดยแจกแบบสอบถามทางออนไลน์ ผู้สอบบัญชีในบริษัทตรวจสอบบัญชีและผู้เข้าอบรมที่ได้รับอนุญาตกับสภาวิชาชีพบัญชี ซึ่งเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ และข้อมูลทั่วไปของผู้สอบบัญชีที่ได้รับอนุญาตที่ปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชีในกิจการ ส่วนที่ 2 คิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีในเรื่องการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต และส่วนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ซึ่งแต่ละคำถามจะประกอบด้วยความคิดเห็นของผู้สอบบัญชี 5 ระดับ โดยกำหนดคะแนนจาก 5 ไป 1 เรียงลำดับจาก มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนสถิติอนุมาน คือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ที่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อพิจารณาประเด็นคำถามในแต่ละหัวข้อให้ครบถ้วนเหมาะสมในเรื่องของนิยามคำศัพท์ โครงสร้างในแต่ละคำถาม และแบบร่างแบบสอบถาม ทั้งนี้การตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้การประเมิน ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามเป็นการหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) เมื่อผ่านเกณฑ์โดยมีผลลัพธ์ค่า IOC ระหว่าง 0.50 – 1.00 มีค่าความตรงผ่านเกณฑ์ที่กำหนดสามารถนำไปใช้ในการทดสอบก่อนการใช้งานได้ จึงนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างของ

การวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน รวบรวมแบบสอบถาม และทำการตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้วัดค่าความเที่ยงที่กว้างขวางมากที่สุดวิธีหนึ่ง ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha)

ชุดคำถาม	IOC	Cronbach's
ภาพรวมชุดคำถามทั้งหมด	0.76	0.97
ด้านความเพียงพอ	0.80	0.92
ด้านความถูกต้อง	0.73	0.90
ด้านความครบถ้วน	0.84	0.85
ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสอบบัญชี	0.92	0.89
ด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี	0.76	0.85
ด้านความรับผิดชอบต่อการสื่อสารเรื่องการเปิดเผยข้อมูล	0.72	0.84
ด้านประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ	0.68	0.83
ด้านการประสานงานและการกำกับดูแลต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแล	0.84	0.93
ด้านความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ	0.40	0.88
ความเชื่อมั่นในการจัดการการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ	0.93	0.92

หมายเหตุ : ค่า IOC เป็นภาพรวมค่าเฉลี่ยทั้งหมดของข้อคำถามในแต่ละชุด โดยผู้วิจัยได้มีการปรับแก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านเรียบร้อยแล้ว

ผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย พบว่า

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย จำนวน 319 ชุด พบว่า (1) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 63 (2) อายุช่วง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ

41.10 (3) ระดับการศึกษาปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 58.60 (4) ตำแหน่งงานในปัจจุบัน ผู้สอบบัญชีอิสระ คิดเป็นร้อยละ 41.70 (5) ประสบการณ์ทำงาน มากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.50 (6) ประสบการณ์ในธุรกิจพาณิชย์ คิดเป็นร้อยละ 7.48 (7) ไม่ได้ปฏิบัติงานด้านตรวจสอบบัญชีกิจการในตลาดทุน คิดเป็นร้อยละ 40.80 และ (8) ปฏิบัติงานหรืออยู่ในสำนักงานสอบบัญชีประเภท Non – Big 4 คิดเป็นร้อยละ 65.20 ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารในการตรวจสอบเรื่องสำคัญ ซึ่งเป็นคำถามปลายปิด พบว่า (1) คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีมีขึ้นเพื่ออะไร ตอบถูกต้องจำนวน 286 คน คิดเป็นร้อยละ 89.70 (2) คำถามที่ 2 ท่านจำเป็นต้องเอาใส่ใจดูแลเป็นพิเศษในการปฏิบัติงานตรวจสอบเพื่อเพิ่มวรรณเรื่องสำคัญในการตรวจสอบสื่อสารในรายงานของผู้สอบบัญชี ตอบถูกต้องจำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 82.80 (3) คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าท่านควรสื่อสารและร่วมมือกับบุคคลใดมากที่สุดเพื่อนำเสนอวรรณการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชี ตอบถูกต้องจำนวน 299 คน คิดเป็นร้อยละ 93.70 (4) คำถามที่ 4 ข้อใดเหมาะสมสำหรับการใช้ดุลยพินิจเพื่อกำหนดเรื่องสำคัญที่นำเสนอ ตอบถูกต้องจำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 66 และ (5) คำถามที่ 5 ท่านมีความเห็นว่าจำเป็นต้องนำเสนอเรื่องสำคัญในการตรวจสอบทุกเรื่องหรือไม่ ตอบไม่ถูกต้องจำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 59.60 ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต พบว่า ด้านความเพียงพอ ด้านความถูกต้อง และ ด้านความครบถ้วน มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีในเรื่องการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสอบบัญชี ด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี ด้านความรับผิดชอบต่อสื่อสารเรื่องการเปิดเผยข้อมูล ด้านประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ และด้านการประสานงานและการกำกับดูแลของต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแล มีความเห็นอยู่ในระดับมาก และส่วนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีในเรื่องการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชี พบว่าด้านความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง และด้านความเชื่อมั่นในการจัดการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก

นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามยังได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้ เป็นเรื่องยากหากผู้บริหารไม่เข้าใจเกี่ยวกับการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบของผู้สอบบัญชีอาจเกิดการกระทบกระทั่งกัน และนำไปสู่การเลิกจ้างในที่สุด ขณะที่ผู้สอบได้ปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณทางวิชาชีพบัญชี และยังเปิดเผยมากกิจการไม่ชอบ ยิ่งเปิดเผยมากผู้ใช้งบการเงินก็ไม่ค่อยอ่าน

2. สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

2.1 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีโดยรวมอันได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสอบบัญชี ด้านความรับผิดชอบต่อการสื่อสารเรื่องการเปิดเผยข้อมูล ด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี ด้านประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ และด้านการประสานงานและการกำกับดูแลต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแล มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต และพบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีรายด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสอบบัญชี ด้านความรับผิดชอบต่อการสื่อสารเรื่องการเปิดเผยข้อมูล และด้านการประสานงานและการกำกับดูแลต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแล ส่งผลต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีในด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี และด้านประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ พบว่า ไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

ตัวแปร	Standardized Coefficients	t-value	sig
ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสอบบัญชี	0.230	4.074	0.000
ด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติการทำงานของ ผู้สอบบัญชี	-0.055	-0.954	0.341
ด้านความรับผิดชอบต่อการสื่อสารเรื่องการเปิดเผย ข้อมูล	0.414	6.568	0.000
ด้านประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ	0.072	1.400	0.162
ด้านการประสานงานและการกำกับดูแลต่อ ผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแล	0.238	3.782	0.000

หมายเหตุ : $n=319$, $R^2=0.680$, $F=133.165$, $Sig=0.000$

2.2 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการสื่อสารเรื่องสำคัญการตรวจสอบโดยรวมอันได้แก่ ด้านความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ และ ด้านความเชื่อมั่นในการจัดการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย และพบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการสื่อสารเรื่องสำคัญการตรวจสอบรายด้าน คือ ด้านความเชื่อมั่นในการจัดการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ส่งผลต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนปัจจัยเกี่ยวข้องกับการสื่อสารเรื่องสำคัญการตรวจสอบด้านความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ พบว่า ไม่ส่งผลต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของปัจจัยเกี่ยวข้องกับการสื่อสารเรื่องสำคัญการตรวจสอบมีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

ตัวแปร	Standardized Coefficients	t-value	sig
ด้านความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ	-0.017	-0.377	0.706
ความเชื่อมั่นในการจัดหาการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ	0.621	13.685	0.000

หมายเหตุ : $n=319$, $R^2=0.381$, $F=97.454$, $Sig=0.000$

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิเคราะห์ได้ตามตัวแปรที่ได้ทำการศึกษา ดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งนี้

1.1 ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสอบบัญชี พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชี ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานสอบบัญชี ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับ IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2014), 2018) ได้กล่าวไว้ในกรอบแนวคิดคุณภาพในการตรวจสอบ เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานขั้นแรกของคุณภาพในการตรวจสอบ สภาวิชาชีพบัญชีฯ (สภาวิชาชีพบัญชี, 2561) ได้อ้างอิงจาก IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2014), 2018) โดยกล่าวถึงความสำคัญของคุณภาพในการตรวจสอบผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้ความเข้าใจ และได้รับการอบรมและสอนงานอย่างเหมาะสม สมพงษ์ พรอุปถัมภ์ และธัญลักษณ์ วิจิตรสารวงศ์ (สมพงษ์ พรอุปถัมภ์, ธัญลักษณ์ วิจิตรสารวงศ์, 2557) สรุปผลไว้ว่า ผู้สอบบัญชีต้องมีความเข้าใจเพื่อรายงานเพิ่มเติมไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีรูปแบบใหม่ถือเป็นความท้าทายของผู้สอบบัญชีเพื่อให้หน้ารายงานมีคุณภาพและประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ลัดดาวัลย์ ยอดบัว และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินทร์ (ลัดดาวัลย์ ยอดบัว, กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินทร์, 2560) ได้กล่าวถึงความเป็นมืออาชีพของผู้สอบบัญชีได้ระบุว่าความเป็นมืออาชีพในการ

สอบบัญชีเป็นคุณสมบัติของคุณภาพการตรวจสอบ โดยมาจากหลาย ๆ ปัจจัย หนึ่งในนั้นเป็นเรื่องความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้ปฏิบัติงานสอบบัญชีได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จ และปิยะพันธ์ ทยานิติ (ปิยะพันธ์ ทยานิติ (2557), 2561) ได้กล่าวถึงข้อมูลที่เปิดเผยที่อยู่ในระดับคุณภาพ ขั้นตอนการเปิดเผยข้อมูลอย่างมีคุณภาพนั้นจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ

1.2 ด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีด้านความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ไม่สอดคล้องกับ จาลักษณ์ ขุนพล(2551) อ่างอิงจาก ลัดดาวัลย์ ยอดบัว และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธ์ (ลัดดาวัลย์ ยอดบัว, กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธ์, 2560) ได้กล่าวถึงความเป็นมืออาชีพของผู้สอบบัญชีในเรื่องของความรับผิดชอบในทุก ๆ สถานการณ์ โดยสามารถจัดการและยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางตรงและทางอ้อม ซึ่งผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรับผิดชอบ ทั้งนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษาถึงความรับผิดชอบในแต่ละรายด้าน หากถึงความรับผิดชอบภาพรวมของความเป็นมืออาชีพนั้น ยังคงไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมา

1.3 ด้านความรับผิดชอบต่อการสื่อสารเรื่องการเปิดเผยข้อมูล พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีด้านความรับผิดชอบต่อการสื่อสารเรื่องการเปิดเผยข้อมูลส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับ ธนากรพัฒนาเอเชีย (ธนากรพัฒนาเอเชีย (2554), 2560) ได้สรุปถึงการเปิดเผยข้อมูลในบางกรณีอาจมีผลกระทบเชิงลบ หลังจากการเปิดเผยแล้ว ดังนั้น ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบในการเลือกเรื่องสำคัญในการตรวจสอบเพื่อสื่อสารในรายงานทางการเงิน ทั้งข้อมูลทางการเงินและไม่ใช่ข้อมูลทางการเงิน และสรรพากรสาส์น (สรรพากรสาส์น (2558), 2561) กล่าวว่า กิจการต้องไม่ละเว้นการเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญ โดยจะใช้หลักเกณฑ์ “เมื่อสงสัยให้เปิดเผย” และไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนว่า การเปิดเผยข้อมูลที่เพียงพอควรมีลักษณะอย่างไร รายการใดที่ควรเปิดเผย และเปิดเผยในระดับใด ทั้งนี้ผู้สอบบัญชีจึงมีความระมัดระวังและ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอบบัญชีคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อการเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ

1.4 ด้านประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีด้านประสบการณ์ในธุรกิจที่ปฏิบัติงานตรวจสอบ ส่งผลต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยด้านความครบถ้วนเท่านั้น สอดคล้องกับ ลัดดาวัลย์ ยอดบัว และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธ์ (ลัดดาวัลย์ ยอดบัว, กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธ์, 2560) ได้กล่าวถึง การสั่งสมประสบการณ์เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมืออาชีพ ทำให้ผู้ประกอบการวิชาชีพปฏิบัติงานอย่างมีระบบระเบียบและขั้นตอนเพื่อให้เกิดคุณภาพในงานตรวจสอบ และข้อมูลที่เปิดเผยอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้เรื่องการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบถือเป็นเรื่องที่ใหม่สำหรับผู้สอบบัญชี ประกอบกับบังคับใช้กับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดทุน ทำให้ประสบการณ์ในธุรกิจที่ตรวจสอบนั้นมีผลต่อคุณภาพการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบด้านความถูกต้องตามควรเท่านั้นและยังไม่มีหน่วยงานใดที่กำหนดอย่างเป็นทางการว่าการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบระดับใด ถึงมีความเพียงพอความถูกต้องและความครบถ้วน

1.5 ด้านการประสานงานและการกำกับดูแลของต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแล พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้สอบบัญชีด้านการประสานงานและการกำกับดูแลของต่อผู้บริหารและผู้มีหน้าที่กำกับดูแล ส่งผลต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับ ชาญชัย ตั้งเรื่อนรัตน์ (2558) กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่ผู้สอบบัญชีไม่นำเสนออย่างตรงไปตรงมา เป็นผลจากอิทธิพลของผู้มีหน้าที่กำกับดูแล หรือผู้บริหาร ทั้งนี้การศึกษายังขาดหลายมุมมองที่ยังต้องศึกษาต่อไป ยุวดี เครือรัฐติกาล (ยุวดี เครือรัฐติกาล, 2560) ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องสื่อสารกับผู้มีหน้าที่กำกับดูแลอย่างมีสาระสำคัญ ทั้งนี้ ผู้สอบบัญชีและผู้มีหน้าที่กำกับดูแลต้องศึกษาและเข้าใจธุรกิจอย่างถ่องแท้ และจอมขวัญ รัชตะวรรณ (จอมขวัญ รัชตะวรรณ, 2549) ระบุไว้ว่าเป็นหน้าที่ที่หน่วยงานกำกับดูแลควรให้ความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมหากบริษัทยังไม่ทราบแนวทางที่ควรปฏิบัติอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นความร่วมมือทั้งหลายฝ่ายที่ต้องร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดข้อมูลที่มีคุณภาพในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ

2. ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการสื่อสารเรื่องสำคัญการตรวจสอบ มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งนี้

2.1 ด้านความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการสื่อสารเรื่องสำคัญการตรวจสอบด้านความสัมพันธ์กับผู้รับบริการไม่มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้ เป็นเพียงส่วนน้อยตามข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบสอบถามนั้น ว่าเป็นเรื่องยากกรณีที่ผู้บริหารอาจไม่เข้าใจเกี่ยวกับการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบของผู้สอบบัญชีเป็นผลให้เกิดการกระทบกระทั่งกัน และนำไปสู่การเลิกจ้างในที่สุด ขณะที่ผู้สอบบัญชีได้ปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณทางวิชาชีพบัญชี และในกรณีที่มีการเปิดเผยมากเท่าไรกิจการหรือผู้บริหารเกิดความไม่พอใจขณะเดียวกันหากเปิดเผยมากผู้ใช้งบการเงินอาจไม่อ่านในเนื้อหาที่มีปริมาณมากเกินไป

2.2 ด้านความเชื่อมั่นในการจัดการสื่อสารเรื่องสำคัญในการ พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการสื่อสารเรื่องสำคัญการตรวจสอบด้านความเชื่อมั่นในการจัดการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับ Lang and Lundholm (Lang, M. & Lundholm, R. , 1993) มีการศึกษาพบว่า การเปิดเผยข้อมูลอย่างมีคุณภาพสามารถเชื่อมั่น และความทันต่อเวลาของข้อมูลที่เหมาะสม เป็นผลให้การดำเนินงานมีการคาดการณ์จากนักวิเคราะห์การเงินมีความถูกต้องมากขึ้นและมีความต่างกันน้อยลงระหว่างนักวิเคราะห์การเงินด้วยกัน พิไลวรรณ พันธุ์เพ็ง (พิไลวรรณ พันธุ์เพ็ง, 2557) ระบุว่า การจัดหาข้อมูลมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ ชัดเจน และเป็นที่ต้องการ ส่งผลให้ตัดสินใจในเชิงบวกค่อนข้างเหมาะสม โดยผู้สอบบัญชีพิจารณาข้อมูลระหว่างการตรวจสอบได้อย่างถูกต้อง เพียงพอ และครบถ้วนพอควร และสามารถนำมาวิเคราะห์เป็นประโยชน์ต่อนักวิเคราะห์ หรือผู้ใช้งบการเงินได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น และสภาวิชาชีพบัญชี (สภาวิชาชีพบัญชี, 2561) กล่าวถึงการได้รับข้อมูลจากการตรวจสอบมีความหลากหลาย โดยผู้สอบบัญชีต้องจัดทำรายงานให้แก่ผู้ถือหุ้นเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในงบการเงิน หรือการรายงานต่อผู้มีหน้าที่กำกับดูแล ผู้บริหาร หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นสื่อกลาง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

หน่วยงานกำกับดูแล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิเคราะห์ไปเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการนำเสนอพรรคเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในหน้ารายงานผู้สอบบัญชี หรือใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหน้ารายงานผู้สอบบัญชีแบบใหม่ เพื่อให้มีความทันสมัย ง่ายต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี รวมทั้งผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถ ทักษะในการประกอบวิชาชีพ ตลอดจนการแสวงหาข้อมูลใหม่ ๆ ทักษะพื้นฐานใหม่ ๆ ในวิชาชีพอื่นหรือศาสตร์อื่น ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานเพื่อให้งานสัมฤทธิ์ผล

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในตลาดทุน ซึ่งอาจทำให้งานวิจัยมีประสิทธิผลและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตรงตามเป้าหมายยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาประเด็นเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่ได้ถูกเปิดเผย เพื่อให้สามารถนำข้อมูลในอดีตมาวิเคราะห์และปรับปรุงการนำเสนอข้อมูลให้มีคุณภาพมากขึ้นมากกว่าการนำเสนอวิธีการปฏิบัติงาน

2.3 ควรศึกษาผลกระทบในการเปิดเผยข้อมูลในพรรคการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในมุมมองของผู้บริหารหรือนักลงทุน เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน และเข้าใจในมุมมองของผู้บริหารหรือนักลงทุนมากยิ่งขึ้นและเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาหรืออุปสรรคได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางการป้องกันปัญหาหรืออุปสรรคอาจเกิดขึ้นในอนาคต

2.4 สำหรับการศึกษาครั้งต่อไปผู้สนใจควรศึกษาปัจจัยอื่นที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพการเปิดเผยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต หรือเพิ่มตัวแปรเพื่อให้มีความสมบูรณ์และครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จอมขวัญ รัชตะวรรณ. (2549). การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทในอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการ การวิจัยเชิงประจักษ์ : บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาคารพัฒนาเอเชีย (2554). (พฤศจิกายน 2560). เรื่องการเสริมสร้างความเชื่อมั่นผ่านความโปร่งใส. เข้าได้ถึงจาก. เข้าถึงได้จาก <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29813/pcp-2011-th.pdf>
- นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ, ศิลปะพร จันเพชร,ชาญชัย ตั้งเรื่อนรัตน์. (2560). อ่านและเขียนรายงานของผู้สอบบัญชี.
- ปิยะพันธ์ ทยานิธิ (2557). (กุมภาพันธ์ 2561). การเปิดเผยข้อมูล : เมื่อมากอาจกลายเป็นน้อย. เข้าถึงได้จาก <http://www.forbesthailand.com commentaries-detail.php?did=44>
- พิไลวรรณ พันธุ์เพ็ง. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลกระทบกับคุณภาพการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ยุวดี เครือรัฐติกาล. (2560). การสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตสำหรับแต่ละธุรกิจ. บทความ การประชุมวิชาการระดับชาตินานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ลัดดาวลย์ ยอดบัว, กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธุ์. (2560). ความเป็นมืออาชีพของผู้สอบบัญชีต่อคุณภาพการสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี. บทความวิชาการ งานประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 9 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- สภาวิชาชีพบัญชี. (มีนาคม 2561). ข้อมูลผู้สอบบัญชีรับอนุญาตที่ประสงค์เปิดเผยข้อมูลเพื่อการติดต่อ. เข้าถึงได้จาก https://eservice.fap.or.th/fap_registration/cpa-contact-list

- สมพงษ์ พรอุปถัมภ์, ธัญลักษณ์ วิจิตรสารวงค์. (2557). ร่างรายงานของผู้สอบบัญชีรูปแบบใหม่: ความท้าทายของผู้สอบบัญชีและผู้ใช้งารงาน. จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์ ปีที่ 36 ฉบับที่ 141 (กรกฎาคม – กันยายน 2557).
- สรรพากรสาส์น (2558). (กุมภาพันธ์ 2561). บัญชี NPAEs กับภาษี ตอน การเปิดเผยข้อมูลในรายงานทางการเงิน.บทความวารสาร. เข้าถึงได้จาก
http://www.sanpakornsarn.com/page_article_detail.php?aID=664
- International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2014). (January 2018). A Framework For Audit Quality, Key Elements that Create an Environment for Audit Quality. เข้าถึงได้จาก
[https://www.ifac.org/system/files/uploads/IAASB/ Framework-for-Audit-Quality-Full-Version](https://www.ifac.org/system/files/uploads/IAASB/Framework-for-Audit-Quality-Full-Version)
- Lang, M. & Lundholm, R. . (1993). Cross-sectional determinants of analyst ratings of corporate disclosures. Journal of Accounting Research,31(2), 246-268.

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี
อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

THE PROMOTION OF ELDERLY LIFE QUALITY OF THEPKASATTREE
SUB DISTRICT MUNICIPALITY, THALANG DISTRICT,
PHUKET PROVINCE

พระธนพล กนตสีโล (เรือนเพ็ชร)

พระครูอรุณสุตาลังการ

เดชชาติ ตริทรัพย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต 2) เปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน 3) ศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต จำนวน 802 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเคริชชีและมอร์แกน (R.V. Krejcie and D.W. Morgan) โดยให้มีค่าความคลาดเคลื่อนได้ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 260 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั่วไป หาค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) กรณีตัวแปรต้นสองกลุ่มหาค่าสถิติทดสอบที (t – test) และกรณีตัวแปรต้นมากกว่าสองกลุ่ม หาค่าสถิติทดสอบเอฟ (F – test) ถ้าพบความแตกต่าง จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อย

ที่สุดของ เชฟเฟ (Scheffe's method) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.28$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านจิตใจ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}=3.41$) รองลงมา ได้แก่ ด้านร่างกายและด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X}=3.28$) ส่วนด้านที่อยู่อาศัย มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}=3.15$) เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือน พบว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ที่มีข้อมูลทั่วไป แตกต่างกัน พบว่าผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือนต่างกัน เทศบาลตำบลเทพกระษัตรีมีการส่งเสริมคุณภาพชีวิต แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบล เทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต พบว่า เทศบาลตำบลควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่หน่วยแพทย์เคลื่อนที่มาตรวจร่างกาย วัดความดัน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและกายภาพบำบัดให้ที่บ้านทุกอาทิตย์ ควรมีการสนับสนุนประเพณีท้องถิ่นและการละเล่นต่าง ๆ ในวันสำคัญ ๆ ควรมีศูนย์เอนกประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้พบปะสังสรรค์กันในชุมชน ควรมีหน่วยงานซ่อมแซมที่พักผู้สูงอายุ ควรจัดให้มีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพสำหรับผู้สูงอายุ

คำสำคัญ : การส่งเสริม, คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

Abstract

This thesis were composed of three objectives as follows: 1) to study the promotion of life quality of agers in Tepkasattree sub district municipality, Thalung district, Phuket province. 2) To compare the promotion of life quality of

agers in Tepkasattree sub district municipality, Thalang district, Phuket Province in terms of sexes, ages, degrees of education, occupations and monthly incomes as differently. 3) To study the way to promote of life quality of agers in Tepkasattree sub district municipality, Thalang district, Phuket province. The population composed of agers in Tepkasattree sub district municipality, Thalang district, Phuket province. There are about 802 persons. Sample size by Krejcie and Morgan's table measurement at the error 0.05, the samples were amount 260 persons and The instrument for data collection was questionnaire both closed and open end questions. Data analysis by package computer program. The statistics applied in the process were percentage for personal factors, arithmetic mean and standard deviation for level of life quality promotion of agers, t-test for two factors of independent variable, F-test for more than two factors of independent variable, to compare the mean in each pair by Scheffe's method and one way ANOVA.

The findings were as follows:

1. The promotion of life quality of agers in Tepkasattree sub district municipality, Thalang district, Phuket province by overview was at moderate level ($\bar{x}=3.28$) for all aspects. When considered in each aspect from more to less found that the aspect of mind was the highest mean ($\bar{x} = 3.41$) and followed up the aspect of physical and social relation ($\bar{x} = 3.28$) but the aspect of dwelling was the lowest mean ($\bar{x} = 3.15$) when considered in terms of sexes, ages, degrees of education, occupations and monthly incomes found that there were at moderate level.

2. The comparative on promotion of life quality of agers in Tepkasattree sub district municipality, Thalang district, Phuket Province in terms of sexes, ages, and degrees of education, occupations and monthly incomes found that there were different as statistically significance at .05. For all terms.

3. The suggestion on guideline for promotion of life quality of agers in Tepkasattree sub district municipality, Thalang district, Phuket Province found that there should provide mobile unit for physical check, pressure check, training for health care and reliability at home as weekly. There should promote on local tradition support and any drama in vital days. There should have multi purposes hall for meeting in community. There should provide for life fund reservation.

Keyword: study the promotion, life quality of agers

บทนำ

สังคมยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งประสบความสำเร็จทางการแพทย์และการสาธารณสุข ทำให้คนไทยมีอายุยืนยาว ทั้งนี้เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น มีการรักษาสุขภาพอนามัยดีมีयरักษาโรคและเครื่องมือแพทย์ทันสมัยทำให้สุขภาพทางด้านร่างกายแข็งแรงและอายุยืนยาวขึ้น สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ขนาดและสัดส่วนของผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นเหตุให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ส่งผลให้ประเทศต้องประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการดูแลและการจัดสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุตามมา และเนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตครอบครัวของชาวไทย เพราะเป็นผู้ที่ได้ผ่านชีวิตมายาวนาน สังคมประสบการณต่าง ๆ มากมาย เป็นแหล่งรวมของภูมิปัญญาและคุณค่าต่อชนรุ่นหลัง การให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ จึงมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของการเสื่อมถอยทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายอันเป็นผลมาจากความเสื่อมและความสามารถในการทำหน้าที่ลดลง ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ตามมา การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ อาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เปลี่ยนแปลงหน้าที่การงาน ส่งผลทำให้รายได้และความภาคภูมิใจในตนเองลดลง และเมื่อมีการสูญเสียคู่สมรสหรือเพื่อนฝูงที่ใกล้ชิด จะทำให้รู้สึกท้อแท้ หดหู่ จะทำให้รู้สึกน้อยใจ อ่อนไหวง่าย วิตกกังวล รู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย และต้องการการพึ่งพามากขึ้น ก่อให้เกิดความเครียด ส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ซึมเศร้า แยกตัวจากสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในผู้สูงอายุ เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในครอบครัว และสังคม การเปลี่ยนแปลงในครอบครัวพบว่าผู้สูงอายุจะลด

บทบาทลง จากการเป็นหัวหน้าครอบครัว กลับต้องได้รับการเลี้ยงดูจากบุตรหลาน และบางคนอาจถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง อีกทั้งการเกษียณอายุราชการจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมลดน้อยลง เกิดการพึ่งพิงทั้งด้านกิจวัตรประจำวันตลอดจนกิจกรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ส่งผลกระทบด้านจิตใจของผู้สูงอายุได้ ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมจะส่งผลกระทบถึงกันและกันไม่รู้จบ มีผลให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุลดน้อยลง (พรปวีณ์ ทรัพย์แก้ว, 2559) การจะดูแลผู้สูงอายุนั้นเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนเพราะเป็นวัยที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่ในลักษณะที่แตกต่างจากประชากรวัยอื่น ๆ ในอดีตบุตรหลานหรือผู้อ่อนอาวุโสกว่าในสังคมจะเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ พาไปตรวจรักษาสุขภาพ จากภาวะเจ็บป่วยต่าง ๆ เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ฯลฯ ซึ่งแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุ ก็คือการช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขและพึงพอใจ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ช่วยเหลือตนเองได้ตามอัตภาพ ไม่เป็นภาระให้แก่ผู้อื่นและดำรงไว้ซึ่งการมีคุณค่าในตนเอง ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั่นเอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 54 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิผู้สูงอายุให้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อให้ได้กฎหมายที่ครอบคลุมทุกด้านสำหรับผู้สูงอายุและเพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนต่อสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ขึ้นและมีผลบังคับใช้ เป็นการให้บุคคลที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทยให้มีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริม สนับสนุนในด้านต่าง ๆ มีสาระสำคัญ (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุพ.ศ. 2546 เล่ม 120 ตอนที่ 130, 2546) คือ ให้การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ ให้การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ให้การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม ให้การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

ด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง การให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหา ครอบครัว การจัดที่พัก อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี

เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี ตั้งอยู่ในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นจังหวัดแหล่งท่องเที่ยวอันดับต้น ๆ ของประเทศ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ดำเนินการบริหาร และพัฒนาตำบลในทุก ๆ ด้านของประชาชน ทั้งในส่วนของพัฒนาคุณภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม และความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ให้มีความอยู่ดีกินดี มีเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมด้วยตนเอง เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ถือเป็นการปฏิบัติงานที่ตรงกับสภาพปัญหา และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ แต่จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดภูเก็ต เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บทบาทของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุลดลง การย้ายถิ่นเข้ามาสู่เมืองของคนวัยหนุ่มสาวเพื่อมาทำงานส่งผลให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งและเกิดผลกระทบทางด้านจิตใจ เพราะผู้สูงอายุมักถูกทอดทิ้งให้อยู่บ้านตามลำพัง เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวต้องออกไปทำงาน ทำให้รู้สึกท้อแท้ หดหู่ จะทำให้รู้สึกน้อยใจ อ่อนไหวง่าย วิตกกังวล รู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย และต้องการการพึ่งพามากขึ้น ก่อให้เกิดความเครียด ส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ซึมเศร้า แยกตัวจากสังคม ปัจจุบันเทศบาลตำบลเทพกระษัตรีกำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ที่ไม่ได้รับการดูแล ทั้งด้านสุขภาพเสื่อมโทรม มีโรคภัยต่าง ๆ เบียดเบียน ทั้งโรคทางกาย และทางสมอง ไม่มีลูกหลานดูแลอุปการะเลี้ยงดู ต้องอาศัยสถานสงเคราะห์คนชรา

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจถึงระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งต้องการทราบถึงแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี จังหวัดภูเก็ตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

2. เพื่อเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยในเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต จำนวน 802 คน (สำนักงานทะเบียนเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต, 2560) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของเคร์ซซี่และมอร์แกน ให้มีค่าความคลาดเคลื่อนได้ 0.05 (สงครี ชมพวงค์, ผศ. (พิเศษ) ดร, 2554) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 260 คน

2. เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) (สงครี ชมพวงค์, ผศ. (พิเศษ) ดร, 2554) โดยแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ใช้วิธีเทียบบัญชีไตรยางศ์ พิจารณาจากจำนวนประชากรเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีลักษณะกระจายให้สัมพันธ์กับสัดส่วนประชากร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบปลายปิด (Close-Ended) และแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open-Ended) โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต โดยใช้แบบสอบถามกำหนดมาตรวัดเป็น 5 ระดับ (Five point Rating Scale)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

4. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ กำหนดจุดมุ่งหมายและกรอบการวิจัยในการสร้างแบบสอบถาม ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เขียนนิยามปฏิบัติการ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเนื้อหา นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้ว มาปรับปรุงและจัดพิมพ์

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล กรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามอ่านออกเขียนได้ ผู้วิจัยหรือผู้ช่วยผู้วิจัยได้อธิบายเพิ่มเติมถึงวิธีการกรอกแบบสอบถาม และเก็บแบบสอบถามคืนในวันถัดมา ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยหรือผู้ช่วยผู้วิจัยจะใช้วิธีการพูดคุย สอบถาม และกรอกแบบสอบถามแทน ตามคำตอบที่ผู้สูงอายุได้ตอบทีละข้อจนครบถ้วนตามรายการในแบบสอบถาม แล้วเก็บกลับคืน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์ค่าสถิติต่าง ๆ และนำเสนอผลวิเคราะห์

7. สถิติที่ใช้ในการวิจัย หาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาของแบบสอบถาม หาค่าความเชื่อมั่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที สถิติทดสอบเอฟ และการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งให้เห็นว่า ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างครอบคลุมทุกด้าน จากบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น บริการด้านสุขอนามัยทางด้านร่างกาย จิตใจ หรือบริการด้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น ดังที่พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตระดับพื้นฐาน คือ สุขภาพดีมีพละนาถมีและมิจังจยเครื่องรักษาส่งเสริมสุขภาพ อยู่รวมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีรับผิดชอบ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจเกื้อการณย์ ผูกมิตร และชวนชวย ทำกิจที่เป็นประโยชน์ มีที่อยู่

อาศัยและที่ทำงานที่เหมาะสมไม่แออัด สะอาด สะดวกและสบาย ต่อการดำเนินชีวิตการทำงาน และการเดินทาง อยู่ในสังคมที่มีสวัสดิการและบริการดี อำนาจสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และไม่ตรีสเกราะห์ สอดคล้องกับแนวคิดของ (กันตยา มานะกุล, 2550) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอ มีความพร้อมและสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ และสามารถดำเนินชีวิตด้วยวิธีการที่ชอบธรรมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนพึงประสงค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ประสงค์ ขาญช่วง, 2554) ได้วิจัยเรื่องการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$) สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ชนะโชค คาวาน, 2553) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลปลาปาก จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีระดับที่แตกต่างกัน ส่วนมากมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ๆ ซึ่งมีถึงร้อยละ 70.89 รองลงมาคือ คุณภาพชีวิตที่ดี ร้อยละ 24.88 ส่วนที่มีคุณภาพไม่ดี มีเพียงแค่ร้อยละ 4.23 เท่านั้น เมื่อจำแนกออกเป็นด้าน ๆ พบว่า ทั้งสี่ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุที่มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับกลาง ๆ จะมีร้อยละของคุณภาพชีวิตสูงกว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในระดับดี และกลุ่มที่อยู่ในระดับไม่ดี

บทสรุป

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต สรุปเป็นรายด้าน ดังนี้

1. **ด้านจิตใจ** อยู่ในระดับปานกลาง ชี้ให้เห็นว่าเทศบาลควรสนับสนุนผู้สูงอายุให้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ ประเพณีทางศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของ บังอร ธรรมศิริ ได้กล่าวว่า ครอบครัวควรให้การตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุให้ความรัก ความเคารพ ยกย่อง ยอมรับนับถือ ฟังผู้สูงอายุเล่าประสบการณ์ชีวิต ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เช่น การจัดงานวันเกิด การพาผู้สูงอายุไปท่องเที่ยวตามโอกาสและสถานที่ที่เหมาะสม การแสดงให้เห็นความสำคัญของวันสงกรานต์ ซึ่งเป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติ

2. ด้านร่างกาย อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งให้เห็นว่าเทศบาลควรจัดเจ้าหน้าที่ของเทศบาลให้คำแนะนำด้านการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ จัดสวัสดิการด้านการดูแลสุขภาพและการรักษาพยาบาลที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุ ให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการที่เหมาะสมกับวัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูมิวัฒน์ พรวนสุข (ภูมิวัฒน์ พรวนสุข, 2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของผู้สูงอายุ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งมีบริการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างจริงจัง ควรมีการตั้งศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม หรือศูนย์ออกกำลังกาย ควรมีกุุ่มอาสาสมัครออกเยี่ยมที่บ้าน พร้อมรับฟังปัญหาและแนะนำแนวทาง พร้อมทั้งตั้งงบประมาณไว้รองรับผู้สูงอายุในอนาคต

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งให้เห็นว่าเทศบาลนั้นควรสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรม เช่น สงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในชุมชน จัดกิจกรรมพบปะผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุชุมชนอื่น ๆ แนะนำ ให้คำปรึกษาแก่สมาชิกในครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอยู่ในการดูแล อีกทั้งเทศบาลควรจัดกิจกรรมออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสงค์ ขาญช่วง ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้าง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครนั้น จัดรณรงค์ให้ลูกหลานอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุและเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ โดยการจัดวัน ผู้สูงอายุได้พบปะลูกหลาน ให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญู จัดชมรมหรือสมาคมผู้สูงอายุ ประจำชุมชน หรือ หมู่บ้าน ให้ผู้สูงอายุได้แสดงออกและพบปะพูดคุยกับเพื่อน

4. ด้านที่อยู่อาศัย อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งให้เห็นว่าเทศบาลควรอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา แก่ผู้สูงอายุ ช่วยเหลือในการปรับสภาพแวดล้อมที่อาศัยให้เหมาะสม จัดให้มีอุปกรณ์และสถานที่สำหรับฝึกทักษะต่าง ๆ ในการ ทำกิจกรรมในเวลาว่างแก่ผู้สูงอายุ เทศบาลควรมีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัย คอยเฝ้าระวังทรัพย์สินของผู้สูงอายุ ดังที่ องค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับแผนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุควรได้รับการสนับสนุนจากการได้รายได้ ครอบครัว การช่วยเหลือสนับสนุนทางสังคม และการช่วยเหลือตนเองเพื่อสามารถเข้าถึงปัจจัย 4 (น้ำ อาหาร ที่พัก อาศัย เครื่องนุ่งห่ม) รวมถึงการดูแลรักษาสุขภาพ

ข้อเสนอแนะ

โดยภาพรวม มีข้อเสนอแนะต่อนายกองคํรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะสภการบริหารส่วนท้องถิ่น รวมถึงกํานัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนี้

1. ควรกำหนดนโยบายสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม
2. ควรจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการ เพื่อป้องกันความไม่เท่าเทียมกันในการปฏิบัติ หรือการให้บริการแก่ผู้สูงอายุอย่างเสมอภาค

เอกสารอ้างอิง

กันตยา มานะกุล. (2550). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*:

กรณีศึกษาชุมชนบ้านจอมจันทร์ หมู่ที่ 2 ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย ปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ.

ชนะโชค คาวาน. (2553). *แนวทางสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบล ปลาปาก จังหวัดนครพนม รายงานการศึกษาระยะ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*

ประสงค์ ชาญช่าง. (2554). *การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร วารสารวิชาการปรัชญาดุขฎีบัณฑิต การบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ . กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยปทุมธานี.*

พรปวีณ์ ทรัพย์แก้ว. (2559). *การศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุในตำบลโมคลาน อำเภท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการ พัฒนาสังคม หน้า 2. จังหวัดนครศรีธรรมราช: บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุพ.ศ. 2546 เล่ม 120 ตอนที่ 130. (2546). ราชกิจจานุเบกษา.

ภูมิวัฒน์ พรวนสุข. (2558). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดแพร่. อดิเรก: วารสารบัณฑิตวิทยาลัยพิษณุพนธ์ คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดิเรก.*

- ส่งศรี ชมพวงศ์, ผศ. (พิเศษ) ดร. (2554). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า*
113. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช.
- สำนักงานทะเบียนเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต. (2560). *ข้อมูล*
ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี. ภูเก็ต: สำนักงานทะเบียนเทศบาลตำบลเทพ
กระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต.

การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน

จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ

THE PROMOTION OF CONSERVE ARCHAEOLOGICAL SITES

AT WIANG CHIANG SAEN DISTRICT CHIANG RAI PROVINCE

WITH THE BUDDHIST INTEGRATION

วรพต ลือเลิศ

พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ)

แม่ชีกฤษณา รักษาโณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคและหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 3) เพื่อนำเสนอกระบวนการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธบูรณาการ

ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน มีปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านบุคลากร 2) ปัญหาด้านงบประมาณ 3) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ โดยมีหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ประกอบด้วย หลักอุปราณีธรรม ในข้อ ให้เคารพนับถือบูชาพระเจดีย์ทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกเมือง และไม่บั่นทอนผลประโยชน์ที่เคยอุปถัมภ์บำรุงพระเจดีย์เหล่านั้น, หลักสัพปุริสธรรม ในข้อ อุตตัญญูตา คือรู้จักตัวเอง อันรวมถึงความสำนึกคุณค่าประวัติศาสตร์โบราณวัตถุโบราณสถาน และ ปริสัญญูตา รู้จักชุมชน อันรวมถึงการรู้จักประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่บ่งถึงความเป็นมาของชุมชนของตนเอง หลัก ปธาน 4 คือ สังวรปธาน เพียรระวังมิให้ความเสียหายที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น ปหานปธาน เพียรกำจัดความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ภวานาปธาน เพียรหาวิธีการ

อนุรักษ์โบราณสถานที่ยังไม่มี ให้เกิดมีขึ้น อนุรักษ์นาปธาน เพียรรักษา คือ เพียรดำรงวิธีการ
อนุรักษ์โบราณสถานที่เกิดขึ้นแล้ว ให้คงอยู่และให้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การส่งเสริม, การอนุรักษ์, พุทธบูรณาการ, โบราณสถาน

Abstract

This doctoral dissertation, entitled “A promotion of Conservation Archaeological Sites at Wiang Chiang Saen Distric Chiang Rai Province wiith the Buddhist Integration” has thre objective 1) to study concepts and theories related to promotion of archeological site conservation, 2) to study problems, objectives, and relevant Buddhadhamma topics associated with promotion of archeological site conservation in Wiang Chiang Saen Distric Chiang Rai Province, and 3) to propose a process for promoting archeological site conservation in Wiang Chiang Saen Distric Chiang Rai Province with Buddhist integration. This research employs documentary research and personal interview.

The results showed that promotion of archeological sites conservation has threemain obstacles: personnel, budget, and management. Therelevant Buddhad hamma topics include aparihàniyadhamma 7 (conditions of welfare), sappurisa-dhamma (qualities of a good man), and padhana⁴ (effort). For e aparihàniyadhamm, it refers to one specific quality, “to honor and worship city and provincial shrines and pagodas and never to neglect to celebrate these places.” For sappurisa-dhamma, the relevant items include Dhammaññuta (understanding of self and values of history and archeological relicts), Parisaññuta (understanding of community and local cultures that reflect the root of the community). Finally, for padhana, the relevant items include Samvara-padhana (the effort to prevent possible damages), Pahana-padhana (the effort to eliminate the exisiting damages), Bhavana-padhana (the effort to develop a new way to

conserve the sites), Anurakkhana-padhana (the effort to maintain the existing approaches to conservation).

Keywords: Promotion, Conserve, Archaeological, Buddhist Integration.

บทนำ

เมืองเชียงแสน เป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งของแคว้นล้านนา จากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี แสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีพัฒนาการมายาวนาน เนื่องจากเป็นเมืองที่มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมจึงส่งผลให้มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจการปกครอง ศาสนาและศิลปกรรม ได้มีการพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในยุคหินเก่าด้วย กลุ่มสิงหนวัต เป็นกลุ่มคนไทยกลุ่มแรก ที่เข้ามาสร้างบ้านแปงเมือง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกกชื่อเมือง “โยนกนาคนันตสิงหนวัต” มีกษัตริย์ผู้สืบเชื้อสายปกครองต่อ ๆ กันมา จนกระทั่งสมัยของพระเจ้าพรหมสามารถรวบรวมบ้านเมืองและขยายขอบเขตของแคว้นโยนกออกไปได้หลายพื้นที่คือ เมืองไชยปราการ (เขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่) เมืองไชยนารายณ์ (เขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย) และเวียงพางคำ (เขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย) จนกระทั่งเมืองโยนกล่มสลายลงต่อมาโดยการนำของพ่อบ้านชื่อ “ขุนล่ง” ได้พากันออกไปสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นใหม่ บริเวณปากแม่น้ำกกชื่อว่า “เวียงปรีक्षा” ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 12 ได้ปรากฏแคว้นหิรัญนครเงินยางโดยกลุ่มลาวจาก ที่เชื่อกันว่าเป็น กลุ่มชน ที่อพยพมาจากภูเขาลงมาสร้างบ้านแปงเมือง บริเวณริมแม่น้ำสายปกครองเมืองที่เคยเป็นเมืองโยนกเดิมแคว้นหิรัญนครเงินยางนี้มีผู้นำคือ “ขุนเจือง” เป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่มีความสามารถรวบรวมและขยายขอบเขตของแคว้นออกไปได้อย่างกว้างขวาง เมืองเชียงแสนเริ่มเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 มีพญามังรายกษัตริย์องค์ที่ 25 เชื้อสายราชวงศ์ลาวจากแห่งแคว้นหิรัญนครเงินยางสามารถยึดเมืองหิรัญไชยอันเป็นศูนย์กลางอำนาจบริเวณแม่น้ำปิงและได้สถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นราชธานี ของอาณาจักรล้านนาเมื่อปี พ.ศ.2879

เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสนมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ดอยเชียงเมี่ยง (บ้านสบรวก) เขตสุขาภิบาลเวียงเชียงแสน และเขตบ้านเชียงแสนน้อย ตำบลเวียงอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีทำเลที่ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง มีพื้นที่ประมาณ 2,870 ไร่ 3

งาน 12ตารางวา หรือประมาณ 4.75 ตารางกิโลเมตร ซึ่งในเมืองเชียงแสนนี้มีโบราณสถานที่สำคัญและน่าสนใจ ได้แก่ วัดพระธาตุจอมกิตติ ตั้งอยู่บนดอยจอมกิตติ นอกเมืองเชียงแสนไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 1.7 กิโลเมตร สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ เจดีย์จอมกิตติที่ตั้งบนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเตี้ย ๆ ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวคว่ำย่อมุมซ้อนกันสี่ชั้นรองรับเรือนธาตุย่อมุมเช่นกัน มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นประทับยืนทั้งสี่ด้าน ส่วนยอดทำเป็นกลีบบนเพื่องรองรับปล้องไฉนและปลียอด

เมืองเชียงแสน เป็นพื้นที่เมืองโบราณที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งในทางโบราณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากซากทางโบราณคดี (2525) พบว่า มีจำนวนวัดทั้งที่เป็นวัดร้าง และวัดที่ถูกนำกลับมาบูรณะใช้ใหม่จำนวนทั้งสิ้น 76 แห่งในพื้นที่กำแพงเก่าเมืองเชียงแสน ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตรประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือประเด็นทางด้านที่ดิน เนื่องจากจำนวนของแหล่งโบราณสถานที่กระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง ในพื้นที่ดินบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์ โดยมีกรมศิลปากรเป็นผู้ดูแล (จำนวนวัดร้างทั้งสิ้น 25 แห่งมีประเด็นการบุกรุกที่ดินของชาวชุมชน คิดเป็นร้อยละ 32.89 ของจำนวนหลักฐานทางโบราณคดีในทั้งหมด จากข้อมูล (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2548) ของโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน และบางส่วนเป็นที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งประเด็นความขัดแย้งในเชิงของที่ดินนี้เป็นหนึ่งในปัญหาหลักของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางโบราณคดี

การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม รวมถึงบริเวณของเมืองหรือชนบทซึ่งเป็นแหล่งที่พบหลักฐานของอารยธรรมหนึ่ง การอนุรักษ์โบราณสถานหมายถึงรวมถึงการสงวนรักษาบริเวณแหล่งที่ตั้งในขอบเขตที่เหมาะสมกับขนาดของโบราณสถาน ที่ใดก็ตามที่แหล่งที่ตั้งเดิมยังคงสภาพปรากฏอยู่จะต้องเก็บรักษาไว้ไม่ยินยอมให้มีสิ่งปลูกสร้างใหม่ การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานมีขั้นตอนการดำเนินการที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะสาขาวิชาโดยมุ่งที่จะสงวนรักษาและแสดงคุณค่าแห่งสุนทรียภาพและประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน

โบราณสถานของเมืองเชียงแสนใช้อิฐเป็นส่วนใหญ่ในการสร้าง และตกแต่งอาคารด้วยการใช้ปูนฉาบ และประดับด้วยลวดลายปูนปั้น ปัจจุบันหลุดและกะเทาะเสียเป็นจำนวนมาก เพราะไม่สามารถต่อสู้กับสภาพดินฟ้าอากาศซึ่งทำให้เกิดความชื้นได้ และการก่อสร้างแบบนี้ได้

กระทำมาแล้วไม่น้อยกว่า 600 ปี จึงต้องชำรุดทรุดโทรมเพราะกาลเวลา มีวัชพืชขึ้นปกคลุม สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาเพียงเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง จากจำนวนโบราณสถานมากกว่า 140 แห่ง มีอยู่เกือบ 10 แห่ง ที่ถูกระบุว่าเคยเป็นโบราณสถาน แต่ปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยแนวเรียงอิฐ เหลือเพียงเศษอิฐไม่กี่ก้อน ยังมีโบราณสถานอีกหลายแห่ง ที่ถูกเบียดเบียนโดยการขยายถนน และเสาไฟฟ้าพาดผ่าน ป้ายโฆษณาบดบัง บ้านเรือนของประชาชนที่พยายามบุกรุกให้เข้าไปถึงตัวโบราณสถาน หรือบดบังโบราณสถานด้วยการจงใจถมดินปิดทับเนินโบราณสถาน การไถเนินโบราณสถาน และที่สำคัญที่สุดคือ จงใจทำลายด้วยการลักลอบขุดค้นพบโบราณวัตถุ การทำลายเหล่านี้ล้วนเกิดจากมนุษย์ทั้งสิ้น เป็นการเพิ่มความชำรุดทรุดโทรมให้โบราณสถานเรื้อรังขึ้น ถ้าปล่อยไว้จะเป็นการทำลายหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมของอดีตชาติ ที่ไม่สามารถกลับคืนมาได้

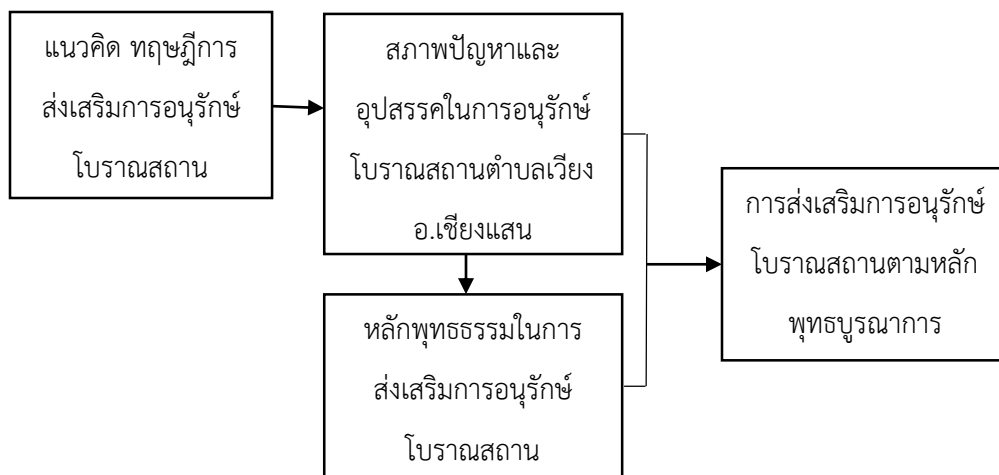
การอนุรักษ์โบราณสถานในเขตเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม ปรากฏให้เห็นซากปรักหักพังอยู่มากมาย อันเนื่องมาจากสาเหตุการลักลอบขุดค้นหาโบราณวัตถุ การก่อสร้างบ้านเรือนรุกล้ำเขตโบราณสถาน การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การให้เข้าโบราณสถานเพื่อกิจการต่าง ๆ รวมทั้งความเสื่อมสลายไปตามสภาพเวลา ดังนั้น การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธบูรณาการก็จะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้โบราณสถานอันเป็นมรดกของชุมชน และของประเทศชาติจะต้องสูญสิ้นไปในอนาคต และอยู่คู่กับเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคและหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกมหาวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือเกี่ยวกับโบราณสถาน, พระอรรถกถา และหนังสืออื่นๆ ดังนี้ 1) การอนุรักษ์ โบราณสถาน ประวัติ แนวคิดทฤษฎี 2) แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์ 3) การอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะเป็นหลักฐานทางวิชาการ 4) (ธาดา สุทธิธรรม, 2553) 5) วัสดุ และวิธีการใหม่ในการอนุรักษ์โบราณสถานหินทราย : การประยุกต์วิทยาศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน 6) การศึกษาเปรียบเทียบการบูรณะโบราณสถาน

3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พระภิกษุสงฆ์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึก (In-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน จำนวน 12 รูป/คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาบูรณาการมาพัฒนาโบราณสถานและนำเสนอรูปแบบการบูรณาการในการพัฒนาโบราณสถานในรูปแบบใหม่และสรุปเป็นข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะผลการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีประกอบด้วย

1. แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน

โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ ศิลปวัตถุ เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ มีฐานะเป็น “ทรัพย์สินของแผ่นดิน” ประเภทหนึ่ง และในทางวิชาการเรียกรวม ๆ ว่า ทรัพยากรทางโบราณคดี ซึ่งหมายถึงสถานที่ สิ่งก่อสร้าง รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และวัฒนธรรมในอดีตทุกยุคทุกสมัย และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญ สามารถนำมาจัดการให้เป็นคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน และส่งผ่านไปให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้ประโยชน์ในอนาคตได้

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาการพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (Continuing process) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับลำดับ/ขั้นตอน (Stages) และความเชื่อมโยง (Relation or Linkage) การพัฒนาที่ต้องดำเนินการไปตามลำดับหรือขั้นตอนจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยต้องสร้างความพร้อมด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชน ชุมชน สามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การ

ระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์กลุ่มควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลจากการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาท โดยการกระจายอำนาจการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชนโดยให้สมาชิกเข้ามาร่วมวางแผนปฏิบัติและประเมินงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเร้าให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยมประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกโลก

ในปัจจุบันแนวคิดและแบบแผนการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีภาคราชการของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention al Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972) ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2530 ซึ่งต่อมาที่ประชุมคณะกรรมการบริหารของคณะกรรมการมรดกโลก ณ เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ได้ประกาศให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติของประเทศไทยจำนวน 3 แห่ง ได้ขึ้นบัญชีมรดกโลก คือ 1) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร 2) อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและ 3) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวรและต่อมาที่ประชุมคณะกรรมการบริหารของคณะกรรมการมรดกโลกที่เมืองซานตาเฟเม็กซิโก

สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ได้ประกาศให้แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงของประเทศไทยได้ขึ้นบัญชีมรดกโลกทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่งทำให้ในปัจจุบันแนวคิดและแบบแผนการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีภายใต้อนุสัญญาามรดกโลกได้แพร่หลายไปสู่ผู้บริหารในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยและความพยายามของประชาคมท้องถิ่นในบางจังหวัดที่จะนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดของตนเข้ารับการขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลกเช่นจังหวัดน่านจังหวัดเชียงใหม่จังหวัดลำพูนและในส่วนของการศิลปากรซึ่งเป็นหน่วยราชการส่วนกลางก็เสนอกลุ่มโบราณสถานปราสาทหินพนมรุ้ง-ปราสาทเมืองต่ำ-ปราสาทหินพิมายและโบราณสถานอีกหลายแห่งเข้าสู่บัญชีมรดกโลกด้วยจะเห็นได้ว่าแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในประเทศไทยดังกล่าวจะดูเหมือนว่าเป็นแบบแผนการจัดการที่ยังให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สงวนทรัพยากรเอาไว้ไม่ให้เสียหายหรือสูญหายไปแต่ก็มีการประยุกต์ใช้ประโยชน์ของโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจผ่านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้นซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบแผนในการจัดการอย่างรวดเร็วแต่แท้จริงแล้วส่วนที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมาคือยังเป็นการจัดการแบบรวมศูนย์โดยหน่วยราชการส่วนกลางที่มีอำนาจตามกฎหมายที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่โบราณสถานหรือแหล่งโบราณคดีนั้นตั้งอยู่มากนัก

4. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานมีแนวคิดในการอนุรักษ์ ดังนี้

4.1 ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย วรรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

4.2 ส่งเสริมการอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

4.3 ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

4.4 ส่งเสริมการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ที่มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ

5. แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ในประเทศไทยนั้นปรากฏมีเมืองเก่ามากมายกระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศ เมืองเก่าจำนวนมากเป็นพื้นที่ที่มีประชากรใช้ประโยชน์เป็นที่ตั้งชุมชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเก่าเหล่านี้มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างมากมายสามารถใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องทิศทางและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ได้อย่างดีปัจจุบันทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านลักษณะกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างมากและรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อร่องรอยและทำเลที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นเมืองเก่ามีโอกาสที่จะถูกเปลี่ยนแปลงหรือถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิงก่อนเวลาอันสมควร จึงควรมีการดำเนินการแทรกแซงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่ออนุรักษ์ร่องรอยและทำเลบางส่วนที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าในประเทศไทยไว้ มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป

แนวทางการรักษาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์และการฟื้นฟูเมืองเก่า การรักษาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์และการฟื้นฟูชุมชนในเมืองเก่าแนวทางการรักษาที่เป็นสากลนั้น เซอร์เบอร์นาตเฟลเดน ได้ให้หลักการในแง่ของการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ไว้ 4 ประการคือ

5.1 การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (Integrated Conservation)

แนวคิดของการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งคือต้องผสมผสาน (Integrate) งานอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของการวางแผนเมือง เนื่องจากการอนุรักษ์เมืองไม่อาจพิจารณาอย่างโดดเดี่ยวได้ กลวิธีที่ใช้ในการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ใน

เมืองประกอบไปด้วยเทคนิคทางด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งการจัดหาบริการสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว การวางแผนอนุรักษ์ควรมีการดำเนินร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่ และควรมีการออก

5.2 การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change)

การควบคุมอัตราการเจริญเติบโตหรือการพัฒนาใหม่ ๆ เป็นวัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่ง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคมจะทำให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โดยการหามาตรการควบคุมการพัฒนาที่มีมากเกินไป โดยการกำหนดขนาดและรูปแบบอาคาร จำกัดปริมาณการจราจรและการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม

5.3 การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (Infill design)

การออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้างหรือส่วนต่อเติมควรมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเนื้อเมือง (Urban fabric) และหน้าที่ใช้สอย (Function) ดังนั้นหลักการของการออกแบบชุมชนเมืองและความงามของเมืองจะต้องนำมาประยุกต์ใช้

5.4 การบริหารจัดการ (Administrative Actions)

การบริหารและการจัดการในพื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ได้มีการกล่าวไว้ว่าไม่มีแผนอนุรักษ์ใดที่ทำได้สำเร็จ หากไร้การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น และในบางครั้งอาจต้องอาศัยอำนาจระดับสูงในการดำเนินงานให้เป็นผล นอกจากหน่วยงานท้องถิ่นแล้วยังมีหน่วยงานอีกหลายส่วนที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ รวมทั้งการออกกฎหมายและมาตรการควบคุมและสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้จัดทำไว้

การบริหารจัดการเมืองเก่าจะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในกรณีเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือมีกิจกรรม (Living city) และเมืองที่ตายแล้วหรือไร้กิจกรรม (Dead city) เมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหมายถึง เมืองที่ยังคงมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่การส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่ยังมีพลวัต (dynamic political instruments) มากกว่าวิธีการที่หยุดนิ่งหรือเน้นเฉพาะทางด้านเทคนิค (static or technical means) ซึ่งจะทำให้เมืองหยุดการเจริญเติบโตและให้ผลร้ายกับพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย ดังนั้นการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ

มากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ แต่สำหรับเมืองที่ตายแล้ว วิธีการจะเน้นที่การสร้างสรรคหรือจัดเตรียมที่ว่าง (space) และลักษณะภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้าง ที่มีการอนุรักษ์การควบคุมลักษณะภูมิทัศน์ทั้งหมด จะมีความสำคัญมาก ดังนั้น การบริหารจัดการควรจะทำให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพ มากกว่าการพิจารณาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม

6. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน

การอนุรักษ์ในระยะแรกทำกันในวงจำกัด มีการอนุรักษ์เฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขาดการมองเป็นภาพรวมมักเป็นการอนุรักษ์ที่เน้นด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์เมื่อถึงยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมคริสต์ศตวรรษที่ 19 เกิดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมการผลิตมีผลให้เมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาเทคนิคแนวความคิดในการอนุรักษ์ที่ซับซ้อน มีระบบมากขึ้น และเกิดแนวความคิดการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมือง เนื่องจากสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และได้รับการอนุรักษ์มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเมือง และเป็นองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง ดังนั้นการอนุรักษ์จึงเป็นการมองภาพรวมในลักษณะการอนุรักษ์ทั้งเมือง โดยเน้นการสงวนรักษาปรับปรุงให้คงสภาพเดิม และให้พื้นที่หรือบริเวณที่ทำการอนุรักษ์มีชีวิตชีวาอยู่ได้ โดยไม่กระทบหรือขัดกับสภาพทางสังคมเศรษฐกิจที่ดำเนินไปในปัจจุบัน

7. สภาพปัญหาอุปสรรคและหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

สภาพปัญหาการปฏิบัติงาน และหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยผู้วิจัยได้ให้สัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์โบราณสถาน และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบไปด้วย 1) ปัญหาด้านบุคลากร 2) ปัญหาด้านงบประมาณ 4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการและหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) หลักอปริหานิยธรรม 7, 2) หลักสัปปริสธรรม 7, 3) หลักปธาน 4 เป็นต้น

8. การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธบูรณาการ

การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรัก ความหวงแหนในโบราณสถาน และ ปัจจุบันเทศบาลได้ดำเนินการปลูกฝังความรัก ความหวงแหนแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยผ่านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในแต่ละเทศกาล เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ และประเพณีไม้ค้ำสลีซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนาที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว โดยมีความเชื่อว่าเป็นวิธีการสืบทอดและจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนตลอดไป และประเพณีดังกล่าวยังเป็นไปเพื่อขจัดภัยอันตรายทั้งปวงที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัว และชุมชนอีกด้วยสภาวัฒนธรรมเชียงใหม่ ยังให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วนทุกโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ ปัจจุบัน สภาวัฒนธรรมเชียงใหม่ร่วมกับกรมศิลปากรซึ่งจัดสรรงบประมาณในโครงการปลูกต้นกล้าวัฒนธรรมล้านนา โดยการฝึกอบรมให้กับเยาวชน เฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ และสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ว่า กรมศิลปากรและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ต้องประสานการปฏิบัติร่วมกันทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ

อีกประการหนึ่ง พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริมอนุรักษ์โบราณสถาน บทบาทของพระสงฆ์นั้น พระสงฆ์ต้องมีความรู้ความสามารถ มีใจรักในโบราณสถาน และต้องได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน และสิ่งสำคัญอีกประการคือพระภิกษุสงฆ์ต้องมีความรักความสามัคคี และต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานให้มีความมั่นคง ยั่งยืน

ในส่วนของบทบาทของผู้นำชุมชนนั้นมีส่วนสำคัญมากในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ควรให้ผู้นำชุมชนหรือประชาชนมีความรู้ มีความรักในแหล่งโบราณสถานส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจเหมือนกับต่างประเทศ ประเทศไทยไม่ให้ความสำคัญกับประชาชนให้มีความรักความเข้าใจด้านศิลปะ เช่น แหล่งโบราณสถานต่าง ๆ บทบาทของผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์โบราณสถานคือการส่งเสริมองค์ความรู้ที่ถูกต้องให้กับชุมชน เช่น การอนุรักษ์ต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของวัสดุที่ใช้ในการซ่อมแซมแหล่งโบราณสถานนั้น ควรใช้วัสดุแบบเดิมให้มากที่สุดจึงจะเป็นการอนุรักษ์ที่แท้จริง การที่จะส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น รัฐบาลควรกำหนดให้เรื่องการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่ ต้องให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนทรัพยากรการบริหารอย่างเป็นรูปธรรม บทบาทที่สำคัญของผู้นำชุมชนในปัจจุบันนี้ คือการร่วมมือกับกรม

ศิลปากรในการเป็นหน่วยเฝ้าระวัง อย่างไม่เป็นทางการในฐานะประชาชนที่รักและห่วงแหนมรดกของชาติในบริเวณแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุในชุมชน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน จำนวน 12 รูป/คน ในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยพบสภาพปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานมี 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านบุคลากร 2) ปัญหาด้านงบประมาณ 3) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ แนวทางแก้ไขปัญหามาจากการศึกษาวิจัย พบว่าหลักการ หรือแนวทางแก้ไขปัญหานั้นในด้านต่าง ๆ 3 ด้านนั้นแนวคิดทฤษฎี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาบูรณาการสอดแทรก เชื่อมโยงใช้กับการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ในภาพรวมให้การอนุรักษ์โบราณสถานประสบความสำเร็จได้นั้นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ

1. แนวคิดทฤษฎีข้อกับ การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ พบว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ล้วนเป็นทรัพยากรที่มีบทบาทต่อทางจิตใจของประชาชน แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ สร้างความภูมิใจและรักในเอกราชอธิปไตยของชาติ เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตร่วมกันของคนในชาติ ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ โดยปกป้องคุ้มครองป้องกันมิให้สูญหายหรือเสื่อมสภาพไป เช่นนี้ บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในชนิด คุณสมบัติ และกระบวนการในการชำรุดเสื่อมสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เพื่อจะได้สามารถพิจารณาหาทางอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ ให้ยั่งยืนคู่กับชาติสืบไปได้แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน ก็มีแนวทางและวิธีการในการส่งเสริมอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีแนวทางการอนุรักษ์ ที่วางไว้ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีการอนุรักษ์โบราณสถาน 2) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกโลก 4) แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน 5) แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า 6) แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน จะเห็นได้ว่าแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถานนี้เพื่อเป็นแนว

ทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และการจัดระบบงานให้เกิดประสิทธิภาพของการอนุรักษ์โบราณสถานให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

2. การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน เป็นการยากมากที่จะให้การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเนื่องจากประชาชนไม่เห็นความสำคัญ ซึ่งกระบวนการอีกทางที่จะทำให้การอนุรักษ์ ประสบผลสำเร็จนั้น ทางหน่วยงานราชการต่าง ๆ ต้องร่วมกันปลูกจิตสำนึกสาธารณะ (Public mind) แก่เยาวชน ตลอดจนประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เขตโบราณสถาน เพื่อให้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถาน

3. แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานนั้นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือรัฐบาลต้องให้สนับสนุน (Promotion) และให้การส่งเสริม (Conservation) และต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

4. บทบาทผู้นำชุมชนและชุมชนในการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญมาก ที่จะช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน เพราะเป็นผู้ใกล้ชิดที่คอยสอดส่องดูแล และให้ความร่วมมือกับทางราชการได้ดี และสามารถที่จะแนะนำประชาชนในชุมชนให้ช่วยกันดูแลโบราณสถานได้

5. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาบูรณาการหรือประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ดังนี้

5.1 หลักอปริหานิยธรรม 7

อปริหานิยธรรมนี้ สามารถนำมาบูรณาการได้ในการส่งเสริมและการอนุรักษ์โบราณสถานในตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จากการสัมภาษณ์พบว่า หลักอปริหานิยธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้ คือ ข้อ ห่มนุ่งประชุมชนเนื่องนิมิต เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่าเสมอ ข้อ พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง ทั้งสองข้อนี้มีความสำคัญต่อการส่งเสริมและการอนุรักษ์โบราณสถาน เพราะต้องอาศัยการพบปะพูดคุยทำความเข้าใจกันระหว่างผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ตลอดจนจนถึงหน่วยงานในภาครัฐ และ ข้อ ให้ความเคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปุชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลูกเร้าให้เราทำความดี

และเป็นที่รวมใจของชุมชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดีงาม

5.2 หลักสัปปุริสธรรม 7 ในข้อ อัตตัญญูตาอันมีความหมายว่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโบราณสถานในท้องถิ่นของตน และ ปรีสัญญูตา อันมีความหมายว่า ให้รู้จักชุมชนตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน

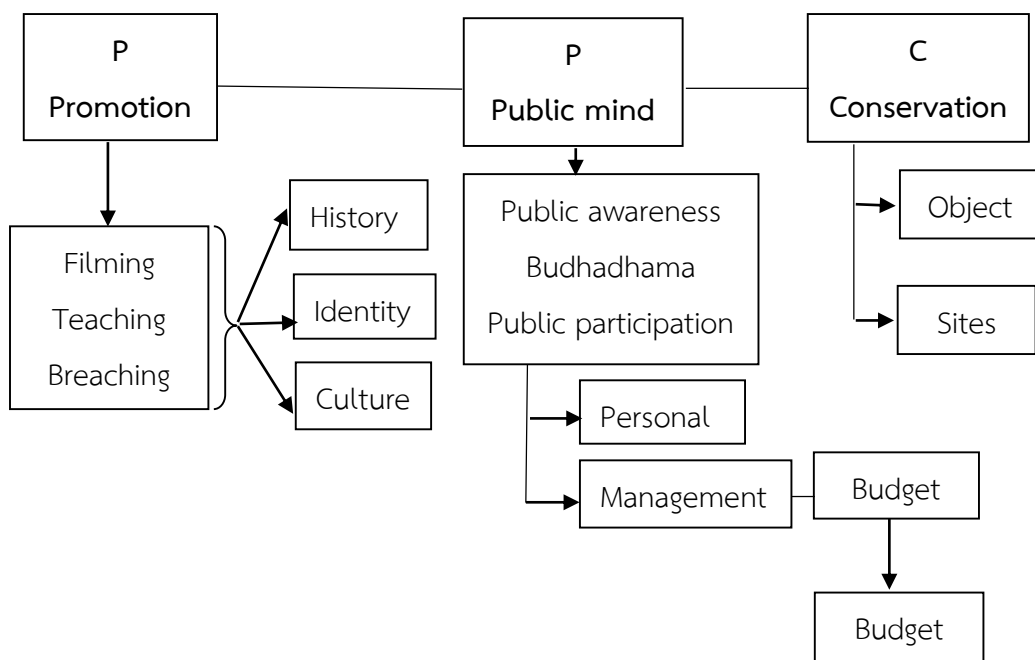
5.3 หลักปธาน 4 สัมมปธาน 4 หรือ ปธาน 4 ความเพียรชอบ ความเพียรใหญ่ คือ 1. สังวรปธาน คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น 2. ปหานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว 3. ภวานาปธาน คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิด 4. อนุรักขนาปธาน คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญ

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ สามารถสรุปในรูปของ PPC MDEL ได้ ดังนี้

P ตัวแรกหมายถึง Promotion การส่งเสริม ในการส่งเสริมนั้นต้องประกอบด้วยกิจกรรม 3 อย่าง คือ Filming การแสดง เช่นการแสดงแสงสีเสียงในเทศกาลต่าง ๆ Teaching การสอน เช่น การสอนโดยผ่านสถานการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น Breaching การเทศนา โดยผ่านทางบทบาทของพระสงฆ์ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันฉัตรมงคล เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้ง 3 ด้านนี้จะต้องสื่อให้เห็นสิ่งสำคัญของโบราณสถานทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์ (history) ด้านอัตลักษณ์ (identity) และด้านวัฒนธรรม (culture)

P ตัวที่สองหมายถึง Public mind ความมีจิตสำนึกด้านสาธารณะ ซึ่งหมายถึงการรับรู้ของชุมชน (Public awareness) และ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Public participation) โดยมีหลักพุทธธรรมคือ อปรีหานิยธรรม สัปปุริสธรรม และ สัมมปธาน 4 เป็นแกนกลาง ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาทั้ง 3 ด้าน คือ ปัญหาด้านบุคคล (Personal) ปัญหาด้านงบประมาณ (Budget) และปัญหาด้านการบริหารจัดการ (Management)

C หมายถึง Conservation การอนุรักษ์ อันประกอบด้วย ตัวโบราณสถาน (object) และ สถานที่ (sites) ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนผังได้ ดังนี้

สรุป

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน พบว่า โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ ศิลปวัตถุ เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ มีฐานะเป็น “ทรัพย์สินของแผ่นดิน” ประเภทหนึ่ง และในทางวิชาการเรียกรวม ๆ ว่า ทรัพยากรทางโบราณคดี ซึ่งหมายถึงสถานที่ สิ่งก่อสร้าง รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และวัฒนธรรมในอดีตทุกยุคทุกสมัย และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญ สามารถนำมาจัดการให้เป็นคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน และส่งผ่านไปให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ใช้ประโยชน์ในอนาคตได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาล หรือกรมศิลปากรควรให้ความสำคัญ และให้การสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือหมู่บ้านชุมชนจัดทำรูปแบบการเรียนการสอน หรือจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนที่มีโบราณสถานให้รู้จักวิธีการรักษา หรืออนุรักษ์โบราณสถานที่เป็นสมบัติในชุมชนของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ” ผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่ควรวิจัยต่อเนื่อง ดังนี้

2.1 ควรวิจัยเรื่อง “แนวทางการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งรดกโลก”

2.2 ควรวิจัยเรื่อง “รูปแบบการนำหลักปธาน 4 มาบูรณาการเพื่อพัฒนาสู่การเป็นเยาวชนนักรักษ์โบราณสถาน ในเขตตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”

2.3 ควรวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและโบราณสถานตามหลักพุทธบูรณาการ”

2.4 ควรวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งระหว่างชุมชนและหน่วยงานอนุรักษ์โบราณสถาน ในตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน”

เอกสารอ้างอิง

ธาดา สุทธิธรรม. (2553). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทหิรัญพัฒน์จำกัด.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2548). การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และ

พิพิธภัณฑ์สถานโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น

สถาบันพระปกเกล้า. แก่นจันทร์การพิมพ์จำกัด.

ปริศนาธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

DHAMMAPAZZLE AND BELIFE ON BUDDHA'S RELIES

IN NAKHONSI THAMMARAT

สันติ อุจนะนำ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ปริศนาธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช” นี้ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาปริศนาธรรมเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช 2) เพื่อศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และ 3) เพื่อสร้างนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ปริศนาธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีวิจัยเอกสาร และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกแยะสิ่งที่ต่างกันและสัมพันธ์กันนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้อง นำเสนอข้อมูลโดยแยกแยะประเด็นตามขอบเขตของเนื้อหา ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้บทสรุปที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงมากที่สุด

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปริศนาธรรม พระบรมธาตุเจดีย์นั้นเชื่อว่า ผู้คิดและผู้สร้างคงหมายเอาเขาพระสุเมรุ (หรือสิเนรุราช) และเขาไกรลาสอันเป็นที่สถิตของพระพรหมตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ มาเป็นแผนผังการสร้างองค์พระบรมธาตุเจดีย์ รูปแบบในบริเวณองค์พระบรมธาตุคงจะถ่ายทอดมาผังจักรวาลนั่นเอง เพราะแนวคิดผังจักรวาลตามคติไตรภูมิเป็นแนวคิดทางสถาปัตยกรรมในสมัยนั้น ในส่วนที่เป็นปริศนาธรรมขององค์ลักษณะของพระบรมธาตุเจดีย์เมืองนครศรีธรรมราช ที่มีความสูง 37 วา อันหมายถึงรหัสธรรมโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ หมายถึงธรรมเป็นเครื่องให้เกิดการตรัสรู้หรือปักขิยธรรมเข้าสู่พระนิพพาน ส่วนความยาววัดโดยรอบได้ 30 วา หมายถึงบารมี 30 ทศ ซึ่งเป็นขาคอกที่เล่าเรื่องพระโพธิสัตว์ อันเป็นการบำเพ็ญบารมี 10 ขาคอกสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า มีประเด็นคือ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับการห้ามทองคำปัลลียอดพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อว่าพระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงาความเชื่อเกี่ยวกับตะปูสังฆวานร ความเชื่อเกี่ยวกับกาสีเหล่า ความเชื่อเกี่ยวกับพระอรหันต์ผู้รักษาทิศ ความเชื่อเกี่ยวกับช่างรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับรูปปั้นบริเวณบันไดพระบรมธาตุเจดีย์ ส่วนความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพมีประเด็นคือ ความเชื่อเกี่ยวกับพระปัญญาความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย ความเชื่อเกี่ยวกับพระแอดหรือพระสังกัจจายนะ ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปพระนางเหมชาลาและพระทันตกุมารความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ความเชื่อเกี่ยวกับพระบุญมาก ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าชายทันตกุมาร เจ้าหญิงเหมชาลาและพระเขี้ยวแก้ว ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปฉลององค์ษัตริย์ และความเชื่อที่เกี่ยวกับอื่น ๆ มีประเด็นคือ ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปจำลอง ความเชื่อเกี่ยวกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับสฤปปบรรจ้อัฐิพระเจ้าตากสินมหาราช

3. ได้้นวัตกรรมการเรียนรู้ปริศนาธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชที่มีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ปริศนาธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์มีคุณค่าทางวรรณกรรมส่วนคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมมีประเด็นคือ คุณค่าต่อครอบครัวหรือเครือญาติ คุณค่าทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนคุณค่าความเชื่อเรื่องศาสนาคุณค่าทางด้านส่งเสริมจริยธรรมคุณค่าด้านประวัติศาสตร์คุณค่าทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตและคุณค่าด้านภูมิปัญญาเชิงช่างการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์

คำสำคัญ: ปริศนาธรรม, ความเชื่อ, นครศรีธรรมราช, พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

Abstract

The research “Dhamma puzzle and belief about Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat” aims to study: 1) To study the Dhamma puzzle about Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat, 2) To study the belief about Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat, and 3) To create an innovation for learning the Dhamma puzzle and beliefs about Phra Borommathat Chedi

Nakhon Si Thammarat. Tools used and data collection by document research and in-depth interviews. Analyzed the data by distinguishing the different and related information to verify the accuracy. Deliver information by identifying issues according to the scope of the content through descriptive analysis to get a conclusion based on the most fact.

Results of the study were found as follows:

1. The Dhamma puzzle about Phra Borommathat Chedi is believed that the thinker and creator would mean to bring the Mouth Meru (Sinerurat) and Mount Kailash, the place of Brahma according to the beliefs of Brahmanism be the blueprint and pattern of construction the Phra Borommathat Chedi. Patterns in the relics will be transmitted from the universe because the concept of Tribhumi is the bases concept of architecture in those days. The Dhamma puzzle in the nature and structure of Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat which is height 37 WA means to the 37 factors in Bodhipakkhiya Dhamma means to Dhamma is the tools for enlightenment or Dhamma wings to Nirvana. The circumference is 30 WA width refers to the 30 sections of Paramitas which are the allegory story about the last 10 lives of Bodhisattva before enlightenment become Buddha.

2. The study of beliefs about Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat has the issues are the beliefs about the Buddhist relics, the belief in the worship of Phra Borommathat Chedi, the belief about the gold crown of Phra Borommathat Chedi, the belief that Phra Borommathat Chedi has no shadow, the beliefs about Sangwanon nails, the beliefs about the Four crows, the beliefs in Direction Protector Buddhist saint, the beliefs about elephants preserve the Phra Borommathat Chedi and the beliefs about the statue around the stair of Phra Borommathat Chedi. The study of beliefs about Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat have the issues are the beliefs about the Buddhist relics,

the belief in the worship of Phra Borommathat Chedi, the belief about the gold crown of Phra Borommathat Chedi, the belief that Phra Borommathat Chedi has no shadow, the beliefs about Sangwanon nails, the beliefs about the Four crows, the beliefs in Direction Protector Buddhist saint, the beliefs about elephants preserve the Phra Borommathat Chedi and the beliefs about the statue around the stair of Phra Borommathat Chedi. The belief in idolatry have the issues are the belief Phra Panya (wisdom), Phra Phuay, Phra Sanggajaya, Phra Sri Ariya Mettrai, Phranang Hemchala, and Phra Tantakumara's statues, Phrachao Sithammasokarat's statue, Phra Bunmak, the belief about Prince Tantakumala, Princess Hemchala and Phra Khikaeo, the belief of building statues to honor great kings, Buddha's footprint, Pho trees and belief of stupas containing the bones of King Taksin.

3. Innovative the learning of Dhamma puzzle and beliefs about the Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat with significant issues as follow: The Dhamma puzzle about the Phra Borommathat Chedi has the literary value. The value for community and culture has the issue: the value for family or relative, the value in the relationship between communities, the value of belief in religion, the value in improving the ethics, the value in historic, the value in economic, the value in living and the value in intellectual of building the Phra Borommathat Chedi.

Keywords: Dhamma Puzzle, Belief in Buddha, Nakhon Si Thammarat, Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat.

บทนำ

ประชาชนชาวไทยและพุทธศาสนิกชนทั่วไปมีความเชื่อและความศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอย่างสูง จึงเป็นบ่อเกิดของคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่นภาคใต้ เกิดเป็นความเชื่อที่มีต่อองค์

พระบรมธาตุเจดีย์ ดังที่ อรุณ รอดประดิษฐ์ กล่าวไว้ว่า ความเชื่อพระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงา บ้างเชื่อว่าใครที่แนบหูฟังที่องค์พระบรมธาตุเจดีย์แล้วได้ยินเสียงน้ำไหลจะเป็นผู้มีบุญญาธิการ เป็นต้น ด้วยเหตุที่ชาวบ้านมีความเชื่อต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ดังกล่าว จึงมีการนำเอาสิ่งของมีค่าต่าง ๆ มาถวายพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อเป็นพุทธบูชา เช่น ห่มยอดพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยทองคำ ถวายต้นไม้มะลิ ต้นไม้ทอง เครื่องประดับแก้วแหวนเงินทอง และยังมีเครื่องวัตถุสักการะอื่น ๆ ดังที่ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงการนำสิ่งของมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นการนำสิ่งของมีค่าไปถวายพระบรมธาตุเจดีย์หรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นการสักการบูชาเรียกตามภาษาถิ่นว่า “บูชาพระธาตุ” ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าการบูชาจะเกิดสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัวอย่างสูง นอกจากนั้น (ปรีชา นุ่นสุข และ วิรัตน์ ธีระกุล, 2529) ได้กล่าวถึงการนำสิ่งของมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ไว้ว่า สิ่งของมีค่าที่นำมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ เช่น แก้วแหวน เงินทอง แผ่นเงิน แผ่นทอง ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองและสิ่งอื่น ๆ สิ่งของเหล่านี้ประชาชนนำมาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์เพราะมีความเชื่อว่าจะได้บุญกุศลพบกับความสุขในโลกหน้าและไปเกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย นอกจากนี้ยังมีการนำพระพุทธรูป เทวรูป โบราณวัตถุอื่น ๆ ตามสถานที่ต่าง ๆ มาเก็บรักษาหรือบูรณะซ่อมแซมไว้ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จนเกิดเป็นตำนานเล่าสืบทอดต่อมา เช่น พระพวย พระแอต พระปัญญาและสิ่งอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นรูปเคารพที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถดลบันดาลให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ จึงมีการสร้างสถานที่ประดิษฐานไว้ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (ปรีชา นุ่นสุข และ วิรัตน์ ธีระกุล, 2529) ดังที่ อรุณ รอดประดิษฐ์ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย ได้กล่าวไว้ว่า ใครอยากได้บุตรธิดาหรือทรัพย์สินสูญหายให้ไปบนบานพระพวยจะดลบันดาลให้สมปรารถนาได้ ซึ่งได้สอดคล้องกับ พรศักดิ์ พรหมแก้ว ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพวยไว้ว่า พระพวยเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มีผู้เข้าไปกราบไหว้บูชาบนบานไม่เว้นแต่ละวัน เมื่อขอพรจากพระพวยให้มีบุตรและนำเอาน้ำที่สรงพระพวยไปอาบกินซึ่งเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต นอกจากนี้ ชุนอาเทศคดี ได้กล่าวถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับพระแอตหรือพระสังกัจจายนะ ไว้ว่า การบนบานพระแอตเพื่อเป็นการขอฝนและขอให้หายจากการเจ็บป่วย เช่น ถ้าใครปวดหลังปวดท้อง ให้นำไม้ไปค้าพระแอตแล้วนำไม้้นั้นมาวดคลึงบริเวณที่ปวด เชื่อกันว่าจะหายจากการเจ็บป่วยได้นอกจากปรีศนาธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์แล้ว ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับรูปเคารพต่าง ๆ ดังที่กล่าวแล้ว ชาวบ้านยังมีความเชื่อกับสิ่งต่าง ๆ ในวัดนี้อีกมาก

เช่น ความเชื่อกับพระแอต พระพวย พระพุทธรูปจำลอง ความเชื่อเกี่ยวกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นต้น

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากจะเป็นบ่อเกิดของความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังเป็นบ่อเกิดของประเพณีสำคัญ ๆ บางประเพณีอีก วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวัดที่เก่าแก่เป็นที่สักการบูชาของชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไปมาช้านาน และเป็นบ่อเกิดทางความเชื่อและประเพณีที่สำคัญ ๆ หลายความเชื่อดังกล่าวมาแล้ว (ดิเรก พรตตะเสนสงขลา, 2529) นอกจากนี้ กษัตริย์ราชวงศ์ศรีธรรมโคกราชได้มีการแสดงอำนาจทางวัตถุโดยการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ที่ประกอบไปด้วยปรีศนาธรรมและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้พระองค์ได้ส่งข้อความไปถึงผู้คนทั่วไปและคู่แข่งทางอำนาจว่าผู้นำผู้นี้มีอำนาจและมีความเพียบพร้อมที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง การศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการค้าและแลกเปลี่ยนสิ่งของต่าง ๆ กับเมืองใกล้เคียงในสมัยนั้น

ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญในการศึกษาเรื่องปรีศนาธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องด้วยองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรีศนาธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารไว้ เพื่อการศึกษาและการสืบทอดในการปฏิบัติให้เหมาะสมต่อไปกับกาลและเวลา รวมทั้งเป็นข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้เพื่อเป็นฐานรองรับการนำเสนอพระบรมธาตุเจดีย์เป็นมรดกโลกต่อองค์การยูเนสโก ในปี พ.ศ. 2553 นี้ และยังเป็นประโยชน์ต่อการปรับใช้เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้องที่มีเหตุผลซึ่งไม่มั่งมาย ให้มีคุณค่าต่อประชาชนในชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรีศนาธรรมเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช
3. เพื่อสร้างนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ปรีศนาธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารเป็นหลักและการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อหาแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวแทนของผู้รู้เกี่ยวกับปรีชาธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์จากนั้นจึงสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขั้นเตรียมการ เตรียมศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา จากนั้นจึงลงสำรวจพื้นที่ครั้งแรก นอกจากนี้ยังเตรียมอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูลอื่น ๆ อีก เช่น สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักปราชญ์ท้องถิ่น และนักวิชาการที่มีความรู้เกี่ยวกับปรีชาธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จำนวน 10 คน โดยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive random)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีประกอบกัน ได้แก่

3.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร โดยการทบทวนแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรีชาธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์

3.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักปราชญ์ท้องถิ่น และนักวิชาการที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเรื่องปรีชาธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์

4. การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วซึ่งการตรวจสอบจะทำใน 3 ลักษณะ คือ การตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาว่าครบถ้วนทุกข้อคำถามหรือไม่ การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาว่าถูกต้องตามวัตถุประสงค์และตรงตามสภาพการณ์จริงหรือไม่ และการตรวจสอบความเป็นเอกภาพของข้อมูลว่ามีความเป็นลักษณะเดียวกันของคำตอบในข้อสัมภาษณ์เดียวกันของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูลการถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายแต่ละครั้งมาประกอบไปด้วย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยแยกแยะตามประเด็นที่ศึกษา โดยหาสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่แตกต่างกัน หรือสิ่งที่สัมพันธ์กันขององค์ความรู้เกี่ยวกับปรีชาธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หลังจากนั้น จะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาวิเคราะห์ความถูกต้องว่าสามารถตอบวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ และสรุปอ้างอิงไปถึงสภาพการณ์จริงได้มากน้อยเพียงใด

6. การสรุป อภิปรายและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนที่นำข้อสรุปมาสังเคราะห์เชื่อมโยงสู่ภาพรวม และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของ การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

7. จัดเสนอผลงานวิจัยในที่ประชุมในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เชิญผู้มีส่วนร่วมรับฟังผลงานวิจัย จำนวน 150 คน

ขั้นตอนการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้

1. นำองค์ความรู้ที่ได้มาสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับปรีชาธรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ใน 3 ประเภทคือ คู่มือ วิทยุทัศน์ และ เว็บไซต์
2. นำนวัตกรรมที่ได้ไปเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมาย
3. นำนวัตกรรมที่ได้ไปจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

ผลการวิจัย

1. ปรีชาธรรมเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

1.1 พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสร้างขึ้นบนหาดทรายแก้วเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ มีอายุการก่อสร้างนับพันปีและมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานซับซ้อนยากที่จะสรุปได้ เพราะหลักฐานที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์องค์นี้มีมากมาย ซึ่งมีหลักฐานอ้างอิง 2 ประเภท คือ หลักฐานทางเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดี จากหลักฐานทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า การกำเนิดพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสัมพันธ์กับพุทธประวัติ ตำนานพระเชี้ยวแก้ว และคัมภีร์ชินกาลมาลินีอย่างเหนียวแน่น ส่วนหลักฐานทางโบราณคดีขององค์พระ

บรมธาตุเจดีย์องค์นี้มีน้อยจนยากที่จะกล่าวถึง จึงมักออกกมาในรูปแบบของการสันนิษฐานเป็นส่วนใหญ่

1.2 ปรีศนาธรรม พระบรมธาตุเจดีย์นั้นเชื่อว่า ผู้คิดและผู้สร้างคงหมายเอาเขาพระสุเมรุ (หรือสิเนรุราช) และเขาไกรลาส อันเป็นที่สถิตของพระพรหมตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ มาเป็นแผนผังการสร้างองค์พระบรมธาตุเจดีย์ รูปแบบในบริเวณองค์พระบรมธาตุคงจะถ่ายทอดมาผังจักรวาลนั่นเอง เพราะแนวคิดผังจักรวาลตามคติไตรภูมิเป็นแนวคิดทางสถาปัตยกรรมในสมัยนั้น ในส่วนที่เป็นปรีศนาธรรมขององค์ลักษณะของพระบรมธาตุเจดีย์เมืองนครศรีธรรมราช ที่มีความสูง 37 อันหมายถึงรหัสธรรมโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ หมายถึงธรรมเป็นเครื่องให้เกิดการตรัสรู้ หรือปัทมธรรมบิณฑบาตเข้าสู่พระนิพพาน มีทั้งหมด 7 กอง คือ กองที่ 1 สติปัฏฐาน 4 กองที่ 2 สัมมัปปธาน 4 กองที่ 3 อิทธิบาท 4 กองที่ 4 อินทรีย์ 5 กองที่ 5 พลละ 5 กองที่ 6 โพชฌงค์ 7 กองที่ 7 อริยมรรค 8 รวมแล้วทั้งหมด 7 กองธรรม ซึ่งมีในตำราเรียนในทางพระพุทธศาสนาแต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น ที่ว่าความสูงของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช สูง 37 วา คือกองธรรม 7 กอง และข้อธรรม 37 ประการ อยู่ที่ใดขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ดังนั้นจึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า จะต้องค้นคว้าหาความสูง 37 วา อันเป็นรหัสธรรมโพธิปักขิยธรรมว่าอยู่ ณ ที่ใดขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งภูมิปัญญาบรรพชนชาวนครศรีธรรมราชว่า ได้ใช้จำนวนนับผนวกกับศิลปะเชิงช่างเพื่อประกาศพระธรรมอันล้ำเลิศเกิดพระนิพพาน ซึ่งไม่มีตัวอักษรปรากฏให้คนเห็นให้คนอ่านนี่คือความชาญฉลาดหลักแหลมแห่งความคิด ให้ผู้เข้านมัสการบูชาได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่องความสูงขององค์พระบรมธาตุเจดีย์

ปราชญ์เมืองนครศรีธรรมราชจึงมีการใช้มาตราไทยเดิมมาใช้ให้คนได้คิดเพื่อเข้าหาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา แทนที่จะใช้คำว่า 37 วา 5 คืบ ให้มาใช้มาตราไทยให้ครบเส้นวา สอกคืบปราชญ์บางท่านใช้คำประพันธ์ว่าเส้น 17 วา ส่วนบัวชั้นที่ 7 คือ กรงแก้ว (ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์) รองรับ หมอน้ำพุทมนต์ทองคำ (เท้าฟองไข่ไก่) ศิลปะเชิงช่างเรียกเมล็ดนิพพาน คือรหัสธรรม 1 คืบ หมายถึงพระนิพพาน ดังนั้นตั้งแต่บัวกลาชั้น 5 รองรับพระอภิธรรม คือจิตเจตสิก รูป และนิพพาน ความสูงตั้งแต่บัวกลาชั้นที่ 5 จรดฐานกรงแก้ว ทรงข้าวบิณฑ์สูงเท่ากับ 15 วา เป็นรหัสธรรมของกองที่ 6 และที่ 7 (คือ โพชฌงค์ 7 และมรรค 8) เป็นจำนวน 15 หัวข้อธรรมนี้คือความชาญฉลาดในการใช้มาตราของไทยโบราณใช้วัดความกว้าง สูง ยาว และ

ประกอบด้วยศิลปะเชิงช่างเป็นปฏิกิริยากรรมให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกเพื่อนำหมู่ชนเดินทางเข้าสู่พระนิพพานทั้งหมดนี้ คงจะเป็นแนวทางการเรียนรู้บูชาพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ผู้ใดเดินทางไปนมัสการองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ควรทำจิตใจให้เข้าถึงพระรัตน ไตร มององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ให้เห็นธรรม ตามหลักวิชาที่ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้นั้นจะมีความปิติ อิ่มในธรรมในกาลทุกเมื่อแล อนึ่ง พระนิพนธ์ของสมเด็จพระสมณเจ้ากรม พระยาปวเรศธรรมาลังการณ ที่ทรงกล่าวถึงลักษณะของพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ที่มีความสูงตั้งแต่ฐานจรดยอดสุดที่มีความสูงถึง 37 วา และความกว้างของปากระฆัง 30 วา นั้น อันที่จริงองค์พระบรมธาตุมีความสูง 37 วา 2 คอก 1 คืบ แต่พระองค์นิพนธ์ไว้เพียง 37 วา น่าจะเป็นเพียงประมาณการ ทั้ง 2 ส่วน ที่กล่าวมานี้ล้วนมีความหมายและเป็นปริศนาธรรมอัน ยิ่งใหญ่ของผู้สร้างพระเจดีย์ ความปรารถนาที่จะให้ผู้คนที่เข้ามานมัสการองค์พระบรมธาตุ ได้ ศึกษาค้นคว้าและเข้าใจหลักธรรม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องเป็นผู้ที่เคยได้ศึกษาหลักธรรมมาก่อน หรือ ผู้สนใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จากการได้ศึกษากับท่านผู้รู้ในอดีต มีพระรัตน ธิ์ขุมนี้ (แบน คนฐานารณเถระ ป.ธ.4) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (อายุ 94 ปี 75 พรรษา ได้มรณภาพเมื่อวันศุกร์ที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521) ท่านได้เคยเล่าให้ฟังถึงความ หมายความสูง 37 วา 2 คอก 1 คืบ และส่วนความกว้างของปากระฆังบนลานประทักษิณยาว 30 วา จะกล่าวต่อไปมาตราที่ใช้วัดความสูง ความกว้าง และความยาวขององค์พระบรมธาตุ ใน อดีตบรรพชนได้วัดเป็นมาตราไทยโบราณ โดยใช้วัดเป็นเส้น วา คอก และคืบ (ไม่ได้วัดแบบ มาตราเมตริกอย่างยุคปัจจุบัน) โดยถือเอาความยาวของคืบพระสุคตเป็นหลักเกณฑ์ คอกก็เป็น คอกพระสุคต วาก็เป็นวาพระสุคต ถ้าเทียบมาตราเมตริกได้ดังนี้ 1 วา เท่ากับ 2 เมตร 1 คอก เท่ากับ 50 เซนติเมตร 2 คืบ เท่ากับ 5 เซนติเมตร 1 คืบเท่ากับ 25 เซนติเมตร อย่างนี้เป็นการ เทียบตามความเป็นจริง แต่ในมาตราไทยโบราณ 1 เส้นเท่ากับ 20 วา 1 วาเท่ากับ 4 คอก 1 คอก เท่ากับ 2 คืบ 1 คืบเท่ากับ 25 เซนติเมตรในที่นี้ขอแบ่งส่วนต่าง ๆ ขององค์พระบรม ธาตุเป็น 9 ส่วน ด้วยกันคือ

ส่วนที่ 1 ปากระฆัง อันเป็นส่วนลานประทักษิณ ความยาววัดโดยรอบได้ 30 วา หมาย ฟังบาร์มี 30 ทศ ซึ่งเป็นชาดกที่เล่าเรื่องพระโพธิสัตว์ อันเป็นการบำเพ็ญบาร์มี 10 ชาตีสุดท้าย ของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า หมายถึงลักษณะของการบริจาคทานหรือ ให้ทานต่างระดับกัน เช่นปัจจัย 4 มีอาหารเป็นต้น เป็นบาร์มี ถ้าให้สูงขึ้นไป เช่น การสละของ

ยิ่งใหญ่ว่า เช่นให้เลือดช่วยชีวิตเป็นต้นเป็นอุปการมี จนกระทั่งให้สูงสุด คือยอมตายให้ชีวิต
อย่างนี้เข้าชั้น ประมัตถบารมี บารมี 10 ประการมี 3 ระดับรวมแล้วเป็นบารมี 30 ทศน์เป็นเป็น
ความหมายของปากระฆัง บนลานประทักษิณอันมีความยาวรอบปาก 30 วา

ส่วนที่ 2 37 วา นั้นความว่าด้วยหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ อันหมายถึงคุณธรรม
เป็นไปในฝ่ายปัญญา เป็นเครื่องตรัสรู้มี 37 ประการโดยผ่านพระบรมธาตุเจดีย์ไว้ให้คนรุ่นหลัง
ได้คมคิด และพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ยังได้อธิบายหลักโพธิปักขิยธรรม 37
ประการ เป็นธรรมะที่เป็นเครื่องมือฆ่ากิเลส ฆ่าความทุกข์

ส่วนที่ 3 ความสูงจากบัวกาบปลี (บัวคว่ำบัวหงาย) ซึ่งเป็นส่วนของทองคำแผ่น สูงจรด
บาตรนํ้ามนต์ (หม้อทองคำ) มีความสูง 6 วา 2 ศอก กับ 1 คืบ รวมแล้วได้เท่ากับ 9 หมายถึง
โลกุตระธรรม 9 ประการ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 ทองคำหนัก 216 กิโลกรัม 2+1+6 เท่ากับ 9
คือ โลกุตระธรรม 9 ประการ

ส่วนที่ 4 ปล้องไฉนที่เป็นปูนนับได้อีก 52 ปล้อง บวกกับบัวคว่ำบัวหงายอีก 2 ซึ่งเป็น
ส่วนยอดของปล้องไฉนเป็น 54 เท่ากับ 9 หมายถึงโลกุตระธรรม 9 ประการ คือ มรรค 4 ผล 4
นิพพาน 1 (แต่ขณะนี้ปล้องไฉนจะมีเท่ากับจำนวนเดิม หรือไม่หลังจากบูรณะแล้ว)

ส่วนที่ 5 ส่วนบัลลังก์ที่เสาดาร มีจำนวน 4 ฐาน 8 เสา 4 ด้าน (คอรฆัง) หมายถึง
อริยสัจ 4 ทำให้ผู้มาในทิศต่าง ๆ ได้มองเห็นแต่ไกล ทุกทิศจะเห็นอริยสัจ 4 เสมอกัน และ
8 เสา หมายถึงอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ ประกอบด้วยอริยสัจ 4 หมายถึง ธรรมที่พระพุทธ
องค์ได้ตรัสรู้ในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 มี 4 ประการคือ 1) ทุกข์ ความจริงคือทุกข์เป็นผล
2) สมุทัย ความจริงคือสมุทัย เหตุที่เกิดทุกข์เป็นเหตุ 3) นิโรธ ความจริงคือนิโรธความดับทุกข์
เป็นผล 4) มรรค ความจริงคือมรรคได้แก่ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์เป็นเหตุ

ส่วนที่ 6 เสาหาร หรือองค์พระอริยสาวก 8 องค์ ประนมมือทำประทักษิณรอบบน
รัตนบัลลังก์ (หรือเรียกอีกอย่างว่าอรหันต์ 8 ทิศ) อยู่ประจำทิศทั้ง 8 ดังนี้ 1) ทิศตะวันออก เป็น
รูปพระอัญญาโกณฑัญญะ ปฐมสาวก 2) ทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นรูปองค์พระมหากัสสปะ
3) ทิศใต้ เป็นรูปองค์พระสารีบุตร อัครสาวกเบื้องขวา 4) ทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นรูปองค์พระ
อุบาลี 5) ทิศตะวันตก เป็นรูปองค์พระอานนท์ 6) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นรูปองค์พระควัม
ปติ 7) ทิศเหนือ เป็นรูปองค์พระโมคคัลลานะอัครสาวกเบื้องซ้าย 8) ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
พระราหุลพุทธชินโรส

ส่วนที่ 7 เป็นกรงแก้วพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นส่วนที่มีความสวยงามที่สุด เพราะประดับด้วย แก้วหลากสี มีลูกปัดเป็นตาข่าย ดอกกล้วยบัวตูม มีพานทองสัมฤทธิ์รูปทรงเกลี้ยง ๆ มีกลีบยื่น ออกไปข้าง ๆ ทั้ง 4 ทิศ 4 กลีบ กลางพานทะลุมีลวดทองแดง 4 อัน ยื่นขึ้นมาระหว่างพานที่ ทะลุจัดให้ผายออกตามขอบพาน 4 อัน แล้วรวบปลายเป็นพุ่มบัว (ที่เรียกว่าพุ่มข้าวบิณฑ์) แต่ ละซี่ประกอบด้วยลูกแก้วโตเท่าผลหมากสุกร้อยไว้ตามซี่ของสาแหรก จากลูกแก้วลูกโตด้านล่าง จนถึงลูกเล็กสุดส่วนยอดของยอดพุ่มบัวซี่ละ 16 ลูก รวม 4 ซี่ มี 64 ลูก อีกซี่หนึ่งเป็นแกนกลาง มีดวงแก้ว 8 ลูกบางแห่งว่า 9 ลูก หมายถึงมรรค 4 ผล 4 รวมหม้อคว่ำพระพุทธรณียอดบนสุด อีก 1 เป็น 9 หมายถึงพระโลกุตรธรรม ระหว่างกลีบช่องซี่กรง สาแหรก 4 ช่อง มีลวดทองคำ ผสมพิเศษร้อยด้วยตะกรุดและลูกประคำศิลาเป็นตาข่ายกันรอบมีลักษณะคล้ายกลีบบัว ดูแล้ว วิจิตรพิสดาร ทั้งหมดล้วนมีความหมายบ่งบอกถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ก้านกลีบ บัว 4 ซี่หมายถึงอริยสัจ 4 ส่วนแกนกลางของกลีบบัวมีลูกแก้ว 8 ลูก หมายถึงมรรค 4 ผล 4 (รวมเป็น 8)

ส่วนที่ 8 กระจุมเพชร 4 ทิศ 4 ดอก กระจุมเพชรนี้เป็นของเจ้าเมืองนครซึ่งได้รับ พระราชทานจากสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ถวายวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารในสมัยพระครูปลัดแก้วชินเป็นเจ้าอาวาส เพื่อนำไปประดับบนยอดอยู่ระหว่างกรง แก้วกับหม้อทองคำ หรือบาตรทองคำในทิศทั้ง 4 อัน หมายถึงอริยสัจ 4 (แต่บางท่านหมายถึง อิทธิบาท 4)

ส่วนที่ 9 บาตรทองคำ หรือหม้อน้ำพระพุทธรณ์ ซึ่งเป็นส่วนยอดสุดขององค์พระบรม ธาตุ ทำด้วยทองคำมีความใหญ่เท่ากับผลไข่ไก่ 1 ฟอง ซึ่งได้รับน้ำค้าง น้ำฝน ที่ตกลงมาจาก พากฟ้า เมื่อถูกแสงอาทิตย์ก็จะเป็นไอน้ำประพรมให้ชาวนครศรีธรรมราช และผู้ที่ได้เข้ามา นมัสการองค์พระบรมธาตุบาตรน้ำมนต์นี้หมายถึงพระนิพพาน ซึ่งมีหนึ่งเดียวและเป็นส่วน สูงสุดขององค์พระบรมธาตุตั้งนั้น ทั้ง 8 ส่วน ตั้งแต่ส่วนล่างสุดจนถึงยอดสูงสุดของพระบรมธาตุ นั้น บรรพชนได้สร้างไว้มิได้จะเห็นเพียงแค่อัฐิ ปูน ทองคำ เหล็ก เงิน และแก้วรัตนะต่าง ๆ เท่านั้น และได้ฝากธรรมะซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตให้เป็นเครื่องเตือนจิตใจให้ ผู้คน ได้ปฏิบัติธรรมในเวลาใดที่ไดเห็นองค์พระบรมธาตุด้วยตาเนื้อแล้ว เราจะเห็นอัฐิปูน ทองคำ แก้วรัตนะ แต่เวลาใดได้มองด้วยใจโดยมองเห็นเป็นธรรมะแล้วนำไปปฏิบัติก็จะเกิด มรรคเกิดผล และพระนิพพานอันเป็นจุดสูงสุดของพระพุทธศาสนา บรรพชนได้สร้างองค์พระ

บรมธาตุเจดีย์ด้วยชีวิตจิตใจแห่งการเสียสละนับอายุเป็นพันปีหวังเพื่อให้เป็นมรดกของแผ่นดิน ฝากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเอาไว้ได้นำไปศึกษาแล้วนำไปปฏิบัติ ปรีชาธรรม และคติความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ที่กล่าวมาแล้วบางส่วนของผู้ที่จักรวาลตามไตรภูมิก็มีอยู่บางส่วนก็ไม่มี แต่รวมความแล้ว การจัดผังขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ก็คงจัดรูปแบบเดียวกันกับผังจักรวาลไตรภูมินั่นเอง

2. ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ การสร้างเจดีย์ทรงลังกานอกจากการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าแล้วยังเป็นการประกาศหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอีกด้วย เช่น ฐานสี่เหลี่ยมของเจดีย์ หมายถึง อริยสัจ 4 ฐานที่เรียงกันสามชั้น หมายถึงไตรภูมิ โดยความหมายขององค์พระเจดีย์ หมายถึง พระพุทธศาสนาอันเป็นที่พึ่งของสัตว์โลกทั้งสามโลกหรือไตรภูมิ คือ กามภูมิ รูปภูมิและอรุณภูมิ มีอริยสัจ 4 เป็นธรรมข้อพิจารณาอันทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้บรรลุถึงพระนิพพาน ส่วนปล้องโฉนบนส่วนยอดคือชั้นของภูมิฝ่ายสุดอันเป็นไปของสัตว์ผู้ประพฤติชอบมีพระนิพพานเป็นยอดสูงสุด และ ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณเชื่อว่า ภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์มีสระใหญ่กว้างยาวด้านละ 8 วา ลึก 5 วา รองด้วยศิลาแผ่นใหญ่ ข้าง ๆ ก่อยึดด้วยปูนเพชรทั้ง 4 ด้านและภายในสระใหญ่ยังมีสระเล็กอยู่ กลางสระใหญ่อีกสระหนึ่งหล่อด้วยปูนเพชร กว้างยาว 2 วา ลึก 2 วา ภายในสระนี้มีแม่ขันทองคำลอยอยู่ ภายในชั้นบรรจุผอบทองมีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ ที่มุมสระทั้ง 4 มีตุ่มใหญ่ 4 ตุ่ม บรรจุทองคำหนัก 38 คนหาบ นอกจากนั้นชาวบ้านยังมีความเชื่ออีกว่าที่องค์พระบรมธาตุเจดีย์หากใครไปแนบหูฟังแล้วจะได้ยินเสียงน้ำไหลในองค์พระบรมธาตุเจดีย์หรือได้ยินเสียงขันเงิน ขันทองซึ่งเชื่อกันว่ามีอยู่ภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์กระทบกันเป็นจังหวะเชื่อกันว่าผู้นั้นจะเป็นผู้มีบุญมาก

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ การนำสิ่งของไปบูชาองค์พระบรมธาตุจะเกิดสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวและยังเชื่ออีกว่าผลบุญอันนี้จะเป็นปัจจัยลดบันดาลให้ได้เกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยหรืออาจเป็นปัจจัยนำไปสู่นิพพาน ดังนั้นจึงมีการนำสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ไปถวายเป็นเครื่องบูชาพระบรมธาตุเจดีย์มิได้ขาด ทั้งที่เป็นปัจเจกชนและเป็นคณะโดยมีความเชื่อดังกล่าวแตกต่างกันไป เช่น ชาวบ้านที่นำต้นข้าวที่ทำด้วยเงินทอง ทำด้วยทองมาถวายองค์พระบรมธาตุเจดีย์ มีความเชื่อว่าผลบุญครั้งนี้จะเป็นสิริมงคลในการทำนา

ช่างทองนำทองรูปพรรณบูชา ช่างถมนำเครื่องถมมาบูชา ช่างทอนำผ้าทอมายบูชา รวมทั้งนำเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ มาบูชาของค์พระบรมธาตุเจดีย์ มีความเชื่อว่าจะประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการห้ามทองคำปัสยอดพระบรมธาตุเจดีย์ การบูรณะปัสยอดทองคำพระบรมธาตุเจดีย์ทุกครั้งจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนทุกชนชั้นทุกอาชีพ ช่วยกันสละทรัพย์เงินทองเข้าร่วมทำบุญบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ เพราะเชื่อว่าบุญกุศลที่ตนสร้างจะทำให้ตนไปสู่พระนิพพานหรือเมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์หรือเกิดในชาติภพที่ดีหรือได้เกิดในยุคพระอริยมะตไตรย

2.4 ความเชื่อว่าพระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงา ชาวบ้านทั่วไปจึงมีความเชื่อว่าเป็นเพราะพระบรมธาตุเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์จึงไม่ปรากฏเงาให้เห็น แต่เคยมีบางครั้งเช่นกันที่ผู้คนเห็นการปรากฏเงาขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าเป็นลางบอกเหตุร้ายบ้านเมืองจะเกิดอาเพศหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติผิดปกติจากที่เป็นอยู่ เช่น เกิดพายุ เกิดฟ้าผ่า ข้าวยากหมากแพง เกิดน้ำท่วม ชาวบ้านจะทุกข์เข็ญลำบากยากแค้น เป็นต้น จึงมีความเชื่อต้องรับจัดงานสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์โดยเร็ว เพื่อเป็นการแก้เคล็ดก่อนที่จะเกิดเหตุเภทภัยต่าง ๆ ขึ้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าองค์พระบรมธาตุเจดีย์จะคุ้มครองบ้านเมืองให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยจากเหตุร้ายต่าง ๆ หากมีเหตุร้ายองค์พระบรมธาตุเจดีย์จะปรากฏมีลางเตือนบอกเหตุเสมอ

2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับตะปูสังฆวานร ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นตะปูที่ผ่านพิธีกรรมการปลุกเสกให้มีความศักดิ์สิทธิ์ใช้สำหรับยึดเนื้องูขององค์เจดีย์ ตะปูเนื้อชันมีหัวโตแบนกลมประมาณ 6 ในแปดส่วนของนิ้วและมีความยาว 2 นิ้วพบฝังอยู่ในผิวปูนขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ของประปราย ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าสังฆวานรเป็นโลหะศักดิ์สิทธิ์ เพราะใช้ตะปูนี้ตอกพระบรมธาตุเจดีย์ ด้วยเหตุนี้ทางวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงได้นำโลหะสังฆวานรไปหล่อเป็นพระเครื่อง เช่น พระหลวงพ่อดาว พระท่าเรือ พระสมเด็จ เป็นต้น ได้แจกจ่ายให้ชาวบ้านนำไปใช้ป้องกันอันตรายต่าง ๆ อีกด้วย

2.6 ความเชื่อเกี่ยวกับกาสิเหล้า ความเชื่อเกี่ยวกับกาสิเหล้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากตำนานพระบรมธาตุเจดีย์โดยมีผู้กา 4 เหล้าทำหน้าที่คุ้มครองเฝ้ารักษาทั้ง 4 ทิศ ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นบรรจุพระบรม

สาริกธาตุ ผูกาจึงได้ทำหน้าที่รักษา พระบรมธาตุทั้ง 4 ทิศ คือ ผูกาสีขาวเฝ้ารักษาทางทิศ ตะวันออกเรียกว่า “กาแก้ว” ผูกาสีเหลืองเฝ้ารักษาทางทิศใต้เรียกว่า “การาม” ผูกาสีแดง เฝ้ารักษาทางทิศตะวันตกเรียกว่า “กาชาด” และผูกาสีดำเฝ้ารักษาทางด้านทิศเหนือเรียกว่า “กาเดิม” ต่อมาเมื่อพระเจ้าศรีศรีธรรมโศกราชได้จัดระเบียบการปกครอง สงฆ์จึงโปรดให้ นำเอานามกาทั้ง 4 เหล่ามาตั้งเป็นสมณศักดิ์พระสงฆ์ดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์เพราะทรง เห็นว่าเป็นมงคลนาม

2.7 ความเชื่อเกี่ยวกับพระอรหันต์ผู้รักษาทิศ ชาวบ้านเรียกว่า “พระเวียน” เพราะลักษณะยืนเวียนเป็นทักษิณาวรรต ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ผู้รักษาทิศทั้ง 8 ซึ่งเป็นความเชื่อที่รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูที่เชื่อว่าทิศทั้ง 8 มีเทวดารักษาประจำทิศ ต่อมา ศาสนาพุทธได้รับอิทธิพลความเชื่อนี้มาใช้โดยเปลี่ยนความเชื่อจากเทวดารักษาทิศเป็นองค์พระ อรหันต์ทั้ง 8

2.8 ความเชื่อเกี่ยวกับช่างรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับช่างรักษา พระบรมธาตุเจดีย์ ดังที่ ดิเรก พรตตะเสนกล่าวไว้ว่ามีหลักฐานปรากฏในรูปของเศียรช้างปูนปั้น รอบฐานพระบรมธาตุเจดีย์ จำนวน 22 เศียร ทำเป็นลักษณะขุมมีเศียรช้างโผล่ออกมาจากฐาน พระบรมธาตุเจดีย์ สันนิษฐานว่าเศียรช้างทั้งหมดคือหัวขื่อนั่นเอง (เหมือนกับเจดีย์วัดช้างล้อม ชาวบ้านมีความเชื่อว่า เพราะช้างเป็นสัตว์มงคลโดยเฉพาะช้างที่มีลักษณะที่ดี เช่น ช้างเผือก เป็นต้น ช้างจึงมีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา เนื่องจากสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าได้ เสวยพระชาติเป็นพระยาช้างชื่อฉัททันต์ ดังนั้นเพื่อเป็นการเชิดชูและการคุ้มครองพระบรมธาตุ เจดีย์

2.9 ความเชื่อเกี่ยวกับรูปปั้นบริเวณบันไดพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับ รูปปั้นบริเวณบันไดพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งอยู่ภายในวิหารพระม้า ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างและ รูปปั้นต่าง ๆ เป็นรูปเทวดาและสัตว์ในเทพนิยาย ทางด้านซ้ายตอนบนมีพระพุทธรูปปางห้าม ลามด้านขวาเป็นรูปพระหลักเมือง ที่ผนังตรงหัวบันไดมีรูปครุฑ 1 คู่ ที่เชิงบันไดมีรูปยักษ์และหัวนาคร อย่างละหนึ่งคู่ เพื่อเป็นการเชิดชูและการคุ้มครองพระบรมธาตุเจดีย์

3. ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพ

3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระปัญญา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าภายในซุ้มพระปัญญาเป็นที่เก็บซ่อนทรัพย์สมบัติเงินของคนโบราณ แต่ความจริงแล้วอาจเป็นปริศนาที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ไม่เชื่อตามผู้อื่นแต่ค้นหาความจริงด้วยตนเองจะเป็นผู้ที่มีปัญญาอย่างแท้จริงความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระปัญญา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระปัญญามีความศักดิ์สิทธิ์ในด้านเสริมสติปัญญา ถ้าใครอยากมีปัญญาให้มา บนบานขอพรจากพระปัญญา ผู้ที่มาบนบานส่วนใหญ่เป็นนักเรียน โดยเชื่อกันว่าจะทำให้มีความจำในการอ่านหนังสือได้ดีเมื่อทำการสอบก็จะได้คะแนนดี ๆ จะเฉลียวฉลาดรู้ทันคนอื่น

3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพวย ความเชื่อเรื่องการขอบุตร ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระพวยเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการเข้าไปกราบไหว้และบนบานไม่เว้นแต่ละวัน ส่วนใหญ่เรื่องบนบานคือ การขอบุตรกับพระพวย รวมทั้งกราบไหว้บูชาของค์พระพวยโดยเชื่อว่าองค์พระพวยสามารถลดบันดาลให้ได้ บางคนแต่งงานแล้วหลายปี ยังไม่มีบุตรก็มาบนบานกับพระพวย โดยมีความเชื่อว่าการขอบุตรจาก พระพวยจะต้องปฏิบัติดังนี้หากต้องการบุตรชายให้บนบานด้วยผ้าขาวและรูปเทียน ถ้าอยากรู้ว่าบุตรของตนที่จะคลอดออกมามีผิวขาวหรือผิวดำ ให้อธิษฐานแล้วหยิบก้อนกรวดได้กระถางรูปบูชาบริเวณหน้าฐานพระพวยหากก้อนกรวดที่หยิบมามีสีขาวบุตรที่เกิดมาก็จะมีผิวขาว หากหยิบได้ก้อนกรวดสีดำบุตรที่เกิดมาก็จะมีผิวดำ

3.3 ความเชื่อเกี่ยวกับพระแอดหรือพระสังกัจจายนะ ชาวบ้านโดยทั่วไปมีความเชื่อว่าพระแอดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุณในทางขอฝน เดิมพระแอดประดิษฐานในวิหารมุงหลังคาจากประดิษฐานอยู่นอกวิหารคด และปีใดเกิดฝนแล้วไม่ตกต้องตามฤดูกาลชาวบ้านจะบนบานพระแอด และทำพิธีขอฝนนอกจากนั้นว่าพระแอดเป็นพระอรหันต์ที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถลดบันดาลให้หายจากการปวดหลัง ปวดสะเอวได้การได้บนบานให้หายจากอาการปวด และความเชื่อว่า พระแอดมีความศักดิ์สิทธิ์ในด้านการขอบุตร

3.4 ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย ชาวบ้านมีความเชื่อว่า เมื่อสิ้นศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันคือพระสมณโคตมจะถึงยุคพระศรีอริยเมตไตรยมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เนื่องจากปัจจุบันพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทที่เชื่อว่ายั่งยืนวัน โลกมนุษย์ยังเสื่อมโทรมลงไปเรื่อย ๆ เพราะความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติ ในทางศาสนาหย่อนยานลง ไปจนในที่สุดก็จะถึงกลียุคก่อนที่จะถึงวันโลกาวินาศ เพื่อสกัดกั้นไม่ให้สังคม

มนุษย์เปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะตกต่ำมนุษย์จะต้องหมั่นถือศีลปฏิบัติ เพื่อรอคอยการมาช่วยเหลือโปรดสัตว์ของพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์องค์ใหม่คือพระศรีอาริย์

3.5 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปพระนางเหมชาลาและพระทันตกุมาร ความเชื่อเรื่องการพิทักษ์พระบรมธาตุเจดีย์ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระนางเหมชาลาและ พระทันตกุมาร เป็นผู้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานที่หาดทรายแก้วเมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้นเมื่อทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ววิญญาณทั้งสองยังคงสิงสถิตในพระพุทธรูปปูนปั้น เพื่อดูแลรักษาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้

3.6 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมโศกราชประดิษฐานภายในวิหารสามจอม เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่งปางมารวิชัยทรงเครื่องอย่างกษัตริย์โบราณ ฝีมือช่างสมัยอยุธยา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระองค์เป็นผู้ทรงสร้างพระบรมธาตุเจดีย์และคุ้มครองความปลอดภัยตลอดจนลดบันดาลให้เกิดโชคลาภหายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย

3.7 ความเชื่อเกี่ยวกับพระบุญมาก พระบุญมากเป็นพระพุทธรูปสำคัญมี 2 องค์องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ภายในวิหารคดเป็นพระพุทธรูปปางนาครปรกชาวบ้านทั่วไปมีความเชื่อเกี่ยวกับพระบุญมากกว่าถ้ากราบไหว้บูชาจะลดบันดาลให้เกิดโชคลาภช่วยเหลือปกป้องให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง

3.8 ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าชายทันตกุมาร เจ้าหญิงเหมชาลาและพระเชี่ยวแก้ว ชาวพุทธในนครศรีธรรมราชมีความเชื่อว่าเจ้าชายทันตกุมารและเจ้าหญิงเหมชาลาได้อัญเชิญพระทันตธาตุหรือพระเชี่ยวแก้วของพระพุทธองค์มาประดิษฐานในองค์พระบรมธาตุเจดีย์บนหาดทรายแก้ว ดังที่ปรากฏอยู่ในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชและพระนิพนพานโสทร

3.9 คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปฉลององค์กษัตริย์ พระพุทธรูปทรงเครื่องฉลององค์ที่ประดิษฐานอยู่ในศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาลังkawงศ์และศูนย์กลางเมืองนครศรีธรรมราช ณ วัดพระธาตุวรมหาวิหาร เมืองนครศรีธรรมราชเป็นการแสดงออกถึงคติที่ว่ากษัตริย์เปรียบเสมือนพระพุทธเจ้าหรือการสร้างพระบารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า และอีกคติหนึ่งว่ากษัตริย์มีฐานะเป็นจักรพรรดิราช ส่วนพระพุทธรูปที่แทนบุคคลที่ไม่ได้ทรงเครื่องนั้นสร้างเพื่อให้เป็นตัวแทนของอดีตกษัตริย์

4. ความเชื่อที่เกี่ยวกับอื่น ๆ

4.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปจำลอง ชาวบ้านเชื่อว่ารอยพระพุทธรูปจำลองเป็นวัตถุแทนองค์พระพุทธรูปเจ้า การได้กราบไหว้บูชารอยพระพุทธรูปจึงเปรียบเสมือนได้บูชาพระพุทธรูปองค์ ซึ่งจะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่จะดลบันดาลให้ประสบกับความสุขความเจริญตลอดไป

4.2 ความเชื่อเกี่ยวกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ชาวบ้านเชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ต่างพากันไปกราบไหว้บูชา โดยเฉพาะต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่อยู่ในวิหารโพธิ์ลังกามีชาวบ้านไปกราบไหว้กันเป็นจำนวนมากเพราะเชื่อว่าพระศรีมหาโพธิ์สามารถบันดาลสิ่งที่ดีได้หลายอย่าง เช่น บันดาลให้หายเจ็บไข้ได้ป่วย ให้ของที่หายกลับคืนมา ให้มีบุตรธิดา ให้มีบุตรธิดา เป็นต้น

4.3 ความเชื่อเกี่ยวกับสถาปปรจุอิฐพระเจ้าตากสินมหาราช ความเชื่อเกี่ยวกับต้นหว่ารอบสถาปปรจุอิฐพระเจ้าตากสินมหาราช บริเวณรอบ ๆ สถาปปรจุอิฐพระเจ้าตากสินมหาราชมีต้นหว่าเก่าแก่จำนวน 6 ต้น เรื่องต้นหว่านี้ ละไม สุวรรณเหcke เล่าว่า ต้นหว่าหกต้นปลูกไว้เป็นปริศนาหมายถึงว่าพระเจ้าตากสินมหาราชสิ้นพระชนม์มีเขาขุนพนมจริง ๆ แล้วพระองค์สิ้นพระชนม์ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารรวมทั้งพระอิฐทางวัดได้เก็บรักษาเอาไว้ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นสถาปปรจุอิฐของพระเจ้าตากสินมหาราชจริง ๆ ความเชื่อเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย ชาวบ้านโดยทั่วไปมีความเชื่อว่างค์พระเจ้าตากสินมหาราชทรงช่วยเหลือในเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์เป็นตัวกำหนดและเป็นกลไกเชื่อมโยงประเพณีหลายประเพณีที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ให้กลุ่มบุคคลเหล่านั้นแสดงบทบาทออกมาเป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมจิตใจแสดงออกมาถึงความมีคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม

5. นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ปริศนาธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ประกอบด้วยประเด็นคุณค่าของปริศนาธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกับพระบรมธาตุเจดีย์ จำแนกได้ดังนี้

5.1 คุณค่าของปริศนาธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระบรมธาตุเจดีย์ มีสาระสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อชาวเมืองนครศรีธรรมราช โดยการสื่อความหมายถึงพระธรรมที่มีลักษณะเป็นนามสู่รูปธรรมผ่านการแทนค่าด้วยทัศนะทางศิลปะที่แสดงแนวคิดภาษา อารมณ์ ความรู้สึก และความงามในเชิงสัญลักษณ์โดยมุ่งหวังสื่อสารพุทธธรรมด้วยพุทธที่มุ่งสอนให้คนเป็นช่างคิด

ช่างสังเกตและรู้จักแก้ปัญหา เพื่อกล่อมเกลাজิตใจและยกระดับจิตใจของมนุษย์ในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

5.2 คุณค่าต่อครอบครัวหรือเครือญาติ ความเชื่อที่มีต่อพระบรมธาตุเจดีย์มีการปฏิบัติกิจกรรมทั้งกระทำกันในระดับครอบครัว กลุ่มเครือญาติ กลุ่มสถาบัน และกระทำกันในระดับชุมชนหลาย ๆ ชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมงานด้วยกัน ผู้ร่วมงานบุญเหล่านั้นมีบทบาทหรือความสัมพันธ์เชื่อมโยงด้วยกัน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความเชื่อที่ผลส่งผลให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรมให้เป็นตัวกำหนดและเป็นกลไกเชื่อมโยงให้กลุ่มบุคคลเหล่านั้นแสดงบทบาทออกมาเป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมจิตใจแสดงออกมาถึงความมีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

5.3 คุณค่าทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในละแวกใกล้เคียงและขยายออกไปยังชุมชนอื่น ๆ ในการร่วมบุญประเพณีของเหล่านี้พุทธศาสนิกชน ความสัมพันธ์ลักษณะที่มีการปฏิบัติของประเพณี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5.4 คุณค่าความเชื่อเรื่องศาสนา ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ที่มีคุณค่าต่อคุณค่าต่อพระศาสนาและความเชื่อประมวลได้ว่า คติความเชื่อได้ทำให้เกิดความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนา เชื่อนรก สวรรค์ เชื่อฤกษ์ยาม เชื่อไสยศาสตร์ ความเชื่อเหล่านี้เป็นพลังต่อวิถีชีวิตของคนที่มีความเชื่อมาช้านาน ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานควบคู่กันไป ยิ่งทำให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาแน่นแฟ้น ในพระพุทธรูปศาสนามากขึ้น และด้วยรากฐานความเชื่อที่เป็นต้นทุนนี้จึงเป็นผลให้ที่มีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเจดีย์ได้ช่วยกันสืบทอดพระพุทธรูปศาสนาในด้านมิติทางความเชื่อที่हेตุมิผล

5.5 คุณค่าทางด้านส่งเสริมจริยธรรม เรื่องจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในสังคมที่ทุกคนควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้ตนเอง ชุมชน เป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและส่วนรวม การปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อต่อพระบรมธาตุเจดีย์ของชาวนครศรีธรรมราช ก่อให้เกิดจริยธรรมที่ดีงามไม่ว่าบุคคลในครอบครัว ชุมชน เมื่อจิตใจเกิดจริยธรรมแล้วพฤติกรรมที่แสดงออกมาไม่ว่าในทางกายหรือวาจาเป็นพฤติกรรมที่มีจริยธรรมซึ่งแสดงออกมาในหลายลักษณะ เช่น ความเสียสละ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความกตัญญู กตเวที การตรงต่อเวลา ความมีขันติ ความสามัคคี

5.6 คุณค่าทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต ความเชื่อพระบรมธาตุเจดีย์มีส่วนให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนให้คล่องตัวมากขึ้น ทำให้คนในท้องถิ่นเกิดรายได้จากการจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองที่ผลิตเองและผู้ซื้อก็ได้ซื้อจากผู้บริโภคโดยตรง สินค้าจึงมีราคาไม่สูงมากนักซึ่งมีทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภคไว้ให้ประชาชนเลือกซื้อ เพื่อเป็นของฝากของที่ระลึกจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้กระจายรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ธุรกิจโรงแรมก็มีรายได้เพิ่มมากขึ้นเป็นกรณีพิเศษทำให้เกิดการแพร่สะพัดเข้ามาก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในชุมชน ส่วนประชาชนในท้องถิ่นเองก็นำเงินมาจับจ่ายใช้สอย ทำให้มีการหมุนเวียนของเงินทำให้เศรษฐกิจโดยภาพรวมของจังหวัดนครศรีธรรมราช รายรับไปในทางที่ดีขึ้น

6. คุณค่าด้านภูมิปัญญาเชิงช่างการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์

6.1 พระบรมธาตุเจดีย์และบวรารที่สร้างเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นผลงานทางของภูมิปัญญาเชิงช่างชั้นสูงของคนในยุคนั้น ซึ่งได้ส่งข้อความผ่านพระบรมธาตุเจดีย์และบวรารที่สร้างเป็นองค์ประกอบกับพระบรมธาตุเจดีย์ มีทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม แสดงออกถึงวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี ปรัชญาธรรมและอำนาจ ดังนั้น พระบรมธาตุเจดีย์สร้างสุนทรียภาพให้แก่มนุษย์ มนุษย์รับรู้และซาบซึ้งในคุณค่าของของภูมิปัญญาเชิงช่าง เป็นผลให้เกิดความทราบซึ่งใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุให้มนุษย์สร้างสรรค์ความดี ความ پاکเพียร และประสบการณ์ทางสุนทรียภาพจะช่วยเสริมสร้างให้มนุษย์พัฒนาสติปัญญาและความรู้สึกภายใต้เงื่อนไขของสิ่งเร้าต่าง ๆ ความเชื่อ ความดีใจ สัญชาตญาณแห่งความกลัว ความชื่นชอบ ความสวยงาม เป็นต้น สิ่งเหล่านั้นเป็นอำนาจกระตุ้นเร้าให้มนุษย์สร้างสรรค์งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมภายใต้จิตสำนึกที่ดี ส่วนการสร้างงานด้วยจิตที่ไร้สำนึกไม่ถือเป็นผลงานศิลปะ เพราะผลงานศิลปะเป็นผลสืบเนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ในการแสดงออก ด้วยการสร้างสื่อความหมายของความงามความประณีตมีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ กล่าวได้ว่า ศิลปะมนุษย์เป็นผู้สร้างและสร้างมาเพื่อตอบสนองมนุษย์ด้วยกันเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปรีชาธรรม พระบรมธาตุเจดีย์นั้นเชื่อว่า ผู้คิดและผู้สร้างคงหมายเอาเขาพระสุเมรุ (หรือสิเนรุราช) และเขาไกรลาส อันเป็นที่สถิตของพระพรหมตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ มาเป็นแผนผังการสร้างองค์พระบรมธาตุเจดีย์ รูปแบบในบริเวณองค์พระบรมธาตุคงจะถ่ายทอดมาผังจักรวาลนั่นเอง เพราะแนวคิดผังจักรวาลตามคติไตรภูมิเป็นแนวคิดทางสถาปัตยกรรมในสมัยนั้น ในส่วนที่เป็นปรีชาธรรมขององค์ลักษณะของพระบรมธาตุเจดีย์ เมืองนครศรีธรรมราช ที่มีความสูง 37 อันหมายถึงรหัสธรรมโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ หมายถึงธรรมเป็นเครื่องให้เกิดการตรัสรู้ หรือปิกธรรมบินเข้าสู่พระนิพพานและบารมี 30 พัก ซึ่งเป็นชาดกที่เล่าเรื่องพระโพธิสัตว์ อันเป็นการบำเพ็ญบารมี 10 ชาตีสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ทุกภาคส่วนควรจะทำให้การสนับสนุนถอดรหัสปรีชาธรรมจากพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่มีอยู่พระบรมธาตุเจดีย์มาเป็นบทเรียนรู้โดยผลิตเป็นสื่อนวัตกรรมเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปได้เรียนรู้ผ่านพระบรมธาตุเจดีย์

2. ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์เป็นตัวกำหนดและเป็นกลไกเชื่อมโยงประเพณีหลายประเพณีที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ให้กลุ่มบุคคลเหล่านั้นแสดงบทบาทออกมาเป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมจิตใจแสดงออกมาถึงความมีคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมเพราะฉะนั้นทุกภาคส่วนควรอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาที่ผสมผสานไปด้วยความเชื่อ ของบรรพชนและถ่ายทอดมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ ประเพณีให้ทานไฟ ประเพณีกว้านข้าวมธุปายาส ยาคู ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสวดด้าน ประเพณีตักบาตรรูปเทียน ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีลากพระ เป็นต้นโดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชจะต้องมีแผนงานการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเหล่านี้ ให้อยู่คู่กับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชอย่างยั่งยืนต่อไปได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้ครบทุกมิติและลุ่มลึกต่อไป
2. ควรมีการศึกษาวิจัยบทบาทของวัดมหาธาตุวรมหาวิหารในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา ด้านพัฒนาสังคม ด้านพัฒนาด้านการศึกษา เป็นต้น
3. ควรมีการศึกษาวิจัยพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้านศิลปะ โบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก พรตตะเสนสงขลา. (2529). ตักบาตรรูปเทียน ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3. สถาบันคตศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปรีชา นุ่นสุข และ วิรัตน์ ธีระกุล. (2529). พระบรมธาตุเจดีย์กับศิลปวัฒนธรรมและสังคม นครศรีธรรมราชใน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการ

บริหารงานของคณะสงฆ์

GOOD GOVERNANCE IN THE SANGKHA ACTS TO SUPPORT THE SANGKHA ADMINISTRATION

เดชชาติ ตริทรัพย์

ณิชารีย์ ปรีชา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาและอธิบายหลักธรรมาภิบาลที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 2) เพื่อศึกษาสภาพการใช้หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่สามารถนำมาส่งเสริมการดำเนินงานของคณะสงฆ์ 3) เพื่อเสนอแนะการปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งหมด 46 รูป/คน คือกลุ่มนักกฎหมาย 10 รูป/คน กลุ่มนักรัฐศาสตร์ 10 รูป/คน กลุ่มพระพุทธรักษา 10 รูป/คน และกลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนา 16 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการปรากฏแห่งหลักธรรมาภิบาลในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้แก่ หลักนิติธรรม การระบุให้สมเด็จพระราชาคณะ ผู้มีอาวุโสสูงสุดโดย สมณศักดิ์ มีสิทธิได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชขึ้น ขัดกับธรรมเนียมของคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์เคารพกันโดยถืออาวุโสตามพรรษา ฉะนั้นในทุกที่ของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ควรหันไปนับอาวุโสตามพรรษาดั้งเดิม ขาดหลักคุณธรรมเพราะในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้นแม้ว่าจะยึดคุณสมบัติก็ตามแต่ก็มีระบบอุปถัมภ์เข้ามาเป็นประเด็นหลักในการพิจารณา มากกว่าพิจารณาตามคุณสมบัติขาดหลักความโปร่งใสเพราะไม่มีความชัดเจนเรื่องการจัดการศาสนสมบัติของวัดควร

บัญญัติให้ชัดเจนและมีคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินของวัดประจำปีและนำผลการตรวจสอบมาเปิดเผยด้วย ขาดหลักความมีส่วนร่วม การดำเนินกิจกรรมใดๆ มักไม่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียขาด หลักความรับผิดชอบ การจัดการกับผู้กระทำผิด (พระภิกษุสามเณร) ยังไม่ทันทวงทีและเด็ดขาด หลักความคุ้มค่า ใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์มีหลักความคุ้มค่าอยู่พอสมควร เช่น การใช้ที่ดินวัดร้าง และที่ธรณีสงฆ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและถ้าทางราชการจะเข้าใช้ที่วัดที่ธรณีสงฆ์อย่างถาวรก็ต้องมีค่าพาติกรรม ฯลฯ

2. สภาพการใช้หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 สามารถนำมาส่งเสริมการดำเนินงานของคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกิจการที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการด้านต่างๆ ทั้งเพื่อการสาธารณประโยชน์ สาธารณสมบัติและประชาชน

3. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้แก่ ควรปรับปรุงกฎหมาย เช่น (1) คณะสงฆ์ควรจะปกครองกันด้วยคณะสงฆ์ โดยไม่ยอมให้อำนาจมีดบางส่วนเข้าไปชี้นำ (2) คณะกรรมการสงฆ์หรือ มหาเถรสมาคม ในการเลือกสรรบุคคลเข้าทำหน้าที่นั้น ควรเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล แต่ให้ใช้หลักความอาวุโสเข้ามาผสมผสานด้วย ควรปรับปรุงโครงสร้าง ผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับที่สูงกว่าเจ้าอาวาสควรอยู่เป็นวาระ ตลอดถึงมหาเถรสมาคมด้วย แต่เมื่อถึงอายุเจ็ดสิบปีแล้วให้เป็นได้แต่เจ้าอาวาสเท่านั้น ควรปรับปรุงรูปแบบ พระอุปฌาย์ควรรับผิดชอบต่อสหวิหการิก ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ หากละเลย ก็ให้ถือว่า ละเมิดจริยา ซึ่งต้องตักเตือน หยุดปฏิบัติงานชั่วคราว หรือให้พ้นจากหน้าที่ เป็นต้น

คำสำคัญ : หลักธรรมาภิบาล, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, การส่งเสริมการบริหารงานของคณะสงฆ์

Abstract

The objectives of this research were as follows 1) to study and explain of Good Governance to Law glergy in 1962. 2) To study the state of applying of Good governance according to Law glergy in 1962 and Law glergy (No.2) 1992

which can be worked of Sangha. 3) To suggest and improve Law clergy 1962 and Law clergy (No 2.) 1992 from 46 key informants, i.e. Lower group 10 persons, Politician group 10 persons, Buddhist scholars 16 persons, Buddhist lays 10 persons by in-depth interview.

The findings were as follows;-

1. The Appearance to the good governance that exist in the law clergy in year 1962 such as Rule of law identified Majesty cardinal by the most senior priest is entitled to the founding patriarch. Contrary to the custom of clergy because respect clergy as well as holding senior years. Therefore, all the clergy of the law should be turned over by the senior traditional years because of the lack of moral in the appointment of the Buddhist Monks. Although seized property, but it has to be a major contributor to consider over the properties. Lack of Transparency because there is no clarity about the ordinances of the temple treasure. The law should provide clear audit committee of the annual measurement of assets and audit results revealed. The lack of participation the activities are not based on any involvement of stakeholders. Lack of responsibilities dealing with offenders (Buddhist monks and novices) Not immediate and decisively. The valueable in the law clergy has main value is reasonable such as Land use is abandoned and at the monk geosciences have the most benefit, and if the government will take him to the temple permanently it must be charges.

2. The use of good governance that exist in the law clergy in year 1962 and the law clergy (No.2) year 1992 it can promote the implementation of the clergy such as governance the abbot has the obligation to be taken of the key elements of the sangha; - aspect, educational aspect, welfare aspect, Dhamma preaching aspect, public service aspect, and social welfare aspect which are enhanced to many affaire for public and people.

3. Suggestions for improvement of the law clergy in year 1962 and the law clergy (No.2) year 1992 such as improvement of law (1) Clergy should be ruled by clergy by refusing to give into the dark some direction. (2) Board Ecclesiastical or Sangha Association In the selection of individuals to serve it. Should follow the principles of good governance but use the senior came into the combines. Improvement of structure, parent's clergy Higher than the abbot should be is doomed throughout the Sangha Association. Dependent attributes at the age of seventy years as only the abbot. Improvement of format, preceptor should be respond more than this, if default be deemed so infringe and must caution, stop working temporarily or out of duty.

Keywords: Good governance, The Sangkha Acts, Promotion of Sangkha Administration

บทนำ

คณะสงฆ์ได้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปกครองสงฆ์สูงสุดในช่วงระยะต้นพุทธกาลยังไม่มีการบัญญัติพระวินัยเพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่เข้ามาอุปสมบทล้วนแล้วแต่มีเจตนารมณ์เดียวกันคือการเข้ามาประพฤติพรหมจรรย์เพื่อให้ได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดคือพระนิพพานอีกทั้งพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีคุณธรรมขั้นสูงเป็นพระอริยบุคคลหรือโดยส่วนใหญ่พระสงฆ์มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบพระสงฆ์ในระยะต้นจึงยังไม่มีความประพฤติที่เสื่อมเสียเกิดขึ้นมากนักต่อมาเมื่อมีผู้ที่เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้นเจตนาในการบวชตลอดถึงพื้นเพอัธยาศัยก็ต่างกันจึงเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในช่วงระยะหลังนี้จำเป็นต้องมีการปกครองสงฆ์ โดยมีการบัญญัติพระวินัยขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์และเปรียบเสมือนเป็นแผนแม่บทของพระผู้มีพระภาคเจ้าตั้งในคราวก่อนที่พระองค์จะดับขันธปรินิพพานได้ตรัสปัจฉิมโอวาทว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลายหลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสนาของเธอทั้งหลาย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อพิจารณาจากข้อความในส่วนนี้จะเห็นว่าพระพุทธองค์ทรงวางพระธรรมวินัยเป็นใหญ่เป็นหลักในการปกครองโดยไม่ได้อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดเป็นการเฉพาะเมื่อ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วการปกครองคณะสงฆ์แม้จะมีพระธรรมวินัยให้ยึดเป็นหลักปฏิบัติแต่กระนั้นก็ต้องมีพระเถระผู้อาวุโสเป็นผู้ดูแลความประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกฎระเบียบนั้นเช่นพระมหากัสสปเถระผู้มีอาวุโสสูงสุดได้รับการยอมรับเป็นประธานสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่การปกครองคณะสงฆ์ในระยะหลังพุทธกาลต่อมาจึงมีพระเถระผู้อาวุโสเป็นผู้ดูแลปกครองและเคารพนับถือกันตามอาวุโสพรรษาแต่ภายหลังจากที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศต่างๆโดยเกิดจากการสังคายนาคั้งที่ 3 ในประเทศอินเดียราวพุทธศตวรรษที่ 3 พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆอย่างกว้างขวางการปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละประเทศที่รับพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานอยู่นั้นจึงขึ้นอยู่กับหลัก 3 ประการที่เข้ามาเสริมความสำคัญคือพระธรรมวินัยจารีตและกฎหมายบ้านเมืองของประเทศนั้นๆ (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2525)

สำหรับประเทศไทยนั้นการปกครองคณะสงฆ์ไทยนอกจากจะมีพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้วยังมีการใช้อำนาจรัฐมาช่วยหนุนส่งเสริมและป้องกันภัยที่จะเกิดแก่พระธรรมวินัยการใช้อำนาจรัฐเข้ามาดูแลคณะสงฆ์นั้นปรากฏเด่นชัดโดยการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยร.ศ.121(พ.ศ. 2445)ซึ่งต่อมาก็มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จนมาถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นช่วงเวลาแห่งโศกนาฏกรรมวิกฤตการณ์ทางการเมืองการปกครองภายในประเทศและวิกฤตสถาบันสงฆ์ทำให้บ้านเมืองตกอยู่ในสภาพสับสนจลาจลประชาชนเกิดความรู้สึกไร้ที่พึ่งการที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชย์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะได้ทรงนำความสงบสุขกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งนำประเทศเข้าสู่ยุคแห่งการฟื้นฟูทางโลกย์และทางธรรมอย่างแท้จริง (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), 2545)ในอดีตคราใดก็ตามที่พุทธศาสนาถึงคราวจะต้องประสบกับปัญหาพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกของพระพุทธศาสนาจะใช้พระราชอำนาจสั่งการปกครองคณะสงฆ์บำรุงพระศาสนาตามแบบแผนที่ถูกกำหนดไว้ ตลอดจนการถวายสมณศักดิ์เพื่อสนับสนุนอำนาจของฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ และบางครั้งอาจมีการชำระมลทินให้พระภิกษุบางรูปสมัยการปกครองของประเทศเป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์องค์พระมหากษัตริย์จะทรงเป็นผู้ทำหน้าที่นี้โดยตรง แต่ในปัจจุบัน การปกครองและรูปแบบแห่งรัฐของไทยได้เปลี่ยนไป จากการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการเมือง

การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย การออกกฎหมายระเบียบข้อบังคับ จะถูกกำหนดจากฝ่ายการเมืองหรือตัวแทนที่มีอำนาจในการออกกฎหมายในขณะนั้น เมื่อคณะสงฆ์มีปัญหาที่จะแก้ไขปัญหาตนเอง โดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันใดในสังคมดังเช่นเคย จึงทำให้เกิดเป็นข้อสงสัยว่าการดำเนินกิจการของคณะสงฆ์ในปัจจุบันนั้นได้มีหลักการใดมาใช้ในการบริหารการปกครองของสถาบันสงฆ์เอง (ร่วมปรางค์ สวมประคำ, 2548)

ในปัจจุบันเจตนาของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดูเหมือนว่าจะเป็นการให้การคุ้มครองพระพุทธศาสนาแต่ต้นที่แท้จริงผลจากการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กลับก่อให้เกิดสภาพปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในหลายด้าน เช่น ปัญหาโครงสร้างการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจสูงสุดไว้ที่มหาเถรสมาคมซึ่งมีพระสงฆ์เพียง 20 รูปมีอำนาจในการตัดสินใจแทนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศราว 300,000 รูปต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบคำสั่งต่างของทางมหาเถรสมาคมโครงสร้างนี้ยังส่งผลให้เกิดสภาพปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ตามมาเพราะไม่มีหน่วยงานในระดับนโยบายหรือหน่วยงานในระดับปฏิบัติการที่คอยขับเคลื่อนงานของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมและยิ่งทวีความหนักหน่วงขึ้นเมื่อสภาพปัญหาการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ และจุดประสงค์ของสมณศักดิ์ถูกเปลี่ยนความหมายให้กลายเป็นเรื่องของระบบราชการผลประโยชน์ต่างตอบแทนมากกว่าที่สมณศักดิ์จะถูกรักษาให้ความสำคัญตามแบบแผนของการปกครองคณะสงฆ์ไทยแต่เดิมว่าสมณศักดิ์นั้นเป็นเรื่องของพระสงฆ์ที่ดีมีคุณภาพควรได้รับสมณศักดิ์เปรียบเสมือนดั่งขวัญและกำลังใจในการสนองงานพระพุทธศาสนาหรือมากกว่าที่สมณศักดิ์จะกลายเป็นเรื่องของประโยชน์ต่อการบังคับบัญชาการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ในปัจจุบันที่ขาดการมีส่วนร่วมจากพระภิกษุสามเณรและญาติโยมกลับกลายเป็นเรื่องระบบขั้นตอนของระบบราชการสงฆ์ที่สั่งขึ้นตามแนวดิ่งในสายบังคับบัญชาจึงทำให้จุดประสงค์ของสมณศักดิ์ยิ่งทยอยหมดความหมายลงไปทุกขณะจากส่วนนี้จึงเห็นว่าคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันจึงควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงปัญหาการปกครองคณะสงฆ์อย่างเร่งด่วนหากเรายังคงต้องการเห็นพุทธศาสนาเจริญงอกงามในประเทศไทย

จากสภาพในปัจจุบันได้มีข้อถกเถียงในข้อปัญหาในการดำเนินกิจการของคณะสงฆ์ไทยที่ได้เกิดขึ้นอย่างมากมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในการใช้อำนาจใน

การแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์และการใช้อำนาจของคณะสงฆ์ผู้ปกครองตามที่บัญญัติทั้งสองได้มอบอำนาจให้ว่าการใช้อำนาจดังกล่าวนี้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลหรือไม่และหลายครั้งที่ได้มีข้อกรณีพิพาทระหว่างคณะสงฆ์ด้วยกันเองและระหว่างคณะสงฆ์กับราชอาณาจักรจนเป็นจุดที่มาของการริเริ่มแก้ไขร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเพื่อศึกษาหาข้อบกพร่องและประเด็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปถ่ายทอดสู่หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปอย่างราบรื่น อีกทั้งเพื่อศึกษาแนวโน้มของผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากข้อบกพร่องและประเด็นปัญหาที่มีต่อการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ หากไม่ได้รับการแก้ไข ทั้งนี้เพื่อจรรโลงพุทธศาสนาให้มีความสงบเรียบร้อยอันดีต่อไปในสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและอธิบายหลักธรรมาภิบาลที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505
2. เพื่อศึกษาสภาพการใช้หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 ที่สามารถนำมาส่งเสริมการดำเนินของคณะสงฆ์
3. เพื่อเสนอแนะการปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535

ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบศึกษาวิเคราะห์ (An Analytical Study) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งขอบเขตการวิจัย มีดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ตำรา เอกสาร และงานวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษา
2. ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาเป็นกรอบในการวิจัย และใช้แนวคิดทฤษฎีหลักธรรมาภิบาลของนักวิชาการและองค์กรที่มีชื่อเสียงต่างๆ มาเป็นหลักในวิเคราะห์ตาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัยและนำผลที่ได้จากการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (SMS) ตรวจสอบความเหมาะสมจำนวน 5 ท่าน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มนักกฎหมาย จำนวน 10 คน กลุ่มนักรัฐศาสตร์ จำนวน 10 คน กลุ่มพระพุทธศาสนา จำนวน 10 คน และกลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 16 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 46 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย เนื้อหาของคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารงานของคณะสงฆ์ จำนวนคำถาม 4 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

1. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535) มีหลักธรรมาภิบาลอย่างไร
2. การปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535) ได้ใช้หลักธรรมาภิบาลเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์อย่างไร
3. การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ควรปรับปรุงในส่วนใดบ้าง ที่จะช่วยให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพและมีหลักธรรมาภิบาลอย่างไร
4. ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้ ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความ ตำรา แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย และตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัย แก้ไข ปรับปรุงให้ถูกต้องชัดเจน นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะที่คล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย และนำเครื่องมือที่สมบูรณ์แล้วไปใช้สัมภาษณ์เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 46 รูป/คน เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ 3 วิธี ดังนี้

วิธีที่หนึ่ง การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยใช้ประเด็นคำถามกว้าง ๆ มีลักษณะใช้แนวคำถามไปสู่การ

สนทนา และมีลักษณะร่วมสนทนาในประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลบอกหรือเล่าให้ฟัง (Burgess, R.G., 1988) ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามประเด็นคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการส่งเสริมการบริหารงานของคณะสงฆ์ วิธีที่สอง การสังเกตการณ์ (observation) การวิจัยนี้ใช้ทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการส่งเสริมการบริหารงานของคณะสงฆ์ วิธีที่สาม การศึกษาเอกสารเป็นการศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการส่งเสริมการบริหารงานของคณะสงฆ์ เพื่อใช้วิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลร่วมกับการเก็บข้อมูล 2 วิธี เป็นลักษณะของฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรม และความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มดังกล่าว โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจะเป็นประโยชน์ต่อการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเองโดยการแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักทราบเป็นการล่วงหน้า เพื่อนัดแนะวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ และผู้ให้ข้อมูลหลักให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ ออกหนังสือถึงบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย นัดวัน เวลา สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบบันทึกเสียงเพื่อรวบรวมข้อมูลการวิจัย นำข้อมูลที่ได้มาถอดคำสัมภาษณ์จัดพิมพ์เนื้อหาเพื่อใช้ประกอบการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลจากการถอดเทปการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลจากเอกสารมาวิเคราะห์ร่วมกันโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data analysis) และตรวจสอบข้อมูลเพื่อได้ข้อค้นพบในการวิจัย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลและตีความข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีของ Patton และ Silverman ที่เป็นกระบวนการเปลี่ยนข้อมูลเป็นข้อมูลที่มีแบบแผน ความสัมพันธ์ และมีความหมายซึ่งอยู่รูปของการอธิบายหรือผลที่เกิดขึ้น ที่เรียกว่าวิธีการอุปนัย (inductive approach) โดยผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับข้อมูลเป็นหลักในการวิเคราะห์และตีความเพื่อนำมาสรุปเป็นข้อมูลในการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาและอธิบายหลักธรรมาภิบาลที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความเห็นเกี่ยวกับผลการการศึกษาและอธิบายหลักธรรมาภิบาลที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ดังนี้ หลักนิติธรรม การระบุให้สมเด็จพระราชาคณะ ผู้มีอาวุโสสูงสุดโดย สมณศักดิ์ มีสิทธิได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชขึ้น ชัดกับธรรมเนียมของคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์เคารพกันโดยถืออาวุโสตามพรรษา ฉะนั้นในทุกที่ของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ควรหันไปนับอาวุโสตามพรรษาดังเดิม ขาดหลักคุณธรรมเพราะในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้น แม้ว่าจะยึดคุณสมบัติก็ตามแต่ก็มีระบบอุปถัมภ์เข้ามาเป็นประเด็นหลักในการพิจารณา มากกว่าพิจารณาตามคุณสมบัติ ขาดหลักความโปร่งใส เพราะไม่มีความชัดเจนเรื่องการจัดการศาสนสมบัติของวัด ควรบัญญัติให้ชัดเจน และมีคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินของวัด ประจำปีและนำผลการตรวจสอบมาเปิดเผยด้วย ขาดหลักความร่วมมือ การดำเนินกิจกรรมใดๆ มักไม่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ขาดหลักความรับผิดชอบ การจัดการกับผู้กระทำผิด (พระภิกษุ สามเณร) ยังไม่ทันท้วงทีและเด็ดขาด หลักความคุ้มค่า ใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์มีหลักความคุ้มค่าอยู่พอสมควร เช่น การใช้ที่ดินวัดร้าง และที่ธรณีสงฆ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และถ้าทางราชการจะเข้าใช้ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์อย่างถาวรก็ต้องมีค่าพาติกรรม ฯลฯ

ผลการศึกษาสภาพการใช้หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 ที่สามารถนำมาส่งเสริมการดำเนินงานของคณะสงฆ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นเกี่ยวกับผลการศึกษาสภาพการใช้หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 ที่สามารถนำมาส่งเสริมการดำเนินงานของคณะสงฆ์ ดังนี้ ด้านการปกครอง เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการบริหารในองค์ประกอบที่สำคัญของพระศาสนา 5 ข้อ คือ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรมและศาสนพิธี โดยให้ความเป็นไปพร้อมๆ กันด้วยความเรียบร้อยโดยใช้นโยบายที่สุขุม รอบคอบ เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ในปัจจุบัน ด้านการศึกษา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสเป็นธุระในการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสมีหน้าที่จัดการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ การปลูกฝังคุณธรรม

จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย เช่น การจัดให้มีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเป็นต้น ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นหน้าที่บทบาทที่พระสงฆ์ภิกษุจะต้องกระทำโดยการจัดให้มีการเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ด้านสาธารณูปการ การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสในการปกครองดูแลวัด เช่น การดูแล ทะนุบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัด การดูแลรักษาสสิ่งก่อสร้าง อาคาร สถานที่ อุโบสถ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมที่ให้ความคุ้มครอง ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นกิจการที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการด้านต่างๆ ทั้งเพื่อการสาธารณประโยชน์ สาธารณสมบัติและประชาชน

ผลการศึกษาข้อเสนอแนะการปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นที่เป็นข้อเสนอแนะการปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 ดังนี้ ปรับปรุงกฎหมาย เช่น 1) คณะสงฆ์ควรจะปกครองกันด้วยคณะสงฆ์โดยไม่ยอมให้อำนาจมีดบางส่วนเข้าไปชี้นำ 2) คณะกรรมการสงฆ์ หรือ มหาเถรสมาคม ในการเลือกสรรบุคคลเข้าทำหน้าที่นั้น ควรเป็นไปตามหลักธรรมมาภิบาล แต่ก็ให้ใช้หลักความอาวุโสเข้ามาผสมผสานด้วย ปรับปรุงโครงสร้างผู้ปกครองคณะสงฆ์ ระดับที่สูงกว่าเจ้าอาวาสควรอยู่เป็นวาระ ตลอดถึงมหาเถรสมาคมด้วย แต่เมื่อถึงอายุเจ็ดสิบปีแล้วให้เป็นที่ได้แต่เจ้าอาวาสเท่านั้น ปรับปรุงรูปแบบ พระอุปัชฌาย์ควรรับผิดชอบต่อสัทธิวิหาริก ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ หากละเลย ก็ให้ถือว่าละเมิดจริยาซึ่งต้องตกเตือน หยุดปฏิบัติงานชั่วคราว หรือให้พ้นจากหน้าที่ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การศึกษาและอธิบายหลักธรรมมาภิบาลที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 นั้น มีประเด็นเป็นข้อ ๆ คือ 1) หลักนิติธรรม การระบุให้สมเด็จพระราชาคณะ ผู้มีอาวุโสสูงสุดโดย สมณศักดิ์ มีสิทธิได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระ

พระสังฆราชนั้น ขัดกับธรรมเนียมของคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์เคารพกันโดยถืออาวุโสตามพรรษา ฉะนั้นในทุกที่ของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ควรหันไปนับอาวุโสตามพรรษาดังเดิม 2) หลักคุณธรรม ขาดหลักนี้เพราะในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้น แม้ว่าจะยึดคุณสมบัติก็ตามแต่ก็มีระบบอุปถัมภ์เข้ามาเป็นประเด็นหลักในการพิจารณา มากกว่าพิจารณาตามคุณสมบัติ 3) หลักความโปร่งใส ขาดหลักนี้เพราะไม่มีความชัดเจนเรื่องการจัดการศาสนสมบัติของวัดควรบัญญัติให้ชัดเจนและมีคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินของวัด ประจำปีและนำผลการตรวจสอบมาเปิดเผยด้วย 4) หลักความมีส่วนร่วม ขาดหลักนี้เพราะการดำเนินกิจกรรมใดๆ มักไม่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย 5) หลักความรับผิดชอบ ขาดหลักนี้เพราะการจัดการกับผู้กระทำความผิด (พระภิกษุ สามเณร) ยังไม่ทันท้วงติงและเด็ดขาด 6) หลักความคุ้มค่า ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์มีหลักความคุ้มค่าอยู่พอสมควร เช่น การใช้ที่ดินวัดร้าง และที่ดินสงฆ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และถ้าทางราชการจะเข้าใช้ที่วัด ที่ดินสงฆ์อย่างถาวรก็ต้องมีค่าพาติกรรม ฯลฯ ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรหม (พระครูสังฆรักษ์ทรงพรหม ชยทตโต (ภิรมย์พร), 2554) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสธมโม)” ซึ่งมีผลการวิจัยโดยสรุปเป็นไปในทางบวกทั้ง 6 หลัก ดังนี้ 1) หลักนิติธรรม ได้ปกครองคณะสงฆ์โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญสูงสุดในการปกครอง อิงอาศัยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบต่างๆ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เกื้อกูลพระธรรมวินัย มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในองค์กรคณะสงฆ์ และมีระเบียบปฏิบัติที่บัญญัติขึ้นบังคับใช้เป็นการภายใน โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัยที่เป็นธรรมนูญสูงสุด เพื่อรักษาหมู่คณะให้มิชอบปฏิบัติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ภายใต้กฎระเบียบเดียวกัน ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎ และหากมีการละเมิดกฎที่บัญญัติไว้ ผู้กระทำต้องได้รับโทษ เว้นไว้แต่การกระทำนั้นเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการบัญญัติเป็นกฎเพื่อปฏิบัติร่วมกัน 2) หลักคุณธรรม ได้ปกครองคณะสงฆ์ในลักษณะการปกครองโดยธรรม ถือธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่ ตามคติทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ธรรมาธิปไตย โดยพื้นฐานจากคุณสมบัติภายในของผู้ปกครองที่ต้องมีธรรมะประจำใจ แล้วจึงนำธรรมะมาใช้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา พร้อมรณรงค์ให้มีการนำหลักคุณธรรมไปเผยแพร่อย่างกว้างขวาง 3) หลักความโปร่งใส ได้ปกครองคณะสงฆ์ด้วยความเปิดเผย ตรงไปตรงมา โดยอาศัยการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามมติมหาเถรสมาคม และการจัดประชุมเพิ่มเติมเป็นการภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ เพื่อสร้างเวทีสำหรับการเปิดเผยข้อมูล

ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการปกครองอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทันการณ์ มีความชัดเจน และถือเป็นโอกาสในการมอบนโยบาย แนวทางปฏิบัติงาน ระดมความคิด และเสริมสร้างความสามัคคีได้ 4) หลักการมีส่วนร่วม ได้ปกครองคณะสงฆ์โดยเปิดโอกาสให้พระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถ ตั้งใจทำงาน และมีคุณสมบัติเหมาะสม เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์ โดยแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการผู้ปกครองในระดับต่างๆ และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานเฉพาะกิจ ในรูปแบบของการทำงานเป็นทีมทุกคนในทีมมีอิสระในการร่วมแสดงความคิดเห็น กำหนดวิธีปฏิบัติงาน ดำเนินการตามขั้นตอน จนถึงการสรุป ประเมินผล ตลอดจนการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานได้ 5) หลักความรับผิดชอบ ได้ปกครองคณะสงฆ์ด้วยสำนึกรับผิดชอบต่อปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเขตปกครอง มีความกระตือรือร้นในการระงับอธิกรณ์ให้ยุติลง ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ มีการวินิจฉัยความผิดและลงโทษแก่พระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดวินัยหรือประพฤติตนไม่สมควรแก่สมณสาธูป ด้วยความเที่ยงธรรม สุจริต เอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งปัญหา โดยอาศัยมาตรการทางวินัยเป็นเบื้องต้น และหากเป็นกรณีความผิดที่มีโทษทางอาญาแผ่นดินรวมอยู่ด้วย ก็จะมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของทางฝ่ายบ้านเมืองรับไปดำเนินการต่อ 6) หลักความคุ้มค่า ได้ปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน มอบหมายงานตามความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานของบุคลากร บนพื้นฐานความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรทางการจัดการที่มีคุณค่ามากที่สุด มุ่งผลสำเร็จของการทำงานให้คุ้มค่ากับเวลาที่สูญเสียไป โดยเลือกใช้บุคลากรให้เหมาะสมกับงานนั้นๆ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การศึกษาสภาพการใช้หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 ที่สามารถนำมาส่งเสริมการดำเนินงานของคณะสงฆ์ นั้น มีประเด็นเป็นข้อๆ คือ 1) ด้านการปกครอง เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่จะต้องดำเนินการบริหารในองค์ประกอบที่สำคัญของพระศาสนา 5 ข้อ คือ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรมและศาสนพิธี โดยให้มีความเป็นไปพร้อมๆ กันด้วยความเรียบร้อยโดยใช้นโยบายที่สุจริต รอบคอบ เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ในปัจจุบัน 2) ด้านการศาสนศึกษา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสเป็นธุระในการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและ

คฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสมีหน้าที่จัดการศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย เช่น การจัดให้มีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นต้น 4) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นหน้าที่บทบาทที่พระสงฆ์จะต้องกระทำโดยการ จัดให้มีการเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและให้ ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ 5) ด้านสาธารณูปการ การดำเนินการ เกี่ยวกับการพัฒนาวัด อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของ เจ้าอาวาสในการปกครองดูแลวัด เช่น การดูแล ทะนุบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัด การดูแล รักษาสิ่งก่อสร้าง อาคาร สถานที่ อุโบสถ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมที่ให้ความคุ้มครอง ส่งเสริม การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นกิจการที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการด้านต่างๆ ทั้งเพื่อการสาธารณประโยชน์ สาธารณสมบัติและประชาชนซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของพระ เมธีธรรมาภรณ์ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539) เรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ ไทย” โดยกล่าวไว้ว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มี จุดเด่นคือ บัญญัติอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ พ.ศ. 2505 คือ 1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม 2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร 3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ 4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา” ซึ่งก็ คือ 6 ด้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ข้อเสนอแนะการปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 นั้น มีประเด็น เป็นข้อ ๆ คือ 1) ปรับปรุงกฎหมาย เช่น (1) คณะสงฆ์ควรจะปกครองกันด้วยคณะสงฆ์ โดยไม่ ยอมให้อำนาจมีบางส่วนเข้าไปชี้นำ (2) คณะกรรมการสงฆ์ หรือ มหาเถรสมาคม ในการ เลือกสรรบุคคลเข้าทำหน้าที่นั้น ควรเป็นไปตามหลักธรรมมาภิบาล แต่ก็ให้ใช้หลักความอาวุโส เข้ามาผสมผสานด้วย 2) ปรับปรุงโครงสร้าง ผู้ปกครองคณะสงฆ์ ระดับที่สูงกว่าเจ้าอาวาสควร อยู่เป็นวาระ ตลอดถึงมหาเถรสมาคมด้วย แต่เมื่อถึงอายุเจ็ดสิบปีแล้วให้เป็นได้แต่เจ้าอาวาส เท่านั้น 3) ปรับปรุงรูปแบบ พระอุปัชฌาย์ควรรับผิดชอบต่อสัทธิวิหาริก ให้มากกว่าที่เป็นอยู่

หากเลยเถิด ก็ให้ถือว่า ละเมิดจริยา ซึ่งต้องตักเตือน หยุดปฏิบัติงานชั่วคราว หรือให้พ้นจากหน้าที่ เป็นต้น ซึ่งมีทั้งสอดคล้องกันและขัดแย้งกันในบางประเด็นกับ การศึกษาวิจัยของพระครูพิณตสุตาคม (พระครูพิณตสุตาคม (สมพงษ์ สุตาคม), 2555) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของเจ้าอาวาสวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอแพงแสน จังหวัดนครปฐม” ซึ่งมีผลการวิจัยที่เป็นข้อเสนอแนะเป็นด้าน ๆ โดยสรุป ดังนี้ 1) ด้านการปกครอง ควรมีการกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นงานด้านการปกครองและด้านอื่น ๆ 2) ด้านการศาสนศึกษา ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และจิตใจที่เสียสละเข้ามาทำงานด้านนี้ จึงควรจัดหาครูที่มีความรู้ความสามารถมาสอน 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติแผนกสามัญและจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรจัดตั้งศูนย์การปฏิบัติธรรมภายในวัดพร้อมทั้งมีอาจารย์สอนปฏิบัติธรรมที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ประจักษ์ 5) ด้านการสาธารณูปการ ควรจัดตั้งคณะกรรมการวัดร่วมกับพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถมาจัดทำแผนพัฒนาวัดอย่างเป็นระบบมีแบบแผนที่ชัดเจน 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรให้ความสำคัญในการสงเคราะห์ด้านจิตใจแก่ประชาชนในฐานะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

สรุป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาและอธิบายหลักธรรมาภิบาลที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 2) เพื่อศึกษาสภาพการใช้หลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่สามารถนำมาส่งเสริมการดำเนินงานของคณะสงฆ์ 3) เพื่อเสนอแนะการปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งหมด 46 รูป/คน คือกลุ่มนักกฎหมาย 10 รูป/คน กลุ่มนักรัฐศาสตร์ 10 รูป/คน กลุ่มพระพุทธศาสนา 10 รูป/คน และกลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนา 16 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปเป็นความจริงขึ้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า การวิจัยโดยยึดหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 หลัก นั้นมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ถ้าเป็นมุมมองของผู้ที่อยากจะให้แก้ไขก็จะออกมาเป็นเชิงลบ แต่ถ้าเป็นมุมมองของผู้ที่สนับสนุนหรือยกย่องก็

จะกล่าวในเชิงบวกเท่านั้น โดยไม่กล่าวถึงเชิงลบเลย จนทำให้ความจริงในบางเรื่องถูกละเลย ไม่ได้นำออกมาตีแผ่ สังคมจึงไม่อาจรับรู้ได้ว่าจริงๆ แล้วเป็นอยู่อย่างไร

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปเป็นความจริงขึ้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า หลักธรรมาภิบาลนั้นมีอยู่แล้ว ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (ปรับปรุง 2535) สามารถนำมาส่งเสริมการดำเนินงานของคณะสงฆ์ได้ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถสรุปเป็นความจริงขึ้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า ควรปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ควรปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยควรอยู่ในวาระ และกระจายอำนาจการปกครอง ควรขยายการศึกษาของพระสงฆ์ โดยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ และโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้มากขึ้นกว่าเดิมควรจะทำแผนพัฒนาวัดกับคณะกรรมการวัด และวัดต้องไม่ละเมิดในการพัฒนาจิตใจของพุทธศาสนิกชนในชุมชนที่ตั้งวัด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัย พบว่า การปกครองคณะสงฆ์จำเป็นต้องปรับปรุงในเชิงโครงสร้าง จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรสร้างความตระหนักแก่เจ้าอาวาสให้เห็นถึง “การสร้างคนต้องมาก่อนการสร้างวัด”

1. ในการพัฒนาก่อนแต่งตั้งพระสงฆ์เป็นพระสังฆาธิการ ควรมีเรื่องธรรมาภิบาลด้วย
2. ควรสร้างความตระหนักแก่เจ้าอาวาสให้เห็นถึง “การสร้างคนต้องมาก่อนการสร้างวัด”

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเรื่อง “ความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการ”
2. ควรวิจัยเรื่อง “หลักสูตรในการพัฒนาก่อนแต่งตั้งพระสังฆาธิการ”

เอกสารอ้างอิง

- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. (2525). การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- พระครูพินิตสุตาคม (สมพงษ์ สุตาคโม). (2555). การบริหารจัดการของเจ้าอาวาสวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอแพ่งแสน จังหวัดนครปฐม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย).
- พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์ (ภิรมย์พร). (2554). การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม). วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต: บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9 . กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). (2545). สงฆ์กับการเมือง. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ร่มปรางค์ สวมประจำ. (2548). “ผลกระทบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่มีต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์.
- Burgess, R.G. (1988). Conversations with a Purpose; the ethnographic interview in educational research'. in R.G. Burgess (ed.): Qualitative Methodology.

**แนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช**
GUIDELINES FOR DEVELOPMENT CURRICULUM MANAGEMENT ON
MASTER OF EDUCATION PROGRAM OF MAHAMAKUT BUDDHIST
UNIVERSITY SRIDHAMMASOKKARAJ CAMPAS.

สรัญญา แสงอัมพร

บุญส่ง ทองเอียง

ธีรรัช หนูทองแก้ว

ส.สมบัติ มีสุนทร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช โดยประชากรที่ศึกษาครั้งนี้คือ บุคลากรในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช จำนวน 75 รูป/ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวข้างต้น นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านการพัฒนาบุคลากร มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 23.00 ควรอบรมให้บุคลากรเข้าใจการทำหลักสูตร
2. ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 20.00 ควรจัดงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรให้เพียงพอ
3. ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 16.67 ควรให้อาจารย์ประจำหลักสูตร มีส่วนร่วมในเรื่องของหลักสูตร

4. ด้านการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 23.33 ควรมุ่งให้เพียงพอ

5. ด้านการกำกับดูแลคุณภาพ มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 17.00 ควรให้คณาจารย์และนักศึกษาได้ประเมินการใช้หลักสูตรในแต่ละปีการศึกษา

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, การบริหารหลักสูตร

Abstract

The Objectives of the research article were to study Development of Curriculum Management guidelines on Master of Education Program of Mahamakut Buddhist University Sridhammasokkaraj Campus. Providing 75 personnels of Sridhammasokkaraj Campus. Respond to the questionnaire analyze collected data were percentage and frequency.

Findings were as follows:

1. Personnel development working teams for making and implementing curriculum, there are parts that are not practical 23.00: should provide training for personnel to understand how to develop curriculum.

2. Allocate budget for purchasing instructional media, there are parts that are not practical 20.00: budget should be provided in the sufficient courses.

3. Teachers participate in planning and curriculum development, there are parts that are not practical 16.67: should the instructors of the course participate in the curriculum.

4. Promotion in academic support, there are parts that are not practical 23.33: should have enough budget.

5. Quality supervision, there are parts that are not practical 17.00: should allow faculty and students to evaluate the use of the curriculum in each academic year.

Keywords: Guidelines for development, Curriculum management

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการที่เน้นเรื่องคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาและถือว่าการพัฒนาประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการบริหารการศึกษา และนำเอาผลการตรวจประเมินคุณภาพมาพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตามวงจรคุณภาพ (Plan, Do, Check, Act) ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการโดยต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของการเป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรให้มีคุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาไทยจึงต้องเร่งพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาศักยภาพอุดมศึกษา ในการสร้างความรู้และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในโลกาภิวัตน์ ตามนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยภาพการศึกษาไทยในอนาคตจะต้องเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยพิจารณาปรับปรุงทั้งระบบ ในด้านปรัชญา แนวคิด จุดมุ่งหมาย หลักสูตร กระบวนการเรียน การสอน การประเมินผล คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งการจัดการศึกษาแนวใหม่ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างทันทั่วทั้งที่ ตามกฎกระทรวงหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโศกราช จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสนองนโยบายดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายในเชิงยุทธศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อความคุ้มค่า ประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลในการบริหารจัดการโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลผลิตและผลลัพธ์ซึ่งเป็นเป้าหมายเชิงคุณภาพ (quality) (เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556)

จากประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2558หลักสูตรในระดับปริญญาโท มุ่งให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติ ปรัชญาของการอุดมศึกษา ปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษาและ

มาตรฐานวิชาการและวิชาชีพที่เป็นสากล เน้นการพัฒนานักวิชาการและนักวิชาชีพ ที่มีความรู้ความสามารถระดับสูง ในสาขาวิชาต่าง ๆ โดยกระบวนการวิจัยเพื่อให้สามารถบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ได้อย่างมีอิสระ รวมทั้งมีความสามารถในการสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ เชื่อมโยงและบูรณาการศาสตร์ที่ตนเชี่ยวชาญกับศาสตร์อื่นได้อย่างต่อเนื่อง มีคุณธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพ มุ่งให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างและประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่เพื่อการพัฒนางานและสังคม (ราชกิจจานุเบกษา, 2558) แนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต จึงสมควรปฏิบัติใน 5 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ด้านการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ และด้านการกำกับดูแลคุณภาพ ซึ่งจากผลการประเมินตนเองของหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ฯ ที่ผ่านมายังมีความอ่อนด้อยในส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2558 อยู่หลายด้าน

ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ฯ จึงสนใจที่จะมุ่งค้นหาคำตอบแนวทางการพัฒนาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ฯ เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ฯ ให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการบริหารจัดการหลักสูตรที่สูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

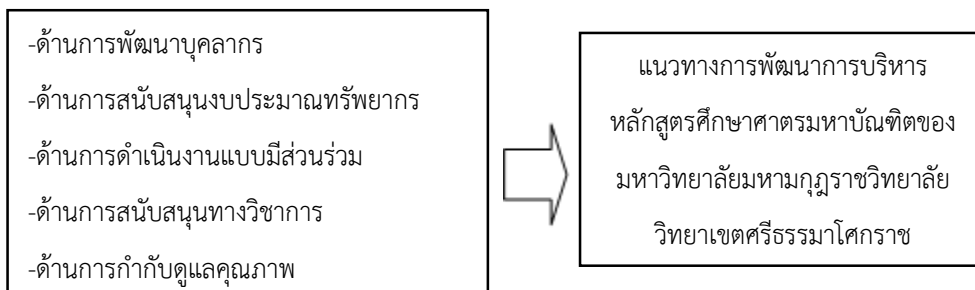
1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ฯ
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ฯ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคกราช

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคกราช จำนวน 75 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้จำนวนประชากรทั้งหมด ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 75 รูป/คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคกราช มีขอบเขตครอบคลุมถึงผลสัมฤทธิ์ทางประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการหลักสูตรที่กำหนดไว้ ได้แก่ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ด้านการสนับสนุนทางวิชาการ และด้านการกำกับดูแลคุณภาพ ที่เป็น แนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตร เพื่อให้บรรลุถึงผลลัพธ์ของการบริหารจัดการหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคกราช

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาตัวแปรตามรายละเอียด ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษาวิจัย ได้แก่ การบริหารหลักสูตรทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ด้านการสนับสนุนทางวิชาการ และด้านการกำกับดูแลคุณภาพ

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ แนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย สามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้วิธีการสอบถามข้อมูลเพื่อประเมินทั่วไป โดยการสอบถามเป็นรายบุคคลและการสนทนากลุ่ม จากบุคลากรของวิทยาเขตเพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานจากการแสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูลเพิ่มเติมหรือการแนะนำที่เป็นประโยชน์ แล้วบันทึกเก็บรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ไว้ในแฟ้มเก็บข้อมูลของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 ทำเอกสาร หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย เรื่อง “แนวทาง การพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขต ศรีธรรมมาโคกราช” จากผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์

ขั้นตอนที่ 3 ออกแบบสอบถามโดยแบบสอบถามที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำการสอบถามความคิดเห็นที่มีแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช และปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช ประกอบด้วยคำถาม 4 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 เป็นการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อแนวทางการพัฒนา การบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมด้านการสนับสนุนทางวิชาการ และด้านการกำกับ

ดูแลคุณภาพ ที่น่าจะเป็นแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตร เพื่อให้บรรลุถึงผลลัพธ์ของการบริหารจัดการหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ส่วนที่ 3 เป็นการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิด ที่เป็นข้อเสนอแนะทั่วไป
สถิติที่ใช้ในการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ค่าความถี่และร้อยละ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช ดังต่อไปนี้

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ข้อ	รายการปฏิบัติ	ปฏิบัติ		ไม่ได้ปฏิบัติ		ไม่ทราบ	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	ด้านการพัฒนาบุคลากร	75	100.00	-	23.00	-	-
2	ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร	75	100.00	-	20.00	-	-
3	ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม	75	100.00	-	16.67	-	-
4	ด้านการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ	75	100.00	-	23.33	-	-
5	ด้านการกำกับ ดูแลคุณภาพ	75	100.00	-	17.00	-	-

1. ด้านการพัฒนาบุคลากร พบว่า ส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 3 ลำดับแรกคือ จัดให้ไปศึกษาดูงานเพื่อการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการเรียนการสอน ร้อยละ 23.00 รองลงมาคือส่งเสริมให้มีการ

จัดประเมินผลการพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนการสอน ร้อยละ 16.67 และส่งเสริมให้มีการจัดประเมินผลการเรียนการสอนของหลักสูตร ร้อยละ 11.67

2. ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร พบว่า ส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 3 ลำดับแรกคือ บริหารงบประมาณให้มีคอมพิวเตอร์อย่างเพียงพอ ร้อยละ 20.00 รองลงมาคือ บริหารงบประมาณให้มีห้องเรียนอย่างเพียงพอ ร้อยละ 15.00 และบริหารงบประมาณให้มีการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ ร้อยละ 6.67 ส่วนไม่ทราบ มีเพียงจัดเตรียมงบประมาณสำหรับการพัฒนาบุคลากรและจัดเตรียมงบประมาณเพื่อใช้จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ตามความต้องการของอาจารย์ผู้สอน ร้อยละ 3.33

3. ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม พบว่า ได้ปฏิบัติ 3 ลำดับแรกคือให้คณาจารย์มีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร ร้อยละ 16.67 รองลงมาคือ ให้คณาจารย์มีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษา ร้อยละ 10.67 และให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาร้อยละ 13.33

4. การส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ พบว่าที่ไม่ได้ปฏิบัติ 3 ลำดับแรกคือลดภาระงานอื่นของอาจารย์ เพื่อมุ่งงานสอนเป็นหลัก ร้อยละ 23.33 รองลงมาคือจัดทำระเบียบการให้รางวัลแก่นักศึกษาที่ชัดเจน ร้อยละ 21.67 จัดทำระเบียบการลงโทษนักศึกษาที่ชัดเจน ร้อยละ 15.00

5. การกำกับ ดูแลคุณภาพ พบว่า ที่ไม่ได้ปฏิบัติ 3 ลำดับแรกคือสำรวจความต้องการบริการนิเทศของอาจารย์ ร้อยละ 17.00 รองลงมาคือประเมินการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง นำสรุปการประเมินการใช้หลักสูตรมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรของวิทยาเขต ร้อยละ 8.33 และมีแผนการการนิเทศการใช้หลักสูตรชัดเจนเป็นรูปธรรม ดำเนินการติดตามการใช้หลักสูตร อย่างครอบคลุม ร้อยละ 6.67

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

จากแบบสอบถามปลายเปิด จำนวน 75 ชุด ที่ได้ถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช ร้อยละ 95 ผู้วิจัยได้สรุปเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยไว้ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาบุคลากร

1.1 ปัญหา

- 1.1.1 บุคลากรมีความรู้ในการจัดทำหลักสูตรน้อย
- 1.1.2 หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช มีการเปลี่ยนแปลงการจัดทำหลักสูตร
- 1.1.3 งบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ น้อย
- 1.1.4 บุคลากรไม่นิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงรายวิชาที่สอนเพราะอาจารย์ไม่เพียงพอ
- 1.1.5 ความเข้าใจของบุคลากรไม่ตรงกัน
- 1.1.6 บุคลากรบางคนไม่เห็นความสำคัญของหลักสูตร

1.2 ข้อเสนอแนะ

- 1.2.1 ควรจัดการอบรมการทำหลักสูตรให้บุคลากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช ให้เข้มข้น ให้เข้าใจทุกรายละเอียด
- 1.2.2 หลักสูตรแกนกลางควรมีความชัดเจน
- 1.2.3 ควรจะมีงบประมาณมากขึ้นกว่าเดิม
- 1.2.4 ควรจัดสรรอาจารย์ให้ครบและสอนตรงตามเกณฑ์มาตรฐาน
- 1.2.5 ควรให้บุคลากรทุกคนจัดทำแผนการสอนของตนเองในรายวิชาที่สอนอย่างน้อยหนึ่งวิชา

2. ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร

2.1 ปัญหา

- 2.1.1 งบสนับสนุนน้อย และล่าช้า
- 2.1.2 งบประมาณในการจัดอบรมหลักสูตรน้อยไม่เพียงพอ
- 2.1.3 การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกระชั้นชิดทำให้งานได้ไม่ครอบคลุม

2.2 ข้อเสนอแนะ

- 2.2.1 หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราชควรจัดงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรให้เพียงพอ
- 2.2.2 จัดสรรให้แต่เนิ่นๆไม่ควรให้ใกล้การเบิกจ่ายเงิน

3. ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

3.1 ปัญหา

- 3.1.1 ผู้บริหารไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษา
- 3.1.2 ชุมชนอยู่ห่างไกลจากวิทยาเขต การคมนาคมไม่สะดวก
- 3.1.3 รายได้ของนักเรียนน้อย ต้องทำงานทุกวันไม่มีเวลามาเรียนทุกวัน
- 3.1.4 ผู้บริหารจะให้ความร่วมมือกับหลักสูตรน้อย
- 3.1.5 ยังขาดความประชาสัมพันธ์สู่ชุมชน จึงทำให้ ขาดการประสานงานในเรื่องของหลักสูตร

- 3.1.6 ความร่วมมือของผู้บริหารยังไม่มาก และไม่เข้าใจในการมีส่วนร่วมในการทำหลักสูตร

3.2 ข้อเสนอแนะ

- 3.2.1 ควรให้อาจารย์ประจำหลักสูตร มีส่วนร่วมในเรื่องของหลักสูตรการทำหลักสูตร
- 3.2.2 ควรมีการอบรมและชี้แนะให้กับผู้บริหารและอาจารย์ประจำหลักสูตร เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น
- 3.2.3 ควรสร้างหลักสูตรให้เข้มแข็ง วิทยาเขตต้องมีส่วนร่วมมากขึ้น
- 3.2.4 ควรมีอาจารย์ประจำหลักสูตร และผู้บริหารมาช่วยดูแล ด้านการพัฒนาหลักสูตร
- 3.2.5 ควรมีการประสานงานกับอาจารย์ประจำหลักสูตร อย่างจริงจัง
- 3.2.6 ควรกำหนดระยะเวลาในการจัดทำหรือทำความเข้าใจเนื้อหา
- 3.2.7 ควรทำความเข้าใจกับอาจารย์ประจำหลักสูตรทุกคนในบทบาทนี้

4. ด้านการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ

4.1 ปัญหา

- 4.1.1 ใช้งบประมาณในการจัดทำหลักสูตรน้อย
- 4.1.2 มีแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอตามความต้องการ
- 4.1.3 การสนับสนุนทางวิชาการของวิทยาเขตน้อยมาก
- 4.1.4 ระบบการจัดการงานวิชาการ ยังไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติ
- 4.1.5 บุคลากรมีน้อยและขาดความรับผิดชอบ

- 4.1.6 แหล่งเรียนรู้ขาดการปรับปรุงและดูแล
- 4.1.7 มีสถานที่คับแคบ/อากาศร้อน/ภูมิทัศน์ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้
- 4.1.8 ห้องสมุดมีพื้นที่คับแคบ ไม่สามารถรองรับการใช้บริการของนักศึกษาได้อย่างเต็มที่

- 4.1.9 บรรณารักษ์ไม่มีความชำนาญเกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่ในห้องสมุด
- 4.1.10 แหล่งเรียนรู้อยู่ไกลจากวิทยาเขต ทำให้ลำบากในการพานักศึกษาไปศึกษา
- 4.1.11 ตำราที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนยังขาดอยู่
- 4.1.12 มีจำนวนนักศึกษามากเวลาใช้ห้องสมุดเวลาตรงกัน
- 4.1.13 การเก็บข้อมูลพื้นฐานไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร
- 4.1.14 ข้อมูลสูญหาย
- 4.1.15 อาจารย์ส่วนใหญ่มีผลงานทางวิชาการน้อยหรือไม่มีเลย เพราะบรรจุไม่กี่ปี
- 4.1.16 การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการไม่มีสถานที่และงบประมาณในการจัดให้น่าสนใจ

- 4.1.17 ขาดเงินทุน
- 4.1.18 ไม่มีผลงานทางวิชาการมาเผยแพร่
- 4.1.19 มีผลงานทางวิชาการแต่ไม่ต้องการเผยแพร่

4.2 ข้อเสนอแนะ

- 4.2.1 ควรปรับปรุงให้เพียงพอ
- 4.2.2 ควรจัดสรรงบประมาณในการพานักศึกษาไปแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ไกลอย่างเพียงพอ
- 4.2.3 ควรมีศึกษานิทรรศการกำกับติดตามหลักสูตรของวิทยาเขต
- 4.2.4 ควรจัดระบบให้รวดเร็ว และลดขั้นตอนในการจัดทำเอกสารทางวิชาการ
- 4.2.5 ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงานวิชาการให้มากขึ้น
- 4.2.6 ควรมีการปรับปรุงดูแล เพื่อให้บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ น่าใช้ น่าเรียน
- 4.2.7 ควรสร้างห้องสมุดให้กว้างกว่าเดิมและปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ดีขึ้น
- 4.2.8 ควรจัดอบรมการจัดหมวดหมู่หนังสือในห้องสมุด
- 4.2.9 ควรสำรวจความต้องการของบุคลากรในการใช้แหล่งเรียนรู้
- 4.2.10 ควรแนะนำให้คณาจารย์จัดเก็บผลงานเพื่อความก้าวหน้าของอาชีพ

4.2.11 ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการทำผลงานทางวิชาการให้บุคลากร

4.2.12 บุคคลที่มีผลงานทางวิชาการเผยแพร่ควรให้ขวัญและกำลังใจกับบุคคลนั้น

5. ด้านการกำกับดูแลคุณภาพ

5.1 ปัญหา

5.1.1 มีการประเมินผลหลักสูตรน้อย

5.1.2 มีเวลาประเมินผลหลักสูตรน้อย

5.1.3 ขาดการประเมินการใช้หลักสูตรจากอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษา

5.1.4 บุคลากรที่ทำการประเมินผลหลักสูตรมีน้อย

5.1.5 เวลาผู้ประเมินผลหลักสูตรกับผู้รับการประเมินผลหลักสูตรไม่ตรงกัน

5.1.6 บรรยากาศในการประเมินผลหลักสูตรไม่ดี

5.1.7 มีการติดตามการใช้หลักสูตรน้อย

5.1.8 บุคลากรที่รับผิดชอบ ขาดความรับผิดชอบและไม่ตรงเวลา

5.1.9 ข้อมูลในการวิจัยมากเกินไป

5.1.10 ข้อมูลได้ไม่ตรงตามเวลา

5.1.11 มีผู้วิจัยคนเดียวทำให้มีภาระมากเกินไป

5.1.12 ยังไม่มีการวิจัยเรื่องหลักสูตรมากนัก

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ควรให้คณาจารย์และนักศึกษาได้ประเมินการใช้หลักสูตรในแต่ละปีการศึกษา

5.2.2 ควรมีการประเมินผลหลักสูตรการใช้หลักสูตรให้บ่อยขึ้นและเป็นระบบ

5.2.3 ควรให้ผู้ประเมินผลหลักสูตรสอนน้อยลง

5.2.4 ควรจัดทำการติดตามการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ

5.2.5 ควรปรับข้อมูลให้น้อยลง

5.2.6 ควรตั้งคณะกรรมการร่วมกันในการทำงานวิจัย

5.2.7 ควรมีการวิจัยหลักสูตรทุกปีการศึกษา

5.2.8 การเก็บรวบรวมข้อมูลควรได้รับความร่วมมือจากบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช ให้มากขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช

แนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช ด้านการพัฒนาบุคลากร มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 23.00 ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 20.00 ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 16.67 ด้านการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 23.33 ด้านการกำกับ ดูแลคุณภาพ มีส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติ 17.00

การพัฒนาบุคลากร ควรจัดการอบรมการทำหลักสูตรให้บุคลากรวิทยาเขต ศรีธรรมาสโคราชให้เข้มข้น ให้เข้าใจทุกรายละเอียด หลักสูตรแกนกลางต้องมีความชัดเจน ควรมีงบประมาณมากขึ้นกว่าเดิม ควรจัดสรรคณาจารย์ให้ครบและสอนตรงตามเกณฑ์มาตรฐาน ควรให้บุคลากรทุกคนจัดทำแผนการสอนของตนเองในรายวิชาที่สอนอย่างน้อยหนึ่งวิชา

การสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาควรจัดงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรให้เพียงพอ จัดสรรให้แน่นอน ๆ ไม่ควรให้ใกล้การเบิกจ่ายเงิน

การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ควรให้อาจารย์ประจำหลักสูตร มีส่วนร่วมในเรื่องของหลักสูตรการทำหลักสูตร ควรมีการอบรมและชี้แนะให้กับผู้บริหารและอาจารย์ประจำหลักสูตร เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น ควรสร้างอาจารย์ประจำหลักสูตรให้เข้มแข็ง วิทยาเขตต้องมีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีศึกษานิเทศก์ และ วิทยาเขตมาช่วยดูแล ด้านการพัฒนาหลักสูตร ควรมีการประสานงานกับผู้บริหารอย่างจริงจัง ควรกำหนดระยะเวลาในการจัดทำหรือทำความเข้าใจเนื้อหา ต้องทำความเข้าใจกับอาจารย์ประจำหลักสูตรทุกคน

การส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ ควรมีงบให้เพียงพอ จัดสรรงบประมาณในการพานักศึกษาไปแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ไกลอย่างเพียงพอ ควรมีผู้ประเมินกำกับติดตามหลักสูตรของวิทยาเขต จัดระบบให้รวดเร็ว และลดขั้นตอนในการจัดทำเอกสารทางวิชาการ ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงานวิชาการให้มากขึ้น ควรมีการปรับปรุงดูแล เพื่อให้บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ น่าใช้น่าเรียน สร้างห้องสมุดให้กว้างกว่าเดิมและปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ดีขึ้น ควรจัดอบรมการจัดหมวดหมู่หนังสือในห้องสมุด ควรสำรวจความต้องการของบุคลากรในการใช้แหล่งเรียนรู้ แนะนำให้คณาจารย์จัดเก็บผลงานเพื่อความก้าวหน้าของอาชีพ ควรจัดสรรงบประมาณ

สนับสนุนการทำงานทางวิชาการให้บุคลากร บุคคลที่มีผลงานทางวิชาการเผยแพร่ควรให้ขวัญและกำลังใจกับบุคคล

การกำกับดูแลคุณภาพ ควรให้คณาจารย์และนักศึกษาได้ประเมินการใช้หลักสูตรหลังจบปีการศึกษา ต้องมีการประเมินผลการใช้หลักสูตรให้บ่อยขึ้นและเป็นระบบ ให้ผู้ประเมินสอนน้อยลงควรจัดทำการศึกษาติดตามการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ ควรปรับข้อมูลให้น้อยลง ควรตั้งคณะกรรมการร่วมกันในการทำงานวิจัย ควรมีการวิจัยหลักสูตร ทุกปีการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลได้รับความร่วมมือจากบุคลากรในวิทยาเขตน้อย

อภิปรายผล

ผู้วิจัยนำประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

การพัฒนาบุคลากรพบว่า สถานศึกษาจะต้องพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง สร้างความเข้าใจแก่อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการวัดประเมินผลโดยมีมาตรฐานและตัวชี้วัด ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาศรีสุทธี วรโณ (พระมหาศรีสุทธี วรโณ, 2550) ได้ศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากร อาจารย์ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษาร่วมกันวางแผนจัดทำแผนพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่องทุกปี จัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรอย่างเป็นรูปธรรม

การสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้จัดซื้อสื่อการเรียนการสอน จัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาหลักสูตร จัดสรรงบประมาณเพื่อใช้จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน จัดอาจารย์เข้าสอนตรงตามความถนัด เช่นเดียวกับกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) เสนอไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐานเป็นการปรับกระบวนทัศน์การจัดหลักสูตรการสอนที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ให้อาจารย์มีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร ให้อาจารย์มีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาเช่นเดียวกับกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ได้เสนอไว้ว่า การจะส่งเสริมให้การจัดทำและใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาและสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา เช่นเดียวกับ ชลิต เกษทอง

(ชลิต เกษทอง, 2550) ได้ศึกษาพบว่า การได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการบริหารเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา การสนับสนุนการใช้วิทยากรท้องถิ่น

การส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ มีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดสรรงบประมาณในการพานักศึกษาไปแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ไกลอย่างเพียงพอ ควรมีผู้ประเมินกำกับติดตามหลักสูตรของวิทยาเขต จัดระบบให้รวดเร็ว และลดขั้นตอนในการจัดทำเอกสารทางวิชาการ ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงานวิชาการให้มากขึ้นสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ได้สรุปว่า ความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับบรรยากาศทางวิชาการ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดขึ้น

การกำกับ ดูแลคุณภาพ ได้กำหนดการติดตาม คุณภาพหลักสูตร กำหนดระเบียบการกำกับคุณภาพหลักสูตร เช่นเดียวกับกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ที่ได้สรุปว่า เพื่อสร้างความมั่นใจแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนว่า ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพตามที่คาดหวังตามที่กำหนดในมาตรฐานการเรียนรู้ และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนตามความคาดหวังของสถานศึกษา การกำกับดูแลคุณภาพของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการนำหลักสูตรไปใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็น สอดคล้องกับมานิชย์ มีดี (มานิชย์ มีดี, 2557) ได้ศึกษาพบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการจัดทำ แผนงาน / โครงการ การนิเทศกำกับ ติดตาม และประเมินผล การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

สรุป

แนวทางการพัฒนาการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศโคราช 1) ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรจัดการอบรมการทำหลักสูตรให้บุคลากรวิทยาเขต ศรีธรรมมาศโคราชให้เข้มข้น ให้เข้าใจทุกรายละเอียด 2) ด้านการสนับสนุนงบประมาณทรัพยากร ควรจัดงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรให้เพียงพอ 3) ด้านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ควรให้อาจารย์ประจำหลักสูตร มีส่วนร่วมในเรื่องของหลักสูตรการทำหลักสูตร 4) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ ควรมีงบประมาณให้เพียงพอ 5) ด้านการกำกับ ดูแลคุณภาพ ควรให้คณาจารย์และนักศึกษาได้ประเมินการใช้หลักสูตรหลังจบปีการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะแนวทางต่อการบริหารหลักสูตร ดังนี้
ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงปัญหาเกี่ยวข้องบุคลากร ขาดความรู้เรื่องหลักสูตรดังนั้นในการบริหารงานจึงควรที่จะจัดหาอาจารย์ประจำหลักสูตรให้ได้รับความรู้ สนับสนุนงบประมาณในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพ ควรให้ความสำคัญในเรื่องของงบประมาณและทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ให้เหมาะสม เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาโดยการจัดสัมมนา เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ได้อย่างแท้จริง ให้ครอบคลุมกระบวนการของหลักสูตรในทุกด้าน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชลิต เกษทอง. (2550). *การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร เขต 3*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2556). *แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัยระยะ 10 ปี*. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาศิริสิทธิ์ วรโณ. (2550). *การจัดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา กลุ่ม 5 เขตพื้นที่การศึกษา เขต 4 นครพนม*. ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มานิชย์ มีดี. (2557). *สภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียน ขนาดเล็ก สังกัดเขต พื้นที่การศึกษาศุราษฎร์ธานีเขต 2*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหาร การศึกษา) กรุงเทพฯ บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2558). *เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับ บัณฑิตศึกษา เล่ม 172 ตอนพิเศษ 295 ง*. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ.

ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงาน
ด้านการเงินและบัญชี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

CONDITION FACTOR OF POTENTIAL DEVELOPMENT AFFECTED TO
FINANCING AND ACCOUNTING OPERATION IN
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY
NAKHONSITHAMMARAT CAMPUS

บุญญาดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์การปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการณ์การปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ได้แก่ ด้านความรู้ทางวิชาชีพ ด้านความรู้และทักษะทางวิชาชีพ ด้านความรู้และความเข้าใจในกฎหมาย และด้านคุณค่า จริยธรรมและความเที่ยงธรรม

2. การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ได้แก่ ด้านคุณภาพของผลงาน ด้านปริมาณของผลงาน ด้านการบริหารเวลา และด้านความพึงพอใจ และ

3. ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ได้แก่ ด้านความรู้และความเข้าใจในงาน ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในที่ทำงาน ด้านความมั่นคงก้าวหน้าในงาน และด้านขวัญและกำลังใจในการทำงาน จะเห็นได้ว่าการเพิ่มผลิตภาพที่มีคนเป็นศูนย์กลาง (Human-Centered Productivity) ถือว่าคนเป็นปัจจัยการผลิตที่มีอยู่จำกัดเพียงจำนวนหนึ่งเช่นเดียวกับทุน วัตถุดิบ เครื่องจักร ฯลฯ แต่คนมีความพิเศษและซับซ้อนมากกว่าเพราะคนมีทัศนคติ มีความคิด มีความสามารถที่ถูกนำเข้าไปปะปนให้มีผลต่อการทำงานจึงทำให้สามารถสร้างนวัตกรรมได้ จากความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ แต่ผลลัพธ์ไม่เท่ากัน ความแตกต่างเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาให้เหมาะสม

คำสำคัญ: ปัจจัยเงื่อนไข, การพัฒนาศักยภาพ, การปฏิบัติงาน, การเงินและบัญชี

Abstract

According to condition factor of potential development affected to financing and accounting operation in Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsithammarat Campus, the objectives of this research were 1) to study situation of financing and accounting operation in Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsithammarat Campus 2) to study potential development financing and accounting operation in Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsithammarat Campus and 3) to study condition factor affected to financing and accounting operation in Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsithammarat Campus. The study was a qualitative research, in-dept interview and got information from purposive selection who represent from exchequer and property section by 3

groups, 1) financial group 2) account group and 3) property and supplies group included 12 persons.

The results of research are found as follows:

1. To study situation of financing and accounting operation in Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsithammarat Campus for example professional knowledge, knowledge and understand of law, ethics and integrity value.

2. potential development of financing and accounting in Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsithammarat Campus such as job quality, volume of work, time management and satisfaction, and

3. To study condition factor affected to financing and accounting operation in Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsithammarat Campus such as knowledge and understand of work environment area, relationship with colleagues, job progressive security and motivation to work. It was found that Human – Centered Productivity mean human was production factor that limited source as same as budget, raw materials and machine etc. But human was special, complicated more than anything because of attitude and idea that ability to creative from knowledge, skill and experience to developed work so different people give different results. However, all different results are necessary to develop.

Keywords: Condition Factor, Potential Development, Operation, Financing and Accounting

บทนำ

การเงินและบัญชีถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ถูกนำมาใช้เพื่อการอธิบายผลการดำเนินงานต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งมีหลักฐานอ้างอิงสามารถตรวจสอบได้โดยเป็น

ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่าข้อมูลทางด้านอื่น ระบบบัญชีจึงเป็นแหล่งสะสมข้อมูลที่มีความหมายต่อการดำเนินธุรกิจ เช่น ข้อมูลรายรับ รายจ่าย ต้นทุนการผลิต จำนวนสินค้าที่จำหน่าย จำนวนสินค้าคงเหลือ เป็นต้น การจัดทำระบบบัญชีที่ได้มาตรฐานจะช่วยแสดงสถานะทางการเงินสถานะการดำเนินธุรกิจอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบการดำเนินการต่าง ๆ ได้ง่าย และยังเป็นการสร้างระบบการตรวจสอบเพื่อรองรับการเติบโตของธุรกิจในอนาคตอีกด้วย (ลัดดา หิรัญญา, 2555) ข้อมูลทางบัญชีมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจในทุกลำดับขั้น นับตั้งแต่ การกำหนดวิสัยทัศน์ เช่น การใช้งบการเงินที่แสดงผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของธุรกิจ ให้ผู้บริหารทราบถึงศักยภาพของบริษัทเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของธุรกิจได้อย่างเหมาะสม นอกจากนั้น ระบบข้อมูลทางบัญชียังถูกนำมาใช้ประกอบการกำหนดวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ขององค์กร รวมไปถึงการวิเคราะห์ต้นทุนและกำไร เพื่อทราบถึงจุดคุ้มทุน อัตราผลตอบแทนทางการเงินจากการลงทุนต่าง ๆ ตามแผนกลยุทธ์ขององค์กรธุรกิจที่ตั้งไว้ ขณะที่ในระหว่างนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติงานจริง ผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูลทางบัญชีเพื่อการสั่งการ และจูงใจพนักงานในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่ตั้งไว้ และใช้ข้อมูลทางบัญชีเพื่อตรวจสอบว่าเป็นไปตามแผนหรือไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคใดเกิดขึ้น เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน หรือวางแผนใหม่สำหรับระยะเวลาต่อไปให้ดีขึ้นกว่าช่วงที่ผ่านมา (กลยุทธ์การบริหารบัญชีเพื่อธุรกิจก้าวไกลภายใต้วิกฤตเศรษฐกิจ, 2560)

คุณลักษณะของนักบัญชีที่ดีต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ และเก็บรักษาความลับได้ดี เพราะนักบัญชีเป็นผู้ที่รู้ความเคลื่อนไหวทางการเงินของบริษัทอยู่ตลอดเวลา จึงไม่ควรนำเรื่องดังกล่าวมาเปิดเผย มีความละเอียดรอบคอบ นักบัญชีจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารทางบัญชี และเก็บรักษาไว้ในที่ที่ปลอดภัยมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับงานบัญชีอย่างเต็มเปี่ยม ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เปิดรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับใช้กับงานบัญชี พัฒนางานของนักบัญชีให้ทันสมัยอยู่เสมอมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ (นิศาชล หวานเปราะ, 2557) นักบัญชีต้องนำเสนอข้อมูลทางบัญชีที่น่าเชื่อถือ ถูกต้อง และรวดเร็ว เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการตัดสินใจลักษณะของงานบัญชีโดยทั่วไปที่ให้บริการกัน ได้แก่ การรับทำบัญชี การตรวจสอบบัญชี การวางระบบบัญชี การบัญชีต้นทุน การพยากรณ์ทางการเงิน การวางแผนภาษีอากร การบัญชีเพื่อ

การบริหาร เป็นต้น (เฉลิมขวัญ ทรัพย์บุญยงค์, 2557) โดยนักบัญชีจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบหลัก ๆ ดังนี้

1. ทำหน้าที่บันทึกข้อมูลทางการเงินตามระบบของการบัญชี
2. ทำบัญชีรายรับบัญชีรายจ่ายให้กับองค์กร
3. ตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารทางบัญชี
4. บันทึกการจ่ายเงิน การรับเงิน และธุรกรรมทางการเงิน
5. ทำงบดุล และรวบรวมรายงานการเงินตามระยะเวลาที่กำหนด
6. จัดแสดงรายรับรายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของบริษัท
7. ทำรายงานปิดงบการเงินประจำเดือนให้กับบริษัท

นักบัญชีต้องพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานในหลายด้าน อาทิเช่น ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ การนำความรู้เชิงวิชาการและเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานอย่างสูงสุด และนักบัญชีต้องพัฒนาฝึกฝนความสามารถด้านอื่น ๆ ที่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับทิศทางนโยบายองค์กร ที่มุ่งเน้นการทำงานอย่างเป็นระบบ (โสภภาพรรณ ไชยพัฒน์ , อนุชาติ ชูทรัพย์ และสันธยา ดารารัตน์., 2555)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ได้มีการดำเนินการตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วย 1. ด้านการผลิตบัณฑิต 2. ด้านการวิจัย 3. ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม และ 4. ด้านการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ในการดำเนินงานตามพันธกิจดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) การดำเนินการโครงการ/ กิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช จะต้องใช้งบประมาณซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินการ กระบวนการทางการเงินและงบประมาณของโครงการ/ กิจกรรมที่มีประสิทธิภาพย่อมจะส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการทางการเงินและงบประมาณ คือ การยืมและส่งคืนเงินยืมทดรองจ่าย เพื่อใช้ในการดำเนินการให้เกิดความคล่องตัว แต่บางครั้งการขออนุมัติยืมและส่งคืนเงินยืมทดรองจ่ายโครงการของสำนักวิชาการ ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

เนื่องจากยังไม่มีกระบวนการทำงานที่เป็นมาตรฐาน ทำให้การปฏิบัติงานต้องใช้ดุลยพินิจของผู้ปฏิบัติงานในการตีความหมายกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เกี่ยวกับการขออนุมัติยืมและส่งคืนเงินยืมทดรองจ่าย ทำให้เกิดความไม่สม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน (Consistent) ประกอบกับบุคลากรเจ้าของโครงการผู้ขออนุมัติยืมยังขาดประสบการณ์การจัดโครงการ จึงทำให้เกิดความผิดพลาดด้านการจัดเตรียมเอกสารเพื่อขออนุมัติยืมและส่งคืนเงินยืมทดรองจ่าย เป็นต้น

นอกจากนี้ ในการจัดซื้อจัดจ้างวัสดุ/ อุปกรณ์เพื่อใช้ในการดำเนินการตามโครงการ / กิจกรรมต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้เงินทดรองจ่าย ซึ่งในบางกรณีที่เป็นโครงการเร่งด่วนหรือมีระยะเวลาดำเนินการค่อนข้างกระชั้น ผู้จัดโครงการจำเป็นต้องจัดซื้อจัดจ้างวัสดุ / อุปกรณ์จากร้านค้าที่รับชำระค่าสินค้าซึ่งเป็นวัสดุ / อุปกรณ์ในการดำเนินการเป็นเงินสดเท่านั้นเพื่อความรวดเร็วในการดำเนินการตามกำหนดเวลา ดังนั้น หากผู้จัดโครงการไม่มีเงินสำหรับสำรองจ่าย ก็จะส่งผลต่อการดำเนินการโครงการด้วย ดังนั้น กระบวนการในการยืมและส่งคืนเงินยืมทดรองจ่ายจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินโครงการ / กิจกรรมต่าง ๆ ต่างตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ทุกโครงการ / กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด

จากการศึกษาเรื่องปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช จากการพบเจอปัญหาในการปฏิบัติงานการเงินและบัญชี ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของการเงินและบัญชี ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช เพื่อนำไปพัฒนาศักยภาพของนักปฏิบัติงานการเงินและบัญชี และหาแนวทางการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานการเงินและบัญชีของสภามหาวิทยาลัย และนำไปสู่การพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

3. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงิน และบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงิน และบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพราะผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในส่วนงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการเงินและบัญชีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มงานภายใต้ส่วนคลังและทรัพย์สิน จำนวน 3 กลุ่มงาน คือ 1) กลุ่มงานการเงิน 2) กลุ่มงานการบัญชี และ 3) กลุ่มงานทรัพย์สินและพัสดุ ทั้งหมดจำนวน 12 คน เพราะเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงิน และบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

2.1 ศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

2.1.1 ด้านความรู้ทางวิชาชีพ

2.1.2 ด้านทักษะทางวิชาชีพ

2.1.3 ด้านความรู้และความเข้าใจในกฎหมาย

2.1.4 ด้านคุณค่า จริยธรรม และความเที่ยงธรรม

2.2 การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

2.2.1 ด้านคุณภาพของผลงาน

2.2.2 ด้านปริมาณของผลงาน

2.2.3 ด้านการบริหารเวลา

2.2.4 ด้านความพึงพอใจ

2.3 ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

2.3.1 ด้านความรู้และความเข้าใจในงาน

2.3.2 ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน

2.3.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในที่ทำงาน

2.3.4 ด้านความมั่นคงก้าวหน้าในงาน

2.3.5 ด้านขวัญและกำลังใจในการทำงาน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานที่ใช้ในการวิจัย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ ได้เริ่มทำการศึกษาดังแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2560 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 รวมระยะเวลา 3 เดือน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการณ์การปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช พบว่า

1.1 ด้านความรู้ทางวิชาชีพ

ความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพการบัญชีนั้นว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาความเข้าใจทางการบัญชี เพื่อการดำเนินงานที่ถูกต้อง และการดูแลฐานะทางการเงิน ที่ยอมเยียมในการรักษาความสมดุลทางการเงิน ผู้ปฏิบัติงานด้านการบัญชีแต่ละคนมีสมรรถนะ ที่แตกต่างกันในแต่ละหน้าที่งานรวมถึงประสบการณ์ในการทำงาน ดังนั้นคุณวุฒิทางการศึกษายังไม่สามารถ วัดระดับสมรรถนะในการปฏิบัติงานทางด้านการบัญชีได้ จึงเกิดแรงผลักดันให้มีการจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ

1.2 ด้านความรู้และทักษะทางวิชาชีพ

การศึกษามาตรฐานการเงินและบัญชี องค์ความรู้ที่ควรมีในวิชาชีพบัญชีเพื่อพัฒนานักบัญชีให้มีความรู้ความสามารถที่เป็น ทักษะสำหรับการปฏิบัติงาน ด้านความรู้ ด้านความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพบัญชีควรมั่นในหลักมาตรฐานการบัญชีและจริยธรรมของนักบัญชี มุ่งเน้นการส่งเสริมความรู้และศักยภาพให้มีการพัฒนาความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคลากรที่ชัดเจน

1.3 ด้านความรู้และความเข้าใจในกฎหมาย

งานของการเงินและบัญชี คือ การวิเคราะห์เกี่ยวกับกิจกรรมการดำเนินงานต่างของบริษัท เพื่อนำมาบันทึกและรายงานผลในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งบกำไรขาดทุน สำหรับงานที่ทำเกี่ยวกับการตรวจสอบการบันทึกบัญชี รายละเอียดประกอบงบ และรวมถึงการวิเคราะห์งบให้ผู้บริหารทราบถึงสถานะและปัญหา เพื่อให้สามารถแก้ไขหรือกำหนดนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์

1.4 ด้านคุณค่าจริยธรรมและความเที่ยงธรรม

ผู้ทำบัญชีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อุทิศตน หุ่เมเท ดูแลทรัพย์สินขององค์กรที่ตนสังกัด โดยผู้ทำบัญชีจะต้องจัดให้มีหรือให้คำแนะนำระบบงานบริหารสินทรัพย์ให้เหมาะสมกับขนาดขององค์กรต้องใช้เวลา และทรัพย์สินขององค์กรที่ตนสังกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่นำไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือบุคคลที่สามทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. ผลการศึกษาพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช พบว่า

2.1 ด้านคุณภาพของผลงาน

ด้านคุณภาพของผลงานเป็นการบ่งบอกถึงคุณภาพหรือสมรรถนะของนักการเงินและบัญชี อาทิเช่น การรักษามารยาทและระเบียบในที่ทำงาน การสร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน การสร้างสัมพันธภาพที่ดี และการสื่อสารในองค์กรหรือในการทำงาน โดยเฉพาะเรื่องการสื่อสารภายในองค์กรนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการตัดสินใจความสำเร็จหรือการล้มเหลวของการทำงานร่วมกันของบุคลากร ทั้งการสื่อสารภายในองค์กรและนอกองค์กร

2.2 ด้านปริมาณของผลงาน

ด้านปริมาณงาน มีความสัมพันธ์ต่อความรับผิดชอบของปฏิบัติงานได้รวดเร็ว ผลงานสำเร็จตามเป้าหมาย คุณภาพผลงานเชื่อถือได้ผลงานได้มาตรฐาน ปริมาณผลงานของกลุ่ม ทำงานเสร็จทันเวลา และสามารถให้คำปรึกษาแนะนำได้อย่าง ถูกต้องสมบูรณ์ผู้ทำบัญชีต้องปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงด้วยความมุ่งมั่น และขยันหมั่นเพียร โดยมีความรับผิดชอบและใส่ใจในการปฏิบัติงานอย่างมีทักษะ ครบถ้วน สมบูรณ์ ทันเวลาตามสัญญาหรือข้อผูกพันของลูกค้าหรือผู้ว่าจ้าง และเป็นไปตามข้อบังคับในเรื่องของความโปร่งใส

2.3 ด้านการบริหารเวลา

การสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานที่มีต่อคุณภาพการปฏิบัติงานทางการเงินการบัญชีของผู้ทำบัญชี การมีคุณภาพการปฏิบัติงานทางการเงินการบัญชีมีความสัมพันธ์กับศักยภาพการปฏิบัติงานทางการเงินการบัญชี เพราะกระบวนการจัดทำบัญชี ผู้ทำบัญชีต้องจัดทำบัญชีให้ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป เพื่อให้งบการเงินมีความ ถูกต้องตามกฎหมายทางการเงินซึ่งแสดงถึงความเที่ยงธรรม ของผู้ทำบัญชีเอง เพื่อให้ผลงานที่ได้มีประสิทธิภาพ เกิด ประโยชน์ และคุ้มค่ามากที่สุด

2.4 ด้านความพึงพอใจ

การงานที่มีผลต่อความพึงพอใจความสุขและคุณภาพชีวิตคือความภาคภูมิใจในตัวเองที่ได้ใช้ความรู้ความสามารถนำการปฏิบัติงานของบุคลากร การสนับสนุนของผู้บังคับบัญชาและ

สัมพันธภาพกับบุคลากรในหน่วยงานด้านความสัมพันธ์มีผลต่อความพึงพอใจ ความสุขและคุณภาพชีวิตของบุคลากร รวมถึงงานนั้นออกมามีคุณภาพ

3. ผลการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงิน และบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช พบว่า

3.1 ด้านความรู้และความเข้าใจในงาน

นักบัญชีต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผน บริหารจัดการ จัดระบบงาน อำนาจการ สั่งราชการ มอบหมาย กำกับ แนะนำ ตรวจสอบ ประเมินผลงาน ตัดสินใจ แก้ปัญหา ในงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ การปฏิบัติงานของนักบัญชีที่ส่งผลต่อคุณภาพ เพื่อมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพของบุคลากรทางบัญชี ให้มีความรู้ความสามารถ มีการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐาน และมีการนำเสนอข้อมูลทางการบัญชีที่มีคุณภาพ ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลทางการบัญชีไปใช้ในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และรวดเร็ว

3.2 ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน

การช่วยกันสร้างบรรยากาศที่สดใส เอื้ออาทร สามัคคีในที่ทำงาน จะช่วยทำให้เกิดรอยยิ้ม ในที่ทำงาน ทำให้เกิดความสุขและประสิทธิภาพในการทำงานจะช่วยให้องค์กรสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่ดี และผลงานที่ดีจะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคลากรทุกคนภาคภูมิใจในความสำเร็จของงานที่ตนทำ

3.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในที่ทำงาน

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน ทั้งในระดับผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา จะทำให้การทำงานมีความราบรื่นมากขึ้น การให้वानใครให้ช่วยเหลือก็ทำได้ง่ายขึ้น เพื่อนร่วมงานจะยอมช่วยเหลือเราด้วยความเต็มใจ เพราะเขารู้อยู่แล้วว่าเราก็พร้อมที่จะช่วยเขา เมื่อคนทำงานที่อยู่ในออฟฟิศเดียวกันพร้อมที่จะช่วยเหลือกัน การดำเนินงานขององค์กรก็จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.4 ด้านความมั่นคงก้าวหน้าในงาน

ความต้องการความก้าวหน้า และการเจริญเติบโตในการทำงานเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็ต้องการ หากมีความอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ย่อมมีโอกาสเติบโตในสายงานนั้น ๆ

ได้ ทั้งนี้ควรมีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ในการฝึกอบรม และพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องและเท่าเทียมกับเพื่อนร่วมงาน สามารถนำความรู้มาใช้ในการทำงานได้อย่างเหมาะสม จะช่วยเพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน

3.5 ด้านขวัญและกำลังใจในการทำงาน

การเสริมสร้างขวัญกำลังใจของพนักงาน ในองค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความสบายใจและได้รับการตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติให้ มากที่สุด ตลอดจนการสร้างพลังในการปฏิบัติภาระหน้าที่ ของบุคคลหลายฝ่ายให้ความร่วมมือเพื่อสร้างสรรค์และ ช่วยให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรที่วางไว้ ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ การยอมรับนับถือคนในกลุ่มการทำงานและเงินเดือนที่เหมาะสมซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติงานที่ดี

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการณ์การปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

สายงานนี้คลุมถึงตำแหน่งต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานทางการเงินและบัญชีซึ่งมีลักษณะงานที่ปฏิบัติค่อนข้างยากเกี่ยวกับการเงิน การงบประมาณและการบัญชีทั่วไปของส่วนราชการ เช่น การตรวจสอบหลักฐาน ใบสำคัญคู่จ่ายเงิน ลงบัญชีทำรายงาน การบัญชีรวบรวมรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับการขอจัดตั้งงบประมาณ รายรับ-รายจ่ายประจำปีทำหนังสือชี้แจง ได้ตอบ ด้านงบประมาณ พิจารณาจัดสรรงบประมาณรายจ่าย และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานในฐานะผู้ปฏิบัติงานระดับต้น ปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีตามแนวทาง แบบอย่าง ขั้นตอน และวิธีการที่ชัดเจน ภายใต้การกำกับ แนะนำ ตรวจสอบ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีลักษณะงานที่ปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1. ด้านการปฏิบัติการ คือ การจัดทำและปฏิบัติงานด้านเอกสารทางการเงินและบัญชีในระดับต้น เพื่อให้งานเป็นไปอย่างถูกต้อง ตามระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือสั่งการและตามเป้าหมายที่กำหนด รวบรวมรายละเอียดการจัดทำงบประมาณ เพื่อใช้ประกอบในการทำงบประมาณ ประจำปีของหน่วยงาน และจัดทำแผนการเบิกจ่ายเงิน เพื่อให้การเบิกจ่าย

งบประมาณเป็นไปตามแผนการเบิก จ่ายเงิน และดำเนินการรับ-จ่ายเงินตามหลักฐานการรับจ่ายเงิน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการ รับ-จ่ายเงินเป็นไปอย่างสะดวก ถูกต้องและครบถ้วน

1.2 ด้านการบริการ คือ ให้คำแนะนำตอบปัญหา ชี้แจงเกี่ยวกับงานการเงินและบัญชีแก่เจ้าหน้าที่ระดับ เพื่อถ่ายทอดความรู้ความชำนาญแก่ผู้ที่สนใจ และประสานงานในระดับกลุ่ม กับหน่วยงานราชการ เอกชน หรือประชาชนทั่วไป เพื่อขอความช่วยเหลือและความร่วมมือในงานการเงินและบัญชีและแลกเปลี่ยนความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานของหน่วยงาน

2. การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ปฏิบัติงานในฐานะผู้ปฏิบัติงาน ระดับต้นที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ ทางวิชาการในการทำงาน ปฏิบัติงาน เกี่ยวกับวิชาการเงินและบัญชีภายใต้การกำกับ แนะนำ ตรวจสอบ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย ในด้านคุณภาพผลงานกับศักยภาพภาพการปฏิบัติงานทางการบัญชี เนื่องมาจากมาตรฐานการ ปฏิบัติงานของของผู้ทำบัญชีมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานทางด้านบัญชีเป็นอย่างมาก เพราะกระบวนการจัดทำบัญชี ผู้ทำบัญชีต้องจัดทำบัญชีให้ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป เพื่อให้งบการเงินมีความ ถูกต้องตามกฎหมาย และทั้งนี้ต้องแสดงถึงความเที่ยงธรรม เพื่อให้ผลงานที่ได้มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ และคุ้มค่ามากที่สุด จึงเป็นเหตุผลในการสนับสนุนว่าการปฏิบัติงานด้านความรู้และทักษะทางวิชาชีพ ด้านความรู้ความเข้าใจในกฎหมายทางบัญชี และด้านความเที่ยงธรรม ทั้งหมดนี้เป็น การพัฒนาศักยภาพภาพการปฏิบัติงาน ทางการบัญชี เพราะผู้ทำบัญชีมีมาตรฐานการปฏิบัติงาน ในด้านความรู้และทักษะทางวิชาชีพ ด้านความรู้ความเข้าใจในกฎหมายทางบัญชี และด้านความเที่ยงธรรม ได้สอดคล้องกับนโยบาย และแผนงานและผลงานจะมีความถูกต้อง มีคุณภาพทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลจากผลงานไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ จากศักยภาพการปฏิบัติงานทางการบัญชีด้านปริมาณ ผลงานของผู้ทำบัญชีต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชี คือ นักบัญชีปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักความรู้และทักษะทางวิชาชีพ จะทำงานนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพมากขึ้นและเสร็จทันตามกำหนด และทำให้ได้ปริมาณงานเพิ่มมากขึ้น ตามไปด้วย

3. ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ได้แก่ 1. ด้านความรู้และความเข้าใจในงาน 2. ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน 3. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในที่ทำงาน 4. ด้านความมั่นคงก้าวหน้าในงาน และ 5. ด้านขวัญและกำลังใจในการทำงาน

สรุป

นักบัญชีทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนได้ในเกือบทุกเรื่อง มีประโยชน์และคุณค่าต่อตนเอง ผู้อื่น ชุมชน สังคมและบ้านเมือง แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนบุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้ จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาตนเองประสบความสำเร็จ เมื่อวิเคราะห์ได้กำจัดจุดอ่อนหรือเสริมจุดแข็งอะไรให้กับชีวิตแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องทำ คือ การประเมินผลดูว่าได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ เพราะอะไรก็ตามที่สามารถวัดได้ ประเมินผลได้ สามารถบริหารจัดการได้ และการประเมินผลจะช่วยให้เราสามารถตั้งเป้าหมายที่ท้าทายเพิ่มขึ้นไปอีก ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่เราหาจุดอ่อนและจุดเด่นของตัวเองเจอหรือไม่ อยู่ที่ว่าจะยอมรับมันหรือไม่ "ปัจจัยสู่ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ เริ่มต้นที่การชนะใจตนเอง" การเพิ่มผลิตภาพที่มีคนเป็นศูนย์กลาง (Human-Centered Productivity) ถือว่าคนเป็นปัจจัยการผลิตที่มีอยู่จำกัดเพียงจำนวนหนึ่งเช่นเดียวกับ ทุน วัตถุดิบ เครื่องจักร ฯลฯ แต่คนมีความพิเศษและซับซ้อนมากกว่าเพราะคนมีทัศนคติ มีความคิด มีความสามารถที่ถูกนำเข้าไปปะปนให้มีผลต่อการทำงานจึงทำให้สามารถสร้างนวัตกรรมได้ จากความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ แต่ผลลัพธ์ไม่เท่ากัน ความแตกต่างเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาให้เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำเสนอการปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอข้อเสนอแนะการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 สถาบันการศึกษาควรปรับปรุง หลักสูตรวิชาชีพการบัญชีโดยการเปิดโอกาสให้ภาคธุรกิจและองค์กรวิชาชีพที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

1.2 ควรปลูกจิตสำนึก ในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และมีจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพบัญชี

1.3 สถานประกอบการควรให้การสนับสนุน และส่งเสริมผู้ปฏิบัติงานด้านบัญชีเข้า รับการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องและเสริมสร้าง สมรรถนะในวิชาชีพอย่างมีคุณภาพเพื่อส่งผลให้ เกิดความเชื่อมั่นกับผู้รับบริการและสังคม

1.4 ทำให้นักบัญชีได้รับการตื่นตัวและมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษามาตรฐานของนักบัญชีที่มีการปรับปรุงอยู่ตลอด

2.2 การศึกษาในโอกาสต่อไปควรเพิ่มกลุ่มประชากรในด้านอื่นที่มีความสอดคล้องกับการศึกษา

2.3 ระยะเวลาการศึกษาที่ค่อนข้าง จำกัด และเป็นการศึกษาโดยใช้กลุ่มประชากร เป้าหมายอาจจะทำให้ผลของการศึกษาที่ออกมา อยู่ในขอบเขตเฉพาะเรื่องที่ศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กลยุทธ์การบริหารบัญชีเพื่อธุรกิจก้าวไกลภายใต้วิกฤตเศรษฐกิจ. (2560). เข้าถึงได้จาก

<http://www.classifiedthai.com/content.php?article=3309>.

เฉลิมขวัญ คุรุบุญวงศ์. (2557). คุณสมบัตินักบัญชีที่พึงประสงค์สำหรับอุตสาหกรรมญี่ปุ่น

ในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 5 กันยายน 2560 จาก

https://www.kmutt.ac.th/jif/public_html/article_detail.php?ArticleID=

นิศาชล หวานเปราะ. (2557). หลักธรรมาภิบาล และความรู้ความสามารถของนักบัญชีที่มีผล

ต่อคุณภาพงบการเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ในวิทยานิพนธ์บัญชี มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ลัดดา หิรัญยวา. (2555). นักการบัญชีไทยกับความพร้อมในการใช้มาตรฐานการบัญชีตาม
กรอบมาตรฐานกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียน. เรียกใช้เมื่อ 25 กันยายน 2560 จาก
<http://ssruir.ssru.ac.th/bitstream/ssruir/638/1/028-55.pdf>

โสภาพรรณ ไชยพัฒน์ , อนุวุฒิ ชูทรัพย์ และสันธยา ดารารัตน์. (2555). ความคิดเห็น
ลักษณะผู้ทำบัญชีที่พึงประสงค์ของผู้ประกอบธุรกิจในจังหวัดภูเก็ต. เรียกใช้เมื่อ 15
กันยายน 2560 จาก
http://www.rpu.ac.th/Library_web/doc/RC_RR/2554_Puket_Sopapun.pdf

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์เป็นวารสารวิชาการมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าและเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัยนักวิชาการคณาจารย์และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาในมิติทางด้านพระพุทธศาสนาการศึกษาศิลปวัฒนธรรม สังคมศาสตร์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

1) **บทความพิเศษ (Special Articles)** บทความพิเศษทางวิชาการ ที่นำเสนอองค์ความรู้ทางวิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการใน วงการวิชาการ หรือวิชาชีพ

2) **บทความวิชาการ (Academic Article)** เป็นบทความที่เขียนขึ้นในลักษณะ วิเคราะห์วิจารณ์ หรือเสนอแนวคิดใหม่ จากพื้นฐานทางวิชาการที่ได้เรียบเรียงจากผลงานทาง วิชาการของตนเองหรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้ที่มี ประโยชน์แก่คนทั่วไป

3) **บทความวิจัย (Research Article)** เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบ และมีความมุ่งหมายชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้า ทางวิชาการ หรือการนำวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บทความวิจัยมีรูปแบบของการ วิจัยตามหลักวิชาการ เช่น มีการตั้งสมมติฐานหรือมีการกำหนด ปัญหาที่ชัดเจนสมเหตุผล โดย จะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่เด่นชัดแน่นอน มีการรวบรวมข้อมูล พิจารณาวิเคราะห์ ตีความและ สรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุวัตถุประสงค์

4) บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำราหนังสือ และ วารสารใหม่ หรือจากประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น

5) ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและนานาชาติ

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A 4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK เท่านั้น ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุนุติการศึกษาระดับสูงสุด พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการพิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่องโดยเอียงมาทางด้านขวา และให้ตัวเลขเป็นตัวยกท้ายชื่อผู้เขียนเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับตำแหน่งทางวิชาการและชื่อหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น(ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปมีความกะทัดรัด และสั้น
- 2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยรอบแนวคิด และระบุวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 6) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
- 7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงอรรถเท่านั้น

บทความพิเศษ บทความวิชาการ บทความปริทรรศน์ ปกิณกะ บทความวิจารณ์ หนังสือ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)

5) ข้อเสนอแนะ (Suggestion)

6) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์เล่มที่ข้อเครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย/15/16/282-283), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล/16/256-320)

2) ผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2554)

3) ผู้แต่งสองรายให้อ้างชื่อของผู้แต่งสองรายเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระมหาสุทิตย์อาภากร และเชมณัฐ อินทรสุวรรณ, 2553) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า1รายการให้ใช้

เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิงเช่น (พระธรรมโกศาจารย์ประยูรธมมจิตโต, 2548; พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกเว้นวรรคหนึ่งครั้งเพิ่มคำว่าและ คณะเครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระเทพโสภณ, ประยูร ธมมจิตโตและคณะ, 2548)

5) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงตามลำดับพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งเช่นเดียวกับลำดับ การอ้างอิงในส่วนเอกสารอ้างอิง

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และ หน้าที้นำมาอ้างอิง เช่น (Keown, 2003)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งสองราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที้นำมาอ้างอิง เช่น (Hersey & Blanchard, 2000) และให้ใช้เครื่องหมาย อัฒภาค (;) คั่นกลางระหว่างเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น (Keown, 2003 ; Hersey & Blanchard, 2000)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al, ปีที่ พิมพ์ และหน้าที้นำมาอ้างอิง (Kaiser et al., 2008)

4) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงชื่อผู้แต่ง

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นสำนักพิมพ์หรือบริษัทให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1) บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด ใช้ 21 เซ็นจูรี

2) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3) กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย

2. เอกสารอ้างอิง

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา. : สถานที่พิมพ์. : สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์. : สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. (// การวรรค 2 ครั้ง)

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทนต์ อาภาภโร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง.// (เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์. : สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวีตร ว่องวีระ. ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (หน้า 112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่.// (ฉบับที่), / เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

จิตวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อบทความ. //ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่
อ้าง). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาทพันธ์. (2537). หม้อคอคควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมือง
ฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T.(1995). Sciencefiction. In *The encyclopaedia America*, (Vol. 24,
pp.390-392). Danbury, CT: GrolierPress.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง. //(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์). //ชื่อบทความ. //ชื่อหนังสือพิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ชื่อผู้เขียน. //(ปีพิมพ์). //ชื่อวิทยานิพนธ์. //ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบ
อิสระ/ชื่อมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง:

สัมฤทธิ์ ต่อสติ. (2542). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของสถานบริการ
สาธารณสุขเขตเมือง กรณีศึกษาศูนย์: แพทย์ชุมชนเมือง พระนครศรีอยุธยา
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์. //(ปี). //ตำแหน่ง. /สัมภาษณ์. วัน เดือน.

ตัวอย่าง :

พระพรหมบัณฑิต(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร..(2558). อธิการบดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 18 เมษายน.

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง. //(วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่). //ชื่อบทความ. //สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี, /จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง :

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (1 พฤษภาคม 2555). การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

Doyle, M. W.. (22 June 2004). *Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy*. Retrieved September 2, 2013, from http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). *โลกทัศน์ชาวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พงศ์สานต์ พัทธกัสมหาเกตุ. (2538). *ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน

พระปกเกล้า.

โกนิฐ์ ศรีทอง.(2558). การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาชุมชน. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (1 พฤษภาคม 2555). การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก, 24 สิงหาคม 2550.

Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6 (5), 25-28.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

1. ส่งด้วยตนเองหรือทางไปรษณีย์ เอกสารประกอบด้วย

1) ต้นฉบับ จำนวน 3 ชุด จำแนกเป็น

- ต้นฉบับที่ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน 2 ชุด

- ต้นฉบับที่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน 1 ชุดเอกสารต้องระบุรายละเอียดของ

ผู้เขียนบทความ (Author(s)) ได้แก่ ชื่อ ตำแหน่งและสังกัด หรือวุฒิการศึกษาสูงสุด อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เฉพาะผู้รับผิดชอบบทความ (Corresponding Author) ให้ระบุที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ หรือ E-mail ที่สามารถติดต่อได้ ในกรณีที่ต้นฉบับดังกล่าวมาจากหรือเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หรือหลักสูตร การศึกษา โปรดระบุชื่อหลักสูตรและสถาบันการศึกษาให้ชัดเจน

2) แผ่นซีดีบรรจุข้อมูลต้นฉบับ จำนวน 1 แผ่น (ระบุชื่อบทความและชื่อผู้เขียน)

3) แบบเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

- แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

- แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

4) รูปถ่าย 1 นิ้ว จำนวน 1 รูป (ถ่ายหน้าตรง)

ส่งต้นฉบับบทความเพื่อเสนอตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนมกองบรรณาธิการวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

เลขที่ 3/3 หมู่ที่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ 80000

2. ส่งทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ แนบไฟล์ต้นฉบับ (File attachment) ในรูปแบบ MS Word ส่งมายัง E-mail: tak.punyada@gmail.com เมื่อได้รับการยืนยันจากกองบรรณาธิการ พิจารณาให้ตีพิมพ์ลงในวารสารแล้ว ผู้เขียนจะต้องส่งแผ่นซีดีบรรจุข้อมูลต้นฉบับจำนวน 1 แผ่นมายังกองบรรณาธิการเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์ต่อไป

3. การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ของวารสารมหาวิทยาลัยนครพนมได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JMND> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : tak.punyada@gmail.com

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารมหาวิทยาลัยนครพนมหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ผลงานจำนวน 1 ฉบับพร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (16 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(อังกฤษ) (16 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

...(16.pt).....

วัตถุประสงค์การวิจัย : Research Objectives (16 pt)

1...(16.pt).....

2...(16.pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย : Research Methodology (18 pt)

...(16.pt).....

ผลการวิจัย : Results (18pt)

...(16.pt).....

อภิปรายผล/วิจารณ์ : Discussion (18pt)

...(16.pt).....

สรุป : Conclusion (18 pt)

...(16.pt).....

ข้อเสนอแนะ : Recommendation (18 pt)

1...(16.pt).....

2...(16.pt).....

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

.....ไทย (16.pt).....

.....Eng.(16.pt).....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ/พิเศษ/ปริทรรศน์/วิจารณ์

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (16 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(อังกฤษ) (16 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

เนื้อหา : Body (18pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

สรุป : Conclusion (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

.....ไทย (16 pt).....

.....

.....Eng (16 pt).....

.....